

קרובות לספר שמות

מה / שמות א א [ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה]

1 [א] //

[ב] //

[ג] // אֲשֶׁר כִּשְׁתְּלוּ בֵּין

[ד] ... שולות שלהבתיה // והשרישו עד אֶבֶן שְׁתִּייה

5 הַבָּאִים וְלֹא זָר עִימָם // לְמִשְׁפְּחוֹת הָוָרֶם וּלְתוֹלְדוֹת אֵימָם

וּלְפִי דֶרֶכָם הִתְמִימָם // אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ כָּרְאוּי הִתְאִימָם

זֶרַע קוֹדֶשׁ מִצִּבְתָּם // אֶבֶן יִשְׂרָאֵל מִחֻצְבָּתָם

חִיִּילִים עָשׂוּ קְצִיבוֹתָם // וְאֵלֶּה הֵם מִקְצוֹתָם

1 תוכן הפיוט: בני ישראל באו למצרים במתי מעט — שבעים נפש, ושם פרו ורבו ועלו לגדולה. ירידה לצורך עלייה. יחד אתם ירדה השכינה, ושבטי ישראל שמרו במצרים על צניעותם וייחוסם וכל רואיהם היללו. בזכות זאת נגאלו ונדע כי הם 'עם עולם'.

4 והשרישו... שתייה: בכל הפיוט יש רמזים להפטרות הסדר ביש' כזו: 'הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל ומילאו פני תבל תנובה'. עי' מאן, עמ' 358; ע.צ. מלמד, תרביץ, שנה כד (תשט"ו), עמ' 73; נ. פריד, סיני כרך סא, עמ' רסח; ההפטרות נדרשה במהדורה של תנח' שבגניזה: [הבאים מצרימה זה הוא שאמר הכתיב הבאים] ישרש [יעקב יציץ ופרח ישראל. יש להם שורש שנא' ויצא ח] וטר מגזע [ישי, אומות העולם אין להם שורש, שני] הנה אשור ארו בלבנון' (גנזי שכטר ח"א, עמ' 62); הדרשה הובאה בשלמות במדה"ג שמות, עמ' ו; שהש"ר ז.ג. אבן שתייה: כינוי ליעקב, עי' לעיל קרובה לב, שו" 71.

5-6 הבאים... התאימם: רמז לצניעותם של בני יעקב, השווה מדרש ילמדנו: 'בשעה שירדו למצרים היו צנועים כל אחד ואחד בתוך אהלו, שנאמר איש וביתו באר' (ילקוט שמעוני, בלק, רמז תשעא). ובמהד"ג שמות, עמ' יח: 'מהוא איש וביתו באו? — אמר ר' חמא לפי שידע יעקב אבינו שהמצרים שטופים בזימה, לכך עמד והשיא את בניו ובני נשים קודם שיבאו למצרים'; עי' תנח' שמות, ג ותנח' בוכר שם, ד.

7 זרע... מצבתם: יש' ו.ג. אבן ישראל: לפי בר' מט, כד; עי' שמ"ר א.א: 'ואלה שמות בני ישראל... השווה כולם ליעקב, שכולם צדיקים כיוצא בו היו'.

8 חיילים... מקצותם: בראשיתם היו קצובים ומעטים (=מקצותם) שבעים נפש, ולבסוף פרו ורבו ועשו חיילים.

טף בָּרוּךְ אֲשֶׁר לָגִיא אֲרוּר הוּבָאוּ // וּשְׂכִינָה עִמָּם הִיבִיאוּ
יוצֵאי יֵרֶךְ [נַעֲקֵב] ... וְהִפְרִיחוּ // וְטוֹב שָׁמָּה שָׁמָּה הִפְיִחוּ

10

כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב // הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יַעֲקֹב
לִפְנֵיהֶם יִישָׁר הָעֵקֶב // כִּי בִרְכָתָם אֵין לָקוֹב

מִתִּי מַעֲט אֲשֶׁר לְרֹב רָבוּ // אֲשֶׁר מִמְּקוֹר אֶחָד [ר]וּ
נוֹעַם אֱלֹהֵיהֶם נִתְּנוּ // וּבְכָל אֶצְבַּע נִיתְּנוּ

סְפוּרֵי עַל סֹדֶר עוֹלָם // חֲדָשִׁים וּמִזְלוֹת עוֹלָם
עַם אֲשֶׁר בְּכָל בָּאֵי עוֹלָם // יִנָּדַע כִּי הֵם עַם עוֹלָם

15

פְּקוּדִים אֲשֶׁר נִפְקְדָה רֵאשִׁיתָם // כִּי תִפְקֹד אֶתְרֵיהֶם
צוֹן [ס] אֲשֶׁר נוֹדְעָה יְרִידָתָם // לְדַעַת אֵיךְ תְּהִי עֲלֵיהֶם

9 טף ... היביאו: השווה פר"א פרק לט: 'כתוב בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה (דב', ו, כב), מה עשה הקב"ה, נכנס (כביכול) עמהם, לקיים מה שנאמר אנכי ארד עמך מצרימה (בר' מו, ד); מכילתא דפסחא, בא פי"ך, עמ' 41: 'כל זמן שישראל משועבדין כביכול שכינה משועבדת עמה'. גיא ארור: מצרים, בן חם שנתקלל.

10 יוצאי ... היפּיחו: שמם הטוב של בני יעקב הלך לפניו. היפּיחו: הפיצו, לפי שה"ש ד, טז.

11 כל ... יעקב: שמ' א, ה. הנקראים ... יעקב: יש' מח, א.

12 לפניו ... העקב: שם מ, ד. כי ... לקוב: לפי ברכת יצחק יעקב: 'ארריך ארור ומברכיך ברוך' (בר' כז, כט).

13 מתי ... רבו: לפי דב' כו, ה. אשר ... [ר]ו: ממקור יעקב — ישראל ואין זר עמם; עי' למעלה ש' 7; ש. וידר פירש לפי תנח' בובר שמות, ח: 'אמר ר' מאיר, מהיכן הם פרים ורבים? ממקור, שנאמר ה' ממקור ישראל (תה' סח, כז)'.
14 נועם אלהיהם: לפי תה' צ"ו. ניתניו: צ"ל: ניתנו, מן 'נוד', לפי שמ' טו, ב: 'זה אלי ואנוהו'. או מן נוד-נאה. ובכל ניתחיו: בכל 'האצבעות' נשתבחו ונתפארו; השווה ירושלמי ברכות פ"ב ה"ט, ה ע"ד: 'מי זה שמראה עצמו באצבע' (= משתבח), עי' להלן קרובה קמט, ש' 21.

15 ספורי ... עולם: שנים עשר השבטים שקולים כנגד י"ב החדשים והמזלות; השווה שמ"ר א, ג: 'ואלה שמות בני ישראל ... שקולין הן ישראל כצבא השמים. נאמר כאן שמות, ונאמר בכוכבים שמות, שנאמר (תה' קמז) מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא. אף הקב"ה כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו, ולפי שהם משולים לכוכבים קרא שמות לכולם; עי' תנח' בובר שמות, ב: מדה"ג שמות, עמ' ו, שהשבטים שקולים כנגד 'שנים עשר מזלות, י"ב שעות ביום, י"ב שעות בלילה, י"ב חדשים בשנה, י"ב אבני החושן'.
16 עם ... עולם: לפי יש' סא, ט.

17-18 פקודים ... עליהם: בירידם למצרים היה מספר בני ישראל שבעים נפש, ולעתיד לבוא יפרו וירבו ויוכרו לטובה, כמו בעלייתם ממצרים, עי' תנח' בובר כי תשא, ח: 'אתה מוצא עשרה פעמים נמנו ישראל, אחת בירידתו למצרים, במצרים כתיב בשבעים נפש, ואחת בעלייתו, שנאמר ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה [כשש מאות אלף] (שמ' יב, לו) ... לעולם הבא אני אספור אתכם ... שנאמר והיה מספר בני ישראל [כחול הים אשר לא ימד ולא יספר] (הושע ב, א), ואולי ר"ל שירידתם למצרים נודעה לאברהם בברית בין הבתרים וכן הובטחה לו עלייתם' (בר' טו, ג-ד).

[illegible]

[illegible]

קְרוּאִים וְנִבְנִים וְהַגּוֹיִם // וְנִקְוִי רֵאשִׁית הַגּוֹיִם
רְשׁוּמִים כְּתוּבִים וְחֲתוּמִים // כְּשִׁמוֹתָם כְּאוּרִים וְחֻמִּים 20

שִׁבְטִי יְהִי רֵאשִׁית תְּבוּאָה // מְשׁוּכִי בַעֲבוֹתָיו אֶהְיֶה בְּנִבְוָה
תּוֹלְדוֹת עָשׂוּ בְּתֵלְאוּכָה // וּמִלֵּאוּ פָנֶי תִּבְל תְּנוּכָה

1 ז	ובכן איש וביתו באו	אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ
25	אִישׁ וְגִדְלוֹ גָּחוּ	אִישׁ וְגִדְלוֹ גָּחוּ
	[איש וז]	[איש וז]
	[איש וז]	[איש וז]
	[איש וז]	[איש וז]
	[איש וז]	[איש וז]
30	אִישׁ וּמִחְנֵי מ...	אִישׁ וּמִחְנֵי מ...
	[איש וז]	[איש וז]
	[איש וז]	[איש וז]
	[איש וז]	[איש וז]
	[איש וז]	[איש וז]
35	ובכן	אִישׁ וּפִיקוּדָיו פָּשׂוּ
2 ז	רְאוּבֵן אֶתֵּן דִּוְדָאִיו עִמּוֹ	אִישׁ וְקִינוֹ קָרְבוּ
		אִישׁ וְשִׁבְטוֹ שׁוּכְנוּ
		אִישׁ וְצִימְחוֹ צָלְחוּ
		אִישׁ וְרִיג...
		אִישׁ וְתוֹלְדוֹתָיו תּוֹאֲמוּ
	שָׁכַר אֶמֶת אֲשֶׁר נִשְׁכָּרָה אִמּוֹ	

19-20 קְרוּאִים ... ותומים: לפי שמ' כח, כא: 'והאבנים תהיין על שמות בני ישראל שתיים עשרה על שמתם ... לשני עשר שבט'. והגוים: מפורשים. ונקובי ... הגוים: עמוס ו.א. רשומים: לפי שמ' כח, ט: 'ופתחת עליהם שמות בני ישראל'.

21 ראשית תבואה: יר' ב.ג. משוכי ... אהבה: הושע יא, ד.
22 תולדות ... בתלאובה: במצרים התחילו לפרות ולרבות. תלאובה: לפי הושע יג, ה: 'אני ידעתיך במדבר בארץ תלאבות'. כאן מובנו סבל ושעבוד, עי' ר"א הקליר בפיוט 'שושן עמך' למוסף 'יוהכ"פ': 'תלאובם בכפור יכפר' (מחזור אשכנז, מהד' גולדשמידט, עמ' 333).

1 ז ובכן ... באו: שמ' א.א. הפיוט מכיל גויי לשון בסימן א"ב על אחדותם של באי מצרים, שהגיעו לפי שבטיהם, דגליהם וגורל נחלתם בארץ.

25 גחו: יצאו.
29 וכלולו: אשתו לפי יר' ב.ב, או בכל תפארתו מלשון כלילת יופי, עי' פליישר, פזמוני האנונימוס, עמ' 137, ואולי 'כלולר' כל מה שיש לו, וכן בכתובה עתיקה: 'פתורה וכלולה' (השולחן וכל אשר עליו), וכן מובן המלה בארמית שומרונית, עי' מ.ע. פרידמן, Jewish Marriage I, p. 84.

32 וצימחו: יצאי חלציו. פשו: רבו. צלחו: הצליחו, לפי יר' יב, א.
2 ז תוכן הפיוט: שבחם ומעלותיהם של בני יעקב, לפי ברכות יעקב לבניו (בר' מט) וברכת משה (דב' לג).

36 ראו בו ... עמו: לפי בר' ל, יד, יז.

שְׁמֵעוֹן בְּיָדוֹ כָּלִי מְכִירְתוֹ	וּמִתְּנָה עַל עֲבִירְתוֹ
לִי גִדּוֹל בְּאוֹרִים וְתוֹמִים	עַל לְבֹ טוֹרִים וְתוֹמִים
יְהוּדָה דוֹמָה לְאָרִי בְּסוֹכְבוֹ	כְּמֶלֶךְ בְּמִסְכּוֹ עַל כְּסֹא
יִשְׁשֹׁכָר הוֹגָה בִּינָה בְּמָה טוֹב	רוֹאָה מְקוֹם מְנוּחָה מִה טוֹב
זְבֻלּוֹן וַיַּעֲדוּ לַחֹף אֲנִיּוֹת	מוֹסְגֵי עוֹשֶׁר וּלֹא עֲנִיּוֹת
בְּנִימִין חוֹזֵר בְּזָאֵב טָרֶף	צָעִיר רוֹדֵם וּשְׂכִינָה מְעוֹטָף
דָּן טָעוֹן יוֹשֶׁר	כְּגוֹר אֲרִיָּה מְזַנֵּק בְּכוֹשֶׁר
נִפְתָּלִי יִשְׁיָכֶתוּ מְשׁוֹלָחַה	. . . שֶׁב כְּאֵיִלָּה שְׁלוּחָה

37 שמעון . . . מכירתו: לפי בר' מט,ה. ומתנה . . . עבירתו: המקור לירידיו של שמעון מובא בצוואות השבטים (הספרים החיצוניים מהדורת כהנא, ת"א, עמ' קנז, צואת שמעון): 'ואדע בני כי באה לי זאת (בישה יד ימינו) בגלל יוסף ואנחם ואבך ואתפלל לה' . . . כי ידעתי כי מעשה רע ומותי' (ש). וידר, פיוטי ינאי, עמ' 9). העניין הובא גם במדרשים מאוחרים ובזוהר, ע"י תורה שלמה לבראשית מב, כא, כךך ז.

38 לוי . . . חתומים: הכוהן הגדול משבט לוי נושא על לבו את האורים והחומים; ע"י לעיל שר 20.
39 כמלך . . . כסאו: יהודה, גור אריה הוא סמל המלכות, ע"י בר"ר צט,ח, עמ' 1280: 'לא יסור שבט מיהודה — זה כסא מלכות'. כמלך במסכו: שה"ש א"ב.

40 יששכר . . . במה טוב: לפי דה"א יב, לג: 'ומבני יששכר ידעני בינה לעתים', ובספרי דברים, פיסקא שנד, עמ' 415: 'יששכר באהליך, מלמד ששבטו של יששכר משתבח בתורה, שנאמר מבני יששכר ידעני בינה לעתים'. במה טוב: רמז ללימוד תורה, השווה במ' כד,ה: 'מה טבו אהליך יעקב'; לפי מדרש חז"ל 'יששכר וזבולון עשו שותפות ביניהם, וזבולון עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה (בר"ר צח (צט): יב, עמ' 1262). רואה . . . טוב: בר' מט,טו.

41 זבולון . . . אניות: לפי בר' שם, יג: 'זבולון לחוף ימים ישכן'. וייעודו: יעדו, נחלתו. מוסגי . . . עניות: לפי דב' לג, יט: 'כי שפע ימים יינקר, רמז לעושרו של זבולון. מוסגי: במובן מוגדר, מוקף. לפי שה"ש זג, סוגה בשושנים, או מלשון 'סגיא' — גדולי עשירות (מ. זולאי). עניות — אניות: שלא כחרוז, וכן להלן שר 47: שור — שור.

42 בנימין . . . טרף: בר' מט,כו. צעיר רודם: תה' סח,כח. ושכינה מעוטף: לפי דב' לג, יב: 'לבנימין אמר ידיד ה' . . . ובין כחפיו שכן' — 'מלמד שבית הבחירה היה בנוי בחלקו של בנימין', זכה בנימין שתשרה שכינה בחלקו' (ספרי דברים, פיסקא שנב, עמ' 411), השווה מכילתא בשלח, ויהי, פ"ה, עמ' 104, שבנימין זכה (לשכינה) משום שקפץ ראשון לים, שנאמר שם בנימין צעיר רודם'. מעוטף: קרי: מעורף. כעדות החרוז, על שום 'ובין כחפיו שכן' (מ. זולאי, נוספות לפיוטי ינאי, מזכרת עמנואל, עמ' 157). רודם: רדה ושליט בהם.

43 כגור . . . בכושר: לפי דב' לג,כב.

44 נפתלי . . . שלוחה: בר' מט,כא: 'נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר'. ישיבתו משולחה: נחלתו מתפשטת לפי 'שלוחותיה עברו ים' (יש' טז,ח) ובבר"ר צח, יז, עמ' 1267: 'נפתלי אילה שלוחה — מדבר בארצו שכולה בית השלחין, הה"ד מכנתר ועם ים הערבה'. ואולי רומז לשיבת טבריה, וכן לפי בר"ר בכ"י ווטיקן: 'הנותן אמרי שפר . . . מדבר בבית וועדר, דורש אילה שלוחה על בית המדרש בטבריה, ע"י ספרי דברים, פיסקא שנה, עמ' 419: 'ומלא ברכת ה' — זו קצת גנוסר, רבי אומר זה בית דין של טבריה'. גם הירונימוס מפרש, הנותן אמרי שפר על טבריה מקום ידיעת התורה (בר"ר שם במנחת יהודה).

45 גַּד כְּלָבִיא שׁוֹאֵג בְּהִרְחִיבוֹ נָאָה מִב... וּמִרְחִיבוֹ
אֲשֶׁר לְבוֹשׁ מְנַעֲלֵי בְּרֹזֶל לְדֶרוֹךְ אֲבָנִים אֲשֶׁר בְּבִרְזֵל]
יוֹסֵף מְהוֹדָר בְּכָכּוֹר שׁוֹר פָּנֵי אַחִיו מְחַפָּה לְשׁוֹר

ח נְעִימִים בְּנֵיו בִּירִידָתָם / אֲשֶׁר הָיָה עֲלֵיתָם / סְדוּרִים כְּמוֹ
צֶאֱן אָדָם / נִמְשָׁכִים בְּחֶבְלֵי אָדָם / עֲבוֹתוֹת אֶהְיֶה גֹדְרוֹת
50 בָּם / וְ[אִוְ]תוֹת צָבָא דוֹק גֹּדְרוֹת בָּם / פָּשִׁים כְּעֻגְלֵי מֶרְבֶּק / מִתְפָּרְדִּים
ו... עַה מִדְּבַק / צָבָאָם דִּי שְׂכָעִים נָפֶשׁ / וְכֻלָּהֶם כְּמוֹ
אַחַת נָפֶשׁ / קְרוּאִים בְּכַנּוּי שְׁמוֹתָם / מוֹלְדִים עַל מִשְׁפָּחוֹתָם /
רְאוּיִם כָּל [אַחַד] וְאַחַד / לְהִיּוֹת... / ש... /
[ת]... וְשׁוּיִם כּוֹלָם / ת... / סוּד חֲמַת כּוֹלָם

ומשה היה

מו / שמות ג א

תוכן הקרובה: תיאור גדולת משה כרועה נאמן של האומה. סבלות העם במצרים היו סבלותיו. בזכות מסירותו ואהבתו לעם נבחר לנביא, זכה לגילוי השכינה בסנה הבורר, ונמסרה לו הבטחת ה' שניתנה כברית בין הבתרים להוציא את ישראל ממצרים ולהכניסם לארץ. יציאת מצרים וההתגלות בסנה משמשות לפייסן סמל לגאולת ישראל בזמנו. אש הסנה שהוא אש השכינה ואש סיני — סמל לעם ישראל אשר בא באש ובמים והם לא שלטו בו.

א אותותי בַּמָּה אֲדַע // בְּחֹר בַּעַת אֶץ לְדַע

45 גַּד... וּמִרְחִיבוֹ: דב' לגכ: 'ולגד אמר ברוך גד כלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד'.
46 אֲשֶׁר... כְּבִרְזֵל]: שם שם, כה: 'ברזל ונחושת מנעלך'.
47 יוֹסֵף... שוֹר: דב' שם, יז. פני... לשוֹר: רמז לפגישת יוסף עם אחיו.
48 נְעִימִים... עֲלֵיתָם: ירידת השבטים למצרים היתה עליה בשבילים, למצוא את יוסף ולקיים את
הבטחת ברית בין הבתרים (בר' טו, יג-יד).
49 נִמְשָׁכִים... גֹּדְרוֹת: לפי הושע יא, ד.
50 וְ[אִוְ]תוֹת... בָּם: שבטי ישראל ספורים וגדורים לפי כוכבי השמים, ע"י שו' 15. צָבָא דוֹק: צבא
השמים, לפי יש' מ, כב. פָּשִׁים... מֶרְבֶּק: מלאכי ג, כ.
51 צָבָאָם... נָפֶשׁ: אחדות ואהבה ביניהם. השווה וי"ר ד, ו, עמ' צג: 'יעקב שבעים נפש וכתוב
בו נפש אחת (שמות א, ה), דכתיב בשבעים נפש ירדו אבתך מצרימה וגו' (דב' י, כב)... יעקב על
ידי שלא עבד אלוהות הרבה כתוב בו נפש אחת'.
52 קְרוּאִים... שְׁמוֹתָם: לכל שבט שם מיוחד שנתכנה בו מלידתו.

א תוכן הפיוט: משה נתגלה בנעוריו כרועה נאמן לצאן חותנו, ובגלל מסירותו וזריזותו נבחר כרועה לעם ישראל.

1 אותותי... לדע: כאשר משה, הנקרא 'בחור', רצה לדעת את קץ הגאולה ושאל שאלת אברהם אבינו 'במה אדע' (בר' טו, ח), גילה לו ה' את הקץ. ע"י תנח' בובר, שמות ט: 'ומשה היה רועה —

גִּלְתָּה אֲדוֹן כָּל מַדְע // דְּרָכֶיךָ אוֹתוֹ לִידַעַ

הַבְּמִלְאֲכָתוֹ הָיָה מְהִיר // וּבְמַעֲלָלָיו וְךָ וְזָהִיר
זִימְנָ[תוֹ] צֶאֱן לְהִנְהִיג // חִיילִי צֶאֱן אָדָם הָיִית מְנַהִיג

טָרַם נֶס יִרְאָה // יִדְעָתוֹ פִּי נִיטִיךְ יִרְאָה
כְּלוּלִי נִמְתָּה זֶה יִרְעָה // לְמַעַן פִּי בְּאֲמוּנָה הָיָה רֹעָה

כך ומשה היה רועה | את צאן יתרו חתנו כהן מדין וינהג את הצאן
אחר המדבר ויבא אל הר האלהים חרבה
ונא יודיע דרכיו למשה | לבני ישראל עלילותיו
ונא בכל עת אהב הרע | ואח לצרה יולד

זש"ה יודיע דרכיו למשה, לבני ישראל עלילותיו וגו' (תה' קג,ז). . . שהקב"ה בלבד היה יודע את הקץ של גלות מצרים, שנאמר וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים (שם ב,ה), ולמי הודיע? — למשה, שנאמר ומשה היה רועה וגו'. עי' שמ"ר ב,א ולהלן, שו" 8. בחור: כינוי למשה, 'הבחור שבנביאים' (בר"ר עו א, עמ' 897); תה' קו,כג. אץ לדע: משה מיהר ורצה לדעת את הקץ, שלא כירמיה שאמר: 'ואני לא אצתי מרועה אחריו' (יר' יז,טו).
גלתה: גלית, שימוש בנחי ע"י (גיל) במקום נחי ל"ה (גלה).

הבמלאכתו . . . מהיר: לפי מש' כב,כט: 'חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב'. שנדרש במדרשים על משה, השווה תנח' בוכר, וארא יז: 'ד"א חזית איש מהיר במלאכתו, מדבר במשה', ובאריכות בפסי"ר, פיסקא ו, 'ד"א חזית איש מהיר במלאכתו, זה משה מנהיג את הצאן אחר המדבר, מזודר במלאכתו . . . אמר לו הקב"ה: נזודרות במלאכתך, חיך לפני מלכים יתיצב'; עי' שמ"ר יא,א. הבמלאכתו: שימוש בה"א הידיעה לפני אותיות בכל"ם לצורך אקרוסטיכון. ובמעלליו . . . וזהיר: בנערותו של משה הכירו שהוא ראוי לתפקידו, 'גם במעלליו יתנכר נער, אם זך ואם ישר פעלו' (מש' כז,א). הפסוק נדרש על משה בשמ"ר א,ג, ובתנח' בוכר שמות י: 'ומשה היה רועה, אמר רבי יוחנן, כל מי שנאמר בו היה בתחלתו והוא היה בסופו'.

זימנ[תו] . . . מנהיג: עי' תנח' שמ' ז: 'ומשה היה רועה וכו' אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבודקו בדבר קטן, ואח"כ הוא מעלה לגדולה . . . ואף משה היה רועה את צאן יתרו וינהג את הצאן אחר המדבר להרחיק מן הגזל, א"ל הקב"ה, נמצאת נאמן על הצאן, אני אמסור לך צאני שתנהג, שנאמר (תה' עז) 'נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן'.

טרים . . . ירעה: ה' הודיע למשה מראש את כל הניסים שיעשה לישראל. השווה תנח' בוכר שמות, כ: 'ויאמר ה' למשה בלכתך לשוב מצרימה וגו', הראה לו הקב"ה ניסים שהוא עתיד לעשות לו; תנח' שם, כג, ושמ"ר ג,ב.

כלולי . . . רועה: ה' אמר לבני ישראל: זה — משה — ירעה את בני ישראל, מכיוון שרעה צאן באמונה, עי' תנח' בוכר, שמות י: 'ד"א, ה' צדיק יבחן, א"ר יצחק, במה הוא בוחן צדיקים? — במרעה, דוד נבחן במרעה . . . אף משה נבחן במרעה, שנאמר ומשה היה רועה'. כלולי: כינוי לישראל לפי יר' ב,ב: 'אהבת כלולותיך'.

כך . . . חרבה: שמ' גא, תחילת הסדר לפי מנהג ארץ-ישראל, עי' מאן, עמ' 365.

ונא . . . עלילותיו: תה' קג,ז.

ונא . . . יולד: מש' יז; הפסוק נדרש במכילתא דרשב"י, עמ' 59: 'ר' חנינא בן נכוסא אומר, כבר הכתבתי ואח לצרה יולד, אח אני לישראל בשעת צרתך, אין אחים אלא ישראל, שנאמר למען אחי ורעי (תה' קכב,ח); עי' מכילתא דר"י, בשלח פ"ג, עמ' 99; להלן, שו" 34: 'בכל צרותינו לך צרה'.

10 ונָא בַטַח בִּי וְעֵשָׂה טוֹב | שָׁכַן אֶרֶץ וְרַעַה אֲמוֹנָה
ונָא וַאֲנִי יִדְעָתִי כִי גֹאֲלִי חִי וְאַחֲרָיו עַל עֵפֶר יִקּוּם

יִקּוּם דְּבָרְךָ / יַעֲמֹד דִּיבּוּרְךָ / לְמַגְנִינוּ דְּבָרְךָ
ברוך

מגן

ב מִיִּדְּהָ הָיָה אֵישׁ הָאֱלֹהִים // נוֹהֵיג וְכָא בְּנִיִּסִּי אֱלֹהִים
15 שְׁאֲתוּ עֵינָיו בְּהָר אֱלֹהִים // עֲלִיו נָחָה רוּחַ אֱלֹהִים

פְּלִידַת אֵשׁ אוֹכְלָה // צָפָה וְסָנָה לֹא אָכְלָה
קִימַת לְפִידִים שָׁר וְנִימְלָא // רַךְ יוֹנְקָתִיו לֹא נֶאֱמָלָה

שָׁבַח פּוֹעֵלְךָ בְּקֶרֶב תִּירָאָה // שְׂדֵי וּמִרְחוֹק תִּירָאָה
תִּקְפֹּף עַד לֹא יִירָאָה // תַּחֲלִילָה מִלֵּאךְ פָּנָיו נִירָאָה

20 כֹּךְ וִירָא מִלֵּאךְ יֵי | אֵלָיו בִּלְבַת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וִירָא וְהִנֵּה הַסֵּנָה
בַּעַר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנָה אֵינָנו אַכֵּל
וְנָא כִי אֲנִי יֵי לֹא שְׁנִיתִי | וְאַתָּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם

10 וְנָא . . . אֲמוֹנָה: תה' לוג. הכתוב הובא בגלל המלים 'ורעה אמונה', כדברי הפייטן: 'כי באמונה
היה רועה' (שורה 6).

11 וְנָא . . . יִקּוּם: איוב יט, כה; רמז למשה שיגאל את ישראל.

12 יִקּוּם . . . כְּדִבְרֶךָ: תפילה שגם לעתיד יגן ה' על ישראל, כמו בימי מצרים.

ב תוֹכֵן וּפִיּוּט: תיאור הסנה הנוצר בלפיד אש ואיננו אוכל — סמל להתגלות השכינה המבשרת
למשה את הניסים העתידיים לבוא.

14 מִיִּדְּהָ . . . אֱלֹהִים: משה מוליך את הצאן ונוהגן במדבר. מידדה: כלשון המשנה: 'מדדין עגלין
וסייחין ברשות הרבים' (משנה שבת יח, ב). בְּנִיִּסִּי אֱלֹהִים: עי' להלן שורות 15, 42.

16 פְּלִידַת: אש בוערת מלשון 'אש פלדות' (נחום ב, ד).

17 קִימַת . . . נֶאֱמָלָה: משה ראה את לפידי האש הממלאים את הסנה, אבל יונקתיו הרכות של הסנה
עצמו לא נשרפו ('נאמלה'). רַךְ יוֹנְקָתִיו: לפי יח' יז, כב. נֶאֱמָלָה: לפי יואל א, יב: 'התאנה אמללה'.

18 שִׁבַּח . . . תִּירָאָה: בקרוב יראה משה את פועל ה', שיתגלה אליו מתוך הסנה.

19 תִּקְפֹּף . . . נִירָאָה: טרם ראה משה את התגלות ה' ('תקפף'). נִירָאָה אֵלָיו מִלֵּאךְ תַּחֲלִילָה: לפי שמ' ג, ב:
'וירא מלאך ה' אליו בלבת אש', ואחרי זה, שם ד: 'וירא ה' כי סר לראות'. השווה שמ"ר ב, ה:
'וירא מלאך ה' אליו. ר' יוחנן אמר, זה מיכאל, ר"ח אמר, זה גבריאל, והם הם דברי הפייטן להלן

ש' 70: 'צעד לראות המראה הגדול מיכאל השר הגדול'.

20 כֹּךְ . . . אַכֵּל: שמ' ג, ב.

21 וְנָא . . . כִּלִּיתֶם: מלאכי ג, הפסוק נדרש במכילתא דרשב"י בשלח טו, ג, עמ' 82 ובמכילתא דר"י
דשירה פ"ד, עמ' 130, על גבורות ה' במצרים ולעתיד לבוא, עי' להלן שורות 27–30.

22 וְנָא . . . בְּנִיִּיהֶם: תה' צ, טז. הפסוק רומז על הישועה לעתיד לבוא, ולפני זה: 'שמחנו כימות עניתנו,
שנות ראינו רעה, יראה אל עבדיך פעלך'.

ונא יראה אל עבדיך פעלך | והדרך על בניהם
ונא ויִי בהיכל קדשו | הס מפניו כל הארץ
ונא מרחוק יִי נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד

25 חֶסֶד וְרַחֲמִים / תַּט מְרוֹמִים / לְהַחֲיוֹת בְּטֵל רְדוּמִים

מחיה ברוך

ג יֵה חֶסֶף יֵדְךָ / וְאַסּוֹף צֵאן יֵדְךָ // בְּמִטָּה עֲנֵךְ / וּבְשֹׁכֵט מְעֻנֶךָ
נְדַמְנִינוּ לְצֵאן [תוֹעָה / מְ] פוֹרֵד וּפּוֹעָה // בָּאִין לָהּ מְרָעָה וְגַם לֹא רוֹעָה
יָרְעוּ כְּדָבָרָם
[י] 30

כך [כרועה עדרו] ירעה | בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא עלות ינהל
ונא רועה ישראל הא(זינה) | נהג כצאן יוסף ישב הכרבים הופיעה
ואתה קדוש | יושב תהלות ישראל
אל נא

ד בְּכָל צְרוּתֵינוּ לָךְ צָרָה / וְהִבְטַחְתָּנוּ עִמּוֹ אֲנֹכִי בְּצָרָה
כִּי אָתָּה אֱלֹהֵינוּ וְאֶנְחֵנוּ עִמָּךְ / כִּי אָתָּה רוֹעֵנוּ וְאֶנְחֵנוּ צֵאָנְךָ
בְּמִצְרַיִם בְּעַת הַצָּר לָנוּ שׁוֹ[גֵא] / נִיגְלִיתָה בְּמִקּוֹם צָר מִתּוֹךְ הַסֶּהָרָה 35

23 ונא... הארץ: פסוק זה נזכר פעמיים: בחב' ב, כ: 'וה' בהיכל קדשו, הס מפניו כל הארץ' ובתה' יא, ד: 'ה' בהיכל קדשו, ה' בשמים כסאו, עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם, ה' צדיק יבחן'. הפסוק האחרון נדרש בתנח' בוכר, שמות, י, על משה שנבחן במרעה, וכן הוא בשמ"ר ב, ב.

24 ונא... חסד: יר' לא, ג. השווה מכילתא דרשב"י בשלח טו, עמ' 100: 'אין כל יציבה בכל מקום אלא רוח הקודש... אין מרחוק אלא רוח הקודש, שנאמר מרחוק ה' נראה לי', מכילתא דר"י, דשירה פ"י, עמ' 151: שמ"ר א, כב; הפייטן רומז להתגלות ה' למשה בסנה.

ג תוכן הפיוט: תפילה לגאולה בימינו כמו ביציאת מצרים ורועה נאמן יקבצנו כמאז.

27 צאן ידך: תה' צה, ז. מטה עוז: יחו' יט, יד.

31 כל... ינהל: יש' מ"א. הפטרת הסדר, לפי מחזור ארץ-ישראל, ע"י מאן, עמ' 365; הפסוק רומז לרחמי ה' ומשה הרועה הנאמן.

32 ונא... הופיעה: תה' פ, ב.

ד תוכן הפיוט: התגלות ה' בסנה, העץ השפל והקוצני הוא סמל להשתתפות השכינה בצרת ישראל. שם נתבשר משה שהגיעה עת הגאולה והיציאה ממצרים.

34 בכל... בצרה: השווה מכילתא דרשב"י (מכילתא דסניא), עמ' 1: 'ר' חייא ור' יהודה אומרים, בוא וראה רחמיו של מי שאמר והיה העולם, שכל זמן שישאל נחונים בצער, צרה כביכול לפניו, שנאמר בכל צרתם לא צר (יש' סג, ט), אין לי אלא צרת צבור, צרת יחיד מנין? ת"ל: יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה (תה' צא, טו).

36 במצרים... הסנה: השווה מכילתא דרשב"י (דסניא) שם: 'ר' שמעון בן יוחאי אומר, מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עם משה מתוך הסנה? אלא מה הסנה קשה מכל אילנות שבעולם... כך היה שיעבודו של ישראל במצרים קשה מכל שיעבודו שבעולם'. בצרת ישראל

פְּרוֹכִים בְּלִבָּנִים לָנוּ עַתָּה רְאִיתָה / תַּחַת רִגְלֶיךָ לְבִינָה הָרְאִיתָה
רְאוּ רְאִיתָה / וַיִּדְעֵה יִדְעָתָה / פֶּקֶד פֶּקֶד[תָּה] / וְקִרְאוּ קִרְאָתָה
לְמוֹשֶׁה מִמֶּרְעֵה / מִתּוֹךְ מִרְאָה / וְעַתָּה אֲשֶׁר רָאָה / אֲשֶׁר לֹא הָרָאָה
כְּבוֹדָךְ הַנִּרְאָה / בְּאִמָּה וַיִּרְאָה / הָאֱמִירָךְ קִדּוּשׁ

40

ה אחר המדבר ציר ניהג צאן // אחר המדבר הניהג עמו פצאן
בלא רגלים רץ והיריץ מרעיתו // ללכת למקום חזיון מראיתו
גידולי [דש] היו נבראים לפניו // ואחר כך היו נבלעים מלפניו

מתגלית השכינה. במקום צר: השווה שמ"ר ב,ה: 'אמר לו הקב"ה למשה . . . הוי יודע ממקום שאני מדבר עמך — מתוך הקוצים, כביכול שאני שותף עמהם בצערם'.

פרוכים . . . הראיתה: כשראה ה' את בני ישראל עובדים בפרך 'בחומר ובלבנים', נגלה אליהם לרחם עליהם ותחת רגליו כדמות 'לבינה', סמל השיעבוד; השווה מכילתא בא פי"ד, עמ' 51: 'ויהי בעצם היום הזה וכו' כל זמן שישיראל משועבדין, כביכול שכינה משועבדת עמהם, שנאמר ויראו את אלהי ישראל, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, וכשנגאלו מה הוא אומר: וכעצם השמים לטוהר ונאמר בכל צרתם לו צר, ומפורש יותר בירוש' סוכה פ"ד, ה"ג, נ"ד ע"ג: 'דריש לוי בר סיסי בנהרדעא: ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר (והרי אין 'לבנת הספיר' דומה לצעם השמים?) — זו עד שלא נגאלו ('בשעת הגלות כביכול, כדי לצער בצרתן של ישראל מניח לבינה תחת רגליו — 'קרבת העדה'), אבל משנגאלו איכן דרכה של לבנה להינתן, שם היא נתונה ('במקום לבינה היה כעצם השמים לטוהר'). אמר ר' ברכיה מעשה אין כתיב כאן אלא כמעשה, היא וכל ארגלייה שלה (הלבינה עם כלי עבודתה) . . . תני בר קפרא: עד שלא נגאלו ישראל ממצרים היתה (הלבינה) רשומה ברקיע, משנגאלו עוד לא נראית ברקיע'. ע"י גם וי"ר כגח, עמ' תקלז: ספרי בהעלותך, פ"ד, עמ' 82: תרגום יונתן לשמות כד,י: פ"א פמ"ח.

ראו . . . קראתה: שמ' גז, ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים, ושם ב,כה: 'וידע אלהים, ושם ג,טז: 'פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים', הפסוקים נדרשו במכילתא דרשב"י עמ' 1: 'ומנין שהיה שיעבודן של ישראל קשה מכל שיעבוד שבעולם, שנאמר ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי וגו', ומה ת"ל ראה ראיתי שתי פעמים? — מאחר שהיו משקיעין את בניהן במים, היו חוזרים וכובשים אותם בבנין. ע"י תנח' בוכר, שמות, כא; בר"ר צו, עמ' 1248 בהערות: שמ"ר א,לה, ועוד.

אשר לא הראה: עד עכשיו. תוכן הפיוט: תיאור הליכתו של משה במדבר בקפיצת הדרך. ה' יישר לו את דרכו ונתגלה אליו באש מתוך הסנה, כדי לאמץ את לבבו ולהרגילו למראות נבואה והתגלות בהר סיני. אחר . . . כצאן: במרעה הצאן במדבר נבחן הציר (השליח) הרועה הנאמן כמנהיג ישראל וגואלו במדבר.

בלא . . . מראיתו: משה רץ 'בלא רגלים' — שקפצה לו הדרך למקום 'חזיון מראיתו' — למראה ה' בסנה. העניין מובא בשם חז"ל בדרשות ר' יהושע אבן-שועיב (קראקא של"ה) לשמות דף כא ע"א. ע"י תורה שלמה לר"מ כשר, שמות ג, סימן כג. גם בווהר (שם, כה) מובא שהר סיני דילג ו'נתרגש למול משה', כ"האי אבנא דמקבלא פרזלא (מגניט) כד חמי ליה מדלגא עליו, כך משה והר סיני כשנראו זה עם זה דלג עליו, מקור הדברים במדרש נעלם.

גידולי . . . מלפניו: גם כאן משוקע בדברי הפייטן מדרש קדום, שהובא בפירוש רבנו בחיי על התורה לשמ' גא, 'ומזה דרשו (רו"ל) כל מקום שהיה משה הולך במדבר, היה המדבר בורח ונעשה

45 דרך גדולה ליום אחד הילך // כי אהב מישרים ישר לו הילך
 הר האלהים עת כי הוצע // משךחו הונח ומיגיעו הורגע
 ותחלה נראה לו כדמות מלאך // לעשות דמותו כדמות מלאך
 זה לפי דרכו חינוכו לראות // להיות בקי בכל מרא[ה] מראות
 חזק לבו פשר לפת אש // בעבור ללבו בכל מיני אש
 ט[הור] בתוך טמאה יקרו הופיע // גבוה על סנה כבודו הודיע
 50 יען כי צרת עמו היא צרתו // [וי]שועתם היא ישועתו
 לעולם

ומשה היה

1 [אש]ר נתכנה יקותיאל // כי כנים היקווה לאל

ישוב, והם הם דברי הפייטן, שלכל מקום שבא משה נבראו לפניו 'גידולי דשא', מקום של יישוב, ואחר-כך נעלמו. המדרש הובא גם בפירושו ר"מ ריקנטי לתורה, לבוב תרמ"א, שמות, דף א, בשם חז"ל. עי' תורה שלמה, כרך ט, עמ' רמח.

44 דרך... הילך: גם כאן חזר הפייטן על הרעיון, שהדרך קצצה לו למשה וביום אחד הלך 'דרך גדולה', כי ה' יישר לו מהלכו להר.

45 הר... הורגע: במדרשים מסופר על טרחתו של משה ויגיעו בצאן, עד שהגיע לחורב משאת נפשו; עי' תנח' שמות, יד: 'ויבא אל הר האלהים חורבה... שהלכה צאנו של משה ארבעים יום ולא טעמה כלום, כשם שהלך אליהו, שנאמר ויקם ויאכל וכו' וילך בכח האכילה מ' יום ומ' לילה'; תנח' בובר שמות, יב.

46 ותחלה... מלאך: עי' לעיל, שו' 19; השלמתי 'לעשות' לפי צילום כתב-היד, ואולי הכוונה למשה שהמלאכים לבשו דמותו, עי' ירוש' ברכות, פ"ט ה"א, יב ע"א: 'תני בר קפרא: מלאך ירד ונדמה להן כדמות משה, ותפסו את המלאך וברח משה, ועי' דב"ר ב, כו; וי"ר ו, ה, עמ' קלח: 'ויקח משה חצי הדם (שמות כד), מהיכן היה משה יודע חצי הדם? ... בר קפרא אמר: מלאך ירד מן השמים בדמות משה וחילקו'.

47 זה... מראות: ה' חינוך את משה במראה האש שבסנה, כדי שיהיה בקי בשאר מראות שיתגלו בסיני.

48 חזק... אש: השווה תנח' בובר, שמות, יב: 'וירא מלאך ה' אליו בלבת אש, למה בלבת אש — כדי ללבבו כשיבוא לסיני ויראה אותה האש ויחיירא, לפיכך בלבת אש'. עי' תנח' שמ' יד: שמ"ר ב, ה; ובי' ערוך, ערך, 'לב', בשם מדרש ילמדנו. ופירוש דברי הפייטן: ה' חיוק את לב משה וליבבו — אימץ את לבו, שלא יירא מאש סיני. 'ללבבו' מקביל ל'חזק לבו'. עי' מ. זולאי, עיוני לשון, עמ' רג.

49 ט[הור]... הופיע: ה' הטהור הופיע למשה, כדי להוציא את בני ישראל מטומאת מצרים. גבוה... הודיע: השווה מכילתא דרשב"י שמות, ג, עמ' 1: 'ר' אליעזר אומר, מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עמו מהסנה? — אלא מה הסנה הזה שפל מכל האילנות, כך ירדו ישראל למדרגה התחתונה, והקב"ה ירד עמם וגאלם, שנאמר וארד להצילו מיד מצרים'; בדברי הפייטן מרומות שתי ירידות: מטהרה לטומאה ומגובהי מרומים לסנה השפל.

1 תוכן הפיוט: כבר מילדותו ניכר משה כמנהיג נאמן והוא עזר את בני ישראל במצרים בתקווה לגאולה. ואם כי ידע משה מראש שהעם עתיד לבגוד באלוהיו במעשה העגל, היה לבו בטוח בהבטחת ה' לאברהם. ואמנם נתגלה אליו אלוהי אברהם מתוך שיח הסנה השפל ובישר לו את בשורת הגאולה.

53 [אש]ר... לאל: משה מכונה במדרשים בשם 'יקותיאל', משום שהקווה — נתן תקווה בלבם של

בְּסִבְלוֹת אָחִיו לְרֹאוֹת בְּ[הוֹאֵל // נו]דַע כִּי הוּא הַגּוֹאֵל

גידול מְרִבִּית בַּת פֶּרְעָה // וּמִיָּנוּ וּבֹ קָם וּפֶרְעָה 55
דָּגוּל אֲשֶׁר // דִּיגְלוּ אֶה[כָּה]

[ה] // צֶאן אֶל אֲמוֹנָה
[ו] //

[ז] . . . שֶׁר בְּמִפְעָלִיו // וְטוֹב מַעֲשָׂהוּ כּוֹנֵן עָלָיו 60
חִשְׁבוֹב הִירְהוֹר גִּילָה לוֹ [וְנָגַלָה אֵלָיו

טַעֲנוֹן אֶת מִשְׁאוֹי אֲחִים // אֲשֶׁר הָיוּ כְּשׁוֹשֵׁן בֵּין הַחֹחִים
יָגַע לִידַע עַד כִּמָּה הֵם נִגְנָחִים // וַיִּידַעְתּוּ כִּי הֵם נִינּוּחִים

כּוֹלֵל הַקֵּץ וְהוּא [קֶרֶב]וֹב // וּפֶרֶט חֲשִׁבוֹן וְהוּא רַחוּק

ישראל, לפי וי"ר א,ג, עמ' ט: 'יקותיאל . . . ר' לוי אמר שעשה את הבנים מקיין לאביהם שבשמים, עי' ר"ש ליברמן 'חזנות יניי', עמ' רלד; בבלי מגילה יג ע"א: 'יקותיאל — שקיזו ישראל לאל בימיו'. דברי הפייטן בהפעיל, 'הקווה' מתאימים לנוסח המדרש.

54 בסבלות . . . הגואל: יציאת משה אל אחיו היתה סימן שיהיה גואלם של ישראל, עי' תנח' שמואל יב: 'אמר הקב"ה, משה הצדיק נתן נפשו על בניו . . . ויעשה גואלם, לפיכך כתיב ומשה היה רועה' גידול . . . ופרעה: משה שנתגל בבית פרעה קם ונפרע ממנו; הביטוי 'ממנו וכו', כמו 'מיניה וביה', 55 מצוי בספרות חז"ל, עי' מ. זולאי, 'עיוני לשון', עמ' רכג; השווה תנח' שמ' ח: 'ואוציא אש מתוכך היא אכלתך (יח' כח), ובת פרעה מגדלת מי שעתיד ליפרע מאביה ומאצרי; עי' תנח' בוכר תזריע, י, מרבית: יליד הבית וחניכו, לפי שמ"א ב,לג: 'וכל מרבית ביתך'.

59 מעשהו: בכ"י: מעשרו, קרי: מעשהו, לפי תה' צ"ז (מ. זולאי).

60 חישבו . . . אליו: ה' נגלה אל משה, גילה לו את מחשבותיו וחשבון הגאולה העתידה.

61 טעון . . . אחים: משה טען — נשא — את משאויו אחיו והשתתף בסבלותם; עי' תנח' שמות ט: 'וירא בסבלותם, מהו וירא? — שהיה רואה ובוכה בסבלותם וכו', שאין לך קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתיפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן; שמ"ר א,כו. הפועל 'טען' במוכר 'נשא משא' מצוי בירושלמי ובפיוט ארץ-ישראל, עי' מ. מרגלית, החילוקים שבין אנשי מזרח ובני ארץ-ישראל, עמ' 38. אשר . . . החוחים: שה"ש ב,ב; השווה וי"ר כג,ב עמ' תקנז: 'ר' אליעזר פתר קריא ביוצאי מצרים, כשושנה בין החוחים — מה שושנה זו קשה ללקטה, כך כשהיו ישראל במצרים היו קשין ליגאל'.

62 יגע . . . נינוחים: משה יגע לדעת כמה זמן יהיו בני ישראל נאנחים בגלות, וה' הודיע לו כי עוד מעט ינחו מיגיעם.

63 כולל . . . רחוק: משה התקשה בחשבון קץ הגאולה, כשחישב את כלל הקץ שהובטח לאברהם בין הבתרים: 'דודר רביעי ישובו הנה' (בר' טו,טז), ראה שהוא קרוב, אבל 'ופרט חשבון' — כשפרט החשבון של 'ארבע מאות שנה' מבוואם למצרים, ראה 'שהוא רחוק', שעדיין לא נשלמו השנים ורק מאתיים ועשר שנה עברו משעת בואם למצרים; השווה מכילתא דרשב"י, בא יב, מ, עמ' 34: 'ומושב בני ישראל וגו' וכי שלושים שנה וארבע מאות שנה ישבו במצרים, והלא לא היו במצרים אלא מאתיים ועשר שנים . . . ישיבות הרבה ישבו, ישיבת אברהם וכו' ישיבת יצחק וכו' ישיבת יעקב, הרי את מלקטן ועושה אותן ארבע מאות שנה'; מכילתא דר"י דפסחא בא, פ"ד, עמ' 50;

לְבוּ הַשָּׂכִיל כִּי הוּא קָרֹב // קָרַב וַיֵּאָת מִרְחוֹק

מִנְפֶּשׁ בְּהִמָּתוֹ הוֹדִיעַ // וּמֵרַת נִפְשׁוֹ לְבוּ יוֹדִיעַ
נֹדַע לוֹ מִתִּי שָׁוָא יוֹדִיעַ // קֵץ יָדוּעַ תְּדַע לְהוֹדִיעַ

סָמוּךְ וּבְטוּחַ בְּשִׁבּוּעָה // אֲשֶׁר הוֹבְטָהּ לָאֵב בְּשִׁמּוּעָה
עוֹדְנוּ מִשְׁתָּאָה בְּרֵן יִשׁוּעָה // צִלְחָה [וְצִ]מְחָה בָּהּ בְּשִׁעָה

פָּקִיד מִלְּדוּתוֹ אִישׁ גָּדוֹל // לְהַפְקִיד עַל גּוֹי גָּדוֹל
[צַעַד] לְרֹאוֹת הַמֶּרְאָה הַגָּדוֹל // מִיכָאֵל הַשֵּׁר הַגָּדוֹל

קָרָאוי וּמִכְנֶה שְׁמ[וֹת] עֲשָׂהּ // בְּחֻכְמָה אֲשֶׁר תְּעוֹז מַעֲשָׂהּ

פסיקתא דר"כ החדש, עמ' 88. כולל: 'אולי צ"ל 'כילל' בהקבלה ל'פרט' (קלאר, מחקרים ועיונים, עמ' 134).

64 לְבוּ... מִרְחוֹק: כשקרב משה אל הסנה הבין כי הגאולה קרבה וז' קרב ובא לגאול את ישראל. השווה יש' מו,יג ('קרבתי צדקתי לא תרחק'); יר' לא,ג.

65 מִנְפֶּשׁ... יוֹדִיעַ: משה הרועה הנאמן ריחם על צאנו, בני ישראל, לפי מש' יב,י: 'ידוע צדיק נפש בהמתו' ולב יודע מרת נפשו' (שם יד,י), ואף-על-פי שידע 'מרת נפשו', כי בני ישראל יחטאו בחטא העגל, לא יעוּבֹב ה' חסדו מהם.

66 נֹדַע... לְהוֹדִיעַ: נודע למשה כי יודע ה' שעתידיים בני ישראל לחטוא בחטא העגל, ואף-על-פיר-כן ירחם עליהם לגאולם בזכות ההבטחה שהבטיח לאברהם בברית בין הבתרים: 'ידע תדע כי גר יהיה זרעך... ועבדום ועינו אותם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'. השווה תנח' שמות, כ: 'ויאמר ה' ראה ראיתי — זש"ה 'כי הוא יודע מתי הוא וירא און ולא התבונן' (איוב יא). א"ל הקב"ה למשה: אני רואה שתי ראיות, ראה ראיתי, ראיתי וידעתי את מכאוביו ואני גואלן עכשיו, וראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא, שעתידין להכעיסני במעשה העגל וכו', אמר, רבש"ע, 'כך הבטחת את משה, בין עושין רצונך, בין לא עושין רצונך שאתה גואלך'. ע"י גם שמ"ר ג,ב שם מתקשר הדרש לכתוב: 'כי הוא ידע מתי הוא'; מכילתא דרשב"י וארא, עמ' 5.

67 סָמוּךְ... בְּשִׁמּוּעָה: משה היה בטוח בזכות אבות ובשבועה שהובטחה להם; השווה מכילתא דרשב"י וארא, עמ' 4: 'וידבר אלוקים אל משה וכו', אני הוא שאמרתי לאברהם ידוע תדע... ועכשיו הרי שבועה מבוהלת ובאת לפני, להוציא את בני ישראל ממצרים'.

68 עוֹדְנוּ... בְּשִׁעָה: בעוד משה משתאה על הגאולה המתמהמהת לבוא והנה צמחה הגאולה במראה הסנה; 'ברך' — אולי צריך להיות: 'כיו' (קלאר, שם, עמ' 134).

69 פָּקִיד... גָּדוֹל: משה היה מוכן ומוכשר לגאול את ישראל מילדותו; ע"י לעיל, שו' 3.
70 [צַעַד]... הַגָּדוֹל: כשצעד לראות במראה הסנה נתגלה אליו המלאך מיכאל השר הגדול (דנ' י,יג); ע"י לעיל, שו' 19.

71 קָרָאוי... עֲשָׂה: השווה וי"ר א,ג, עמ' יא: 'עשרה שמות נקראו לו למשה: ירד, חבר, יקותיאל, אבי גדור, אבי סוכו, אבי זנוח וכו'... בַּחֲכָמָה... מַעֲשָׂה: השווה קה' ז,יט: 'והחכמה תעז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר', הפסוק נדרש במכילתא דרשב"י בשלח יד, עמ' 54, על משה: 'להודיע חכמתו של משה וכו' ועליו מפורש בקבלה והחכמה תעז לחכם וכו'... וכן במכילתא דר"י מסכתא דבחדש, פ"ט, עמ' 237: 'להודיע חכמתו של משה, היאך היה עומד ומפיס אותם האלפים והרבבות, ועליו מפורש בקבלה: החכמה תעז לחכם מעשרה שליטים'.

ריצוי זה שם אשר הוק[רא] // חופב ובו פַעַמִּים נִיקְרָא

שָׁפֵל וְעֵנִי וְנִבְחָר בּוֹ // וּבְהַשְׁפָּלָה וּבַעֲנֻוֹה תַחֲלִילָה דּוֹפֵר בּוֹ
תַקִּיף אֲשֶׁר מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ // וְעַל הַסֵּנָה לַחֵץ כְּבוֹדוֹ

ובכן וירא מלאך יי אליו (בלבת אש)

75

אֲשֶׁר אֲשֶׁר הִיא אוֹכְלָה אֵשׁ	אֵשׁ בּוֹעֶרֶת בֵּיבֶשִׁים וּבְלִחִים
אֵשׁ גּוֹחֶלֶת בְּשֵׁלֶג וְקִיטוֹר	אֵשׁ דּוֹמָה לְאָרֶי רוֹבֵץ
אֵשׁ הַמֶּרְאָה כְּמוֹ מֶרְאֹת	אֵשׁ נוֹדֵי כִּי לֹא קָבָה
אֵשׁ זּוֹרַחַת וּמְשׁוֹטֶטֶת	אֵשׁ חוֹשִׁישֶׁת וּמַתְלַקַּחַת

ז

72 ריצוי ... ניקרא: ה' רצה לקרוא למשה פעמיים בלשון חיבה ופיוס, השווה שמ' גד: 'ויקרא אליו ה' מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני', ונדרש בתו"כ פרשתא א, יב: 'משה משה, אברהם אברהם וכו' לשון חיבה ולשון זירוף: השווה תוספתא ברכות א,יד, שמ"ר ב,ו.

73 שפל ... בו: משה היה ענו מאד מכל אדם (במ' יבג) ולכן דיבר ה' אותו תחילה מתוך הסנה.

74 תקיף ... כבודו: השווה מכילתא דרשב"י, שמ' עמ' 1, 2, 'ר' שמעון בן יוחאי אומר, מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עם משה מתוך הסנה ... והלוא היה לך יכול המקום שידבר מגבהי עולם, מאדיו הלבנון ומראשי הגבעות, אלא השפיל הקב"ה שכניתו וכו'. כדברי הפייטן 'ועל הסנה לחץ כבודו'.

ז תוכן הפיוט: תיאור לבת האש בסנה שהיא אש השכינה לפי שמות כד,יז: 'ומראה כבוד ה' כאשר אוכלת', והיא האש שנתגלתה בסיני ובבית המקדש.

76 אש ... ובלחים: השווה ברייתא יומא, כא ע"ב: 'ת"ר שש אשות הן: יש אוכלת ואינה שותה, ויש שותה ואינה אוכלת, ויש אוכלת ושותה, ויש אוכלת לחץ כיבשין, ויש אש דוחה אש, ויש אש אוכלת אש'. ובגמרא מפרש את כל מיני האש. אש השכינה, השורפת את המלאכים, מלאכי אש, היא אש אוכלת אש. השווה תרגום יונתן לשמ' כד,יז, 'כאשא בערא וזיקוקי אשא אכלה אשא'; מדרש אבא גוריון פ"ד, א, מהד' בובר, עמ' 34.

77 אש ... וקִיטוֹר: לפי תה' קמח,ח: 'הללו את ה' ... אש וברד שלג וקִיטוֹר'. אש ... רוֹבֵץ: השווה ברייתא יומא, שם: 'חמשה דברים נאמרו באש של מערכה: רבוצה כארי, וברה כחמה, ויש בה ממש, ואוכלת לחץ כיבשין ואינה מעלה עשן'.

78 אש ... מראות: אש הסנה דומה למראה הקשת שיש בה מראות הרבה. השווה יח' א,כח: 'כמראה הקשת ... הוא מראה דמות כבוד ה'', ובפיוט 'אקשטה' לר' אלעזר הקליר למוסף של שמיני עצרת: 'מראה הקשת ... מראה כל מראה' (מחזור רדליים תרכ"ו, נא,א): לפי זה נכונה הצעת מ. זולאי לקרוא: קָמָה במקום 'כמו'. אש ... כבה: אש הסנה היתה דומה לאש שעל המערכה במקדש. השווה ברייתא יומא שם: 'אש המערכה — יש בה ממש', והוא 'אש וודי', שפירושו ממשות, עי' קרובה י (סדר לך לך) שו' 90: 'ברכה וודי עוד ועוד', שפירושו ברכה של ממש הקיימת לעד, אש המערכה אסורה בכיבוי: 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה' (וי' 1,1) ובתו"כ שם, צו, פ"ב, ה"ו, ל ע"ב: 'מנין שכל המכבה עובר בלא תעשה — תלמוד לומר לא תכבה'.

79 אש ... ומשוטטת: אש השכינה הזורחת על בני האדם, משוטטת ומשגיחה עליהם, לפי יש' ס,ב: 'ועליך יזרח ה'; זכריה ד,י: 'עניי ה' המה משוטטים בכל הארץ'. אש ... ומתלקחת: לפי יח' א,ד: 'וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון ... ענן גדול ואש מתלקחת'; חושישת — כוערת בלשון הפייטנים עי' עיוני לשון, עמ' קצה.

אש טסה ברוח סערה	80
אש כי כל יום מתחדש[שת]	
אש מעלה לולבין	
[אש ס]ופה מרבוותיו	
אש פלד[ות] פל	
[אש קודחת] עד[ש]אול תחתית	85
אש שחורה כעורב	
אש יקדת באפס עצים	
אש לא נפחה מאש	
אש ניצוציה הם הנקרים	
אש ע[ן] וערפל	
אש [צרו תלהט]	
[אש ר] קרה	
אש תלתלים כצבעי קשת	

ח [אש] / מתחלפת ברב דמיונות / על הסנה בלהבים / ועל סיני
בלפיד[ים] למעלה שביבים תלהט / ולמטה רשפים תלחך / ומינה

80 אש . . . סערה: גילוי השכינה לנביאים בסערה לפי יח', שם: 'וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון; מל"ב ב, יא, איוב מו, אש . . . עצים: מש' כו, כ: 'באפס עצים תכבה אש'; וכוונת הפייטן לאש המערה; אף-על-פי שכתוב בה: 'ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר וערך עליה העולה' (וי' ו, ה), היתה מתחדשת בנס כל יום מאליה, כדברי הפייטן להלן: 'אש כי כל יום מתחדשת', עי' תר"כ, נדבה פ"ה ה"י, ז ע"א: 'אף עפ"י שאש יורדת מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט'. השווה וי"ר ז, ה, עמ' קנט: 'ואש המזבח תוקד בו וכו'. המזבח היה מוקד באש. תנא משום ר' נחמיה, קרוב למאה ושש עשרה שנה אתה מחזיק בו, עזו לא נשרף ונחשתו לא ניתך', בדומה לאש הסנה. אש . . . מאש: לפי איוב כו, כ: 'תאכלהו אש לא נפח'.

82 אש . . . לולבין: השווה תנח' שמות, טו: 'וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אכל, מכאן אמרו: האש של מעלה מעלה לולבין ושורפת ואינה אוכלת ושחורה, והאש שלמטה אינה מעלה לולבין, והיא אדומה ואוכלת ואינה שורפת'. ופירוש הדברים — שהאש מיתמרת, מעלה לולבין כחמר, וזהו נס; שאף על פי שאין נותנים בה שום עשב (מעלה עשן), היא מיתמרת ושורפת — נדלקת מעצמה ואינה נתפסת ומכלה את העץ, מה שאין כן באש שלמטה, שהיא אוכלת את החומר שבו היא אוחות. עי' שמ"ר ב, ה; ובמדרש הגדול שמ' ג, ב, עמ' מו: 'מתוך הסנה — נס גדול ראה משה, שראה את הסנה והוא מלבלב ועולה מתוך האש', עי' ר"ש ליברמן, חזנות יניי, עמ' רלג. אש . . . הברקים: לפי יח' א, יג: 'ומן האש יוצא ברק'.

85-84 אש . . . תלהט: השלמתי לפי נחום א, ג; תה' צו, ב, ג.

85 [אש] . . . תחתית: דב' לב, כב: 'כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית'.

86 אש . . . קשת: האש שלמעלה שחורה; עי' למעלה, שר' 82, והיא אש של תורה, לפי שהש"ר ה, יא: 'ראשו כתם פז קווצותיו תלחלים שחורות כעורב, א"ר שמעון בן לקיש, תורה שנתן הקב"ה היתה עורה של אש לבנה וכתובה באש שחורה, היא אש וחצובה מאש, והיא מוכללת באש ונתונה באש, הה"ד (דברים לג) מימינו אש דת למר. עי' דב"ר ג, יב, מהדורת ליברמן, עמ' 89: 'ירוש' סוטה פ"ח ה, ג, כ"ב, ע"ד ('חרותה אש שחורה').

ח תוכן הסילוק: אש הסנה, האש שלמעלה, הרבה גוונים ומראות לה. היא אש שנתגלתה בסיני והיא האש שממנה נוצרים המלאכים, וכשם שבאש שלמעלה אין המים שולטים, כך גם בני ישראל לא יישטפו במים ולא ייכוו באש ויחד עם מלאכי מעלה יפתחו פיהם בקדושה.

87 [אש] . . . דמיונות: 'דמיונות' בלשונו של יניי — מראות, השווה קרובת יניי לויקרא יג, כט. 'ארבע מלכויות נדמו לארבעה ננעי דמיונות', רוצה לומר: לארבעה מראות ננעים (נגעים א, א), עי' עיוני לשון, עמ' קפג; מכילתא דר"י, בחודש פ"ה, עמ' 219; פסי"ר, אנכי, קנד ע"ב.

88 למעלה . . . תלחך: האש של מעלה נקראת 'שביבים', היא אש כיסא הכבוד, שעליה נאמר: 'כרסיה

גבילת השרפים / לכן בזה לא נשרפים / ומזיעה אשר הם מזיעים / נהר
 דינור מושך אור / וגדוהיו גושי שלג / האש לא תרתית שלג / ומשלג
 לא יצין אש / כי יוצר האש ובזרא השלג / מתויד שלום בין אש ושלג /
 שופט באש ודן בשלג
 ומי יסתר מחמתו / ומי יעמוד בקרתו / כי אם ישראל עמו / אשר באו
 במים ובאש / והם משולים במים ובאש / לכן לא ישטפו במים ולא
 [ייפכו באש / כי] ככלולי מים נאש / יפתחו פיהם בקדושה / להעריץ
 בקדש / ככלוקרא

- שביבין דינור' (דנ' ז, ט), והיא אותה האש שנתגלתה בסיני ובקרבן אליהו למטה, לפי מל"א יח, לח:
 'ותיפול אש ותאכל את העולה... ואת המים אשר בתעלה לחכה'.
- 90 ומינה... נשרפים: גבילת השרפים — בריאת המלאכים מהאש של מעלה, ולכן אין האש שולטת במלאכים. ומזיעה... אור: בריאת המלאכים מנהר דינור, היוצא מזיעתן של חיות המרכבה, השווה בר"ר עזא, עמ' 916: 'אדרינוס שחיק טמיא שאל לר' יהושע בן חנניה, אמר ליה... מן איתברון (מהדין נבראו מלאכי השרת?) — אמר ליה: מנהר דינור... א"ל: מן הן אתי (מהדין יוצא נהר דינור)? — אמר ליה: מזיעת החיות דאינון מזיעין, מן טעינין כורסיה (שהן מזיעות ממשא כיסא הכבוד)'. ונשנו הדברים בפס"ר פיסקא לג ובבלי חגיגה דף ע"ב.
- 91-90 וגדוהיו... אש: צריך להיות: לא יצון (מ. זולאי): השווה שהש"ר ג, יא: 'תני ר' שמעון בן יוחאי, הרקיע של שלג והחיות של אש, הרקיע של שלג, שנאמר (יחזקאל א) דמות על ראשי החיות רקיע כעין הקרח הנורא וגו', והחיות של אש שנאמר (שם) דמות החיות מראיהם כגחלי אש, וכתוב (שם) והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק, ולא זה מכבה את זה, ולא זה מכבה זה'. ע"י גם ירוש' ראש השנה פ"ב ה"ה, נח ע"א; תנח' תרומה, יא.
- 91 כי... ושלג: השווה דב"ר ה, יב, מהדורת ליברמן, עמ' 100: 'ד"א, עושה שלום במרומי, אמר ריש לקיש, מיכאל כולו אש וגבריאל כולו שלג, ועומדין זה אצל זה ואינן מזיקין זה לזה' — ורודה לומר, כי ה' משלים בין מלאכי מרום, ברואי אש ושלג.
- 92-93 שופט... בשלג: ע"י תנח' בוכר, ראה, י: 'לא תירא לביתה משלג, כי כל ביתה לבוש שנים (מש' לא, כא) — חזקיה אמר, משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חודש, ששה חודשים בחמה וששה חודשים בציה, בתחילה הקב"ה מכניס בהם חיכוך והם אומרים: זו גיהנם של הקב"ה, ואחר כך הוא מוציאן לשלג... יכול אף ישראל כן, ת"ל כי כל ביתה לבוש שנים מילה ופריעה, ציצית ותפילין וכו'.' הפייטן ר"ל שבני ישראל המקיימים מצוות דומים למלאכים, אינם נידונים באש ובשלג, השווה ירוש' סנהדרין פ"י ה"ג, כט ע"ב.
- 93 ומי... בקרתו: תה' יט, ו: 'ואין נסתר מחמתו'. כי... ובאש: שם סו, יב: 'באנו באש ובמים ותוציאנו לרויה'.
- 94 והם... באש: עוב' א, יח: 'והיה בית יעקב אש'. על ישראל משול במים נרמו בסדא"ר פ"ח, עמ' 105, אולם הפייטן מתכוון ליש' סו, יב, לכן... באש: יש' מג, ב: 'כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפון, כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך'.
- 95 [כי]... בקדושה: בני ישראל דומים למלאכים הבלולים מאש וממים, והם פותחים תחילה בקדושה. השווה ספרי האזינו שו, עמ' 343: 'ומנין שאין מלאכי השרת מזכירים שמו של מעלה, עד שמזכירים שמו ישראל למטה, שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואומר: 'ברוך יחד כל כוכבי בוקר'. ע"י גם בבלי חולין, צא ע"ב: תנח' קדושים ו. — קרובת יניי שלפנינו השפיעה על פייטן ארץ-ישראלי מאוחר, ר' פינחס הכהן ברבי יעקב, בקרובה לקדושת שמיני עצרת: 'וכמו ברא מלאכים מאש וממים / וכן המשיל ישראל באש ובמים / כי יעברו במים לא ישטפם מים / וכי

מו / לסדר הנ"ל (?)

- ט בתום וצדק ואומן יקדישו צבאות קודש תמיד יענו ויאמרו
קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש מהולכי תמים / קדוש מפועלי צדק / קדוש מדוברי אמת
קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש למשה הודיע יושר והלוי תמים
קדוש חיפמו ענות העקב ופעולת צדק
קדוש לימדו שליחות הקושט ודיברת האמת
קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש מחיה קדוש מאופן קדוש מכרוב
לעומתם כל יאמרו ברוך כבוד יי ממקומו
- ממקומו בתום מופרכים צפה ודילג על קץ
ממקומו ראה צדקת עמרם וקיפץ חשבון
ממקומו ידע אמונת משה ונגלה וצמח
ממקומו יפן בעם המיחדים בכל יום ואומרים פעמים
- והוא במקומו
והוא במקומו
והוא במקומו

ילכו במו אש להקר אש במים ... / לכן משולי אש ומים / יקדישו לרוכב שמים' (מ. זולאי,
ארץ-ישראל ועליית הגלים בפיוטי ר' פינחס, קובץ ירושלים, מחקרי ארץ-ישראל, ירושלים
תשי"ג, עמ' עב).

מו ספק אם הסילוק שלפנינו שייך לקרובה שלמעלה או לאחת הקרובות דלהלן — מז, מח, נ —
שכולן עוסקות בשליחותו של משה לפרעה.

- 7-1 בתום ... האמת: להשוואת שליחות משה ואהרן לשליחות של אמת וצדק, עי' תנח' שמות, כה:
לך לקראת משה. זש"ה חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו (תה' פה). חסד זה אהרן, שנאמר
וללוי אמר תמך ואוריך לאיש חסידך. ואמת זה משה, שנאמר בכל ביתי נאמן הוא (במ' יב), היי
חסד ואמת נפגשו. צדק ושלוש נשקו. צדק זה משה שנאמר צדקת ה' עשה (דב' לג), ושלוש זה אהרן
שנאמר בשלוש ובמישור הלך אחי. נשקו — וישק לו; השווה תנח' בזכר, שם כה; שמ"ר ה,י.
11 ממקומו ... קץ: ה' ראה בתמימותם של בני ישראל העובדים בפרך (=מופרכים) והקדים לגאלם
לפני הקץ הקבוע; השווה פסדר"כ, החדש עמ' 88: קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על
הגבעות (שה"ש ב,ח) ... ר' יהודה אמר קול דודי הנה זה בא, זה משה. בשעה שבא משה ואמר
לישראל: בחדש הזה אתם נגאלין, אמרו לו: רבנו משה, היאך אנו נגאלין, לא כך אמר הקב"ה
לאבינו אברהם: ועבדום ועיינו אותם ארבע מאות שנה (בר' טו,יג) והולוא אין בידנו אלא מאתיים
ועשר? — אמר להם: הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם, אלא מדלג על ההרים
מקפץ על הגבעות, מדלג על הקיצים ועל החשבונות ועל העיבורים, ובחדש הזה אתם נגאלין.
12 ממקומו ... חשבון: בזכות עמרם אבי משה דילג ה' על 'החשבון' — וגאלם לפני הזמן הקבוע,
השווה פסדר"כ שם: 'ורבנן אמרין ... היאך אנו נגאלין ואין בידנו מעשים טובים? — אמר להן:
הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט במעשיכם הרעים. ובמי הוא מביט? — בצדיקים שבכם
כגון עמרם ובית דינו; עי' שהש"ר ב,ח; פסיקא ר, ע"ב; שמ"ר טו,ד בשינויים. על צדקת
עמרם עי' מכילתא דרשב"י, עמ' 6: 'שעמד ועשה דבר גדול בישראל (=גירש את יוכבד וחזר
ונשאה וממנה נולד משה) והסכימה דעתו לדעתו של מקום'.
13 ונגלה וצמח: ה' נתגלה בצמיחת הגאולה, עי' יש' מב,ט.

א אֲזַר [צִיר] בְּמִלְאֲכָתוֹ // בְּשׁוּרוֹ הוֹפָעַת אֶל בְּמִלְכוּתוֹ
גָּבֵר מְהִיר בְּמִלְאֲכָתוֹ // דִּילֵג שׁוֹנֵר הָיְתָה לְכָתוֹ

הִזְכִּיר לְאָחִיו בְּרִיפְשָׁם // וַיַּדַּע מִצָּרַת נַפְשָׁם
וְהָא לְבִשְׁרָם כִּי גַע [נ]וֹפְשָׁם // חִירוֹת דְּרוֹר חוֹפְשָׁם

5 טַעַם הַגִּיד לְחוֹתָן // יוֹשֵׁר הַרְשָׁיָה לוֹ לִיתָן
כַּחַן [יִפְּהָ] וְגַם אִיתָן // לְלִזְתוֹ כְּשִׁלּוֹם לוֹ גִּיתָן

כך וילך משה | וישב אל יתר חתנו ויאמר לו אלכה נא ואשובה
אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים ויאמר יתרו למשה
לך לשלום

וּנָא (?) ל
וּנָא חֲזִית אִישׁ מְהִיר בְּמִלְאֲכָתוֹ | לַפְנֵי מַלְכִּים יִתְּצֵב בַּל יִתְּצֵב
לַפְנֵי חֲשָׁכִים

10 וּנָא הַשּׁוֹלָח [בִּים צִי]רִים | וּבְכָלִי גִמָּא עַל פְּנֵי מִים לְכוּ מִלְאֲכִים
קִלִּים אֶל גּוֹי מִמֶּשֶׁךְ וּמוֹרֵט אֶל עַם נוֹרָא מִן הוּא וְהִלָּא גּוֹי קוֹ

א תוכן הפיוט: אחרי התגלות ה' בסנה הלך משה בוריות להדיע לישראל את בשורת הגאולה, אבל תחילה נפרד מיתר חותנו, מאחר שנשבע לו תחילה שלא לעזוב את מדין בלי רשותו.
1 אֲזַר . . . בְּמִלְכוּתוֹ: משה רבנו אֲזַר חֵיל לְמֵלֶאכֶת שְׁלִיחוֹתוֹ, לְאַחַר שֶׁרָאָה בְּהַתְּגַלּוֹת ה' בְּסִנֵּה.
2 גָּבֵר . . . לְכָתוֹ: עִי' לְעִיל, קְרוּבָה מו, שו' 3. דִּילֵג שׁוֹנֵר: נִרְאָה שֶׁצִּירִךְ לִנְקֹד וְלִהְיוֹת שְׁלֵם: שׁוֹר, לְפִי תה' יח,ל: 'וּבִאֲלֵהי אֲדֹלֵג שׁוֹר'.

3 הִזְכִּיר . . . נַפְשָׁם: משה השתתף בצרת אחיו והזכיר להם בסבלותם (=ריפושם) שהגיע זמן הגאולה.
4 וְהָא . . . חוֹפְשָׁם: משה שמח לְבִשְׁרָם, כִּי הִגִּיעַ — 'גַּע' — זְמַן חִירוֹתָם. וְהָא: שְׂמַח, וְכֵן מוֹבֵנִי בְּסוּרִית־נוֹצְרִית שֶׁל א"י וּבְשׁוּמְרוֹנִית (ר"ש לִיבְרַמֶּן, חֲזוֹנוֹת יִנְי, עמ' רמה).
5 טַעַם . . . לִיתָן: משה בִּיקֶשׁ מִיתְּרוֹ רְשׁוּת (=הִרְשִׁייה) לִלְכֹּת לְמִצְרַיִם. הַשּׁוּוֹה תַנַּח' שְׁמוֹת, כ: 'אִמֵּר (מִשֶּׁה) לְפָנָיו: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, שְׁבֻעָה נִשְׁבַּעְתִּי לִיתְּרוֹ שְׁאִינִי הוֹלֵךְ אֵלָּא בְּרִשְׁתּוֹ. אִמֵּר לוֹ: לֵךְ לְךָ חֲזוֹר לְמִדְיָן וְשֵׁם אֲחִיר לְךָ אֶת נֹדֶךְ, לְפִיכֶךְ דְּבַר עֲמוֹ בְּמִדְיָן . . . וְיִלֵּךְ מִשֶּׁה וְיִשָּׁב אֶל יִתְּרוֹ חוֹתָנוֹ, לֹא הָיָה צִירִךְ לֹמֵר אֵלָּא וְיִשָּׁב אֶל מִדְיָן, וְלִמָּה אֶל יִתְּרוֹ חוֹתָנוֹ? — לְהַתִּיר אֶת נִדְרוֹ וּלְיִטּוֹל מִמֶּנּוּ רְשׁוּת, שֶׁנֶּאֱמַר אֲלֵכֶּה נָא וְאִשְׁבּוּבָה (אֶל אֲחִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם); עִי' תַנַּח' בּוֹבֵר, שֵׁם יח; שְׂמ"ר ד,א; גְּנוֹזִי שְׁכֵטֵר, א, עמ' 48.

7 כֹּךְ . . . לְשִׁלּוֹם: שְׂמ' ד,יח: תַּחֲלִילַת הַסֵּדֶר לְפִי מִנְהַג א"י, עִי' מֵאֵן, עמ' 368, 369.

9 וּנָא . . . חֲשָׁכִים: מִש' כב,כט: עִי' לְעִיל, קְרוּבָה מו, שו' 3.

10 וּנָא . . . אֲרַצּוֹ: יִש' יח,ב: רִמּוֹ לְמִשֶּׁה וְאַהֲרֹן — הַצִּירִים — הַשְּׁלִיחִים לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם 'הָעַם הַנּוֹרָא'.

קו ומבוסה אשר בזאו נהרים ארצו
ונא אני ישינה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי אחתי רעיתי יונתי
תמתי שראשי נמלא טל קוצותי [רסיסי ל]ילה

לילה תאיר כיום / ויום שבועתים כיום / בצדק יושב [כחום ה]יום
ברוך מגן

ב מ[לך] בְּיָפִי עִם זֶה תָּאֵב // נִגְלָה בְּמָקוֹם תָּא[ב]

15

מח / שמות ו ב [וארא אל אברהם]

תוכן הקרובה: מיוסד על התחלת הסדר: 'וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם, ואילו למשה נגלה 'ויאמר אליו אני ה'. לדעת חז"ל הכוונה לשם המפורש. את השם המפורש אסור לבטא כדעת אבא שאול: 'ההוגה את השם באותיותיו — אין לו חלק לעולם הבא' (משנה סנהדרין יא), והוא הדין לכל המשתמש בשם המפורש' (אדר"נ נו"א פי"ב, עמ' 56). אולם חז"ל האמינו בכחו של השם המפורש לשנות את הטבע. השווה פסי"ר כב, קיד ע"ב: 'מפני מה ישראל מתפללין ואינם נענים. ר' יהושע בן לוי בשם ר' פנחס בן יאיר, מפני שאינם יודעים סוד שם המפורש. ר"ש ליברמן מביא מקורות ממדרשי חז"ל על מעשי נסים ונפלאות על-ידי שימוש בשם המפורש, ומגיע למסקנה: 'סוף דבר מכל המקורות הנ"ל אנו רואים, שבזמן התנאים והאמוראים היו עדיין נוהגים להשבע בשם המפורש, כדי להענות מן השמים' (תוספתא כפשוטה, כפורים פ"ב, עמ' 755, הע' 14); עי' א.א. אורבך, חז"ל, עמ' 109–114; ג. שלום, פרקי יסוד בהבנת הקבלה וסמליה, ירושלים תשל"ו, עמ' 389, 403–404. הפייטן הולך כאן בשיטת חז"ל. הקרובה שלפנינו זכתה לחיקויים שונים בפיוטי רב סעדיה גאון (סידור רס"ג, עמ' שפט) ובקרובת ר' שמעון מגס (מ). זולאי, האסכולה הפייטנית של רב סעדיה גאון, ירושלים תשכ"ד, עמ' רכ, רכא).

17

... ראש בְּכָל קְצוֹת
מְמָקוֹם לְמָקוֹם // לָךְ עוֹנִין מְקָל מְקוֹם

- 11 ונא ... לילה: שה"ש ה,ב; הפסוק נדרש בשהש"ר שם, על שליחותו של משה להוציא את בני ישראל ממצרים.
12 לילה ... היום: תפילה לגאולת ישראל בזכות אברהם. לילה ... כיום: תה' קלט, יב. ויום ... כיום: יש' לכו.
14 מ[לך] ... תאב: עי' ח"נ; בני ישראל רצו לראות מלכם והוא נגלה אליהם במקום 'תעב' — טומאה, מצרים, עי' לעיל, קרובה מו, שו' 49, 50.

1 תוכן הקטע: הפייטן מבדיל בין נבואת האבות לנבואת משה רבנו, האבות לא זכו לידיעת השם המפורש, כמו שכתוב: 'וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם',

ליפגע בצד בדמדום חמה // בר [מה]
 [רא]שית ראיות תנומה // נגליתי בחיל אל אמונה
 לך . . . בבטחון תשועת עולמים // ולך ראית זה צור עולמים
 נראיתי בשגי עולמים // לשלושת בעלי שם המפורש
 ושם הגדול להם לא [פורש] // ולך תוקף שם המפורש
 בשבעים שמות ניתפךש
 ובכן וש[מי ה']

10 ז	אהיה אשר אהיה אל אלהים אדיר אדון	נקראתה ושםך יי
	בורא בראי[ת] בלבד בוטה בוחן בחור ברוך	נקראתה ושםך יי
	גבור גאה גבוה גוא[ל]	נקראתה ושםך יי
	דור[ש] דמים דורך . . .	[נקראתה ושםך יי]
	[הוד] . . . הדור הוגי	נקראתה ושםך יי
15	זה ז[כר] זכות זרע זוהר זך זולת	נקראתה ושםך יי
	חונין חן חנים חסד חסין	נקראתה ושםך יי
	טוב טהור טעם . . . טעון טירות	נקראתה ושםך יי
	יה יחיד ישר יפה י . . . יודיע יכול	נקראתה ושםך יי
	פביר פולל כו . . . פשר פמוס פתר פבוד	נקראתה ושםך יי
20	לונה לוהט להבות לוחש לוק[ח] לביא	נקראתה ושםך יי

ואילו למשה נגלה ה' ויאמר אליו אני ה'. השווה משנת רבי אליעזר (מהדורת ענעלאו, ניריורק תרצ"ד) פ"ו, עמ' 112: 'האבות לא היו צריכין לפרש להן שם המפורש, אבל שאר הנביאים נתפרש להן שם המפורש, שהיו בני דורן צריכין לכך, ראייה לדבר משה רבינו, שני' ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה (שם' גיד), אף הקב"ה אומר לו וארא אל אברהם [וגו'] ושמי ה' לא נודעתי להם כמורך; עי' גם תנח' בומר וארא, ה: מדה"ג שמות, עמ' צה; החלק העברי של מאן, עמ' רי; פרקי ר"א סוף פ"מ.

- 5 [רא]שית . . . אמונה: הפייטן מדבר כאן על חזון הסולם של יעקב אבינו, כפי שמעידים המלים ליפגע (=ויפגע במקום בר' כח, יא) בדמדום חמה, בחיל, עי' קרובה לא, שו' 45, 54.
- 6 ולך . . . עולמים: יש' כו,ד השווה בר"ר יב, י עמ' 108.
- 7 לשלושת . . . המפורש: לשלושת האבות ששמותיהם מפורשים בתחילת הסדר.
- 8 בשבעים . . . ניתפרש: למשה בלבד נתגלה השם המפורש עם שבעים השמות — התארים הכלולים בו, השווה אגדת שה"ש, עמ' 9, מניין שבעים השמות של ה'.
- ז תוכן הפיוט: מניין שבעים השמות התארים של ה', באגדת שה"ש שם הובאו פסוקים מהמקרא לכל תואר; הפיוט מקביל לפיוט ז' בקרובה צד.
- 11 בוטה: מביט.
- 15 זה: כינוי לה' לפי שם' טוב, זכר: לפי שם ג,טו; 'זוה זכרי לדר דר'.
- 17 טעון טירות: נושא (=טעון) את השמים, השווה קרובה ט, שו' 51: 'טירת שמים לך חיסנתה'.
- 20 לביא: לפי הושע יא, וכן בקרובה צד.

- מֶלֶךְ מְהוּלָּל מְמוּלָּל מִימִית מוֹחֵץ מְרַפָּא
 נוֹרָא נְאוֹר נִשְׁגָּב נִשְׁא נֶאֱמָן נוֹצֵר
 [ס] ... סוֹפֵר ... סוֹלִיחַ סָלָה
 עֲלִיזָן עֲוֹנוֹת
 פּוֹקֵד
 [צדיק]
 קְדוֹשׁ קְרוֹב קְנוֹא ... קוֹרָא
 רָם רַחוּם רוֹכֵב רוֹם רוֹצֵה רוֹצֵה רִיעַ
 שֶׁר ... שׁוֹמֵעַ שְׁמוֹת שְׂבָעִים
 תָּמִים תְּקִיף ... קִין תּוֹלְדוֹת
- ח
 שָׁמֶךְ אֵין לְפִרְשׁ | שָׁמֶךְ אֵין לְקוֹב | שָׁמֶךְ אֵין לְחִלּוֹר / שָׁמֶךְ אֵין לְחִקּוֹר /
 שָׁמֶךְ אֵין לְיִדַע / [נֶאֱמָן] יוֹדֵעַ מָה הוּא שָׁמֶךְ / אֶתָּה הוּא שָׁמֶךְ וְשָׁמֶךְ הוּא אֶתָּה /
 [בֶּן] שָׁמֶךְ וְשָׁמֶךְ בֶּן / נֶאֱמָר לֶךְ שָׁמֶךְ וְשָׁמֶךְ נֶאֱמָר לֶךְ / וְכִתְהִילְתֶּךָ בֶּן שָׁמֶךְ /
 [רֵאשׁ] שָׁמֶךְ הוּא סוֹף שָׁמֶךְ / וְאוֹת אַחַת מִשְׁמֶךְ עֲשֵׂה צְבֹא בְּכָל ... /
 ... אוֹתוֹת תְּלוּיִים בְּשָׁמֶךְ / וְכָל שְׁמוֹת טְפוּלִים לְשָׁמֶךְ / וְכָל ... לְשָׁמֶךְ /
 וְאֵינָם לְפִי וְגִדּוֹל שָׁמֶךְ ... וְנִעְצִים שָׁמֶךְ / וְעַת אֲשֶׁר תִּיגָלָה תִּגְלָה
- ח
 תוֹכֵן הַפִּיּוּט: תּוֹר קְדוּשַׁת הַשֵּׁם הַמְּפּוֹרֵשׁ, הַאִיסוּר לְבַטֵּא אוֹתוֹ וּלְפַרְשׁוֹ. בְּכוּחוֹ נַעֲשׂוּ נִסִּים וּנְפִלְאוֹת
 בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים.
 31 שֶׁמֶךְ אֵין לְפִרְשׁ: הַשְׁווּה יְרוּשׁ יוֹמָא פ"ג ה"ז, יו ע"א: 'זֶה שְׁמִי לְעוֹלָם — זֶה שְׁמִי לְעֵלִים'
 (=לְהַעֲלִים). [שֶׁמֶךְ] אֵין לְקוֹב: וִיקְרָא כְד, טז; ע"י ע"ז יח ע"א.
 32 אֶתָּה הוּא שֶׁמֶךְ: לְפִי יֵשׁ מִבְּח: 'אֲנִי ה' הוּא שְׁמִי', בַּפְּסוּק זֶה מִתְחִילָה הַפְּטֵרָה הַסֹּדֵר שֶׁלְּפָנֵינוּ, הַשְׁווּה
 מֵאֵן, עמ' 572.
 33 [בֶּן] ... כֶּךָ: הַשְׁווּה פִּירוּשׁ ר' אַבְרָהָם אֲבֵן עֲזָרָא לְקַהֲלָת ה', א בְּהַתְּקַפְתּוֹ עַל פִּיּוּטֵי הַקְּלִיר: 'וְחִכְסָם
 הָיָה בְּצִרְפָּת גַּם הוּא חִיבֵר בְּקִשָּׁה תְּחִלָּתָה 'אֲמַרִי הַאֲזִינָה ה'', וַיֵּשׁ בָּהּ דְּבָרִים אֵינָמוּ נְכוֹנִים. מֵהֶם
 שֶׁאֲמַר 'כִּי שֶׁמֶךְ בֶּן וְכֶךָ שֶׁמֶךְ', וְאֵילוּ יָדַע מָה פִּירוּשׁ שֵׁם לֹא הָיָה זֶה הַדְּבוּר עוֹלָה עַל לְבוֹ, וְעַד אַחֵר
 שֶׁאֲמַר 'כִּי שֶׁמֶךְ בֶּן' הֵלֵא הוּא בְּעֶצְמוֹ 'בֶּן שֶׁמֶךְ', כִּי מָה הִפְרַשׁ בֵּין שְׁלוֹם עֲלֶיךָ אוֹ עֲלֵיךְ שֶׁמֶךְ
 (הַעֲרַת דֶּר' צְבִי מִלֵּאכִי). נֹאחַ ... שֶׁמֶךְ: הַשְׁווּה פִּיּוּט 'וְנִתְּנָה תוֹקֶף' לִימִים נוֹרָאִים. וְכִתְהִילְתֶּךָ ...
 שֶׁמֶךְ: לְפִי תֵּה' מִחֵי. [רֵאשׁ] ... שֶׁמֶךְ: הַהִשְׁלָמָה 'רֵאשׁ' הֵיא בְּגֵדֵר סִפֵּק. וְאוּלַי ר"ל שֶׁאֵין לְהַבְדִּיל
 בֵּין אוֹתוֹת שֶׁמֶךְ, הַשְׁווּה 'כְּתֵר מַלְכוּת' לר"ש אֲבֵן גְּבִירוֹל פ"ב 'אֶתָּה אַחֵד'.
 34 וְאוֹת ... בְּכָל: הַשְׁווּה פְּסִיקְתָא רַבְתִּי כֹא, קד ע"א: 'רַבִּי בְּרִכְיָה ... כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת (עִמ')
 (טז) שְׁמוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה הוּא צְבָאוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרִי סִימּוֹן, לֹא סוֹף דְּבַר כָּל שְׁמוֹ אֵלָּא אֶפִּילוּ אוֹת
 אַחַת מִשְׁמוֹ עוֹשֶׂה צְבֹא כְּכָל שְׁמוֹ.
 36 וְעַת ... שֶׁמֶךְ: הַשְׁווּה תַּנַּח' בּוֹבֵר וְאָרָא ה': 'וְאָרָא אֶל אַבְרָהָם ... לֹא פִּרְסַמְתִּי לָהֶם אִם מִפּוֹרֵשׁ הוּא
 וְלֶךְ (=מִשָּׁה) גִּלְתִּי אוֹתוֹ ... אָמַר הַקֶּב"ה בְּעוֹלָם הַזֶּה לִּיחִידִים גִּלְתִּי שְׁמִי, אֲבָל לְעוֹלָם הַבָּא לְכָל
 יִשְׂרָאֵל אֲנִי מוֹדִיעַ שְׁמִי, שֶׁנֶּאֱמַר לֶכֶן יָדַע עַמִּי שְׁמִי וְגַר (יֵשׁ נְבוֹ); ע"י מִדְּרַשׁ תַּהֲלִים צֹא, עמ' 400;
 עֲרוּגַת הַבוּשֶׁם, ח"ג, עמ' 110.

שִׁמְךָ / וְהִנֵּקְרָאִים [בְּשִׁמְךָ יִקְרָאוּךָ בְּשִׁמְךָ / וְהִנֵּשְׁבָעִים בְּשִׁמְךָ יִשְׁבִּיעוּךָ בְּשִׁמְךָ
[הוא] הַשֵּׁם אֲשֶׁר מְזַכְּרִים אֹתוֹ עַל הָאֵשׁ וְהִיא כָּכָה / עַל הַמִּים [וְהֵם] יְבִישִׁים /
עַל הַיָּם וְהוּא נִבְקָע / עַל הָאֶבֶן וְ[הֵ]יָא מִתְפּוֹצֶצֶת / עַל [הַנֶּחֱשׁ] וְהוּא מְשָׁלִים /
עַל הַמְזִיק וְהוּא בּוֹרֵחַ / עַל הַחֹלֶה וְהוּא נִינוּחַ / [עַל] הַמֵּת וְהוּא חַיָּה / עַל
הָעוֹלָם וְהוּא עוֹמֵד לְעוֹלָם / וְ[ו]לְנֶצַח נֶצְחִים / וְ[ו]לְעוֹלָמִי] . . . עוֹלָמִים / וְלְדוֹר
וְדוֹרֵי דוֹרוֹת / וְגַם שְׁנֵי[י] . . . מַעֲלָה יַחְקְרוּהוּ . . . פְּלִשְׁוֵהוּ וְלֹא יִלְמְדוּהוּ / כִּי
לְעוֹלָם א . . .

הוא . . . יִכְנוּ וְיִקְרָאוּ . . . ק . . .

לְשִׁמְךָ וְלִזְכְּרֶךָ מְזַכְּרֵי שִׁמְךָ בְּקְדוּשָׁה עֹנִים וְאוֹמְרִים
קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קְדוֹשׁ מְבָרִית אֲבָרָהָם / קְדוֹשׁ מְשֻׁבָּעַת יִצְחָק / קְדוֹשׁ מִהִבְטָחַת יַעֲקֹב
קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קְדוֹשׁ בֵּין בְּתָרִים בְּרֵת בְּרִית לְאֵב בְּשָׁמוֹ
קְדוֹשׁ בְּמוֹרֵיָהּ קִיִּים שְׁבוּעָה לְפָן בְּשָׁמוֹ
קְדוֹשׁ תַּחַת סוּלָם סֶמֶךְ הַבְּטָחָה לְתָם בְּשָׁמוֹ
קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קְדוֹשׁ מַחִיה קְדוֹשׁ מְאוֹפֵן קְדוֹשׁ מְכֻרֹב
לְעוֹמְתָם כָּל יָאמְרוּ וְג

מִמְקוֹמוֹ נִגְלָה לְהָקִים בְּרִית וְכֵן עָתָה יִגְלָה
מִמְקוֹמוֹ הוֹפִיעַ לְקִיִּים שְׁבוּעָה וְכֵן עָתָה יוֹפִיעַ
מִמְקוֹמוֹ נוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת הַבְּטָחָה וְכֵן עָתָה יַעֲשֶׂה
מִמְקוֹמוֹ יוֹפֵן בְּעַם הַמִּיחָדִּים בְּכָל יוֹם פַּעֲמִים וְאִמְרִים פַּעֲמִים

וְהִנֵּקְרָאִים . . . בְּשִׁמְךָ: לפי יש' סה, טו.

על . . . כבֹּחַ: כֵּךְ גַּם בְּסִידוֹר רס"ג עמ' שפט, וּבִקְרוּבַת ר"ש מַגֵּס: 'עַל הַגְּחָלִים וְהֵם כְּבִים'. עַל . . .
יְבִישִׁים: בִּקְרוּבַת ר"ש מַגֵּס: 'עַל הַמִּים וְהֵם נִבְקָעִים' (בנו"א: נִרְקָעִים).

על . . . נִבְקָע: כֵּךְ בְּסִידוֹר רס"ג: ר"ש מַגֵּס: 'עַל הַיָּם וְהוּא נִדְרָךְ'. עַל . . . מִתְפּוֹצֶצֶת: בְּסִידוֹר רס"ג
'עַל שֵׁן סֹלֶעַ וְהוּא מִתְפּוֹצֵץ' (בנו"א: עַל הַשְּׁמִיר). עַל . . . מְשָׁלִים: כֵּךְ בְּסִידוֹר רס"ג: ר"ש מַגֵּס: עַל
הַלִּיש.

על . . . בּוֹרֵחַ: כֵּךְ בְּסִידוֹר רס"ג. עַל . . . נִינוּחַ: בְּסִידוֹר רס"ג: וְהוּא מִתְרַפָּא. עַל . . . חַיָּה: כֵּךְ בְּסִידוֹר
רס"ג. ר"ש מַגֵּס: עַל הַטְּרוּף. רַב הָאֵי גֵאוֹן נִשְׁאֵל אִם יֵשׁ אִמֶּת בְּסִיפּוֹרֵי אֲנָשִׁים מְרוּמֵי וּמֵאֲרָץ
יִשְׂרָאֵל: 'מִי שֶׁאֵמַר אֶת הַשֵּׁם (=הַמְפּוֹרֵשׁ) עַל הַמֵּת וְחַיָּה, וְהַשִּׁיב: 'וְהִרְבָּה חִקְרֵנוּ וְשִׁמְעֵנוּ
מֵאֲבוֹתֵינוּ . . . וְשִׁמּוֹ לֵב לַחֲקוֹר וּלְבִדּוֹק וְלֹא רָאוּ אִמִּיתַת דְּבַר זֶה' (אֲוֹצֵר הַגְּאוֹנִים, חֲגִיגָה יד, עמ' 20).

קְדוֹשׁ . . . בְּשָׁמוֹ: בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים (בר' טו, יח).

קְדוֹשׁ . . . בְּשָׁמוֹ: עֲקִידַת יִצְחָק (שם כב, טז).

קְדוֹשׁ . . . בְּשָׁמוֹ: בַּחֲלוֹם הַסּוּלָם (שם כח, טו).

תוכן הקרובה: פרעה המשים עצמו אלוה, הקשה את לבו ומיאן להוציא את ישראל ממצרים. גם האותות שהפליאו משה ואהרן לא הניאוהו מדרכו. רק אחרי עשר מכות נכנע ונאות לשלח את בני ישראל. גם גאולת ישראל מידי רומי-ביזאנטיון תבוא על ידי מפלטה כבימי צאתנו ממצרים.

א אָז נולד ראיתה // בְּחִירָךְ אָז הָרֵאִיתָה
גִּנְיִי לִבְ צַר יָדְעָתָה // דָּבָר אֲשֶׁר יִדְבֵּר לָהֶם הוֹדַעְתָּה

הַמָּטָה אֲשֶׁר נִבְרָא לְעֻנּוֹתוֹ // וְבוֹ כְּאִינִלְתּוֹ לְעֻנּוֹתוֹ
זִחִילַת תַּנְיִן לְהִרְאוֹתוֹ // חֲמַת תַּנִּינִים לְהִרְאוֹתוֹ

טפֿשֿ לבֿוֹ יתגבר // יִרְגֹּז [פָּזוּ] חֵל וְיִתְעַבֵּר
כַּח מָטָה אוֹתוֹ יִדְבֵּר // לָעַת יוֹעֵשׂ מוֹפֵת אֲשֶׁר יִדְבֵּר

כ כִּי ידבר אליכם | פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן
קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין
וְנִשְׁלַח אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּתוֹכְכִי [מַצְרַיִם] בְּפִרְעֵה וּבְכָל עַבְדָּיו

א תוכן הפיוט: ה' ידע מראש שפרעה יתעקש ולא יתן את בני ישראל לצאת ממצרים, נתן כוח במטהו של משה לעשות בו המופתים.

1 אז ... הראיתה: ה' ראה מראש את הנולד — את העתיד להיות, והראה למשה בחיר ה' מה שעליו לעשות.

2 גנזי ... הודעתה: ה' ידע את 'גנזי לב' פרעה, והודיע למשה ולאהרן מראש את דבריו: 'כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין'. השווה תנח' בובר, וארא, יא: 'וידבר ה' ... כי ידבר אליכם פרעה ... זהו שאמר הכתוב מגיד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשו ואמר עצתי תקום וכל חפצי אעשה (יש' מו,י) ... הגיד הקב"ה למשה עד שהוא בסנה מה שפרעה עתיד לעשות ... א"ל הקב"ה: משה, כשם שהנחש מתעקם, כך פרעה עתיד להתעקם עליכם, הוי מגיד מראשית אחרית, אלא כשיבא ויאמר תנו לכם מופת, כשם שעשיתי כך עשו לפני'. עי' תנח' שם, ד; דרשת ילמדנו לסדר שלפנינו, החלק העברי של מאן, עמ' ק: שמ"ר ט,א-ג.

3 המטה ... לענותו: מטהו של משה נברא במיוחד לענות את פרעה, השווה מכילתא בשלח, מסכתא ויסע, פ"ה, עמ' 171: 'וזהו אחד מעשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות. אלו הן: הקשת והמָן והמטה וכו'; אבות ה,ו. ובו לענותו: לפי הפסוק: 'ענה כסיל כאילתו פן יהיה חכם בעיניך, עי' להלן, שר' 10, 59.

4 זחילת ... להרעותו: לפי דב' לב, כד, לג: 'חמת זחילת עפר', 'חמת תנינים יינם'.
5-6 טפֿש ... ידבר: כשפרעה ירגז ויתעבר (=יכעס), המטה יכניע (=יִדְבֵּר) אותו. אשר ידבר: לפי שמות ז,ט: 'כי ידבר אליכם פרעה' וגו'.

7 כִּכ ... לתנין: שמ' ז,ט; התחלת הסדר לפי מחזור הקריאה התלת-שנתי, השווה מאן. עמ' 389, 568, 572.

8 וְנִשְׁלַח עַבְדָּיו: תה' קלה, ט.

וְנָשׁוּט לְסוֹס וּמִתַּג לַחֲמֹר וְ[שִׁבְט לַגּוֹ] כְּסִילִים

וְנָעֲנָה כְּסִיל כְּאִילוֹתָו פֶּן יִהְיֶה חֹכֶם בְּעֵינָיו ¹⁰

וְנִדְבָרִים לֹא יוֹסֵר עֲבַד כִּי יִבִּין וְאִין מַעֲנָה

מַעֲנָה לָנוּ תַּפְתַּח / וּמִסְרֹתֵינוּ תַּפְתַּח / בְּצֶדֶק יוֹשֵׁב פֶּתַח

מגן

ברוך

מִשֶּׁה הִנֵּקְרָא לְשֵׁם אֱלֹהִים // נִקְרָא עוֹד לְשֵׁם אֲחִים

שְׁמוֹ כֶּם אוֹתוֹת וּמִפְתִּים // עָלִי נוֹפִים וּמוֹפִים וְנִפְתּוּחִים ¹⁵

פֶּתַח מִלְכָּם לֹא אִיחָרוּ // צִירִים וּמִיד מִיֵּהָרוּ

קִירוֹת לִיבֹתָם נִמְהָרוּ // רָגְזוּ וּמִדַּעַת נִבְעָרוּ

שְׁלֹחִים עַת אֲשֶׁר נִרְאוּ // שְׁלִיחוֹתָם מִיד הִרְאוּ

תַּעֲצוּמוֹת מִפְּנִי] מִלֵּךְ נִיבְאוּ // תַּפְּסִי עוֹז בְּעֻזוֹת אֱלֹיו בְּאוּ

9 וְ... כְּסִילִים: מִשׁ כ.ג. הפסוק נדרש בשם"ר ט.ח: 'ויחזק לב פרעה' (שמות ז, יג), 'ויאמר ה' אל

משה כבד לב פרעה' (זיד), כועס הוא, מה הכבד כועס, אף לבו של זה נעשה כבד. אינו מבין כסיל

הוא 'כי כעס בחיק כסילים ינוח' (קה' ז, ט). במה מייסרים את הכסיל? — במטה, שנאמר 'ושבט

לגו כסילים'. ואף משה ייסר פרעה במטה, שנאמר 'והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך' (ז, טו). עי'

שם"ר כ.א: הפייטן מביא את הפסוק ותוכן הדרשה בקרובה שלפנינו: 'במטה ירדו כשוט לסוס ...

לכן מתגווהו כמתג לחמור' (ש' 60); 'בשבט מוכן לגיו כסילין ליסר' (ש' 39).

10 וְ... בְּעֵינָיו: מִשׁ כ.ה. עי' לעיל, ש' 3.

11 וְ... מַעֲנָה: מִשְׁלִי כ.ט. הפסוק נדרש בתנח' וארא, י: 'ראה נתתיך אלהים לפרעה' וכו', לכן

נאמר לו אתה תדבר, אמר לו משה, רבונו של עולם, איני משלחו בדברים, שנאמר 'בדברים לא

יוסר עבד'; ובשם"ר ג.ד: 'אמר ר' פנחס הכהן, אמר משה, אני איני איש של דברים ואיני רואה

כאן דברים, כי האדם שאני הולך אצלו עבד הוא ואינו מקבל מוסר (של דברים), שנאמר 'בדברים

לא יוסר עבד', אם איני הולך לרדותו איני הולך'; ילקוט המכירי למשלי כט, דף פד, ב: ילמדנו

לסדר שלנו בספרו העברי של מאן, עמ' קא; גנוזי שכטר ח"א, עמ' 49.

12 בְּצֶדֶק ... פֶּתַח: בִּזְכוֹת צִדְקָתוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם. 'יושב פתח אוהל' (בר' יח, א).

ב תוֹכֵן הַפִּיּוּט: מִשֶּׁה וַאֲהֲרֹן לָקְחוּ אֶת מִטֵּה הָאֱלֹהִים בִּידֵם וַהֲתִיצְבוּ בַּעֲזוֹ וַתַּעֲצוּמוֹת לִפְנֵי פֶּרַעַה.

13 מִטֵּה ... אֲחִים: הַמִּטֵּה הַנִּקְרָא 'מִטֵּה אֱלֹהִים' (שמות ד, כ) נִקְרָא גַם עַל שִׁמְשׁ שֶׁל מִשֶּׁה וַאֲהֲרֹן,

שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם נֶאֱמַר 'מִטָּךְ' (שם' ז, ט). הַשּׁוּוֹה תַּנַּח' שְׁמוֹת, כג: 'ויקח משה את מטה האלהים, א"ל

הַקִּבֵּה', טוֹל מִטֵּה זֶה בִּידָךְ וְכֹל נֹסִים שֶׁאַתָּה מִבְּקֵשׁ אֶתָּה עוֹשֶׂה כּו' ... פַּעַמִּים שְׁהוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ

מִטֵּה הָאֱלֹהִים וּפַעַמִּים שְׁהוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ מִטָּךְ; תַּנַּח' בּוֹבֵר שְׁמוֹת, כ. פִּירוּשׁ הַמִּלָּה 'עוֹד' בִּירוּשְׁלַיִם

וּבִסְפֻּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גַּם, וְהַפִּיּוּט ר"ל שֶׁמִּטֵּה הָאֱלֹהִים נִקְרָא גַם עַל שִׁמְשׁ שֶׁל אֲהֲרֹן וּמִשֶּׁה, עי'

זולאי, 'עיוני לשון', עמ' רי; ב.מ. לוי, 'מעשים לבני ארץ-ישראל', תרביץ א (תר"ץ), עמ' 88.

15 נוֹפִים ... וְנִפְתּוּחִים: שְׁמוֹת עֲרִים בְּמִצְרַיִם; עי' בר' יג; יש' יט; הושע טו.

16 פֶּתַח ... מִיֵּהָרוּ: מִשֶּׁה וַאֲהֲרֹן שְׁלִיחֵי ה' (צִירִים) מִסְרוּ מִיד לַפֶּרַעַה אֶת פֶּתַח ה'.

17 קִירוֹת ... נִבְעָרוּ: לַעֲזוּמָתָם פֶּרַעַה וְעַבְדּוֹ מִיֵּהָרוּ לְהַתְרַגּוֹ ב'קִירוֹת לִבָּם' (יר' דיט); וּנִבְעָרוּ מִדַּעַת.

19 תַּעֲצוּמוֹת ... בָּאוּ: מִשֶּׁה וַאֲהֲרֹן בָּאוּ אֶל פֶּרַעַה בַּעֲזוֹ וַתַּעֲצוּמוֹת וְנִיבְאוּ אֶת דְּבָרֵי ה' (=הַמֶּלֶךְ) בְּכוֹחַ

וּבִגְבוּרָה. עי' תַּנַּח' בּוֹבֵר וַאֲרָא, יג.

20 כֹּכ ויבא משה ואהרן | אל פרעה ויעשו כן כאשר צוה יי וישלך
אהרן את מטתו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין
וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדָיו אֲשֶׁר בְּחֹר בּו
וַיִּשְׁמוּ בָּם דְּבָרֵי אוֹתוֹתָיו וּמוֹפְתִים בְּאֶרֶץ חָם
וַיִּדְבֹר וַאֲמָרַת כְּה־אָמַר יְיָ אֱלֹהִים הִנְנִי עֹלֶיךָ פֶּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
הַתְּנִינִים הַגְּדוֹל הַרּוֹבֵץ בְּתוֹךְ יַאֲוִרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יַאֲוִרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי
וַיִּכַּל רוּחוֹ יוֹצִיא כִסִּיל וַחֲכָם בִּאֲחֹר יִשְׁבַּחְנָה
וַיִּלֹּא יַחֲפוּץ כִסִּיל בְּתַכּוּנָה כִּי אִם בְּהַתְּגַלּוֹת לְבו
25 לְבוּ בְּהַתְּבֻזָּן / בְּבִינַת אֶל מְבֻזָּן / טַל תְּחִי יַחוּזָן
בְּרוּךְ

מחיה

ג יִנְחִינוּ שְׂבִטָךְ / וּמִשְׁעֲנַת מִטָּךְ // עַל אֲדוֹם בְּהִטָּךְ / מוֹסֵר שׁוֹטָךְ

- 20 כֹּכ ... לתנין: שמ' ז.י.
21 וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדָיו אֲשֶׁר בְּחֹר בּו: תה' קה.כו.
22 וַיִּשְׁמוּ בָּם דְּבָרֵי אוֹתוֹתָיו וּמוֹפְתִים בְּאֶרֶץ חָם: שם, שם כז.
23 וַיִּדְבֹר וַאֲמָרַת כְּה־אָמַר יְיָ אֱלֹהִים הִנְנִי עֹלֶיךָ פֶּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם — אמר
הַקִּבְּהָ לַמִּשְׁחָה, פֶּרַעַה הִרְשַׁע עֲשָׂה עֲצָמוֹ אֱלֹהִים, הוֹדִיעָנוּ שְׂאִינוֹ כְּלוֹם, הִרְנִי עוֹשֶׂה אוֹתָךְ עֲלֵיו אֱלֹהִים.
וּמִנִּין שְׁעֵשֶׂה עֲצָמוֹ אֱלֹהִים, שְׂנֵאֲמַר לִי יַאֲוִרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי. הַשְׁוּוֹה תִּנְח' וְאֲרֵא, ה'; תִּנְח' בּוֹכֵר שֶׁם,
ח: שִׁמְר' ח.ב; בְּדִבְרֵי הַפִּיטָן: 'וְהִתְצַב בְּאִמַּת אֵילַת אוֹמֵץ — לִפְנֵי אוֹמֵר אֱלֹהִים אֲנִי' (קְרוֹבָה ג.
ש' 24).
24 וַיִּשְׁבַּחְנָה: מִש' כט.י.א. הַפְּסוֹק נִדְרַשׁ בְּתִנְח' וְאֲרֵא, יב: 'כִּי יִדְבֹר אֲלֵיכֶם פֶּרַעַה וְגו', זש"ה בְּכָל
רוּחוֹ יוֹצִיא כִסִּיל וַחֲכָם בִּאֲחֹר יִשְׁבַּחְנָה, הַכִּסִּיל מוֹצִיא אֶת דְּבָרָיו בְּפַעַם אַחַת כְּשֶׁבֶא לְרִיב עִם
חֲבִירוֹ, וַחֲכָם בִּאֲחֻרָנָה הוּא מְסַלֵּק. כֹּל רוּחוֹ יוֹצִיא כִסִּיל — זֶה פֶּרַעַה הִרְשַׁע, וַחֲכָם בִּאֲחֹר יִשְׁבַּחְנָה
— זֶה מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן שֶׁכְּתוּב בָּהֶם וַיִּבְלַע מִטָּה אֶהְרֹן אֶת מִטּוֹתָם; שִׁמְר' ט.ו; תִּנְח' בּוֹכֵר, שֶׁם; וּבְדִבְרֵי
הַפִּיטָן ש' 63: 'יוֹצִיא כִסִּיל כֹּל רוּחוֹ, וְהִשְׁכַּר גִּסּוֹת רוּחוֹ'.
25 וַיִּלֹּא יַחֲפוּץ כִסִּיל בְּתַכּוּנָה: מְשֻׁלִּי יח.ב.
ג תוֹכֵן הַפִּיטָן: הַפִּיטָן מִתְּפַלֵּל לְגִאוֹלַת יִשְׂרָאֵל מִמַּלְכוּת רומי-בִּיזָאנְטִינִי, וְלִנְסִים וּלְנִפְלְאוֹת כְּמוֹ בִּימֵי
פֶּרַעַה בְּמִצְרַיִם.
28 יִנְחִינוּ ... מִטָּךְ: לִפִּי תה' כג.ד. 'שְׂבִטָךְ וּמִשְׁעֲנַתְךָ הֵמָּה יִנְחִמוּנִי' מ. זולאי מְעִיר כֹּאן 'מִשְׁמַע שִׁינִּי
קִרָא כֹּאן 'הֵמָּה יִנְחִינוּ' (מִחֲקָרֵי יִנְי, עִמ' רֶפֶה בְּהַעֲרָה), עִי' מ.א. זק, סִמְמָנִי לִשׁוֹן בְּפִיטֵי יִנְי, עִמ'
58, וּבְתִנְיָךְ — מִהֲדֵ: קִיט־קֶאֱהֵלָה לְתַהֲלִים כֹּאן, אֲבָל אֵין לְהִבְיָא רֵאִיָּה לְנוֹסַח בְּמִקְרָא מִמְּלִיצַת
פִּיטָן שִׁיטָּכֵךְ כִּי נִכְתְּבָה בְּכוּוּנָה, כִּדְרָכוֹ שֶׁל יִנְי לְשׁוֹנוֹת וְלַעֲבֹד אֶת לִשׁוֹן הַמִּקְרָא, עִי' מִשָּׁה זִיידֵל,
שְׁלוֹשָׁה חֲקוּנִים, סִינִי כִּרְךָ ז (תש"א), עִמ' שִׁמּוֹ. עַל ... שׁוֹטָךְ: הַפִּיטָן מִתְּפַלֵּל לְמַפְלָתָה שֶׁל אֲדוֹם
כֶּשֶׁם שֶׁנִּפְלָה מִצְרַיִם: הַשְׁוּוֹה תִּנְח' וְאֲרֵא, יג: 'אֲרֵא אֲלִיעֹזֵר בֶּן פֹּדֵת, כֶּשֶׁם שֶׁהִבְיָא עַל הַמִּצְרַיִם כֶּךְ
הוּא עֲתִיד לְהִבְיָא עַל הַמַּלְכוּת (אֲדוֹם), שְׂנֵאֲמַר (יֵשׁ' כג) כֹּאשֶׁר שְׁמַע לְמִצְרַיִם עַל הַמִּצְרַיִם כֶּךְ
אָמַר ר' אֲלִיעֹזֵר, כֹּל צֹר חֹסֵר בְּשִׁמְקָרָא בְּמַלְכוּת (אֲדוֹם) הַכְּתוּב מְדַבֵּר שֶׁהִיא מִצְרַיִם לְיִשְׂרָאֵל
(בְּתַנְחֻמָּא, דְּפוֹסִי קוֹשְׁטָא וּוִינִיצִיא: 'מַלְכוּת הִרְשַׁע', בְּדְפוֹס מְנוֹטָבָה: 'הַמַּלְכוּת', בְּדְפוֹסִים
הַחֲדָשִׁים: 'מַלְכוּת אֲדוֹם'. עִי' תִּנְח' בּוֹכֵר, שֶׁם, טו; שִׁמְר' ט.יג. בְּהִטָּךְ: בְּהִטָּךְ, כִּדְרָךְ הַפִּיטָן
לְשׁוֹנוֹת בְּנִיטִית פּוֹעִלִית גִּלְהָה.

נִשָּׂא נָס גָּדוֹל / לַתְּנִין יָם הַגָּדוֹל // כְּתָמָה אוֹת גָּדוֹל / לַתְּנִין הַגָּדוֹל
 יִשְׁלַח מִטָּה עֹוֹךְ / וְשָׁבֵט מְעֹוֹךְ // חוֹטֵר גְּאֻנוֹתָךְ / מִקָּל גְּבוּרָתָךְ
 יָה מוֹפֶת אַחַת שִׁילַחְתָּהּ עַל מְצָרִים // מוֹפְתִים הִרְבָּה תִּשְׁלַח עַל מְצָרִים

כֹּכ ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש וחימרות עשן
 ונ מטה עוֹךְ יִשְׁלַח יְי מציין רדה בקרב אויבך
 ונ ואתה קדוש | יושב תהלות ישראל

אל נא

ד אָמַת לֹא נָאָה לְכִסִּיל כְּבוֹד / וְלִכְסִיל נִמְתָּה לְחִלּוֹק כְּבוֹד
 כְּכָבוֹד לְהִרְאוֹת לוֹ / וְכָבוֹד לְהִרְאוֹת לוֹ
 אוֹת לְהַפְלִיא לוֹ / ומוֹפֶת לַפְעוֹל לוֹ

29 נשא . . . הגדול: הפייטן קורא כנראה לרומי-אדום-ביזאנטיני 'תנין ים גדול' ולמצרים 'תנין גדול', ומתפלל למפלת רומי כשם שנפלה מצרים. דברי הפייטן מקורם בפירוש דברי ישעיה (כו,א): 'ביום ההוא יפקד ה' בחרבו הקשה הגדולה והחזקה על לוייתן נחש בריח, ועל לוייתן נחש עקלתון, והרג את התנין אשר בים'. בתרגום ישעיה שם (מהדורת שפרבר) מפרש את הדברים על שלוש מלכיות: 'נחש בריח' — 'מלכא דאתרברב כפרעה מלכא קדמאה'; 'נחש עקלתון' — 'מלכא דאתגאי כסנחריב מלכא תנינא'; 'התנין אשר בים' — 'מלכא דחקיף כתנינא די בימא' — מלכות רומי. רש"י שם מפרש: 'התנין אשר בים, היא יושבת בלב ימים וכן כתיים קרויים איי הים'. כתיים — כינוי לרומיים (י. בער, רש"י והמצאות ההיסטורית של זמנו, ספר היובל לר"נ אפשטיין, תרביץ חש"י, עמ' 330).

30 יִשְׁלַח . . . גבורתך: לפי יח' יט,יד, חוטר גאוותך: מש' יד,ג.
 31 יח . . . מצירים: השווה בהפטרה של הפסוק הסמוך: 'ונתתי מופתים, בשמים ובארץ דם ואש וחימרות עשן' שדרש בתנח' בובר בוא, (ווגם בתנח' וארא, יג), ש'כל מכות שהביא הקב"ה על המצרים הוא עתיד להביא על אדום'. . . שהיא מצירה לישראל, במצרים הביא עליהם מכת דם, אף באדום כן, שנאמר ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש וגו' והירח לדם'. ע"י מכילתא בשלח פ"ה, עמ' 109: 'כי ה' נלחם להם במצרים — ולא במצרים בלבד אלא במצירין לישראל על פני כל הדורות'; מכילתא דרשב"י, בשלח יד, עמ' 66.

32 ככ . . . עשן: יואל ג,ג; הפטרה הסדר שלפנינו, מאן, עמ' 389.
 33 ונ . . . אויבך: תה' קי,ב. הפסוק נדרש בשמ"ר ט,ב: 'ואמרת אל אהרן קח את מטך, הה"ד מטה עוֹךְ יִשְׁלַח ה' מציין, אין הקב"ה רודה את הרשעים אלא במטה, ולמה לפי שנמשלו לכלבים. . . כשם שדרכו של כלב ללקות במקל כך הם לוקים, לכך נאמר מטה עוֹךְ. אמר להן הקב"ה: פרעה רשע ד"א. אם אומר לכם תנו מופת הכה אותו במקל, שנאמר אמור אל אהרן קח את מטך'. השווה להלן, שו' 64: 'כוח מטה בשור ירא'.

ד תוכן הפיוט: ה' ציוה למשה ולאהרן להראות את האותות לפרעה כדי להניעו לשמוע בקול ה', ואם ימאן — להכותו בשבט, בעשר מכות.

35 אמת . . . כבוד: אמנם 'לא נאווה לכסיל כבוד' (מש' כו,א), אבל ה' אמר למשה לחלוק כבוד לפרעה, השווה מכילתא בא, מסכתא דפסחא פ"ג, עמ' 45: 'ויאמר משה כן דברת (שמ' י,כט), יפה דברת ובזמנו דברת. לא אוסיף עוד ראות פניך; אלא וירדו כל עבדיך אלה אלי. . . מלמד שמשח חלק כבוד למלכות, שנאמר וידבר ה' אל משה ואהרן ויצום אל פרעה — צום לחלק כבוד למלכות'.

36 בכבוד . . . לו: לפי שמ' יד,יח: 'וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו'.
 37-38 אות . . . מוסר: מטרת האותות והמופתים לרפות ולנתק את מוסרות העול של פרעה ולענשו

בַּעֲבוּר לְרִפּוֹת לוֹ מוֹסִירוֹ / וְלַחֲזוּק עָלָיו מוֹסְרוֹ
 לְבוֹ וְכִילּוּתָיו לְחֶסֶד / בְּשֶׁבֶט מוֹכֵן לְגִיו פְּסִילִים לְיֶסֶר
 40 לְסִלֵּף חֲכָמָיו / לְהִטְעוֹת חֲרָטוּמָיו / לְהוֹבִישׁ אֲשָׁפָיו / לְהַחֲפִיר בְּשִׁפּוֹ
 כִּי גַם בְּשָׁפִים אֵין בְּלַעַדֶּיךָ בְּלִתֶּךָ נוֹרָא וְקָדוֹשׁ

ה אֲזִי שֶׁבֶט מוֹסֵר יִרְחִיק אֵינֹלֶת // וְלִפְרָעָה וּלְעִמּוֹ הוֹסִיף אֵינֹלֶת
 בַּעֲבוּר לְתֵת עֵזָה עַל עֵזָהּ // לְנֶאֱלֵם מֵהֶם נִפְשָׁם וְהוֹנֵם
 גָּבֵר בְּעֵזָה / אֲשֶׁר קָח מִטָּה עֵזָה // וְנִעְשָׂה נֶחֱשׁ לְפָנָיו / וְנָס מִפָּנָיו
 45 דְּבַרְתָּהּ לוֹ לְדַבֵּר לְאַחֲיוֹ לְשִׂאתוֹ // וְלִפְנֵי מוֹשֶׁל תִּנֵּן לְעֵשׂוֹתוֹ
 הַשְׁלִיכוֹ וְנִעְשָׂה לְשִׁלּוּשָׁה מִיָּנִים // לְעֵכָס וּלְתַנּוּן וְלִרְאֵשׁ פְּתָנִים
 וַיְבִיז צֶר וְהִדְבֵּר לֹא בָּא לוֹ // כִּי בִז לְדַבֵּר יִחְבֹּל לוֹ
 וְדַבֵּר וְקָרָא לְכָל בְּעָלֵי כְּשָׁפִים // וְעָשׂוּ בֵּן מִקְלּוֹת נֶחֱשִׁים שׂוֹאֲפִים

במכות עד שיחזור מרעתו. להחזיק עליו מוסרו: לפי משלי ד, יג: 'החזק במוסר', ע' תנח' בשלח, טו: 'וכן במצרים לקו במכות אולי יעשו תשובה, כיון שלא עשו תשובה לא נשאר בהם עד אחד: תנח' בוכר וארא, יח: 'שמ"ר יב, א; שם יג, ג.

39 לְבוֹ... לְיֶסֶר: ה' חִזַּק לְבוֹ כְּדִי לְהַרְבּוֹת מְכוּתָיו. לְחֶסֶד: לְעֵשׂוֹת חֶסֶד לְבוֹ; כִּילּוּתָיו: לְפִי יֵרָא, כ. 40 לְסִלֵּף... כְּשָׁפִים: בְּמַדְרַשׁ מְסוּפֵר הֶרְבֵּה עַל הַתַּפְאֲרוֹת שֶׁל פְּרָעָה שֶׁכָּל הַכְּשָׁפִים בְּרִשְׁתּוֹ, 'וּאִפִּילוֹ הִתְיַנּוּקוֹת שֶׁל אַרְבַּע וְחֲמֵשׁ שָׁנִים קָרָא וְעָשׂוּ כֵן' (ש"מ"ר טו). 41 כִּי... וְקָדוֹשׁ: כְּדַעַת ר' חֲנִינָא: 'אֵין עוֹד מַלְבְּדוֹ (דב' ד, לה) אִפִּילוֹ לְדַבֵּר כְּשָׁפִים' (סנהדרין, סז ע"ב).

ה תוֹכֵן הַפִּיּוֹט: הַמּוֹפְתִים הָרָאשׁוֹנִים: הַפִּיכָת הַמְטָה לְנַחֲשִׁים וּבִלְעִיתָם בְּמִטָּה אַהֲרָן לֹא הוֹעִילוֹ לְהַטּוֹת אֶת לֵב פְּרָעָה לְטוֹבָה, עַד שְ�בָאוּ עָלָיו כָּל עֲשֵׂר הַמְכוּת. 43-42 אֲזִי... וְהוֹנֵם: אֲמַנֵם 'אֵינֹלֶת קְשׁוּרָה בְּלֵב נֶעַר — שֶׁבֶט מוֹסֵר יִרְחִיקָהּ מִמֶּנּוּ' (מש' כב, טו), אֲבָל פְּרָעָה לֹא לָמַד מִן הַמְכוּת הָרָאשׁוֹנוֹת וְהוֹסִיף אֵינֹלֶת, כְּדִי לְשַׁלֵּם לוֹ כְּגִמְלוֹ וְכִדִּי שְׁבָנִי יִשְׂרָאֵל יִנְצֹלוּ אֶת מִצְרַיִם.

45-44 גָּבֵר... לְעֵשׂוֹת: מִשֶּׁה רַבֵּנוּ, 'גָּבֵר חֲכָם בְּעוֹז' (משלי כד, ה), אַחֲרֵי שֶׁהִשְׁלִיךְ אֶת הַמְטָה וַיְהִי לְנֶחֱשׁ (שְׁמוֹת ד, ב-ד), צִיּוּהוּ ה' לְאֹמֶר לְאַהֲרֹן 'קָח אֶת מִטְךָ וְהִשְׁלַךְ לְפָנַי פְּרָעָה יְהִי לְחֲנִיךָ' (שם ז, ט); פְּרָעָה נִקְרָא 'מוֹשֶׁל תִּנּוּן' — 'הַתִּנּוּן הַגָּדוֹל' (יח' כט, ג).

46 הַשְׁלִיכוֹ... פְּתָנִים: מִקּוֹר דְּבָרֵי הַפִּיּוֹט נֶעֱלַם, ע' פֶּדֶר "א פמ"ח: 'הַשְׁלִיךְ אַהֲרֹן מִטָּהוּ לְפָנַי פְּרָעָה וְנִעְשָׂה נֶחֱשׁ שָׂרָף, מִיד קָרָא פְּרָעָה לְחֲרָטוּמִּים וְהַשְׁלִיכוֹ מִטּוֹתָם וְנִעְשׂוּ נֶחֱשִׁים שְׂרָפִים'. יִנִּי דוֹרֵשׁ שֶׁתִּנּוּן הוּא שֵׁם כִּלְלִי לְנֶחֱשִׁים שׁוֹנִים: תִּנּוּן, נֶחֱשׁ (רֹאשׁ פְּתָנִים) וְעַכְשָׁנָה (ר"מ כשר, 'תורה שלמה', חֵלֶק תְּשִׁיעִי, שְׁמוֹת ז', עמ' 35, הֵעֵרָה מ); גַּם הַפִּיּוֹט רַבִּי שִׁמְעוֹן מִגֵּס מְבִיא עֲנִיין זֶה, יִיתָכֵן בְּהַשְׁפָּעַת רַבִּי יִנִּי. י. יְהוֹלֹם, רַבִּי שִׁמְעוֹן מִגֵּס — הַפִּיּוֹט וְיִצִּירָתוֹ, 1980 AJS Review V, עמ' כז).

47 וַיְבִיז... לוֹ: פְּרָעָה לֹעַג לְאוֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים וְהִדְבֵּר לֹא נִגַּע לְלֵב, וּמִשּׁוֹם כֵּן 'בִּז לְדַבֵּר יִחְבֹּל לוֹ' (מש' יג, יג) — נֶעֱשָׂה בְּמִכּוֹת.

48 זֶד... שׂוֹאֲפִים: פְּרָעָה הוֹדִי וְקָרָא לְכָל הַמְכַשְׁפִּים וְגַם הֵם עָשׂוּ כְּמַעֲשֵׂה אַהֲרֹן (שְׁמוֹת ז, יא); 'נֶחֱשִׁים שׂוֹאֲפִים' — פּוֹעֲרִים פֶּה לְרַעְעָה לְפִי 'הַשָּׂאֲפִים עַל עֶפְרָא אֶרֶץ בְּרָאשׁ דְּלִים' (עמ' ב, ז), 'חֲנִנִי אֱלֹהִים כִּי שֶׁאֲפָנִי אֲנוֹשׁ' (תה' נו, ב).

חֲזַר עֲלֵיהֶם מִטָּה אֶל וּבָלַע אוֹתָם // וְנוֹאָלוּ שָׂרֵי צוּעַן בֶּן בְּרָאוֹתָם
טַפְשׁ וְכָבֵד לְבֹ מַדְעַת // וְנַעֲשֶׂה כְּכָבֵד פּוֹלָטָה וְלֹא בּוֹלַעַת
יָהּ לְהַעֲבִיר עָלָיו עֶשֶׂר מִכּוֹת // אֲשֶׁר עַל מִטָּה הָיוּ כְּתוּבוֹת
אֶל נֹא

לעולם

כי ידבר

אֵייל בְּרוּעַ מַעֲבָדִיו // דִּבֶּר אֵיילָה בְּמַעֲמַד עֲבָדָיו
בִּינוּ עֲנוֹת אֵיילָה לְעִינָיו // פֶּן יִהְיֶה חֶכֶם בְּעִינָיו

גִּסּוֹת לְבֹ אִם נִתְהַפֵּף // וְיִשְׁאַל מִכֶּם אוֹת הַפִּכְפֵּף
דְּבָרֵי הַפּוֹלָה דְּכָרוֹ הַמְהוּפֵּף // בְּמִטָּה אֲשֶׁר לְנִחֹשׁ נִתְהַפֵּף
הָאֵם בִּיקֶשׁ מוֹפֶת תָּנוּ לוֹ // וְאִם שָׁאֵל שְׁאִילָה תָּנוּ לוֹ

49 ונואלו... צוען: יש' יט, ג.

50 טפש... בולעת: לבו של פרעה נעשה כבד ('כבד לב פרעה' — שמ' ז, יד), כמו הכבד בגוף האדם שהוא מקור הכעס. הדימוי 'פולטת ולא בולעת' לפי משנת תרומות י, יא: 'ר' יוחנן בן נורי אומר, 'הכבד אוסרת ואינה נאסרת מפני שהיא פולטת ואינה בולעת'. הפייטן חזר על עניין הכבד הכועס בקרובה נ, שו' 33: 'לפני כמס כובד כעס'. לבו של פרעה מסוגל רק לפלוט — לכעוס ולא לבלוע (להיות מושפע). הפייטן כאן הרכיב את המשנה על הדרשה בשמ"ר ט, ח: 'ויחזק לב פרעה, ויאמר ה' אל פרעה כבד לב פרעה, כועס הוא, מה הכבד כועס אף ליבו של זה נעשה כבד, אינו מבין כסיל הוא כי כעס בחיך כסילים ינח (קה' ז, ט). במה מייסרים את הכסיל — במטה, שנאמר ושבט לגו כסילים (משלי כו, ג), שנאמר והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך'. הדרשה הובאה בשמות רבה בלבד, עי' עוד שם יג, ג: 'כי אני הכבדתי את ליבו, מהו הכבדתי, שעשה הקב"ה את ליבו ככבד הזה שהיא מתבשלת שניה וארטיסים כנס בתוכו, כך נעשה ליבו של פרעה ככבד הזה ולא היה מקבל דבריו של הקב"ה, הוי כי אני הכבדתי את ליבו. השווה ר"ש ליברמן, חזנות ינאי, עמ' רלט.

51 י'... כתובות: השווה תנח' וארא, ט: 'אמר ר' יהודה, המטה הזה משקל ארבעים סאה היה ועשר מכות חקוקות עליו, נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב. אמר לו הקב"ה בטקסין (τάξις — סדר) הזה הביא עליו את המכות, תנח' בוכר וארא, ח: שמ"ר ה, ח: תרגום יונתן לשמ' יד, כא.

1 תוכן הפיוט: לשמע דברי הרהב של פרעה הראו משה ואהרן את מופתיהם. תחילה גם חרטומי פרעה עשו כן בלהטיהם. אבל כשבלע מטה אהרן את מטותם ראו בזה נס מן השמים. ובכל זאת המשיך פרעה להקשות את לבו.

54-55 אֵייל... בעיניו: ברוע מעשיו (מעבדיו) דיבר פרעה דברי אייולת: מי ה' אשר אשמע בקולו (שמ' ה, ב), ומשה ואהרן ענו לו כאיולתו בפניו (לעיניו). פן... בעיניו: מש' כו, ה.

55-57 גסות... נהפך: כשפרעה בגסות לבו ישאל מכם אות, אז דבר ה' יהפוך דברי פרעה וייסרו במטה שנהפך לנחש. השווה שמ"ר ט, ג: 'דבר אחר, מה ראה הקב"ה להקיש מלכות מצרים לנחש, מה הנחש מעוקם אף מלכות מצרים מעקמת דרכיה, לפיכך אמר הקב"ה למשה, כשם שהנחש מעוקם אף פרעה מעוקם, כשיבא להתעקם אמור לאהרן ויתלה את המטה כנגדו, כלומר, מזה אזה לוקה'.

58 האם... לו: אם פרעה ישאל מופת יעשו לפניו משה ואהרן. השווה שמ"ר ט, ה: 'ויעשו כן כאשר ציוה ה' אותם — שלא עשו עד ששאל פרעה מהן מופת, כשם שאמר הקב"ה, ואתה שעה וישלך

וְעַל אֵינִילָתוֹ אֵינִילָת תִּשְׁנֶה לוֹ // וְלֹא תִרְאוּ כִּי לֹא תִשְׁוּ לוֹ

זָר הַ[נְּה]וֹם בְּזִרְמַת סוּס // [הַ]מָּטָה יִירְדוּ קָשׁוּט לְסוּס
תָּשׁוּב הוּא בְּשָׂרוֹ כְּבָשׂוֹר תָּמּוֹר // לָכֵן מִתְּגוּהוּ בְּמִתְּג לְתָמּוֹר

טוֹעָה אֲשֶׁר הִתְעַתּוֹ רוּחוֹ // בְּנַחַת רוּחְכֶּם הֵילְכוּ לְרוּחוֹ
יּוֹצִיא כֶּסֶף לְכָל רוּחוֹ // וְתִשְׁבֵּר [ר] גָּסוֹת רוּחוֹ

כּוֹחַ מָטָה בְּשָׂרוֹ יִירָא // וְעַתָּה יוֹעֵשׂ מוֹפֵת לֹא יִירָא
לָכֵן חֲכָמִי עֲמֹ יִקְרָא מְהִירָה // וְיַעֲשׂוּ כֵן בְּלִהְטִי מְאִירָה

מְלַעִיג מִבְּנֵה יְהִי עַל כֵּן // בְּעֲשׂוֹת כֵּן וְיַעֲשׂוּ כֵן
נִיבְלָעוּ מִטּוֹת בְּמָטָה וְתִמְהוּ עַל כֵּן // כִּי לֹא יוּכְלוּ כֵּן לַחֲכֹן

סִימֶן נֹס הָאֲחֵר[וֹן] יְהִיָּה [נְוִוָּה] // מִן הָרָאשׁוֹן יְהִי מְנִוּוֹה
עוֹז מָטָה בְּמַעֲמָדוֹ יְחַוֶּה // כִּי לֹא יִקָּטֵן וְלֹא יִיעָבֶה

- 59 אהרן את מטהו. עי' תורה שלמה לר"מ כשר, ח"ט לשמות ז, י, עמ' 34, אות לו. ועל... לו: הפייטן רומז למשלי (כו, ד-ה): 'אל תען כסיל כאיולתו פן תשוה לו גם אתה' — 'ענה כסיל כאיולתו פן יהיה חכם בעיניו, לענות לכסיל — לפרעה — ולהראות לו מופת אם שאל, ולא תראו — אל תיראו, כי לא תשוו לו בכך שאתם עונים לו כאיולתו (משלי, שם).
- 60-61 זר... לחמור: המצרים מזוהמים ועליהם נאמר: 'אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם' (יח' כג, כ), עי' שמ"ר טו, א, ולכן צריך לדרותם במקל ולמתגם במתג; לעיל, שו' 9, 11.
- 62-63 טועה... לרוחו: פרעה הטועה אשר רוחו — רוח כסיל — ההעתה, משה ואהרן ילכו בשקט לרוחו, ואחרי שפרעה 'יוציא כסיל כל רוחו' וכעסו תישבר גסות רוחו, עי' לעיל, שו' 24.
- 64-65 כוח... מאירה: כשראה פרעה את כוח המטה פחד, אבל הכביד לבו, וקרא לחכמיו שיעשו כמעשי אהרן בלהטי קסמיהם (להטי מאירה).
- 66 מלעיג... כן: 'על כך' לעג פרעה למופתי אהרן, אחרי שראה 'בעשות כן' גם החרטומים (שמ' ז, יא).
- 67 ניבלעו... לחכן: כשבלע מטה אהרן את מטות המצרים תמהו, כי לא יכלו החרטומים 'לחכן' כן. השווה שמ"ר טו, ז: 'ויבלע מטה אהרן את מטתם. אמר ר' אליעזר, נס בתוך נס, מלמד שחזר המטה להיות מטה כבדיותו ובלע אותם. כשראה פרעה כן תמה ואמר: ומה אם יאמר למטה: 'בלע לפרעה ולכסאו', עכשיו הוא בולע אותו. א"ר יוסי ב"ר חנינא, נס גדול נעשה במטה, שאעפ"י שבלע כל אותן המטות שהשליכו, שהיו רבים לעשות מהן י' עומרים, ולא הועבה. וכל מי שרואה אותו אומר זה מטה אהרן; תנח' וארא, ג, בבלי שבת, צו ע"א; מדרש חדש על התורה בספרו העברי של מאן, עמ' ריב; מדרש אגדה, בוכר, ח"א, עמ' קלו.
- 68 סימן... מנווה: הנס האחרון אחרי בליעת כל המטות לא הועבה מטה אהרן — גדול מן הנס הראשון, שאחרי שחזר להיות מטה, בלע את מטותם כדרשת חז"ל. על השימוש במילים 'נווה', 'מנווה' כשמות תואר כמו 'נאה', 'נאים', עי' במבואו של ר"א פינקלשטיין לתורת הכנים, עמ' כז; עיוני לשון, עמ' רכד.
- 69 עוז... ייעבה: אהרן הראה לפרעה (יחווה = יראה, יוכיח עי' ערוך השלם, קהוט, ערך חו) את הנס שהמקל לא הועבה, כלשון הדרשה בשמ"ר טו, ז.

70 פֶּלֶא זֶה בְּרֹאוֹת אֵייל לֵב // כִּי חֶקְ[מִי וְשָׁרִי] אֵייל לֵב
צוֹד יִצוֹד [בְּרֶב קָשִׁי לֵב // וְיִפּוֹל בְּרַעַע כָּל מִקְשָׁה לֵב
קוֹצֵץ וְאוֹמֵר מְשָׁלִי עוֹצְמִי // לִי יְאוֹרִי וְאֵנִי בְּרֹאֲתִי עֲצָמִי

[השכם בבקר והתיצב]

נ / שמות ח טז

1 אֲמַרְתָּ לְנֶאֱמָן לְמַהֵר // לְהִקְדִּים וְלִקְדוֹם וְלֹא יֵאָחֵר
בְּתִרְדֵּה אוֹיֵב לְבַהֵל // בְּעַת אֲשֶׁר יִתְרַד יִיבְהֵל
גִּישָׁתְךָ לְהִתְנַצֵּב [לְפָנָיו] // לֹא ... לְנִצֵּיב לָךְ פָּנָיו
דֶּרֶךְ מִיָּמִי מִעֵינִי [ו] // כִּי אִמַּר ...
5 הַמִּיָּמָה לְצֹאת יְתַחִיל // בְּצִירִי יוֹלִידָה יְחִיל [ל]
ו ... אִם לֹא יִקָּיל // אֲנִי עֲשִׂיתִינִי לְוֹמֵר אֵין [הַכִּיל]
[זַעַם] ... לְבוֹ הַפִּיל // וְעוֹצֵר וְצֹעֵר בְּמִיעָיו הַכְפִּיל

71-70 פֶּלֶא ... לֵב: אף כי ראה פרעה האוויל את הפלא ונוכח כי שריו וחרטומו הם אוילים הכביד והקשה את לבו עד שנפל וניצוד ברעתו, כמו שכתוב 'ומקשה לבו יפול ברעה' (מש' כח, יד). צוד יצוד: ניקדתי ה' בחירק, בנפעל, ור"ל שפרעה ייתפס בגלל קשי עורפו, מקביל ל'יפול ברע', ע"י לעיל, שו' 23.

1 תוכן הפיוט: ה' אמר למשה להתיצב לפני פרעה ולומר לו: שלח את עמי. פרעה עושה עצמו אלוהים ועל משה להוכיח לו שאינו אלא בן־אדם. במכת ערוב הבדיל ה' בין ישראל למצרים, וכך גם יפליא לעשות על כל שונאי ישראל המכבידים את לבם.
2-1 אמרת ... ייבהל: ה' אמר למשה (= נאמן) שימהר וישכים בבוקר להזהיר ולהבהיל את פרעה.
3-4 גישתך ... מעיניו: בעוד פרעה 'יוצא המימה' — להתיצב לפניו, על 'מעניו'.
5-6 המימה ... [הכיל]: בצאת פרעה ליאור פחד נפל עליו. משה הוכיח לו שאינו אלא בשר־דום. השווה תנח' וארא, יד: 'הנה יוצא המימה, למה היה יוצא המימה? — לפי שהיה אותו רשע משתבח ואומר שהוא אלוה ואינו יוצא לנקביו, לפיכך היה יוצא המימה בהשכמה שלא יראהו בני אדם שעומד בקלון, לכך אמר הקב"ה למשה: עמד בהשכמה בשעה שהוא נצרך, תפוש אותו ואמור לו: כה אמר ה' כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי'. ובתנח' בוכר שם, טז: 'פרעה עשה את עצמו אלוה, שנאמר יען אמר [לי יאורי] ואני עשיתיני [יח' כט, ט], אמר: אני הוא שבראתי את עצמי ... אמר הקב"ה: כשביל שעשה את עצמו אלוה ... הרי הוא יוצא לדרכו ולצרכו בבוקר, אחוז בו והודיעו שהוא בשר דם ... אחוז בו משה, אמר (פרעה): הנח לי שאעשה צרכי ואחר כך אני מדבר עמך! אמר משה: יש אלוה שהוא עושה צרכיו?!', השווה מאן, מדרש חדש על התורה, עמ' ריג; מדה"ג, שמות, עמ' קכו.
7-8 [זעם] ... והאפיל: חולי מעיים ועוררן עיניים תקפו את פרעה. השווה מדה"ג שמות, שם: 'את

[ח] ... והשפיל // ומאור עיניו החשיך והאפיל

טעון עד בוא משואו // לדבר אחר השיאו

יען כי הכביד שיאו // יוכבד עליו משואו

כי אם אינך משלח עם מעמך // המעורב ... עמך

למחר יהי אות ביני ובינך // ובין עמי ובין עמך

מבוקה אשר אדין אומים // וממכה אשר אשפוט לאומים

נמטה לדין ולשפוט עמים // להפליא פדות בעם ועמים

סימת פניך כבוד אמלא // ופני צר קלוז תמלא

ערבוביא ארצו תיתמלא // בערוב אשר תימלא

פיצח עז ענותך לא ימלל // כי עזות לבו ימלל

אשר התעללתי במצרים (שם' י,ב) ... אמרו, כשהיה פרעה נכנס ליפנות יטהר (בנו"א: יטחר, דוחק עצמו להיפנות) ולא יוציא כלום. לא לצוע (=לצאת לנכביו) ולא לשלשל, עד שיצאו בני מעיו ויפלו לפניו ובאין העכברים ומנשכין אותו בפי טבעתו, וצועק צעקה גדולה עד שישמעו בני ביתו ובני פלטיץ שלו, ובאין ורואין בזילתו ובקלקלתו; האגדה הובאה גם בילקוט שמות, רמז קפא: יש כאן סאטירה נגד אלה המאליהים את המלכים — מלכי מצרים והקיסרים הרומאיים, השווה ש. שפיגל בהערות לקטע שלפנינו ב-Sefarad, עמ' 321; ר"ל גינצבורג, אגדות היהודים, המהדורה העברית כרך ג, עמ' 191, 279; רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ' 266.

טעון ... השיאו: קשה, בנו"א: מעוז (שלא לפי א"ב) אולי ר"ל: פרעה אור עוז, הכביד את לבו והשיא את משה לדבר אחר. משואו: משאו בכתיב לשון חכמים, השווה בר"ר א.ג, עמ' 6: 'שנושאין עמו במשואו'. השיאו לדבר אחר: מלשונות חז"ל, ע"י משנה עבודה זרה ב.ב.

יען ... משואו: כל מה שהכביד פרעה את לבו הוכבד עליו משואו — מכותיו.

כי ... עמך: שם' ח,יז. עם מעמך: עם ישראל מתוך עמך.

למחר ... שם, יח-יט.

14-13 מבוקה ... ובעמים: באותן המכות שישפוט ה' באחרית הימים את אדום וגוג ומגוג, נשפט עם המצרים (=עמים, לפי בר' י,ג), ויבדיל בין העמים לישראל. השווה תנח' וארא י': 'אמר הקב"ה, בעולם הזה פרעתי ממצרים בעשר המכות, אבל לעתיד אני נפרע לכם מגוג ומגוג, שנאמר (יח' לח) ונשפטי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש אש וגפרית'; שם בא, ד. להפליא ... עמים: שם' ח,יח-יט.

15 סימת: שימת, חילופי ס-ש, לשם סימן א"ב. ופני ... תמלא: פני פרעה (=צר) ימלאו קלון. לפי תה' פג,יז: 'מלא פניהם קלון', בניגוד למשה — שה' ישים וימלא פניו כבוד.

16 ערבוביא ... תימלא: מכת ערוב נקראת 'ערבוביא' במדרשים, השווה שם"ר טו,כו: 'הביא עליהם מכת ערוב, לפי שהיו מעורבבין, איש אחד בא על עשרה נשים ... לכך הביא עליהם ערבוביא'; ע"י תנח' וארא, יד: תרגום יונתן לשם' ח,יז.

17 פיצח ... ימלל: קשה, ואולי ר"ל שפרעה לא ענה על דברי משה בענווה כי אם בעזות. ואולי: ענותך — במובן לא ענה — נענה לדרישת ה'.

צַר אֶשְׂרָא בְּעֵינָיו הַתְּהַלֵּל // בָּקָר לְעֵינֶיךָ יִתְחַלֵּל

קִידְמוּהוּ בְּחֵיל וּבְכֹהֶלָה // בְּהִיּוֹתוֹ מְלֵא חֶלְחָלָה
רוֹדָה בָּעֵם לוֹ נַחְלָה // יִרְדָּה בְּמִקְדָּה נַחְלָה

20

שָׁעַר אֲשֶׁר יֵצֵא ל // לְמוֹשֶׁב בִּירְכוֹ
תוֹעַ אֵינִלְתּוֹ תְּסַלֵּף דְּרָכּוֹ // וְעַל תָּמִים יִזְעַף דְּרָכּוֹ

ובכן והתיצב לפני פרעה

לְפָנַי אֹמֵר אֱלֹהֵי אֲנִי	וְהִתִּיצַב בְּאֵימַת אֱלִילֹת אוֹמֵן	17
לְפָנַי בּוֹזֵה בְּנֵי בְכוֹרֵי	וְהִתִּיצַב בְּבִעַת בִּיעוֹת בְּהֵל	25
לְפָנַי גְּבִיר גּוֹי גָּמוֹר	וְהִתִּיצַב בְּגִבּוֹרֵת גָּאוֹן גָּסוֹת	
לְפָנַי דּוֹחֵק דּוֹדֵי דָּגוּל	וְהִתִּיצַב בְּדוֹהֵר דָּבָר דְּבִיּוֹר	
לְפָנַי הוֹגֵה הֵיטֵל הַפְּכָפֶךְ	וְהִתִּיצַב בְּהִילָךְ הִדְרַת הוֹד	
לְפָנַי זֶר זָרִים זָרַע	וְהִתִּיצַב בְּזִיו וְעֶפֶת וְעָץ	
לְפָנַי חָגֵף חֶרֶף חֵי	וְהִתִּיצַב בְּחִזּוֹת חֲנִינָת חֶסֶד	30
לְפָנַי טוֹעֵן טָפִים טִיט	וְהִתִּיצַב בְּטַעַם טָכָס טוֹהֵר	
לְפָנַי יוֹזֵם יַעַף יוֹקֵשׁ	וְהִתִּיצַב בְּיַחְדּוֹד יִילֵל יִגּוֹן	

18 צַר . . . יִתְחַלֵּל: לפי שמ' ח, ו יט.

20 רודה . . . נחלה: פרעה הרודה בבני ישראל — נחלת ה', לפי דב' ד, כ. ירדה . . . נחלה: לפי יר' ד, יז.

22 תוע . . . דרכו: לפי מש' יט, ג: 'אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו'.

21 תוכן הפיוט: נווי לשון לפי סדר א"ב. כל שורה מתחילה במלה 'והתיצב' ומכילה דברי שבח וחירות למשה, ומסיימת ב'לפני פרעה' — בדברי גנאי על רשעתו.

24 והתיצב . . . אני: ה' אומר למשה שיתייצב באיומים (=אימת) ובכוח, לפני פרעה האומר: 'אלוה אני'. אילות: גבורה, לפי תה' כב, כ.

25 בבעת . . . בהל: ביטויים של הפחדה. לפני . . . בכורי: פרעה המבזה את ישראל 'בני בכורי' (שמ' ד, כב).

27 בדוהר . . . דבור: התיצב לפני פרעה מתוך רוממות שבדיבור כדי להטיל עליו אימה. דוהר: גאווה ורוממות (עיוני לשון, עמ' קפב). דבר דבור: לפי מש' כה, יא: 'דבר דבור על אפניו'. דודי דגול: כינוי לישראל, לפי שה"ש ה, י.

28 והתיצב . . . הפכפך: התיצב בהילוך של הדר והוד לפני פרעה המהתל וההפכפך: השווה תנח' וארא, יז: 'כל זמן שהרשעים בצרה מכניעין עצמן, עברה הצרה — חוזרין לקלוקלן, וכן וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקולות יוספו לחטוא' (שמ' ט, לד).

29 והתיצב . . . זעף: התיצב במראה (=זיו) של כעס וזעף. זיו: במובן מראה וגוון בפיוטי ינני (עיוני לשון, עמ' קצב). לפני . . . זרע: אולי צ"ל: לפני זרע זר זרים.

30 והתיצב . . . ח: במראה (=חזות) של בקשת חנינה על ישראל מאת פרעה החנף המחרף אלוהים חיים, לפי שמ' ה, ב.

31 בטעם טכס: בדיבור ובסדר. טוען . . . טיט: רמז לגבילת ילדי ישראל בטיט, עי' מכילתא דרשב"י, עמ' 1: 'ומאחר שהיו משקיעין את בניהן במים היו חוזרים וכובשים אותם בטיט'; שמ"ר ב, ה.

32 והתיצב . . . יוקש: בהבעת צערם ויגונם של ישראל לפני פרעה היוזם עיפות ומוקשים.

לפני כמוס כוֹד פֶּעס	והתִּצַּב בְּכִיוּן בְּשֵׁרֹן כּוֹחַ	
לפני לץ לוחם לקוחים	והתִּצַּב בְּלִיבּוֹב לֵב לְבִיא	
לפני מִפְרִיֵּד מִקְהֵלוֹת מִמְלָכָה	והתִּצַּב בְּמִלָּל מְהִירָת מ . . . ת	35
לפני נוֹגֵס נִינִי נֶאֱמָנִים	והתִּצַּב בְּנוֹאֵם נוֹעֵם נֶצַח	
לפני סוֹנֵא סְגוּלֵי סִיבֵר	והתִּצַּב בְּסִיחַ סִימָן סוֹד	
לפני עוֹמֵס עֲמוּסִים עוֹנִי	והתִּצַּב בְּעָרוֹם עוֹוֹת עֵינִין	
לפני פֶּץ פֶּקֶת פְּלִילִיָּה	והתִּצַּב בְּפֶצַח פּוֹעֵל פֶּלֶא	
לפני צֶר צוֹרֵר צוֹרִים	והתִּצַּב בְּצִהָלֶת צִיוּי צוֹר	40
לפני קוֹצֵף קְנוּיִים	והתִּצַּב בְּקִידוֹם קִיהוִי קֶרְבִּים	
לפני רַע רִיָּצִי רַעִים	והתִּצַּב בְּרוֹגֵן רִיצַת רַעַד	
לפני שׁוֹטֵה שׁוֹבֵר שׁוֹקִיו	והתִּצַּב בְּשִׁחְרִית שְׂזִיפַת שְׁמֶשׁ	
לפני תוֹעִי תוֹמִיֵּד תַּעֲב	והתִּצַּב בְּתוֹאֵר תְּהִלַּת תּוֹקֶף	

- 33 לפני . . . כעס: לפי מש' כו,ג: 'כבד אבן ונטל החול, וכעס אויל כבד משניהם', שנדרש בשמ"ר על פרעה, עי' לעיל, קרובה מט, שר' 50. כמוס: אצור, מלא.
- 34 בליבוב . . . לביא: בחוק ובאומץ של אריה. לץ . . . לקוחים: פרעה הנלחם בישראל הלקוחים 'לי לעם' (שמ' ו,1).
- 35 מקהלות ממלכת: מקהלות ישראל, ממלכת כוהנים.
- 36 בנואם . . . נצח: בדברי נועם וניצוח. נוגס: נוגש.
- 37 בסיח . . . סוד: בדברי (=סיח) אותות ומופתים (=סימן) ובקהל עם (=סוד). סונא: שונא. סגולי סיבר: בני ישראל האהובים והמקוים.
- 38 בערום . . . עינין: קשה, ואולי: בערמה ובעיוות העניין, לפי שמ' ח,כג. עומס . . . עוני: פרעה העומס (=מטעין) עוני (במובן: סבל) על בני ישראל 'העמוסים' לפי יש' מ,ג.
- 39 בפצח . . . פלא: בדבר ה' (=פצח) הפועל נפלאות. פץ . . . פליליה: פרעה המדבר ומעוות משפט, לפי יש' כח,ז: 'פקן פליליה'.
- 40 בצהלת . . . צור: בשמחת ציווי ה' (=צור) לפני הצר השונא, צורים: כינוי לישראל.
- 41 קיהוי קרביים: מניעת המעיים מיציאה לצרכים, עי' לעיל שר' 7-8 (טור-סיני, הלשון והספר, כרך הלשון, עמ' 442; מלון בן-יהודה, ערך קהוי) לדעת ב. קלאר פירושו נקיון מעים, לפי תרגום עמוס ד,ו על נקיון שנים — אקהיות שנין' (עיוני לשון, עמ' רל). קוצף . . . קנויים: הכועס על בני ישראל. קנויים: כינוי לישראל, לפי שמ' טו,טז: 'עם זו קנית'.
- 42 רעים: כינוי לישראל, לפי תה' קכב,ח.
- 43 שובר שוקיו: כמו: מקפח שוקיו, עי' תנח' בוכר בוא, יח: 'נתכנסו כל הבכורות והלכו להם אצל פרעה ואומרים לו: הוצא העם הזה שבשבלם הרעה תבוא . . . אמר להם לעבדיו: צאו וקפחו שוקיהם של אלו'. מ. זולאי משער ש'שבירת השוקים' היתה סוג של התעמלות, ופרעה יצא להתעמל במים, לפי בר"ר צח,ד, עמ' 1253: 'פחו כמים . . . א"ר פינחס עשית כפחזים שנשתברו שוקיהם במים'; עי' עיוני לשון, עמ' רלא; ר"ש ליברמן, סיני, כרך ד (תרצ"ט), עמ' נד.
- 44 בתואר . . . תוקף: במראה של אומץ ותהילה לה'. תועי . . . תעב: פרעה התועה בעל התועבות. תועי: תועה, שימוש יו"ד במקום ה"א מצוי בנוסחאות ישנים של דברי חז"ל ובמגילות הגנוזות, והשווה ח. ילון, מגילות מדבר יהודה, ירושלים, תשכ"ז, עמ' 33.

- ובכן 45
 אֹמֶה אֶבֶד בְּאִמָּתְךָ / בְּהִשְׁכַּמַּת בֶּקֶר בְּלֹהוֹת 2
 גִּרַע גְּאָנוֹת גְּאוֹנָה / דַּעִיף דְּלִיקַת דוֹהֵר
 הוֹמֶם הֶמְיִית הַמוֹנָה / וְתִקְרָא וְתִקְרַב וְתִקּוּם
 זְרִיקַת זִיקֵי זַעֲפָף / חִלְחַל חֲקָרֵי חֲדָרֶיהָ
 טֹאטִי טוֹר טִירוֹתֶיהָ / יַחַת יָקָר יוֹשֵׁר י... וְתִיהָ 50
 כָּלָה כָּלִיל כָּלָה / לִבְטָה [לִלְיֵהקִי לִהְבוֹת
 מִרְדּוֹת מִכּוֹת מְצִירִים / נוֹרָא נִתַּק נְגִידֶיהָ
 סַחֵף סִמֶן סֶרָה / עֲדִינָה עוֹלָלָה עֲלִינָה
 פֶּרַע פָּאֵר פִּקְדָתָהּ / צִמַּת צָבָאוֹת צַחִיהָ
 קִרְקָר קִהְלוֹת קְרִיאֶיהָ / רַעוּץ רִיבּוֹת רוֹבִיָּה 55
 שִׁיתָה שְׁאִית שָׁמָּה / תִּפִּיל תוֹקֵף תִּפְאָרְתָּהּ
- ח וְתִשְׁגֹּב לְבָדְךָ / וְתִיַחַד שְׁמֶךָ / בְּעוֹצֶם כּוֹחֶךָ / וּבְאֹמֶץ חֵילֶךָ / בְּנִפְלְאוֹת
 עֲזֶךָ / בְּנוֹרָאוֹת עִיּוּזֶךָ / בְּגוֹדֵל יָדְךָ / בְּגִאוֹן יְמִינְךָ / בְּתוֹקֶף זְרוּעֶךָ
- ובכן: תוכן הפיוט: תפילה וקללה על מצרים-אדום לפי סימן א"ב משולש.
 אומה... בלהות: אבד את האומה — מצרים או אדום — ביום ה' הגדול והנורא, לפי מלאכי ג, יט.
 דעיך... דוהר: דעך וכבה את אֶשָּׁה של מצרים-רומא הגאיונה.
 הומם... ותקום: הבא עליה מהומה ו'תקרב ותקום' (לפי יש' ה, יט) נקמת ה'.
 זריקת... חדריה: אש הזעף והנמס תחדור לעומק חדריה.
 יחת: שבר, עי' לעיל, קרובה מ, שר 102.
 [ל]ליהק: בנו"א; ללהק: לבטה: במובן עינוי והכשלה, עי' מלון בן-יהודה, ערך 'לבט'.
 מרדות מכות: כמו 'מכות מרדות' בלשון חכמים (משנה נזיר ד, ג) 'מכין אותו עד שתצא נפשו' (תוספתא מכות פ"ד יז, עמ' 443). מצירים: רמו לאדום, רומא, עי' לעיל, קרובה מט, שר 31.
 נגידיה: ראשיה.
 סחף... עליזה: סחף את סימני ה'סרה' (מצרים, אדום). עדינה... עליזה: כינויים לעמים אויבי ישראל לפי יש' מז, ח, צפ' ב, טו.
 פרע... פקדתה: הפרע מהונם ושרם. פקדתם: הונם, מקניהם, לפי יש' טו, ז; 'ופקדתם על נחל הערבים ישאום', לפי פירושי הרד"ק ושר"ל שם.
 רוביה: צעיריה, בלשון חכמים ובפיוט א"י, או במובן רובה קשת (בר' כא, כ), עי' מילון בן-יהודה, ערך רובה.
 שיתה... שמה: לפי יר' ב, טו.
 ח תוכן הפיוט: במפתל מצרים וכל המצירים לישראל מתגדל ומתקדש שם ה'.
 ותישגב לבדך: תה' קמח, יג. בעוצם... חילך: עי' מכילתא דר"י בשלח פ"א, עמ' 85: ד"א, ואכבדה בפרעה, מגיד הכתוב שכשהמקום פורע מן האומות שמו מתגדל בעולם... ואומר ונפשתי אתו בדבר וכדם ובגשם שוטף ואבני אלגביש אש וגפרית (יח' לח, כב) ואח"כ והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים.
 58 בנוראות עיווזך: תה' קמה, ו.

60 כְּכֹכֵד מִשְׁאָד / בְּנִיית קִנּוֹד / בְּנִישִׁאת נִסְדָּד
 כִּי לִשְׁמַעַד וְלִשְׁמַד וְלִזִּיכָרָד וְלִפִּירו [וְ]שְׁמִיעוּ יַחַד צִיבֹאֲוִי רוּם וְתַחַת
 עֲנִיָּה אַחַת קְדוּשָׁה אַחַת כֹּכ וקרא

כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבוֹ

נא / שמות י א

תוכן הקרובה: גאוות פרעה ורשעתו היו לו לרועץ. ה' הכביד את לבו, מנע ממנו לחזור בתשובה, לידע ולהודיע כי לב מלכים ביד ה', ולמען הדיע לדורות את הגדולות והנפלאות שעשה ה' לעמו.

א אֲזִי בְּפִלְגִים חֲתָה // בְּנִדָּד לֵב כָּל מֶלֶךְ חֲתָה
 גְּבֵה לֵב לֵב לֵב תִּיעֲבָתָה // דָּד לֵב לֵב תִּעֲבָתָה
 הֶלֶב צֹר שְׂרָתָה נְטוּי לָרַע // וְהִיטִיתוּ עוֹד לְהֶרַע
 [ד] תְּפָרַע // חב . . . תמרות . . .

5 [ט] . . . אֲרָבָה נִמְתָּה [ב] בּוֹא // יוֹקֵשׁ מֶכָה . . . [ב] רִיבּוֹ
 כ . . . לְבוֹ // לְמַעַן כִּי הוּא תִחַלָּה הַכְּבִיד לְבָ[ו]

כֹּכ ויאמר יי [אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו
 ואת לב עבדיו למען שתי אחתי אלה בקרבן]

59 בְּנִיית קִנּוֹד: יש' מד, יג. בְּנִישִׁאת נִסְדָּד: יש' יח, ג.
 61 עֲנִיָּה אַחַת: הפעל 'עניה' אינו משמש למתן תשובה בלבד, אלא אף לתחילת דיבור, כגון: 'וענו ואמרו' (דב' כא, ז); ע"י עיוני לשון, עמ' רי; השווה נוסח ה'קדושה' בברכת יוצר: 'כולם כאחד עונים: באימה ואומרים ביראה' (סדור רב עמרם גאון, מהד' גולדשמידט, עמ' יג).

1 אז . . . תחה: רומז למש' כא, א: 'פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפץ יטנו', ע"י להלן שו' 10.
 2 גבה . . . תיעבנתה: מש' טז, ה, רומז לפרעה המכביד את לבו; ע"י להלן שו' 11.
 3-4 הלב . . . עוד: ראה ה' את לב פרעה הנוטה לרעה והכביד עוד את לבו; לדעת המדרש ה' התרה תחלה בפרעה, וכשלא נכנע הקשה את לבו, ע"י תנח' וארא, יד: 'זש"ה הן אל ישגיב בכחו מי כמהו מורה (איוב ל) — שהוא מורה לרשעים דרך לעשות תשובה . . . הכל בהתראה'. לדברי הפייטן השווה רמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ג: 'לפיכך כתוב בתורה ואני אחזק את לב פרעה, לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו, שנאמר הבה נתחכמה לו, נתן הדין למנוע התשובה ממנו עד שנפרע ממנו, לפיכך חזק הקב"ה את לבו'.
 7 כֹּכ . . . בקרבן: התחלת הסדר לפי מנהג א"י, ע"י מאן, עמ' 401, 463.

קרובות סט—ע : שמות לא, א—לב, טו
ספריית האוניברסיטה, קמברידז' (T-S NS 115.86)

- ונא כובד אבן ונטל ה[חול וכעס אויל כבד משניהם]
 [ו]נא משגיא לגוים [ויאבדם שטח לגוים וינחם]
 10 [ונא] פלגי מים לב מלך [ביד ה' על כל אשר יחפץ יטנו]
 ונא תועב[ת ה' כל ג]בה לב
 ונא אשרי אדם [לא יחשב ה' לו עון]
 ונא כסף נבחר לשון [צדיק] לב רשעים כמעט
 ... אלהים ממגן ולך אל הכ... ובצל ימין נִסְתַּפְּפוּ
 15 ב[רוך]
 ב מפת ארפה בְּחִיל גְּדוֹלָה // [ג] ... ול מימת המור ...
 [ס] ... עוד ירא ... // [ע]
 [פ] // [צ] ... לו לְסֶפֶר
 קצות מהם // [ר] ... אֲשֶׁר פָּעֲלָהּ
 20 שְׂדֵי // [ש]
 [ת] // תִּקְפְּתָה בְּכָל אֲשֶׁר הִתְעַלְלָהּ
 ככ ולמען תספר [באוני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים
 ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה']
 ונא אלהים
 ונא רבות עשית א[תה] יי אלהי [נפלאתיך ומחשבתך אלינו אין ערך אליך
 אגידה ואדברה עצמו מספר]
 25 ונא אלהינו בא ...
 ונא למען ידעו [כל עמי הארץ את שמך]
 8 ונא ... משניהם: [מש' כדג; השווה שמ"ר יג,א: 'ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה, הה"ד כובד
 אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניהם ... ד"א כובד אבן, אמר הקב"ה כבדתי את ישראל בעולם,
 שנקראו אבן כמ"ד (בר' מט) משם רועה אבן ישראל, ונטל החול אלו ישראל שנמשלו לחול,
 שנאמר (הושע ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים ... ועמדו והכעיסו לפני ובקשתי לכלותן
 ולהשליכן מעל פני ואמרתי בשביל פרעה הרשע שלא יאמר לא היה יכול להצילן ועמד עליהן
 והרגן, הוי וכעס אויל כבד משניהם, הוי כי אני הכבדתי את לבר'.
 9 [ו]נא ... וינחם: [איוב יב,כג. הפסוק נדרש על פרעה, השווה שמ"ר טו,יט וש"נ.
 10 [ונא] ... יטנו: [מש' כא,א.
 11 ונא ... לב: שם טו,ה; שני הפסוקים רומזים על גאוות פרעה. אבל לב מלכים ביד ה' ולא בהם.
 12 ונא אשרי אדם ... עון: [תה' לבב, ואולי רומז לתה' פד,יג: 'אשרי אדם בטח בך'.
 13 ונא ... כמעט: [מש' יכ, שני הפסוקים רומזים על משה שהתגבר על פרעה הרשע.
 22 ככ ... ה': [שמ' יב,
 24 ונא ... מספר: [תה' מו,
 26 ונא ... שמך: [דהי"ב ו,לג.

[מגן]

ונא [ועוזו] נוראתיך יא[מרו וגדלתיך] אספרנה

... עד / עדי עד ... / [פַּעַל] לְתָה חַיִּינִי

מחיה

ב[רוך]

ג י ריבך ימלך הטילו // כִּי פָאִיִן גְּבוּרֵיהֶם פָּלוּ

נִקְבְּדוּת דְּבַר . . . הַכְּבֹד // וְלָפָם הַקְּבִיד וְאוֹתָם אֲבִיד

[י] //

[י] // ואבינו איד פורע . . .

[כך ולמה תכבדו את לבבכם כאשר כבדו מצרים ופרעה

את לבם הלוא כאשר התעלל בהם וישלחום וילכו]

אל נא

[ואתה קדוש יושב תהלות ישראל]

35

ד -----

... חל ... לב מקבדי לב / נִמְתָּה

מצירים . . . [הַכְּבִיד] תָּה לָפָם / וְגַם רוּחָם נִבְקָה

שמ . . . וְלִהְיוֹת לָהֶם דְּאֵגַת לֵב / לִפְנֵי

40 . . . פְּנֵי כּוֹשֵׁל ג . . . פְּנֵי רוּחַ עֲזוֹת / וְלִפְנֵי רוּחַ זִלּוֹת

.. וְלִזְכֹּר חֲכָמִים . . . [עַר] וּמִים נורא וקדוש

ה [אז] פַּעַמִּים שְׁלוֹשׁ תִּפְעַל עִם גָּבֵר // אִם לֹא יִבִּין יִגּוֹר לְבוֹ

[ב] //

[ג] // בְּאֵבֶדוֹן לְהַשְׁחִית

[ד] //

הוא // הַרְבֵּה בְּחִילָךְ

[ו] . . . שְׁלוֹשׁ . . . בַּעֲשֵׂר // . . . כִּסְלוֹת לְבוֹ

זְדוֹן לְבוֹ // מֵאָה מְכוֹת . . .

[ח] // אֲשֶׁר הִרְבָּה . . .

טפח . . . נמתה . . . יְמִינְךָ // בְּשֹׁאֵר

יִלְכוּ עַד גְּבוּלְךָ / אֶרֶץ[כָּה] .. לָךְ // בְּאוֹמֶץ . . . מִיָּדְךָ

לעולם וכו'

27 ונא . . . אספרנה: תה' קמה; הפסוקים האחרונים רומזים לנפלאות שעשה ה' לישראל.

34 [כך . . . וילכו]: שמ"א ו; הפטרת הסדר לפי מנהג א"י, ע"י מאן, עמ' 568.

42 [אז] . . . לבו: איוב לג.כט. רמז לפרעה שהכביד את לבו עשר פעמים ומשום כך עוונו לא נמחל;

השווה תוספתא כפורים פ"ד ה, עמ' 253: 'ר' יוסה אומר חוטא אדם פעמים ושלש מוחלין לו,

ארבע אין מוחלין לו . . . ואוי' הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש עם גבר [להשיב נפשו מני שחת];

ע"י לעיל שר' 4-3.

[עוד נגע אחד]

נב / שמות יא א

ה(?) ניהם אנשי קודש לנו ואמרו להם הראוי

לאסף האמינום חינום תתה העברתה לעולם

אם לא ידע[נו]

ו(?) לצרים עוד נגע תע ועל זדו נות

. ר חמ רפות ת[חזק]

[ובכן] אביא על פר' ועל מצרים

ז אמת מ [מצרים] [ב...] ירד יה למצרים

גדולה צע[קת] [מצרים] [ד] [ה] טחחם

ובשבועים הוירד [מצרים] [ז] [ח] למעטם [במצרים]

טפשו חרטימי [מצרים] [י] [כ]

10 סומך א [מצרים] [ע] פרוכים פגופו במצרים

צויתה לנצל אַת [מצרים] [ק] [ראיתה] עוני אבותינו במצרים

שיתה על אָדום [מצרים] [ת] כימי צאתנו ממ[צרים]

ח פי משה[ה] הוא שיהיה ומה שנעשה הוא [שנעשה] /

פשימע מצרים תשמיע [לצורים] / עשר מכות

תדון מלכות רישע / ולשמו ולזכרו אנעים

ט¹⁵ כל ימי חיינו גאולת צוען וניסיה לעולם יאמר

קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו

קדוש משמע נפלאותיך / קדוש מזכר מופתיך / קדוש מתינוי משפטי פיך

קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו

קדוש בצוענים ובכל ארצם שתה נפלאותיך

20 קדוש בהונם ובככריהם תתה מופתיך

קדוש בהם ובאלהיהם עשיתה משפטי פיך

נב לקרובה שלפנינו ההפטרטה היא במיכה ז, טו: 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', ע"י מאן,

עמ' 403: העניין נרמז בשורות 12-14.

12-13 שיתה [מצרים]: ע"י לעיל, קרובה מט, שר' 31.

14 כשימע מצרים חשמיע: לפי יש' כג,ה.

15 כל ייאמר: לפי דב' טז,ג: 'למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך'; השווה משנה

ברכות א,ה.

19 בצוענים: במצרים, ע"ש 'צוען מצרים'.

21 קדוש פיך: שמ' יב,ב.

קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש מחיה קדוש מאופן קדוש מכרוב לעומתם כל יאמרו וג'

מִמְקוֹמוֹ פָּרַע לְפָרְעָה בְּאֶשֶׁר פָּרַע והוא במקומו
מִמְקוֹמוֹ מָדַד לוֹ סֹאן בְּאֶשֶׁר מָדַד והוא במקומו
מִמְקוֹמוֹ הָכֵהוּ מִפּוֹת בְּאֶשֶׁר הָכֵה והוא במקומו
מִמְקוֹמוֹ יָפֵן בְּעַם הַמִּיחָדִּים בְּכָל יוֹם פַּעֲמִים וְאוֹמְרִים פַּעֲמִים

25

[ויהי בחצי הלילה]

נג / שמות יב כט

תוכן הקרובה: הפייטן מתאר את מפלת המצרים במכת בכורות בחצי הלילה. בהלה וחרדה תוקפות את פרעה ועמו. יד' ה' וזרועו מתגלות לעיני ישראל והעולם. החושך נהפך לאור גדול. גאולת ישראל בימים ההם היא סמל להתגלות הצדק וגדיעת זרוע הרשע בכל הדורות. הרבה נסים נעשו לישראל בחצי הלילה. הפייטן מתפלל שאותם הנסים יתגלו גם בימיו, ומה שהיה בראשונה הוא שיהיה באחרונה.

א אֲנִי פִטְרִי רַחֲמָתִים // בְּתַקְתָּ בְּקִשּׁוֹלֵי חֲמוּרֹתִים
גִּדְלָךְ פֶּסַע בִּינוֹתִים // דָּבַר לְהַקְשִׁיל בִּינוֹתִים

24 ממקומו . . . פרע: עי' מכילתא דר"י, בשלח פ"ו, עמ' 110: 'במחשבה שחשבו מצרים לאבד את ישראל בה אני דני, הם חשבו לאבד את בני במים, אף אני איני נפרע מהם אלא במים'; מכילתא דרשב"י, עמ' 66.

25 ממקומו . . . מדד: השווה מכילתא, פ"ה, עמ' 109: 'וינהגהו בכבודות, ר' יהודה אומר, במדה שמדדו בה מדד להם, דכתיב תכבד העבדה, לכך נאמר וינהגהו בכבודות'; מכילתא דרשב"י, עמ' 65: המלה 'סאן' מציינת מידה כנגד מידה, השווה ירוש' סוטה, פ"א ה"ז, יז ע"א: 'חני בשם רבי מאיר, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, מאי טעמא? — בסאסאה (יש' כז, ח) בסאה, סאה . . . כי כל סאן סאן ברעש' (שם טד).

26 ממקומו . . . הכה: השווה תנח' בומר בא, ה, סדרן של כל המכות כמדה נגד מדה; תנח' וארא, יד.

א תוכן הפיוט: בדיוק בחצי הלילה פסח ה' על בתי בני ישראל והרג את כל בכורי מצרים. זרוע המצרים נשברה. בבתי המצרים — הרג ומריבה, ובבתי ישראל — שלום וריצוי.

1 אֲנִי . . . חֲמוּרוֹתִים: בכורות המצרים, ראשית אונם, גם אלה שבמע' אמם מתו במכת בכורות, השווה שמ"ר יז: 'ועבר ה' לנגוף את מצרים . . . מלמד שאף המעוברות שהיו ראויות לילד הפילו ומתו האימהות'. פטרי רחמתיים: לפי שמ' יגיג, שופ' הל, בתקת: דקרת, לפי יח' טז, במשולי חמורתיים: כינוי למצרים, לפי שם, כגכ.

2 גִּדְלָךְ . . . בִּינוֹתִים: ה' פסע-פסח על בתי בני ישראל, ובכורות המצרים בלבד מתו בדבר. בינותיים: השווה בר' כז, כח: בינותינו (סגל, דקדוק לשון המשנה, עמ' 157, 158).

הַן רָגַע יְמוֹתָיו דְּבָרָתְךָ // וּגְאוֹנָם בְּדָבָר הַדְּבָרָתְךָ
וְרוּעַ צָר בְּבִכּוּרָיו שְׂבָרָתְךָ // חֲצוֹת לַיְלָה שָׁם עָבָרָתְךָ

טמאים זה בזה נצית // ידידים זה לזה רצית ⁵
כל בכור שהוא בכליון מצית // לילה פחוט השערה בעת חצית

כך ויהי בחצי הלילה ויז הכה כל בכור בארץ מצרים | מבכור פרעה
הישב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה
ונו למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו וגו'
והן רגע ימותו וחצות לילה יגעשו עם ויעברו ויסירו אביר לא ביד

ביד ובימין תסמכנו / ומנגף תחטכנו / ובצל מגיף תגוננו ¹⁰
ברוך

מגן

ב מתים בכל בית בנוף כנחנקו // נאקות חללים נאקו
סכרו ולבותם נמקו // עלפו ורוחותם נבקו

3 הן... הדברת: ברגע אחד מתו הבכורות והוכרעו בדבר, השווה פסי"ר, הוספה, דף קצו, ע"א: 'דבר
אחר, ויהי בחצי הלילה, [כך] פתח ר' תנחומא, וזש"ה רגע ימותו וחצות לילה יגעשו (איוב לד, כ),
מדבר בבכורי מצרים שהכם הקב"ה ברגע'. הדברת: הכרעת במכת 'דבר'.

5 טמאים... רצית: המצרים הטמאים רבו זה עם זה, הבכורים עם הוריהם, אבל לבני ישראל
(=ידידים) היה שלום ורציו; השווה פסיקתא דר"כ, פיסקא ז, (ויהי בחצי הלילה), עמ' 128: 'מבכור
פרעה (שם' יב, כט), מאן שפרעה היה בכור. נתכנסו כל הבכורות אצל אבותיהם... הלכו להם
אצל פרעה... אמר (להם פרעה), צאו וקפחו שוקיהם של אלו... מיד יצאו הבכורות והרגו
באבותיהם ששים רבוא, הה"ד למכה מצרים בבכוריהם' (תה' קלוי); מדרש שו"ט קלוי, ו, ו, עמ'
520: פסי"ר יז, פח, א; תנח' בובר בא, יח.

6 כל... מצית: כל הבכורות מתו אפילו 'כל שהוא' — בכור מאביו ולא מאמו או להפך. ע"י להלן,
שו' 45. מצית: לפי תה' עה, יט: 'ימצו ישתו כל רשעי ארץ', 'כשם שאדם ממצה את הכלי ואינו
מניח בו כלום כך לא הניח הקב"ה ביניהם שום בכור' (מחזור יניי, דוידון, עמ' 33). לילה...
חצית: בזמן מכות בכורות היה חצי הלילה בדיוק, השווה פסיקתא דר"כ, שם, עמ' 122: 'ויהי בחצי
הלילה... אמר דוד: אין בריה יכולה לעמוד על חצי הלילה אלא הקב"ה... לפיכך כתוב ויהי
בחצי הלילה'. ע"י בר"ר מבג, עמ' 417: פסי"ר יז, פו, ב; תנח' לך, ט; תנח' בובר בא, יז; המלים
'כחוט השערה' מובאות במכילתא דרשב"י בא, יב, עמ' 28, 231; ע"י רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ'
31.

7 כ... בהמה: שם' יב, כט. תחילת הסדר לפי מנהג א"י, (מאן, עמ' 411, 568).

8 ו... חסדו: תה' קלוי, הפסוק נדרש בפסיקתא, השווה לעיל, שו' 5.

9 ו... ביד: איוב לד, כ. השווה לעיל, שו' 3.

ב תוכן הפיוט: בכל בתי המצרים נשמעו זעקות חרדה, ואילו בני ישראל יצאו ביד רמה.

12 מתים... נאקו: לפי יח' ללד: 'ונאק נאקות חלל'. נוף: כינוי למצרים.

13 סכרו... נבק: המצרים נלמדו למוות, לבם נמק, ונפשו נשמתם. סכרו: נסגרו, נמסרו לפי יש' יט, ד.
ורוחותם נבקו: לפי יש' שם, יג: 'ונבקה רוח מצרים'.

- 15 פָּגָרִים מָתִים לְמוֹ עֲשִׂיתָ // צוּרַת כָּל בְּכוֹר גַּם בְּמַעֲיָהֶם לֹא חֲסָתָ
 קוּמִי לָךְ לִבְכוֹרְךָ שְׁחַתָּ // רְפוּא וְנִגּוּף שְׁמָה שְׁחַתָּ
- שׁוֹאָה וּמִשׁוֹאָה וּבִהְלָה // שְׁמוֹת וְשִׁאוֹן וְחִלְחָלָה
 תִּקְפָּה בָהֶם הִלְלָה // תִּמְהוֹן קָמוּ וַיֵּצְאוּ בְלִילָה
- כֹּכ וִיקֵם פִּרְעֵה לִילָה הוּא וְכָל עַבְדָּיו וְכָל מִצְרִים וְתָהִי | צַעֲקָה גְדֹלָה
 בַּמִּצְרִים כִּי אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין שֵׁם מֵת
 וְנִשְׁחָה בְכוֹרֵי מִצְרַיִם מֵאֲדָם עַד בַּהֲמָה
 וְנִבְכָּה רוּחַ מִצְרַיִם בִּקְרָבוֹ | וְעֲצָתוֹ אֲבָלַע וְדִרְשׁוּ אֶל הָאֱלִילִים
 וְאֶל הָאֲטִים וְאֶל הָאֲבוֹת וְאֶל הַיִּדְעָנִים
 וְנִסְכַּרְתִּי אֶת מִצְרַיִם בִּיד אֲדוֹנִים קֶשֶׁה וּמֶלֶךְ עוֹ | יִמְשַׁל בָּם נָאִם
 הָאֲדוֹן יִי צַבָּאוֹת
 וְנִגְף יִי אֶת מִצְרַיִם נִגּוּף וּרְפוּא וּשְׁבוּ עַד יִי | וְנִעְתַּר לָהֶם וּרְפָאֵם
 וְנִחַסֵּר וּבִכְפֵּן גִּלְמוֹד הָעֵרֻקִים צִיָּה אֲמַשׁ שׁוֹאָה וּמִשׁוֹאָה
- שׁוֹאָה וּמִשׁוֹאָה / תִּפִּיל צָר לְשׁוֹחָה / וְנִחֲיָה בְּגֶשֶׁם יִשׁוּעָה
 בְּרוּךְ 25
- 1 ג יִשְׁמַע לְאֲדוֹם בְּשִׁמְעַת מִצְרַיִם // מִשָּׂא דוֹמָה כְּמִשָּׂא מִצְרַיִם
- 14 פָּגָרִים ... בְּמַעֲיָהֶם: כָּל הַבְּכוֹרוֹת מֵתוּ, גַּם אֵלֶּה שֶׁבְּמַעֲיָהֶם אִמָּם. הַשְׁווֹה לַעֲלִיל, שׁוֹר 1.
 15 קוּמִי ... שְׁחַת: לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל הַנִּקְרָאִים 'בְּנֵי בְכוֹרִי', לְפִי שֵׁם ד', כִּב, נִאמַר: פֶּקֶד פִּקְדֹתֵי וְגַר (שֵׁם
 טו-יח). רְפוּא ... שְׁמַת: לְפִי יֵשׁ יֵט, כִּב: 'וְנִגְף ה' אֶת מִצְרַיִם נִגּוּף וּרְפוּא'; הַפִּיטוֹן עֲצָמוּ מִפְּרֵשׁ אֶת
 דְּבָרָיו לַהֲלֵךְ, שׁוֹר 47: 'זַעַף וְנַחַת נִגְלִית נִגּוּף וּרְפוּא / לְבְכוֹרֵי צָר (=לְמִצְרַיִם) נִגּוּף, וְלִבְנֵךְ בְּכוֹרֶךְ
 (=יִשְׂרָאֵל) — רְפוּא'.
- 16 שׁוֹאָה וּמִשׁוֹאָה: אֵיבּוֹב לִג, שְׁמוֹת וּשְׁאוֹן: כּוֹלֵם לְשׁוֹנוֹת שֶׁל חֲרָדָה וְאֶסְקוּ, לְפִי יֵשׁ וִי, יֵר' כֶּה, יֵא, לֵא.
 17 תִּקְפָּה ... בְּלִילָה: שֵׁם יֵב, ל.
 18 כֹּכ ... מֵת: שֵׁם.
 19 וְנִ ... בַּהֲמָה: תִּה' קֶלֶה, ח.
 20 וְנִ ... הַיִּדְעָנִים: יֵשׁ יֵט, ג; הַפֶּרֶק מְדַבֵּר בַּמִּפְלַת מִצְרַיִם.
 21 וְנִ ... צַבָּאוֹת: שֵׁם שֵׁם, יֵד; הַפֶּסוּק נִדְרֵשׁ עַל מִכּוֹת מִצְרַיִם, הַשְׁווֹה תִּנַּח' בַּמִּדְבָּר, ג.
 22 וְנִ ... וּרְפָאֵם: יֵשׁ יֵט, כִּב; עִי לַעֲלִיל, שׁוֹר 15.
 23 וְנִ ... וּמִשׁוֹאָה: אֵיבּוֹב לִג, ג.
 24 שׁוֹאָה ... יִשׁוּעָה: תִּפִּילָה לְגִשְׁמִי בְּרַכָּה וְלַהֲפִלַת צָר (=שׁוֹנָאִי יִשְׂרָאֵל) לְשׁוֹחָה; יֵשׁ כֶּאֱן חֲרוֹז שֶׁל ח'
 עֵם א' וַע', מִשׁוֹאָה — שׁוֹחָה — יִשׁוּעָה. בְּגֶשֶׁם יִשׁוּעָה: בְּדֶרֶךְ כָּלֵל הַפִּיטוֹן מִזְכִּיר 'טל' וְלֹא 'גֶּשֶׁם' גַּם
 בְּקִרְבּוֹת הַחוּרְף, עִי לַעֲלִיל, מְבוּא, עֵם 13.
 ג תּוֹכֵן הַפִּיטוֹ: תִּפִּילָה לַה' שֶׁקִּרְנָה שֶׁל אֲדוֹם, בִּיזָאֲנִטִּיוֹן, תִּרְדַּת כִּקְרָנָה שֶׁל מִצְרַיִם, וְלִיל הַפֶּסַח בִּימִינוֹ
 יִהְיֶה, כִּימִי צִאֲתָנוּ מִמִּצְרַיִם, לִיל הַגְּאוּלָּה וְהַיִּשׁוּעָה.
 26 יִשְׁמַע ... מִצְרַיִם: הַשְׁווֹה פְּסִיקְתָא דר"כ, שֵׁם, עֵם 132: 'ר' לִי ... בִּשְׁר' בְּרִכְיָה אֲמַר: כֹּאשֶׁר

נִפְרַעְתָּ מִפְתָּרוֹס בְּתַכְלִית מַכַּת עֲשִׂירִית // וּמֵאָדוֹם תִּפְרַע בְּתַכְלִית קָרֵן
עֲשִׂירִית

יִרְדּוּ רָאִמִּים עֶמֶם / בְּכוֹרֵי מַלְכוּת עֶמֶם // מְזֹר תַּעֲרִימָם / בְּאֵף תִּתְּרִימָם
יִשַׁע שְׁמוֹר / הוּא לֵיל שְׁמוֹר // אָמַר שׁוֹמֵר אָתָּא קֶץ אֲשָׁמוֹר

כך משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה | שמר מה מליל
וְנֹאמַר שׁוֹמֵר אֶתָּא בְּקֶר וְגַם לֵילָה | אִם תִּבְעִיּוֹן בְּעִי שְׁבוּ אֲתִי
וְנֹהִיָּה יוֹם אֶחָד הוּא יוֹדַע לֵי לֹא יוֹם וְלֹא לֵילָה | וְהִיָּה לַעַת עֶרֶב
יִהְיֶה אוֹר

וְנֹאמַר יִי לַעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּהָ

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא

שמע למצרים יחילו כשמע צר (יש' כגה), א"ר אליעזר, כל צור מלא במקרא בצור המדינה הכתוב
מדבר, וכל 'צר' חסר במקרא ברומי הרשעה הכתוב מדבר'. השווה בר' סא,ז, עמ' 669; תנח'
וארא, יג: שמ"ר ט,יג. דומה: כינוי לאדום, לפי יש' כא,יא, ע"י לעיל, מבוא, עמ' 46.
נפרעת... עשירית: ה' נפרע מפתרוס (=כינוי למצרים) במכת בכורות, המכה העשירית; וממלכות
27 רומא יפרע עם ביאת המשיח כשתעלה קרן ישראל, השווה איכ"ר ב,ו: 'גדע בחרי אף כל קרן
ישראל. עשר קרנות הן: קרנו של אברהם... יצחק, יוסף, משה, תורה, כהונה, ליה, נבואה, בית
המקדש... קרנו של משיח... שני ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו, וכולן היו נתונות בראשן של
ישראל, וכיון שחטאו ניטלו מהן, הה"ד גדע בחרי אף כל קרן ישראל, וניתנו לאומות העולם...
אימתי הוא מחזירן למקומם? — לכשירומם הקב"ה קרן משיחו, דכתיב יתן עוז למלכו וגו'; מדרש
תהלים עה, עמ' 340: מדרש שמואל פ"ד.

יִרְדּוּ... עֶמֶם: כשם שבכוורי מצרים מתו כך גם מלכות רומא (ראמים — רומיים) וגדוליה, השווה
28 פסידר"כ שם: 'ר' לוי בש"ר חמא בר חנינא, מי שפרע מן הראשונים הוא יפרע מן האחרונים, מה
מצרים דם אף אדום כן, ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש (יואל ג,ג)... ומה מצרים הגדול
גדול שבהם הרגו, אף אדום כן. וירדו ראמים עמם (יש' לד,ז), א"ר מאיר, וירדו רומיים עמם. מִזֹּר
תַּעֲרִימָם: תציגם ערומים מכתר מלכות.

יִשַׁע... שְׁמוֹר: ליל הפסח הוא ליל ישועה גם לעתיד לבוא, השווה מכילתא פ"ד, עמ' 52: 'ליל
29 שמורים הוא לה' (שם' יב,מב), בו נגאלו ובו עתידין להגאל, דברי ר' יהושע, שנאמר הוא הלילה
הזה לה' (שם). ובדברי הפייטן להלן שו' 37: 'לילה אשר בו נפדו ראשונים / שמורים נמת יהי
לאחרונים'. אמר... אשמוֹר: אמר השומר שהגיע קץ אשמוֹר (=משמרת, 'ואשמורה בלילה' תה'
צד) — בא קץ לליל הגלות.

כך... מליל: יש' כא,יא; הפטרת הסדר (מאן, עמ' 411): השווה מכילתא דרשב"י בא, יב, עמ' 35:
30 'הוא הלילה הזה שמורים, גאולה זו נגאלין בפרק זה, שנייה נגאלין בפרק אחר, וכן הוא אומר...
משא דומה אלי קורא משעיר וגו', ואומר אמר שומר אתא בקר וגם לילה וגו'.

וְנֹאמַר יִי לַעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּהָ

וְנֹאמַר יִי לַעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּהָ, פיסקא ח, ל, ע"א: 'ד"א והיה בעת... זש"ה והיה ביום ההוא
32 לא יהיה אור יקרות וקפאון, אלא מה יהיה — יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה, לא יום
לרשעים ולא לילה לצדיקים, אלא מה, והיה לעת ערב יהיה אור (שם), ה' אורי וישעי ממי אירא, ה'
מעוז חיי ממי אפחד (תה' כו,א). ע"י להלן, שורות 72–73: 'רם הדיע כי לך היום וגם לך לילה'.

וְנֹאמַר יִי לַעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּהָ רמז לימות המשיח ולגאולה האחרונה.

ד³⁵ לַיֵּשַׁע עֲמָד בְּחָצִי לַיַּל יָצֵאתָ / וּבְעֶצֶם הַיּוֹם אוֹתָם הוֹצֵאתָ
הֵדָן עֲמוּ בַּיּוֹם וְעַמִּים בְּלִילָה / כִּי לָךְ יוֹם אָף לָךְ לַיְלָה
לַיְלָה אֲשֶׁר בּוֹ נָפְדוּ רֵאשׁוֹנִים / שְׁמוֹרִים נִמְתָּ יְהִי לְאַחֲרוֹנִים
וּמֵה שְׁהִיָּה בְּרֵאשׁוֹנָה הוּא שְׁהִיָּה בְּאַחֲרוֹנָה / כְּשֶׁמַּע מְצָרִים תִּשְׁמִיעַ
לְצוּרִים
תִּצְמַח וְתִצָּנַח / תִּצְלַח וְתִרְכַּב / תִּתְקַע וְתִתְקַף / תִּצְרַח וְתִצָּנַח
עַל עַם נוֹרָא מְרוֹם וְקָדוֹשׁ 40

ה אֲזַ תִּשַׁע מִכּוֹת הָיוּ אֲדוֹנִים קָשָׁה // אֲשֶׁר בָּם סִפְרָתְךָ גִּי לְבוֹ מִקְשָׁה
בְּעֻזַּת מֶלֶךְ עוֹ הֵיְתָה מִכַּת עֲשִׁירִית // אֲשֶׁר הִמְשִׁילְתָּ בְּנוֹגְשֵׁי בְּנֵי נֹסֶה
עֲשִׁירִית
גְּדִיעַת בְּכוֹרוֹת הֵיְתָה תְּכֵלֶתָם // אֲשֶׁר שָׁתָה אֶפְסָד עַל תְּכֵלֶתָם
דָּנַת לִפְנֵיהֶם אֶת אֱלֹהֵיהֶם // וְגַם צוּרְתָם הִפְלֵת בְּאַהֲלֵיהֶם

ד תוכן הפיוט: הפייטן שב ומתפלל לגאולת ישראל בימינו ולמפלת אדום כמו בליל השימורים במצרים.

35 לישע... הוצאת: שמ' יב,נא.

36 הדן... בלילה: השווה בר"ר נג, עמ' 519: 'א"ר לוי, אין הקב"ה דן את אומות העולם אלא בלילה בשעה שישנים מן העבירות, ואינו דן את ישראל אלא ביום בשעה שעסוקים במצות, הה"ד והוא ישפוט תבל בצדק (תה' ט,ט); עי' ירוש' ר"ה, פ"א ה"ג, נו ע"א. כי... לילה: תה' עד,טז.

39 תצמח... ותצנח: יש כאן בנוסחאות חילופי הבנה בסיום דברי הפייטן, אם כוונתו על אדום (תצרח ותצנח) או על ישראל בלשון טובה (ותצמח, ותצנח), ואולי הפייטן החליף את הביטויים בכל צמד מלים פעם לנחמת ישראל ופעם לנקמה מאדום, והגירסאות נשתבשו. תצלח ותרכב: לפי תה' מה,ה. תתקע: לפי יש' יח,ג. תצרח: שם, מב,יג.

ה תוכן הפיוט: מכת בכורות הקשה הכניעה את מצרים המקשים לבם. כל בכורי מצרים — בכור אדם ובכור בהמה, אלהי מצרים ופסיליהם — כולם נפלו בדבר. הגיע זמן המשפט והעונש למצרים, החסד והצדק — לישראל. יד ה' ואצבע אלוהים נגלו בעבר ויתגלו גם בימינו.

41 אז... מקשה: בתשע מכות הסגיר ה' את פרעה המקשה לבו, לפי יש' יט,ד: 'וסכרתי את מצרים ביד אדונים קשה'. אדונים: אולי צ"ל: לאדונים, או שהמכות הן הן האדונים שבידם 'נסכרתי' מצרים. סכרתי: הסגרת.

42 בעזות... עשירית: לפי סוף הפסוק ביש' שם: 'ומלך עז ימשל בם'. אשר... עשירית: ה' המשיל, השליט את מכת בכורות העשירית במצרים הנוגשים בבני אברהם שנתנסה בעשרה נסיונות, השווה שמ"ר ט,כו: 'והביא הקב"ה עליו עשר מכות כנגד עשר נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ועמד בכולן'.

43 גדיעת... תבליתם: מכת בכורות היתה האחרונה (=תכליתם), שנענשו בה המצרים על פשעיהם — גידופיהם, לפי יש' יכה: 'וכלה זעם ואפי על תבליתם'; עי' בפירושי רש"י, רלב"ע ושד"ל, שם.

44 דנת... אלהיהם: לפי שמ' יב,יב: 'ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים' ובמכילתא דפסחא פ"ז, עמ' 24: 'שפטים משונים זה מזה, צלם של אבן היתה נמסית, ושל עץ היתה נרקבת ושל מתכת נעשית חררה'; מכילתא דרשב"י בא יב, עמ' 228. וגם... באהליהם: השווה פסיקתא דר"כ ז, עמ' 127: 'תני בש"ר נתן, ביום שהיה בכורו של אחד מהם מת, צר איקונין שלו בתוך ביתו ואותו היום היתה

45 הַבִּית כָּל בָּכוֹר וְכָל רֹאשׁ מִשְׁפָּחָה // כָּל בָּכוֹר לְאִישׁ וְכָל בָּכוֹר לְאִשָּׁה
 וּבָכוֹר לְכָל בְּהֵמָה וּבָכוֹר לְכָל דָּבָר // בְּבֵית וּבְחוּץ דָּבָר שֶׁתָּה לְכָל דָּבָר
 זַעַף וְנָחַת נִגְלִיתָ נִגּוֹף וְרִפּוּא // לְבָכוֹרֵי צֶרֶם נִגּוֹף וְלִבְנֵי בָכוֹרֶךָ רִפּוּא
 חֲצוֹת לַיְלָה בֵּכֶן יוֹדוּךָ מוֹדִיד // עַל מִשְׁפָּטֵי צִדְקֶיךָ וְעַל צִדְקָה אוֹהֶבֶיךָ
 טָכַס אֶצְבָּעֶךָ עֲשֵׂתָה תִשַּׁע מְכוֹת // יָדְךָ עֲשֵׂתָה מִכַּת בָּכוֹרוֹת
 50 יָמִין עֲזָרְךָ טִבְעָה צֶרֶם וְיִרְמָמוּךָ הַכֹּל // וְזֶרַע קֹדֶשְׁךָ תִּפְדְּנוּ וְתָרוּם
 עַל כָּל

אל נא לעולם תוערץ ולעולם תוקדש וכו

1

- נִידָקָת וְנִשְׁחָקָת' (דִּידוּזוֹן, מַחְזוֹר יִנְי, עַמ' 36); יִיתְכֵּן ש'צוֹרֶתִם' מַכוּונָת לַאֲלוֹהֵי מִצְרַיִם, בְּהַקְבֵּלָה ל'צֵלֶם' שְׁבִמְכִילְתָּא וְלֹא לְבָכוֹרוֹת; ע"י רַבִּינוּבִיץ, הִלְכָּה וְאִגְדָּה, עַמ' 31, הֵעֵרָה 6.
- 45 הַכִּיתָ ... לְאִשָּׁה: הַשּׁוּוֹה פְּסִיקְתָּא דר"כ, שֵׁם: 'וְהָ הִכָּה כָּל בָּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם (שְׁמוֹת יב, כט). בָּכוֹר, כָּל בָּכוֹר, בָּכוֹר לְאִישׁ בָּכוֹר לְאִשָּׁה, בָּכוֹר לִזְכָּר בָּכוֹר לְנִקְבָּה ... א"ר אַבָּא בַר אַחָא, אִפְטֵרופּוֹס שֶׁל בֵּית הָיָה מֵת, כִּד"א שְׁמֵרֵי הָרֹאשׁ כִּי לֹא הָיָה בָּכוֹר וְיִשְׁמִימֵהוּ אֲבִיהוּ לְרֹאשׁ (דְּה"א כו, י); ע"י פְּסִי"ר פִּיטְקָא יו פּוֹז.ב.
- 46 וּבָכוֹר ... דָּבָר: בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים עח, יו, עַמ' 355, הִגִּירָסָה כְּמוֹ בְּדַבְרֵי הַפִּיטְטָן לִפְנֵינוּ: 'בָּכוֹר לְאִישׁ בָּכוֹר לְאִשָּׁה בָּכוֹר לְבֵהֶמָּה בָּכוֹר לְכָל דָּבָר, וְאִם לֹא הָיָה בְּבֵית בָּכוֹר הָיָה אִפְטֵרופּוֹס (=רֹאשׁ מִשְׁפָּחָה) מֵת, שְׁנֹאמֵר כִּי אֵין בֵּית אִשֶּׁר אֵין שֵׁם מֵת(שֵׁם יב, ל); אֶל־קוֹרֶסְאֲנִי מְבִיא שְׁעָנָן הַקְּרָאִי הַסֹּתֶמֶךְ עַל דְּבָרֵי הַפִּיטְטָן יִנְי כֵּאֵן, שֶׁגַם בָּכוֹר לֹאֵם נִחְשָׁב לְבָכוֹר כְּמוֹ בָּכוֹר לֹאֵב, אֲבָל הָעִנְיָן הוֹבֵא גַם בְּפִסִּיקְתָּא וּבְמִדְרַשִּׁים אַחֲרִים, ע"י בְּמִבּוֹא לְמַחְזוֹר יִנְי, דִּידוּזוֹן, עַמ' 44; הֶרֶכְבִּי, זִכְרוֹן לְרֹאשׁוֹנִים, עַמ' קח: רַבִּינוּבִיץ, שֵׁם, עַמ' 175.
- 47 זַעַף ... רִפּוּא: הַשּׁוּוֹה לְעִיל, ש"ר 15.
- 48 חֲצוֹת ... אוֹהֶבֶיךָ: עַל הַנְּסִים בְּחֲצוֹת הַלַּיְלָה יִשְׁבַּחְךָ, עַל הַשְּׁפָטִים בְּמִצְרַיִם וְעַל הַצְדָּקָה לְיִשְׂרָאֵל. הַשּׁוּוֹה פְּסִיקְתָּא דר"כ, שֵׁם, עַמ' 125: 'חֲצוֹת לַיְלָה אֲקוּם לְהַדּוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטֵי צִדְקֶךָ (תָּה) קִיט, סב) ... עַל מִשְׁפָּט צִדְקֶךָ, עַל הַמִּשְׁפָּטִים אִשֶּׁר הִבֵּאתָ עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וְעַל צִדְקָה שְׁעִשִּׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם'.
- 49 טָכַס ... מְכוֹת: אֶצְבָּע אֲלוֹהִים עֲשֵׂתָה תִשַּׁע מְכוֹת — דצ"ךְ עז"ש בא"ח. טָכַס: הַמְכוֹת נִעְשׂוּ לִפִּי הַמִּדְרַשׁ ב'טָכַסִּים מְלוֹכוֹת', הַשּׁוּוֹה פְּסִיקְתָּא דר"כ שֵׁם, עַמ' 132: 'ר' לוי ... בְּטָכַסִּים מְלוֹכִים בֹּא עֲלֵיהֶם, בְּתַחֲלִילָה סִכֵּר אִמֵּת הַמִּים שְׁלֵהֶם, וְאִח"כ הִבִּיא עֲלֵיהֶם קִלְנִים (=הַצִּפְרָדֵּיטִים), וְאִח"כ יִרָה בֵּהֶם חֲצִים — כִּינִים וְכו'. ידך ... בָּכוֹרוֹת: יד ה' עֲשֵׂתָה מִכַּת בָּכוֹרוֹת, בְּמִכְלִילָתָא בְּשֵׁל פ"ו, עַמ' 114 מוֹבָא: 'כְּמָה לְקוֹן בֹּאֲצִבְע' — עֲשֵׂר מְכוֹת', לְדַעַת הַפִּיטְטָן בֹּאֲצִבְע הָיוּ תִשַּׁע מְכוֹת. בְּמַחְזוֹר הַדְּרַת קוֹדֶשׁ (וְיִנְיָצִיא שֵׁן"ט) מִפְּרֵשׁ שִׁיד ה' עֲשֵׂתָה תִשַּׁע מִינֵי מְכוֹת בָּכוֹרוֹת: בָּכוֹר לְאִבִּיו, בָּכוֹר לְאִמּוֹ, בָּכוֹר הַשְּׁפָחָה וְכו', ע"י ח"נ בְּמַחְזוֹר יִנְי לְדִידוּזוֹן, שֵׁם, הֵעֵרָה 7.
- 50 יָמִין ... הַכֹּל: יָמִין ה' טִיבְעָה אֶת הַמִּצְרַיִם, לִפִּי שֵׁם"טו, 'יָמִין ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב'. וְזֶרַע ... כָּל: וְזֶרַע ה' תִּפְדָּה אֶת יִשְׂרָאֵל לְעֹתִיד לְבוֹא; הַפִּיטְטָן מַחְלֵק אֶת הַנְּסִים בְּמִצְרַיִם וְלְעֹתִיד לְאֶצְבָּע, יד, יָמִין וְזֶרַע; ע"י רַבִּינוּבִיץ, שֵׁם, עַמ' 269.

ובכן ויהי בחצי הלילה

בְּלֵילָה	אֲזָרוּב נָסִים הַפְּלֹאֶת	ז
הַלֵּילָה	בְּכָל אֲשֶׁמֹרֶת זֶה	
לֵילָה	גַּר צֶדֶק נִיצַחְתָּה בְּנַחֲלֶק לוֹ	55
הַלֵּילָה	דִּנְתָּה מֶלֶךְ גֶּרֶר בְּחֹלוֹם	
לֵילָה	הַפְּתַדְתָּה אֲרָמִי בְּאֶמֶשׁ	
בְּלֵילָה	וַיִּשְׁרָאֵל סָר אֶל מֶלֶאךָ וַיָּכֹל לוֹ	
לֵילָה	וַרַע בְּכוֹרֵי פְתָרוֹס מִחֻצָּתָה בְּחָצִי	
לֵילָה	חִילַחֲלַתָּה מִדֵּין וַחֲבָרְיוֹ בְּצִלְלִי לָחֶם בְּחֹלוֹם	60
לֵילָה	טִיסַת נָגִיד חֲרוֹשֶׁת סִילִיתָה בְּכוֹכְבֵי	
בְּלֵילָה	יַעֲזֹ מִחֲרָף לְנוֹפֵף יָד לֹאִיוִי וְהוֹבִשְׁתָּה פְּגָרְיוֹ	

ז תוכן הפיוט: הפייטן מונה את כל הנסים שנעשו לישראל בלילה, החל באברהם יצחק ויעקב וכלה בנס פורים. הפיוט מסיים בתפילה לגאולה לאחרית הימים, ליום שבו חשכת הגלות תיפסק ויתגלה מחדש האור הגנוז, אור שבעת הימים. הפיוט נכנס להגדה של פסח ועד גילוי הגניזה היה הפיוט היחיד הידוע של ינאי.

53 א. . . בלילה: הרבה נסים נעשו לישראל בלילה, השווה פסיקתא דר"כ יז, בובר (דף קטט, ב); 'אזכרה נגינתי בלילה (תה' עז, 1). . . בלילות זה לילה, ולילו של פרעה לילה, אותו שכתוב בו ויהי בחצי הלילה; בלילה — זה לילה, ולילה של גדעון לילה, אותו שכתוב בו ויהי בלילה ההוא ויאמר אליו ה' קום רד במחנה (שופ' ז, ט); בלילה זה לילה, ולילה של סנחריב לילה, אותו שכתוב ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' (מל"ב יט, לה); בלילה זה לילה, ולילו של המן שכתוב בו בלילה ההוא נדדה שנת המלך (אסתר ו, א); לפי מדרשים שונים היו מקצת הנסים הנוכרים בפיוט בליל הפסח. עי' איכ"ר יא, א, מהד' בובר, עמ' 58; בר"ר ע, טו, עמ' 815; תנח' בלק, ח; שמ"ר יח, ב; מדרש פנים אחרים לאסתר, נוסח ב, בובר, דף לו; תרגום יונתן וירושלמי לשמ' יב, מב (בפסיקתא מהדורת מנדלבוים חסר הקטע של לילו של אחשורוש והמן, אבל נמצא בכת"י אחרים ובמקבילות, עי' שם בח"ג, עמ' 281).

55 גר . . . לילה: אברהם אבינו (=גר צדק) ניצח את המלכים בחצי הלילה, לפי בר' יד, טו: 'ויחלק עליהם לילה'. השווה בר"ר מב (מג): יג, עמ' 417: 'ויחלק עליהם לילה, ר' בנימין בן יפת . . . הלילה נחלק מאליו . . . אמר הקב"ה, אברהם פעל עמי בחצות, אף אני פועל עם בניו בחצות הלילה, ואימתי? — במצרים, שנאמר ויהי בחצי הלילה'.

56 מלך גרר: אבימלך, לפי בר' כו, ו.

57 ארמי: לבן, לפי בר' לא, כד.

58 וישראל . . . בלילה: יעקב נאבק עם המלאך והתגבר עליו 'עד עלות השחר' לפי בר' לב, כו-ל; הושע יב, ה.

60 חילחלתה: זעזעת והבהלת, לפי שופ' ז, ט יג.

61 טיסת . . . לילה: מרוצת (=טיסת) חיל סיסרא (=נגיד חרושת, לפי שופ' ד, ב) רמסת (=סלית) בלילה, לפי שופ' ה, כ: 'הכוכבים במסלותם נלחמו עם סיסרא'.

62 יעץ . . . בלילה: סנחריב (=מחרף, לפי מל"ב יח, ד) איים (=נופף יד, לפי יש' י, לב) להחריב את ירושלים (=איווי) והכלמת את גבוריו בלילה, לפי מל"ב יט, לה.

לִילָה	כָּרַע בַּל וּמַצִּיבוֹ בְּאִישׁוֹן
לִילָה	לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רְזוּ חַזוֹת
בְּלִילָה	מִשְׁתַּכֵּר בְּכָלִי קוֹדֶשׁ נִהְרַג בּוֹ
לִילָה	נוֹשֵׁעַ מִבּוֹר אַרְיֹת פּוֹתֵר חֲלוּמוֹת
בְּלִילָה	שׁוֹנְאָה נָטַר אֶל־גִּי וְכַתֵּב סִפְרִים
בְּלִילָה	עוֹרֶרְתָּה נִצְחָף עָלָיו בְּגִדֵּי שֵׁנָה מְלָךְ
מְלִילָה	פּוֹנֶה תִּדְרוֹף כְּשׁוֹמֵר מֵה
לִילָה	צָרַח כְּשׁוֹמֵר וְנָם אֶתְאָ בִּקְרָה וְגַם
לִילָה	קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא
לִילָה	רָם הוֹדִיעַ כִּי לֵךְ יוֹם וְגַם לֵךְ
הַלִּילָה	שׁוֹמְרִים הִפְקֵד לְעִירָךְ כָּל הַיּוֹם וְכָל
לִילָה	תֹּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשִׁיכַת

ובכן 75

ח כִּי אֵין לְפָנֶיךָ לִילָה / וְהִפֵּל לְפָנֶיךָ יוֹם / וַיּוֹם לְיוֹם אוֹמֵר יִבְיַע /
לִילָה לְלִילָה דַּעַת יוֹדִיעַ / וְחוֹשֵׁף לֹא יִחְשִׁיךְ מִמֶּךָ / וְנִהְוָה שְׁרִי

63 כרע... לילה: אליל בבל (=בל) ומכוננו (=מצִיבו) כרעו בלילה; מקור הדברים בסיפור "בל והתנין" שבתרגום השבעים על תחבולות דניאל לנפץ את כל והתנין — אלילי בבל; השווה הספרים החיצונים, כרך א, מהדורת כהנא, עמ' תקע; בר"ר סח, יג, עמ' 790 בח"ג.

64 לאיש... לילה: לדניאל (=איש חמודות, לפי דנ' י,יא) נגלה סוד חלומו של נבוכדנצר בלילה (ב,יט).

65 משתכר: כלשאצר (שם ב,ה,ל).

66 נושע... לילה: דניאל פתר חלום כלשאצר בלילה (שם ה,ל); ע"י ח"ג.

67 א[נגי: המן.

68 עוררתה... בלילה: אסתר ו,א; המן נוצח בלילה כשנודדה שנת המלך אחשוורוש. ולפי המדרש היה זה בליל הפסח (מדרש פנים אחרים, שם).

69 פורה... מלילה: לפי יש' סג,ד-בנבואה על אדום: 'פורה דרכתי לבדי... כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה'.

70 צרח... לילה: לפי יש' מב,יג; תפילה שה' (=רם) ידיע (=צרח) עד מתי ימשך הלילה הארוך של הגלות.

71-72 קרב... לילה: ע"י לעיל, שר 32.

73 שומרים... הלילה: לפי יש' סב,ו.

74 תאיר... לילה: תפילת סיום לקץ חשכת הגלות לפי תה' קלט,יב: 'ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה'.

ח תוכן הפיוט: גדולת ה' — אור אין סוף שאין החושך שולט בו, וגם מלאכיו קדושים וטהורים וחיים לעד ואומרים שירה לפניו.

76 כי... יום: ע"י לעיל שר 32. ויום... ידיע: תה' יט,ג.

77 וחושך... ממך: שם קלט,יב. השווה פסיקתא דר"כ שם, עמ' 126. ונהורה... עימך: דנ' ב,כב.

עִימָךְ / בְּקָרִים יָגִידוּ חֹסֶדְךָ / וְלֵילֹת יִשְׁנֶנּוּ אֲמוֹנֶתְךָ / וְשַׁחַר וְנוֹגַהּ
 וּבֹקֶר וַיּוֹם וְצִהָרִים וְעַרְבִית וְעָרַב וְנִשְׁף וְלֵילָה וְכָל עֵת וְעֵדֶן וַיִּזְמַן
 [נֶר] גַּע יִזְכִּירוּ נִיִּסֵּי פְלִאֲיֶךָ / וְאוֹתוֹת מוֹפְתֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ / הַמְחִדֵּשׁ
 לְשׁוּעוֹת וּפּוֹעֵל נִוְרָאוֹת / הַסּוֹפֵר זָמִים וּמוֹנֶה עֲתִים / וַיּוֹמֶךְ אֶלֶף
 שָׁנִים / וַשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְּמוּ / כִּי הִפֵּל בָּלָה וְאַתָּה לֹא בָלָה / וּבְאֲשֶׁר
 אַתָּה הֵם [מְשַׁרְתֶּיךָ / אַתָּה] חֵי וְהֵם חַיִּים / טְהוֹר וְהֵם טְהוֹרִים /
 קָדוֹשׁ וְהֵם קָדוֹשִׁים / וְקִדְּוָשָׁה לְקָדוֹשׁ מְקַדְּשִׁים וּמְשַׁלְּשִׁים כֹּכ וְקָרָא

80

ט 85 ... וְ לִי-לֵילָה בְּעִי-תוֹתֵיהֶם וּבְזִמְנֵיהֶם ל
 [קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יִי צְבָאוֹת מֶלֶא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ]
 [קָדוֹשׁ] מֵאֲשֻׁמֹּרֶת בּוֹקֶר / [קָדוֹשׁ מִמָּחָצִית הַלַּיְלָה / קָדוֹשׁ מִ] עֲלִיית
 [שַׁחַר]

[קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יִי צְבָאוֹת מֶלֶא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ]
 [קָדוֹשׁ] בְּבֹרֶךְ בְּאֲשֻׁמֹּרֶת בּוֹקֶר
 קָדוֹשׁ טָבַח כָּל בְּכוֹר צֶר רָגַע . . . [לֵילָה]
 [קָדוֹשׁ] לִבְנֶה בְּכוֹרֶךָ בְּעֲלִיית [שַׁחַר]
 [קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יִי צְבָאוֹת מֶלֶא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ]

90

מִמְקוֹמוֹ הַטְּ[הוֹר]
 מִמְקוֹמוֹ הַקָּדוֹשׁ יֵרֵד לְמַעְגִּינוּ בְּמָקוֹם
 [מִמְקוֹמוֹ] [פַּעֲמִים]

95

- 78 בקרים . . . אמונתך: לפי תה' צבג: 'להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות'. ושחר . . . פלאיך: יש כאן חלוקת היום לפי המקרא וחז"ל, השווה ח"י בורנשטיין, סדרי זמנים והתפתחותם בישראל, התקופה ו. שחר: עמוד השחר. נוגה: כוכב נוגה בבוקר. נשף: זמן המעבר — בין יום ללילה (בורנשטיין שם, עמ' 279).
- 81 ויומך . . . שנים: לפי תה' צד, השווה בר"ר יט, ת, עמ' 178: 'הריני נותן לו (לאדם הראשון) יום אחד משלי, שהוא אלף שנה'.
- 82-84 כי . . . קדושים: השווה וי"ר יח, א, עמ' ת.

קדש לי

נד / שמות יג א

תוכן הקרובה: הפייטן משלב עניין קדושת הבכורים בקדושת עם ישראל הנקראים 'בני בכורי — ישראל', וכשם שעשה נסים במצרים במכת בכורות כך יחדש נפלאותיו גם בימינו.

א אל בְּיָדְךָ כָּל כְּחוֹמָ[ר] // [ב. מר]

[ג. מר] // דְּכַרְךָ לֹא תָמָר

הכָּל פּוֹעֵל יָדִי[ךָ] // [ו. יך]

[ז. עֲבָדֶיךָ // חֲנֻנְךָ מִפְּרִי יָדִי[ךָ]

טִבְחָתָה // [י. יך]

[כ. יְחִידוֹ הַבְּכוֹר // ל. יך]

[כך קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה

לי הוא]

[ונ' תנו לה מפרי ידיה ויהלל[וה בשערים מעשיה]

ב [מ. כור] // נָם לָנוּ זָכוֹר

סָגְ[וּלָת] פֶּטֶר זָכוֹר // עֲמוּסִי פְּלִיטִי כּוֹר

פְּלִאִיךָ לְתַנּוֹת יוֹם נָלִיל // צְדָקָה לְהַגִּיד [וּלְ]הִלֵּל

קִינִי יִשְׁעֶךָ לְפָלֵל // רִיצוֹי בְּרִית לֹא מַחְלִיל

שְׁמָעוּ קוֹלְךָ עִם זֶה // שִׁיבְחוּךָ וְנָמוּ הִנֵּה זֶה

תָּמִיד בֶּן זִיְהֶרָם פִּי זֶה // תַּת נֶגֶד-עֵינֵיהֶם זָמֵן זֶה

1 אל ... כחומ[ר]: יר' יחג.

7 [כך ... הוא]: שמ' יגב. תחילת הסדר לפי קריאת א"י, (מאן, עמ' 422, 573).

8 [ונ' ... מעשיה]: מש' לא, לא.

ב תוכן הפיוט: קידוש הבכורים באדם ובבהמה בא להזכיר לישראל, שיהללו את ה' על הנסים והנפלאות שנעשו להם במצרים.

10 נם ... זכור: ה' אמר לישראל: 'זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים'.

11 סג[וּלָת] ... כור: לשם כך נצטוו לקדש כל בכור זכר. עמוסי ... כור: בני ישראל, פליטי 'ארץ מצרים מכור הברזל' (יר' יא, ד).

13-12 פלאיך ... מחליל: לשבח ולהלל לה' שלא חילל את בריתו עם ישראל.

14 שיבחוך ... זה: 'זה אלי ואנוהו' (שמ' טו, ב).

15 תמור ... זה: ה' או משה הזהירם (=זיהרם) לזכור את 'היום הזה' שבו יצאו ממצרים. כי זה: כנוי למשה לפי שמ' לב, א: 'כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים וגו'.' זמן זה: האמור להלן.

כֹּכ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר אֶת הַיּוֹם | הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם
 מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יי אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ
 וְזֶכֶר עֲשֵׂה לְנַפְלְאוֹתָיו חֲנוּךְ וּרְחוּם [יִי]
 וְזֶכֶר אֶת דְּבַר קִדְּשׁוֹ אֶת אֲבֵרָתוֹ עֲבָדוֹ
 וְזֶכֶר נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עֲשָׂה מוֹפְתָיו וּמִשְׁפָּטֵי פִיהוּ
 וְזֶכֶר לַעֲוֹלָם בְּרִיתוֹ דְּבַר צִוָּה לְאַלְפֵי דוֹר

20

דוֹר לְדוֹר בְּמַעֲשָׂיו / יִשְׁכַּח זִכְרֵי נִסֵּי / הִתְיַיְנוּ בְּטֹל רְסִיסֵיךְ
 בְּרוּךְ

(מחיה)

יְלָדֵי יִשְׂרָאֵל לֵךְ בְּהִירָאוֹת // קְדוּשָׁתְךָ מִהֶם תַּעַל בְּצִדְקָה נִזְרָאוֹת
 נִינֵךְ בְּכוֹרְךָ אוֹתָם קְרָאתָ // וְאַתָּה אָב לָהֶם נִקְרָאתָ
 יֶאֱשָׁמוּ אוֹכְלֵיהֶם / וְגוֹזְלֵי אֶכְלֵיהֶם // וּפְרִי מַעַלְלֵיהֶם / יֵאָכְלוּ עוֹלְלֵיהֶם
 יֶאֱמָן נִזְאָמָךְ / כִּי הֵם עֲמָךְ // עֲמוּסִים מִמָּךְ / נִשְׁוֹאִים מִרְחָמְךָ

25

כֹּכ שִׁמְעוּ אֵלַי בֵּית יַעֲקֹב וְכָל שְׂאֵרֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הָעֲמוּסִים מִנִּי בֶטֶן
 וְהַנְּשׂוּאִים [מִנִּי] רַחֵם

וְזֶכֶר בְּרָאוֹתָיו [י] לְדִידוֹ מַעֲשֵׂי יָדָיו בִּקְרָבוֹ יִקְדִּישׁוּ שְׁמִי [וְהַקְדִּישׁוּ] אֶת
 קְדוֹשׁ [יַעֲקֹב וְאֵת] אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ

וְאַתָּה קְדוֹשׁ | יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל

אל נא

ד [א] יֵן צוֹר בֶּל [יְד] ע / סוֹדוֹ יְנוֹדַע / בָּעָם בּוֹ נִזְדַּע / אָ[ב] לֹא יֵד [ע]

30

- 16 כֹּכ . . . חֶמֶץ: שִׁמְ' יג,ג.
 17 וְזֶכֶר . . . לְנַפְלְאוֹתָיו: תה' קיא,ד.
 18 וְזֶכֶר . . . עֲבָדוֹ: תה' קה,מב.
 19 וְזֶכֶר . . . פִּיהוּ: שם שם,ה.
 20 וְזֶכֶר . . . דוֹר: שם שם,ח. בכל הפסוקים מדובר על הנפלאות שעשה ה' לישראל.
 ג חוֹכֵן הַפִּיּוֹט: תפילה לה' שיקשיב לתהילות עם ישראל הנקראים 'בני בכורי' והוא אביהם, להגן עליהם מפני 'גוזליהם' ולקיים הבטחתו לגאלם.
 23 יְלָדֵי . . . נִזְרָאוֹת: בני ישראל מספרים את קדושת ה' על הנוראות שעשה עִמָּהֶם בְּצִדְקָה יְלָדֵי . . .
 בְּהִירָאוֹת: השווה שורה 28: 'כִּי בְּרָאוֹתָיו יְלָדֵיךָ. בְּצִדְקָה נִזְרָאוֹת: לפי תה' סה,ו.
 24 נִינֵךְ . . . קְרָאתָה: לפי שם' ד,כב. וְאַתָּה . . . נִקְרָאתָה: יר' לא,ט.
 25 יֶאֱשָׁמוּ אוֹכְלֵיהֶם: יר' ב,ג: 'כָּל אוֹכְלֵי יֶאֱשָׁמוּ. וּפְרִי . . . עוֹלְלֵיהֶם: לפי יש' ג,י.
 26 יֶאֱמָן נִזְאָמָךְ: תְּקִים הַבְּטָחָתְךָ. נִזְאָם: בְּמוֹכֵן הַבְּטָחָה בְּפִיּוֹטֵי יִנְיִי וּבְתַפִּילָה (השווה נ. ברגרין, 'נאם'. לשוננו, כרך טו (תש"ז), עמ' 149). כִּי . . . מִרְחָמְךָ: לפי לשון ההפטרָה, בְּשׁוּרָה הַבָּאָה, הַפִּיטָן רוֹמֵז לְבִכּוֹרֵת יִשְׂרָאֵל.
 27 כֹּכ . . . רַחֵם: יש' מו,ג. הַפְּטָרָה הַסֹּדֵר לְפִי מִנְהַג א"י, (מֵאֵן, שם).
 28 וְזֶכֶר . . . יַעֲרִיצוּ: שם כט,כג.

... בְּכוּרֵיו גִּדַּע / לָהֶם הוֹדַע / לְהַקְדִּישׁ ל[ו] כָּל בְּכוֹר אוֹתָם יִידַע
... דַּע מִי ה... הוּ וְלֹא ... וּמִי הַקְדִּישׁ [ס] בְּרוּ טָרָ[ף] תִּנְגְּנוּ מַעֲוָלָם קְדוֹשׁ

ה אֹז בְּנֵי [בְּכוּרֵי קְרָאָתָהּ לִישְׂרָאֵל] // [וּמִ]אֹז גִּלְקָרָא[תָהּ אָב לִישְׂרָאֵל
בְּכוּרָה וּבִרְכָּה // [קֶדֶשׁ] שְׁתָּה יִשְׂרָאֵל
35 גִּרְל בְּכוֹר שׁוֹר // [נִתְ]יָחֶסוּ בְּבִכּוּרָה
דָּרַשׁ לְמוֹ זָקֵן בְּרָ[כָה] // בְּמִשְׁנָה
הֵן עַד לֹא קָם מִשְׁ[פָּן] //
ו... ל... פֶּר אֲדָמָה בִּכ... עוֹלָם... // וְח
זִהְרָתָהּ - - - - בְּזֶמֶן - - - - בְּבִהְמָה - - - -
40 אֵל נָא [לַעֲוֹלָם]

ט מִי קִדְּמָךְ אֲדוֹן הַכֹּל / וּמִי הַקְדִּימָךְ בּוֹרָא הַכֹּל / וְעַל הַכֹּל יַעֲנֵנוּ וְיֹאמְרוּ
קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קְדוֹשׁ מַעֲמוֹסֵי בָטָן / קְדוֹשׁ מְנַשּׁוֹאֵי רַחֵם / קְדוֹשׁ מְפָרֵי מַעֲיִם
קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
45 קְדוֹשׁ עֲשִׂיתָהּ דְּלִתּוֹת לְבָטָן / וְלָךְ תַּחֲלִית בָּטָן
קְדוֹשׁ עֲשִׂיתָהּ [צִירִים לְרַחֵם] / וְלָךְ רִאשִׁית רַחֵם
קְדוֹשׁ עֲשִׂיתָהּ [פְּתָחִים לְמַעֲיִם] / וְלָךְ בִּיכּוּרֵי מַעֲיִם
קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קְדוֹשׁ מַחִיָּה קְדוֹשׁ מֵאוּפֶן קְדוֹשׁ מִכְרוּב
לַעֲוֹמָתָם

31 בְּכוּרֵיו ... יִידַע: הַמִּית אֶת בְּכוּרֵי מִצְרַיִם וְצִוּוּהָ לְהַקְדִּישׁ לוֹ כָּל בְּכוֹר בִּישְׂרָאֵל.
34 בְּכוּרָה ... יִשְׂרָאֵל: רִמּוֹ לִיעֲקֹב שׁוֹכָה בְּבִכּוּרָה וּבְבִרְכָּה.
37 הֵן ... מִשְׁכָּן]: רִמּוֹ לְמִשְׁנֵה זִבְחִים יִד: 'עַד שֶׁלֹּא הֻקַּם הַמִּשְׁכָּן הָיוּ הַבְּמוֹת מוֹתֵרוֹת וְעַבְדָּהּ בְּבִכּוּרוֹת'.

ט תּוֹכֵן הַפִּיּוּט: פִּלְאֵי הַיּוֹצֵר מִתְּגַלִּים בְּלִידָה, וּבִנְפִלְאוֹת שַׁעֲשֻׁה לַעַם יִשְׂרָאֵל, 'הַעֲמוּסִים מִנִּי רַחֵם'.
45-47 קְדוֹשׁ ... מַעֲיִם: הַשּׁוּוֹה וְי"ר יִד, עַמ' שו: 'ר' לִיעֲזוֹר וְר' יְהוֹשֻׁעַ וְר' עֲקִיבָה, ר' לִיעֲזוֹר אָמַר, כֹּשֶׁם שֶׁהַדְּלִתּוֹת לְבֵית כֶּךָ דְּלִתּוֹת לְאִשָּׁה, הַה"ד כִּי לֹא סָגַר דְּלִתִּי בִטְנִי וְיִסְתֵּר עֲמַל מַעֲיָנִי (אִיּוֹב ג'). וְר' יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, כֹּשֶׁם שֶׁמִּפְתָּחוֹת (=פְּתָחִים בַּלְשׁוֹן הַפִּיּוּט) לְבֵית כֶּךָ מִפְתָּחוֹת לְאִשָּׁה, הַה"ד וְיִשְׁמַע אֱלֹהִים אֱלֹהִים וְיִפְתַּח אֶת רַחֲמָה (בְּר' ל, כב). ר' עֲקִיבָה אָמַר, כֹּשֶׁם שֶׁצִּירִים לְבֵית כֶּךָ צִירִים לְאִשָּׁה, הַה"ד וְתִכְרַע וְתִלָּד כִּי נִהְפְּכוּ עָלֶיהָ צִירִיה (שִׁמ"א ד, ט'), ע"י בְּבִלִּי בְּכוּרוֹת, מֵה ע"ב; קְרוּבָה כַח, שׁוֹרוֹת 19, 20.

נה / שמות יד טו(?)

[מה תצעק]

ד בעת אשר נאמר עת צרה היא / תענה ותאמר עת רצון היא
 כי נמטה עמו אנכי בצרה / לכן לא תקום פעמים צרה
 בהיות צר רודף / ודוחף והודף / מדבר סוגר / והים סוער
 בצר פקדונך / ממצר קראנך / מרחוק צפינך / ומקרב מצאנך
 5 צעקנו ועניתה / לחשנו ושמעתה / קוינו והושעתה / החרשנו ונלחמתה
 המרינו ונעלמתה נורא מרם וקדוש

ה אמןם בעבור יצעקו לך צורים // בעבור פן הצעקתה עלימו צרים
 בהתאוותך לשור אל נואי מראם // ולשמוע את קולם המנועם

ד תוכן הפיוט: בשעת צרה גדולה לישראל, כשעמדו בני ישראל מול הים הסוער והמצרים רודפים מאחוריהם, נתגלו רצון ה' ואהבתו לישראל. הם צעקו לה' ונענו. הים נקרע לפניהם וה' נלחם במצרים.

1 בעת ... היא: לפי יר' לז. תענה ... היא: לפי יש' מט.ח.

2 כי ... בצרה: לפי תה' צא.טו. לכן ... צרה: נחום א.ט.

3-4 בהיות ... סוער: השווה מכילתא בשלח פ"ב, עמ' 94: 'למה היו ישראל דומים באותה שעה ... הים סוגר ושווא רודף, מיד נתנו עיניהם בתפלה'; שמ"ר כא, ה, ז; מכילתא דרשב"י, עמ' 48, 57.

בצר פקדונך: לפי יש' כו.טז. ממצר קראנך: לפי תה' קיח.ה.

5 החרשנו ונלחמתה: לפי שמ' יד.יד: ה' ילחם לכם ואתם תחרשון.

6 המרינו ונעלמתה: כשהמרו במעשה העגל הסתיר ה' פניו, שמ' לגג.טו.

ה תוכן הפיוט: כשעמדו בני ישראל לפני ים סוף דומים היו ליונה הבורחת מהנץ ומצאה הנחש, ולא עוד אלא שגם הים עמד נגדם בשל פשעיהם במצרים. אבל בבטחונם בה' ובתפילתם שנחבלה גברו על המצרים ועל הים, ונושעו בה' תשועת עולמים לדורם ולעתידי לבוא.

7 אמנם ... צורים: כדי שיתפללו אליך האבות. בעבור ... צרים: ה' התאוה לתפילתם של האבות וישראל, משום כך הזעיק עליהם את הצרים — המצרים, השווה מכילתא בשלח, מסכתא דיהי, פ"ב, עמ' 91: 'וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה', מיד תפסו להם אומנות אבותם, אומנות אברהם, יצחק ויעקב. באברהם הוא אומר ... ויבן שם מזבח ויקרא בשם ה' (בראשית יב, 8) ... ביצחק ... ויצא יצחק לשוח בשדה (שם, סג), אין שיחה אלא תפלה ... ביעקב מהו אומר ויפגע במקום ... אין פגיעה אלא תפלה. בשמ"ר כא, ח: 'תלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו להקב"ה, ... ולמה עשה הקב"ה כן? — אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן. צורים: כינוי לישראל ולאבות, ע"י אסתר רבה, ז; 'נמשלו ישראל לצורים, שנאמר כי מראש צורים אראנו (במדבר כג, ט). גם האבות נקראו 'צורים' ע"ש הכתוב: הביטו אל צור חצבתם ... הביטו אל אברהם אביכם' (ישעיה נא, א-ב); ילקוט בלק, תשסו (מ. זולאי, עיוני לשון, עמ' רכט).

8 בהתאוותך ... מראם: ה' התאוה לראות את מראה בני ישראל ולשמוע בקול תפילתם. השווה מכילתא שם, עמ' 94: 'מיד נתנו עיניהם בתפלה ועליהם מפורש בקבלה יונתי בחגוי הסלע וגו' (שה"ש ביד, כ) כי קולך ערב ומראך נאוו ... כי קולך ערב — בתפלה, ומראך נאוו — במעשה הטוב; מכילתא דרשב"י, בשלח יד, עמ' 55: שהש"ר ביד בשם תני דבי ר' ישמעאל, שמ"ר שם. ודאי ששני המקורות שאבו מהמכילתא, ע"י רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ' 33-34.

- 10 גאולים בשוורם בידי צר הסגו // ודרך לברות בה לא הסיגו
דומים היו ליונה אשר מנץ נסה // ומצאה נחש במקום אשר נכנסה
הלא עיניהם לך ופניהם נשאו // בעת כנשואם נסעו
ודיברתה לציר דבר להם ויסעו // דאג הסעתם כנסעו
ועק מולך ונמתה לו בתפילה קצר // כי . . . הרואה מומם קצר
חוטאם אם בא ים ענות והותרם לשונו // והמה ונגער בו והושבח שאונו
15 טוב לרעים פעלתה ועל פשע עברתה // אשר גוי מקרב גוי פדיתה
ישועות רבות עשיתה עימם באותו היום // וכמה תשועות תעשה עימנו בכל
יום

- 9 גאולים . . . הסיגו: בני ישראל שהמצרים השיגו אותם באין דרך להימלט מהם.
10 דומים . . . נכנסה: השווה מכילתא בשלח, שם, עמ' 94: 'למה היו ישראל דומים באותה שעה, ליונה
שברחה מפני הנץ ונכנסה לנזיק סלע והיה נחש נושף בה. אם תכנס לפנים — הרי הנחש, ואם תצא
לחוץ — הרי הנץ. כך היו ישראל דומים באותה שעה הים סוגר ושונא רודף, מיד נתנו עיניהם
בתפלה וכו'; המשל הובא במכילתא דרשב"י, בשהש"ר ובשינויים בשמ"ר שם. בנוסחאות שונות.
אפשר לנקד 'ומצאה' נחש. ז"א שהנחש היה כבר שם כפי שיוצא ממכילתא, ואפשר לנקד 'ומצאה'
ז"א שהנחש נכנס אחר כך, עי' ח"ג, אברמסון, סיני, כרך פד (תש"מ) עמ' ל.
11 הלא . . . נשאו: כלשון המכילתא: 'מיד נתנו עיניהם בתפלה'.
12 ודיברתה . . . ויסעו: שמ' יד, טו.
13 ועק . . . קצר: השווה מכילתא שם, פ"ג, עמ' 97: 'ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי, ר' יהושע
אומר אמר הקב"ה למשה, משה, אין להם לישראל אלא ליסע בלבד. ר' אליעזר אומר, אמר הקב"ה
למשה, משה, בני נתונים בצרה הים סוגר ושונא רודף, ואתה עומד ומרבה בתפלה? מה תצעק אלי,
יש שעה לקצר ויש שעה להאריך; מכילתא דרשב"י, עמ' 57, 63; שמ"ר שם ח.
14 חוטאם . . . לשונו: הים בא להזכיר חטאי ישראל, המרה את פי משה ולא רצה להיבקע והוחרם
לשונו וניגער בו. השווה מכילתא שם, פ"ו, עמ' 111: 'ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, והיו
מלאכי השרת תמהים לומר, בני אדם עובדי עבודה זרה מהלכין ביבשה בתוך הים. ומנץ שאף הים
נתמלא עליהם חמה? שנאמר והמים להם חומה, אל תקרי חומה אלא חמה; עי' מכילתא דרשב"י
שם, עמ' 61: שמ"ר כא, ו, כד, א. והמה . . . בו: השווה מדרש תהלים מזמור קיד, ס' ט עמ' 475:
'דבר אחר הים ראה ויגוס לא היה רוצה ליקרע, למה שהיו ממרים. אמר: הם ממרים ואני אקרע,
שנאמר וימרו על בים סוף (תה' קז), מיד גער בו הקב"ה שנאמר ויגער בים סוף ויחרב (שם, שם)
(ט). חוטאם . . . ענות: לפי איוב טז, 'כחשי בפני יענה'. והוחרם לשונו: לפי יש' יא, טו. והושבח
שאונו: לפי תה' סה, ח.
15 טוב . . . עברתה: השווה מכילתא דרשב"י עמ' 5: 'ר' יוסי הגלילי אומר, וידבר א"ם, אמר הקב"ה
למשה, כלייה נחתיבו ישראל במצרים . . . שנטמאו בגלולי מצרים . . . אלא בעבור שמי הגדול
ולמען וכות אבות' אשר . . . פדיתת: דב' ד, לד; השווה פסיקתא דרב כהנא, פרשת החודש, עמ'
100: 'ר' יהושע בר' נחמיה . . . גוי מקרב עם, עם מקרב גוי אין כתיב כאן, אלא גוי מקרב גוי, שהיו
אילו ערלים ואילו ערלים, אילו מגדלי בלורית ואילו מגדלי בלורית, אם כן לא היתה מידת הדין
נותנת שיגאלו ישראל ממצרים לעולם, השווה וי"ר כג, עמ' תחקק; שהש"ר ב, ב.
16 ישועות . . . יום: הפייטן מסיים בתפילה לגאולה כדברי הנביא 'כימי צאתך מארץ מצרים
אראנו נפלאות', ובמכילתא שם, פ"ב, עמ' 96: 'ה' ילחם לכם — לא לשעה זו בלבד ילחם לכם אלא

[עד אנה מאנתם]

נז / שמות טז כח

ג יומים נקרא יום המְכֻבָּד // כִּי לְכַבֹּדְךָ אֶל הַכְּבוֹד נִכְבֵּד
 נִקְרָא קָדוֹשׁ וְנִקְרָאתָה קְדוֹשׁ // וְבוֹ תוֹשְׁלֵשׁ קְדוּשׁוֹת בְּמִקְהֵלוֹת [קְדוּשׁ]
 יָמִים יוֹצְרוּ הֵם יָמֵי מַעֲשֵׂה // וְלֶךְ אֶחָד בָּהֶם יוֹם אֵין בּוֹ מַעֲשֵׂה
 יִגִּיעִים יוֹרְחוּ וְשָׁנִי אוֹכֵל יוֹאֲרָחוּ // פְּעוּלָתָם ... וְרָגֵל בּוֹ [תָּשִׁיב] ...

5 כֹּכ אִם תִּשְׁיב מִשְׁכַּת רִגְלָךְ עֲשׂוֹת חִפְצֶיךָ בְּיוֹם קִדְשִׁי וּקְרָאתָ
 לִשְׁבַת עֲוֹנָךְ לְקָדוֹשׁ יִי מְכֻבָּד וְכִ[בְּדוּתוֹ] מַעֲשֵׂ[וֹת] דֶּר[כִּיךָ] מִמִּצְאוֹ
 חִפְצֶיךָ וְדַבֵּר דְּבַר
 [וְזֶ] גִלְמִי רְאוּ עֵינֶיךָ וְעַל סִפְרָךְ כֹּלֵם [יִכְתְּבוּ יָמִים יִצְרוּ וְלֹא]
 אֶחָד בָּהֶם

וְזֶ יִמְלֹךְ [יִי לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדֹר וְדֹר הַלְלוּיָהּ]
 [וְאַתָּה קְדוֹשׁ] יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל
 אֵל נָא

לְעוֹלָם יִלְחֶם כְּנֻגְדָן שֶׁל אוֹיְבֵיכֶם, וְשֵׁם פִּי"ה, עַמ' 109: 'וְה' נִלְחַם לָהֶם בַּמִּצְרִים ... לֹא בַּמִּצְרִים
 בְּלִבָּד אֲלֵא בְּכָל הַמִּצְרִים לָהֶם עַל פְּנֵי כָל הַדּוֹרוֹת'.

ג תוֹכֵן הַפִּיּוּט: כִּיבֹד הַשְּׁבַת הוּא כִּיבֹד ה'. שֵׁשֶׁת הַיָּמִים הֵם יָמֵי מַעֲשֵׂה וְיוֹם הַשְּׁבַת הוּא יוֹמוֹ שֶׁל ה',
 יוֹם מְנוּחָה.

1 יוֹמִים ... הַמְּכֻבָּד: יוֹם הַשְּׁבַת נִקְרָא 'יוֹמִים' לְפִי שֵׁם טז, כֹּכ: 'רְאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשְּׁבַת ... בְּיוֹם
 הַשְּׁשִׁי לָחֵם יוֹמִים', בְּגִלְלֵי הַמֶּן הַכָּפוֹל שִׁירַד לְכַבֵּד שְׁבַת. כִּי ... כֹּבֵד: יוֹם הַשְּׁבַת נִתְכַבֵּד לְכַבֵּד ה',
 לְפִי יֵשׁ נְטִיג: 'וְקִרְאתָ לִשְׁבַת עֲוֹנָךְ לְקָדוֹשׁ ה' מְכַבֵּד וְכִבְדוֹתָ מַעֲשֵׂה דֶרֶכְךָ'.
 2 נִקְרָא ... קְדוֹשׁ: הַשְּׁוֹהָה סֹדֵר אֱלִיהוּ רַבָּה פִּכ"ו (כד), עַמ' 133: 'מִיֵּכֶן שִׁמְעָתָה קְדוּשַׁת הַקֶּבֶה',
 קְדוּשַׁת שְׁבַת, קְדוּשַׁתִּי שֶׁל יִשְׂרָאֵל — שְׁלֹשָׁתָן שְׁוֹתָה כְּאַחַת, בְּקְדוּשַׁת הַקֶּבֶה ... אַתָּה קְדוֹשׁ (תה')
 כְּבִד, ... בְּקְדוּשַׁת שְׁבַת ... וְשִׁמְרָתָם אֶת הַשְּׁבַת כִּי קִדְשָׁהּ הוּא (שֵׁם' לא, יד), בְּקְדוּשַׁתִּי שֶׁל
 יִשְׂרָאֵל ... קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל לה'. וְבוֹ ... בְּמִקְהֵלוֹת: בְּיוֹם הַשְּׁבַת אוֹמְרִים בְּתַפִּילָה 'קְדוּשָׁה' בְּצִיבּוֹר
 (=בְּמִקְהֵלוֹת).

3 יָמִים ... מַעֲשֵׂה: יוֹם הַשְּׁבַת בְּלִבָּד אֵין בּוֹ מַעֲשֵׂה — כִּי אִם מְנוּחָה, הַשְּׁוֹהָה תַּנְח' בּוֹכֵר, בְּרֵאשִׁית כח:
 'גִּלְמִי רְאוּ עֵינֶיךָ ... יָמִים יִצְרוּ וְלוֹ אֶחָד בָּהֶם (תה') קִלְט, טז) — מִיָּמִים שֶׁבְּרָא הַקֶּבֶה בַּחֹר לֹא אֶחָד
 מֵהֶם ... זֶה יוֹם הַשְּׁבַת, שְׁנֵאֵמַר עַל כֵּן בִּרְךְ ה' אֶת יוֹם הַשְּׁבַת וַיְקַדְּשֵׁהוּ (שֵׁם' כא, יא). בְּפִסְטִי"ר
 פִּסְקָא כג, קטו ע"א, הוֹבֵא הַמֵּאֵמֶר בְּשֵׁם ר' יִצְחָק: ע"י סד"א ר פ"א, עַמ' 4: יִלְקוּת הַמְּכִירִי לְתַהֲלִים,
 שֵׁם, עַמ' 269; לְהֵלֶךְ, שו' 6.

4 וְשָׁנִי ... יוֹאֲרָחוּ: רִמּוֹ לְמֶן שְׁנִיתָן 'לָחֵם מִשְׁנֵה' לִשְׁבַת. וְרָגֵל בּוֹ: רִמּוֹ לְפִסְקוֹ הַבָּא.

5 כֹּכ ... דְּבַר: יֵשׁ נְטִיג, תַּחֲלִילַת הַפִּטְרָה הַסֹּדֵר שֶׁלְּפָנֵינוּ, ע"י מֵאָן, עַמ' 445, 569.

6 גִּלְמִי ... בָּהֶם: תה' קִלְט, טז, ע"י לְעִיל, שו' 3.

7 וְזֶ ... הַלְלוּיָהּ: תה' קְמוּי.

ד תוֹכֵן הַפִּיּוּט: יוֹם הַשְּׁבַת הוּא מַעֲיֵן עוֹלָם הַבָּא. יוֹם שֶׁל מְנוּחָה לִיגִיעִים וְיוֹם מִיּוֹחַד בְּקְדוּשָׁה לה' וְהוּא
 נִתְיַיֵּחַד בְּשִׁבְעַת מַעֲלוֹת מִשְׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה.

- ד ... נתן לנו יום שבת / מטעם ריח כולו שבת
10 [מנוחה] לחיים / מרגיעה למיתים // שדך לעמילים / שקט לאבילים
[זמים] יוצרי כחצבה שבכה / והוא יום מיוחד לשוכן שבכה
[... נ] בחר יום מששה / והוא כפוס בך ברים שבכה
[ב...]. מנו בלחמו בעונשו בשכרו / באזהרתו ובקורבנו ובזמרו
[בו] שבת אומן / ובו שבת המן / ונהר השוכה / ישבות ביומו / ... תוגיו
15 חי וקים מרום נורא וקדוש
- ה ארבעה לונים לזו מתאווים // אשר בלשון עד בהם הועד
- 9 מטעם ... שבת: ביום השבת ניתן לנו לטעום טעמו של עולם הבא, יום שכולו שבת. השווה
מכילתא, מסכת דשבתא, פ"א, עמ' 341: 'כי אני ה' מקדשכם, לעולם הבא כגון קדושת שבת בעולם
הזה, נמצינו למידין שהוא מעין קדושת עולם הבא, וכן הוא אומר מזמור שיר ליום השבת, לעולם
שכלו שבת'.
- 10 מרגיעה למיתים: ע"י להלן, שו' 29. שדך: שקט בארמית, וגם בלשון חז"ל, ע"י תוספתא שבת טז
(יז), כב, עמ' 79: 'ואין משדכין (בשבת) בין איש לאשתו ומובנו לפייס ולהרגיע, ע"י מורשת,
לקסיקון הפועל, עמ' 356.
- 11 [זמים] ... שבעה: בין שבעת ימי בראשית יום השבת מיוחד ומקודש לה' — השוכן בשבעת
הרקיעים. בחצבה שבעה: לפי מש' ט, א: 'חצבה עמודיה שבעה' שנדרש בו"ר יא, א, עמ' ריט, על
שבעת ימי בראשית: ע"י סנהדרין לח ע"א.
- 12 והוא ... שבעה: יום השבת מיוחד בשבעה דברים. כפוס: במקרא 'וכפס מעץ יעננה' (חב' ב, יא)
מובנו קורת עץ, וכן במשנה ב"ב א, א, ואין לו קשר לכאן, ואולי מוצאו מארמית כמובן: מוקף, לפי
תרגום אסתר א, א: 'כפיסן עליו עמודי מרמריך', ע"י מלון בן יהודה, ערך כפוס; קהוט, עה"ש ערך
כפס. בארמית סורית מובנו: אסר, קשר, חבר, וייחכן שגם כאן פירושו ששבעה דברים קשורים
ומחוברים בהלכות שבת, ע"י רי"נ אפשטיין, מבוא לספרות האמוראים, ירושלים תשכ"ג, עמ' 190.
אולם לפי המקבילות במדרש צריך להיות: כפול.
- 13 בלחמו ... ובזמרו: השווה מדרש תהלים (מזמור צב, ג, עמ' 401): 'מזמור שיר ליום השבת ... כל
עיסקא דשבת כפול. לחם משנה — שני העומר לאחד (שמ' טז, כב); קרבנה כפול — שנאמר וביום
השבת שני כבשים (במ' כח, ט); עונשה כפול שנאמר מחלליה מות יומת (שמ' לא, ד); שכרה כפול
שנאמר וקראת לשבת עונג לקדושה ה' מכובד (יש' נח, יג); אזהרותיה כפולות — זכור ושמור; מזמור
כפול — 'מזמור שיר ליום השבת'. הדרשה הובאה גם בילקוט בשלח, רסא, בילקוט תהלים, תחמג,
ובילקוט המכירי ליש', עמ' 236. בכל המובאות נמנו שישה דברים, ואילו הפייטן מונה שבעה,
ואולי כוונתו לשביתת המן והנהר שבשורה הבאה; ע"י בספרו העברי של מאן, עמ' רלו; שאלחות,
מהד' מירסקי, שאילתא א, עמ' ט ובהערה שם.
- 14 [בו] ... אומן: אומן, בורא העולם לפי בר' ב, ג, ואולי כוונת הפייטן לבצלאל ולבניין המשכן ובית
המקדש שאינו דוחה שבת, ע"י מכילתא ויקהל, עמ' 345, על סמיכות עניין שבת בפרשת ויקהל.
ונהר השוכה: זהו נהר 'סבטיניוס' (=סמבטיון) שמושך אבנים כל השבוע ובשבת מניח' (בר"ר יא, ד,
עמ' 93).
- 16 ארבעה ... מתאווים: ארבע פעמים התלוננו בני ישראל במדבר ואמרו לוואי (=לווי) מתנו: לו
מתנו בארץ מצרים (במ' יד, ב), מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים (שמ' טז, ג), ולו גוענו כגוע אחינו
לפני ה' (במ' כ, ג), במדבר הזה לו מתנו (במ' יד, ב). ע"י מכילתא בשלח פ"א, עמ' 159: 'מי יתן

בְּסֵאֶסְאָה נִמְדָּד / מִידָה בְּמִידָה // קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ / וְקָרָאוּ וְלֹא נִשְׁמְעוּ

(ובכן) ראו כי יי נתן לכם את השבת

ז	אֲשֶׁר־יְשׁוּמְרִי	שָׁבֶת	בְּכָל דְּקִדּוּקֵי בְרִית מִצְוֹת	שָׁבֶת
20	גֹּלָם יִצִּיר כֶּף גָּאֻלָּה	שָׁבֶת	דִּיבֶר מְזֻמּוֹר שִׁיר לְיוֹם	הַשָּׁבֶת

מותנו ביד ה' — אמרו להם לואי (בח"ג: לווי) מתנו בשלשת ימי אפלה של מצרים'. הפייטן רוצה לומר: בגלל ארבעת ה'לוויים' שלוח (פועל מלשון 'לווי') המתאווים — כינוי לישראל לפי במ' יא, ד, ש' התאוו תאוה' — נענשו מידה כנגד מידה: 'במדבר הזה יפלו פגריכם'. השווה תנח' בוכר שלח, כב: 'וילוננו על משה ועל אהרן... ויאמרו... לו מתנו בארץ מצרים, משל למלך שעלה אחד לבימה שלו לידון, הוציא דבר מפיו במה שחייב את עצמו... א"ל המלך במה שהוצאת מפין אני דרך, ויהא לך כמו שאמרת, כך אמר להם הקב"ה במדבר הזה יפלו פגריכם (במ' יד, כב). ש. שפיגל פירש ארבעה לוויים — ארבע צווחות, לו המתאווים — צווחו המתאווים, לפי תנח' בוכר, שלח כג, (במאמרו 'בלשון פייטנים', תדפיס מ'הדואר' תשכ"ג, גליון היוכל לכבוד ר"ש ליברמן, עמ' 6-7), ואין דבריו נראים לי. אשר... הועד: ה' הזהיר את ישראל בלשון 'עד' — עד אנה מאנתם, עד אנה ינאצוני, השווה תנח' בוכר שלח, הוספה ס"ח: 'מדה כנגד מדה, אמר הקב"ה לפי שאמרתי ד' פעמים, כך אתם עתידים לומר ד' פעמים כיוצא בו. אני אמרתי ד' פעמים עד אנה מאנתם (שם) טז, כח), עד אנה ינאצוני (במ' יד, יא), ועד אנה לא יאמינו בי (שם), עד מתי לעדה הרעה הזאת (שם שם, כז), אף אני אמסור אותם ביד ד' מלכיות, והן עתידין לצוות ולומר ד' פעמים עד אנה תשכחני נצח (תה' יגב), בבבל; עד אנה תסתיר את פניך ממני (שם) במד'; עד אנה אשית עצות בנפשי (שם שם, יג) ביון; עד אנה ירום אויבי עלי (שם שם) באדום'. לקיים מה שנאמר ויהי כאשר קראתי [קרא] ולא שמעו כן יקראו ולא אשמע (זכריה ז, יג) וגו' לכך נאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו'; ע"י מאן, החלק העברי עמ' רלד.

17 בְּסֵאֶסְאָה... במידה: בני ישראל נענשו בעונש של מידה כנגד מידה, השווה ירושלמי סוטר, פ"א ה"ז, יז ע"א: 'תני בשם ר' מאיר: במדה שאדם מחדד בה בה מחדדן לו, מאי טעמא? (יש' כז, ח) בְּסֵאֶסְאָה — בסאה סאה; ע"י תוספתא סוטה ג, א, עמ' 295: בבלי שם ח, ע"ב; למעלה קרובה נב, שורות 24, 25. קרא... נשמעו: ה' קרא אליהם עד אנה מאנתם וגו' ולא שמעו, ומשום זה נענשו וקראו עד אנה ה' תשכחני נצח וגו' ולא נשמעו, כמו בדרשה הנ"ל.

18 ובכן... השבת: שם' טז, כט.

ז תוכן הפיוט: הפייטן מונה לפי סימן א"ב את מעלות השבת בהלכה ובאגדה, לפי המקורות המקבילים במכילתא ובמדרשי האגדה.

19 אשרי... שבת: לפי יש' נוב.

20 גֹּלָם... שבת: אדם הראשון ניצל מהחושך בזכות השבת, השווה בר"ר יא, ב, עמ' 88: 'ברכו (לאדה"ר) במאורות... כיון ששקעה חמה בלילי שבת ביקש הקב"ה לגנוח את האורה וחלק כבוד לשבת... במה בירכו באורה'. גֹּלָם: כינוי לאדם הראשון, לפי ו"ר יד, א: 'בשעה שברא הקב"ה אדם הראשון גֹּלָם ברא... המד"א גֹּלָם ראו ענין (תה' קלט, טז). דיבר... השבת: לדעת מדרשי חז"ל חיבר אדם הראשון את 'מזמור שיר ליום השבת' — תה' צב. השווה מדרש תהלים מזמור צב, עמ' 403: 'ר' לוי אמר כשאדם הראשון עבר על ציווי של הקב"ה ישב עליו בדין... נכנס השבת ופינו משם... ובשביל השבת ניצול אדם מדינה של גיהנם, כיון שראה אדם כחה של שבת בא אדם לומר לשבת הימנו, ע"י בר"ר כב, יג, עמ' 220: ו"ר י"ה, עמ' רז: 'מזמור שיר ליום

הַן אֲרָבַע אַמּוֹת יֵצִיאוֹת	הַשָּׁבֶת	וְאַלְפִים אַמָּה גָּבּוּל	שָׁבֶת
זֹאת אֲרָץ נְחֻלָּנוּ בְּזִכּוֹת	שָׁבֶת	חֲדָשׁ עוֹלָם נִירָשׁ בְּצֶדֶק	שָׁבֶת
טוֹהֵר כְּהוֹנֶה נִיתֵן עֲבוֹר	שָׁבֶת	יָקָר מַלְכוּת בְּגָלָל	שָׁבֶת
כְּרִיתַת בְּרִית בְּרָשׁוֹת	שָׁבֶת	לְכָל קֶדֶמָה	שָׁבֶת
מוֹעֲדִים טָפְלִים	לְשָׁבֶת	נִתְּלוּ עָלַי שִׁמּוֹר	שָׁבֶת
סִיחַ אֵין לְהַרְבּוֹת	בְּשָׁבֶת	עוֹנֵג מְכּוּבָד קְרוֹא	לְשָׁבֶת
פִּילּוּל שְׁבַע בְּרָכוֹת	בְּשָׁבֶת	צִיעוֹר אָכַל אֵין	בְּשָׁבֶת
קִידֵשׁ בְּמִקּוּשֵׁשׁ	שָׁבֶת	רָם בְּמֶן בִּירָךְ	שָׁבֶת
שׁוֹאֲלֵי מַתִּים לֹא יַעֲלוּ	בְּשָׁבֶת	תּוֹקֵף כָּלָל גְּדוֹל אֶמְרוּ	בְּשָׁבֶת

25

השבת, אמר ר' לוי, המזמור הזה אדם הראשון אמרו: 'תנח' בובר, בראשית כה; לעיל קרובה א, שר 53.

21 הן... שבת: השווה מכילתא, ויסע בשלח פ"ה, עמ' 170: 'ראו כי ה' נתן לכם את השבת... שבו איש תחתיו — אלו ארבע אמות, אל יצא איש ממקומו — אלו אלפים אמה'. גבול שבת: תחום שבת.

23–22 זאת... שבת: השווה מכילתא, שם, עמ' 169: 'ר' אלעזר המדעי אומר, אם תזכו לשמור את השבת עתיד הקב"ה ליתן לכם שש מדות טובות: ארץ ישראל ועולם הבא, ועולם חדש, ומלכות בית דוד, וכהונה ולווייה'. חדוש עולם: מקביל ל'עולם חדש' שבמכילתא, הוא עולם התחייה כשיחיו המתים (בפירוש 'זה ינחמנו' למכילתא). בצדק: בזכות וכן בשומרונית, עי' בן-חיים, עברית וארמית נוסח שומרון, חלק הפיוטים, עמ' 103.

24 כריתת... שבת: ברית מילה דוחה שבת, השווה מכילתא, מסכת דשבתא, פ"א עמ' 343: 'רבי אליעזר אומר, לעשות את השבת לדורות ברית עולם, דבר שהברית כרותה לו, ואיזו זו מילה'; משנה נדרים ג, יא. ברשות שבת: מובנו מצווה וחובה, עי' תוספות קידושין, לג ע"א, ד"ה אין בעלי ר"ש ליברמן, תרביץ שנה ה (תרצ"ד), עמ' 98, ושנה ו (תרצ"ה), עמ' 111: רי"ג אפשטיין שם, שנה ז, עמ' 150. לכל... שבת: השווה ירושלמי נדרים, פ"ג ה"ט, לח ע"ב: 'בתורה ובנביאים ובכתובים מצינו שהשבת שקולה כנגד כל המצוות שבתורה'.

25 מועדים... שבת: המועדים ניתנו לישראל בשכר שמירת השבת והם טפלים לשבת, השווה מכילתא ויסע פ"ד, עמ' 169: 'רבי יהושע אומר, אם תזכו לשמור את השבת עתיד הקב"ה לתת לכם שלשה מועדות, פסח ועצרת וסוכות'.

26 סיח... בשבת: אין להרבות בשיחה בטלה בשבת. השווה ירוש' שבת, פט"ו ה"ג, טו ע"א: 'רבי שמעון בן יוחאי כד הוה חמי לאימיה משתעיא סגין (=כשראה את אמו מסיחה הרבה) הוה אמר לה: אימא, שובתא (=שבת) היום'; וי"ר לד, טז, עמ' תתטז. עונג... לשבת: לפי יש' נח, יג.

27 פילול... בשבת: בשבת מתפללים שבע ברכות ולא י"ח. ציעור... בשבת: אין אבלות נוהגת בשבת, עי' ירוש' ברכות, פ"ב ה"ז, ה ע"ב: 'ברכת ה' היא תעשר — זו ברכת שבת. ולא יוסיף עצב עמה — זו אבלות'; בר"ר יא, א, עמ' 86.

28 קידש... שבת: השווה מכילתא דבחדש פ"ז, עמ' 231: 'על כן ברח' את יום השבת ויקדשהו, רבי יצחק אומר, ברכת במן וקידשו במקושה'.

29 שואלי... בשבת: בשבת אין בעלת האוב יכולה להעלות את המת, השווה ספרי דברים, פיסקא קעב, עמ' 219: 'ודורש אל המתים — אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגלת... מעלה בזכורו אין עולה כדרכו ואין נשאל בשבת, והנשאל בגולגלת עולה כדרכו ונשאל בשבת'. עי' גם בר"ר יא, ה, עמ' 93 בויכות שבין טורונסורפוס ורבי עקיבא: 'אמר ליה (ר"ע), והרי המעלה זכורו (=אוב)

ח יום מנוחה הוא לעייר / וגם מרגיעה ליגיע / פי בו שבתה ממלאכתך /
ונפשטה מפעולתך / ובירכתה בברכתך / וקידשתה בקדושתך / ובה
במעשיך תשמה / ותראה כל דבר טוב בעיתו / פי כל עשית יפה
בעיתו / אדם ובהמה שונים בה / עבד ואדון גבירה ואמה / גר
ותושב שור וחמור / רחוק וקרוב בבית ובחוץ / פנים ובמדבר פיבשת
ובתהום / ביום ובתחת בתיים ובמתיים / במשלח יד ובמהלך רגל /
ובדבור דבר ובמחשבת לב / פי הוא יום ברור ובחור ומקובץ וקדוש /
ובחרו אל ברור ובחור נכבד ונקדש בסוד מעלה ומטה כח וקרא
זה אל זה וג

ט למול שלשה דברים אלה שבת ומילה ותושיה משולשים ישלשו
קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש משותפי שבת / קדוש משומרי מילה / קדוש ממשיגני תורה

יוכיח, שכל הימים עולה ובשבת אינו עולה; עי' תנח' תשא, לג. תוקף... בשבת: רמז לפרק שביעי
במסכת שבת שתחילתו 'כלל גדול אמרו בשבת'.

ח תוכן הפיוט: המנון על ערך השבת. מנוחת השבת מקיפה את הבריאה כולה, הכול שווים לפני
השבת: הדומם, החי והאדם. זה היום הקדוש שנבחר מכל הימים.

30 יום... ליגיע: לפי יש' כח, יב.

31-30 כי... בקדושתך: בר' ב-ג; שמ' כ"א.

33-31 ובה... בעיתו: לפי בר' אלא; קהלת ג"א; עי' בר"ר טב, עמ' 68: ר' תנחומא פתח, את הכל
עשה יפה בעתו... בעונתו נברא העולם, לא היה העולם ראוי לכראות קודם לכן.

34-33 אדם... וחמור: שמ' כ"י.

34 בים... ובתהום: הים נחשב רשות מיוחדת לעניין שבת — כרמלית, ולכתחילה אסור להוציא ממנה
לרשות אחרת, עי' תוספתא שבת פ"א ה"ד, גם אסור להפליג בים הגדול פחות משלושה ימים קודם
לשבת, עי' תוספתא שם, פ"ג ה"ג, מהד' ליברמן, עמ' 61; תוספתא כפשוטה, עמ' 216.

35 ביום... ובמתיים: עי' ירושלמי שבת פ"א ה"א, ב, ע"ד מחלוקת תנאים על אוויר הרשויות אם הן
כרשויות: בבלי שבת ז ע"א; רמב"ם פ"ד מהל' שבת ה"ה; גם חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב
ארבעה נחשב רשות היחיד. ובמתיים: השווה בר"ר יא, ה, עמ' 94: 'כל ימות השבת אנו (=המתיים)
נידונין ובשבת אנו נינוחין'; תנח' תשא, לג. במשלח... רגל: באיסורי מלאכה וציאה מתחום שבת.

36 ובדבור... לב: השווה מכילתא יתרו, דבחדש פ"ז, עמ' 230: 'ששת ימים תעבד... דבר אחר,
שבות ממחשבת עבודה, ואומר אם תשיב משבת רגלך ממצוא חפצך דובר דבר'. גם איסור שיחת

חולין בשבת עתיק מאוד, עי' ירוש' שבת, פט"ו ה"ג, טו ע"א: 'אמר ר' אבהו, שבת לה' — שבות
כה', מה הקב"ה שבת ממאמר אף אתה שבות ממאמר, ואילו בבבלי שבת, ק"ג ע"ב, מבדילים בין
דיבור למחשבה: 'דובר דבר — שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול, דבור אסור הרהור
מותר'; עי' יד. גילת לקדמותם של איסורי שבת אחדים, קובץ בר-אילן (רמת-גן, תשכ"ג), עמ'
116-112.

41-39 למול... תורה: בני ישראל מקדשים שם שמים בשלוש מצוות: שבת, מילה ותורה. עי' מכילתא
כי תשא, דשבתא פ"א, עמ' 343: 'אות היא לעולם. מגיד שאין השבת בטלה מישאל לעולם. וכן
את מוצא שכל דבר דובר שנתנו ישראל נפשן עליהן נתקיימו בידן... כגון השבת והמילה ותלמוד
תורה וטבילה'.

- קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קדוש מדין יפדה שוכתי שכיתת שבת
 קדוש מתפתה יציל שומרי שימור מילה
 קדוש מכל רע ימלט משנני שינון תורה 45
 קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קדוש מחיה קדוש מאופן קדוש מכרוב
 כל יאמרו וג
 ממוקמו יבית בכל מקום אשר בו משמרת ש(בת)
 ממוקמו לשבית דין ממניחי מנוחת ש(בת)
 ממוקמו יכפיל אתנן מכפילי תענוג ש(בת) 50
 ממקומו יפן בעם המיוחדים בכל יום פעמים ואומרים פעמים

[וישמע יתרו]

נח / שמות יח א

ובכן ולישראל עמו

- אשר כבודו ממוקמו / בתרם להיות לעמו 1 ז
 גררם ומשכם עימו / דרכים צש למו ימו
 הוא נשאם כמרחמו / ונישאם על צנני מרמו
 וד עמם בהילחמו / חרם גזר והחרימו 5
- 43 קדוש ... שבת: השווה מכילתא ויסע פ"ה, עמ' 170: 'ר' אליעזר אומר, אם תשמרו שבת תנצלו משלש פורעניות: מחבלו של משיח ומימו של גוג ומיום הדין הגדול; לעיל, שר' 35.
 44-45 קדוש ... תורה: השווה בר"ר כא, ט, עמ' 204: 'אמר אדם: מי יציל את בניי מאש לזהות זו (גיהנם)?' ר' הונא בש"ר אבא חרב מילה, עשה לך חרבות צורים (יהושע ה, ב). רבנין אמרי חרב תורה וחרב פיפיות בידם (תה' קמט, ו).
 49 ממקומו ... ש(בת): ע"י למעלה, שר' 35.
 50 אתנן: שכר (עיוני לשון, עמ' ריח).
- 1 ז ובכן ... עמו: תוכן הפיוט: אחרי ששמע יתרו את כל הטובות והנפלאות שעשה ה' לישראל: קריעת ים סוף, ענני הכבוד, ירידת המן ובחירת ישראל לעם סגולה, הכיר כי 'גדול ה' מכל האלהים' ונעשה ראש לגרים.
 3 גררם ... עימו: לפי יר' לא, ג. דרכים ... ימו: לפי האגדה נחלק (ים סוף) ליי"ב שבילים, שנאמר ונטה ידך על הים ובקעהו (תנח' בשלח, י).
 4 ... כמרחמו: לפי יש' מו, ג: 'הנשאים מני רחם'. ונישאם ... מרמו: לפי שמ' יט, ד.
 5 וד ... והחרימו: בהילחם וד עמם — רמו למלחמת עמלק (שמ' יז, ח). החרים: איבר, לפי יה' ח, כו.

טִילְלִם מִרְשֵׁף חֹמוֹ / יִיחָדִם וְכִינֹסִם לְכַרְמוֹ
 כִּי הֵנָּם לְבַד בְּעוֹלָמוֹ / לָהֶם הִמָּטִיר לַחֲמוֹ
 מִדֵּי דְבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ / נָא בְּכָל מְטָעַם טַעְמוֹ
 שָׁם בָּהֶם חוֹתְמוֹ / עָרַב לוֹ נְטָפֵי דָמוֹ
 פִּיאָרֶם בְּהוֹד עוֹז תַּעְצוֹמוֹ / צִיֵּינָם הָיוּ לוֹ לַעֲצוֹמוֹ
 קָיִים לָהֶם נֶאֱמָו / רוֹמָמָם עַד שְׁמֵי מְרוֹמוֹ
 שְׁעָשְׂעָם כְּאוֹמֵן בְּשִׁכְמוֹ / תִּיפְנֹם יְסוֹדֵי הָדוֹמוֹ

ובכן כי הוציא יי את ישראל ממצרים

- 21 כִּי הֵם אֹוֶם וְהוּא לְמוֹ לֶאֱל כִּי הֵם בְּנִים וְהוּא לְמוֹ לֶאֱב
 15 כִּי הֵם גִּינָה וְהוּא לְמוֹ לְגִדֵּר כִּי הֵם דּוֹדִים וְהוּא לְמוֹ לְאָהוּב
 כִּי הֵם הָאֲחִים וְהוּא לְמוֹ לְגִדּוֹל כִּי הֵם נְרִיעִים וְהוּא לְמוֹ לְרֹאשׁ
 כִּי הֵם זְמוּרָה וְהוּא לְמוֹ סוֹמֶךְ כִּי הֵם חוֹנִים וְהוּא לְמוֹ סִבֵּר
 כִּי הֵם חֲבִיּוֹן וְהוּא לְמוֹ חוֹנָה כִּי הֵם חוֹמָה וְהוּא לְמוֹ חוֹסֵן
 כִּי הֵם סִתְרָה וְהוּא לְמוֹ מְקִנָּה כִּי הֵם יָלֵד וְהוּא לְמוֹ אוֹמֵן
 20 כִּי הֵם יִשְׁיָנִים וְהוּא לְמוֹ עָר כִּי הֵם כְּרָם וְהוּא לְמוֹ שוֹמֵר
 6 טִילְלִם ... חוֹמוֹ: רְמוֹ לַעֲנִי הַכְּבֹד שְׁצִינְנוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר 'וְלֹא יִכֶּם שָׂרֵב וְשִׁמְשָׁ' (מִדֶּה"ג
 בְּשִׁלַּח יִגְכָּב, עַמ' רִג). לְכַרְמוֹ: לִפִּי יֵשׁ ה', ו.
 7 לָהֶם ... לַחֲמוֹ: לִפִּי שִׁמ' טו, יד.
 8 מִדֵּי ... טַעְמוֹ: לִפִּי שִׁמ' טו, ד. הַשּׁוּוֹה מְכִילְתָּא דְרִשְׁבִּי יִתְרוֹ יח, עַמ' 130: 'עַל כָּל הַטּוֹבָה ... ר'
 יְהוֹשֻׁעַ אָמַר ... הַגִּיד לוֹ (מִשָּׁה לִיתְרוֹ) ... מִן שְׁנֵתָן לָנוּ הַמְקוֹם אֲנוּ טוֹעֲמִין בּוֹ טַעַם פֶּת, טַעַם בָּשָׂר,
 טַעַם דָּגִים, טַעַם חֲגָבִים, טַעַם כָּל מְטַעֲמִים שְׁבַעֲלִים; מְכִילְתָּא יִתְרוֹ, פ"א, עַמ' 194.
 9 שִׁם ... דְּמוֹ: רְמוֹ לְבִרְיַת הַמִּילָה הַנִּקְרָאת 'חֹתֶם' רְבוּשִׁם, הַשּׁוּוֹה קְרוּבָה יד (בִּר' יז) שׁוֹרוֹת 13, 15,
 27. עָרַב ... דְּמוֹ: הַפְּסוֹק בִּיחֻזְקָאֵל טו, ו. 'וְאָמַר לָךְ בַּדְמִיךְ חִי' נִדְרַשׁ עַל דָּם מִילָה (מְכִילְתָּא כֹא,
 דְּפִסְחָא פ"ה, עַמ' 14).
 10 פִּיאָרֶם ... לַעֲצוֹמוֹ: לִפִּי שִׁמ' יט, ו.
 11 נֶאֱמָו: דְּבַר, הַבְּטַחְתּוֹ, ע' בְּרַגְרִין, לְשׁוֹנְנוֹ, כִּרְךְ טו, תִּשְׁט, עַמ' 149.
 12 שְׁעָשְׂעָם ... בְּשִׁכְמוֹ: לִפִּי בִמ' יא, יב. תִּיכְנֶם ... הַדּוּמוֹ: הַנְּחִילִם אֶת הָאָרֶץ, לִפִּי יֵשׁ סו, א.
 21 וּבִכְן ... מִמְצָרִים: חוֹכֵן הַפִּיּוֹט: נוֹי פִּיּוֹט עַל אֶהֱבֵת ה' לְיִשְׂרָאֵל; הַשּׁוּוֹה קְרוּבָה לְפִסְחָא, קְדוּשַׁת
 שִׁה"ש, פִּיּוֹט ח.
 14 כִּי ... לָאֵב: יר' יא, ד; תה' קג, יג.
 15 כִּי ... לְגִדֵּר: לִפִּי יֵשׁ ה', א-ו.
 16 וְרִיעִים: הו' לְסִימָן א"ב.
 17 סִבֵּר: צ"ל: סִבֵּר.
 18 כִּי ... חוֹנָה: ה' מִגֵּן (=חֹנָה) עַל יִשְׂרָאֵל, לִפִּי זכ' ט, ה. הַנְּסִתְרִים בְּצִלוֹ (=חֲבִיּוֹן).
 19 כִּי ... מְקוֹה: הַשּׁוּוֹה מִשְׁנֵה יוֹמָא ח, ט: 'אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא ... מְקוֹה יִשְׂרָאֵל ה' (יר' יז, יג). מִהַ מְקוֹה
 מִטְהַר אֶת הַטְּמֵאִים, אֵף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִטְהַר אֶת יִשְׂרָאֵל. כִּי ... אוֹמֵן: לִפִּי בִמ' יא, יב.
 20 כִּי ... עָר: הַשּׁוּוֹה שִׁה"ש פ"ה ב: 'אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עָר — אֲנִי יִשְׁנָה מִן הַגְּאוּלָּה, וְלִבּוֹ שֶׁל הַקֶּבֶה"ה
 עָר לְגַלְנִי'.

כי הם לקוחים	והוא למו פודה	פי הם מחנה	והוא למו מלך
פי הם נער	והוא למו מחנה	פי הם סגולה	והוא למו קנה
פי הם עבד	והוא למו אדון	פי הם פיקדון	והוא למו נאמן
פי הם צאן	והוא למו רועה	פי הם קוראים	והוא למו קרוב
פי הם קהל	והוא למו רב	פי הם רבבה	והוא למו מונה
פי הם שם	והוא למו מכנה	פי הם תמימים	והוא למו תם

ח הם קודש והוא קדוש / נאה לקדוש קדושה מקודש
בהדרת קודש / בלשון קודש / כסוד שרפי קודש / כז וקרא

ט אשרי שומעיד הנשמעים למשמעתך משמיעים ואמרים
30 קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש משומעי שמעך / קדוש מפירי שבךך / קדוש ממאמיני בשמך
קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש שמעך שמע יתרו ולאחירים השמיע
קדוש שבךך היפיר יתרו וחד וישבךך
35 קדוש בשמך האמין יתרו וחד לבךך שמך
קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש מחיה קדוש מאופן קדוש מכרוב
לעומתם כל יאמרו וג

ממקומו אם שמעו אנוש מעט ישמיענו הרבה
ממקומו אם קראו אנוש בלב יענונו בפה
40 ממקומו אם פתח לו אנוש חור יפתח לו פתח
והוא במקומו
והוא במקומו
והוא במקומו

- 21 לקוחים: עי' מש' כד,יא: 'והצל לקחים למות'.
24 כי... קרוב: לפי תה' קמה,יח: 'קרוב ה' לכל קראיו'.
25 רב: במובן אדון ושר, לפי יר' לט,יג 'רבי מלך בבל'. מונה: לפי תה' קמד.
26 כי... מכנה: לפי יש' מד,ה: 'ובשם ישראל יכנה'. כי... תם: לפי תה' יח,כו.
27 הם... קדוש: לפי וי' טב. והוא קדוש: בכ"י א' והוא קדוש, כינוי לה' בכתבי יד, עי' רבינוביץ, גנוזי מדרש, עמ' 85.
34 וחד: לפי שמ' יח,ט: 'ויחד יתרו'.
35 קדוש... שמך: שם שמי יא. וחד: והתחיל.
38 ממקומו... הרבה: השווה מכלילת בשלח, ויסע, פ"א, עמ' 157: 'ויאמר אם שמע תשמע, מכאן אמרו, שמע אדם מצוה אחת משמיעין לו מצות הרבה, שנא' אם שמע תשמע'; עי' ספרי דברים פיסקא עט, עמ' 145: שם פיסקא צו, עמ' 157: תנח' בשלח, יט: שם תבא, ד, ועוד.
39-40 ממקומו... פתח: השווה שהש"ר פ"ה, ב: 'רבי יסא אמר, אמר הקב"ה לישראל, בני, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט (בדפוס פיזורו 'כחורה')', ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות

ממקומו יפן לעם המיוחדים בכל יום פעמים ואומרים פעמים

ואתם תהיו לי

נט / שמות יט ו

- א אֲחוֹתִי כֹלָה אֲשֶׁר חֲשַׁקְתָּהּ // בְּנִשְׁיָקוֹת פֶּה נִשְׁקָתָה
 גְּבַעוֹת וְהָרִים אֲשֶׁר שָׁקַלְתָּהּ // דִּיצָה לְרִקְדּוֹ לָהּ שָׁקַקְתָּה
 הָהָר חֲמֻדָּתָהּ לָהּ הִינְצַקְתָּהּ // וּבִדְבָרִים פִּיתִיתָהּ וְחִנְצַקְתָּהּ
 זֹאת שִׁבְעָתַיִם לָהּ חֲקַקְתָּהּ // חֲתַנָּת פְּלוּלָה לָהּ נִינְצַקְתָּהּ
 טַעַם שָׁמְעוּ וְתַחֲיִיו // יַחַד דְּבִיקִיכֶם תֹּאלֵהוּ
 פֶּל גֹּיִם הָיוּ כְּלוֹא הָיוּ // לִי הָיִיתֶם וְאַתֶּם תִּהְיוּ

וקרוניות נכנסות בו'. בפסיקתא דר"כ, החודש הזה, עמ' 87: 'פתחי לי פתח כחיריה של מחט'.
 הפיוט שלפנינו מאשר את הנוסח של שהש"ר לפי דפ' פיורו; עי' קרובת יניי לשור או כשב, שר 49;
 ר"ש ליברמן, חזנות יניי, עמ' רמח; רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ' 250.

- א תוכן הפיוט: מעמד הר סיני ומתן תורה לישראל נמשלו בדברי חז"ל לכלולות חתן וכלה. הר סיני
 נבחר מבין כל ההרים, ועם ישראל מכל העמים לעם סגולה וממלכת כהנים.
 1 אֲחוֹתִי ... נשקתה: מתן עשרת הדברות לישראל נמשלו בדברי חז"ל לנשיקות חתן וכלה, השווה
 שהש"ר א.ב: 'ישקני מנשיקות פיהו. היכן נאמרה? ... ר' יוחנן אמר, בסיני נאמרה ... יוציא לנו
 נשיקות'. עי' מכילתא יתרו פ"ג, עמ' 214: 'ה' מסיני בא (דב' לג.ב) ... לקבל את ישראל כחתן זה
 שהוא יוצא לקראת כלה; שה"ש זוטא, מהד' שכטר, עמ' 11.
 2 גְּבַעוֹת ... שקלתה: מכל ההרים והגבעות שרצו לקבל את התורה בחר ה' בסיני, השווה מדרש
 תהלים מזמור סח, עמ' 318: 'ר' נתן אומר כיון שביקש הקב"ה ליתן תורה לישראל בא כרמל
 מאספמיא ותבור מבית אלם ... אמר הקב"ה, למה תרצדון הרים גבננים (תה' סח.יז) ... למה
 תרצו לדון עם סיני ... ההר חמד אלהים לשבתו (תה' שם), אין רצוני אלא בסיני שהוא שפל
 מכולם; עי' מכילתא יתרו פ"ד, עמ' 216, 220. דיצה ... שקדתה: ה' מיהר לשמוח במסירת
 התורה לכלה-ישראל. לרקדו: רמז ל'תרצדון' ולתה' קיד, ד-: 'ההרים רקדו כאילים' והוא שם נרדף
 לשקד, למהר, לפי נחום ג.ב.
 3 ההר ... וחיצוקתה: הר סיני נבחר וה' אימץ את ישראל בדברי פיתוי: 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים
 וגו'.'
 4 זאת ... חקקתה: השווה מכילתא משפטים פי"ג, עמ' 296: 'אין שבעתים אלא דברי תורה, שנאמר:
 אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מווקק שבעתים (תה' יב.ז)'. חתונת ... ניוקקתה:
 מקביל לשורה 2 'דיצה' ... שקדתה'.
 5 טַעַם ... תֹּאלֵהוּ: עי' ח"ג, פירושו: טעם = אמר, אם תשמעו לדבר ה' תחיו לפי הכתוב: 'ואתם
 הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום' (דב' ד.ד).
 6 כל ... הָיוּ: עוב' טז. לי ... תהיו: צירוף שני הפסוקים בשמ' יט, ה-ו: והייתם לי סגלה ... ואתם
 תהיו לי ממלכת כהנים, המובא להלן.

כך ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר
תדבר בהם אל בני ישראל

וְאֲנִי אֹמַרְתִּי אֱלֹהִים [אתם ובני עליזן כלכם]
וְנִי יִשְׁקֵנִי מִנְשָׁקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דּוֹדִיךְ מִיִּי

10

[ואתה קדוש יושב תהלות ישראל] אל [נא

ד אֶהְבֵּת עוֹלָם / אֶהְבֵּת עַם [עוֹלָם] // כִּי לֹא־עַם עוֹלָם / לֹא הָיָה עוֹלָם
אֵין דּוֹמָה [לך] / וְדִמִּיתִם לְךָ // וְאֵין שְׁוֶה [לך] / וְהִשְׁוִיתֶם [לך]
וְאַתָּה הָיִיתָ וְאַתָּה תִּהְיֶה // וְנִמְתָּה אַתָּם הֵייתֶם וְאַתָּם תִּהְיוּ
15 בְּכָל־אֲשֶׁר הִילַלְוֹךָ [הִילַלְתֶּם] // וּבְכָל־שֵׁם אֲשֶׁר קָרָאוּךָ קָרָאתֶם
אַתָּה אֱלֹהִים / וְהֵם אֱלֹהִים [אֱלֹהִים] // אַתָּה מֶלֶךְ / וְהֵם מַלְאָכָה
אַתָּה אֵל אֶחָד / וְהֵם גּוֹי אֶחָד // אַתָּה אֵל [אֵל] גָּדוֹל / וְהֵם גּוֹי גָּדוֹל
אַתָּה אֵל קָדוֹשׁ / וְהֵם גּוֹי קָדוֹשׁ

ה אֱלֹהִים אַתָּם לָנוּ אֶמְרָתָהּ // וּבְעוֹז אֲשֶׁר הֶאֱמַרְנוּךָ אוֹתָנוּ הֶאֱמַרְתָּהּ
20 בָּיִם הַמְלַכְנוּךָ / בְּסִינֵי הַמְלַכְתָּנוּ // וְעַד לֹא קִידְשָׁנוּךָ / קִידְשָׁתָנוּ
גִּרְתָּנוּ בְּאַהֲבָה / מִשְׁכָּתָנוּ בְּחֶסֶד // צִיפִיתָנוּ בְּחֵרוּץ / חִפִּיתָנוּ בְּכֶסֶף

7 ככ ... ישראל: שמ' יט, תחילת הסדר לפי מנהג א"י, ע"י מאן, עמ' 573.

8 ונ... כלכם]: תה' פב, ע"י להלן, שו' 19.

9 ונ... מיין: שה"ש אב.

ד תוכן הפיוט: אהבת ה' לישראל היא נצחית, כשם שאלוהים הוא אלהי עולם כך ישראל — עם עולם, וכל תוארי ה' הם גם תוארי עם ישראל.

12 אהבת... עולם: יר' לאג, כי... עולם: שם שם, לו-לו.

13 אין... לך: יש' מ"ח, ודמיתם לך: ע"י שו' 8.

14 ונמתה... תהיו: ע"י לעיל שו' 6.

16 והם א[להים]: לפי בר' גה, לעיל, שו' 8.

17 והם... אחד: שמ"ב ז, כג, והם... גדול: דב' דז.

ה תוכן הפיוט: ה' כינה את ישראל מרוב אהבה בכינויים 'אלוהים', 'גוי קדוש', וחנון אותם בחיי נצח, במלכות ובכהונה לעולמים. בשל חטא העגל ניטלו מהם הסגולות הנצחיות. הפייטן מתפלל לחידוש האהבה, המלוכה והכהונה.

19 אלהים... אמרתה: ע"י לעיל, שו' 8. ובעוז... האמרתה: לפי דב' כו, יז-יח: 'את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים... וה' האמריך היום להיות לו לעם סגולה'.

20 בים המלכנוך: בשירת הים: ה' ימלך לעולם ועד' (שמ' טו, יח). בסיני המלכתנו: שם יט, ו. ועד... קידשתנו: לפני מתן תורה נקראו בני ישראל 'גוי קדוש' (שם).

21 גררתנו... בחסד: יר' לאג. ציפיתנו... בכסף: השווה ספרי דברים, פסקא קכ, עמ' 179: 'כנפי יונה נחפה בכסף (תה' סח, יד) — זו ביזת מצרים, ואברותיה בירקרק חרוץ — זו בוזת הים, תורי זהב נעשה לך — זו בוזת הים, עם נקודות הכסף — זו בוזת מצרים; ע"י תנח' תרומה, ה.

דְּבָרוֹת כִּי הִינְחַלְתָּנוּ / דְּרֹר חוֹפֶשׁ חֲנֻנְתָּנוּ // חֲרוֹת עַל לִוְחֹת / חִירוֹת
עַל לִוְחֹת
הַמְּסִינִי זִכְרִיתָנוּ לְחַיֵּי עוֹלָם // לְמַלְכוּת עוֹלָם / וְלִכְהוֹנֵת עוֹלָם
וּכְחֻטְאָנוּ נִחַר / וּמִנֹּת עָלֵינוּ נִיגָזָר // וְנִימְנָעֵנוּ מִמְּלוּכָה / וְנִיגְרָעֵנוּ
מִכְהוֹנָה
זֶה מְרֹב אֶהְיָ אֲשֶׁר אֶהְבְּתָנוּ // וּמַעֲוָצִים חִיבָה אֲשֶׁר חִיבְכֶתָנוּ
חוֹסֵן מַלְכוּת יָקָר / וְכִיהוֹן הַמִּיּוֹקָר // מִמָּנוּ כָּל עֵינָךְ / לֹא נַעֲקָר
טִימְנֵנוּ כְּהוֹנוֹתֵינוּ / וּמִרְדְּנוּ בְּמַלְכוּתֵינוּ // וּטְמֵאִים הֶעֱבִידוּ בָנוּ / וְנַעֲבִידִים
מְשָׁלוּ בָנוּ
יְהִי בְּמַלְכְּךָ עַל־מַמְלַכַת כְּהֵנִים // תַּעֲשֵׂ בָּוְלָם מְלָכִים וְכוֹלָם כְּהֵנִים
אֵל נָא
לְעוֹלָם

22 דְּבָרוֹת . . . לִוְחֹת: בזכות עשרת הדברות והלוחות הגענו לחירות ממוות, השווה וי"ר יחג, עמ' תז: 'והלוחות מעשה אלהים המה וגו' חרות על הלוחות (שמ' לב, טז), אל תיקרא חרות אלא חירות . . . ר' יהודה אמ', חירות ממלאך המות, ור' נחמיה אמ', חירות מן המלכיות. ורבנן אמ', חירות מן הייסורין . . . ביום שהנחלתי לכם את התורה. שמ"ר לב, יא; תנח' תשא, טז; מכילתא יתרו פ"ט, עמ' 237; בשלושה כ"י הנוסח: חירות על רוחות. כי הינחלתנו: אשר הנחלתנו (עיוני לשון, עמ' קצח).

24–25 המסיני . . . מכהונה: לפי הדרשה בשו' 22; בכל המקורות המקבילים שהובאו בציוני ר"מ מרגליות לא נזכרה 'כהונת עולם'. הפייטן רומז לפסוק שבסדר 'ממלכת כהנים וגוי קדוש'. המסיני: הה"א שלפני 'מסיני' היא ה"א האימות והקיום, השווה: ח. ילון, פרקי לשון, עמ' 309; ז. בן-חיים, עיונים בארמית של א"י ובפיוט השומרונים, ספר חיים שירמן, ירושלים תש"ל, עמ' 57.
26–25 זה . . . נעקר: מאהבת ה' לישראל לא ניטלו מאתנו גם היום הכהונה והמלכות. על הקטע שלפנינו נאמרו השערות שונות: כרמו על הנשיאות בא"י או ראשי הגולה בבבל (מ. זולאי, מחקרי ייני, עמ' רסח), כמכוונים לבנימין איש טבריה, או לדברי הכרוניקן המזכיר את 'ריש כהנא דיהודאי בטבריס' (ר"ש ליברמן, חזנות ייני, עמ' רמד). ש. קליין משער שהפייטן רומז לבר"ר צח (צט), עמ' 1259: 'לא יסור שבט מיהודה — זו סנהדרין שהוא מכה ורודה, ומחוקק מבין רגליו — אלו שני סופרי הדיינים שהם עומדים לפניהם אחד מימין ואחד משמאל'. לפי זה 'חוסן' . . . יקר' הוא שהסנהדרין יש לה עוד סמכות של שיפוט בעונשי מלקות, שהרי הנשיאות בא"י בטלה בתחילת המאה החמישית (לשיטת חקר הפיוטים הקדמונים לשם ידיעות היסטוריות בא"י, ידיעות בחקירת א"י ועתיקותיה, קובץ ב, ירושלים תשכ"ה, עמ' 175). ע"י לעיל במבוא, עמ' 64.
29 וכולם כהנים: מ. זולאי מייחס ליניי קטע בן ארבע שורות שלפי צורתו ולשונו אינו אלא חלק ה (עשירייה) מקרובה שלפנינו או ממתן תורה:

אֲחֹתִי כֹלָה אֲשֶׁר בָּהּ אֵל תִּשָּׁק // וּמְנַשִּׁיקוֹת פִּיהוּ אִוְלָתָהּ זָשָׁק
בַּעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת קָרָאָה כֹלָה בְּאַהֲבָה // שֶׁשׁ לְשַׁעֲבֵר וְאַרְבַּע לָבָא
נֶאֱלָה מִנוֹף בְּנוֹאִם וְאַתָּם תִּהְיוּ לִי // כְּתָתָן אוֹמֵר לִפְלֵה הָרִי אֶת מְקוֹדֶשְׁתִּי לִי
דָּדָה וְהֶעֱנִיפָה / וְכִנְשָׁר רִיחָפָה // וּכְעָנִי כְּבוֹד הַקִּיפָה וְחֹפְפָה
(נוספות לפיוטי ייני, מזכרת עמנואל, עמ' 158 מתוך T-S 10H 9/7).

באור הקטע: בעשרה מקומות: השווה פסיקתא דר"כ, שוש אשיש, עמ' 329: 'בעשרה מקומות

30 וא[תם]

ו אום א מאומות // מפ[ילים עליהם] אימות

ט

בצבאות מחנות מלאכים / כהנים לזים ישראלים
קדושוך מלך מלכי המלכים

35

ק[דוש] ק[דוש] ק[דוש] יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש ממעמד כהנים / קדוש ממשר לזים / קדוש ממעב ישראלים
ק[דוש] ק[דוש] ק[דוש] יי צבאות מלא כל הארץ כבודו

40

קדוש יחזיר דוכן לכגי כהנים
קדוש יעמיד שירה במשמרות לזים
קדוש יגלה מלכותו לממלכת ישראל
ק[דוש] ק[דוש] ק[דוש] יי צבאות[ות] מלא כל הארץ כבודו
קדוש מחיה קדוש מכרוב קדוש מאופןממקומו קיבל לסיני עדת טהורים והוא במקומו
ברוך כבוד יי ממקומו

45

ממקומו הנחילים פקודים ישרים והוא במקומו
ברוך כבוד יי ממקומו
ממקומו יפן לעם המיחדים בקל יום פעמיים ואומרים
שמע ישראל יי [אלהינו] יי אחד

נקראו ישראל כלה, שש עלידי שלמה ושלש עלידי ישעיה, ואחת עלידי ירמיה. שש עלידי שלמה, אחי מלבנון כלה (שה"ש ד, ח) וגו', ואחת עלידי ירמיה קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה; נבואת ישעיה וירמיה הן לעתיד לבוא (=לבא). בכת"י אוקספורד 1א נוסף: 'כנגד מי נאמר? כנגד עשרת הדברות ששמעו ישראל בסיני והיו מצמצמין את עצמן ככלה'. ע"י שהש"ר בש"ר שמואל בר נחמן; דב"ר ב, לו בש"ר ברכיה.

בנואם: בדיבור.

דדה: ה' סייע לישראל ללכת במדבר כאם המדדה את בנה (משנה שבת יח, ב).
והעניפה: הגן עליה כענפי אילן הנוחנים צל, ע"י מלון בן יהודה, ערך ענף. מ. זולאי משער שצ"ל: דידה (הוליך אותה) והניפה (נשאה על ידו) או: דודה (הקב"ה) העניפה, עשאה כגפן ענפה (נוספות לפיוטי יניי, שם, עמ' 156).

וכנשר ריחפה: דב' לבא.

ובענני . . . וחופפה: שם' יג, כב; מכילתא בא פי"ד, עמ' 48.

36 ממצב ישראלים: רמז למעמדות מישאל המקבילים למשמרות הכהונה (משנה תענית ד, ב).

תוכן הקרובה: גדולה מעלת המשפט והצדק שהם ממידותיו של ה'. בזכותם תבוא הגאולה לישראל, ועל-ידי משפט צדק נתעלה משה רבנו. המשפט הוא אחד היסודות שעליהם העולם עומד.

ב

[ס] // עֶבֶד עֲבִיר ב... ברי
פְּעוּלָתוֹ כְּבִנֵי חָם אֶל תִּהְיֶה // [צ...] לֶךְ בְּשָׁנָה יְהִי
קִרְיָאֵת עֶבֶד פְּאֻדוֹנִיו הִיא // רְצוֹן נִפְשׁוֹ כְּנִפְשֶׁךָ תִּהְיֶה

5

שֶׁשׁ יַעֲבֹד וְלֹא מַעֲוָה // וּכְשִׁבְעִית דָּרְרוּ יַעֲנֶה
תְּשַׁלְּחֵהוּ מַעֲוֹק וְלֹא מִקְוָא // תְּכַלִּית אָח וְאָחוֹת לֹא תִקְנֶה

כֹּךְ כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבִיר | שֶׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעִית יֵצֵא לַחֲפְשִׁי חֲנֹם
וְנִהְיֶה אֶל יִשְׁמַח וְהַמּוֹכֵר אֶל יִתְּאָבֵל כִּי חֲרוֹן (אֵל) כָּל הַמּוֹנֶה
וְנִהְיֶה (וְהִיא) כַּעַם כִּכְהֵן כַּעֲבֹד כְּאֻדוֹנִיו כְּשִׁפְחָה כַּגְּבֻרָתָהּ כְּקוֹנָה כְּמוֹכֵר
כְּמַלּוּהַ כְּלוּוָה כְּנוֹשָׁה כְּאִשֶּׁר נוֹשָׂה בּוֹ

10

וְנִהְיֶה כִּי כֹה אָמַר יְיָ חֲנֹם נִמְכַּרְתָּם וְלֹא בְּכֶסֶף תִּיגָאֵלוּ
תִּיגָאֵלוּ (אֵלֹהִים) חֲנֹם מַעֲבָדוֹת / וְחֹק שְׁבוּעוֹת עִידוֹת / בְּטָלְלִי תִחַיֶּית חִידוֹת
(מַחִיָּה) בְּרוּךְ

ג

יָדְךָ אֲחֻזָּה בְּשִׁפְטָא וּמִיָּנֶה בְּצִדְקָא // וּמִכּוֹן כְּסָאָךָ הֵם מְשַׁפֵּט וְצִדְקָא

4-3 פְּעוּלָתוֹ... [תְּהִי]: עַל הַיָּחִס לַעֲבֹד עֲבִיר כְּמוֹ לֹאחַ, שׁוּוֹה לְשׁוּוֹה, הַשׁוּוֹה תוֹכַח בְּהַר פִּי, קֵט ע"ג:
'כִּי יִמְכֹּר לְךָ אַחִיךָ — שֶׁתִּנְהַג בּוֹ בְּאֲחֻזָּה; ע"י מַכִּילָא מִשְׁפָּטִים פ"א, עמ' 248.
4 קִרְיָאֵת... תְּהִי: ע"י הַלֵּךְ, שו' 9.
5 וְלֹא מַעֲוָה: לְפִי ר"י כַּהֲמוֹ: 'וּבִאֲחִיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאֲחִיו לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בַּפֶּרֶךְ'.
6 תְּשַׁלְּחֵהוּ... מִקְוָא: לְפִי דב' טו, יג-טז: 'וְכִי תִשְׁלַחְנוּ... הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ... לֹא יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ
בְּשַׁלְּחָךְ אוֹתוֹ'.

7

כֹּךְ... חֲנֹם: שִׁמ' כֹּא, יב.

8

וְנִהְיֶה... הַמּוֹנֶה: יח' ז, יב, בְּנִבּוּאָה עַל אֲנָשֵׁי חֲמָס.

9

וְנִהְיֶה... בּוֹ: יש' כד, ב; הַפִּיטוֹן דּוֹרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק לְטוֹבָה וְרוֹמוֹ שֶׁבִּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִהְיוּ מִשְׁעַבְדִּים
וּמִשְׁעַבְדִּים; הַשׁוּוֹה בְּבִלִּי קִידוּשִׁין כ ע"א: 'כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עֲבִיר כְּקוֹנֶה אֲדוֹן לַעֲצֹמֵר'.

10

וְנִהְיֶה... תִּיגָאֵלוּ: יש' נב, ג. רְמוֹ לְגֹאֲלוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְקִיִּם בְּלִי תִנְאִי, ע"י בְּפִירוּשׁ שִׁד"ל כֹּאן.

11

תִּיגָאֵלוּ... חִידוֹת: חִירוֹת הָעֶבֶד בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית מִסְּמֵלֹת אֶת גֹּאֲלוֹת יִשְׂרָאֵל מִהַשְׁעַבָּד, כְּפִי
שֶׁנִּבְשַׁע ה', לְפִי יִש' נד, ט-י. וְחֹק... עִידוֹת: לֹא תִצְטָרְכוּ לְהִישָׁבַע אֲפִילוֹ עַל אִמְתָּ. חִידוֹת: מ'חֲדָה'
— שִׁמְחָה, וְאוֹצ"ל: חִירוֹת, שֶׁלֹּא כַּחֲרוֹן.

ג

תוכן הפיוט: המשפט והצדק לאלוהים, מחייבים את העם וגם את ה'. בזכותם תבוא הגאולה.

13

יָדְךָ... בְּצִדְקָא: לְפִי דב' לב, מא: 'וְתִאֲחַז בְּמִשְׁפַּט יָדְךָ', וּלְפִי תה' מח, יא. וּמִכּוֹן... וְצִדְקָא: לְפִי תה'
פֶּט, טו.

נִקְרָאתָ אֱלֹהִים שׁוֹפֵט / עַם כָּל שׁוֹפֵט // וְאִם אָמַת יִשְׁפּוּט / נָקוּב אֱלֹהִים
יִשְׁפּוּט

יִפֶּה נוֹף פְּדָה בְּמִשְׁפָּט / וְחוֹגְבָה בְּמִשְׁפָּט // שׁוֹבֵב שָׁבִים בְּצִדְקָה /
וְחוֹקֵדֶשׁ בְּצִדְקָה

יִידְעָתָה כִּי אֲשֶׁרִי שׁוֹמְרֵי מִשְׁפָּט / וְעוֹשֶׂה צִדְקָה // הִזְהִרְתָּה שְׁמוֹר
מִשְׁפָּט / וְעֲשׂוֹת צִדְקָה

כֹּכ כִּי כֹה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צִדְקָה כִּי קְרוֹבָה יִשׁוּעָתִי לְבוֹא
וְצִדְקָתִי לְהַגְלוֹת

וְנָ אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דְבָרוֹ אִמַּת אִישׁ אֶת רַעְיוֹ אִמַּת
וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שְׁפֹטוֹ בְּשַׁעֲרֵיכֶם

וְנָ וַיִּגְבֶּה יְיָ צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט הָאֵל הַקְדוֹשׁ נִקְדָּשׁ בְּצִדְקָה

וְאַתָּה קְדוֹשׁ | יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל

ד ... שְׁפֹטִים וּמִשְׁפָּטִיָּהֶם / שׁוֹפְטֵיהֶם וְנִשְׁפָּטֵיהֶם / [שְׁכָר]ִם בָּהֶם /

וְעוֹנָשִׁם בָּהֶם / צִדְקָה [מִהֶם] / וְרָשָׁע מִהֶם / ... הִילַכְתָּה לְפָנֵיהֶם /

סְדִירְתָּה עֲרֹכָם לְפָנֵיהֶם / שׁוֹפְטֵי מִשְׁפָּט לְשֹׂאת פְּנֵיהֶם / וְלִדְעַת מִי דָן

14 נִקְרָאתָ ... יִשְׁפּוּט: לִפִּי תַה' נָו; פב,א; נָקוּב אֱלֹהִים: הַשּׁוֹפֵט מְכוֹנָה אֱלֹהִים, שִׁמ' כב,ח.

15 יִפֶּה ... בְּצִדְקָה: לִפִּי יִש' א,כו; 'צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תַּפְדֵּה וּשְׁבִיָּה בְּצִדְקָה', וִיש' ה,טז; 'וַיִּגְבֶּה ה' צְבָאוֹת
בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקְדוֹשׁ נִקְדָּשׁ בְּצִדְקָה'.

16 יִידְעָתָה ... צִדְקָה: לִפִּי תַה' קוג; 'אֲשֶׁרִי שׁוֹמְרֵי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צִדְקָה בְּכָל עַת'.

17 כֹּכ ... לְהַגְלוֹת: יִש' נו,א; הַפִּטְרָה הַסֹּדֶר לִפִּי מִנְהַג א"י, ע"י מֶאן, שם; דְּבָרֵי חו"ל מֵאֲמָרִים רַבִּים
עַל צִדְקָה הַמְקַרְבֶּת אֶת הַגְּאוּלָּה מִפְּסוּק זֶה: 'אָמַר ר' לוי כְּשִׁיִּשְׂרָאֵל מִשְׁמָרִין מִשְׁפָּט וְצִדְקָה מִמֶּהֱרִין
לִישׁוּעָה שֶׁתָּבוֹא, שֶׁנ' כֹּה אָמַר ה' שְׁמוֹר מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צִדְקָה וְגו' (מֶאן הַעֲבָרִי, עמ' רמו) בְּבֹא בְּתָרָא,
י ע"א: שִׁמ"ר ל,כד; דב"ר ה,ז.

18 וְנָ ... בְּשַׁעֲרֵיכֶם: זכ' ח,טז; ע"י לְהֵלֶךְ, שו' 32; תַּנַּח' שׁוֹפְטִים טו.

19 וְנָ ... בְּצִדְקָה: יִש' ה,טז.

ד תוֹכֵן הַפִּיּוֹט: הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוּוֹת, הַצֶּדֶק וְהַרְשָׁע, הַכָּל תְּלוּי בְּמִשְׁפָּט צִדֶּק. צִדֶּק לְכַבֵּד אֶת הַשּׁוֹפְטִים, כִּי
הַמִּשְׁפָּט לְאֱלֹהִים הוּא.

21-22 [שְׁכָר] ... מִהֶם: הַשְׁוּוֹה שִׁמ"ר ל,כ; 'ר' יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר, לִפִּי שֶׁהִרְבִּיתִי עֲלֵיכֶם דִּינִין, אֲנִי מִרְבֶּה
עֲלֵיכֶם שְׂכָר וְהוֹזַרְתִּי אֲתֶכֶם עַל כָּל הַמִּצְוֹת ... וְכֵן כָּל עֲנִין שֶׁתָּחוּב בְּפִרְשָׁה הוּא לְהוֹרֵג נֶפֶשׁ, לְמַכָּה
שׁוֹר, לְמַבְעִיר בְּעִירָה, כָּל אַחַת וְאַחַת כְּתִבְתִּי עוֹנֶשֶׁה בְּצִדָּה וּשְׂכָרָה בְּצִדָּה'.

23 סְדִירְתָּה ... לְפָנֵיהֶם: הַשְׁוּוֹה מְכִילְתָּא מִשְׁפָּטִים: 'וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים וְגו' עֲרֹכָם לְפָנֵיהֶם כְּשֶׁלַּח עֲרוֹךְ'
(מִסְכָּתָא דְּנוּיָקִין פ"א, עמ' 246). ר"ש לִיבְרַמֵּן מַעֲרִ: 'בְּרוּר שִׁישׁ כָּאֵן רִמּוֹ לְעוֹרְכֵי הַדִּיּוּנִים
שֶׁבְּמִשְׁנֵת אֲבוֹת א,ח, וּמִכָּאֵן שְׁבֹא"י פִּירְשׁוּ 'עוֹרְכֵי הַדִּיּוּנִין' בְּמוֹכֵן שֶׁל עוֹרְכֵי הַדִּין (וְלֹא
אֲרִכִּי-דִיּוּנִין). ע"י תְּשׁוּבַת רַב יְהוֹדָאִי גֶאֹן, שְׁעָרֵי צִדֶּק, צ ע"ב, ס" לב. אוֹצֵר הַגְּאוּלֹּת, הַתְּשׁוּבוֹת,
כְּתוּבוֹת, עמ' 138 (חֲזוֹנוֹת יִנְיִי, עמ' רמו). שׁוֹפְטֵי ... פְּנִיָּהֶם: לְשׁוֹפֵט אֲסוּר לְשֹׂאת פָּנֵי דֹל וְגִדּוּל (וִי
יט,טו). וְלִדְעַת ... עִימָהֶם: הַשְׁוּוֹה תּוֹסַפְתָּא סְנַהֲדְרִין ספ"א, עמ' 416: 'יְהוֹ הַדִּיּוּנִין יִדְעִין אֶת מִי
הֵם דִּנִּין וְלִפְנֵי מִי הֵן דִּנִּין וְיָמִי הוּא דֵּן עִמָּהֶם', וְכֹכֵר הָעִיר ר"ש לִיבְרַמֵּן שֶׁהִמְלִים 'וְיָמִי דֵּן עִמָּהֶם'

לפניהם / ולפני מי הם דנים / ומי דן עימָהֶם / הקראוי כְּמוֹהֶם / אֱלֹהִים
 שׁוֹפֵט הוּא אֱלֹהֵי מִשְׁפָּט / וְכָל הַמִּשְׁפָּט הַנִּשְׁפָּט / עַל יְדֵיו יוֹשֵׁפֶט / וְאֵם
 אִמָּת הַשֹּׁפֵט תִּקְבֹּשׁ קְדוֹשׁ

25

ה איש אשר הונוהו מוכי משפטים // מי שמך עלינו כמו שופטים
 בו בלשון ניתעלה במשפטים // והקשיב אשר תשים לפני שפטים
 גם על שלושת הדברים האלה // נתן נפשו עליהם בכל אלה
 דת והעם אלה / ומשפטים אלה // ושלושתן ניקראו לשמו בעידות אלה
 הן גם שלושה דברים בעולם // ושלושתן מעמידים עולם
 ונדיי אמת אשר הוא חותם ידו // ומשפט אשר הוא כדו / ושלום אשר
 מידו

30

מובאים רק בתוספתא ולא במקבילות בירושלמי פ"א, יח ע"ב, ובבבלי ו ע"ב (חזונות יניי, עמ' רכה).

26–24 אלהים... קדוש: עי' לעיל, שו' 14, 15.

ה תוכן הפיוט: גדולה מעלת המשפט, שהרי משה רבנו מסר את נפשו על המשפט ונתעלה על ידיו. המשפט הוא אחד משלושת היסודות שעליהם עומד העולם. המשפט מביא לידי אמת ושלוש בין התובע לנתבע.

28–27 איש... שבטים: השווה שמ"ר ל, ד: 'ד"א ואלה (המשפטים) אשר תשים לפניהם), מהו ואלה? — בוא וראה כמה חיבב הקב"ה למשה, שבשעה שחיסדו אותו (=גינהו, הונוהו בלשון הפייטן) דתן ואבירם במצרים, שאמרו לו (שמ' ב, ד): מי שמך לאיש שר ושופט עלינו, אמר להם הקב"ה: בזה שחיסדתם אותו אני נותן לו גדולה, שנאמר ואלה המשפטים (אשר תשים לפניהם); בילקוט שמעוני, רמז קסז בשם 'מדרש אבכיר': 'מי שמך לאיש, אמר הקב"ה בשימה גינו אותך (כלשון הפייטן: בו בלשון), בשימה אני עושה אותך שופט, שני ואלה המשפטים וכו'; עי' מדה"ג שמות, עמ' תנח.

30–29 גם... אלה: השווה מכילתא דשירתא פ"א (עמ' 117): 'בשלשה דברים נתן משה נפשו עליהם ונקראו על שמו. נתן נפשו על התורה ונקראת על שמו, שנאמר לך רד כי שחת עמך (שמות לב, ז)... והיכן מציינו במשה שנתן נפשו עליהם, שנאמר ויהי בימים הרבים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו... נתן נפשו על הדיינים ונקראו על שמו, שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך (דברים טז)... ומנין שנתן נפשו עליהם, שנאמר ויצא ביום השני וגו' ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו וישמע פרעה וגו'. הדרשה הובאה גם במכילתא דרשב"י, בשלח טו, עמ' 71, וגם שם נזכרו תורה (=דת): ישראל (=העם) הדיינים (=משפטים). במכילתא דר"י: דיינין. נוסח הפייטן 'משפטים' כמו במכילתא דרשב"י: דיינין. גם בכת"י מינכן: דיינין, עי' בהערות רח"ש הורביץ למכילתא דר"י, עמ' 117. בתנחומא בשלח, י, שופטים, ה, כי תשא, לה, בדפוס קושטא, ויניציא ומנטובה הנוסח: דיינין, ור"ש ליברמן, חזונות יניי, עמ' רלט, תמה, שר' יניי גרס במכילתא דיינים (במקום דיינים) נגד רוב המקורות, אולם כפי שהעירותי גם במכילתא דרשב"י: דיינין, וכן הנוסח בשמ"ר ל, ד ובפסי"ר ה, יד, ב. בדב"ר ליברמן ואתחנן, עמ' 61, הובאו 'ערי מקלט' במקום 'דיינין': 'וערי מקלט נתן נפשו עליהם שהרג את המצרי וברח, שנאמר ויברח משה (שמות ב, טו) ונקראו על שמו שנאמר או יבדיל משה. לדעת ר"ש ליברמן הן הן דיינים הן ערי מקלט, שהרי במכילתא שם ובדב"ר לומד שמשה מסר נפשו על הדיינים מהריגת המצרי (דב"ר, שם).

33–31 הן... אמת: השווה ירושלמי תענית פ"ד ה"ב, סח ע"א: 'תמן תנין, רבי שמעון אומר, על

זכות מִשְׁפָּט אִם נַעֲשֶׂה / הִנֵּה הָאֱמֶת // וְאֵמֶת אִם נֹעֵשׂ / הֵן שְׁלוֹם
 וּשְׂכָר אֱמֶת
 חֹסֶן מִשְׁפָּט לְאַלְהִים הוּא // עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקוֹ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ בְּרוּךְ הוּא
 טַעֲנוֹת מִשְׁפָּט / נִישָׁפֵט יִישׁוּנָה // פֶּן שׁוֹפֵט מִשְׁפָּט / דָּבָר יִשְׁנָה
 יִסְבִּיר פָּנִים / וְלֹא יִפִּיר פָּנִים // וישנה שְׁתֵּי הַפָּנִים / כְּמוֹ הַפָּנִים לְפָנִים
 [אל נא לעולם]

35

[ויקחו לי תרומה]

סג .: / שמות כה א

תוכן הקרובה: בגלל הליקויים שבכתה"י קשה לבאר הכול. הרעיון הכללי בקרובה: שבני ישראל הביאו את התרומה לבניין המשכן בנפש חפצה ובלב טהור, בלי אונס וכפייה.

ו

 טוֹנוּיָה //

שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת והשלום, ושלשתן דבר אחד הן. נעשה הדין — נעשה אמת. נעשה שלום; המאמר הובא גם בירושלמי מגילה פ"ג ה"ז, עד ע"ב; פסידור"כ פסקא יט. הפייטן משלב באמצע ביאור למאמר. וודיי... ידו: — חותמו של הקב"ה אמת (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, יח ע"א, בר"ר פאב, עמ' 971). ומשפט... בידו: לפי דב' לב, מא; ושלום... מידו: תה' כט, יא. נועש: נעשה.

34 חוסן... הוא. לפי דב' א, יז. על... הוא: לפי תה' קיט, קמב, ע"י ח"נ.

35 טענות... יישנה: בסדר הטענות לפני השופט התובע הוא הראשון והנתבע (=ישפט) יישנה (=שני לתובע). השווה ירושלמי סנהדרין, פ"ג ה"ט, כא ע"ב: 'כיצד דנין? — הדיינין יושבין והנידונין עומדין והתובע פותח בדבריו ראשון, שנאמר מי בעל דברים יגש אליכם... רבי ברכיה ורבי חלבו רבי בא בשם רבי ינאי, התובע תובע והנתבע משיב והדיין מכריע'. פן... ישנה: גם על השופט לחזור על טענות בעלי הדין, כדי שלא יטעה וישנה את הדין, השווה ירושלמי, שם: 'א"ר סימון צריך הדיין לשנות טענותיהן, שנא' ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת וגו' (מל"א ג, כג), ע"י דב"ר ה, קה"ר י, טז.

36 יסביר... לפנים: על השופט להסביר פנים לבעלי הדין ולא יכיר פנים (דב' טז, יט), אבל עליו לכוון את המשפט (=וישנה שתי הפנים) לפי טענות בעלי הדין. 'כמו הפנים לפנים' לפי מש' כז, יט: 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם'. השווה ירושלמי שם: 'רב הונא כד הווה ידע זכו (=זכות) לבר נש בדינא ולא הוה (=התובע) ידע ליה (=לכוון דבריו), הוה פתח ליה (אמר לו שמא כך דעתך לומר — פני משה) על שם פתח פיך לאלם' (מש' לא, ח). וישנה: אוצ"ל: וישנה, ור"ל שהשופט יפטר בין בעלי הדינים, או כמבואר בשורה הקודמת. שתי הפנים: בספרו של מ.ע. פרידמן, Jewish Marriage ח"ב עמ' 8 וח"א עמ' 84, מובא נוסח של כתובה ארץ ישראלית מהמאה העשירית בערך: 'ואשון ואתקנון ביניהון בתנאי בית דינא ועל הדן דעתה אתרצו תרין אפייה (ועל דעת זו נתרצו שני הפנים) חתנא וכלה'. בכתובה ירושלמית מתורגמת לעברית שנכתבה באיטליה: תרין אפייה — שתי הפנים. לפי זה 'שתי הפנים' בלשון בני א"י מובנו שני הצדדים או שני בעלי הדין, התובע והנתבע ובכתובה: החתן והכלה.

- כִּישְׁרוֹן // - - - - -
- מִתְּנַת צֶמֶר . . . // - - - -
- סִיפּוּקֵי אֵילִים מֵאֲדָמִים // [ע] . . . עוֹר . . .
- פְּקוּדֹת גַּם עוֹרוֹת תְּחָשִׁים // [צ] . . . חִים . . . צִיבְאוֹ[ת]
- קִירוֹב חֲטִיבַת עֲצֵי שֹׁטִים // [ר] . . . ים רְצִייה לְהִיּוֹת
- שָׁמֶן לְמֹאזֵר לְדֹשֶׁן וּבְשָׁמִים // . . . תְּבוּנָת א . . . נִים
- [ת]
- חֶקְפוֹ [ת . . .] מִם תְּלוּשׁ תְּ[רומה] / ש . . . ש . . . שִׁיעוֹר תְּרומה
- [רצו ר . . . ר . . . / ק . . . ק . . . ק . . .]
- צְנִיעוֹת צ . . . צֶמֶר תְּ / [פ . . . פ . . . פ . . .] תְּ[רומה]
- עש . . . ע . . . ע . . . / ס . . . ס . . . ס . . .]
- נִתְּנוּ נוֹאֵי נִדְבַת תְּ[רומה] / נִחֲשֶׁת מִיַּד מִצְנוֹת . . . תְּ[רומה]
- לְקוֹחִים לָךְ . . . לֶקַח תְּ[רומה] / [כ . . . כ . . . כ . . .]
- יְדִידִים[ם] יִיקְרוּ יְדִידוֹתוֹ / טְהוֹרוֹת טַעֲנַת ט . . .
- חִמְשֵׁי חִישֶׁק ת . . . תְּ[רומה] / [ז . . . ז . . . ז . . . ז . . .]
- וּנְדִידֵי וְהוֹתֵר וְיִתְּרוֹ תְּ[רומה] / הַנְּשִׂאִים הַבִּיאוּ הֶדְרַת תְּ[רומה]
- דָּצוּ דוֹרָשִׁי [דַּת] תְּ[רומה] / [ג . . . ג . . . ג . . .]
- בַּר בָּלָב בָּאָה הֵתְ[רומה] / אוֹר אֶחָד אוֹסְפָה הֵתְ[רומה]
- ובכן מאת [כל איש]
- בְּלִי אֶסוֹן וְאוֹנֶס
- בְּלִי גְנִיבָה וְגִגֹּל
- [בְּלִי הַפ . . . וְה . . .]
- בְּלִי [דָּוֶן וְעֶפֶף
- בְּלִי טְעוֹת וְטִרַח
- בְּלִי כְּפִיפָה וְכַעַס
- נוֹאֵי: נוֹי.
- וּוִיתְרוֹ: הוֹסִיפוּ וְהִרְבּוּ, שִׁמ' לוֹ, ג-ה.
- בַּר בִּלְבִּב: כְּמוֹ בִלְבִּב בְּרוּר, בַּר לִבִּב (תְּהִי כְדִיד), עִי' מִדֶּה"ג שְׁמוֹת, עִמ' חֲקִסֵּט.
- וְאִנִּינָה: אֲבָל וְעֶזֶר; הוֹסֵפֶת הוֹי לְסִימָן א"ב. אֲנָחָה.
- כְּפִיפָה: לְשׁוֹן כְּפִייה וְאִנֶּס, כְּלִשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ בְּב"ר סה,טו: 'אִנֶּס וְכַפּוֹף וְכוּכָה' (עִיּוֹנִי לְשׁוֹן, עִמ' רב);
- עִי' יְרוּשׁ: כְּתוּבוֹת, פ"ה ה"ו; ל ע"א: 'אִין הָאִישׁ כּוּפָף אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁחִינִק בְּנוֹ שֶׁל חֲבֵרָר; שִׁם, פ"ז ה"י, לֹא ע"ד: 'אִתָּא עוֹבְדָא קוּמִי רַבִּי יִרְמִיָּה בְּכַפִּיָּה וְכַפּוּר'.

- בְּלִי מַ... וּמִסַּח
בְּלִי שְׁנֵאָה...
בְּלִי פְּשִׁיעָה וְפָרֶץ
בְּלִי קִפְדָּה וְקוֹשִׁי
בְּלִי שְׂדִידָה וְשַׁחַק
בְּלִי שְׁקָר וְשׁוֹחַד
- כִּי אִם בְּחֹם וּבְשׁוּי וּבְרִצּוֹן וּבְקוֹדֶשׁ וּבְצֶדֶק וּבְפֶלֶל וּבְעֹז
וּבְשׁוֹשׁ [ובנ... ובמ...] וּבְלִיקַח וּבְכוֹשֶׁר יָד וּבִיקָר וּבְטוֹב
וּבְחֶן וּבְנִיזוּת וּבְנוֹרָא וּבְהִיגָה [ובד... ובג...] וּבְכִיטָח
וּבְכֹהֵב קִיּוֹשׁ עֲצָמָם וְהִקְדִּישׁוּ עֲצָמָם לְהִקְדִּישׁ ל... פְּקֻדוֹשׁת מַעֲלָה כֹּכ
וּיִקְרָא
- קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מְקֻדֵּי [שִׁים]... וְאֹמְרִים
קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צְבָאוֹת מֵלֵא כֹל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ
קְדוֹשׁ מִתּוֹרְמֵי תְרוּמָה / קְדוֹשׁ מִנּוֹדְבֵי [נְדָבָה] / קְדוֹשׁ [מִמְקֻדְשֵׁי קְדֹשׁ]
[קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צְבָאוֹת מֵלֵא כֹל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ]
קְדוֹשׁ בְּתִרּוּמָה אֲשֶׁר תִּרְמֶנּוּ לָךְ אֹמְרָה נַעֲשֵׂה לָךְ
[קְדוֹשׁ בְּנְדָבָה אֲשֶׁר נָדְבּוּ לָךְ].....
קְדוֹשׁ בְּהִקְדָּשָׁה אֲשֶׁר הִקְדִּישׁוּ לָךְ אַחֲ[ים] וְרִיעִים....
[לְעֹמֶתָם כֹּל י] אִמְרוּ
- מִמְקוֹמוֹ עֲשֵׂה תְרוּמַת עֲמוֹ עֲטָרָ[ה לְר] אֲשׁוּ
מִמְקוֹמוֹ... [נְדָבַת עֲמוֹ].....
[מִמְקוֹמוֹ]... הִקְדָּשׁוֹת עֲמוֹ כְּבוֹד תְּהִילָתוֹ
מִמְקוֹמוֹ יִיפֹ[ן]
- 28 עִשׂוּ: בְּמוֹכֵן אוֹנֶס, וְכֵן בִּלְשׁוֹן חֲז"ל: 'גִּט מַעֲשֵׂה בִּישְׂרָאֵל כֶּשֶׁר' (גִּטִּין ט, ח).
30 קִפְדָּה: בְּמוֹכֵן חֶשֶׁשׁ וְדֹאגָה, עִי' מֶלֶךְ בֶּן יְהוּדָה, עֵרֶךְ קִפְדָּה.
31 שַׁחַק: שַׁחֲקָה. תַּעֲב: תוֹעֵבָה.
34 וּבְשׁוֹשׁ: בְּשִׁמְחָה.
41 קְדוֹשׁ... לָךְ: הַפִּיטֵן רוֹמֵז לְמִדְרָשׁ חֲז"ל שֶׁתְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן כִּיפְרָה עַל חֲטָא הָעֵגֶל וְה' נִתְרַצָּה
לְיִשְׂרָאֵל, עִי' תַּנְח' תְּרוּמָה, ח.

סד / שמות כו א

[ואת המשכן תעשה]

תוכן הקרובה: תיאור המשכן, הארון והיריעות כסמלים לאהבת ה' לישראל ולמעשי בראשית. חסד ה' ותבונתו מתגלמים במשכן וכליו, ואם כי מלא כל הארץ כבודו, צמצם הקב"ה שכינתו בין שני בדי הארון.

א

[כ. ל.] תע[שה]

כך [ואת המשכן תעשה עשר יריעות שש משור ותכלת וארגמן ותולעת שני כרבים מעשה חו] שב [תעשה אותם]

וְנָשִׁיב אָשִׁיב
 5 תַּחֲשֹׁקֶתָּךְ
 ברוך מגן

ב

[מ]
 ... גח לע. ... עוֹשֵׂיהֶם לְהוֹדִיעָה

10

[ק] רְיוּחָם // רִינוּחַ [בם]
 [ש] תַּפְאֶתָּה // שְׁלוּבוֹת אֶחָת [לְאַחַת]
 [ת] חת] // ת. ... תַּפְרִיעָה אֶחָת

[כך ארך היריעה ה] אחת שמנה ועשרים [באמה ורחב ארבע באמה]
 היריעה ה] אחת מדה אחת [לכל היריעות]
 [וְנָשִׁיב] אור כשלמה נוטה [שמים כיריעה]
 [וְנָשִׁיב] צרור] המור דודי לי בין [שדי ילין]
 [וְנָשִׁיב] דודי לי] ואני לו הרעה בשושנים

15

3 ככ... [אותם]: סדר הקריאה לפי מנהג א"י, ע"י מאן, עמ' 489, 569.

13 [ככ... היריעות]: שמ' כו.ב.

14 וְנָשִׁיב... [כיריעה]: תה' קד.ב; הפסוק רומז למעשי המשכן העשוי בדמות השמים והארץ, ע"י להלן, שו" 44, 45 ובמדרשי חז"ל: בר"ר ג.ד, עמ' 20; תנח' ויקהל, ו; תנח' בוכר שם.ז.

15 וְנָשִׁיב... [ילין]: שו"א.יג; הפסוק רומז לפרוכת ושני בדי הארון, שדחקו את הפרוכת והיו נראין מתוכה, 'ועליהם מפורש בקבלה: צרור המור דודי לי בין שדי ילין', תוספתא יומא ב, טו (כ"ע ג), עמ' 238; ע"י להלן, שו" 27; בבלי יומא נד ע"א.

16 וְנָשִׁיב... בשושנים: שו"א.טז, רמז לאהבת ה' לישראל והשראת שכינתו במשכן.

וַן [הביאני אל-בית היין וד]גלו עלי אהבה

אַה[בה] . . . שור / . . . הָלְנוּ חֹמֶת שֹׁר / וְטַל תִּיחִי [עֲלִינוּ] תַּחֲשֹׁר
ברוך

מחיה

[י] // וְכָל אֲשֶׁר תִּמְלֹא / כְּבוֹדָךָ יִמְלֹא ²⁰ ג

[ג] // וּמַעַט לָךְ כְּהִרְבֵּה וְהִרְבֵּה לָךְ כְּמַעַט

[י] אֲשֶׁר אֵין לָהֶם קִיצָבָה // וּבֵין שְׁנֵי טַפָּחִים תִּתֶּה לָךְ קִיצָבָה

[יִרְעֵצַ] מַעֲלָה צַר לָךְ / יִרְעֵצַ מִשָּׁה רְנוּחַ לָךְ // וְאִיזָה מְקוֹם חִיזוּקָךְ /

אֲשֶׁר תִּשְׁכֹּן בּוֹ וְיִחְזַקְךָ

כֹּכ כֹּה אִמַּר יִי הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הַדּוֹם רִגְלִי אִיזָה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאִיזָה
מְקוֹם מְנוּחָתִי

וַן רֹמָה עַל שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדךָ ²⁵

וְאַתָּה קְדוֹשׁ | יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל

אל נא

ד שְׂגִיָּא כּוֹחַ לֹא מַצְאָנוּךְ שְׂדִי / אֲשֶׁר מְלֹא כָּל אֶתָּה וְלִנְתָּה בֵּין שְׂדִי

וְכֹונְתָה עָלַי מַעֲשֵׂה יָדַי / מְשַׁכֵּן מְפַעֲלִי יְדִידוֹת יְדִידַי

17 וַן . . . אַהֲבָה: ש"ש ב.ד. לשני הפסוקים ע"י להלך, שו' 29, 30.

18 תַּחֲשֹׁר: תזיל, לפי ש"ב כ.כ.ב.

20-22 וְכָל . . . קִיצָבָה: כבוד ה' מלא עולם, ובכל זאת צימצם שכינתו במשכן בין שני בדי הארון.

השווה פסיקתא דר"כ, כי תשא, עמ' 33: 'בשעה שאמר לו (ה') למשה) ועשו לי מקדש (שם' כה,ח),

אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם, הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, ואתה אמרת

ועשו לי מקדש? אמר לו הקב"ה, משה, לא כשאתה סבור, אלא עשרים קרש בצפון ועשרים קרש

בדרום, שמונה במערב, ואני יורד ומצמצם שכינתי ביניכם למטן, דכתיב ונועדתי לך שם (שם, שם,

כב); ע"י עוד בר"ר ד, עמ' 27; גנוי שכטר ח"א, עמ' 219; להלך, שו' 27. שני טפחים: ספר

התורה שבארון תפס שני טפחים, ע"י ירושלמי שקלים פ"ו ה"א; ברייתא דמ"ה פ"ו, עמ' 40; בבלי

ב"ב יד ע"א, לדעת ר' מאיר שספר התורה היה בארון.

23 [יִרְעֵצַ] . . . לך: כביכול צר היה להקב"ה ביריעות השמים למעלה והשכין שכינתו בין יריעות

המשכן למטה. ואיזה . . . ויחזיקך: רומז להפטרה הסמוכה ולמ"א ח, כז בתפילת שלמה: 'הנה

השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בנית'.

24 כֹּכ . . . מְנוּחָתִי: יש' סו,א, הפטרת הסדר, ע"י מאן, שם: הפסוק נדרש לנושא הקרובה בדברי חז"ל,

השווה תנח' נשא, יא: 'ואומר השמים כסאי והארץ הדום רגלי. ואנו יכולין לעשות לו מקדש? —

א"ל הקב"ה: איני מבקש לפי כחי אלא לפי כחך, שנאמר ואת המשכן תעשה עשר יריעות; תנח'

בובר נשא, יט.

25 וַן . . . כְּבוֹדָךְ: תה' קח,ו.

27 שְׂגִיָּא . . . שְׂדִי: איוב לו,כז; הפסוק נדרש לעניין צמצום השכינה במשכן, ע"י ש"מ"ר לד,א; תנח'

ויקהל, ז.

28 וְכֹונְתָה . . . יְדִי: לפי תה' צ,ז. יְדִידוֹת יְדִידַי: השווה ספרי דברים שוב, עמ' 409: 'ששה הם

אפריון בילוליי / ואהבת כלוליי / עשיית עידותיי / חסיית יריעותיי
 חדר הורתי / צל קורתיי / רצף אהבתי / רצוי חבתי / שלום פקודתי
 עשייתה לי נזר וקדוש

30

אשרי נאמן / אשר בן הואמן // לשמוע ולראות / להעשות ולעשות
 בינת כל מלאכות התבנית השפיל // ועושה הכל על ידיו היספים
 גזרתה לו ואת המשכן תעשה // וחזק והעשיא וכמו הוא עש כל מעשה
 דעת כי כל מחזק בדבר נקרא לשמו // בכל אשר חזק הוקרא לשמו
 המשכן נקרא משכן אשר עש משה // והתורה נקראת וזרו תורת משה
 ודברים אשר נתן נפשו עליהם // גם הם לשמו נקראו כולם
 זה גמלם טובות תמור רעות // הפרת עשרת דיברות לכפר בעשר יריעות

35

נקראו ידידים ... ישראל נקראו ידידים, שנאמר נתתי את ידידות נפשי (יר' יב,ו), בית המקדש
 נקרא ידיד, שנאמר מה ידידות משכנותיך (תה' פה,ב).

29 אפריון: כינוי למשכן, השווה שהש"ר ג,ז, פסיקתא דר"כ א, עמ' 3. אהבת כלוליי: יר' יב,ז. חנוכת
 המשכן נמשלה בדברי חז"ל לחתונה, עי' ספרא מכילתא דמילואים שמיני, טז. עשיית עידותיי:
 מעשה הארון, לפי שמ' כה,כא.

30 חדר הורתי: השווה שהש"ר ג,ד: 'חדר הורתי' — זה אהל מועד. צל קורתיי: בר' יט,ח. רצף אהבתי:
 שה"ש ג,י. שלום פקודתי: יש' ס,יז.

ה תוכן הפיוט: שבחו של משה שתכנן והפעיל את בניין המשכן ונתן נפשו עליו. בשכר זה נקרא
 המשכן על שמו, וזכה שהשכינה תשרה בו ותכפר על חטאי ישראל.
 32 נאמן: משה, לפי במ' יב,ז.

33 בינת ... השפיל: על-פי דה"א כה,יא יט. ועושה ... היספים: עי' שמ"ר יט,ג.

34 גזרתה ... מעשה: השווה שמ"ר לה,ג: 'ד"א ועשית את הקרשים ... וראה ועשה, וכי משה עשה
 את המשכן, והלא כתיב ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב? אלא משה לתלמוד ובצלאל
 למעשה. מכאן אמרו רבותינו ליתן שכר למעשה וכעשה. והעשיא: והעשה, בהפעיל, כתיב מצוי
 בכתביו, עי' תוספתא מועד, מהר' ליברמן, עמ' 184, שו" 19 בח"נ. חזק, מחזק, העשיא: כולם
 לשון השתדלות ועידוד לעשייה ולבניין, וכן בכתובות של בתי כנסת, כגון בנערן: דכירה לטב
 חליפו ... שאתחזקת בהדין אתרה [קדי]שה ועוד. עי' י. נווה, על פסיפס ואבן, עמ' 96: י. יהלום,
 קרית ספר, כרך נג (תשל"ח), עמ' 354.

35-37 דעת ... כוללה: השווה לעיל קרובה ס, שו" 29-30 על מקור דברי הפייטן, בתנח' תשא לה,
 נוסף עניין המשכן: 'זו אחד משלשה דברים שנתן משה את עצמו עליהן (=מחזק בדבר) התורה
 והידינים וישראל. ר' חייא בר יוסי אמר, אף המשכן נתן משה נפשו עליו ונקרא על שמו. ר"ש
 ליברמן ב'חזנות יניי', עמ' רלט, מוסיף לזה: 'וברור שלא ר' חייא בר יוסף אמר כן, אלא שהמדרש
 הסיק בעצמו, שבשיטת ר' חייא בר יוסף היא המסורת שמה נתן נפשו גם על המשכן; עי'
 רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ' 212.

38 זה ... יריעות: בתשובת רב שר שלום גאון סורא מובא שעשר יריעות כנגד עשרת הדברות
 (תשובות גאונים קדמונים, מהדורת ד. קאסל, ברלין תר"ח, סי' טו). ש"י רפפורט מטיל ספק
 בשייכות התשובה לרב שר שלום, עי' במבוא דף ט, ע"ב; עי' גם בפירוש ר' יעקב בעל הטורים
 לשמות כו,א; מדה"ג שמות כו,ט, עמ' תקצ, אבל לא מפורש שעשר היריעות מכפרות על הדברות.

חִישְׁבוּ עַל עַם כִּי הִנִּיחָם // עַל אֲשֶׁר אֵינָה לְשֹׁכֵן בְּמִקּוֹם נוֹחָם
 טִיכָס כְּרוֹבִים מַעֲשֵׂה [צַעְצּוּ]עִים // מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב צְבָעִים מוֹצֵעִים
 יָהּ בֵּין שְׁנֵיהֶם לְשֹׁכֵן נִתְאַוָּה // לְאַמִּין עֲדוּת כִּי לְבִיתוֹ קוֹדֵשׁ נֶאֱוָה
 אֵל נָא
 לעולם

ובכן ואת המשכן תעשה

ו אחוזו כמו באפסי נושבת // ועשוי בדיעה [מ]יִושֶׁבֶת
 ברור ומתוחם במחשבת // כמתוחים באוהל לשבת
 גנון וסבוב באהבת חסד // והוא יתן חסד לבנוי בחסד
 דגול וכלול ביריעות עשור // אשר פילל כל במאמרות עשור
 הדר כרובי מעשה חושב // ויושב הכרובים עליהם יושב
 ועשיתם כן יחשב // כמעשה בראשית אשר הוחשב

- 39 חִישְׁבוּ... נוחם: ר"ל שהמשכן היה סימן שהונח להם מעוונותיהם ומחטא העגל, ע"י תנח' פקדיו, ו: 'משכן העדות — עדות לכל באי העולם שנמחל להם על מעשה העגל'.
- 40 טִיכָס... [צַעְצּוּ]עִים: לפי דה"ב ג.י. מוצעים: וכן בפיוטי רס"ג על מראה התכלת בציצית 'לעשות על כנפותיו מוצעה'; ולא אדע מקור המלה ומשמעה (מ. זולאי, האסכולה הפייטנית של רב סעדיה גאון, עמ' קכו).
- 41 יָהּ... נחאוה: לפי שמ' כה, כב: 'ונועדתי לך שם... מבין שני הכרובים'. לאמין... נאוה: תה' צגה; השווה ספרא אמור, פרשה יג, ט, קג, ע"ד: 'משכן העדות — עדות לכל באי העולם שהשכינה בישראל'; תנח' תרומה, ח.
- ו תוכן הפיוט: תיאור המשכן וכליו כמסמלים את כיסא-הכבוד ומעשה בראשית. כשם שהעולם נברא בחדס כך גם המשכן הוא סמל לחדס ה' ואהבתו לישראל.
- 44 אחוז... [מ]יִושֶׁבֶת: יריעות המשכן היו אחוזים, כמו 'אפסי נושבת' — העולם, הבריאה, רמז לפסוק 'אחוזתך אפסי ארץ' (תה' ב, יח) וארץ נושבת' (שמ' טז, לה). ועשוי... [מ]יִושֶׁבֶת: שניהם האוהל ודוגמתו — בריאת העולם נבראו במחשבה ודעת, לפי מש' ג, יט. על המשכן כסמל לבריאת העולם ע"י תנח' ויקהל, לה, שמ"ר לג, ד. להלן בקרובת ויקהל ובספרות ההלניסטית היהודית, בספרי יוסף בן מתתיהו ופילון, ע"י קדמוניות היהודים, ח"א, עמ' 92, ובהערות שליט בח"ב, הע' 133.
- 45 ברור... לשבת: יריעות המשכן מתוחים וחזקים כיריעות השמים, השווה שמ"ר שם: 'למעלן (בשים) — וימתחם כאהל לשבת (יש' מ, כב), למטן — מה טבו אהליך יעקב (במ' כד, ה)'. השווה תה' קד, ב; נוטה שמים כיריעה. ברור: חזק (עיוני לשון, עמ' קעח).
- 46 גנון... בחסד: חסד ה' המקיף את המשכן משפיע חסד לעולם כולו הבנוי בחסד, לפי תה' פט, ג. 'עולם חסד יבנה'. סבוב: לפי תה' לב, י: 'הבוטח בה' חסד יסובבנו'.
- 47 דגול... עשור: עשר היריעות רומזות לעשרה מאמרות שבהם נברא העולם (אבות ה, א).
- 48 הדר... יושב: לפי שמ' כו, יא; שמ"א ד, ד: 'ה' צבאות יושב הכרובים'.
- 49 ועשייתם... הוחשב: ע"י שו' 44.

- 50 וְזָהְרָתוֹ בְּרָקִיעַ מוֹפָעַת // מוֹדַעַת וְלֹא מִיּוֹדַעַת
חוּט לְשִׁמוֹנָה כְּפֹל בְּדַעַת] // שֶׁשׁ וְאַרְבָּעָן תְּכֵלֶת וְחוֹלְעַת
טִיכּוּסִי יִרְיעוֹת חֲמֵשׁ וְחֲמֵשׁ // בְּלֵלָאוֹת חֲמֵשִׁים בְּחֲמֵשִׁים תַּחֲמֵשׁ
יְדוֹת בְּשִׁפְתוֹת תְּלַבֵּשׁ // בְּחוֹבְרוֹת וּמְחוֹבְרוֹת תַּכְבֵּשׁ
כְּתוּר חֲמֵשִׁים קֶרְסִי זָהָב // הַמְשׁוּלִים בְּטוּרֵי זָהָב
לְכוּדִים כְּתוּפֹתֵי זָהָב // לְהִיּוֹת רְפִידָתוֹ זָהָב 55
מְאוּהָל בִּירְיעוֹת עוֹרוֹת // זָכוֹת יוֹשֵׁב אוֹהֵל וְעֵט עוֹרוֹת
נְטוּעוֹת בְּלִילָאוֹת . . . רוֹת // בְּקֶרְסִי נְחֹשֶׁת מְחוֹבְרוֹת
סָפוֹן בָּזָה וְכָפוֹן בָּזָה // סְרוּחַ בָּזָה וְעֶדוּף בָּזָה
עֲנוּד וְכָפוֹל זָה עַל זָה // בְּאַמָּה מְזָה וְאַמָּה מְזָה
פְּלִיא וּמְכוֹרְכָל וּמְכוֹסָה // בְּעוֹרוֹת מְאוֹדָמִים מְכוֹסָה 60
צִיעַת תַּחֲשִׁים עֲלֵיהֶם מַחֲסָה // כ . . . נִי חוּזִי . . . מַעֲשֶׂה

- 50 זוהרתו: קשה, ואולי ר"ל שוהר המשכן (או השכינה) מופיע ברקיע והוא מודע (לפי יש' יב,ה: 'מודעת זאת בכל הארץ'), אבל אין לנו מושג בו (=לא מידועת). זוהרתו: כך בכתה", מלשון זוהר, ולא מצאתי מלה זו בלשון חז"ל, עי' רש"י לתהלים רלט טז; מלן בן יהודה ערך 'זוהרה'. בספר בן סירא (מגרי) נמצאת המלה 'זהירה' (מרצף שמש מזהירת).
- 51 חוט . . . ותולעת: לפי שמ' שם; השווה ירושלמי שקלים פח ה"ב, נא ע"ב: 'משזר בשמונה'; בבלי יומא עא ע"ב.
- 52 טיכוסי . . . תחמש: לפי שמ' שם, ג-ה.
- 53 ידות . . . תלבש: 'ידות' כאן במובן לולאות וקרסים, לפי שם, ה-ו. תכבש: תלחץ, תחבר.
- 54 כתור . . . זהב: אוצ"ל: המשולים בכוכבי זהב, וכן בקדושתא לתנוכה: '[קר]שים הנקבעים במטה ח[שוב כ]קבוע כוכבי מעלה' (שו' 65-66). ואולי כוונתו ל'תורי זהב' בשה"ש א,יא הנדרש בשה"ש"ר, שם על המשכן.
- 55 לכוּדִים . . . זהב: הקרסים והלולאים מלוכדים ונראים כתפוחי זהב. רפידתו זהב: נדרש בשה"ש"ר ג,ו על הארון והמשכן המצופים זהב.
- 56 מאוהל . . . עורות: המשכן המכוסה ביריעות עוֹרִים ומחובר בקרסי נחשת (שמ' כו,יא), מסמל את יעקב 'יושב אהלים' (בר' כה,כז) ועוטה עורות גדיי העוֹרִים (שם כז,טז).
- 58-59 סָפוֹן . . . מוֹה: לפי שמ' כו,יב-יג המשכן היה מכוסה יריעות שש ועליהן יריעות עוֹרִים ועליהן מכסה עורות 'הואמה מוֹה והואמה מוֹה בעודף באורך יריעות האהל יהיה סרוח על צדי המשכן מוֹה ומוֹה לכסותו'. סָפוֹן: מכוסה. כָּפוֹן: עי' ח"נ; אם הקריאה נכונה פירושו נטוי, לפי יח' יז,ו: 'הגפן הזאת כפנה שרשיה' והכוונה ליריעות המכסות זו את זו ומכסות את קרשי המשכן. ענוּד: מקושט לפי איוב לא,לו.
- 60 פליא . . . מעשה: לפי שמות כו,יד. פליא: מכוסה, נעלם, לפי שופ' יג,יח; עי' בפירוש הרד"ק שם. ציעת: יצוע, מצע.

קָרְשִׁים כְּאֲדָנִים עֹמְדִים // כְּתִבְנִית שְׂרָפִים עֹמְדִים
רום עֶשֶׂר אַמּוֹת מו . . . //

שפי ושפויי יהוא בְּרִיחִים // בְּטַבְעוֹת טְבוּעוֹת מְכַרְיָחִים
[ת] // וְנוֹסֵף כְּבוֹד שְׂכִינָה

65

ובכן כרבים מעשה חושב תעשה אותם

אֹתָם תַּתְּוֶיךָ שְׁנֵי אֲרִיּוֹת	בְּתִיכּוֹנֵי גִפִּי נָשָׂר בְּבִיט	17
גלו[פִּים]	דוֹהָרִים וְזֶה לָזֶה דּוֹמִים	
הַגּוֹיִּים בְּשֵׁם וְהַדּוֹרִים הוֹד	וְשׁו	
זוֹהַר רָקִיעַ עֵין זֵינָם	חֲשׂוֹקִים כְּאֶשֶׁה לְאַחֲזָתָה חוֹבְרִים	70
טְעוֹן[נִים]	יָדָם פְּשׁוּטָה עֲשׂוֹת יָקָר	
כְּרָבִים מַעֲשֶׂה צַעְצֻעִים כְּלוּלִים	לֹא מ	
מְבִיטִים אֶל כָּל מִכְּטָם	נְאוֹר וְנֶאֱדִיר בָּם נֹעֵד . . .	

62 כתבנית . . . עומדים: השווה שמ"ר לגד: 'למעלן שרפים עומדים ממעל לו' (יש' ו,ב) למטן עצי שטים עומדים (שמ' כו,ט).

64 שפי . . . בריחים: על הבריחים להיות משופים וחלקים. בטבעות . . . מברחים: לפי שמ' כו,ט. 71 תוכן הפיוט: תאור הכרובים הארוגים בתוך יריעות המשכן ועל ארון העדות ציוריהם וקשטיהם שנעשו לפי התכנית שהראה ה' למשה. מבין שני הכרובים אשר על הארון נועד ה' לדבר עם משה (שמ' כה,כב).

67 אותם . . . בביית: באמצע היריעות יהיו ארוגים ציורי אריות מצד אחד ונשר מצד שני. השווה ירושלמי שקלים פ"ח ה"ב נא ע"ב: 'רבי יהודה ור' נחמיה, חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן. מעשה חושב ארי מכאן וחלק מכאן. וחרנה אמר: מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב — ארי מכאן ונשר מכאן; בתוספתא שקלים ג,יז, עמ' 216 (ובבבלי יומא עב ע"ב): 'ר' נחמיה אומר מעשה חושב שני פרצופות, מעשה רוקם פרצוף אחד'. השווה פירוש רש"י לשמות כו,א. ברייתא דמלה"מ פ"ד עמ' 27; תוספתא כפשוטה שקלים שם, עמ' 706. דעת הפייטן על שני אריות מצד אחד אינה מתאימה לאף דעה אחת שבמקורות חז"ל. בתיכוני: בתיכנון לפי מידה, עי' בפירוש שד"ל ליש' מ,יב. בביית: ציור הנשר נראה מהצד הפונה לפנים המשכן.

68 דוהרים . . . דומים: מכאן ואילך הפייטן כולל בתאורו גם את הכרובים שעל הארון. 69 הגויים בשם: הכרובים והארון נקראים בשם ה', לפי שמ"ב ו,ב: 'ארון האלהים אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו'. לדעת חז"ל השם וכל כינויו היו מונחים בארון (ב"ב יד ע"ב). 70 זוהר . . . יום: צבע התכלת ביריעות דומה לרקיע ולפי סוטה יז ע"א: 'התכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד'; במ"ר ד,יב; ירושלמי ברכות פה,ה"ג ע"א. חשוקים . . . חוברים: לפי שמ' כה,כ,כו,א.

71 ידם פשוטה: לפי שם כה,כ: 'והיו הכרבים . . . סוככים בכנפיהם על הכפרת'. 72 כרבים . . . כלולים: השווה כבא בתרא צט ע"א: 'אונקלוס הגר אמר: כרובים מעשה צעצועים הן' לפי דהי"ב ג,י.

73 מביטים . . . מבטם: מבט הכרובים מכוון לכל, השווה ב"ב שם: 'ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר פניהם

עומדים על שני צמודים	סוככי]ם]
צופים	פניהם איש אל אחיו פונים
רמי]ם] [כמראה אשר רשומים	קשטים ועל כפורת קבועים
תאומים ובמכ . . . במח[ברת] . . .	שניהם

			21 [ובכן ואתה] אלהינו
לישכח	ש	ולתפארת	תלונים לתהילה
[ולקדש]	קרובים לקושט	ולרוממות	רכובים לר . . ים
	פ . . . לפר . . .		צבוחים לצ . .
	[סדורים] לסוד . . .	ולעטרה	עשויים לעז
[ולמשכן]	[מ]מנים למקדש	ולנעימות	נכונים לנוי
[ולכילול]	[כ . . ים] לכבוד	וללינה	לכודים לליבוב
[ולטהר]	[טכוסים] לטיכס	וליקר	ידועים ליחוד
[ולזיפרון]	[זמונים] לזכות	ולתנינה	חתומים לחומד
ולהצ . . .	[הדורים] להוד	ולוועוד	וודיים לוויסט
[ולגבוהה]	[גנונים] לגודל	ולדרינה	דבוקים לדיבוק
ולאיל	[א . . .] לאומץ	ולב . . .	בנויים לברית
ח	מַעַם קדוש /	יֹשֵׁב וּמִקְשֵׁיב קְדוּשָׁה /	אֲשֶׁר בָּם יֹשֵׁב תְּהִילֹת /
	בצבא . . . קו[דש] [ככ] וקרא		

איש אל אחיו וחד אמר פניהם לבית' ומסקנת הגמרא: 'דמצדדי אצרוי' ('קצת לבית וקצת זה לזה' רש"י שם). נאור . . . נועד: לפי שמ' כה, כב.

74 עומדים על שני עמודים: בתורה לא נזכר שהכרובים או הארון עמדו על עמודים, נראה שהפייטן מתכוון לספר התורה שבארון, השווה שהש"ר ג, ח: 'אפריון — זה הארון . . . עמודיו עשה כסף אלה שני העמודים העומדים לפניו שהיו של כסף', ע"י גם במ"ר ד, כ והדעות חלוקות אם ספר התורה היה מונח מחוץ לארון על גבי גלוסקים (=חיבה ביוונית) הנשען על שני עמודים, או שס"ת והעמודים היו בתוך הארון, ע"י במ"ר שם; ירושלמי שקלים פ"ו ה"א, מט ע"ב; ירוש' סוטה פ"ח ה"ג, כב ע"ב; בבלי ב"ב יד ע"א; רמב"ן עה"ת כה, יב ראב"ע שם; ר"ל גינצבורג, גנוי שכתר במבוא לקטע מבריתא דמלה"מ, עמ' 374-377; אנציקלופדיה תלמודית, כרך ב, ערך ארון, עמ' קעז.

76 וכמראה אשר רשומים: כפי התכנית שהראה ה' למשה, לדעת חז"ל לפי שמ' כול, ל: 'כמשפטו אשר הראית בהר', כשעלה משה למרום פתח הקב"ה שבעה רקיעים והראהו בית המקדש של מעלה, והראהו ארבע צבעונים שעשה מהם משכן' (פסיקתא רבתי, כ, צח ע"ב); ע"י להלן קרובה קט, שר 7.

81 צבוחים: מחוברים, ע"י מלון בן יהודה, ערך צבת.

84 לחדים: מלוכדים. ללינה: של השכינה, ע"י לעיל, שר 27.

85 יידועים: סדורים בדעת, ע"י קרובה קד, שר 29.

87 לוויסט ולוועוד: להתגלות השכינה, לעיל שר 20-22.

תוכן הקרובה: תיאור יופים של הפרוכת והעמדים המבדילים בין ההיכל לקדש הקדשים — מקום כבוד השכינה. הפרוכת והקרסים המוזהבים מסמלים את בריאת השמים והכוכבים המוזהרים, והם אות לפיוס שבין ה' לישראל אחרי חטא העגל. הפייטן מתפלל להשראת השכינה מחדש וגילוי כלי בית המקדש שנגנזו עד ביאת הגאולה.

א [א] // [ב]

[ג] לְתָה מַל ... מִמֶּלֶכֶת // דָּצְתָה בְּהַצָּנֶה לְיֶכֶת

הַמְתְּלוֹנָן // [ו]

[ז] .. בַּה יִידֵי // תָּנוֹת בָּצַל מַעֲשֵׂה יָדֵי

טָכַס מִתַּח פְּרִיסְתָּה // יוֹפִי תה ⁵

[כ] // לְיַמְדָּתָה מְקִימֵ עֲשִׂיָּתָה

כך ועשית פרכת תכלת וארגמן ותולעת [שני ושש משור

מעשה חשב י]עשה אתה כרבים

וְנָ כָל כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה מִמִּשְׁבָּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁה

א-ב תוכן הפיוטים: ה' ציוה למשה להקים את המשכן כאות לכפרת חטא העגל. הזהב שבמשכן כיפר על הזהב של העגל. המשכן היה עדות להשראת השכינה וייחודה בעם ישראל.

2 דצתה ... ליכת: ע' שורות 8, 9.

3-4 המתלונן ... ידי: בשתי השורות נרמז הפסוק 'יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן' (תה' צא, א), והובא גם להלן שו' 49: 'עליון אשר בסתר יושב'. דברי הפייטן יובנו לפי שמ"ר לד, א: 'ד"א שדי לא מצאנוהו שגיא כח איוב לו, כג). בשעה שאמר הקדוש ב"ה למשה: עשה לי משכן, התחיל מתמיה ואומר: כבודו של הקב"ה מלא עליונים ותחתונים, והוא אומר לי: עשה לי משכן ... לכן אמר משה יושב בסתר עליון, א"ר יהודה ב"ר סימון: יושב בסתר הוא עליון על כל בריותיו. מהו בצל שדי? — בצל שעשה בצלאל. לכן נאמר בצל שדי יתלונן. אמר הקב"ה: לא כשם שאתה סבור, כך אני סבור, אלא עשרים קרש בצפון ועשרים בדרום ושמונה במערב. ולא עוד אלא שארד ואצמצם שכינתי בתוך אמה על אמה; ע' בשינויים בפסיקתא דר"כ, שקלים, עמ' 33; תנח' תשא, י' שו"ט צא, א.

5-6 טכס ... עשייתה: ה' לימד את משה לפרוש את הפרכת ואת היריעות הגבוהות, ע' אדר"נ נ"א פ"ט, עמ' כא; בכורות מד ע"א.

7 כ... כרבים: שמות כו, לא, סדר הקריאה לפי מנהג א"י, ע' מאן, עמ' 493.

8 ... לבושה: תה' מה, יד; הפסוק נדרש לעניין המשכן בתנח' במדבר, ג: 'במדבר סיני (במ' א, א). עד שלא הוקם דבר עמו בסנה, שנאמר (שמות ג, ד): ויקרא אלהים אליו מתוך הסנה. אחר כך דבר עמו במדבר ... במצרים ... בסיני ... כיון שהוקם המשכן אמר: יפה היא הצניעות, שנאמר (מיכה ו, ח): והצנע לכת עם ה' אלהיך. התחיל לדבר עמו באהל מועד, וכן דוד אמר: כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה; תנח' בוכר שם, ג; ע' לעיל שו' 2.

- וְנֹמֵהּ ה' דַּרְשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד
וְהַצָּנֵעַ לַכֶּתֶם עִם [ה' אֱלֹהֶיךָ]
... יִשְׁעֶךָ בְּצֹל מְגִינִי יִשְׁעֶיךָ 10
[בְּרִיךְ]
- מגן
- ב מִיָּד טָרְקִסָּה // נָתַן תַּחַת ...
[ס] ... [ע] מִיָּד שְׁטִים יִשְׁלֹבֶהָ
פִּירוֹק נִיזְמִי זָהָב // צִדְקָתָהּ בְּצִיפּוּי זָהָב
[ק] ... בְּתוֹרֵי זָהָב // [ר] 15
- [ש] ... וְהָהֱמוֹפָה בְּכֶסֶף // שְׁעָתָה וְשִׁיעֲשַׁעְתָּהּ בְּנֶקֶדוֹ [ת כֶּסֶף]
[ת] ... // תַּחַת בְּקִיבּוּצַּ אֲדָנִי כֶסֶף
כֹּכ וְנָתַת אֹתָהּ עַל אַרְבַּעַה עֲמוּדֵי [שְׁטִים מִצָּפִים זָהָב
וְוִיהֶם זָהָב] עַל אַרְבַּעַה אֲדָנִי כֶסֶף
וְנֹ תַפּוּחֵי זָהָב בְּמִשְׁכִּיּוֹת כֶּסֶף דָּבָר דָּבָר [עַל אֲפִנְיֹן] 20
[וְנֹ תוֹרֵי זָהָב נַע] שֶׁהָ לָךְ עִם נִקְדוֹת הַכֶּסֶף
וְנֹ לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב אִמֵּר יִי צַבָּאוֹת
- 9 [וְנֹ ... אֱלֹהֶיךָ: מִיכָה וְחֹ; עִי' בִּשְׁרֵי הַקְדָּמָה.
12 מִיָּד ... טָרְקִסָּה: הִיא אִמָּה טָרְקִסוֹן הַנוֹכַחַת בְּמִשְׁנֵה תַמִּיד דּו, (בְּכִי"ק: טָרִיקְסִין), וְהִיא הַרְיוּחַ
שְׁבִין הֵל: כֵּל לְקוֹדֶשׁ הַקְדָּשִׁים. בְּמִשְׁכֵּן הַבְּדִילָה הַפְּרוּכַת בִּינֵיהֶם. בְּבֵית רֹאשׁוֹן הִיָּה שֶׁם כּוֹתֵל שְׁעוֹבֵיו
אִמָּה. בְּבֵית שְׁנֵי הָיוּ שֶׁם שְׁתֵּי פְּרוּכּוֹת וּבִינֵיהֶן רִיוּחַ (= מִיָּד) אִמָּה. בִּירוּשָׁלַיִם כְּלָאִים פ"ח ה"ה, לֹא
ע"ג: 'מִהוּ וְאִמָּה טָרִיקְסִין? — רַבִּי יוֹנָה בּוֹצְרִיָּה אִמֵּר טָרִיקְסוֹן מִהּ מִבְּפָנִים מִבְּחוּץ? (הֵאֵם הָאִמָּה
שִׁיכַת לְפָנִים, לְקוֹדֶשׁ הַקְדָּשִׁים אוֹ לְחוּץ?). בְּמִילּוֹנִים שֶׁל קוֹהוּט, קְרוֹיִס וְלֹוֹ נִכְתְּבוּ הַשְּׁעֵרוֹת שׁוֹנוֹת
עַל מִצָּא הַמֶּלֶךְ מִיּוֹנִית, עִי' רִי"נ אֲפִשְׁטִין, מִבּוֹאוֹת לְסַפְרוֹת הָאֲמוֹרָאִים, עִמ' 196; תּוֹרָה שְׁלֵמָה,
חֶלֶק כֹּב, בְּמִילּוֹאִים, עִמ' לו. מִיָּד: מִדָּה, וְכֵן בְּפִיּוֹט שֶׁל ר' אֶלְעָזָר הַקָּלִיר לְשַׁבַּת שְׁקָלִים ('אִז
רִאִית'): 'כֹּל קוֹ וְקָצֵב וְקָדֵד שְׁעוֹרֵי'.
14 פִּירוֹק ... זָהָב: הַשּׁוּוֹה תַנַּח' תְּרוּמָה ח: 'וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וּשְׁכָנָתִי בְּתוֹכָם ... וְלָכֶךָ נִקְרָא מִשְׁכֵּן
הַעֲדוֹת, שֶׁהוּא עֲדוֹת לְכָל בָּאֵי הָעוֹלָם שֶׁהַקְב"ה שׁוֹכֵן בְּמִקְדָּשְׁכֶם. אִמֵּר הַקְב"ה: יָבֹא זָהָב שְׁבִמִּשְׁכֵּן
וְיִכְפֹּר עַל זָהָב שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ הַעֲגָל, שְׁכָתוֹב בּוֹ וְיִתְפָּרֵקוּ כָל הָעַם אֶת נִזְמֵי הַזָּהָב (שְׁמוֹת לִב, ג.).
15 בְּתוֹרֵי זָהָב: עִי' לְהֵלֶךְ ש"ר 20.
16 הַמְּחוּפָּה ... [כֶּסֶף]: רִמּוֹ לְאַרְבַּעַה אֲדָנִי הַכֶּסֶף שֶׁהַפְּרוּכַת נִתּוּנָה עֲלֵיהֶם.
18 כֹּכ ... כֶּסֶף: שְׁמוֹת כו, לֹא.
19 וְנֹ ... אֲפִנְיֹן: מִשְׁלֵי כה, יֹא.
20 [וְנֹ ... הַכֶּסֶף: שֶׁה"ש א, יֹא; הַפְּסוֹק נִדְרַשׁ בְּשֶׁה"ש"ר שֶׁם עַל הַמִּשְׁכֵּן וְהַעֲמָדִים.
21 וְנֹ ... צַבָּאוֹת: חֲגִי ב, ח; הַשּׁוּוֹה מִדְרַשׁ אֲגָדָה תְּרוּמָה (קסו ע"א): 'דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי
תְּרוּמָה (שְׁמוֹת כה, ב). כְּתִיב לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נֹאֵם ה' צַבָּאוֹת, אִמֵּר הַקְב"ה לְיִשְׂרָאֵל: הַתְּנַדְּבוּ וְעֲשׂוּ
מִשְׁכֵּן, וְאֵל תֹּאמְרוּ מְכִיסְכֶם אֲתֶם נִתְּנִים דָּבָר, כִּי מִשְׁלֵי הוּא הַכֹּל, לְפִיכֵךְ אִמֵּר וְיִקְחוּ לִי.

... ותניחניו / בטל תמְשִׁילִינוּ

ב[רוך]

מגן [מחיה]

ג [י]... מְשִׁיךְ עוֹן // תִּלְבְּשׁוּ צָדֵק / וְיִלְבָּשׁם צָדֵק

25 [ג]... מִן[אוֹת] חֲרָפְתָּם // עַל אֵיבָתָם / תִּכְסֶּה אֶהְבָּתָם

[י]... כְּדִים כְּלִימָה // ש... גָּאֲוָה / בְּכִסּוֹתָךְ גְּבוּרָה

[י]... ת קוֹמָה // ... מִיְּתֵי הַקִּימָה / אוֹם אֲשֶׁר הִלְבִּישְׁתָּה רַקְמָ[ה]

[כז ואלבישך רקמה ו]אנעלך תחש ואחבשך בשש ואכסך משי [ואעידך עדי]

ונ עורי עורי לבשי עוֹן צִיּוֹן [לבשי בגדי תפארתך] ירושלים עיר הקדש

כי לא יוסיף לבוא בך ערל וטמא

30 ואתה קדוש [יושב תהלות ישראל אל נא]

ד ומבִּית לַפִּרְכָּת // שׁוֹכֵן עַד הוּא וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ

ובמִשְׁכָּן שָׁכֵן ובו... עֲלָה // נַעֲשֶׂה לוֹ... נַעֲלָה

הַשׁוֹכֵן עַל רוֹם חַיּוֹת שָׁכֵן // וְאֵת דָּפָא שְׁפָלִים...

... [לְמַעַלָּה רַ]קִיעַ פָּרַס // עַל [רֹאשִׁי עֲמוֹ]דִים פָּרַכְתָּ פָּרַס

35 וּבֵין שְׁנֵי פָּרְכִים שִׁיפֹן שְׂכִינָה קְדוֹ[ש]

ג תוכן הפיוט: הקמת המשכן היתה סימן לפיוס שבין ה' לישראל ובמקום עוון וחרפה — צדק ואהבה.

24 תִּלְבְּשׁוּ... צָדֵק: לפי איוב כט, יב: 'צדק לבשתי וילבשני'.

25 עַל... אֶהְבָּתָם: לפי משי' יב: 'על כל פשעים תכסה אהבה'.

28 [כז... משי: יחזקאל טז, יא: הפטרת הסדר, עי' מאן, שם; הפסוק נדרש בתנח' תצוה, א: 'א"ר

ביסנה אמר הקב"ה לישראל: בני, עשו לי כשם שעשיתי לכם. האכלתי אתכם במדבר, אף אתם היו

מקריבים לפני את הכבש האחד תעשה בבוקר (שמות כט, לט) וגר; וארחצך במים — ואף אתם

עשו לי כיוור; ואסוכך בשמן — וכנגדו שמן המשחה; ואלבישך רקמה — וכנגדו מעשה רוקם;

ואנעלך תחש — וכנגדו עורות תחשים וגר', ובשינויים בתנח' תרומה ה; שמ"ר כה, ו; פסיקתא

דר"כ. יא (בשלח), ח, עמ' 184.

29 וז... וטמא: יש' נבא, רמז לגאולה העתידה ובנין המקדש מחדש. לבוא: במקרא: יבא.

ד תוכן הפיוט: ה' הושב על כסא הכבוד בשמים צמצם עצמו למטה במשכן, עי' לעיל קרובה סד, שר

20-22; לעיל שר' 3.

31-33 ומבית... שפלים: לפי יש' נז, טו: 'כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו. מרום וקדוש

אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים'.

34 [למעלה... פרס: פריסת הפרכת במשכן מסמלת את בריאת הרקיע בשמים, השווה שמ"ר לג, ד:

'למעלה יהי רקיע בתוך המים (בר' א, ו), למטן והבדילה הפרכת לכם (שמות כו, לג)'. ובקדושתא

לחנוכה, שר' 75: 'פרוכ[ת] הנתלת להבדיל במטה / צ... הרקיע המבדיל במעלה'.

35 ובין... שכינה: לפי שמ' כה, כב.

- ה [א].... בפעולת פרכת // פי עזונות עם היתה מכפרת
 [ב].... שור כפר ... // ... זהב ... מכפרת
 [ג].... רוקם וחושב ... // ... שני אריות
 [ד].... ותלה ארבע חכרות ... // דליות תליות בארבע אונקליות
 40 [ה].... כשימלת רקיע // וקריסים גיראים בה ככוכבים בקריע
 [ו].... ה בהן מכהן // ליפנים מיהן מכהן איליי ימצא חן
 [ז].... שיימור חוקות // ... העניע שם היו מותקנות
 [ח].... צנצנת מן ימים // שני מקלות אחים ושקידים ופרחים
 [ט].... שם בגדי כהונה // ... [ק]טרת הסמים ושמן המשחה
 45 [י].... במשכן בן היו במקדן [ש] // [נ]גנוזו ... עוד עד תיעור ממעון [קדש]
 [אל נא]
 [לעולם]

ה תוכן הפיוט: הפייטן מתאר את הפרוכת המכפרת, יפיה ואריגתה 'מעשה רוקם וחושב', ומסיים בתפילה להתגלותה מחדש של הפרוכת, יחד עם שאר כלי המקדש הגנוזים בגאולה הקרובה. 37-36 בפעולת ... מכפרת: ע' לעיל ש' 14; הפייטן מדבר כאן על פרוכת זהב, אולם במקרא לא נאמר שנארגה זהב כי אם 'תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור'. על זהב בפרוכת נזכר גם ב'מגילת המקדש' (כרך ב, עמ' 21): ועשיתה פרוכת זהב. י. ידין, מביא בהערה את דברי ר"ש ליברמן: 'בברייתא דמלאכת המשכן (שהוא מקור מומן התנאים) פ"ד הוצאת ר"מ איש שלום, עמ' 27 נאמר: 'וכשם שהיה אורג את הפרוכת כך היה אורג את האפוד ואת החשן, אלא שבאלו היה חוט אחד יותר של זהב' וכו'. ומכאן שבפרוכת לא היה זהב, ועי' גם בפירוש רש"י לשמות לט.ג. ולא מצאנו בשום מקום שהיו חוטים של זהב בפרוכת. אבל בילקוט (פקודי רמז תכב) גרס בברייתא דמלאכת המשכן (ע' בהוצ' ר"מ איש שלום, הנ"ל, עמ' 94): 'והחוט כפול ארבע ר' יוסי אומר: וחוט של זהב היה יתר בהם' וכו', משמע שבכולן (אף בפרוכת) היה חוט של זהב, מלבד ארבעת המינים, כפירוש ר"מ איש שלום, שם, ריש עמ' 30. עד כאן דברי ר"ש ליברמן. ויש להוסיף לזה שבברייתא דמלאכת המשכן, עמ' 49 מובא שבבנין האחרון 'שתי פרוכות של זהב היו פרוסות עליהן מלמעלה והיה נקרא אמה טרקסין' וגם ב'מסכת כלים' המאוחרת (ילינק, בית המדרש ב, עמ' 89): 'פרוכת של זהב ו' שנכנס בהם י"ב אלפים ככרי זהב'. יש איפוא יסוד לדעת הפייטן.

- שני אריות: ע' לעיל קרובה סד, ש' 67.
 39 ותלה ... אונקליות: השווה ברייתא דמלה"מ: 'היה אורג את הפרוכת עשר אמות על עשר אמות ועושה בה ארבעה תוכרין (כעין לולאות) ותולה אותה באונקלאות שעל גבי העמודים' (פ"ד עמ' 27). אונקליות: וזים ביוונית ἀγκύλος, ע' עה"ש ערך אנקול. דליות: מורמות.
 40 כשימלת ... ברקיע: לפי תה' קז.ב: 'עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה', רמז ליריעות המשכן והפרוכת, ע' לעיל, ש' 34; על הקריסים ע' לעיל קרובה סד, ש' 54.
 41 כהן ... חן: אולי רמז לכהן הגדול הנכנס לפניו מהפרוכת לקודש הקדשים.
 42-45 שימור ... ממתן קדשן: השווה תוספתא סוטה פ"ג, א, עמ' 229: 'משנגנו ארון נגנו צנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה, ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה, וארגו שהשיבו פלשתים דרין (=דורון) לאלהי ישראל ... ומי גנוז? — יאשיהו המלך נגזר. וכן בתוספתא יומא פ"ב, טו, עמ' 238: ירושלמי שקלים פ"ו ה"א, מט ע"ג; בבלי יומא נב ע"ב; הפייטן מוסיף 'מים', קטרת הסמים ובגדי כהונה, שלא נזכרו במקורות הנזכרים. אולם במכילתא בשלח ויסע פ"ה, עמ' 172, מובאים

- ו [אָרוֹגָה וט] ווּיָהָ בְּחֶמְדָּה וּבְבִקְיֹת // ... נִדְבָה וְאַתָּנָן טוֹת
- [ב] ... יָקוֹם וְיִרְיָקוֹם וְיִמְרִיקוֹם // ... וּיָקוֹם לְבָל יְהִי בְּכָל תִּיקוֹן עֵיקוֹם
- [ג] ... [כ] מוּ בְּעֵצִי קָשֶׁת הָיָה יוֹשֵׁב / וּפְנִימָה לָהּ בְּכָבוֹד יוֹשֵׁב / עָלְיוֹן אֲשֶׁר בְּסֶטֶר יוֹשֵׁב
- [ד] ... אֲרַבְעַ חֵיּוֹת מוֹעֲמָדִים / תְּפוּיִים בְּתֵרוֹץ מְשׁוֹקְדִים / [ע] בּוֹדֶת יִיחֹד מוֹשֵׁיב יְחִידִים 50
- [ה] ... רְאשִׁים כְּתוּמִים פּוּ מְגוּוִים // יַחַד זֶה לָזֶה שְׁ[וויים] / אֲדִנִּי כָסֶף מְשׁוּוִים
- [ו] ... [ע] בָּנָן קָשֶׁת פְּתוּחָה // לְכָל פָּנִים לֹא גְלוּיָה / לְ[תַפְאֶרֶת] וּלְכָבוֹד תְּלוּיָה
- [ז] ... צָרְכֶּיָה אֶהְיָ רְצוּפִים // נִכּוֹנוֹ לִכְהֵן לְבָל יְהוּא [צוּפִים] / שְׂכִינַת מְדָבָר בְּחִיף צוּפִים

שלשה דברים שאלהיו עתיד להעמיד לישראל: צלוחית המן וצלוחית של מי נדה (להזות על הטמאים) וצלוחית של שמן המשחה; 'מים' הובאו גם בפירקא דרבנו הקדוש, מהד' שענבלום, דף לב. באבות דר"נ נ"א פמ"א נזכרו גם הפרוכת ובגדי כהונה. בחזון ברוך א פ"ו ז-י נזכרה בין השאר גם הפרוכת ובגדי הקודש לכהנים ו'מזבח הקטורת'. גם ב'מגילת הנחוש' ממדבר יהודה נזכרה גניזת 'כלי דמע ולבושין' (=בגדי כהונה), ע"י במהדורות ב"צ לוריא פסקא יד, עמ' 76-77; ספר מכבים ב, בה: מסכת כלים בביתמ"ד של ילינק ח"ב, עמ' 88-91; ר"ש ליכרמן, תוספתא כפשוטה, סוטה, עמ' 733-735. שני מקלות אחים: הפייטן מתכוון למקלו של אהרן ולמטה משה בו בקע את הים, שנזכר בין הדברים הגנוזים באדר"נ שם.

1 תוכן הפייט: תאור אריגת הפרוכת, העמודים והאדנים, המצופים זהב וכסף והמסתירים את ענן הכבוד של השכינה בקודש הקדשים.

47 [ארוגה ... טוות: השווה משנה שקלים ח,ה על אמנות הפרוכת: 'פרכת עביה טפח על שבעים ושנים נירים נארגת, על כל נימה ונימה עשרים וארבעה חוטים ... ובשמונים ושנים ריבו היתה נעשת' (לפי כ"ק). בקיות: מובנה מומחיות ונסיון, ע"י י. ווארסטקי לשון המדרשים (ירושלים תש"ל), עמ' 177: ח' ילון, פרקי לשון, עמ' 313-315. טוות: רמז לריבות (=נערות) האורגות את הפרוכת, ע"י ר"ש ליכרמן, יוונית ויוונית בארץ-ישראל, עמ' 274.

48 ויוריקום ... עיקום: על יפיה של הפרכת ע"י משנה שקלים ש,ד: 'ואם היתה חדשה שוטחין אותה על גג האצטבא (בכ"ק: האיסטווא, stoā אולם העמודים בהר הבית), כדי שיראו העם את מלאכתה שהיא נאה; ע"י יוסף בן מתתיהו, מלחמות היהודים, ספר ה,ה (מהד' שמחוני, עמ' רצג).

49 בענן ... יושב: רמז להשראת השכינה בקודש הקדשים מאחורי הפרוכת, ע"י לעיל שר' 3-4. בענן קשת: לפי יחזקאל א,כה: 'כמראה הקשת אשר יהיה בענן ... הוא מראה דמות כבוד ה'.

50 ארבע ... יחידים: רומז לפרוכת הנתונה על ארבעה עמודי שטים מצפים זהב'. ארבעת העמודים רומזים לארבע החיות שבכסא הכבוד. [ע] בודת ... יחידים: לפי תה' סח, ורומז לה' שהוציא את בני ישראל ממצרים והביאם לארץ, ע"י שמ"ר טו,יא.

51 מנווים: נאים. אדני ... משווים: העמודים המוהבים מתאימים לאדני הכסף.

52 קשת ... תלויה: רמז לפרוכת המסתירה את קודש הקדשים שבו אסור לאדם להיכנס, לפי ו' טו,ב.

53 צרכיה ... רצופים: השווה שהש"ר ג,ח: 'תוכו רצוף אהבה — זו השכינה'. נכונו ... צופים: בגלל הטשטוש קשה לבאר.

תוכן הקרובה: המנורה בקרובות יניי בכלל היא סמל תורה-אור וסמל כנסת ישראל הדוויה והסכופה בתקופת ביזאנטיון. אמנם 'כבה אור משכן, דעך אור מקדש', אולם הפייטן מקווה שנבואת זכריה על המנורה לעתיד לבוא תתגשם, האור הגנוז יתגלה מחדש, והוא מסיים בברכת נביאי ישראל: 'ואורנו לא ידעך וגירנו לא יכבה'... ולאורנו ילכו גויים'.

ד בסוף הַרְאִיתָה כִּי מְתוֹק הָאֹר / ...
טוֹב הָיָה אֹר אֲשֶׁר הִדְלַקְנוּ בַּמִּשְׁכָּן / וּמְתוֹק הָיָה
אֹר אֲשֶׁר הִבְהִיקְנוּ בַּמִּקְדָּשׁ
5 כָּבֵה אֹר מִשְׁכָּן / דַּעַךְ אֹר מִקְדָּשׁ
עַתָּה תֵּאִיר לָנוּ בְּאוֹרְךָ / וְתִזְרִיחַ עֲלֵינוּ בְּכַבּוֹדְךָ
נִרְאָה מִ[רוֹם] וְקֹדֶ[שׁ]

עשיריה

ה אֲזַ שְׁמֵן מֵאֹר אֲשֶׁר צִוִּיתָה לְהָאִיר // צִוִּיתָה אֵיךְ אֵתוּ לְהָאִיר
בַּחֹר הָיָה מְשֻׁלָּשָׁה שְׁמָנִים // גִּרְגְּרִי זִיתִים כְּחוֹשִׁים וּמְשֻׁמָּנִים
10 גַּם בְּאֲשֶׁר צִוִּיתָה יָךְ רֹאשׁ שְׁמֵרָאשׁוֹן // כֵּן יִהְיֶה יָךְ רֹאשׁ שְׁבִירָאשׁוֹן
דְּלִיק בְּטֶהֱרָה / עַל הַמְנוּחָה הַטְּהוֹרָה // תְּמִיד בֵּין בְּטוֹמָאָה / וְהִיא לֹא נִטְמָאָה
הֵן גַּם בְּשֶׁבֶת / לְבִלְתִּי יוֹשֶׁבֶת // אֹר שְׁמֵן קֹדֶשׁ / הַדְּלִיק בְּבֵית הַקֹּדֶשׁ
וְתִמְיָד לֹא יִכְבֶּה בְּלִילָה גִּירָה // וְלֹא יוֹעַם אוֹרָה / כְּאֲשֶׁר גִּירְךָ הוֹרָה

- 2 כי ... האור: קה' יא.ו.
6 עת ... בכבודך: לפי יש' ס,א-ג.
9 בחור ... ומשומנים: השווה משנה מנחות ח,ד: 'שלשה זיתים ובהן שלשה שמנים, הוית הראשון מגרגרו בראש הוית וכותש ונותן לתוך הסל'; תו"כ אמור ג,א, קג ע"ב.
10 גם ... שבראשון: לפי משנת מנחות שם, היו שלשה מיני זיתים שמוסקים אותם שלוש פעמים בשנה, ובכל מסיקה יש שלושה מיני שמן, ובמשנה ה' שם: 'הראשון שבראשון אין למעלה ממנו' — השמן הראשון מן המסיקה הראשונה. על הוית להיות הנבחר ('ראש שבראשון') וגם השמן יהיה 'ראש שבראשון'.
11-12 דליק ... הקדש: הדלקת המנורה דוחה גם טומאה ושבת לפי תו"כ שם ה"ז, קג ע"ד: 'תמיד — אף בטומאה, תמיד — אף בשבת'. והיא ... נטמאה: במ' ה,יד.
13 ותמיד ... נירה: לפי מש' לא,יח.

1 אֲמוֹנִי אוֹם מִי זֹאת עוֹלָה // לְהַעֲלוֹת גֵּר הָיִית שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה
15 בְּכִיבוֹי אִם אוֹרֶם נַעֲלָה // יְדִלִיק מִמִּזְבֵּחַ הָעוֹלָה

גוֹי עֲרָבִים זֶה לָזֶה // דִּישוֹן דּוֹמִים זֶה לָזֶה
דּוֹלָקִים וְלֹא מִכֶּהִים זֶה אֶת זֶה // וּבָנָה מְעַכְבִּים זֶה אֶת זֶה

הַמוֹנִי אוֹם לְאִיּוֹמָה אַחַת // עֲרִיכַת נִירוֹת בָּאָה מַעֲשֶׂת אַחַת
וּלְכוּלָם יְהִי מִדָּה אַחַת // בֵּין בִּימֵי חוֹל וּבֵין בִּימֵי נַחַת

1 תוכן הפיוט: הלכות הדלקת המנורה בבית המקדש מסמלות את אחדות העם וחזון אחרית הימים.
כשם שעשיית המנורה היתה מעשת אחת וממידת שמן אחת 'ומעכבים זה את זה', כך גם בני
ישראל קשורים זה לזה וערבים זה בזה. שבעת קני המנורה מסמלים את שבעת כוכבי הלכת, שבעת
ימי הבריאה, ואת חזון האור הגנוז שייגלה לעתיד לבוא.

14 אמוני... עולה: ה' ציווה את האומה המאמינה בו (=אמוני אום). מי... עולה: שה"ש ג,ה, הפסוק
נדרש בשהש"ר שם על בני ישראל היוצאים מן המדבר. להעלות... עולה: השווה תו"כ שם ה"ז:
'להעלות נר — שתהא שלהבת עולה', והראב"ד מפרש שם: 'שתהא הפתילה יפה ודולקת מאיליה
ולא שתהא צריכה דבר אחר לסעדה'; השווה בבלי שבת כ ע"א.

15 בכיבוי... העולה: אם האור נעלה — כבה — נסתלק, מדליקים את המנורה מהאש שעל גבי
מזבח העולה, השווה תו"כ שם: 'מצאו שכבה, מדשנו ומדליקו ממזבח העולה' והכוונה לנר
המערבי. ע' משנה תמיד ו,א.

16 גוי... לזה: בני ישראל שהם ערבים זה לזה מצווים לדשן נרות דומים זה לזה; השווה תו"כ
בחוקותי (פ"ז, ה קיב,ב): 'וכשלו איש באחיו, אינו אומר איש באחיו אלא איש בעון אחיו, מלמד
שכל ישראל ערבים זה בזה'; בבלי שבועות לט ע"א. גירסת הפייטן 'לזה' ולא 'בזה' מצויה
במקורות ארץ ישראלים, המחליפים ב' בל', ע' ר"ש ליברמן, גנוז קדם ספר ה (בעריכת ב.מ.
לוי), עמ' 180-182; ר"נ אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 1110. דישון... לזה: ר"ל שדישון
הנרות צריך להיות בנרות הדומים זה לזה ומכוונים כנגד הנר האמצעי. השווה ספרי וזוטא בהעלותך
ח,ב עמ' 255: 'ומניין שיהיו כל הנרות מוסטרים כנגד נר האמצעי, תלמוד לומר אל מול פני
המנורה'. (שלא כדעת החיצונים, ע' מגילת המקדש, כרך ב, עמ' 28). ומפורש בברייתא דמלאכת
המשכן פ"י, עמ' 65: 'שבעת הנרות שיהא דליקן שוה ונרותיהן שוות והן דומין זה לזה'; ע'
בהערות רמא"ש שם, עמ' 69. דישון: הפייטן מתכוון לא רק לדישון הנרות, כי אם להדלקת הנרות
בכלל, ע' להלן, שר' 42.

17 דולקים... זה: על הנרות כולם להיות דולקים באור בהיר. השווה משנה מנחות ג,ז: 'שבעה קני
מנורה מעכבין זה את זה, שבעה נרותיה מעכבין זה את זה'; תוספתא מנחות ו, יא, עמ' 520.
הפייטן משלב כאן הלכה באגדה. כשם שנרותיה של המנורה — סמל האומה, מעכבין זה את זה,
כך גם ערבים ישראל זה לזה.

18 המוני... אחת: המוני בית ישראל מצטרפים לאומה אחת. לאיומה: אומה בלשון הפייטנים, לפי
שה"ש ו,י 'איומה כנדגלות', שנדרש בשהש"ר שם על כנסת ישראל. עריכת... אחת: עריכת נרות
פירושה כאן עשיית הנרות. הפייטן רוצה לומר, שהמנורה עשויה מקשה 'מעשה אמן מעשה
קורנס' (ספרי בהעלותך, פ'סוקא סא, עמ' 59) ואינה באה אלא 'מן המשוך' (ספרי וזוטא בהעלותך
ח,ג, עמ' 255), ומפורש בתוספתא חולין, א יח, עמ' 507: 'מנורה אין כשרה אלא מן העשת, עשאה
מן הגרוטאות פסולה', ובברייתא בבבלי מנחות כח ע"א: 'מנורה באה מן העשת ומן הזהב' ע'
ברייתא דמלאכת המשכן פ"ו, עמ' 64; ר"ש ליברמן, חזנות יניי, עמ' רמב; ובקרבנות יניי
לבהעלותך. 'ומשך כולהם היו ממה ובה', שכל איברי המנורה היו מאותה מתכת — מזהב.
19 ולכולם... נחת: לכל נר ניתנה אותה מידה, חצי לוג שמן. השווה תו"כ אמור שם הי"א: 'מערב עד

זוהר נר מערבי דליק יהי // פי שכינה במערב לעולם היא
 חוק בשבת ובטמאה יהי // כחוק אומר [יהי] אור יהי
 טובי לב וזכי שם טוב // להיטיב ולזכך שמן טוב
 יופו ככן לראות באור הטוב // ויבא אליהם את האור פי טוב
 כל פוהנים יעסקו בגר אחד // וכל גירות יהי אורם פאחד

בקר, תן להם מידתן שיהא דליקין מערב עד בוקר. אותה מידה ניתנה גם בימי שבת כבימי חול, עי' תו"כ שם: 'תמיד אף בשבת, תמיד אף בטמאה', עי' זבחים, יא ע"ב; מנחות פט ע"א. אחדות המנורה: עשת אחת, מידה אחת ונוהג אחד בכל הימים, היא סמל לאחדות האומה כולה. נחת: ימי המנוחה, שבתות ומועדים.

20 זוהר... היא: הנר המערבי דולק תמיד. עי' תו"כ שם, ה"ו: 'להעלות נר, שתהא נר המערבי תדיר שממנו יהיה מתחיל ובו יהיה מסיים'; עי' גם ספרי בהעלותך, פיסקא נט, עמ' 57; בבלי שבת כב ע"ב, בשם רב, ועי' בהשלמות ותוספות ר"ח אלבק למשנה תמיד ו.א. כי... היא: הנר המערבי דולק תמיד מכיוון שהוא סמל השכינה שבמערב השורה בישראל. עי' תו"כ אמור, שם ט: 'העדות — עדות לכל באי העולם שהשכינה בישראל' ובברייתא מגילה כא ע"ב: 'אל מול פני המנורה יאירו, מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי ונר מערבי כלפי שכינה'; עי' מנחות צח ע"ב ובבא בתרא כה ע"א, בשם ר' אבהו, ש'שכינה במערב, ובשמ"ר ב, ב: 'לעולם אין השכינה זוה מהכותל המערבי'. עי' בפירושים וחיידושים לירושלמי לר"ל גינצבורג, ברכות, פ"ד ה"ה, מעמ' 381 ולהלן, ובמאמרו של Goodenough ב-H.U.C.A. כרך כג (51-1950), עמ' 467, על כתובת המנורה כסמל לאלהות; שוובה-ליפשיץ, בית שערים, כרך ב, ירושלים תשכ"ו, עמ' 58.

21 חוק... ויהי: הדלקת הנרות דוחה את השבת והטומאה כחוק בריאת האור המשמש בלי הפסק בשבת ובחול, עי' שו" 10-11. כוונת הפייטן כאן לנר המערבי. עי' בפירוש הראב"ד לתו"כ שם קגג: 'דתלתא כתיבי בפרשה (שדוחה שבת) תרי על נר המערבי וחדא אשאר נרות. קמא קא דרשינן ליה שיהא תדיר, תריין בתראי לקמן דרשינן לשבת ולטומאה, חד לנר המערבי וחד לשאר הנרות', ובמדרש הגדול לשמות, עמ' תריג: 'חקת עולם — חק הוא ממי שאמר והיה העולם'.
 22 טובי... טוב: על הכוהנים בעלי השם הטוב והלב הטוב להיטיב — הטבת הנרות בשמן זית זך, לפי קה' זא: 'טוב שם משמן טוב', שנדרש בקה"ר שם על בני אהרן שנמשחו בשמן.

23 יזכו... טוב: בזכות הדלקת הנרות יזכו לראות באור הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא. עי' תנח' תצוה ד: 'א"ר אושעיא... אמר הקב"ה לישראל אם תדליקו לפני נרות, אני מאיר לכם מן המאור הגדול לעתיד לבוא, שנאמר (ישעיה ס) 'והיה לך ה' לאור עולם ואלהיך לתפארתך' ובנוסח אחר, בוי"ר לא, יא, עמ' תשלג: 'אמר ר' חנן בזכות להעלות נר תמיד (ויקרא כד, ב) אתם זוכין להקביל נרו של המשיח, מה טעם שם אצמית קרן לדוד ערכתיו נר למשיחי (תה' קלב, יז). וירא... טוב: ברא' ד, כל... כאחד: דברי הפייטן יובנו לפי מקורות ההלכה המקבילים, בתו"כ שם פ"ג ה"י (קגד):
 24 'יערוך אותו אהרן ובניו — מה תלמוד לומר, לפי שנאמר אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, יכול יהיה כהן אחד נכנס בשבעה נרות (=שידליקם בבית אחת) — בפירוש הראב"ד שם, תלמוד לומר: להעלות נר תמיד (=שיש מעלה לנר אחד משאר נרות). יכול לא יהיה כהן אחד נכנס בשבעה נרות אבל יהיו שבעה כהנים נכנסים בשבעה נרות (=ידליק כל אחד ואחד את שלו בבית אחת, שם), תלמוד לומר יערוך אותו אהרן ובניו — הא אהרן ובניו אינן עורכים אלא אחד (=אחד אחד ובוה אחד זה)'. ובספרי זוטא בהעלותך ח, ב, עמ' 255: 'יכול שהיה מעלה כולה כאחת, אמרת להעלות נר תמיד (שמות כז, ב). אחד אחד. יכול אהרן לא היה מעלה כולה כאחת, אבל בניו יהוא

לא יראו צל אחד באחד // ויוטבו ביצירת אור ביום אחד

25

מעולים אשר עילי[ת]י עד למעלה // להעלות נך מעולה אין ממנו ולמעלה
נהרת מנורה המעולה // שלהבתיה למעלה למעלה

סחתה לנביא נאום לנביא // הנכנס לאיזי קלביא
ערך שמן פנימה לביא // ולא יתקין מבחוץ ויביא

פנימי דליק הדלק תמיד // סידורם בשנה להתמיד

30

מעלים כולה כאחת. ת"ל יאירו שבעת הנרות יערוך אותו אהרן ובניו (שם כא) אחד אחד. ע"י בפירוש הראב"ד לתו"כ שם ובפירושו ר' ישראל מאיר הכהן מראדין לתו"כ, פיטרקוב תרע"א, שם דף סח,ב. והם הם דברי הפייטן, שכל הכהנים יעסקו בנר אחד, אחד אחד, ולא בבת אחת. ר"ש ליברמן במאמר "חזונות יניי", עמ' רכו, העיר, שמקור דברי יניי בברייתא דמלאכת המשכן (פ"י, עמ' 65): 'כיצד מדשנן, מעבירן מעל גבי המנורה ומניחן באהל ומקנחן בספוג, נמצאו כמה כהנים עסוקין בנר אחד דברי ר' יוסי'. ובנוסחאות מדויקות: 'כל הכהנים עסוקים בנר אחד' כלשון הפייטן, ע"י בהערות רמ"ש שם, עמ' 70. וכל... כאחד: לכל הנרות ניתנה אותה מידת שמן חצי לוג וגם אורם היה שווה, ע"י לעיל, שר' 19 ולהלן, שר' 42.

25 לא... אחד: אור שבעת הנרות צריך להיות ברור ובהיר משמן זית וך בלי שום צל, שר' אחד לא יאפיל על חברו, דכדרי הפייטן בשורה הקרובה: 'להעלות נך מעולה אין ממנו ולמעלה' ואז 'יוטבו' הנרות — יהיו טובים — כאור שנברא ביום הראשון של הבריאה: 'וירא אלהים את האור כי טוב' — 'ויהי ערב ויהי בקר יום אחד'. אור המנורה מקביל לאור הבריאה, ע"י תנחומא פקודי, ב: 'ברביעי ברא מאורות, דכתיב יהי מאורות ברקיע השמים, ובמשכן כתוב ועשית מנורת זהב'.
26 מעולים... ולמעלה: ה' ציווה את בני ישראל, המעולים עד למעלה, להדליק שמן זית ממסיקה ראשונה, שאין מעולה ממנו.

27 נהרת... למעלה: נהרת (=נהרה, אורה) המנורה צריכה להיות בהירה ושלבהתה צריכה לעלות מאליה, לפי תו"כ אמור, שם ה"ז: 'להעלות נר — שתהא שלהבת עולה'.

28 סחתה... כלביא: 'סחתה לנביא' — אמרת לנביא, למשה, 'נאום לנביא' — שיצווה את אהרן הנקרא נביא ('ואהרן אחיך יהיה נביאך' שמ' ז,א) 'הנכנס לאיזי כלביא' — אהרן הכהן הנכנס לאיזי, לבית המקדש הנקרא 'איזי' בלשון הפייטנים (ע"ש הפסוק: כי בחר ה' בציון אוה למושב לו תה' קלב,ג) כלביא — בזריות כארי, 'כהנים זריון הם' — עירובין קג ע"א, ועוד.

29 ערך... ויביא: את 'ערך השמן' — מידת השמן, 'לביא' — ילבה (לבה — לבא) בפנים ולא יתקן מבחוץ, דכדרי תו"כ אמור, שם ה"ב: 'יערוך את הנרות לפני ה' — שלא יתקן מבחוץ ויכניס' — 'שלא ידליק נרות מבחוץ ויכניס וישיבם על הקנים' (בפירוש רי"מ הכהן מראדין לתו"כ שם). ילביא: בהפעיל, בלשון חז"ל בפיעל, ע"י משנה ב"ק ה"ד (כתי"ק): בא אחר וליבא המלבא חייב.

30 פנימי... להתמיד: הפייטן רוצה לומר שהנר המערבי נשאר תמיד דולק, לפי תו"כ שם ה"ז: 'להעלות נר, שתהא נר המערבי תדיר שממנו יהיה מתחיל ובו יהיה מסיים... כיצד נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקים, מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק, שממנו מדליקים את המנורה בין הערביים'. וכן בספרי במדבר, פיסקא נט, עמ' 57, ובמשנה תמיד ז,א. הנר המערבי נקרא 'פנימי' משום שלדעת הסוברים שנרות המנורה היו בין צפון לדרום, היה הנר האמצעי הנר המערבי, מפני שפי הפתילה שלו משוך כלפי מערב (ע"י רש"י מנחות צח ע"ב). 'סידורם בשווה להתמיד' — מפורש לפי ברייתא דמלאכת המשכן פ"ו (עמ' 65): 'שבעת הנרות שיהא דליקן שווה ונרותיהן שוות והן דומים זה לזה', ע"י לעיל, שר' 16, וע"י בקרובה לחנוכה מאת הפייטן ר' פינחס, ידיעות המכון לחקר השירה העברית כרך א, עמ' 171.

צורכיהם להם להעמיד // להנהיר גם פעולת התמיד

קיבוע גירות ש[כע]ה // על מחצב עמודיה שכעה
רצונים סדורים לשכון שכעה // כסדר מזלות שכעה

שמינים אשר ככל נר דליקים // ובהקדש אינם דולקים
תוכן במה מדליקים // ובמה אין מדליקים

35

ז איפנון ביאור אקדך אור גיהא דברך לפעמינו נר

31 צורכיהם... התמיד: צריך להיזהר בהם ולהעמיד צורכיהם — להכין השמן והפתילות מדי יום ביומו, תדיר, כעולת תמיד, השווה תר"כ, שם הי"ב: 'חמיד אף בשבת, חמיד אף בטומאה'; עי' רמב"ם, הלכות תמידין ומוספין, פ"ג ה"י.

33-32 קיבוע... שבעה: שבעת הנרות במנורה, הקבועים בבית המקדש או במשכן, רצויים לשכון בשבעה רקיעים ומקבילים לשבעת המזלות שברקיע. השווה תנח" בהעלותך, ה: 'שבעת הנרות כנגד שבעה כוכבים שמשוטטים בכל הארץ'. הפסוק 'חצבה עמודיה שבעה' (מש' ט,א) נדרש בוי"ר יא.א-ד, עמ' רכג על בית המקדש ואהל מועד וגם על בריאת העולם בשבעה ימים; עי' עוד פסי"ר ח, כט, ב; תרגום ירושלמי לשמ' מ,ד; מדרש תדשא מהדורת ר"א אפשטיין (מקדמוניות היהודים כרך ב, עמ' קנו) ובקרובה לר' פנחס שם, עמ' 173. הרעיון על הקבלת המנורה למזלות עתיק מאד ונמצא כבר אצל יוסף בן מתתיהו (מלחמות היהודים, ספר ה' ירק ה) ואצל פילון, עי' א. שליט, מבוא לקדמוניות היהודים ליוסף ב"מ, עמ' XLII.

34 שמנים... דולקים: דברי הפייטן יובנו לפי הברייתא בבבלי שבת כא ע"א: 'תני רמי בר חמא, פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש, משום שנאמר להעלות נר תמיד. הוא תני לה והוא אמר לה, כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ולא שתהא עולה עלייך דבר אחר'. ופירוש דברי הפייטן: 'שמנים אשר בכל נר דליקים' — כל השמנים שמדליקים בהם נרות בחול או בחנוכה, אין מדליקים בהם בהקדש (בבבלי: במקדש), בהתאם לתוכן במה מדליקים ובמה אין מדליקים' — לפי ההלכות שנשנו בשבת בפרק 'במה מדליקין'. בש"ס כת"י מינכן ובדפוס שונצינו חסרה המלה 'ושמנים' בברייתא (דקדוקי סופרים כאן, עמ' 138) אבל הובאה במדג"ג שמות עמ' תר"י, וכן נראה מרמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ג הט"ו. יש כאן לכאורה הקבלה ברורה לבבלי, אולם נראה שדברי רמי בר חמא, פתילות ושמנים וכו', אינם דבריו הוא, כי אם ברייתא ששנה, ומשום כך הקדים 'תני', והיתה ידועה ליניי בארץ ישראל. כידוע נמסרו מימרות מאת אמוראי בבל והן ברייתות במקורות אחרים. עי' ע.צ. מלמד, מדרשי הלכה של התנאים בתלמוד בבלי, ירושלים תשי"ג, עמ' 25-29; ח. אלבק, 'מחקרים בברייתא ותוספתא', עמ' 29, 15; דברי רמי בר חמא מבוססים על הלכה בספרא אמור פי"ג, ז, והיא ברייתא דר' חייא, עי"ש ברשי' בבלי, כ ע"א; ועי' אוצר הברייתות לר"מ היגר, ח"ג ניריורק ח"ש, עמ' 386. ח. אלבק בספרו מחקרים על מדרשי ההלכה (גרמנית), עמ' 90.

ז תוכן הפיוט: הקבלות בין נרות החנוכה לבין אור התורה ונר הנשמה. נרות חנוכה מרמזים לתורה אור, ול'נר מצוה' (מש' ו,כג) ר'נר ה' — נשמת אדם' (שם כ,כז).

36 איפנון... אור: אמרות ה' המתקונות והמבוטאות בשפתיים הן אור. עי' מדרש אגדה, תצוה, עמ' קעג. 'איפנון' פירושו: יצירה ועשייה מתוקנת. עי' עיוני לשון, עמ' קעא; ח. ילון, פרקי לשון, עמ' 87. 'ביאור': מובנו: ביטוי שפתיים (מ. זולאי שם, עמ' קעג). גיהא... נר: דברי התורה הם נר לרגלינו, לפי תה' קיט, קה, 'נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי'. גיהא: נוגה ואור.

הַגִּיזוֹן וְסֵת תּוֹרָה	אֹר	וְכֹת חֲפָצָתָהּ . . .	[גֵּר]
טַעֲמָה יָהּ בְּעַפְעָפִינוּ	אֹר	כְּנִפְתָּךְ לֹא פִינוּ נִשְׁמַת	גֵּר
מ . . . נִיהַרְתָּה לְעוֹלָם	אֹר	סִידְרָם עֲרֻכְתָּה כְּדִישׁוֹן	גֵּר
פִּיקוּ[נְדִים] צוּפִים מִמֶּתִּיק	אֹר	קוֹדֶשׁ חִלָּה רִיחוּךְ גִּידָה וְהִדְלַקְתָּ	גֵּר
שְׂבַעַתִּים תִּזְרִיחַ לְעוֹלָם	אֹר	תַּעֲרוֹךְ שָׁם לְמַשִּׁיחָךְ	גֵּר
וְנָצִיב לָךְ מְנוּרָת	אֹר	וְנִדְשִׁין בָּהּ חֲצִי לֹג לְכָל	גֵּר

ח וְאֹרִינוּ לֹא יִדְעָךְ עוֹד / וְגִירִינוּ לֹא יִכְבֶּה עוֹד / וְתִהְיֶה לָנוּ לְאוֹר עוֹלָם /
וְלֹאֹרִינוּ יִלְכוּ גֹז עוֹלָם / וְנֹאמַר זֶה לָזֶה לָכֵן וְנִלְכֶּה בְּאוֹר יְיָ וְנִנְעִים
לָךְ . . . קוֹדֶשׁ כְּמִשְׁלֵשִׁי קוֹדֶשׁ כֹּכ וְקָרָא

- 37 הגיון . . . אור: הרגל הלימוד הקבוע בתורה הוא אור. וסת: הרגל או מנהג קבוע. הגיון: מובנו כאן הגייה וקריאה, השווה ירוש' סנהדרין, פי"ז ה"א, כח ע"א. 'ספרי המירס . . . להגיון ניתנו, ליגיעה לא ניתנו'; עי' ר"ש ליברמן, יוונית ויוונית, עמ' 231. זכות . . . [נר]: נראה לי להשלים: זכות חפצת נפשנו בנר. לפי וי"ר ל"ג, עמ' תשיא: 'ר' יהודה בשם שמעון בן פזי . . . אמרתי לכם ויקחו אליך שמן זית זך כחית למאור (שם' כז) — וכי אור משלכם אני צריך, והלא נהורא עימה שרי (דנ' ב.כב), אלא בשביל לזכות אתכם ולכפר על נפשותיכם שמשולה בנר דכתיב נר אלהים נשמת אדם (מש' כ.כז)'. עי' אבות ויא; וי"ר לא, עמ' תשיז; שמ"ר לוג.
- 38 טעמה . . . נר: ה' נטע בעינינו אור כשם שנפח באפנו נשמת נר, לפי בר' בז: 'ויפח באפיו נשמת חיים', נר ה' — נשמת אדם' (משלי שם).
- 39 מ . . . נר: אור השמש והבריאה סודר כדוגמת דישון אור המנורה. ניהרתה: האירות מלשון 'נהרה' (איוב ג.ד), הניגוד ל'חשך' (שם).
- 40 פיקו[נדים] . . . אור: 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב . . . ומתוקים מדבש ונפת צופים' — תה' יט.א. קודש . . . נר: שלוש המצוות שהנשים חייבות בהן: נדה, חלה והדלקת הנר (שבת ב.ו).
- 41 שבעתים . . . אור: אור המנורה הוא סמל לאור שלעתיד לבוא, 'ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים (יש' לכו)', השווה שמ"ר, גה: 'עשיתם לפני מנורה — אני מאיר לכם שבעתים לעולם הבא, שנאמר והיה אור הלבנה כאור החמה וכו'. תערוך . . . נר: תה' קלב.ז.
- 42 ונציב . . . אור: עי' תנח' בהעלותך, ו על המנורה שנגנוה ועתידה להתגלות לעתיד לבוא. ונרשין . . . נר: השווה: ספרי בהעלותך, פיסקא ס, עמ' 48: 'כאשר צוה ה' את משה — חצי לוג לכל נר'; משנה מנחות ט.ג.
- 43-44 ואורינו . . . עולם: יש' ס, יט-כ. ולאורינו . . . עולם: שם.ג.
- 45 ונאמר . . . ה': שם בג, השווה תנח' בהעלותך, ב: 'אמר להם הקב"ה לישראל, הוּו זהירין להדליק את הנרות לשמי ואני מאיר לכם אורה גדולה לעתיד לבוא, לכך נאמר (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך וגו', וכתוב (שם ס) והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך'.

תוכן הקרובה: כהונת אהרן ובניו בשבעת ימי המילואים נחשבה כאות לכפרת אהרן מחטא העגל. הכהונה היא נצחית כדבר ה' שהוא לעד ולעולם. כהונת אהרן היא גם סמל לנצחיות עם ישראל ובחירתו ל'ממלכת כהנים וגוי קדוש'. בבוא הגאולה ייקרא כל עם ישראל 'כהני ה'.

- ג ישועה ילְבְּשׁוּ כֹהֲנֵיךְ בְּקֹדֶשׁ // הִיּוֹת בְּאֵלֵי קֹדֶשׁ / בְּהִדְרֹת קֹדֶשׁ
נִצְבִּים כְּמִלְאָכִים / בְּרָגֶשׁ מִתְהַלְכִּים // זֶה בְּזֶה נִמְלָכִים / וְלֶךְ מִמְּלִיכִים
יִשְׂרָתְ[וֹךְ] מֶלֶךְ גּוֹיִם / וַיֹּאכְלוּ חֵיל גּוֹיִם // חֶלֶק לְאַלֹהִים חַיִּים / חֶלֶקם בְּחַיִּים
יִלְכוּ בֵּית יְיָ / עַל חֵל הֵר יְיָ // וְכָל עַם יִי / יִקְרְאוּ כְּהֵנִי יְיָ
- 5 (כֹּכ וְאַתֶּם כַּהֲנֵי יִי תִקְרְאוּ מִשְׁרָתִי אֱלֹהֵינוּ יֹאמֶר לָכֶם חֵיל גּוֹיִם תֹּאכְלוּ
וּבִכְבוֹדֶם תִּתִּימְרוּ)

- ד זֶה הַדְּבָר דְּבִיר וּמִדְבָּר / בְּכוֹכֵד נִכְבְּדוֹת דְּוֹכָר
נִידְבָר לְעִנְיֹ / וְנִהְרֹ עִי[נִי] / דְּבָר הַבְּחֹר וּבְחֹרִי / וְנִרְעוּ אַחֲרֵי
כִּי נִפְשָׁם מַעֲגָמוֹת תַּהִיָּה / וְנִחְלָתָם לְעוֹלָם תַּהִיָּה
דְּבָרְךָ הוּא יִקְוֶם וְיִהְיֶה / וְכָל [מִשְׁ]פִּיל עָלָיו יִחְיֶה
10 וְצִדִּיק בְּאַמּוֹנָתוֹ יִחְיֶה / וְדוֹבְקֵי לוֹ יִצְדִּיק[וּ] וְיִחְיֶה

- 1 ישועה... בקדש: לפי דהי"ב ו,מא. היות... קדש: לפי תה' כט,א-ב. השווה שמ"ר לחג: 'דבר
אחר, שעשה הקב"ה לאהרן שהלבישו כמלאכי השרת, שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת... כי
מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב,ז)'.
2 נצבים כמלאכים: לפי במ' כב,כג. ברגש מתהלכים: לפי תה' נה,טו. זה... ממליכים: השווה קרובה
כו, שו' 18, 19.
3 ישרת[וֹךְ]... גוים: לפי יש' סא,ו. ויאכלו חיל גוים: יש' שם. חלק... בחיים: לפי וי' וי, תה'
יו,יד.
4 ילכו... ה': לפי יש' בג, שם סא,ו.
5 (כֹּכ... תתימרו): יש' שם; הפטרת הסדר לפי מנהג א"י, ע"י מאן, עמ' 502, 570.
6-7 זה... אחריו: דבר בחירת אהרן ובניו לכהונה נאמר למשה והוא שמח מאוד, השווה שמ"ר לו,א:
'אמר לו הקב"ה (למשה), לך ומנה לי כהן גדול. אמר לפניו, רבון העולם, מאיזה שבט אמנה לך?
אמר לו, מושבט לוי. אותה השעה שמח משה, אמר: כך שבטי חביב! אמר לו הקב"ה, אהרן אחיך
הוא, לכך נאמר ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך (שמ' כח,א). דבר ומדבר: מש' כה,יא.
בכובר... דובר: תה' פז,ג. הבחור ובחוריו: אהרן ובניו.
8 כי... תהיה: אהרן שמח על המינוי, סימן שנתכפר לו חטא העגל, השווה שמ"ר שם,ב. תהיה:
צ"ל: תחיה. ונחלתם... תהיה: השווה: שמ' כט,ט, תה' לו,יח.
9 דברך... יחיה: כהונת אהרן ובניו היא נצחית, הש' שמ"ר לח,א: 'וזה הדבר אשר תעשה להם,
הה"ד לעולם ה' דברך נצב בשמים (תה' קיט). אמר דוד, כשם שאתה אמת... כך דברך אמת...
כשם שמתחלה גור ונעשו שמים, אף דבר שדברת לקדש את אהרן ואת בניו קיים לעולם, שנאמר
(במ' כה) והיתה לו ולורעו אחריו ברית כהונת עולם; ע"י תנח' תצוה, יב.
10 וצדיק... יחיה: חב' ב,ד. דובקי: הדבקים בו.

לְעוֹלָם דְּבָרָךְ / לְעַד מֵאֲמָרְךָ / סֵלָה מִלִּילָךְ / נִצַּח צִיָּיִךְ קַדוֹשׁ

- ה אות זה הדבר / וזה הדבר // נרמזו לאהרן / פי ישיד בו חרון
בכן קירב פר אחד בעדו // ואילים שנים / פי יותיר לו שנים
ג ... להעמידם להדרת יקר // אילים לפר בן בקר
15 דאגת ויקח מידם מעש פר // תועלם ותכופר / בלקיחת פר
האומנם אומנך לעד לא תרפה // ובכל אשר תפה אמת בו תרפא
ובאשר תמאוס תבחר / ובאשר תרחק תקרב // אשרי תבחר ואשרי תקרב
זיכיתו וזיכה לבניו עד עולם // צדיקים רשעים למו כהונת עולם
חלקם עשרים וארבע מתנות // ירושת חזקה להם ניתנות
20 טעם הזהרת לבד לך לכהן // פי אסור לזר להשרת בכהן
יבולע ויגוע כל איש חלקם חומד // פי קידושם עד לעד עומד

- 12 אות ... חרון: ב'דבר' ה' על הכהונה הגדולה לאהרן, נרמז לו שימותו שני בניו נדב ואביהוא.
13-14 בכן ... בקר: השווה שמ"ר לח, ז: 'לקח פר בן בקר אחד. א"ר פנחס הכהן בר חמא, הה"ד (יש')
(מו) מגיד מראשית אחרית, פר אחד — זה אהרן (=פר אחד בעדו), ואילים שנים — זה אלעזר
ואיתמר, רמז נתן לו ששני בניו עתידין למות ואינן משמשין אלא שנים, והם דברי הפייטן: כי
יותר (=ישאיר) לו שנים.
15 דאגת ... פר: דאגת אהרן ממעשה העגל 'ויקח מידם' ... ויעשהו עגל' (שמ' לב, ד) נתכפרה
בהקרבת הפר, בבחירתו לכהן גדול, השווה תנח' תצוה, י: 'לקח פר אחד — פר לכפר על העגל
שהוא פר, אלים שנים — כנגד שני בניו שעתידין למות, ... כיון שנתפלל משה עליו, דכתיב
ואתפלל גם בעד אהרן, מתו שנים ונשתיירו שנים; ע"י שמ"ר לח, ג: קרובת יניי לויקרא ויב (פ),
ש' 5-6. דברי הפייטן כאן: 'ואילים שנים כי יותיר לו שנים' מרמזים גם לבנים שימותו ולא לה
שישארו, ע"י רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ' 214, הע' 26.
16 האומנם ... תרפא: הן אמנם דרכו של ה' במה שהוא מכה בו הוא מרפא (השווה קרובת יניי
לויקרא יד, א, פיוט ד). האומנם: אין כאן ה"א השאלה כי אם ה"א האימות והקיום (ע"י ח. ילון,
פרקי לשון, עמ' 309). אומנך: מנהגך והרגלך (מ. זולאי, עיוני לשון, עמ' קסט).
17 ובאשר ... תקרב: על אף חטא אהרן במעשה העגל נבחר לכהונה. אשרי ... תקרב: תה' סה, ה;
השווה שמ"ר לז, ג.
18 צדיקים ... עולם: קשה, ואולי ר"ל להיות הכהן רשע אינה מפריעה אותו מחזקת כהונה.
19 חלקם ... ניתנות: כ"ד מתנות כהונה ניתנו לאהרן ובניו 'ברית כהונת עולם' (במ' כה, יג); 'לחק
עולם — שניהוג הדבר לדורות' ספרי במדבר, פיסקא קיז, עמ' 135; תוספתא חלה פ"ב ז, ע"י עמ'
281.
20 להשרת בכהן: אוצ"ל: לשרת ככהן (זולאי), ואולי ר"ל שהזר אסור לו להשתמש בכהן. ע"י ירוש'
ברכות פ"ח ה"א. יב ע"ב.
21 יבולע ... עומד: זר המכהן סופו כעוהיה המלך שנתנגע והיה 'מצורע עד יום מותו' (דהי"ב כה, כא).
השווה קרובת יניי לבמדבר יז, טו (קיי), פיוט ח: 'והמלך עוהיהו ... במצחו הוא יתנגע ... כי רשות
לא נתנן כי אם לאהרן לשרת'. עד לעד: כמו: עדי עד (עיוני לשון, עמ' רכו).

- ז אָפּוֹן עֵטֶרֶת תַּפְאֶרֶת / בְּתַמּוּרֵי אוֹם מִתְכַּפֶּרֶת
 ג [וְדָ]ל קְטוֹרֶתוֹ הַמְּפֹאֶרֶת / דְּחִינַת הָאֵף מִיֶּפֶרֶת
 הַמְּרַאשִׁי בְּשָׂמִים מְעוֹשָׁרֶת / וּכְלוּלָה וְלֹא מְחוּסָרֶת
 זָכְרוֹן [טוֹב] הֵיחָה מְעוֹרֶרֶת / חִילוּי בְּרוּחָהּ וּמְבוֹרֶרֶת
 טוֹכָה בְּרָעָה לֹא מוֹתֶמֶרֶת / יוֹם וְלִילָה עֶשֶׂן מִתְמַרֶת
 כָּמָה וְכָמָה נִכְרַת / לְכָל פָּנִים לֹא נִמְכָּרֶת
 מוֹקְדָה וְאִבְקָה עוֹטֶרֶת / נוֹעֵם רִיחָהּ נוֹטֶרֶת
 סָמִים בְּמִידָה מוֹחֲבֶרֶת / עוֹד בְּמִשְׁקוֹלֶת נִיבְחָרֶת

- ז תוכן הפיוט: תיאור מעלות הקטורת: הכנתה ועשייתה מבשמים שונים. ריחה היה מיתמר ונודף יום ולילה. את סוד הכנתה ידעו העוסקים בה בלבד ונועדה לכפר על עוונות העם.
- 1 אפון: מן 'דבר דבור על אפניו' (משלי כה, יא), ור"ל שהקטורת היתה מסודרת ומעורבת יחד (ח). ליון, פרקי לשון, עמ' 82, 87, 88), וכן בפיוט ר' שמואל השלישי לשה"ש: אפנון קטורת (גנוי שכטר ח"ג, עמ' 62); מ. זולאי מפרש: מוקף סביב סביב כגלגל (אופן) (עיוני לשון, עמ' קסט). בתמוריו... מתכפרת: הקטורת היתה מיתמרת (=תמוריו) ועולה עד הקורות (תוספתא כיפורים פ"ב, ו, עמ' 232) והיתה מכפרת על עוונות האומה, ע"י שהש"ר א, יד: 'אשכול הכפר (=הקטורת) שמכפרת עוונות ישראל'.
- 2 דחית... מיפרת: הקטורת מפירה ודוחה את חרון האף, השווה דב' לגי; בבלי יומא, מד ע"א: 'תנא רב חנניה, מנין לקטורת שמכפרת, שנאמר ויתן את הקטורת ויכפר על העם (במ' יז, ב); מכילתא דרשב"י, בשלח יז, עמ' 242; תנח' תצוה, יט; מדה"ג במדבר, מהדורת, עמ' רפד-רפה.
- 3 המראשי... מחוסרת: הקטורת מורכבת מ"א בשמים, ואם חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה (ירוש' יומא פ"ד ה"ה, מא ע"ד; בבלי כריתות, ו ע"א). ראשי בשמים: שמ' ל, כה; שה"ש ד, יד. כלולה: שלמה.
- 4 זכרון... מעוררת: לפי במ' יז, ה: 'זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר... להקריב קטרת'. חילוי... ומבוררת: הקטורת היא ריזיו פני ה'. חילוי: תפילה, ריזיו, השווה ספרי דברים, פיסקא כו, עמ' 39: 'עשרה לשונות נקראת תפילה: זעקה, שועה... חילוי, שנאמר ויחל משה את פני ה' (שמ' לב, יא)'.
- 5 טובה... מותמרת: אסור להחליף בשמים טובים ברעים, ע"י שהש"ר א, יד. יום... מתמרת: לפי שמ' ל, ז-ח; השווה מדה"ג שמות שם, עמ' תרלז: 'קטרת תמיד. אף בשבת, תמיד אף בטומאה'.
- 6 כמה... נמכרת: מספר הבשמים קבוע (=נכרת), ומעשה הקטורת אינו נמסר לזרים, השווה תוספתא כיפורים שם, שרצו לשלם לבית אבטינס, מומחי הקטורת שגילו איך הקטורת מעלה עשן, ולא רצו לגלות את סודם. לכל פנים: בשום פנים, ע"י עיוני לשון, עמ' רכב.
- 7 מוקדה... נוטרת: על הקטורת להיות כאבק, 'דקה מן הדקה' לפי שמ' ל, לו, השווה תו"כ אחרי, פ"ג ה"ט, פא ע"ב; כריתות ו ע"ב.
- 8 סמים... ניבחרת: הבשמים יהיו במספר, במדה ובמשקל מסוימים, לפי שמ' ל, לד, 'בד בבד יהיה' ובתרגום שם: מתקל במתקל יהי; ארבעת המינים הנוכחים בתורה יהיו שוין במשקל, כמשקלו של זה כך משקלו של זה (רש"י שם). עוד: גם לשאר המינים משקל מיוחד, השווה ברייתא בכריתות, שם: הקושט שנים עשר, קילופה שלשה וקנמן חשעה וכו'.

פְּעוּלְתָהּ מֵאֵד מִיִּקְרָת / צִיצִים וְעִצִּים נִחְקָרָת
קִיצָבָה מְמֹלָחָה וּמִוֶּשֶׁרֶת / רִיחֵי רִיחִים מְאֻשֶּׁרֶת
שִׁירוּתֶיהָ לְאַחֵר לֹא מוֹתֶרֶת / תְּכַנֶּנְתָּה לְעֵד לְבַד לֶךְ מִיִּוֶּתֶרֶת

10

[ראה קראתי בשם]

סט / שמות לא א

תוכן הקרובה: הפייטן מתאר את בצלאל, בונה המשכן, כמחונן בחכמה, בתבונה ובדעת, שבהן נבראו שמים וארץ. בצלאל 'נקרא בשם' — ניחן מנעוריו באומץ, בכישרון וברוח אלוהים. שם ה' משולב בשמו ובוה סוד חכמתו. בצלאל ידע את סוד הבריאה וידע לצרף את השם שבו נבראו שמים וארץ.

ד / - - - - - / - - - - -
... למ ... שמו ...
[ש]מן טוב למעט ו ...
... / ... יות ... ומעשיהם נאים

ה [א] ... [מות] // ... ליגניי ייחוס ישימות
[בצלאל] בן אורי [בן חור למטה [יהודה] // [עצן בן כרמי בן ובדי בן זרח
למטה יהודה]

9 נחקרת: 'חקר' מובנו עשייה ויצירה, לפי איוב כל, כז 'הכינה וגם חקרה', 'אזן וחקר' (קה' יב, ט) (ב). קלאר, מחקרים, עמ' 133: עי' עיוני לשון, עמ' קצה), ור"ל הקטורת הוכנה מבשמים שונים, ציצים ועצים.

10 קיצבה ... מאושרת: הקטורה עשויה במידה וריחה נודף. ממולחה: מעורבת, לפי שם' ללה: 'ממולח טהור קודש' — שיערב שחיקתם יפה יפה (רש"י שם).

11 שירותיה ... מיותרת: הקטורת אסורה לזרים כמחכונתה לפי שם' ל, לו ומותרת לשימוש במשכן בלבד. עי' כריתות, ו ע"א, משנה מעילה ב, ט. מיותרת: מותרת, השווה משנה מכות ג, ב.

8-5 ליגניי — שם הטוב: הזכרת היחוס של הצדיקים היא לשמם הטוב, ושל הרשעים גניי להם ולמשפחתם. השווה וי"ר ל, כה, עמ' תשמט: 'אמר ר' שמעון בן לקיש, מדכרין ומניחין (=מזכירים ומניחים לשבח), מדכרין ומשחקין (מזכירים ומגנים). מדכרין ומניחין: ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה (שם' לא, ב). מדכרין ומשחקין: עכן בן כרמי בן ובדי בן זרח למטה יהודה (יהושע ז, א). ... מדכרין ומניחין: ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן (שמות לח, כג), מדכרין ומשחקין: ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן (ויקרא כד, יא); הדרשה הובאה בשינויים במדרשים לסדר שלפנינו: שמ"ר מח, ב, תנח' ויקהל, ד; תנח' בוכר שם, ג; מדה"ג שמות, עמ' תרסה; תו"כ אמור פרשה יד, ד.

6 יהו: כך בכתב היד, וצ"ל יהודה.

גם ויכר שם טוב לא[הליאב למטה דן] // ... שם רע לכן שלומית בת דבָּרִי
למ[טה] דן
דופי שם הרע פָּחוּז ל[כנות] // ... שם הטוב אָמַת קָשָׁה ליקנות
הוא בצלאל ... [שם] קנא // ... [ק]נינו חֲכָמָה קָנָה
ובן יקא בְּמִצָּוֹת נח[פֶּרֶךְ וּבְחֻמֵּי] חֲכָמָה // מיפֶּךְ הַנְּעֵרָה עָלָיו חֲכָמָה
[י]כָה לְחֲכָמָה ... ת פֶּלַל // ... תתא בְּשִׁלְשָׁתָן בְּרֵאשִׁתָּה פֶּלַל
חֲמֻדַּת מִשְׁכָּן [הקודש ו]מִקְדָּשׁ קוֹדֵשׁ // [בָּהֶם] גִּעְשׂוּ וּבָהֶם יִיעָשׂוּ
טָכֶם שְׁלוֹשָׁתָן ... שְׁלוֹשׁ // תתן לָכֶן דָּוִיד צָדִי דָּוִיד
יִמְלֹט ... בָּשֶׁם [יי] // [פָּא]וּמָרָם לוּ בָרוּךְ הָבָא בָּשֶׁם יי
לעולם

1 אימנתי א[יש] אֲשֶׁר בְּצִלְאֵל שְׁמוּ // שְׁמוּ וְחָצִי שְׁמִי שְׁמוּ
בֶן חָכָם אֲשֶׁר חֲמִיּוֹת ... עִי ... מוּ // מוּ מוּ
גִידְלִתִּי מִגִּדְּלִי מִנְעֻרָיו // נ[ע]וּרָיו
דַּעֲתִי מַעֲלָיו וּמִפְעָלָיו // עָלָיו
הִידְרָתִי בְּכָבוֹד וְהוֹד // מָאֵד
וְהוֹסַפְתִּי חֲכָמָה וְטוֹב וְיִיעוֹד // לע כֹּחַ עוֹד
20 זִמְנָתִי לִיכָב בְּאַרְיֵה // יְהוּדָה ג[ור] ... אַרְיֵה
חִיבָבְתִּי אַרְיֵה לְאַרְיֵה // לר ... לאזר אריה ול ... אַרְיֵה

- 11-9 הוא ... כל: הפייטן רומז לדבריו חז"ל שבצלאל זכה לחכמה, תבונה דעת, שלושת הדברים שבהם נבראו שמים וארץ, המשכן והמקדש, ע"י להלן שר' 59-61.
- 10 ובן יקא: מש' לא, יקא באל"ף כנוסח ס"א, ע"י תנ"ך גינצבורג; בילקוט המכירי למשלי שם, ד נדרשו הפסוקים על חכמת בצלאל.
- 12-14 חמדת ... בשם ה': הפייטן רומז לשמ"ר מחד: 'ובשלושה דברים הללו (חכמה, בינה דעת) נבנה בית המקדש ... וכן כשיעמוד הקב"ה לבנותו לעתיד לבוא בשלושה דברים הללו נבנה, שנאמר (מש' כב) בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן (שם), וכתוב ובדעת חדרים ימלאו; תנח' בובה ויקהל, ו.
- 13 צדי: הכתב לא ברור, ואיני יודע לבאר את ראשי התיבות, אולי: צמח דוד, או סימן מחיקה.
- 14 ברוך ... ה': תה' קיח,כו.
- 15 שמו ... שמו: בשם בצלאל נרמז שמו וגם חצי שם ה' (=אל מן אלהים). השווה תנח' ויקהל,ג: 'ולמה נקרא שמו בצלאל? — שעשה צל לאל (=המשכן), שנאמר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן (תה' צא): ע"י תנח' בובה שם,ו; מדרש תהלים, מזמור צא,א, עמ' 396.
- 17 גידלתי ... מנעוריו: לפי שמ"ר מ,ב, היה בצלאל מותקן מששת ימי בראשית למעשה המשכן.
- 21-22 זימנתי ... אריה: השווה מדרש הגדול (שמות עמ' תשסו): 'ובצלאל בן אורי בן חור ואתו אהליאב. מפני מה נבחרו שני שבטים הללו למלאכת המשכן? — מפני שהן משולין באריה. ביהודה כתיב גור אריה יהודה (בר' מט,ט), ובדן כת' דן גור אריה (דב' לג,כב), והקב"ה נקרא אריה,

- טיפסתי באומץ ובעילץ // לשת כגיבור חלץ
יודע תבונת שמי ערץ // ללוא בארץ
- כיבדתי חלקתי כבוד // פי חכם [כ]בוד 25
לעשות כבודת פלי כבוד // למכונן [כ]בוד
- מילאתי רוח אלהים // מברא[שית ברא] אלהים
נתון ליפו במעשי אלהים // לחכם ב[תקמת אלהים]
סמכתי . . . נדיבו . . . סמ . . . // להיות סמך
עימ . . . איחיתי [אחי]סמך // למחופם סמך 30
- [פ] . . . בלב . . . חכם . . . חכמה // פי לחכמה[ה]
[צ] מעשה טוב // בגי טוב . . . [טוב]
[ק] . . . להם דבר טוב // אשר . . . [טוב]
[ר] //
- [ש] // 35
[ת] //
- אשרי איש אשר [ר] . . . [שם] [ב] [שם] 2
[ג]ע גור גבר גידל [שם] [ד] [שם]
הוא הוננוה הוד הדרת [שם] [ו] [שם]
זיהרתה זמ[נתה] זיכרך [שם] [ח] [שם] 40
טוב טעמך טיפסתה טוב [שם] [י] . . . ועי יודע [שם]
פילול פללת כמו כינוי [שם] למען . . . לתפארת לתהילה ולש[ם]
מה . . . מעולים [מ]קדיש[ים] שם נמטה ני . . . נואץ נוקב שם
- דכתיב אריה שאג מי לא יירא (עמוס ג,ח). ובית המקדש נקרא אריה, דכתיב הוי אריאל אריאל (יש' כט,א), אמר הקב"ה יבאו שני שבטים המשולין כאריה, ויבנו בית המקדש הנקרא אריה לשמי שנקרא אריה.
- 23 עילץ: שמחה, בלשון הפייטנים. חלץ: לפי איוב לח,ג: 'אזר נא כגבר חלצריך'.
24 ערץ: כינוי לשמים.
26 כבודת כלי כבוד: כלי המשכן.
27 מילאתי . . . אלהים: עי' להלן שר 59-61.
39 הוננוה: נתנאה, נווה — נאה.
43 מה . . . שם: מקדישי שם שמים מעולים, ולעומתם נואצי השם חייכים מיתה גם בכינוי (תו"כ אמור פי"ט ד,קד ע"ד).

- סָלָה [ס]תַּמְתָּה שִׁיכֵל סוּד [שם] צֶד עוֹלָם [עִילַמְ]תָּה עֵינֵינִי שֵׁם
 45 פֶּלְאָ [א] פִּיעֲנוּחַ פִּיתְרוֹן פִּירוֹן שֵׁם צוּר צָבָא [ז]חִי צָבָא שֵׁם
 קִידֶשְׁתָּה קָהֵל קוֹרְאֵי קִידוּשׁ [שם] רְתוּתִים ר... רומימות שֵׁם
 שִׁי[מ]וֹת שְׂבָעִים שְׁתָּה שְׂבַח [שם] תוֹדִיעֵנו ... תְּהִילַת תוֹקֶף שֵׁם
- ח פִּי כֶשֶׁמֶךְ בֵּן תְּהִילָתְךָ / וְכָל הַנִּיקְרָא בְּשֶׁמֶךְ יִיקְרָא ... [א]וֹתְךָ / ... מֶמֶךְ /
 זֶה שֶׁמֶךְ לְעוֹלָם / וּמִפֶּל נְעָלָם / וְאֶרְאֲלִים לֹא תִקְרוּהוּ / וְשִׁרְפִי [מַעֲלָה]
 50 לֹא יִדְעוּהוּ / שְׁמוֹ יִי וְכִינוּיָו אִים / וְעַדִּי [עַד] יִיקְרָא יִי / [זְכָר]וֹ
 בְּשִׁילּוֹשׁ קְדוּשׁוֹת [כֹּכָו] קִרָא קִקֵּךְ
- ט בְּשֵׁם וּבְמַעַשׂ וּבְקוֹדֶשׁ יִזְכָּרוּךְ בְּחוּרֵי כֶם תָּמִיד וְיֵאמְרוּ
 קְדוֹשׁ [קְדוּשׁ] קְדוּשׁ [קְדוּשׁ] וְיִי צַבָאוֹת מֵלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ
 קְדוֹשׁ מֵאֲנָשֵׁי שֵׁם / קְדוֹשׁ מֵאֲנָשֵׁי מַעֲשֶׂה / קְדוֹשׁ מֵאֲנָשֵׁי קוֹדֶשׁ
 קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ וְיִי צַבָאוֹת מֵלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ
 קְדוֹשׁ הַיָּטִיב אֶת שֵׁם בְּצִלְאֵל מֶכֶל אֲנָשֵׁי שֵׁם
- 44 סֵלָה ... שֵׁם: שֵׁם הוּיָה נֶעֱלַם וְנִסְתָּח, הַשּׁוּוֹה יְרוּשְׁלַמִּי יוֹמָא, פ"ג ה"ז, מ ע"ד, עַל הַכְּהָנִים שֶׁהִיוּ
 שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא ... 'לֹא הָיוּ זֵוִים מִשֵּׁם עַד שֶׁהוּא מַתְעַלֵּם מֵהֶן, זֶה שְׁמִי לְעוֹלָם, זֶה
 זִכְרִי לְדוֹר דוֹר — שֵׁם' ג, טו), לְעֵלָם כְּחִיב'. וְעוֹד שֵׁם: 'בְּרֵאשׁוֹנָה הָיָה נִמְסָר לְכָל אָדָם, מִשְׁרָבוֹ
 הַפְּרוֹצִים לֹא הָיָה נִמְסָר אֵלָא לְכַשְׂרִים, ע"י בְּבִלִי קְדוּשִׁין עַא ע"א; ג. אֱלֹהִים, 'בְּשֵׁם', מַחְקִירִים
 בְּתוֹלְדוֹת יִשְׂרָאֵל, עמ' 199.
- 46 קִידֶשְׁתָּה ... שֵׁם[ם]: ה' קִידֶשׁ אֶת קוֹרְאֵי 'קְדוּשָׁה' כָּל יוֹם מִתּוֹךְ אִימָה וְיִרְאָה (=רְתוּתִים).
- 47 שִׁימָ[וֹת] ... שֵׁם: בְּשִׁבְעִים שְׁמוֹת נִקְרָא הַקֶּבֶה: ה': עֲלִיּוֹן, רֶם, נִישָׂא וְכר' (אֲגַדַּת שֶׁה"ש זוֹטָא, מַהֲדִּי
 שְׁכֹטֶר, עמ' 9; ב"מ"ר יד, ימ).
- 48 כִּי ... תְּהִילָתְךָ: תְּהִנֶּךָ מַחֲיָא.
- 49 זֶה ... לְעוֹלָם: לִפִּי שֵׁם' ג, טו.
- 50 שְׁמוֹ ... אִים: דַּעַתוֹ שֶׁל הַפִּיטוֹן שֶׁ'אֱלֹהִים' הוּא כִּינוּי, וְכֵן נִרְאָה מִבְּרִייתָא בִּשְׁבֻעוֹת, לו ע"א: 'תִּנּוּ
 רַבְּנֵי, אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלֵל אֱלֹהִיו וְנִשָּׂא חֲטָאוֹ (וִיק' כד), מֵה תִּלְמֹד לּוֹמַר? וְהֵלֵא כְּכֵן נִאֲמַר וְנִקֵּב שֵׁם
 ה' מוֹת יוֹמָת (שם), יִכּוֹל לֹא יִהְיֶה חֵיִיב אֵלָא עַל שֵׁם הַמִּיּוּחָד בְּלִבְדּוֹ, מִנִּיין לְרִבּוּת אֶת הַכִּינוּיִים? —
 תִּלְמֹד לּוֹמַר אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלֵל אֱלֹהִיו וְגו' מִכָּל מְקוֹם, דְּבָרֵי ר' מֵאִיר, וְחִכְמִים אֹמְרִים, עַל שֵׁם
 הַמִּיּוּחָד בְּמִיתָה וְעַל הַכִּינוּיִים בְּאֻזְהָרָה; הַבְּרִייתָא הוֹבָאָה גַּם בְּסִנְהֶדְרִין, נו ע"א; הַשּׁוּוֹה מְכִילְתָּא
 דְּנוֹזִיקִין, מִשְׁפָּטִים פ"ה, עמ' 268: יְרוּשְׁלַמִּי סִנְהֶדְרִין, פ"ז ה"ח (בד"ה: ה"י) כֵּה ע"א; וְכֵן מִפּוֹרֶשׁ
 בְּסִפְרֵי נִשָּׂא, פִּיסְקָא לט, עמ' 43: 'כֵּה תִּבְרַכּוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל — בְּשֵׁם הַמִּפּוֹרֶשׁ, או אִינוּ אֵלָא
 בְּכִינוּי, תִּלְמֹד לּוֹמַר וְשִׁמּוֹ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּמִקְדֵּשׁ בְּשֵׁם הַמִּפּוֹרֶשׁ וּבְמִדִּינָה בְּכִינוּי,
 וּבְפִירוּשׁ רַבְּנֵי הֵלֵל לְסִפְרֵי שֵׁם: 'בְּשֵׁם הַמִּפּוֹרֶשׁ — דִּהִינּוּ ב"ה' ו' ה', או אִינוּ אֵלָא בְּכִינוּי —
 דִּהִינּוּ אֵל, אֱלֹהִים, צַבָאוֹת' (מַהֲדוֹרַת הָרֵב קוֹלְדֻצְקִי, יְרוּשָׁלַיִם תש"ח, דף י ע"א). וּבְחֻסּוֹפּוֹת סוּטָה
 לַח ע"א, ד"ה או אִינוּ אֵלָא בְּכִינוּי חוֹלְקִים עַל רַבְּנֵי הֵלֵל; ע"י יְרוּשְׁלַמִּי מְגִילָה פ"א ה"א, עַד ע"ד;
 רַמְבַּ"ם הַלְכוֹת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה, פ"ו ה"ב; הֵל' נִשְׂיָאָת כְּפִים, פ"ד ה"י. וְעַד ... זְכָר: לִפִּי שֵׁם' ג, טו:
 'זֶה שְׁמִי לְעוֹלָם זֶה זִכְרִי לְדוֹר דָּר'.

קדוֹשׁ הַנֶּעֱשִׂים מַעֲשֵׂה יָדָיו מְכַל אֲנָשִׁי מַעֲשֵׂה
קדוֹשׁ קִידֵשׁ פּוֹעֵל קְדוּשׁוֹ מְכַל אֲנָשִׁי קִידֵשׁ

[ממקומו] חִיכָם לְבַצֵּלָאֵל חֲכָמָה מְחַכְמָתוֹ אֲשֶׁר בָּהּ יֶסֶד אֶרֶץ וְהוּא בִּמְקוֹמוֹ
מְקוֹמוֹ [נִתֵּן] תְּבוּנָה מְתְּבוּנָתוֹ אֲשֶׁר בָּהּ כּוֹנֵן שָׁמַיִם וְהוּא בִּמְקוֹמוֹ
מְקוֹמוֹ יִידְעוּ דִּיעָה מְדַעְתּוֹ אֲשֶׁר בָּהּ הִיטְבִּיעַ הָרִים וְהוּא בִּמְקוֹמוֹ
ממקומו יפן אל עם המיחדים בכל יום ואומרים פעמים

ע' / שמות לא יח ויתן אל משה[?]

תוכן הקרובה: משה נאמן בית ה' קיבל את התורה מן השמים מפי ה', כתלמיד מפי רבו, והיא נקראת על שמו — תורת משה. התורה כוללת גם את דרשות חז"ל והתורה שבעל פה.

ד — — — כְּפִיכָה הוֹרִיתָהּ | וְיָד לִיד כְּתֻבָּתָהּ וְהִסְתַּדְּתָהּ / [ל]נֶאֱמָן
קְרִאתָהּ ... תה / חֲכָמָה אֲשֶׁר חֲקָקְתָהּ / יְקַרְתָּהּ / הי ... באומ[נך] /
נִתְּתָהּ לְהַמּוֹנֵךְ / קוֹשִׁיב מַעֲנֵךְ / מי ... עליתים בהר ב ... ים ב ... ך /
... מַשְׁכָּנְךָ / על מַשְׁכָּן מַחֲנֶךָ ... [קדוש]

ה ⁵ אֲזָ מִכָּפָּ [אֵל] כִּף תִּתֶּה כְּתוּבָתְךָ // וּמְכַתֵּב אֱלֹהִים ... חֲצוּבָתְךָ /
בְּעִדּוֹת ... עַל יְדֵי נֶאֱמָן // כִּמוֹ לַעֲד תּוֹאֲמָן / לְעֵלָם בּוֹ יוֹאֲמָן /
גְּזִירוֹת דָּת ... ב ... נִתְּתָהּ // אֵל מוֹלִיד לִימִין יְמִינֶךָ לִימִינוֹ חֲבֵרָתָהּ

59–61 [ממקומו] ... הרים: השווה תנח' ויקהל,ה: 'ראו קרא ה' בשם, ראו מה עשה בצלאל שנתן הקב"ה בלבו חכמה, שנאמר ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה וכדעת. בשלושה דברים אלו ברא הקב"ה עולמו, קנאמר (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו. ובשלשתן עשה בצלאל את המשכן, וכן בית המקדש בשלשתן נבנה, שנאמר (מל"א ז): 'בן אשה אלמנה ... וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת'; תנח' בוכר ויקהל,ה; שמ"ר מח,ד; פרכי ר"א פ"ג.

2–1 ויד ... קראתה: השווה מדה"ג שמות, עמ' תרעד: 'ויתן אל משה, מושלין אותו משל למה הדבר דומה, למלך שהלך לקדש לו אשה, אמר לה איני נותן תכשיטי בידך שלא תכפרי בו, ולא יהיו בידך שלא תאמרי מכוב הוא בי, אלא יהיו בידך שושבין נאמן הוא עלינו. כך אמר הקב"ה לישראל: אני נותן התורה ביד משה שהוא נאמן, לכך נאמר 'ויתן אל משה'.

5 כתובתך: התורה הכתובה.

6 כמו ... יואמן: כשם שאלוהים נאמן כך משה יואמן לעד; השווה דה"א יז,כג–כד.

7 אל ... חברתה: לפי יש' סג,יב: 'מוליך לימין משה ורוע תפארתו'.

ד[ברתה] וְהָ[שֵׁמ] עֲתָה פְּנִים [נִים] בְּפָנִים // לְדָרְשָׁה בְּתַשְׁעִים וּשְׁמוֹנֶה פָּנִים
 ה... ב[הר] חֲמֵד מִפּוֹ נַחֲמָדִים // ... שׁוֹרְרוֹךְ בְּכֹלוֹ מַחֲמָדִים
 [ו...] והעמדתם... אָדָם עִם אֱלֹהִים...
 זִוְרוּ נֶאֱמָן עֲלוֹת עֵיר [גב]וֹרִים // וּבְכֹדָה בַּת מֶלֶךְ שְׁוֹהָה לְגִיבּוֹרִים
 חֲרוּתָה עַל שְׁמוֹ בְּשִׁמּוֹת עֲשֶׂה // הַמִּנְחִילָנוּ בְּיָדוֹ דְּבָרוֹת עֲשֶׂה
 [טעם] מִצְוָה אֲשֶׁר מִפִּיד צִוָּה / נִכְתְּבָה [לשם] תּוֹרָה צִוָּה
 יוֹצִיא וְכֹא הִתְמַדְתּוֹ כְּתִלְמִיד אֶל רַבּוֹ // [וכל] אֲשֶׁר בְּלִיבּוֹ לְהַחֲפִימוֹ וְלִכְבוֹ

10

ויפן וירד

ע / שמות לב טו

תוכן הקרובה: בפומבי גדול קיבלו ישראל את התורה במעמד הר סיני, וסמוך לכך קלקלו מעשיהם
 ועשו להם עגל מסכה. ה' האיץ במשה לרדת מן ההר. משה ירד בזריזות. אותם מלאכי מרום
 שחלקו לו כבוד בהיותו למעלה על ההר, אחרי מעשה העגל יצא קצפם על משה ועל ישראל.
 חמישה מלאכי חבלה התגרו במשה ורצו להורגו ולחבל בעם ישראל כולו, אבל משה גבר עליהם
 בתפלתו וה' נתרצה לישראל.

א אַז עד... מֶלֶךְ // בְּמִיסַב מִמְּלֶכֶת כָּל מֶלֶךְ
 גְּאוּלִּים הִימִירוֹ כְּבוֹד מֶלֶךְ // דִּלְקָה וְקִדְחָה חֲמַת מֶלֶךְ

- 8 פ[נים] בפנים: דב' ה.ד. לדרשה... פנים: השווה מסכת סופרים פט"ו, ה, עמ' 287: 'אמר ר' ינאי,
 תורה שנתן הקב"ה למשה ניתנה לו בארבעים ותשעה פנים טמא ומ"ט טהור'. עי"ש בציוני ר"מ
 היגר; פסידר"כ פרה, עמ' 56 ועוד; קדושת יניי לשבועות, שו" 5.
 9 מִפּוֹ נַחֲמָדִים: תה' יט.א. שוררוך... מחמדים: שה"ש ה, טז.
 11 וּזְרוּ... גִּיבּוֹרִים: לפי משה, כא, כב: 'עיר גבורים עלה חכם ויורד עוז מבטחה', הנדרש: 'עיר גבורים
 — אלו השמים שהן עירן של מלאכים; עלה חכם — זה משה שעלה לשמים, ויורד עוז מבטחה —
 זו התורה' (מדרש משלי פכ"א). עי' וי"ר לא, ה, עמ' תשכב וש"נ). וכבודה... לגיבורים: משה
 שבה את התורה (=כבודה בת מלך) מהמלאכים ונתנה לישראל, השווה תנח' חשא, יז: 'ויתן אל
 משה ככלותו, וז"ה עלית למרום שבית שבי (תה' סח), בנוהג שבעולם אדם שובה מחברו כסף
 וזהב ובגדים, שמא יכול לשבות מה שבלבו? — ואתה שבית את התורה שבתוך לבי, הוי שבית
 שבי'. שווה: שבה, מחילופי ב-ו, השווה מבוא לנוה"מ, עמ' 1225.
 12 חרותה... עשרה: למשה היו עשרה שמות: ירד, חבר, יקותיאל וכו'. השווה וי"ר א, ג, עמ' יא;
 לעיל קרובה מו, שו" 53.
 13 טעם... ציוה: התורה נקראת על שם משה, לפי דב' לגד: 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת
 יעקב'.
 14 יוֹצִיא... רבו: משה התמיד ללמוד מפי הגבורה כתלמיד מרבו. השווה שהש"ר א, ב: 'לחות אבן
 כתובים באצבע אלהים (שמות לא, יח) כתלמיד שהוא כותב ורבו מיישב על ידו' (מראה באצבעו
 ומראה לו איך יכתוב — מתנות כהונה). ולבבו: לחזקו.

- 1 אז... מלך: כשעדיין מלך מלכי המלכים ישב במסיבו אחרי מתן תורה.
 2 גאולים... מלך: בני ישראל עשו את העגל וחרה אף ה' בהם. הימירו כבוד: לפי תה' ק, כ: 'וימירו
 את כבודם בתבנית שור אוכל עשב'.

[האי]ץ לְצִיר רַד פִּי שִׁיחִיתוּ // וְתוֹמֶךְ בִּנְדֹךְ הַיִּשְׁחִיתוּ
זָהָב בָּאֵשׁ הַשִּׁיתוּ // חוֹ[זֶק בְּרִי]יחִי הַשְׁפִּיתוּ

טָעַן לוחֹת וּנְתַמְהָר // קָדִיו [ר]פּוּ וְלֹא נִיתָאָחַר
פְּשֹׁרוֹ... אָף חָר // לְשַׁעָה חִיפּוֹ באופֶן וְרַד מִן הָהָר

כֹּכ וּפֶנַּן וִירַד מ[שה] תֵּן הָהָר וּשְׁנֵי לוחֹת העֲדוֹת בִּידוֹ לוחֹת כְּתוּבִים
מִשְׁנֵי ע[בְרִיהֶם מ]זה וּמִזה הֵם כְּתוּבִים
וְעַד שֶׁה[מֶלֶךְ] בְּמַסִּיבּוֹ נִרְדִּי נִתֵּן [רִיחוֹ]
וְנִתְּנָה חֶמֶת מֶלֶךְ מִלֵּאכִי מוֹת וְאִישׁ חֶכֶם] יִכְפֹּרְנָה
וְנִתְּנָה אֲנָשִׁי [לְצֹנֶן יִפִּיחוֹ] קָרִיָּה וְחֻכְמִים יִשְׁיבּוּ אָף
וְנִתְּנָה [וְיִאֲמֹר] לְהַשְׁמִיד[ם] לֹלֵי מִשֶּׁה בַּחֲרִירוֹ עֲמֵד בַּפְּרָץ
לִפְנֵי הַשִּׁיב ח[מתו מה]שְׁחִית

3 [האי]ץ... שיחיתו: ה' אמר למשה: 'לך רד כי שחת עמך'. ותומך... הישחיתו: גם את אהרן הכריחו לעשות את העגל. ציר: משה. תומך בידיו: אהרן, לפי שמ' יזיב: 'ואהרן וחורו חמכו בידיו'.

4 זזה... השיתו: לפי שמ' לב, כד: 'ואשליכוהו באש ויצא העגל הזה'.

5 טען... ניתאחר: אף-על-פי שהלוחות היו כבדים ורפו ידיו טען את הלוחות הודרו וירד, השווה קרובת ינאי לדברים יא: 'פסל לך', ולהלן שורות 12, 33.

6 אף חר: חרה אפו. חיפו באופן: בכתה: 'חיפיו, חפו, מיהר; בשולי כתה' תוקן להפיץ. ואולי ר"ל: הפיץ וגער באופנים ובמלאכים וירד. באופן: ארצ"ל: באפו.

7 ככ... כתובים: שמ' לב, טו. סדר הקריאה לפי מנהג א"י: עי' מאן, עמ' 570.

8 ונ... [ריחו]: 'שה' א"י; השווה שהש"ר שם: 'ר' מאיר ור' יהודה, רבי מאיר אומר, עד שהמלך מלכי המלכים במסכו בריקע, נתנו ישראל ריח רע ואמרו לעגל (שמ' לב): 'אלה אלהיך ישראל'. ר' יהודה (שם) חולק על ר' מאיר ולדעתו, אין דורשין שה"ש לגנאי אלא לשבח. השווה בבלי שבת פח ע"ב: 'אמר עולא, עלובה כלה מזנה בתוך חופתה... עד שהמלך במסכו נרדי נתן ריחו'. דעת הפייטן כר' מאיר שדורשין לגנאי, וכן בתרגום שה"ש: 'עד שהוא משה רבהון בריקעא... קמו רשיעי ההוא דרא וערבובין דביניהון ועבדו עיגל דדהב' (תרגום שה"ש, מהדורת ר.ח. מלמד, J.Q.R. 1920-1921).

9 [ונ]... יכפרנה: משלי טז, יד; השווה שמ"ר מגא: 'דבר אחר ויחל משה, הדא הוא דכתיב חמת מלך מלאכי מות — מדבר במשה, כשעשו ישראל אותו מעשה עלתה חמתו של הקב"ה ושלח מלאכי חבלה לחבל ישראל, הוי חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה — זה משה שנקרא חכם, שנאמר: עיר גבורים עלה חכם (מש' כא, כב) שעמד ולמד סניגדריא על ישראל וריצה אותם לאביהם שבמשים'. השווה להלן, שו"ר 22, בדברי הפייטן 'איש חכם נמצא'.

10 ונ... אף: מש' כט, ח. השווה שמ"ר מגב: 'ד"א ויחל משה, הה"ד אנשי לצון יפיוחו קריה — אלו ישראל שנתנו פיוחה בעולם בעגל שעשו... וחכמים ישיבו אף — זה משה שהשיב אפו של הקב"ה, בסניגוריא שלמד על ישראל הוי ויחל משה; ילקוט המכירי למשלי שם, בשם ואלה שמות רבה.

11 ונ... מהשחית: תה' קו, כג. עי' להלן שורות 23, 31.

[ונ חזית איש מהיר] במלאכתו לפני מלכים יתיצב
בל [יתיציצב] [לפני חשכים]

שׁוֹטִים תִּכְאִיר / תִּשְׁכִּים תִּאִיר // בְּצֶדֶק

ברוך

מגן

15 ב

[יִרְדֶּתָּ] עֲלֶיּהּ מוֹרִיד וּמַעֲלָה // [כל] ע

נִשְׁאַלָה שְׁאַלָה מִי עָלָה שְׁמִים וַיֵּרֶד // מִשְׁנָה עָלָה וְאַחֲרַיִן [יֵרֶד]
יִדְּוֹדֵן הִתְרִיד / וְעוֹז לְעַמּוֹ הוֹרִיד // ול ראה / על הָרָר כְּנִרְאָה
יִקָּר נִחְלָק לוֹ בְּעֵת אֲשֶׁר יֵרֶד // שְׁמִים הָשָׂה שְׁמִים וַיֵּרֶד

20

(כֹּכ ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו)

ד איש חכם נמצא / וחקמה מצא / . . . המצא / טהרה לשמחה
קם במחיצה / ובטל מחצה / ועמד בפרצה / ומצא דיצה

12 [ונ . . . חשכים]: מש' כב, כט; הפסוק נדרש במדרש על זריזותו של משה. השווה לעיל קרובה מו, שו' 3, ובדברי הפייטן לעיל, שורה 5: 'ונתמהר . . . ולא ניתאחר'.

13 שוטים: סוטים, בחילוף ש-ס.
ג תוכן הפיוט: תיאור עליית משה לשמים והכבוד שחלקו לו, אבל גם ירידתו מהשמים נחשבת כעלייה.

17 [יִרְדֶּתָּ] . . . ומעלה: ירידתו של משה ('וירד משה') היתה עלייה בשבילו, ואולי ירידת הקב"ה: יירד ה' על הר סיני. שמ' יט, כ, היתה עלייה לישראל.

18 נשאלה . . . [ירד]: לפי משלי לד, הפסוק במשלי כא, כב, 'עיר גבורים עלה חכם' נדרש בוי"ר לא, ה, עמ' תשכב, על משה: 'עלה חכם' — זה משה 'ומשה עלה אל האלהים' (שמ' יט, ג), וירד עוז מבטחה . . . זו תורה; ילקוט המכירי למשלי שם.

19 ידודון . . . כנראה: הפייטן רומז לתה' סח, יד: 'מלאכי צבאות ידודון ידודון', שנדרש על משה שעלה לשמים, נפגש עם המלאכים (=ידודון) 'והם מתיראים ממנו (=החריד) שנאמר מלכי צבאות ידודון' (ילקוט המכירי לתהלים, מזמור סח, עמ' 330, בשם תנחומא). ועוז . . . הוריד: זו התורה.

20 יקר . . . ירד: משה 'נחעלה יותר מן הכל' בפגישתו עם המלאכים (ילקוט המכירי, שם).

21 [כֹּכ . . . רגליו]: שמ"ב כב, הפטרת הסדר (מאן, שם).

ד תוכן הפיוט: תפילת משה לכפרה על חטא העגל.

22 איש . . . לשמחה: משה רבנו הנקרא חכם, לפי הפסוק 'ואיש חכם יכפרנה', לימד סניגוריא על ישראל, וטיהר את בני ישראל מ'שמחה' של העגל, עי' שמ"ר מב, א.

23 קם . . . דיצה: השווה שמ"ר מג, א: 'ויחל משה . . . בשעה שעשו ישראל את העגל, היה השטן עומד ומקטרג בפנים, ומשה עומד מבחוץ. מה עשה משה? — עמד ודחף את השטן והוציאו לחוץ ועמד במקומו, שנאמר (תה' קו) עמד בפרץ לפני'. בתנח' תשא, כב, בסגנון אחר, קרוב לדברי הפייטן: 'מה עשה משה? — סתם את הפרץ שהיה השטן נכנס בו לקטרג על ישראל, שנאמר לולי משה בחירו עמד בפרץ, מיד וינחם ה''. ובטל מחצה: משה נלחם באחד ממלאכי תבלה והקב"ה בשני, עי' להלן, שו' 26: השווה גם וי"ר י, ה, עמ' רד: 'יהודה ב"ר אומר, תשובה עשה מחצה ותפילה עשה את הכל, ור' יהושע בן לוי אמר, תשובה עשה את הכל ותפילה עשה מחצה'.

אָנא אַל נָא / שָׂא נָא חוּס נָא / וְאִם לֹא תִמְחֹל נָא / מִסְפָּרְךָ מִחִינֵי נָא
 25 הֵם אִם עָשׂוּ פְרוּעַ מַעֲלִיָּהֶם / עָשָׂה אֹתָהּ כְּרוֹב רִחְמִיד וְלֹא כְמַעֲשֵׂיָהֶם
 (קדוש)

ה [אז אכזריות חגרו] חֲמַשֶּׁת הַמַּלְכִּים // הַשְּׂמֵד וְהַשְׁחַת קִצָּף אֶף וְחִמָּה
 בְּחֹר גָּבַר וּבִינְתָיִם עָמַד // וְהִינִיר שְׁלִשָּׁה / וְהֵנִיס שְׁלִשָּׁה
 גָּבְרוּ לְמוֹלֵו הָאֶף וְהַחֲמָה // לְהַתְגַּרוֹת לוֹ עוֹד בְּמִלְחָמָה
 30 [ד... פ] גִּי אֵל בְּאַפְךָ קוֹמָה // וְאֲנִי בְּמַעֲנֶה רַךְ אֲשִׁיב [חמה]
 הָאֲחִיז וְהִתְחִיז / בְּפֶסֶא וּמִחִיזִיק // וְכָל זִיק וּמִזִּיק / א[ותו] לֹא הִזִּיק
 וּבִפְרָשׁוֹ נִסְתַּר / וּבְפִלְלוֹ נִעְתָּר // וּמִתַּחַת פֶּסֶא אֲתַר / מְקוֹם לוֹ נִחְתָּר

24 אַנָּא ... נָא: לִפִּי בִמ' יב, ג, ב'ר' נ, יו. מִסְפָּרְךָ ... נָא: שִׁמ' לִב, לִב.
 ה תוֹכֵן הַפִּיּוּט: מִקְבִּיל לַמְדַּרְשׁ דְּלֵהֲלֵן: 'אִמֵּר הַקֶּבֶה' לַמֶּשֶׁה: הֵם קָמוּ לַצַּחֲק בַּעֲבֹדָה זֹרָה וְאִתָּהּ יוֹשֵׁב
 (קוּס)? לֵךְ רַךְ (שִׁמ' ז, ב), בְּאוֹתָהּ שַׁעַה בֹּא מֶשֶׁה לִירַד וְרָאָה מְלָאכִי חִבְלָה וְנִתְיִירָא לִירַד, שְׁנֵאֲמַר
 כִּי יִגּוֹרְתִי מִפְּנֵי הָאֶף וְהַחֲמָה (דב' ט, ט). מַה עָשָׂה? הִלֵּךְ וְאִחֲזָה אֶת הַכֶּסֶּא, שְׁנֵאֲמַר מֵאֲחֻז פְּנֵי כֶסֶא
 (פִּרְשׁוּ עֲלֵיו עֲנָנוּ) (אִיּוֹב כו, ט), וְהִגִּין עֲלֵיו הַקֶּבֶה וּפִירְשׁוּ מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ עֲלָיו. בּוֹא וְרָאָה כִּמָּה גִרְמוֹ
 עֲוֹנוֹת, אֲתִמּוֹל הִיָּה מֶשֶׁה מִנְּגַח בָּהֶם, וְעַכְשִׁיו נִתְיִירָא מֵהֶם, כִּי יִגּוֹרְתִי [מִפְּנֵי הָאֶף וְהַחֲמָה]. חֲמַשָּׁה
 מְלָאכִי חִבְלָה הֵם: אֶף, וְקִצָּף, וּמִשְׁבִּיר, וּמִשְׁחִית, וְחִימָה. הִזְכִּיר מֶשֶׁה ג' אֲבוֹת, וְהִלְכוּ ג'. וְנִשְׁתִּיר
 אֶף וְחִימָה. אִמֵּר מֶשֶׁה לִּפְנֵי הַקֶּבֶה, ה' רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲמַד אֲתָהּ בְּאֶחָד וְאֲנִי בְּאֶחָד, שְׁנֵאֲמַר קוֹמָה ה'
 בְּאַפְךָ (תה' ז, ו). אִמֵּר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחִי, לֹא זֶה מֶשֶׁה מֵהַתְּפִלָּה עַד שֶׁנִּרְצָה לוֹ הַקֶּבֶה ה' (תנח' בוכר,
 תש"א יג: ע' תנח' תש"א כ; שִׁמ"ר מ"א; דב"ר ג' י"א; קה"ר ד"ג; מִדְרַשׁ תְּהִלִּים ז, ו; תְּרֻגּוֹם יוֹנָתָן
 דְּבָרִים ט, ט). דְּבָרֵי הַפִּיּוּט מוֹרְכָבִים מִמִּקְרוֹת נִחְמוּמָא וּשְׁמוֹת רַבָּה.
 27 חֲמַשֶּׁת ... וְחִמָּה: צ"ל 'מְלָאכִים' בְּמִקְוֵם 'מְלָכִים', כִּמוּ בְּמִקְרוֹת הַמִּקְבִּילִים: בְּתַנְח' בּוֹכֵר נֹזֵחַ שֶׁם
 מְלָאךְ 'מִשְׁבִּיר', אֲבָל בְּתַנְח' תש"א כ; 'חֲמַשָּׁה מְלָאכִי חִבְלָה ... קִצָּף אֶף וְחִמָּה מִשְׁחִית וְהַשְּׂמֵד'. וְכֵן
 בְּשִׁמ"ר מ"א, וּבִקְה"ר ד"ג כִּמוּ בְּפִיּוּט כֹּאן: ע' בְּחִידוּשֵׁי הַרְשֵׁ"שׁ לְשִׁמ"ר שֶׁם. עַל הַהִשְׁלָמָה 'אִזּוֹ
 אֲכֹזְרִיּוֹת חֲגָרִי, ע' עֵינִי לִשׁוֹן, עִמ' רַמֵּד.

28 בְּחֹר: כִּינּוּי לַמֶּשֶׁה. וְהִיזְכִּיר שְׁלִשָּׁה: אֲבוֹת. וְהֵנִיס שְׁלִשָּׁה: מְלָאכִי חִבְלָה. בְּתַנְח' בּוֹכֵר כֹּאן 'וְהִלְכוּ
 שְׁלִשָּׁה', וּבְתַנְח' דְּפוּסֵי קוּשְׁטָא, וִינִיצִיא וּמִנְטוּבָה: נִגְעָרוּ, מִקְבִּיל לְדְבָרֵי הַפִּיּוּט 'הֵנִיס' בְּגַעְרָה (ר"ש
 לִיבְרֵמָן, חֲזוֹנוֹת יִנְי, עִמ' רַמ).

30 [ד... פ] גִּי ... ח[מה]: מֶשֶׁה הִשִּׁיב בְּמַעֲנֶה רַךְ אֶת מְלָאךְ 'חמה', וְהַקֶּבֶה עֲמַד נִגַּד 'אֶף', וְהוּוֹ
 שֶׁהַתְּפִלָּה מֶשֶׁה: קוֹמָה ה' בְּאַפְךָ. בְּתַנְח' תש"א שֶׁם: 'אִמֵּר מֶשֶׁה רַבְּנוֹ: קוֹמָה ה' בְּאַפְךָ, וְאֲנִי עוֹמֵד
 בְּחִמָּה, שְׁנֵאֲמַר לוֹלִי מֶשֶׁה בְּחִירוֹ עֲמַד בְּפֶרֶץ לִפְנֵי הַשִּׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית (תה' קו, כג). ע' שִׁמ"ר
 שֶׁם וּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים, מִזְמוֹר ד, ו.

31 זִיק וּמִזִּיק: הֵם שְׁמוֹת נִרְדָּפִים (זִיק = רוּחַ, שֵׁד) וְכֵן בְּקִרְבָּה ט, שו" 120: 'נַעֲשִׂים רוּחוֹת נַעֲשִׂים
 זִיקִים' (בְּמִבּוֹן שְׁדִים), וּבְקִרְבָּה לִיִּיקָא יד, א, שו" 15: 'לְהַתְּנוּן מִכָּל זִיק', וְכֵן בְּאִים 'זִיקִים
 וּמִזִּיקִים' (יִחָד) גַּם בְּהַשְׁבָּעוֹת, הַצּוֹתָא מוֹנְגוּמְרִי (ר"ש לִיבְרֵמָן, שֶׁם).

32 וּבִפְרָשׁוֹ נִסְתַּר: מ. וְזֹלָא לֹא נִיָּקַד אֶת הַמְלָה 'וּבִפְרָשׁוֹ וְהִעִיר בַּח"נ: אוֹלִי צ"ל: וּבִפְרָשׁוֹ (אִיּוֹב
 כו, ט), ע' לְהֵלֶן בְּקִרְבָּה עב, שו" 5 'פִּירְשׁוּ עֲלֵיו עֲנָנוּ לַעֲנִיין נִקְרַת צוֹר, וְכֵן הוֹבֵא הַפְּסוּק בְּמִדְרַשׁ
 הַמִּקְבִּיל: 'וְהִגִּין עֲלֵיו הַקֶּבֶה' וּפִירְשׁוּ מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ, וְדוֹרֵשׁ פִּרְשׁוֹ — נוֹטְרִיקוֹן פִּירְשׁ מִזִּיו. אוֹלָם
 לִפִּי שִׁמ"ר מ"ב, ד: 'מֵהוּ פִּרְשׁוֹ — נוֹטְרִיקוֹן פִּירְשׁ ר' חוּס שִׁדִּי זִיו עֲנָנוּ עֲלָיו — שֶׁה' פִּירְשׁ עֲלָיו אֶת
 שְׁכִינָתוֹ, שֶׁלֹּא יִחְבְּלוּהוּ מְלָאכִי הַחִבְלָה. ד"ר ב. קִלְאָר בִּסְפָרוֹ 'מַחְקִירִים וְעֵינִים', עמ' 134, פִּירְשׁ

זַע וַיִּחַרְד / זִוְרוּ וַיִּרָד // בְּשִׁמְעוּ כִּי מָרַד / עָדְרוּ וַיִּפְרָד
 חִינוּן עָרַף / אָז בְּמַעֲנֵה רַךְ // וַדְרָךְ וַיִּבְרָךְ / אָף עָבֹר הָאָרֶץ
 טוֹבִים הַשָּׁנִים / כְּתוּבִים מְשֻׁנִּים // כְּעִידִים שָׁנִים / מֵאֶחָד וְלֹא מְשֻׁנִּים
 ידוע כתבם חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה // לְאָרֶס חֲמוּשִׁים בְּחִמְשָׁה / לְבָל יִמְשְׁלוּ
 כֶּם חֲמִשָּׁה

35

1 איש אשר עלה -----

- 33 'ובפרשו' על משה. בפרשו את כפיו לחפילה, מקביל ל'ובפיללו', אז הגן עליו ה'. ומתחת ... נחתה: השווה שמ"ר מבד': 'אמר ר' יצחק, בשעה שאמר לו הקב"ה: לך רד! חשכו פניו (עיניו) של משה ... והיו מלאכי השרת מבקשים להרגו. אמרו, הרי השעה להרגו. ידע הקב"ה מה המלאכים מבקשים לעשות לו. מה עשה הקב"ה? אמר ר' ברכיה ... פתח לו הקב"ה פשפש מתחת כסא כבודו ואמר לו: כך רד. והם הם דברי הפייטן 'פתח לו הקב"ה' — מקום לו נחתה, מתחת כסא כבודו — 'ומתחת כסא אתר'. לשם החרו השתמש כאן ב'אתר' הארמית. בירושלמי סנהדרין פ"י כח ע"ג, לשון דומה: מה עשה לו הקב"ה, חתר לו חתירה מתחת כסא הכבוד שלו ושמע תחינתו (של מנשה) (עי' ר"ש ליברמן, שם); וי"ר לג, עמ' תרצו.
- 34 זע ... ופרד: כששמע משה שישראל עשו את העגל ירד בוריות. מרד ופרד: בתרגום משלי ז,יא על הפסוק: 'הומיה היא וסוררת': ומרדתא היא ופרדתא. וכבר בירר ילן את הלשון 'פרדנית' במדרשים שפירושו: יצאנית, ופירש על פיו את הפסוק בהושע ד,יד: כי הם עם הזונות יפרדו. ראה קונטרסים א, עמ' 6 (מ. זולאי, עיוני לשון, עמ' רכד).
- 34 ודרך: קשה, ואולי מן 'תדרכי נפשי עו' (שופ' ה,כא). כלומר: התפלל בעוז, השווה שמ"ר מג,א: 'ויחל משה ... מיד התחיל חוגר בתפלה ... שעמד בקלות ראש לפני הקב"ה לבקש צרכן של ישראל'. ברך: מובנה תפילה בלשון הפייטנים, עי' מלון בן-יהודה, ערך ברך. אף עבור הארץ: כדי להאריך אף ולעורר רחמים על ישראל.
- 35 טובים השנים: שני לוחות הברית, לפי קה' ד,ט. כתובים משנים: לפי שמ' לב,טו: 'משני עבריהם'. כעידים שנים: שם: 'שני לוחות העדת'. מאחד: מאל אחד.
- 36 ידוע ... חמשה: חמישה דברות נכתבו בכל לוח, ויש בזה מחלוקת במכילתא דר"י, דבחדש, פ"ח, עמ' 234: 'נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה, דברי ר' חנינא בן גמליאל, וחכמים אומרים, עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה'; עי' ירוש' סוטה פ"ח ה"ג, כב ע"ד. לארס חמושים בחמשה: השווה פסיקתא דר"כ בשלח, עמ' 186: 'וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים (שמ' יג,ח), מלמד שהיו מזויינים בחמשה מיני זין'; עי' מכילתא דרשב"י בשלח, עמ' 45, ובח"נ מכילתא דר"י, בשלח, פתיחתא, עמ' 77. במדרש הגדול שמות, עמ' רמח: 'וחמושים, אין חמושים אלא מזויינין ... מלמד שעלו מטוקסין בחמשה מיני זין: קשת ואלה וחרים ורומח וחרב'; בציורי בית-הכנסת בדורא-אברופוס נראים יוצאי מצרים מזויינים בכלי נשק: עי' א.ל. סוקניק, בית הכנסת של דורא-אברופוס וציורי, ירושלים תש"ז, עמ' עז, קעט-קעח. ידוע: מלת מילואים לשם אקרוסטיכון. לארס: קבלת התורה היא בבחינת אירוסין בין ה' לישראל לפי הושע ב,כא. לבל ... חמשה: מלאכי חבלה.

* 'דרך' מובנה גם: אדון ואפוטרופוס, השווה מגילת מצדה, הוצ' ידן, עמ' 23: 'ואל תשא פנים וחתא על חשבון שותף ודרך', עי' ר"ש ליברמן, 'הוראות נשכחות', לשוננו, כרך לב (תשכ"ח), עמ' 90; יחזקאל קוטשר, שם, עמ' 345, וגם כאן מתואר משה כאפוטרופוס של ישראל ומתפלל בעדם. בשמ"ר שם נמשל משה לסרסור וסניגור.

תוכן הקרובה: הברית שנכרתה עם ישראל בסיני ב'לוחות הברית' כוללת את התורה שבכתב עם התורה שבעל-פה. ה' הראה למשה דור דור ודורשיו וגילה לו רזי האותיות שבתורה שמהן נדרשת התורה שבעל-פה, ולא עוד אלא שהתורה שבעל-פה חביבה יותר מהתורה שבכתב. לעתיד לבוא תיחקק התורה בלב העם לעולמים והלוחות לא יישברו עוד.

א אל שם לאדם פה // בְּנוֹשֶׁקֶךָ לָנוּ מְנַשִּׁיקוֹת פֶּה
גִּילְיָתָה לְכַבֵּד פֶּה // פֶּה אֶל פֶּה // דְּחִי כָתֵב דְּחִי פֶה
(— — — — —)

ב — — — — — // צוֹר בְּנִיקָרְת צוֹר חָנָנוּ
5 קָשֶׁב קָרִיאַת חֲיִינוֹנוּ // רִינוֹנוּ וְשִׁינוֹנוּ / פִּירְשֻׁוּ עָלָיו עָנָנוּ
(— — — — —)

ג יִכְרַת בְּרִית / לְכוּרְתִי חוֹק בְּרִית // לְהִבְיָא מוֹסְרֵי בְרִית / בְּמִסּוֹרַת הַבְּרִית
נִיכְתְּבוּ עַל לוחות יִכְתְּבוּ עַל לְבָבוֹת // וְחוֹצֵב לְהַבּוֹת / יִחְצוֹב לְמוֹ אֶהְבּוֹת

2-1 אל ... פה: ה' השם לאדם פה (לפי שמ' ד,יא), בשעה שנתן לישראל את התורה ב'נשיקות פה', גילה למשה (=כבד פה) מפה אל פה (לפי במ' יב,ח) תורה שבכתב ותורה שבעל-פה; השווה שהש"ר א,ב: 'ישקני מנשיקות פיהו, היכן נאמר? ר' יוחנן אמר, בסיני נאמרה, שנאמר ישקני מנשיקות פיהו ... על דעתיה דר' יוחנן דאמר בסיני נאמרה יוציא לנו נשיקות מתוך פיהו, הה"ד ישקני מנשיקות פיהו ... רבי נחמיה אמר, שתי תורות נאמרו, אחד בפה ואחד בכתב; השווה למעלה קרובה נט, שו' 1.

5-4 צור ... עננו: ה' הסתיר את משה בנקרת הצור (שמ' לג,כב), הקשיב לתפילתו ופירש עליו עננו להגן עליו, עי' למעלה קרובה ע, שו' 32. חינונו רינונו: לשונות תפילה. שינונו: לשון שבח ותהילה בלשון הפייטנים, עי' מלך בן יהודה, ערך שנון. פירשו: בתרגום איוב: פרס-פרש, וכך תרגמו הפשיטתא, תיאודוטיון, וולגאטה וחז"ל, וכך פירש הפייטן, עי' ר. יוס, התרגום הארמי לספר איוב, עמ' 163.

7 לכורתי חוק ברית: לבני ישראל שכרתו ברית על הר סיני, לפי שמ' לד,כז: 'כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית'. או לכורתי אות ברית לנימולים, לפי בר' יד,יא. מוסרי ברית: הקשורים (אסורים) בברית, כינוי לבני ישראל. מסורת הברית: לפי יח' כלו, כאן הכוונה למסורת תורה שבעל פה, מסורת אבות, השווה ירוש' פסחים פ"ה ה"ג, לב ע"א: 'מסורת בידי מאבותי שלא ללמד אגדה לא לבבלי וכו', עי' עה"ש ערך מסורת, להלן שו' 13, 14.

8 ניכתבו ... לבבות: לפי יר' לא,ג: 'נתתי תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה'. חוצב להבות: לפי תה' כט,ז: 'קול ה' חצב להבות אש'. יחצוב ... אהבות: יש כאן שימוש בפועל 'חצב' לעניינים רוחניים, השווה מכילתא דבחדש, יתרו פ"ט, עמ' 235: 'רבי עקיבא אומר, רואין דבר של אש יוצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחות' ומצוי שימוש בפעלים חקק וחצב בספר יצירה, עי' אימרת גרינוולד, Some Critical notes on Sefer P'ezira, Revue des etude juives (1979), p. 502.

יִכְתֹּב אֶמֶת / וַיִּחַתֵּם אֶמֶת // הִפְתּוּב אֶמֶת / וַהֲרִשׁוּם אֶמֶת
יִקְרָה אֲשֶׁר תִּינַתֵּן / בְּקִרְבָּם תִּינַתֵּן // בְּלִבָּם תִּפְתָּב / וְזִיר לָהֶם תִּפְתָּר

(כך כי זאת הברית אשר אכרת את בית ישראל אחרי הימים ההם
נאם יי נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם
לאלהים והמה יהיו לי לעם)

ד אל כְּתוּבִים אֲשֶׁר כְּתִבְתָּה / וְכָתוּב הִכְתַּבְתָּה
לְכָתוּב אֶת אֲשֶׁר כָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה
וְאֵת אֲשֶׁר לֹא כָתוּב הִלְכָה לְמֹשֶׁה
דָּבָר בָּהּ לֹא יִחַדֵּשׁ / וְאֵם חֻדֵּשׁ אֵין כֹּל חֻדֵּשׁ

9 יכתב... אמת: לפי דניאל י' כא: 'אגיד לך את הרשום בכתב אמת'. יחתום אמת: חותמו של הקב"ה אמת. הכתוב... אמת: 'הפייטן רוצה לומר שגם הלוחות הראשונים (=הכתוב) וגם השניים (=הרשום) נכתבו מאת ה'. מדרשי חז"ל ופרשני המקרא חלוקים בדעותיהם אם הלוחות השניים נכתבו על-ידי משה (=כתב לך) — שמ' לד, כז) או על-ידי ה' ('וכתבתי על הלוחות' — שם, א) ע' תורה שלמה כרך כב, במילואים עמ' קכה.

10 יקרה... תכתב: תורת ה' תיכתב על לבם של ישראל ויוכתרו בכתב מלוכה. יקרה: התורה לפי מ'ש ג, טו. סין: סיני, ע"ש מדבר סין. וזיר... תכתב: השווה איכ"ר ב, יב (מהד' בובר, עמ' 117): 'ר' יוחנן אמר, ששים רבוא מלאכים ירדו עם הקב"ה לסיני ועטרה ביד כל אחד ואחד, לעטר כל אחד ואחד מישראל'; ע' תנח' שלח, יג; בבלי שבת פח ע"א. המליצה 'וזיר להם תכתב' על-פי דמיון הצליל לאיוב לו, ב: 'כתר לי זעיר' בארמית (רש"י: כולו לשון ארמי הוא) ופירושו: חכה לי מעט, וכן בתרגום איוב: אמתן לי ציבחר, ובשאר התרגומים. הפייטן הפך את 'זעיר' ל'זיר' ו'כתב' ל'כתר', ע' ר' ויס, התרגום לספר איוב, עמ' 157.

11 (כ... לעם): יר' לא, לב; הפטרת הסדר, ע' מאן, עמ' 530.

ד תוכן הפיוט: מקביל לירושלמי פאה, פ"ב ה"ו, יז ע"א: 'ר' יהושע בן לוי אמר, עליהם ועליהם, כל ככל, דברים הדברים (דב' ט'), מקרא משנה תלמוד ואגדה, אפילו מה שתלמיד וותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה מסיני, מה טעם? — יש דבר שיאמר ראה זה חדש וגו' (קה' א'), משיכו חברו ואומר לו כבר היה לעולמים (שם); ע' ירושלמי מגילה פ"ד ה"א, עד ע"ד, חגיגה, פ"א ה"ח, עו ע"ד, וי"ר כב, א, עמ' תצו, ובמדרשים לסדר כאן. בבבלי ברכות ה ע"א נלמד העניין מהפסוק 'ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצוה וגו' (שמות כד, יב). דברי הפייטן מקבילים יותר לירושלמי ולו"ר, הרעיון נמצא גם בתו"כ בחוקותי פ"ח הי"ב, קיב ע"ג: 'אלה החוקים... אשר נתן ה'... ביד משה, מלמד שניתנה התורה הלכותיה ודקדוקיה ופירושה על-ידי משה מסיני'. אל... כתבתה: לפי שמ' לד, א: 'וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים'. 12 כתובים: עשרת הדברות לפי דב' שם.

13–14 לכתוב... למשה: ה' נתן למשה תורה שבכתב (=אשר כתוב בתורת משה) ותורה שבעל-פה, שהיא 'הלכה למשה' — מסיני. השווה שמ"ר מז, ג: 'ר' יוחנן אמר, כתב לך את הדברים האלה כי על-פי הדברים האלה (שמ' לד) — תורה שבכתב ותורה שבע"פ — כרתי אתך ברית'. בתנח' חשא, לד: 'כתב לך את הדברים האלה — הרי מקרא, כי על-פי הדברים האלה — הרי משנה על פה'.

15 דבר... חדש: מקביל לירושלמי שם: 'יש דבר שנאמר ראה זה חדש וכי כבר היה לעולמים'. אפילו מה שתלמיד וותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה מסיני'.

כָּל הַמִּיקְרָא הַיִּקְרָא קָרָא / וְכָל הַמִּשְׁנָה הַנִּשְׁנָת שָׁנָה
וְכָל הַדְּבָרִים הַדְּבוּרִים דִּבֶּר / אֲשֶׁר בִּכְתָב כָּתָב / וְאֲשֶׁר בִּפֶּה פֶּה
בְּחֻמָּה פָּתַח פִּיו / וְהִסְכִּים עַל פִּיו / בָּעֵת קִדְּשׁ פִּיו (קְדוּשׁ)

ה 20
אימון הפתובים ואמן לא נכתבים // נחקר ונשאל ונדרש דעת מי חביבים
ברית בעת נאמר בלא נכתבים // הבינו חביבים / פי דברי פה חביבים
[גזרת] בכתב את רוביהם / ומשפטי רביהם // ... תה לנאמן כל
הוריות והשמעתה

ו
----- // עיניך בו יוצף
תעבינו פי לא יצילך מאף // ומתן בס(תר) יכפה אף

25 ז אומץ פעולת עולם משמשות / ברא בין השמשות

18 בחכמה ... פיו: לפי מש' לא, כו. והסכים: לדעת ז. בן-חיים הפועל 'הסכים' הוא ניגוד ל'פוחח', כמו בירושלמי חגיגה, פ"ב ה"א, עז ע"א: 'כיצד הוא עושה (במעשה מרכבה): מתחילה רבי פוחח לו ראשי פרקים ומסכים (=מסכם, מסיים)' (לשוננו, כרך יג, עמ' 230-231). בלשון חז"ל, מובן הפועל הסכמה וגם מסכם, עי' מורשת, לקסיקון הפועל, עמ' 247.

19-20 אימון ... חביבים: חקרו ודרשו, אם הדברים הכתובים (=תורה שבכתב) חביבים יותר מהדברים הלא נכתבים (=תורה שבעל פה), אבל 'חביבים' (=חז"ל) דרשו ממה שנאמר בתורה שבע"פ 'ברית' שהיא חביבה מתורה שבכתב, השווה ירושלמי שם: 'רבי חגי בשם ר' שמואל בר נחמן, נאמרו דברים בפה ונאמרו דברים בכתב. ואין אנו יודעים איזה מהן חביב, אלא מן מה דכתב כי על-פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל (שם' לד), הדא אמרה אותן שבפה חביבין'. עי' גם ירושלמי מגילה ותגיגה שם ובשינויים בשהש"ר אב; ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ד, ל ע"א; ע"ז פ"ב ה"ח, מא ע"ג.

21-22 [גזרת] ... והשמעתה: השווה ירושלמי שם: 'רבי זעירא בש"ר אלעזר, אכתוב לו רובי תורת (הושע ח), וכי רובה של תורה נכתבה? — אלא מרובין הן הדברים הנדרשים מן וכתב מן הדברים הנדרשים מן הפה', הפייטן רוצה לומר כי מדרש התורה שבעל-פה (=הוריות) שהוא הרוב — ניתן למשה מסיני*.

ז תוכן הפיוט: מיוסד לפי משנת אבות ה,ה (לפי כתי"ק): 'עשרה דברים בראו בין השמשות: פי הארץ ופי הבאר, ופי האתון והקשת, והמן והמטה, והשמיר והכתב והמכתב והלחות. ויש אומרים אף המזיקין, וקבורתו של משה ואילו של אברהם. ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה'. יש הרבה מקבילות למשנה: במכילתא בשלח פ"ה, עמ' 171; ספרי ברכה שנה, עמ' 418; אדר"נ נו"ב, פל"ז; בבלי פסחים, נד ע"א; פרקי ר"א, פ"ט ופל"א; תרגום יונתן, במ' כב, כח ועוד. אין סדר אחד במקורות וגם הסדר בפיוטנו שונה מהם.

25 אומץ ... השמשות: אחר שכל מעשי בראשית זומנו ביחד ושימשו בעולם הוסיף וברא בין

* משימוש של הפייטן לתורה שבע"פ במלים דברי פה, בפה לפה, הלכה למשה, אפשר להסיק שהמונח 'תורה שבעל פה' לא היה נהוג בימיו, והוא נתחדש בתקופה מאוחרת. בתלמוד הבבלי, בספרות התנאים ובכתב-יד מצוי 'בפה' או 'על פה'. עי' יעקב בלידשטיין, 'לקורות המונח תורה שבעל-פה', תרביץ מב (תשל"ג), עמ' 496.

גִּזְרֵת חֲצִיבַת מַעֲשֵׂה לוחות / דַּעַץ כְּתָב עֵיט מִכְתָּב הלוחות
 הֵן פִּי אֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת / וְלִבְלוֹעַ חוֹלְקֵי עַל מוֹרִיד לוחות
 זָמַם פִּי הַבָּאָר לְהַשְׁקוֹת / חֲנִיּוֹת אֲשֶׁר קִיבְלוּ לוחות
 טָרַם פִּי אֲתוֹן פֶּץ תּוֹכַחַת / יוֹקֵשׁ לִבָּא לְקוֹב מְפֹתָח בְּלוחות
 בָּנְנָת קָשֶׁת רֵאִיִּית אוֹת / לְזָכוֹר בְּרִית כְּבָרִית הֶלַח(ות)
 מִן הַמוֹטָעַם כָּל אֲכִילוֹת / נְסוֹת לְהוֹלִכִי בְּתוֹרַת לוחות
 סוֹמַת מִטָּה נִפְלְאוֹת / עֲשִׂיתָה עִם מַעֲשֵׂה לוחות
 פּוֹעֵל שְׁמִיר הַנֶּגֶז מִבְּרִיּוֹת / צוֹר יִצְרָתָה לְפָסִילַת לוחות
 קִיּוֹמַת אֵיל הַנֶּאֱחָז בְּקֶרְנוֹת / רִיצוּי הַנּוֹכֵר בְּנִשְׁתַּבְּרוּ הַלוחות

30

השמשות וכו'. אומץ: דובקו חומנו יחד (ר"ח ילון, פרקי לשון, עמ' 352) פעולת: צ"ל פעולות (שם).

26 גזירת... לוחות: הלוחות נחצבו בין השמשות, מקביל ללוחות שבמשנה. דעץ... הלוחות: מקביל למשנה 'הכתב והמכתב'. כבר בתקופת הגאונים רבו הפירושים למלים אלה. רב יהודאי גאון פירש: 'הכתב — אלו כב אותיות, והמכתב — הוא טטרנוגא (מרובע) שנראה ונקרא מכל צד מד' הצדדים, והוא הכתוב על הלוחות, והוא שפירש הכתוב והמכתב מכתב אלהים הוא'; רב שריירא גאון פירש 'המכתב' — צירוף האותיות למלים וללשון (אוצר הגאונים, פסחים, שם, עמ' 73-74). הפייטן מפרש כתב-דעץ, הכתב העברי הקדום, מכתב — העט שבו נחרתו הלוחות (ר"ש ליברמן, חזנות ינאי, עמ' רמו). דעץ: כך הנוסח הנכון ולא רעץ, רועץ (ליברמן שם; מלון בן-יהודה, ערך דעץ).

27 הן... לוחות: מקביל ל'פי הארץ' שבמשנה, שבלעה את קורח ועדתו (במ' טז, לב), החולקים על משה מוריד הלוחות. במכילתא שם נוסף: 'פי הארץ לבלוע הרשעים'.

28 זמם... לוחות: מקביל ל'פי הבאר' שבמשנה, ששחו ממנה מים במדבר (שם כא, טז-יח). חניות: תחנות ישראל במדבר. זמם: חשב וקבע מראש.

29 טרם... בלוחות: מקביל ל'פי האתון' שהוכיח את בלעם (שם כב, כח). יוקש... בלוחות: פי האתון היה מוקש למקלל את בני ישראל מקבלי הלוחות.

30 כונת... הלח(ות): הקשת, אות הברית בענן שלא יהא עוד מבויל (בר' טיג) מזכירה את הברית שנכתרה בלוחות.

31 מן... לוחות: אוכלי המן טעמו בו טעמי כל המאכלים. עי' לעיל קרובה נח, שו' 8. נסות... לוחות: לפי שם' טז, ד: 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים... למען אנסנו הילך בתורתך אם לא'.

32 סומת... לוחות: מטהו של משה שעשה בו את האותות (שם' ד, יז) והלוחות שניהם היו עשויים סנפירינן (מל"י *σαπφειρινον*, אבן ספיר). עי' תנח' בשלח, תשא, כא, כט, ובדברי הפייטן בקרובה לדברים י"א: 'גזירת ספיר בכל חילך'. סומת = שימת, והיא מלת מילואים לשם א"ב (קלאר, מחקרים, עמ' 134).

33 פועל... לוחות: השווה תוספתא סוטה, פט"ו, א, עמ' 238: 'משחרב בית המקדש בטל שמיר. ר' יהודה אומר, שמיר זה ביריא הוא, וממעשה בראשית נברא, וכשנותנים אותו על גבי האבנים, מתפתחות לפניו כלוחי פינקס והברזל נבקע לפניו; ירוש' סוטה, פ"ט הי"ד, כד ע"ב. לדעת הפייטן 'נגנו' השמיר, ולפי התוספתא 'אבד'. לפי מקורות אחרים היה השמיר מין עשב, עי' ר"ש ליברמן תוספתא כפשוטה, סוטה, עמ' 758 [לפי תוס' זבחים נ"ד ע"ב נתקיים השמיר עד אחרי הבית השני, עי' גינצבורג, אגדות היהודים ח"א, עמ' 21, הע' 165 (מהר"ם עברית)].

34 קיומת... הלוחות: האיל הנאחז בסבך בקניו (בר' כב, יג) נברא בין השמשות, ונוצר בדברי

35 שְׁקִדְתָּהּ לְבָרָאוֹת גַּם עִם לִוְחֹת / תֹּכֶן קְבוּרָה לְמַשָּׁה מַעֲלָה הַלִּוְחֹת

ח הַצֹּפֶה עֲתִידוֹת / וְרֹאֶה נוֹלָדוֹת / וְכֵן מֵה אוֹתִיּוֹת / וּבֹטָה מֵה לְהִיּוֹת /
וּמֵה לְהַעֲשׂוֹת / וְכָל דּוֹר נִדְרָה וּמִנְהִיגִיו / וְכָל רָשָׁע (ע) עָרִיץ וּמַפְעֵלִיו /
וְכָל דָּבָר וְדָבָר (כָּר) וְעִתִּיתָיו / [וְכָל] סֶפֶר וְסֶפֶר (פָּר) וְסִימָנָיו / וְכָל נְבִיא
וְנָבִיא (בִּיא) וְחִזְיוֹנָיו / וְכָל (ל) סֶדֶר וְסֶדֶר (דָּר) ו... / [וְכָל] מִקְרָא וּמִקְרָא
וּטַעֲמָיו / וְכָל אֵת נֶאֱמָר (אֵת) וְרִישׁוֹמָיו / וְכָל ... / וְכָל חֻקָּה
40 וּמִדְרָשֶׁיהָ / וְכָל הֶלְכָה ו... / מִי יִלְמַד וּמִי יִלְמַד / מִי יִבִּין מִי יִחַ [כָּס]

עה... / שמות לח כא [אלה פקודי]

תוכן הקרובה: תיאור יפיו של המשכן: שלל צבעיו ונוי כליו, ובייחוד הופעת השכינה — ענן הכבוד ביום הקמתו, אות לכפרת חטא העגל לישראל, וכל זאת בזכות משה שהתפלל על ישראל וניצח על בניין המשכן ושכלולו.

ה

[ו] // בְּרִאשִׁית

זיו עין אחד הנה המראה // ודמיון שבִּעֵה עֵינֶיךָ הִנֵּה נִרְאָה

הריצוי של משה אחרי ששבר את הלוחות, לפי שמ' לביג: 'זכר לאברהם ליצחק ולישראל'. קיומת: קיום, ואוצ'ל קימת והיא מילת מילואים לשם א"ב (קלאר, מחקרים, שם).
35 שקדתה... הלוחות: עם הלוחות נבראה בין השמשות גם קבורת משה, לפי דב' לדו.
ח תוכן הפיוט: הרחבת הרעיון שלמעלה (פיוט ד) על התורה שבע"פ שנאמרה למשה מסיני. השווה וי"ר כוז, עמ' תרז: 'ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר, מלמד שהראהו הקב"ה למשה דור דור וחכמיו, דור דור ונבניו, דור דור ודורשיו, דור דור ושופטי... דור דור ומלכיו; ע"י גם תנח' מסע, חזון עזרא יב, מהדורת כהנא, עמ' תרנא. במדרשים אחרים הובא שהקב"ה הראה לאדם הראשון דור דור וסופריו וכו', ע"י סדר עולם רבה פרק ל, מהד' רטנר, עמ' 150; בר"ר כד ב, עמ' 231. הפייטן מתכוון כנראה גם למשה, שבו מדובר בקרובה.
36 אותיות: הכאות, לפי יש' מא, כג. ובוטה: מביט.
38 וסימניו: הם ה'סימניות' שבספר התורה, כדי להבדיל בין הספרים, ע"י בבלי שבת, קטו ע"ב; אדר"נ נ"א פל"ד: ר"ש ליברמן, יוונית ויוונית, עמ' 178; ספר דקדוקי הטעמים לר' אהרן בן אשר, מהד' דותן, עמ' 168.
40 וטעמיו: טעמי המקרא. ורישומיו: הם כתרי האותיות, השווה מנחות, פט ע"ב, על עקיבא בן יוסף, שהיה דורש 'על כל קוץ וקוץ תלין של הלכות'. והכוונה שכל אלה הראה ה' למשה.

3 זיו... נראה: המשכן היה עשוי בצבעי אש שונים: 'אש אדומה, אש ירוקה, שחורה, לבנה' (פסיקתא דר"כ, פיסקא א, עמ' 7). או שבעה מיני זהבים שהיו במקדש (שמ"ר לה, א). זיו ודמיון: שניהם לשון דמות ומראה (עיוני לשון, עמ' קפג).

- חגות בדו ש אש // שר ענן . . תמרות עשן
טועמי אבות מלאכות / אשר בהלכות // מנו למדו / ולדורות לימדו⁵
(י.)
- (- - - - -)
- טכס פיליו וכלליו // ננאי פיליו ומכלוליו
יה יפה כבוד פועליו // ביופי יפוי מפעליו
- פליל היה בהדר ובכבוד // כללוהו ענני כבוד¹⁰
לא הספיקו למלאותו אנשי כבוד // עד נתמלא משמים כבוד
- [מ]סותרת מראש היתה האהבה // עד הוקם המשכן ונרצפה האהבה
נשף איכה נעדר]דר[וכה // נרצף אהבה בערה ולא ככה
- סח טיפוחי מרומים לא יכללו כבודו // ואפסי [צו]קים לא יכילו הודו¹⁵
ע . . יפה כוחכם / וייטב פעלכם // דר [בקר]בכם / ושכן ביניכם
- טועמי . . לימדו: את ל"ט המלאכות האסורות בשבת למדו מהמשכן. השווה 'ירוש' שבת פ"ז
ה"ב, ט ע"ד: 'כל אבות מלאכות מן המשכן למדו, ע' גם תו"כ אחרי פרק ז, ה-ו, פג ע"א; בבלי
ב"ק ב ע"א; בירושלמי שבת שם לומדים גם את מספר המלאכות מהמשכן: 'רבי יוסי בר רבי בון
בש"ר שמואל בר נחמני, כנגד ארבעים חסר אחת פעם שכתוב במשכן עבודה ומלאכה'. ובקרוכה
עז לויקרא א, א: 'טיכוס' כל אבות מלאכות מאוהל מועד'. טועמי: נראה שצ"ל: טעמי.
- טכס . . ומכלוליו: המשכן היה כלול ביפי כליו וצבעיו. נואי: נוי. מכלוליו: לפי יח' כז, תה' גב:
'מציון מכלל יופי אלהים הופיע'.⁸
- יה . . מפעליו: ה' הופיע ויפה את המשכן ופועליו. השווה תו"כ שמיני דמילואים, הט"ו: 'צאינה
וראינה בנות ציון . . בעטרה שעטרה לו אמו (שה"ש ג, יא) — זה אוהל מועד שמצויר בתכלת
ובארגמן ובחולעת השני ובשש; שמ"ר גב,ה.
- 11-10 כליל . . כבוד: לפי שמ' מלד: 'ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן'. השווה
ספרי נשא, מד, עמ' 49: 'ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן . . בו ביום שרת(ה) שכינה
בבית, שנאמר ולא יכול משה לבוא וגו'; ע' תו"כ שמיני דמילואים, ה"א וט"ז.
- 12 [מ]סותרת . . האהבה: בגלל חטא העגל היתה אהבת ה' נסתרת, אבל כשהוקם המשכן הופיעה
השכינה, ע' שהש"ר גי: 'תוכו רצון אהבה' (שה"ש שם) . . זו השכינה . . כך אהל מועד
נתמלא מזיו השכינה . . ביום שהוקם המשכן.
- 13 נשף . . כבת: השווה פסיקתא דר"כ א, עמ' 10: 'ויהי ביום כלות משה. ביום שכלת איבה מן
העולם. שעד שלא הוקם המשכן היתה איבה וקנאה . . אבל משהוקם המשכן נתנה אהבה וחביבה
וריעות וצדק ושלום בעולם'. רצף אהבה: לפי שה"ש שם.
- 15-14 סח . . ביניכם: השווה פסיקתא שם, עמ' 25: 'בשעה שאמר (ה') לו (=למשה) ועשו לי מקדש
(שמ' כה, ח), אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם, הנה השמים ושמי השמים (=טיפוחי
מרומים) לא יכללך, ואתה אמרת ועשו לי מקדש? — אמר לו הקב"ה, משה, לא כשאתה סבור,
אלא עשרים קרש בצפון ועשרים קרש בדרום, שמונה במערב, ואני יורד ומצמצם שכינתי ביניכם
למטן, דכתיב ונועדתי לך שם (שם שם, כב). טיפוחי מרומים: לפי יש' מח, יג. אפסי [צו]קים: אפסי
ארץ, מצוקי ארץ (שמ"א ב, ח).

פִּיקְדוֹ פִּקְדִּיו / עַל יוֹפִי כָּל [דיו] // וְעַל פְּקוּד פְּקוּדִיו
צָהֲלוֹ לַפְּקוּד פְּקוּדֹת פִּקְ[וּדיו] // לַפְּקוּד מִפְּקוּד פְּקוּדֵי נִפְקְדִּיו

קְדוּשׁ יָפָה נוֹף . . . בא . . . מסע // מִשְׁכָּן לֹא לִנְצַח יִסַּע
ר נן / מ . . . וּמִשְׁוֹאֵן // מוֹצֵעַ וּמְרוֹעֵן / וְזִיו בְּבִיר מוֹעֵן

20 שְׁחוּרָה אֲשֶׁר הִיָּתָה כְּאֶהְלִי קָדֵר // נֶאֱוָה הִיא בְּאוֹהֶל אֲשֶׁר קָם בְּהָ[דר]
תִּמָּה שְׁחוּרָה בְּצִילַת מִשְׁכָּן // וְ[נֶאֱוָה] בְּנִדְבַת מִקְדָּשׁ אֲשֶׁר אֵל בּוֹ שְׁ[כָן]

1 אֲשֶׁר אִי . . . [בְּחֲנוֹ] / בְּחֲנוֹ בְּמִפְקֵד גְּזָבְרִים
גְּזָבְרִים הַשְּׁלִימוּ דְּכָרָם / [דְּכָרָם . . . הוּד]
הוּד הִלְבִּישׁוּ וְלָכֶשׁ / וְלָכֶשׁ מַעֲטָה [זָכ]וֹת
25 זָכוֹת לָהֶם חִישְׁבָּתָה / חִישְׁבָּתָה לָהֶם טוֹבָתָם
[טוֹבָתָם] / י . . . אֶהְבַּת פְּלוּלוֹתָם
פְּלוּלוֹתָם פִּילְלָתָה לָהֶם / לָהֶם חִפְץ מְלֹאָתָה
מְלֹאָתָה מִשְׁאָלוֹת נִפְשָׁם / נִפְשָׁם בְּפִעֲלָךְ שִׁמְחָתָה
שִׁמְחָתָה וְשִׁמְחָתָה עִמָּם / עִמָּם נוֹעֲדָתָה אֱלִי פֶתַח

16-17 פִּיקְדוֹ . . . נִפְקְדִּיו: קִשָּׁה, הִרְעִינָה הַכֹּלֵלִי הוּא לִפִּי שֵׁם' לַח, כֹּא 'אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן . . . אֲשֶׁר פִּקֵּד
עַל־פִּי מֹשֶׁה: מֹשֶׁה פִּקֵּד עַל כָּל מִלְּאכַת הַמִּשְׁכָּן וְעוֹשֵׁי הַמִּלְּאכָה, וְהַפְּקִידִים הַמְּמוּנִים עַל עֲבֹדַת
הַמִּשְׁכָּן הוֹצִיאוּ לִפְעֹל בְּנֵאֲמֹנוֹת אֶת פְּקוּדוֹת מֹשֶׁה; הַשּׁוּוֹה שֵׁם"ר נֶאֱ, א: 'אִישׁ אֲמוּנוֹת — זֶה מֹשֶׁה
שֶׁנֶּעֱשֶׂה גֹזֶר עַל מִלְּאכַת הַמִּשְׁכָּן . . . אֶעֱפִי"י שֶׁהִיא מֹשֶׁה גֹזֶר לַעֲצֻמוֹ הוּא קוֹרֵא לְאַחֵרִים וּמַחֲשֵׁב
עַל יְדֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן אֲשֶׁר פִּקֵּד מֹשֶׁה אֵין כְּתִיב כֹּאן, אֵלֶּה אֲשֶׁר פִּקֵּד עַפִּי"י מֹשֶׁה,
עַל־יְדֵי מֹשֶׁה בִּיד אִיתְמַר.

18-19 קְדוּשׁ . . . מוֹעֵן: קִשָּׁה; הַמִּשְׁכָּן הוֹקֵם וְעֵנָן הַשְּׁכִינָה שׁוֹכֵן עָלָיו. לֹא . . . יִסַּע: לִפִּי יֵשׁ' לִג. כ.
20 שְׁחוּרָה . . . בְּהִדֵּר: הַשּׁוּוֹה שֶׁשֵּׁם"ר א. ה: 'שְׁחוּרָה אֲנִי וְנֶאֱוָה, שְׁחוּרָה אֲנִי בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר כֹּמֶה יִמְרוּהוּ
בַּמִּדְבָּר (תה' עח), וְנֶאֱוָה אֲנִי בַּמִּדְבָּר בְּהִקְמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (במ' ט) וּבְיוֹם הַקִּיּוֹם הַמִּשְׁכָּן; עִי' אֲגִדַּת
שֶׁשֵּׁם"ש (שְׁכִטֵּר), שֵׁם, עַמ' 15.

21 תִּמָּה . . . שְׁ[כָן]: עִי' שֵׁם"ר מ. ט. ב: 'שְׁחוּרָה אֲנִי בַּמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר טִמְאוּ אֶת מִקְדָּשִׁי, וְנֶאֱוָה אֲנִי בַּמִּשְׁכָּן,
וַיַּעֲשׂוּ כָל חֲסֵם לִב.

22 אֲשֶׁר . . . גְּזָבְרִים: מֹשֶׁה וּפְקִידָיו נִבְחָנוּ בְּנֵאֲמֹנוֹת; ת"ב פְּקִידֵי, א.

24 הוּד . . . [זָכ]וֹת: רִמּוֹ לִקְרִינַת עוֹר פָּנֵי מֹשֶׁה, הַשּׁוּוֹה תַּחַן' בּוֹבֵר פְּקִידֵי, ז: 'ד"א עֲזוּ וְהִדֵּר לְבוּשָׁה —
זֶה מֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרָן עוֹר פָּנָיו (שֵׁם' ל. ד, כט). וְתִשְׁחָק, אֵלּוֹ לִיִּצְנִי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיוּ מִתְּלוֹצְצִים
אַחֵר מֹשֶׁה לּוֹמֵר, אֲפֹשֶׁר שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל מַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה? לֹא עֲשֵׂה, אֵלֶּה כִּיּוֹן שֶׁאֵמַר לוֹ
הַקִּבְ"ה לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן הַתַּחֲלִיל שׁוֹחֵק עֲלֵיהֶם וְתִשְׁחָק לְיוֹם אַחֲרָיו, אֵמַר לָהֶם: הִבִּיאוּ שְׁנִיקִים אֶת
הַמִּשְׁכָּן, הַתַּחֲלִיל כָּל אֶחָד טוֹעֵנִים וּבֹאִים אֲצִלּוֹ; שֵׁם"ר נ. ב. ג: יִלְקוּט הַמַּכִּירִי מִשְׁלִי, שֵׁם.

25-26 זָכוֹת . . . מְלֹאָתָה: הַקִּמַּת הַמִּשְׁכָּן הִיָּתָה סִימָן לִישְׂרָאֵל שֶׁנִּתְכַּפֵּר לָהֶם חֲטָא הַעֲגָל בְּזָכוֹת מַעֲשֵׂי
הָאֲבוֹת וּקְבִלַת הַתּוֹרָה, לִפִּי יר' ב. ב: 'זִכְרָתִי לָךְ חֲסֵד נַעֲרִיךְ אֶהְבַּת כָּלִילוֹתֶיךָ.

27-29 כָּלִילוֹתָם . . . פֶּתַח: הַקִּמַּת הַמִּשְׁכָּן הִיָּתָה מַעֲיָן שֶׁמַּחַת חֲתָן וְכֹלֶה עַל־יְדֵי כִּפְרַת חֲטָא הַעֲגָל, הַשּׁוּוֹה
שֵׁם"ר נ. ב. ה: 'ד"א וַיְבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן, הֵה"ד צִאֲנָה וְרִאֲנָה בְּנוֹת צִיּוֹן . . . כִּיּוֹם חֲתוּנָתוֹ וּבְיוֹם

פֶּתַח שְׁעָרֶיךָ צָבָאוּ / צָבָאוּ וְעַל מִשְׁמָרְתָּם קָמוּ
 קָמוּ וְהִי[קִימוּ] רְצוֹנָךְ / רְצוֹנָךְ בְּמִשְׁכַּן שְׁמֵרוֹ
 שְׁמֵרוֹ שְׁמָרְתָּם תָּמִים / תָּמִים תְּמִימָתָם תְּמַמְתָּהּ

30

שמחת לכו (שה"ש ד). אימתי נאמר הפסוק הזה? — ביום שעמד המשכן שהיתה שמחה גדולה בישראל שהקב"ה שורה אצלם. מקור המדרש במכילתא דמילואים, שמיני ה"ט, טז, מד ע"ב. כיללתה: פארת ועיטרת. נפשם ... שימחתה: לפי תה' צב,ה. עמם ... פתח: לפי שמ' מ,לח. תמים ... תממתה: לפי תה' יח,כו.

32

קרובות לספר ויקרא

עז / ויקרא א א

[ויקרא אל משה]

תוכן הקרובה: שבחו של משה. ה' בחר בו מתוך עם ישראל ומכל האומות לדבר אליו מתוך המשכן. עם הקמת המשכן ניתנה הנבואה למשה והוא התחיל ללמד תורה לעם. הפייטן מתפלל שאותו הקול ששמע משה בסנה, בסיני ובאוהל-מועד יישמע מחדש בניין המקדש ובגאולת ישראל.

אלוה בשםך נקראתה // בת קול מאה[ל] עת קראתה
גבר נאמן מאד יקרתה // דיבר לו לבד מנו כי היקראתה
המסיני קולך השמיע // וכל עם נעם כלשונו שמע
[י]מון אהל כהועש כשמע // חוץ מנו לא הושמע

2-1 אלוה... היקראתה: בראש הסדר כתוב: 'ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד'. יש כאן כפילות: קריאה ודיבור וגם הקדים קריאה לדיבור: 'שאין הקריאה כאן כעניין ויקרא ה' אל האדם ויאמר איכה (בראשית ג, ט), אלא לשון הזמנה של כבוד לדבר עמו' (רמא"ש בביאורו לתו"כ א, א). הדיבור של כבוד ('יקרתה') היה מיועד למשה בלבד, השווה תו"כ שם: 'וידבר ה' אליו — למעט את אהרן... עימן היה הדיבור לא היה הדיבור עם כולם'. נאמן: כינוי למשה, לפי במ' יב, ודיבר: דיבור, לפי יר', ה'ג: 'והדבר אין בהם' (פירוש רבנו הלל לתו"כ). כתיב רגיל בכתבי יד ובתו"כ כת"י רומי, מהדורת פינקלשטיין, עמ' ה. עי' עיוני לשון, עמ' ריט. אלוה בשםך נקראתה: ר"ל עם התחלת הדיבור למשה באוהל מועד נקרא ה' בשמו, והוא דיוק מלשון הכתוב: ויקרא... וידבר ה', עם הדיבור נקרא ה' בשמו.

3 המסיני... שמע: 'כשהופיע ה' בהר סיני במתן תורה, לא בלשון אחד הופיע אלא בארבע לשונות. באיזה לשון? עברי, חרח משעיר למו — זה לשון רומי, הופיע מהר פארן — זה לשון ערבי, ואתה מרכבבת קדש — זה לשון ארמי... כשנגלה הקדוש ברוך הוא ליתן תורה לישראל, לא על ישראל בלבד הוא נגלה, אלא על כל האומות' (ספרי ברכה, פיסקא שמג, עמ' 395). המסיני: הה"א באה לשם החרוז, או שהיא ה"א 'לאשר ולקיים' (ר"ח ילון, פרקי לשון, עמ' 309).

4 [י]מון... הושמע: אבל כשנעשה האוהל ('כהועש') ומשה שמע את קול ה' ('כשמע'), לא הושמע הקול אלא למשה בלבד. השווה תו"כ נדבה, פ"ב ח-ט, עמ' ח (לפי מהדורת פינקלשטיין): 'יכול לא היו שומעים את הדבר אבל יהו שומעים את הקול, תלמוד לומר לו קול... קול אליו — משה היה שומע את הקול, אין כל אילו שומעים את הקול'; עי' ספרי נשא, פיסקא נח, עמ' 56. [י]מון: כמה מובנים לפעל 'זמן', כאן כנראה מובנו: כשהוכן המשכן וכו'; עי' עיוני לשון, עמ' קצב; ילון, שם, עמ' 415.

טעם קריאה הקדמתה לדיבר // יה לידע במקרא ובדבר
 כי אתה הוא הקורא והמדבר // לק[ראוי] ומדבר קראתה ומדבר
 (כך ויקרא אל משה וידבר יי אליו מאהל מועד לאמר)

מתוך אהל אשר באהל מועד // נועדתה אל להיעד
 סהדיך ועידיך ... עד // ערכי שי קרבות לועד
 (-----)

ג יה קרא קרואיך / והקריא קריאיך // צדת קוראיך / קהל מקוראיך
 נדבר[ו] לך יושר / דבר למו ישר // קול לך ישר / ומדברותיך כפא ישר
 יקרא קול / לעיר קוראם קול // ... שגאה בקול / פ[א]הב בקול
 יצלח דברך / יצליח ק[רא]ך // פדיפתה וקראתה דבר וקרא
 15 (כך קול יי לעיר יקרא ותושיה יראה שמך שמעו מטה ומי יעדה)

- 5-6 טעם ... ותדבר: לשאלה בתו"כ (א, א) מדוע 'הקדים קרייה (=קריאה) לדבר', עונה הפייטן: לדעת את ה' בקריאה ובדיבור, השווה וי"ר א, ט, עמ' כד: 'באברהם כתיב ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים (בר' כב, טו), המלאך קורא והדיבור מדבר, ברם הכא אמר ר' אבין, אמר הק', אני הוא הקורא ואני הוא המדבר, אני אני דברתי אף קראתי הביאותיו והצליח דרכו (יש' מח, טו)'.
 7 (כך ... לאמר): ויקרא א, א תחילת הסדר לפי מנהג א"י, עי' מאן, שם, כרך ב, עמ' 23.
 8 מתוך ... להיעד: לפי שם' כה, כב: 'ונועדתי לך שם ודיברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים'. השווה תו"כ פרק ב יב: 'מאהל מועד — יכול מכל הבית? תלמוד לומר מעל הכפרת ... מבין שני הכרובים'.
 9 סהדיך ועידיך: עי' תנח', תרומה ח: 'ולכך נקרא משכן העדות — שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשם'. ערכי ... לועד: מקום המיעד להקרבת קרבות. ערכי: סדרי הקרבות. תוכן הפיוט: תפילת הפייטן לקיבוץ גלויות ולהתגלות השכינה במקדש המחדש.
 11 קרא קרואיך: קריאת הגאולה, לפי יש' מ, ב-ו: 'קול קורא במדבר ... קול אומר קרא'. קהל מקוראיך: לפי יש' מח, יב.
 12 נדבר[ו] ... ישאו: בני ישראל הישרים מתפללים לשמוע קול הגאולה והתורה כמו בימי אוהל מועד. קול ... ישאו: לפי יש' נב, ח. ומדברותיך ... ישאו: לפי דב' לג.
 13 יקרא ... קול: לפי מיכה וט.
 14 יצליח ק[רא]ך: תצליח הקריאה.
 כדיברתה ... וקרא: כשם שדיברת וקראת באהל מועד כך חדש ימינו כקדם; הניקוד וההשלמה לפי ב. קלר (עיונים ומחקרים, עמ' 134).
 15 (כך ... יעדה): מיכה שם; הפטרת הסדר לפי מנהג א"י, עי' מאן, שם, עמ' 26, לדעת נ. פריעד (הפטרה היתה ביש' מח, טו): 'אני אני דברתי אף קראתי יו, הביאותיו והצליח דרכו' — הפסוק המרומז בסוף שורה 14, ההפטרה במיכה מרומזת בשו" 13, והיא הפטרה אלטרנטיבית (הפטרת אלטרנטיביות בפיוטי ייני, סיני, כרך סא, חשכ"ז, עמ' רעב).

ד אל מי [יוכל] לעמוד בסודיך / [אשר ד] ברתה בחזון לחסידך
 [מתוך] ענן / [אשר] באהל הוענן / קראתה לעניו / ונהרו [עניו]
 מפל קרואי קריאי מועד / הוא הוקרא מאהל [מועד]
 מפני לאהל / יוקר דיבר קראתו
 [תנוד] לנער [על] פי דרכו / ולא שיניתה לו קול
 קראתו מסנה בוער באש / קרא[תו] בסיני מ[תוך] האש
 ובו בקול . . . מאהל ועמוד אש / [כ]י דברך באש / ואתה [אש]
 אכלה [אש] [קדוש]

ה אומץ קול [די]בר לא יכלו לשמע // אתה. וע
 [בד]בר אשר פולם לא יכלו לסבול // הוא כגיבור . . . שמע ויסבול
 גבר בעוז / היה זה . . . עז // אשר נקם ויעז

ד תוכן הפיוט: שבחו של משה שזכה לנבואה ולחזון בזכות ענוותו, ומכל העם זכה הוא לבדו לדבר ה' מאהל מועד. השווה ו"ר אד, עמ' טו: [אז דברת בחזון לחסידך ותאמר שותי עזר על גבור הרימותי בחור מעם (תה' פט, כ)]. . מדבר במשה שנידבר עימו בדיבור ובחזיון, דכתיב פה אל פה אדבר בו (במ' יב, ח), לחסידך — שהיה משבטו של לוי, אתו שכת' בו תומיך ואוריך, לא י ש ח ס י דך (דב' לג, ח) . . . כל ישראל עומדין לפני הר סיני ואומ', אם יספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלהינו ומתנו (דב' ה, כב), ומשה שומע קול דיבור עצמו וחיה . . . שמכולם לא קרא הדיבור אלא למשה. ע' תנח' ויקרא ג; תנח' בוכר, ה.

16 אל . . . בסודיך: לפי יר' כ, יח.

17 [מתוך] . . . [עניו]: לפי שמ', כד, טו—טז.

20–21 [תנוד] . . . דרכו: משי' כבו, ולא שיניתה . . . האש: קול ה' והתגלותו למשה היתה בלי שינוי בסנה, בסיני ובאהל מועד. השווה תו"כ א, ה: 'או מה הצד השווה שבהן (=קול ה' בסנה, בסיני ובאהל מועד) שהן דיבר ובאש ומפי קדוש למשה (הקדים בהם קריאה לדיבר)', ובתנח' ויקרא א, א: 'וכן הוא אומר ובא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו (במ' ז, פט) — הקול שהיה שומע במתן תורה, שנאמר קול ה' שובר ארזים (תה' כט, ה), ובו היה מדבר על כל דיבור ודיבור'.

22 [כ]י דברך . . . [אש]: לפי יר' כג, כט: 'הלא כה דברי כאש', ושם' כד, יז: 'ומראה כבוד ה' כאש אוכלת'; ע' בפירוש הראב"ד לתו"כ א, א.

ה תוכן הפיוט: לא כל מי ששמע קול ה' וחי, משה בלבד יכול היה לעמוד בשמיעת קול ה' היוצא מאהל מועד. עם הקמת המשכן פסקה הנבואה מכל האומות, העולם נתבסס ומשה לימד את תורת ה' לעם כמו ב'בית תלמוד'.

24–25 אומץ . . . ויסבול: בני ישראל לא יכלו לסבול את קול ה', רק משה 'גיבור' היה ושמע וסבל. השווה תנח' ויקרא א: 'לא היה (הקב"ה) מדבר אלא בקול מתן תורה ששמעו ישראל ומתו בדיבור ראשון, שנאמר אם יוספים אנחנו . . . ומתנו (דב' ה, כט)' ועוד שם: 'ברכו את ה' מלאכיו גבורי כח (תה' קג, כ). . . מי גבורי כוח — זה משה שאין גבור כמותו בישראל. כל ישראל עומדים לפני הר סיני ולא יכלו לשמוע את קול הדיבור, שנאמר אם יוספים אנחנו לשמוע . . . ומתנו, ומשה לא ניזק; תנח' בוכר שם. אומץ: חזק, עצמה; בפיוטים יש גם ל'אומץ' מובן של קול, עיין ילון, פרקי לשון, עמ' 354.

26 גבר בעוז: לפי משי' כד, ה.

דִּיבֵּר מִמִּית וּמִחַיָּה הָיָה // יֵשׁ [שׁ]מָעוּ וּמֵת / יֵשׁ שְׁמָעוּ וְחַיָּה
 הֵן עַד לֹא קָם אוֹהֶל הָיָה קוֹל דִּיבֵּר // יוֹצֵא וְהִכָּל שׁוֹמְעִים מֵה דוֹבֵר
 וְעַת שָׁקֵם הָיָה קוֹרָא בְּתוֹכוֹ // וְהוּא נִחְתָּךְ וְלֹא יוֹצֵא מִתּוֹכוֹ
 זָרִים טָרָם קָם אֶהֱל מִקְצָתָם נִיבְאוּ // [נִכְאָ]שֶׁר הוֹקֵם לֹא נִתְנַבְּאוּ
 חֶלְלָד [וְ]דוֹק הָיוּ מָטִים עַד לֹא עָמְדוּ // וְעַת פִּי הוֹעֲמָדוּ / נִיתָן [לָהֶם מַעֲמָד
 טִיפוּסִי כָּל אֲבוֹת הַמִּלְאכּוֹת // [מֵא]וֹהֶל לֹמֶר ב... א וְהִלְכּוֹת
 יוֹצֵא נִבְא הָיָה צִיר ל... בְּבֵית תְּלָמוּד // נִכְנָס [וְ]לְמָד / יוֹצֵא וּמִלְמָד

30

[נפש כי תחטא בשגגה]

עח / ויקרא ד א:

תוכן הקרובה: נפש האדם שהיא כמלח לגוף נתונה ביד ה' ועשויה בצלם אלוהים: טהורה, יחידה ונצחית. תפקידה לא להחטיא את הגוף במזיד ובשוגג. ה' אינו חפץ במות הרשע, כי אם בשוכו מדרכו הרעה, ואוי לו לאדם שהוא כפוי-טובה ומחטיא את נפשו.

א אָז נֶפֶשׁ כָּל חַי // בִּידָךְ תִּלְיִן אֱלֹהִים חַי
 גּוֹף וְכָל יִצּוֹר וְכָל הַחַי // דְּמוּתְךָ לֹא יִרְאֶה נָחִי

27 דיבר... וחי: השווה וי"ר א, יג, עמ' כו: 'א' ר' סימון, דיפרצופן היה דיבור יוצא, חיים ישראל וסם המות לאומות העולם, הה"ד כאשר שמעת אתה ויחי (דב' ד, לג), את שמע ויחי, ואומות העולם שומעין ומתיין.

28-29 הן... מתוכו: השווה תו"כ פרק' ב, ו: 'מאהל מועד' — מלמד שהיה הקול נפסק (=נחתך) ולא היה יוצא חוץ מאהל מועד, ובו"ר א, יג, עמ' כו, הובא המאמר בשם ר' חייא; ע"י ספרי נשא, פיסקא מח, עמ' 56.

30 זרים... נתבואה: לפני הקמת אוהל מועד היתה נבואה גם בזרים (=אומות העולם) אבל אחר כך פסקה מהם, השווה וי"ר א, יב, עמ' כו: 'אמר ר' יצחק, עד שלא הוקם אוהל מועד היתה נבואה מצויה באומות העולם. משהוקם אוהל מועד נסתלקה מביניהם; שהש"ר ב, ג; סדר עולם רבה פכ"א, מז, ע"א.

31 חלל... מעמד: השווה פסיקתא דרב כהנא, פיסקא א, עמ' 9: 'ויהיה ביום כלת משה להקים את המשכן... עולם הוקם עמו, שעד שלא הוקם המשכן היה העולם רותח, משהוקם המשכן נתבסס העולם'.

32 טיכוסים... והלכות: ע"י למעלה קרובה עה, שו" 5. טיכוסים: הפייטן מתכוון במלה 'טיכוסים' (=טקסים — שפירושה ביוונית גם רשימה) למספר ל"ט המלאכות האסורות בשבת, ע"י בלכסיקון של Lidell and Scott ערך *Tağis*.

33 יוצא... ומלמד: במדרשי חז"ל מדובר על משה כמלמד תורה לעם. ע"י מכילתא משפטים דנויקין פ"א, עמ' 246; בבלי עירובין נד ע"ב: 'כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו... נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקן'.

2-1 אז... וחי: נשמת האדם ביד ה', ובכל זאת האדם וכל יצור לא יראו את דמותו, השווה וי"ר ד, א, עמ' עט-פ: 'שני דברים ביד: נפש ומשפט, נפש מנין, אשר בידו נפש כל ח'י. דמותך... וחי: לפי שם' לגכ, 'כי לא יראני האדם וחי'.

הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר [כַּמְלִיחַ לְתַפִּלַּת בּוֹ תָּתֶהּ // וְכִשְׂאוֹר לְעִיסָה טִיפַּחְתָּהּ
וְדוֹן [וְשִׁוְגַג]... צוֹתָהּ // חֹט וְצָדֵק לָהּ חוֹתָהּ

טוב לא תמלא [נפש] // יקוש בִּשְׂוֹר לא תמלא [נפש]
בוֹשֶׁל בְּלֹא עֵת לא טוב לנפש // לִכְן שְׁגָגָה קְרוּאָה חֲטָאָה לְנֶפֶשׁ

(כֹּכ וידבר יי אל משה לאמר דבר אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא בשגגה
מכל מצות יי אשר לא תעשינה ועשה מאחת מהנה)

גָּה לֶךְ תְּהַלֵּל חֵית כָּל אָדָם // כִּי הִיא תַחֲיָה אֶ[חַר מִי]תֵּת אָדָם
נֶפֶשׁ בֶּן וְנֶפֶשׁ אֶב [חַד] הַשְּׁוִיתָהּ // אֲשֶׁר בָּרָאתָ גּוֹלָם אֶז שִׁוִּיתָהּ

3 הנפש... טיפחתה: דימיו הנפש למלח ולשאוור נמצא גם בפיוט קדום אחר: 'שמחה בו נפש / כישאוור לעיסה / כמלח לשמר תפל' (G. Orman, Das Sündenbekenntnis des 'Versöhnugstages', Frankfurt, a. M. 1934, עמ' 26). מ. זולאי ואורמן העירו לדברי אנטוניוס לרבי' על הנשמה, אפשר חתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלי מלח ואינה מסרחת (בבלי סנהדרין צא ע"ב). ע"י עיוני לשון, עמ' רכה, אולם שני הדימויים נמצאים גם באגדת א"י, בבר"ר לר, י, עמ' 321: 'שם בשר (=הגוף) בלא מלח (=הנשמה) הלא יסריח'. ובבר"ר שם, עמ' 320, עה"פ כי יצר לב האדם רע מנעוריו: 'אמר ר' חייא רבה, עלובה עיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה... עלוב סאור (=שאור) שמי שבדיה אותו מעיד עליו שהוא רע'.

4 דון... חותה: ה' הזהיר את נפש האדם שלא תחטא במיד ובשוגג, והורה לה ללכת בדרך הצדק. חט: חטא בהשמטת האל"ף הסופית, כך גם בכתב-יד עתיקים בלשון חז"ל, ע"י: א. פורת, לשון חכמים, עמ' 10. חותה: הגדת, הורית.

5 טוב... [נפש]: השווה ו"ר ד, ג, עמ' פג, 'כל עמל האדם לפיהו וגם הנפש לא תמלא (קה' וז), לפי שהנפש הזאת יודעת כל שגיעה — לעצמה יגיעה, לפיכך אינה שביעה ממצות ומעשים טובים. אמר ר' לוי, לעירני (=בן עיר קטנה) שהיה נשוא בת מלכים, אף על פי שמאכילה כל מעדני עולם אינו יוצא ידי חובתה, למה? — שהיא בת מלכים, כך כל מה שיפעל אדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובתה. גם הפייטן אולי רוצה לומר שהנפש לא תמלא מהטוב שעשתה, מכיון שהגוף מחטיא את הנפש ואף פעם 'אינה שביעה ממצוות'.

6 כושל... לנפש: השווה ו"ר ד, ג, עמ' פו: 'גם בלא דעת נפש לא טוב ואץ ברגלים חוטא (מש' יט,ב)... ר' שמעון בן לקיש אמר... גם בלא דעת נפש לא טוב — זה שוגג, ואץ ברגלים חוטא — זה מזיד. תדע לך שהוא כן, שהיא שגגה ואת עושה אותה חטאת, נפש כי תחטא בשגגה'. וכ"ה בתנח' ויקרא, ו: 'ונפש כי תחטא, זש"ה גם בלא דעת וכו'... מי שחטא אפילו בשוגג אינו סימן יפה לו', בדברי הפייטן צ"ל 'בלא דעת' ולא 'עת' כפי שיוצא מהסיום, 'לכן שגגה קרואה חטאה לנפש'. ע"י עיוני לשון, עמ' רמד.

7 (כ... מהנה): סדר הקריאה לפי מנהג א"י, ע"י מאן, עמ' 32.
8-9 יח... שיויתת: נפשו של האדם (=הבן) שווה לבוראה (=האב). הנפש נצחית וה' — נצחי. משום כך הנפש מהללת את הבורא. השווה ו"ר ד, ח, עמ' צו: 'מה ראתה נפשו של דוד לקלט להקב"ה... נפש זו מבלה את הגוף (=היא תחיה אחרי מיתת האדם) והקב"ה מבלה את עולמו, המה יאבדו ואתה תעמד וכלם ככגד יבלו וגו' (תה' קב,כו), תבוא הנפש שמבלה את הגוף תקלט להקב"ה שהוא מבלה את עולמו. ההשלמה 'בראת' הובאה במאמרו של פרופ' יצחק בער ז"ל, עבודת הקרבנות בימי בית שני. לדעתו רמז הפייטן למאמר בבראשית רבה כ, ב, עמ' 230-231:

10 יחידה היא ואֶתָּה יָחִיד / היא תִּהְיֶה וְאֶתָּה חַי // תְּהוֹרָה וְאֶתָּה טְהוֹר / עֵינֶיךָ]ה]
וְאֶתָּה עֵר

יָדְךָ... אוֹצֵר כָּל הַנְּפָשׁוֹת // אִם נַחֲפָשׁוֹת / בְּדָד נִנְפָּשׁוֹת]

(כֹּכ הֵן כֹּל הַנְּפָשׁוֹת לִי הֵנָּה כִנְפֵּשׁ הָאֵב וְכִנְפֵּשׁ הַבֵּן לִי הֵנָּה הַנְּפֵשׁ הַחֲטָאֵת הִיא
(תַּמּוּת)

ד נֶפֶשׁ הַחֲטָאֵת נִמְתָּה הִיא תַּמּוּת / וְלֹא ת[חַפֵּץ בַּמָּוֶת אֲשֶׁר יָמוּת
כִּי אֶתָּה צִדִּיק / וְחַפִּיץ לְהַצְדִּיק / כִּי אֶתָּה מוֹשִׁיעַ / וְרוֹצֵה לְהוֹשִׁיעַ
15 [כִּי] כָּל הַנְּפָשׁוֹת מִיָּדְךָ / וְתִמִּיד נִפְקָדוֹת בְּיָדְךָ
וְתַמּוּת מִפְּתִיחוֹת יָדְךָ / וּבְתַכְלִית יָשׁוּבוּ לְתוֹךְ יָדְךָ

'גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו (תה' קלט, טז)... אמר ר' יהודה בר סימון, עד שאדם הראשון מוטל גולם לפני מי שאמר והיה העולם, הראה לו דור דור דורשיו וכו' גולם שראו עיניך כבר הם כתובים על ספרו של אדם הראשון. יניי הלך בדרך נפלאה ומיוחדת ולימד שכל בני האדם נבראו מגולם אחד ולפי זה כולם נבראו שווים לפי רצון הבורא (ציון, שנה מ, תשל"ה, עמ' 151). לפי זה נפש אב ונפש בן כפשוטו.

10 יחידה... ער: השווה וי"ר שם, ההמשך 'נפש זו יחידה בגוף והקב"ה יחיד בעולמו, שנא' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דב' ו, ד), תבוא הנפש שהיא יחידה בגוף ותקלס להקב"ה שהוא יחיד בעולמו; נפש זו טהורה בגוף והקב"ה טהור בעולמו, טהור עינים מראות ברע (חבקוק א, יג), תבוא הנפש וכו'... נפש זו אינה ישינה בגוף והקב"ה אין לפניו שינה, דכתיב הנה לא ינום ולא יישן וגו' (תה' קכא, ד), תבוא הנפש שאינה ישינה וכו' תקלס להקב"ה שאין לפניו שנה. הפייטן מביא ארבעה דברים: יחידה, חיה, טהורה, ערה. חיה מקביל לדרשה המקבילה בוי"ר: 'נפש זו ממלאה את הגוף', 'סובלת את הגוף'. בדרשה המקבילה יש שמונה השוואות בין הנפש לקב"ה. ממלאה, סובלת, אינה אוכלת, יחידה, טהורה, רואה ואינה נראית, אינה ישינה. להשוואה שהנפש מבלה את הגוף רמז הפייטן למעלה בשורה 8. הפייטן בחר בחמש השוואות; עי' רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ' 134; א. מירסקי, מחצבתן של צורות הפיוט, עמ' 53-55.

11 ידך... ננפ[שות]: קשה לבאר וצ"ע. אוצר כל הנפשות: לדעת חז"ל הנשמות אחרי מות האדם נתונות ב'אוצר', השווה ספרי במדבר, פיסקא קלט: 'ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר, סימן זה יהיה בידך, שכל זמן שאדם נתון בחיים, נפשו פקודה ביד קונו, שנאמר אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש (איוב יב, כ)... מת — נתונה באוצר, שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים (שם"א כה), שומע אני בין צדיקים בין רשעים, תלמוד לומר, ואת נפש איוביך יקלענה בכף הקלע', וכן בספרי דברים, פיסקא שמד, עמ' 401; דעה זו משתקפת גם בספרים החיצוניים. עי' פינקלשטיין, מבוא למסכתות אבות ואבות דרבי נתן, (ניריריק תשי"א), עמ' רטו.

12 (כך... תמות): יח' יחד. הפטרת הסדר לפי מנהג א"י, עי' מאן, כך ב, עמ' 32.

13 נפש... ימות: יח' שם ד, וכן: 'כי לא אחפץ במוות המת'.

14 כי... להושיע: לפי יח' שם, כג.

15 [כי]... בידך: עי' לעיל, שר 11.

16 וחיות... ידך: לפי תה' קמה, טז: 'פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון'. ובתכלית: לאחר המוות.

נָפֶשׁ אֹהֶבְיָךְ [בכף] תִּקְבְּלֶנָּה / וְנֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ בְּ[כף] תִּקְלָעֶנָּה
 אוֹי אֵיךְ תִּתְּקִיטָא וְאוֹי אֵיךְ תִּחַטָּטָא / נֶפֶשׁ לְנוֹתְנָה / נֶשְׁמָה לְנוֹפַחָה / רוּחַ לְחוֹכְנָה
 (קְדוּשׁ)

20 ה אֲזָ מִמָּקוֹם צֶדֶק וּמִמָּקוֹם דִּין וּמִמָּקוֹם [תו]רָה // נֶפֶשׁ נִיתְּנָה

[ונפש כי תחטא ושמעה]

עט / ויקרא ה א

תוכן הקרובה: דברי הפייטן מיוסדים על פסוק ראשון של הסדר: 'ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד ונשא עונו'. הפייטן מציע הסבר מוסרי לחוקי התורה. מי ששמע, ראה או ידע והוא מסתיר עדותו ועובר על השבועה, הרי הוא חוטא לה' שנתן לו עיניים לראות, אוזן לשמוע ולב לדעת, והוא ראוי לעונש. בפיוטים ז-ח מובאים פסוקים שונים על השגחת הבורא שאין נסתר ממנו, והוא 'כותב וחוחם' כל מעשי האדם, ועל האדם איפוא לחזור בתשובה ולהתוודות על חטאיו.

(ונפש כי תחטא)

1 כי תִּתְּקִיטָא וְאוֹי אֵיךְ תִּחַטָּטָא // לְנוֹתֵן לָהּ עֵינַיִם לְרִאִיתָא
 בְּלִי תַעֲלִים וְתִבְלִיג מִלְּהִירִאִיתָא // פֶּן יִחַשְׁכוּ [הִירִאִיתָא]

17 נפש . . . תקלענה: לפי שמ"א כה, כט: 'והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים' . . . ואת נפש אויבך יקלענה'.

18-19 או . . . לתוכנה: כיצד תחטא הנפש לנותנה, לנופחה ולתוכנה. השווה וי"ר ד, ב, עמ' פד: 'אמר לה הקב"ה לנפש, כל מה שבראתי בששת ימי בראשית לא בראתי אלא לזכותך, את יוצאה וחוטאה וגוזלת וחומסת, נפש כי תחטא בשגגה'. נשמה לנופחה: לפי בר' ב, ז. רוח לתוכנה: לפי מש' טז, ב. אז . . . ניתנה: נפשו של האדם ניתנה מידו של הקב"ה כמו התורה, הצדק והמשפט, השווה וי"ר ד, א: 'ר' לוי אמר, שני דברים בימין ושני דברים ביד. שני דברים בימין: תורה וצדקה. תורה מניין? — מימינו אש דת למו (דב' לג, ב). וצדקה מניין? דכ' צדק מלאה ימינך (תה' מח, יא). שני דברים ביד: נפש ומשפט. נפש מניין? — דכ' אשר בידו נפש כל חי (איוב כב, י). משפט מניין? — ותאחז במשפט ידי (דב' לב, מא); 'עי' תנח' ויקרא, א; תנח' בוכר שם ט, והסיום שם: 'לא נתתי את הנפש אצל הדין, אלא שתהא רואה מה מתוקן לה ולא תחטא והיא חוטאה'.

2-3 כי . . . [הירואות]: בכל השורות הבאות הנושא הוא הנפש לפי הסדר 'ונפש כי תחטא'. הפייטן מתחיל ב'והוא עד או ראה' — אם ראה אסור לו להבליג ולהעלים עדותו בבית הדין (=מלהיראות), שסופו להיענש מידה כנגד מידה בעיוורון (לפי קה' יג, ג), כי 'אזן שומעת ועין רואה — ה' עשה גם שניהם' (מש' כ, יב).

כִּי תִגְלַגַּל בְּאוֹזֶן שׁוֹמֵעַת // וְאֲשֶׁר בָּא בָּהּ לֹא מִשְׁמַעַת
דּוֹפִי עֲרַלְתָּהּ בָּהּ הִיא מִשְׁעַת // וּלְכוּרָה אוֹזֶן מִרְשַׁעַת

5

כִּי תִהְיֶה וְתִשְׁגָּה בְּרַפִּי דַעַת // וְתִקְעִים לְנוֹתָן לָהּ לֵב לְדַעַת
וְאִם יִבְכַּעַר כָּל אָדָם מִידַעַת // יִשׁוּטְטוּ רַבִּים וְתִרְבֶּה הֶדְ[עַת]

כִּי תִזִיד וְתִקְשָׁה עוֹרָף כְּגִיד // וְעִידוּתָה אִם לֹא תִגִּיד
חֲשֵׁאת לַעֲנִתָהּ אֵיךְ יִמְגִיד // אָלֶּה יִשְׁמַע וְלֹא יִגִּיד

כִּי תִטּוֹנֶף בְּכָל נִבְלַת מָצַע // אֲשֶׁר בְּלֹא לֵה שֶׁקֶץ הוֹנֵעַ
יָד בְּטוֹמָאָה אִם תְּהוֹפֵנֵעַ // בִּיד הִטְהוֹרָה אֵיךְ תְּהוֹרָנֵעַ

10

כִּי תִכְלֶה מִן הָאָדָם // לִיכְלוּתָהּ אֵין שִׁילְטוֹן לָאָדָם
לִכֵּן מֵה טוֹב הוֹדַד לָאָדָם // לִבֵּל יִשְׁמַא בְּכָל טוֹמָאָת אָדָם

כִּי תִמְהַר שְׁבוּעָה לְבִטּוֹת // עֲקָלְקָלוֹת יוֹשֶׁר לְהִטּוֹת
נִעְלָם מִיָּנָה סִלּוֹל לִינִטּוֹת // גְּרָמָה לָהּ לְהִחְטִיא וְלִהְחִטּוֹת

15

5-4 כי... מרשעת: אם הוא 'שמע קול אלה' — השביעוהו להעיד והוא מזלזל בשבועה ומסתיר עדותו, הוא חוטא ל'כורה אוזן' — לפי תה' מ,ז: 'אזנים כרית ל'. תגלגל: מובנו: לכלוך וזלזול, בפיוט ובמדרשים (עי' ילון, פרקי לשון, עמ' 94, 95). ערלתה: לפי יר' ו,י: 'ערלה אזנים'. משעת: סותמת, מתעלמת, לפי יש' ו,י: 'השמן לב העם הזה... ועיניו ה'ש'ע', פן יראה בעיניו... ושב ורפא לו'. לדעת נ. טורסיני גם 'השע ממני ואבליגה' (תה' לט,יד) מובנו: התעלם ממעשי הרעים, וכן בבן-סירא יג,ו: 'צורך לך עמך וזה ש'ע' לך (=אם אדם זקוק לך יעלים עיניו ממעשי הרעים) ושוחק לך והבטיחך' (מילון בן-יהודה, כרך טו, ערך ש'ע), אבל מ"צ סגל בפירושו לבן-סירא, מפרש שם מלשון שעשוע, ועיין ר"ש ליברמן, הירושלמי כפשוטו, עמ' 289.

7-6 כי... ה[ת]ע[ת]: ביאור המשך הפסוק: 'או ידע' להעיד, אבל מתוך קלות דעת לא העיד, עליו לשוב בתשובה לדעת את ה'. ברכי דעת: ברפות (=קלות) דעת, או בין קלי-דעת. ואם... מידעת: יר' י,יד. ישוטטו... ה[ת]ע[ת]: דנ' יב, ד.

9-8 כי... יגיד: להמשך הפסוק: 'אם לוא יגיד ונשא עונו' ותקשה... כגיד: לפי יש' מח,ד. לענתה: לפי עמוס ה,ז: 'ההפכים ללענה משפט'. ימגיד: ימתיק, ומצוי בלשון הפייטנים, עי' מלון בן-יהודה, ערך מגד. אלה... יגיד: מש' כט, כד.

11-10 כי... תורנע: להמשך פסוק ב: 'או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה... בהמה... או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא ואשם'. בלא לה: צ"ע, אולי מובנו: בלי לדעת (=ונעלם ממנו); עי' איוב לט, טז: 'הקשיח בניה ללא לה'... כי השא אלוה חכמה'. ביד... תורנע: אם נגע שרץ ביד אחת, גם השנייה והגוף כולו נטמאו. תורנע: תנוח, תטהר.

13-12 כי... אדם: להמשך פסוק ג: 'או כי יגע בטומאת אדם... ונעלם ממנו והוא ידע ואשם'. כי תכלה: כשתצא הנשמה מהאדם. ליכלותה... לאדם: לפי קה' ח,ח: 'ואין שלטון ביום המוות'. לכן... לאדם: לפי מיכה ו,ט.

15-14 כי... ולהחטות: להמשך פסוק ד: 'או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב... ונעלם ממנו והוא ידע ואשם לאחת מאלה'. לבטות: לבטא, נטיית פעלי ל"א על דרך פעלי ל"ה, וכן להלן: ולהחטות: להחטיא. סלול: הדרך הסלולה, עי' ח"נ. להחטיא ולהחטות: להחטיא מעשיה ולהטוא.

כי תשא ותשיא אחת מאלה // תיפא ותפא מקצות מאלה
על נסתרות ונגלות אלה ואלה // פריית ערכים אלה לאלה

כי תפריש נפלאות // מיפרישה לא ייפלא אות
צועד ליצדקה לו להיראות // ייענה בצדק נוראות

כי תקשיב אלת גידופים // או קיללת שם בפירושים
רוץ תרוץ לתנות לאלופים // ולא תשנה דברי חילופים

[פי תש] כח את אשר היופירה // ותישנה את אשר הופירה
תיתודה על שיקחה ועל זיקחה // לנקדש בכל שם אורה

20

17-16 כי ... לאלה: אם האדם ישבע לשקר (=כי תשא) או יגרום לשבועת שקר (=ותשיא). חטא ... מאלה: תיענש (=תשא עוונה) ותגרום לענוש (=חטיא). חטא, חטיא: חילופי ש-ס. על ... לאלה: לפי תו"כ בחוקותי פ"ז, ק"ב ע"ב: 'וכשלו איש באחיו ... מלמד שכל ישראל ערביין זה בזה'. לדעת חז"ל אין הציבור נענש על הנסתרות של הפרט לפי דב' כט, כח: 'הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו לבנינו', ע"י מכילתא דבחדש פ"ה עמ' 219. דברי הפייטן הם על דרך המליצה: שאל יסתיר אדם את עדותו ויגרום רעה לחברו, כי כל ישראל ערבים זה לזה.

19-18 כי ... נוראות: הנודר או הנשבע חייב לקיים נדרו כפי שנדר (=מיפרישה לא ייפלא אות), ואז ייחשב לו הדבר לצדקה. תפריש: תדור, לפי במ' ו,ב: 'איש או אשה כי יפליא לנדור נדר'. ובארמית יפליא: יפרש. נפלאות: נדר או שבועה, מלשון יפליא. מיפרישה: מן הנודר. לא ייפלא: לא יימנע, לפי בר' יח,ד: 'היפלא מה' דבר'. ייענה ... נוראות: תה' סה,ו.

21-20 כי ... חילופים: אם תשמע שבועת שקר או קיללת השם עליך לרוץ ולגלות את הדבר לאלופים (=לחכמים, לבית הדין) ואל תשנה ותחליף. לפי ההלכה הכתוב מדבר בשבועת העדות, אבל בתנח' ויקרא ז מובא כדעת הפייטן: 'ונפש כי תחטא והוא עד או ראה או ידע, וזש"ה חולק עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד (מש' כט). מי גרם לאדם שנאמר עליו זה נפש כי תחטא, אלא מפני מה שלא בא והגיד לחכם: פלוני גידף שמו של הקב"ה, לפיכך אם לא יגיד ונשא עונו, לפיכך אמר שלמה חולק עם גנב שונא נפשו, שכשם שהגנב נתפס ושותפו עמו מתחייב, כך מי ששומע גידופו של הקב"ה ואינו מגיד מתחייב עמו'. וכן בתרגום יונתן לויקרא ה,א (מהדורת גינזברגר, עמ' 179): 'ובר נש ארום ייחוב וישמע קל אומאה דלווט, או חמא חד מעלמא דעבר על פתגמא מומחא, או ידע בחבריה דבטיל שבועה ולווט, אין לא יחויי יקבל חוביה'. ע"י ח. אלבק, 'הלכה חיצונה בתרגומי א"י ובאגדה', ספר היובל לד"ר בנימין מנשה לוין, ירושלים ת"ש, עמ' צז-ק; תורה שלמה, כרך כו (תשל"ד). עמ' רלד-רלז: רבינוביץ, הלכה ואגדה בפיוטי יניי, עמ' נז. אלת גידופים: שבועת שקר נקראת 'גידוף', ע"י תנח' ויקרא, שם: 'אבל המגדף נוטל אפופסים שלו, שנאמר ונוקב שם ה' מות יומת, וכתיב (ירמיה דב), ונשבעת ח' ה' באמת'. ובמדרש אגדה שם, עמ' ט: 'ומי הוא מגדף — הנשבע בשמו לשקר'. דברי חילופים: כמו 'חילוף הדברים', דברים שלא כהווייתם, בלשון המשנה, וראה מאן The Bible, עמ' רצה: 'ואף אבות נתנו מקום לשעה והחליפו דיבורם', ע"י בן-יהודה ח"ג, עמ' 1587 (וולא, עיוני לשון, עמ' ריט).

23-22 [כי ... אורה: אם נעלמה ממנו השבועה ועבר ושנה על החטא, עליו להתוודות כמו שכחוב: 'והיה כי יאשם לאחת מאלה והתוודה אשר חטא עליה' (פסוק ה). לנקדש ... אורה: לנקדש בכל מקום שאורו מלא עולם.

ובכן אם לא יגיד ונשא עונו

25	אם לא יאמר אמת יאשם	אם לא יכרך פשם יבגוד
	אם לא יגיד גערה יגמר	אם לא ידבר דת ידחף
	אם לא יהנה היטב יהתל	אם לא יודה ודיי יחויב
	אם לא יזכיר זאת יזיד	אם לא יחנן חישובו יחטא
	אם לא יטהר טינופו יטמא	אם לא יידע יידועו ייחת
30	אם לא יכופר בן יכרת	אם לא ילפית ליצונו ילכד
	אם לא ימיר מיריו ימותת	אם לא ינער נאצו יינזף
	אם לא יסופר סולחו ישא	אם לא יענה עידותו יעונה
	אם לא יפריש פשעו יפרוש	אם לא יצדיק צורו יצר
	אם לא יקדים קירובו יקולל	אם לא ירחיש ריצויו ירוחק
35	אם לא ישמע שיפוטו ישקר	אם לא יתנודה מעותו יתועב

21 [את]ה אל אונניך קשובות / בכן עיניך פקוחות
גדול עיצות ורב עלילות / דן יחידי ואין לימחות
[ה...] לחיים ממצאות / ולמנת תוצאות
זכר ומזכיר נשפחות / חוקר היריהורי חשבונות
40 טוען טרחות כל בריות / יודע גינני כליות

- 26 אם ... יגמר: אם לא ישמע בקול האלה ייענש. גערה: אלה. ידבר דת: אם לא ידבר כדת וכדין.
27 יודה: יתוודה. ודיי: ה' של ודיי לסימן ה' מא"ב, ואולי מובנו כאן: ודיי.
28 יחנן חישובו: אולי ר"ל: 'אם לא יתן לב (=יחנן, לפי בר' לג, יא: 'כי חנני אלהים') לחשוב אחרת ולהתוודות, ואולי רומז ל'חן ושכל טוב' משלי ג,ד ופשרו: לא השכיל לחשוב.
29 אם ... ייחת: אם לא יגיד ויפרסם הידוע לו יישבר.
30 ילפית: לשון כיבוש ודיכוי, ילפית ליצונו מקביל ל'אם לא ימיר מריו ימותת', ור"ל 'אם לא יכבוש וידיכא חטאו יילכד'. וכן בפיוטי ינני בקרובה לויקרא טו, א שר 109: 'יילפת ליץ לעגנו ... ייבש יצר הירחננו'. 'ליץ לעגנו' כלומר החטא שאנו חוטאים בדיבור פה. ליצון=ליץ, היצר המהתל בנו (מ. זולאי, עיוני לשון, עמ' רו).
32 אם ... ישא: אם לא יגלה (=יסופר) סולחו (=סליחתו) ישא (את עונו) וצ"ע.
34 קירובו: התקרבותו לה', גילוי עדותו. ירחיש: יגלה בשפתיו.
35 אם ... ישקר: אם לא ישמע = ישמע עדותו, יגרום למשפט שקר. וצ"ע.
36 [את]ה ... פקוחות: לפי דה"ב ו,ל.
37 גדול ... עלילות: יר' לב,יט. דן ... לימחות: אבות ד,ח.
38 ולמות תוצאות: תה' סח,כא: 'האל לנו אל למושעות (=ישועות) ולה' ... למות תוצאות' (רד"ק ואבן-עזרא: יש לו תוצאות וסיבות להמית את אויביו).
39 חוקר ... חשבונות: לפי יר' יז, 'אני ה' חוקר לב בוחן כליות'.
40 טוען טרחות: נושא הטורח.

- כותב וחותם כל מפעלות / לך ניסתרות וניגלות
 מידך כל הנפשות / נותן לכל חי נשמות
 סולח ומחיל לחטאות / עושה תמיד לטובה אות
 פועל פלאות ונפלאות / צופה עתידות ונולדות
 קרוב ומפליא לעשות / רחום בך טוב לחסות
 שומע לחישות נלחשות / ועונה קול שוועות
 תמיד עושה ישועות / בכל עונות ובכל שעות
- ח לכן רוחות ונפשות ונשמות ערב נבקר וצהרים יקרו וישתחוו
 ויקדשו לקדוש הניקדש [ב]קדושים צדת מקדשים קהל מוקדשים
 צבא מקדישים כח וקרא
- ט במשמע [ובקרא]ה [וב]דיעה ובמידות יענו לך ויאמרו
 קדוש קדוש קדוש / יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קדוש [משו]מעי קולך / קדוש מרואי גדלך / קדוש מ[יודעי חילך]
 קדוש קדוש קדוש / יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קדוש היעיד לשומעי קולו על משמעת אוזן
 קדוש היעיד לרואי גדלו על מראית עין[ין]
 [קדוש היעיד] ליודעי חילו על ידיעת לב
 קדוש קדוש קדוש / יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קדוש מחיה / קדוש מאופן קדוש מכרוב
- לעומתם
- 60 ממקומו הוא עד ושומע כל [שומע]
 ממקומו הוא עד ורואה כל רואה
 ממקומו [הוא עד יודע כ]ל לא יודע
 ממקומו ייפן
- פעמים
- 41 כותב... מפעלות: עי' שהש"ר א.ט: 'הוא (הקב"ה) חותם יחידי לכל באי עולם ואין בריה
 חותמת עמו'.
 42 מידך... הנפשות: עי' קרובה עת, שו' 11. נותן... נשמות: יש' מבה.
 43 עושה... אות: לפי תה' פוזו.
 45 מפליא לעשות: לפי שופ' יג. רחום... לחסות: לפי תה' קיח, ח-ט.
 46 לחישות: תפילות.
 47 בכל... שעות: דברי הפייטן רומזים לחלוקה של השעה שהובאה בתוספתא ברכות פ"א, עמ' 1,
 ובירושלמי שם, פ"א ה"א, ב ע"ד: 'העונה אחת מעשרים וארבעה משעה'. רח"י בורנשטיין העיר,
 שזוהי 'חלוקה מיוחדת ליהודים שלא פגשונו דוגמתה אצל עמים אחרים. אם חלוקת הבבליים בנויה
 על שיטת הששים, הנה היתה חלוקת היהודים מיוסדת על שיטת שברים של כ"ד כ"ד'. 'העת אחת
 מעשרים אחד מכ"ד בעונה והרגע אחד מכ"ד בעת' (תוספתא שם; סדרי זמנים והתפתחותם
 בישראל, התקופה, כרך ו, עמ' 269); עי' תוספתא כפשוטה שם, עמ' 2.
 55 היעיד: הזהיר.

תוכן הקרובה: קרבן אהרן ובניו ביום משיחתם היה סימן שנתכפר לאהרן על חטאו בעגל. אהרן סבור היה שחטאו לא יתכפר לעולם, והנה נכרתה אתו ברית עולם ושבת לוי נבחר מכל השבטים לעבודת המשכן. עד שלא נבחר אהרן היה משה משמש בכהונה גדולה, וכשנבחר אהרן שמח משה ביקרו ומשחו בשמן הטוב ובשם טוב. הפייטן מתפלל לחידוש הקרבנות בבית המקדש.

א [אֶהָרֹן] וּבָנָיו הִיִּקְרַבְתָּהּ // בְּקֹרְבָנָם אוֹתָם קִירְבְּתָהּ
נְעוּלָתָם אֹז יִיקְרַתָּהּ // דְּוֹבְרָם אִיזְנָתָהּ וְחִיקְרָתָהּ

הָיוּ כְּמֵאוּסִים בְּפָנֶיהֶם // וְכִמּוֹ בְּזוּיִים בְּעֵינֵיהֶם
זָרַע יַעֲבֹדָהּ הֵם וּבְנֵיהֶם // חֹק בְּרִית בֵּינָהּ וּבִינֵיהֶם

טִינָפוּ בְּשִׁמְצַת עֵגֶל זֶה // יָהּ בָּכָן הוֹרִיתָהּ לְכִי זֶה
כִּי אִם נִתְרַחֲקוּ בָּזֶה // לְקֹרְבָנָם בּוֹ בְּלִשׁוֹן זֶה

כך זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו ליי ביום המשח אתו עשירת
האיפה סלת מנחה תמיד מחציתה בבקר ומחציתה בערב
ונ' חי הוא יודך כמוני היום אב לבנים יודיע אל אמתך
ונ' אשרי תבחר ותקרב ישכון חציריך נשבעה בטוב ביתך קדוש
היכלך

2-1 אהרן... ייקרתה: על ידי הצו על 'קרבן אהרן ובניו, ביום המשח אותו' נתכפר חטאו בעגל.
געולתם: חטאם. ייקרתה: היסרת, מנעת, לפי משלי כה, יז: 'הקר רגלך מבית רעך'. דוברים...
וחיקרתה: קבעת את מנהגי הקרבן בדיוק. דוברים: מנהגם, לפי יש' ה, יז. איזנתה וחיכתה: לפי קה'
יב, ט.

4-3 היו... וביניהם: השווה תורת כהנים, מכילתא דמילואים (פרשה א א, מ ע"ד): 'וידבר ה' אל משה
לאמר קח את אהרן ואת בניו אתו, מה תלמוד לומר, לפי שהוא אומר: ויגף את העם על אשר עשו
את העגל אשר עשה אהרן (שם' לב, לה) היה במשמע שנתרחק אהרן, כשהוא אומר קח את
אהרן ואת בניו אתו (וי' ח, ב)... ידע אהרן שנתקרבו'. הדברים נאמרו אמנם בקרבן
המילואים (וי' ח), אבל הרעיון אחד הוא. מנחת אהרן וגם קרבנות המילואים היה בהם פיוס וכפרה
על חטא העגל. זרע... וביניהם: לפי במ' יח, יט; כה, יב.

6-5 טינפו... זה: באותו לשון שחטאו, בו בלשון נתכפר להם. השווה וי' ר ח, א, עמ' קסז: 'רבנין פתרון
קריה באהרן. בלשון זה הושפל ובלשון זה הוגבה. בלשון זה הושפל: ואשליכוהו באש ויצא
העגל הזה (שם' לב, כד). בלשון זה הוגבה: זה קרבן אהרן ובניו וגו' (וי' ז, א) וכן בתו"כ
שמיני א, ד, מג ע"ג: 'ושור ואיל לשלמים (וי' ט, ד)... יבוא שור ויכפר על מעשה שור. יבוא עגל
ויכפר על מעשה עגל'. בשימצת עגל: לפי שם' לב, כה: 'וירא משה כי פרעה העם כי פרעה אהרן
לשמה' לב, כה: 'לכי זה: כינוי למשה, לפי שם' לב, א: 'כי זה משה האיש'.

7 כ... בערב: וי' ויג, סדר הקריאה לפי מנהג א"י, ע"י מאן, כרך ב, עמ' 42.
8 ו... אמתך: יש' לח, יט; המלים 'אב לבנים' רומזים לאהרן ובניו שהודו לה' ונתקברו לעבודה.
9 ו... היכלך: תה' סח, ה; הפסוק נדרש לעניין הסדר בתנח' צוח: 'וידבר ה' אל משה קח את

10 וְנִשְׁתַּלְּחֵם בְּבֵית יְיָ בַּחֲצֹצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יִפְרִיחוּ

יִפְרִיחוּ פָּרִי לְמַעְלָה / יִשְׁלַחוּ שׁוֹרֵשׁ לְמַטָּה / גּוֹנְגִינוּ אֲדוֹן מַעְלָה וְמַטָּה
מגן ברוך

ב מִה נֶעֱמֹ אֵב וְנִינְיוּ כְּאַחַד // נִימְנִים וְנִמְשָׁחִים יוֹם אֶחָד
שָׁאֵת מִשָּׂא שָׂכָם אֶחָד // עֲבוֹדַת יְיָ אֶחָד

15 פִּיקְדָתָהּ כְּמוֹ נִמְשָׁחוּ בְּשֶׁמֶן // צֶדֶק מִנְחָתָם תּוֹמָשָׁח בְּשֶׁמֶן
קוֹרְבָנָם בְּטוֹב שֵׁם מִשְׁמֶן // רִמְמָתָה בְּקֶרֶן בֶּן שֶׁמֶן

שָׁכַט תְּלוּשׁ מַעְרִימַת חֵיטִים // שְׂיִי מִנְחָתָם סֶלֶת חֵטִים
תְּשׁוּרַת מְרַבְּכַת תְּבִיתִי[ם] // תּוֹפִיגִי מִנְחַת פִּיתִים

כֹּכַּ עַל מַחֲבַת בִּשְׁמֶן תַּעֲשֶׂה מְרַבְּכַת תְּבִיאָנָה תּוֹפִיגִי מִנְחַת פִּיתִים
תַּקְרִיב רֵיחַ נִיחַח לַיְי

20 וְנִטוֹב פֶּת חֲרִיבָה וּשְׁלוּוָה בָּהּ מִבֵּית מֶלֶא זֹבְחֵי רֵיב
וְנִלְרִיחַ שְׁמִינִךְ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוֹרֵק שֶׁמֶךְ עַל כֵּן עֲלֻמוֹת אֱהִיבֹךְ
וְנִוִּירֵם קֶרֶן לַעֲמֹ תה[לה] לְכָל חֲסִידֵי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קְרוֹבֹה
הַלְלוּיָהּ

אהרן... וזש"ה אשרי תבחר ותקרב ישכן חצריך. אשרי מי שבחרו הקב"ה אעפ"י שלא קרבו, ואשרי שקרבו אעפ"י שלא בחרו... אשרי אהרן בכפלים שבחרו הקב"ה וקרבו; ע"י להלן שו' 36: 'אשר תבחר בחור ואשר תקרב קרוב'.

10 וְ... יִפְרִיחוּ: תה' צב, יד. הפסוק נדרש בתנח' שמיני, ג ובתנח' בוכר שם, ד על אהרן ובניו. יִפְרִיחוּ... לַמַּטָּה: לפי יש' לו, לא.

11 ב תוכן הפיוט: שבח לאהרן ובניו שנבחרו כאחד לעבודת המשכן, נמשחו בשמן, קרבנם — שמן, ושמן הטוב נבחר משמן.

14 שאת... אחד: לפי צפ' ג, ט.

15 פיקדתה... בשמן: מנחת אהרן ובניו היתה סולת על מנחת מחבת בשמן (וי' ו, יד).

16 קורבנם... משמן: לפי קה' ז, א: 'טוב שם משמן טוב', הפסוק נדרש על אהרן ובניו בקה"ר ז, א. רוממתה... שמן: לפי יש' ה, א, כינוי ל'בית ישראל ואיש יהודה'.

17 שבט... חטים: שבט לוי שנבחר מתוך ערמת חטים — כל שבטי ישראל, לפי שה"ש ז, ג: 'בטן ערמת חטים סוגה בשושנים', הנדרש בשה"ש"ר על עם ישראל. שיי... חטים: לפי וי' ו, יג.

18 תשורת... פיתים: וי' שם, יד: 'מרבכת תביאנה תפיני מנחת פתים'.

19 כֹּכַ... לה': וי' שם, יג.

20 וְ... רֵיב: מ'ש' יז, א: 'פת' — רמז למנחת אהרן שהיתה סולת 'פתים'. זבחי רֵיב: רמז לחטא העגל.

21 וְ... אֱהִיבֹךְ: שה"ש א, ג.

22 וְ... הַלְלוּיָהּ: תה' קמה, יד. חסידיו — רמז לכוהנים, לפי דב' לג, ח: 'תמין ואוריק לאיש חסידך'.

הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב / וְנָעִים אֶל טוֹב / מִחֵינּוּ בְּטָלְלִי טוֹב

מחיה

ברוך

יָפֵה נוֹף הַזֶּכָּאָר / וְהַזֶּכָּאָר // מִזְבֵּחַ עֹרֶצֶר / וְקֹרְבָן הַזֶּנֶר ²⁵ ג
 נִיחַח שָׁבַת / וְקֹרְבָן בְּטָל // [וְ]עוֹל עֲבוֹדָתִינוּ עֲלֵינוּ נוֹשֵׁל
 יְגוֹן וְאַנְחָה / מִבְּלִי הַנְּחָה // וְאֵין שְׂיִי מְנַחֶה / לָכֵן אֵין מְנוּחָה
 יָה זְכוֹר לְאַחֻת / הַנָּשֶׁת מְנַחֻת // מְנַחַת יְהוּדָה וְעִיר הַקֹּדֶשׁ / תַּעֲרֹב
 מִכְּהִנֵּי קוֹדֶשׁ

כֹּכ תַּעֲרֹבָה לִי מְנַחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם כִּימִי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנוֹת

וְזִיכּוֹר כָּל מְנַחֻתֶיךָ וְעוֹלָתְךָ יִדְשָׁנָה סֵלָה ³⁰

וְאַתָּה קְדוֹשׁ / יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל

אל נא

עַד לֹא נִמְשַׁח אֶהְרֹן לְכַהֵן וּלְהַקְרִיב / מִשָּׁה הָיָה מְכַהֵן וּמִקְרִיב ^ד
 בְּשׁוּמְעוֹ זֶה קָרְבָן אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ / יָדַע כִּי יִרְצוּ וְכִי יִתְקַרְבוּ
 כִּי הָיָה כְּמִנְחָה וְכְמִרוּחָק / עַד קִירְבַת אֱלֹהִים בַּעֲדוֹ נִחַק
 וּבֹו יָדְעוּ קְרֹבִים וְשָׁמְעוּ רְחוּקִים / כִּי אֱלֹהֵי מִקְרֹב אִתָּה מִקְרֵב רְחוּקִים ³⁵
 אֲשֶׁר תִּיבָחֵר בָּחוּר וְאֲשֶׁר תִּקְרֵב קְרֹב / ... [ב]אֲחֵר וְקְרֹב וּמִקְרֵב
 הוּא שָׁמָּה וְשִׁמְעָה וְשׁוֹכֵחַ קְדוֹשׁ

ה אָמֵן רַגַע בְּאַפָּךָ וְחַיִּים בְּרִצּוֹנְךָ // רוּצָה וְנִרְצָה לַעֲשׂוֹי רִצּוֹנְךָ

ג תּוֹכֵן הַפִּיטוֹ: תְּפִילָה לְבִנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְחִידוּשׁ הַקֶּרְבָּנוֹת.

25 יָפֵה נוֹף: יְרוּשָׁלַם וּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ. הַזֶּכָּאָר: מַלְשׁוֹן כִּיעוֹר בַּחִילוּף ע-א. וְהוֹנָאָר: לִפִּי אִיכָה ב,ז: 'נָאָר מִקְדָּשׁ', בְּמוֹכֵן: הוֹשֵׁלךְ, נַעֲזֹב.

26 [ו]עוֹל... נוֹשֵׁל: עוֹל עֲבֹדוֹת הוֹטֵל עֲלֵינוּ. עֲבֹדוֹת בְּנִיגָד ל'עֲבֹדָה' בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

27 הַנְּחָה: מְנוּחָה.

28 לְאַחֻת: כִּינּוּי לִישְׂרָאֵל, עִי' שֶׁהַש"ר ח,ח.

29 כֹּכ... קַדְמוֹנוֹת: מִלֵּאכִי ג,ד, הַפְּטֵרָה הַסֹּדֵר לִפִּי הַמְּנַחֵג הָא"י, עִי' מֵאָן, ח"א, עמ' 571: תו"כ שְׁמִינִי ה"א.

30 וְז... סֵלָה: תְּהִי, כ,יד.

32-33 עַד... נִיחַח: הַשׁוּוֹה תו"כ צו, מְכִילָתָא דְּמִילּוּאִים פ"א ה"ד, מֵא ע"ג: 'כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים הָיָה מִשָּׁה מְשַׁמֵּשׁ בְּכַהוֹנָה גְּדוּלָה. הוּא הָיָה שׁוֹחַט, הוּא הָיָה זֹרֵק... (וּכְשֶׁנִּבְחַר (אַהֲרֹן) לְהִיט כֹהֵן גָּדוֹל אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם לְמִשָּׁה: אִתָּה תְּשַׁמֵּשׁ עַד שְׁעָה שִׁלְמַד (אַהֲרֹן)'.
 34-35 כִּי... רְחוּקִים: הַשׁוּוֹה תו"כ שֵׁם, שְׁמִינִי ה"ד, מֵד ע"ג: 'שָׁכַל מַעֲשֵׂה שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים הָיָה מִשָּׁה מְשַׁמֵּשׁ וְלֹא שֶׁרַת שְׂכִינָה עַל יָדוֹ, עַד שֶׁבֵּא אַהֲרֹן וְשִׁמַּשׁ בְּבִגְדֵי כַהוֹנָה גְּדוּלָה וְשֶׁרַתָּה שְׂכִינָה עַל יָדוֹ, שְׁנֵאֲמַר כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֵלֵיכֶם', עִי' וי"ר יא, ו עמ' רכז; יְרוּש' יוֹמָא פ"א ה"א, לַח ע"ב.

קִירְבַת אֱלֹהִים: הַשֶּׁרַתָּה הַשְׂכִּינָה. נִחַק: נִחַקָּה, נִטִּיית כְּפוּלִים לִפִּי נִפ"י. אֱלֹהֵי מִקְרֹב: יר' כג,כג.

38 אָמֵן... בְּרִצּוֹנְךָ: לִפִּי תְּהִי ל,ו.

באמת אֲשֶׁר נִתְּנָה / אֶהְיֶה נִרְצָה // כִּי בְמַעַט תִּקְצוּף וּבִהְרָבָה תִּירָצָה
 40 גַּם בְּרִיגַע קֹטֵן תִּסְתִּיר פָּנִים // וּבְרַחֲמִים גְּדוּלִים תִּסְבִּיר פָּנִים
 דַּעַת כִּי לֹא תִינָח לְעוֹלָם // וְחִסְדִּיךָ לֹא תִעָזֹב לְעוֹלָם
 הוּא אֶהְיֶה הַחֲסִיד אֲשֶׁר לֹא הוֹעֵזֵב // כִּי לֹא לְעַד צַדִּיק נִעָזֵב
 וּבְאֲשֶׁר נִמָּאס / בּוֹ נִתְיַחֵס // וּבְאֲשֶׁר נִיתְרַחֵק / בּוֹ נִתְקָרֵב
 זֶה מִשָּׁה הַקָּשִׁיב זֶה קָרֵבֵן אֶהְיֶה // וּבְזֶה הַיָּבִין כִּי זֶה קִירוֹב אֶהְיֶה
 45 תְּחִדָּה לְמוֹשְׁחוֹ בְּשִׁמְן הַטוֹב // וּלְהִיטִיב מִ[שִּׁמְן שָׁמֹן] הַטוֹב
 טוֹב תִּשְׁוֹרְתָם ט... יְדִיָּהֶם // וּמְקַבְּלִים קִיבֵּל בְּרָצוֹן מִיְדֵיהֶם
 יָקָר מִנְחָתָם עֲרָבָה לֹא לְנִצָּח זָרִיב // מִבֵּית מֶלֶא זִבְחֵי רִיב
 אל נא

ל[עולם]

ובכן זה [קרובן אהרן]

1

פא / ויקרא ח א

קח את אהרן ואת בניו

תוכן הקרובה: פיוטים אחרונים המכילים נויי פיוט על בחירת אהרן ובניו בשבעת ימי המילואים
 וקרבתות המילואים, המסמלים את כפרת אהרן ושבטי ישראל על חטא העגל.

1 ז אִמְצָא אֲחוֹתָי אוֹת אִמְנָת
 בְּוִקְרָה בְּ[יָר]שֶׁת בְּחִינַת בְּ[חִירַת]
 גְּדֻלָּה גְבוּרַת גָּאוֹן גִּישַׁת גּוֹדֵל
 אֶהְיֶה וּבְנָיו
 אֶהְיֶה וּבְנָיו
 אֶהְיֶה וּבְנָיו

39 באמת... נירצה: עי' ח"נ ולעיל ש' 5-6, ואולי יש לנקד באמת, ור"ל באותה מידה שהיתה
 מריבה (=ניתנצה) עם אהרן, באותה מידה נתרצה אליו ה'. כי... תקצוף: לפי זכריה א, טו.
 40 גם... פנים: לפי יש' נד,ו.
 41 דעת... לעולם: לפי תה' לו, כח.
 42 כי... נעזב: לפי תה' לו, כה.
 43 ובאשר... נתקרב: עי' ש' 39.
 44 זה... אהרן: עי' לעיל, ש' 5-6.
 45 חדה: שמת. ולהיטיב... הטוב: לעיל ש' 16.
 47 יקר... ריב: לפי תה' קג, ט, מ' יז, א.

1 אחוזת: לפי יח' מז, כח: ואחזה לא תתנו להם בישראל. אני אחזתם (של הכהנים). אות אמנת: אות ברית.

3 הצירוף 'גבורת גאון' — נמצא בקרובה נ' שמ' ח, טו, ש' 26.

אֶהְיֶה וּבְנֵי	דְּרִישַׁת ד... ד... דְּגַל דִּיץ	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	הוֹדְרָה הוֹשֵׁמָה הִדְרַת הוֹד הַנִּבְחָר	5
אֶהְיֶה וּבְנֵי	וְנוֹעֲדָה וְנִגְלַת וְנִקְרָאתָה וְנִתְקַת	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	זִיו זָבֵד זִכּוּת זִיהוּר ...	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	חֶלֶק חָבֵל חֶפֶץ חֶשֶׁק חֶמְדַּת	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	טוֹב טַעַם טוֹהַר טָכָס טָב[ע]	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	יָקָר יוֹפִי יוֹשֶׁר יִיחוּד [יְדִידוּת]	10
אֶהְיֶה וּבְנֵי	כְּבֹדָה כְּבוֹדַת כְּתָר כ... כְּהוֹנָת	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	לְשִׁירַת לִכְהֵן לִקְרֹב לְהַקְטִיר לְחֻזוֹת	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	מֵה... מ... מוֹלֵלָה מְרֵאוֹת מְלֹאכּוֹת	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	נוֹאִי נוֹעַם נֶצַח נוֹרָאוֹת נ...	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	סֶגֶב סֶתֶר סַעֲד סוֹלֵל סָבִיב	15
אֶהְיֶה וּבְנֵי	עֶרֶךְ עֲבוֹדַת עִם עוֹשְׁתָּה... עַל	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	פְּקוּדוֹת פֶּתֶר פְּלִיאָה פֶּץ פִּי	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	צְבָאוֹת צוּרִים צָפוּ צִנִּיף צָדֵק	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	קָדָם קוֹרְאָה קִיחַת קִרְבַּת קִדּוּשַׁת	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	רוֹמְמוֹת רֹאשׁ רִנְנַת רַחֲשׁ רִגְלִי	20
אֶהְיֶה וּבְנֵי	שׁוֹנֵן שֹׁבַח שֵׁם שְׁמֵן שִׁירוֹת	
אֶהְיֶה וּבְנֵי	תְּמִימִי תוֹקֵף תּוֹרַת תִּלְמוּד תַּחֵן	

4 דיץ: שמחה.

5 הצירוף 'הדרת הוד' נמצא בקרובה סט שמ' לא, א, שר 39.

6 ונגלת: ע"ד לשון חז"ל בנל"ה, ע"י משנה כתובות ב,ב: 'שפחה שניפדת' (כת"י קויפמן). ונקראתה: כמו: ונקראת, בכתוב לשון חז"ל, ע"י סגל, דקדוק לשון המשנה, עמ' 151; משנה יבמות יב,ג: וקראתה (=וקראה).

9 הצירוף 'טוב טעם טוהר' נמצא בקרובה סט, שר' 41; קרובה נ, שר' 31.

10 הצירוף 'יקר יופי יושר' נמצא בקדושתא שור או כשב, שר' 81.

13 מוללה: בפיזי יני, קרובה נ, שר' 35: במילל.

14 הצירוף: 'נואי נועם נצח' בקרובה לשור או כסף, שם, שר' 85. נואי: נוי.

17 פתר פליאה: פתרון נפלאות, לפי מלאכי ב,ו: 'שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפי'.

18 צורים: כינוי לישראל או לאבות. צניף: היא המצנפת ע"י עמ' כח, לט, זכ' ג,ה.

20 רננת... רגל: לפי שמות כח, לה: 'ונשמע קולו בבאו אל הקדש'.

21 שונן: שינון. בקדושתא שור או כשב, שר' 92: שמות שבח שירות.

22 תחן: תחינה.

21	אֶהְרֹן וּבָנָיו בְּחִרְתָּהּ	בְּחִרְתָּהּ נִחַלַת גִּזְלָם
	גִּזְלָם וּמִשְׁעֵ דִּגְלָם	דִּגְלָם בְּשִׁמְךָ הַדְּגִלְתָּהּ
25	הַדְּגִלְתָּהּ וְהִשְׁשִׁתָּהּ וְהִיגִלְתָּהּ	וְהִיגִלְתָּהּ יוֹם וַיִּמְ[ר]תָּם
	זִמְרָתָם חֶק עוֹלָם חֲקָתָהּ	חֲקָתָהּ חֶמֶשׁ טְבִילוֹתָם
	טְבִילוֹתָם וּרְחִיצַת יְדֵיהֶם	יְדֵיהֶם מְלֵאֶת לִכְהֵן כְּהוֹנָה
	כְּהוֹנָה לָהֶם לְדוֹרוֹת	לְדוֹרוֹת זֹאת מִצְוָה
	מִצְוָה מְלֻמֶּדֶת וְלַעֲד נִצָּחַת	נִצָּחַת וּמִצְבַּת סִגְנָם
30	סִגְנָם מְרֻבְעֵי עֲדִי	עֲדִי שְׁמוֹנָה לַגֶּדֶל פְּרָחִים
	פְּרָחִים יִתְ[ר]חֲבוּ לוֹ צֶמֶד	צֶמֶד שְׁוֵה קָרְבָּנָם
	קָרְבָּנָם קָרוֹב רְצִיתָהּ	רְצִיתָהּ וּרְצִיתָהּ שְׂבָטִים
	שְׂבָטִים שִׁבְחוּ וְנִתְּנוּ תוֹקֶף	תוֹקֶף לַתְּקִיף אֲשֶׁר הִתְקִיפָם

- 23 נחלת גורלם: לפי יהושע ד,ב: 'בגורל נחלחם'.
- 24 דגלם... הדגלתה: לפי דב' יט: 'על כן לא היה ללוי (שבט לוי = דגלם) חלק ונחלה עם אחיו ה' הוא נחלתו'. הדגלתה: פיאר, רוממת.
- 25 והששת: שימחת, הפעיל מן 'שש', וכן בפיוטי ינני, שבעתא לשהש"ר, שו 6: השישי עושי, ומצוי בלשון חז"ל, עיין תנח' בוכר דברים ב: 'בתחלה משיש את ההרים', ועוד, עי' מלון בן יהודה, ערך שוש. היגלתה: שימחת, הפעיל מן 'גיל'. וימ[ר]תם: יום שמיני למילואים, לפי ו' ט,כד: 'וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם, ובמכילתא דמילואים: 'אהרן ובניו כיין שהשלימו עבודת יום טוב וקידושיו, עבודת כלים וקידושיו, והביאו איל וסמכו ידיהם עליו בשמחה ועשו יום טוב' (תו"כ צו ה"כ, מב ע"א).
- 26 זמרתם... חקתה: הוא שיר היום שהיו הלויים אומרים בבית המקדש.
- 26-27 חקתה... ידיהם: לפי משנת יומא ג, ג: 'חמש טבילות ועשרה קידושים (=רחיצת ידיים ורגלים) טובל כוהן גדול ומקדש בו ביום (יום הכיפורים)'. ברחיצת ידיים ורגלים חייב גם כוהן הדיוט לפי שמ' ל,כא: 'ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו חק עולם (=חקתה) לו ולורעו לדורותם'. לדעת חז"ל זכו הכהנים בטבילת יום הכיפורים וקידוש ידיים ורגליים, בשבעת ימי המילואים; לפי ו' ח, ו: 'ויקרב משה את אהרן ואת בניו וירחץ אותם במים' (מכילתא דמילואים ה"ה, מא ע"א, שם הל"ד מג, עא).
- 28-29 לדורות... נצבת: לפי שמ' מ, טו: 'ומשחת אותם... וכהנו לי... לכהונת עולם לדורותם'. מצוה מלומדת: לפי יש' כט, יג. מצבת סגנם: רמז לסגן הכהנים.
- 30 סגנם... עדי: אולי כוונתו לחושן האפוד שהיה 'רבוע' — בעל ארבעה טורים (שמ' כח, טז, יז) וצ"ע. עדי שמונה: קשה, ואולי רומז לשמונה בגדי כהונה שלבש הכהן הגדול.
- 31-34 פרחים... קרבנם: אולי רומז לפרחי כהונה שנמשחו עם אהרן בשבעת ימי המילואים (וי' ח,ב). צמד קרבנם: צמד הקרבנות, חטאת ושני האילים שהקריבו אהרן ובניו (=פרחים) במילואים. קרבנם... שבטים: בקרבנות שהקריבו אהרן ובניו נחקרבו לה, ונסלח להם ולכל שבטי ישראל על חטא העגל. השווה תנח' בוכר שמיני ו: 'ויאמר אל אהרן קח לך עגל (ויק' טב), למה לא נאמר לו פר אלא עגל? — א"ל, שעל-ידי העגל נתפקקה הכהונה בידך, ועל-ידי העגל הוא מתבוססת (מתבססת) בידך, ולא עוד אלא שלא יהו ישראל אומרים יש להם עונות ממעשה העגל, לפיכך אמר הם יקריבו עגל (שם, ג), כדי שידעו שנתכפר להם על מעשה העגל, והוא הדין הקרבנות של שבעת ימי המילואים, השווה מכילתא דמילואים פ"א ה"א, מ ע"ד, עי' לעיל קרובה פ, שו' 4-3. שור הקריבו: הוא פר החטאת (וי' ח,יד).

ח כִּי לִכְךָ נֹצְרוּ / וְלֹכֵן שׁוֹר קָרְבוֹ / וְהִקְרִיבוּ קֹדֶשׁ / וְהִקְדִּישׁוּ
 35 שֵׁם קָדוֹשׁ / הִנְקִדֵּשׁ בָּם בְּקִדְוַת קֹדֶשׁ כֹּכ וְקֹרָא וּג'.

הערה: בכתב היד (קס"ח 17) נמצאים קטעים נוספים, שייתכן שהם מפיוט ו מהקרובה שלפנינו:
 אישים המחישים א...ם // קדושים...ם מקדושים
 ביום אשר נמשחו משישים // נראו ונדמו כת[ש]שים
 [גדול] המגדול בנעוריו // הגדול מאתיו בקוריו
 רוגל בשמן ששון מחבריו // קניו אתריו

[אשה כי תזריע]

פד... / ויקרא יב א

תוכן הקרובה: הקרובה מכילה תיאור נפלאות הבורא ביצירת הוולד עד יציאתו מבטן אמו. מניין איברי האדם ותפקידיהם כסמלים לגדולת הבורא ולשמירת מצוותיו והזהירות מלכת בדרכים רעות.

אשה [ח] //
 טיפי ריר הורע היא מפקדת // ובי... שלמה היא נפקדת

אשה [י] ... דה מנו לא קוצרת // אם... פק[ד]תה תהיה פוקדת

[כ]... לקרת לדתה // הופך לחלב...

אשה לכן טובתה כרעתה // וטמאתה.....

מצת אשר יולדת... // משומאתה.....

אשה [ג] ... עדו ע... סגר // פרוץ הפותח[ח] וסוגר]

ס... ברחמתיים // ק... תה צי.....

אשה על בן תטמא על אבניים // לזכר שבועה ול[נקבה] שבועיים]

פחות זכר מנקבה יהי // והנקבה מזכר ח...

3 טיפי... נפקדת: צ"ל מפקדת... נפקדת. מקביל לוי"ר ד, ב, עמ' שא: ר' לוי אמר... הקב"ה מפקדין לו הבירות טיפה שלבלגית (=טיפת זרע לבנה) בחשיי (=בחשאי) והקב"ה מחזיר להן נפשות שלימות משוכחות בפרהסיא.

5 לקרת... לחלב: הפייטן רומז לדרשת חז"ל שדם האשה נהפך לחלב עם הלידה, ע"י להלן קרובה פד² שו' 15.

11 פחות... מוזכר ח: וי"ר שם, ח, עמ' שיא: 'לעולם הזכר מן האשה והנקבה מן האיש'; תנח' תוריע ג: תנח' בוכר שם, ד.

צורת הוולד זו היא // כי יוצר הכל הוא גם ויהי

אשה

קפוי ביטנה לצאת עת יגע // בטוהר ובקודש לא תיגע

אשה

רוגזה וצוצקה עד ירגע // ואם בן לריק לא תיגע

שבח וצדק תתן לצור בהתקדמו // פירייה וריבניה בעול[למו]

15

אשה

תהילה לצור עולמים באומנו // כי כל פעל למענו

ובכן וילדה זכר

ז אַז מאַתים ואַרבעים וּשְׁמוֹנָה אָבְרִים // אִיפְנוֹתָה בְּאָדָם וְלוֹ מְחוּבְרִים

בִּירְתָּהּ מְשֻׁלָּשִׁים לְפָרְסוֹת רִגְלִים // לְטוֹב וְלָרַע אוֹתוֹ מְרַגְלִים

12 צורת: יצירת. כי... ויהי: יצירת הוולד היא מפלאי הבורא. גם: אמר, לפי תה' לג, ט: 'כי הוא אמר ויהי'.

13 קפוי... תיגע: עם יציאת הוולד נאסרת האשה בנגיעה בקודש לפי ו' יב, ד. קפוי... בטנה: קפוא, בחילוף פעלי ל"א בל"ה — הוולד, לפי איוב י, י על בריאת האדם: 'וכנביה ת ק פ י א נ י'. יגע: יגיע. יש כאן משחק מלים מאותו שורש: נגע.

14 רוגזה... תיגע: האשה טמאה עד שתירגע, 'במלאות ימי טהרה' (ו' שם, ו). ואם... תיגע: לפי יש' סה, כג.

15 שבח... בעול[למו]: על האשה לשבח לה' על נפלאותיו ביצירת הוולד (=פיריה וריבניה) ושמירתו במעי אמו: השווה ו' יד, ב, עמ' שב: 'אשא דעי למרחוק ולפעלי אתן צדק (איוב לו, ג)... ר' לוי אמר חורי: בנוהג שבעולם אדם חבוש בבית האסורים ואין ביריה משגחת עליו, בא אחד והוציאו משם ואינו מחזיק לו טובה? — כך הולד שרוי במעי אמו והקב"ה התיר לו והוציאו משם', דורש לפועלי — לפעלי, לפעולת היצירה. פיריה וריבניה: כתיב מלא, מצוי גם בכת"י קויפמן למשנה, ע"י קוטשר, לשון חז"ל (ספר חנוך ילון, עמ' 272).

16 באומנו: צריך לנקד באומנו, מקור של קל, ופירושו בעשותו מעשה אומן (ז. בן-חיים, עברית וארמית נוסח שומרון, כרך ג, ספר ב, הפיוטים, עמ' 269). כי... למענו: לפי מש' טז, ד.

ז תוכן הפיוט: מבוסס על משנת אהלוח, פ"א, ט—י (לפי כת"י קויפמן): 'מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם: שלשים בפיסת הרגל, ששה בכל אצבע, עשרה בקורסל, שנים בשוק, חמשה בארכובה. אחד בירך, שלשה בקטלית ואחד עשרה צלעות. שלשים בפיסת היד, ששה בכל אצבע. שנים בקנה, שנים במרפק, אחד בזרוע וארבעה בכתף. מאה ואחד מזה ומאה ואחד מזה. שמונה עשרה חליות בשוירה. תשעה בראש. שמונה בצוואר. ששה במפתח שלל וחמשה בנקוביר. הפייטן מפיט ודורש את רמ"ח איברי האדם על תפקידיו בקיום מצוות, לימוד התורה וענייני מוסר. גם ר' אלעזר הקליר בפיוט 'ואתה און', למוסף יום א של ראש השנה, פייט כל דיני ראש השנה בהקבלה לרמ"ח איברי האדם. לפעמים דברי יניי והקליר מקבילים. במקורות שונים נזכר שרמ"ח מצוות עשה הן כנגד איברי האדם וכל אבר ואבר אומר לאדם: בבקשה ממך עשה כי את המצוה הווא' (פסיקתא דרב כהנא, פיסקא יב, עמ' 203). ע"י רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ' 271; אברהם גולדברג, מסכת אהלוח, ירושלים תשס"ו, עמ' 10; מחזור לר"ה, מהדורת ד. גולדשמידט, עמ' 220.

18 איפננתה: עשית, יצרת כאופן וכהלכה, פועל מצוי בפיוטי א"י הקדומים (מלשון 'דבר דבור על א פ נ י ו' מש' כח, יא). ע"י עיוני לשון, עמ' קעא; ר"ח ילון, פרקי לשון, עמ' 82—83, 87—88.

19 ביררתה: חזיקת וקבעת שלושים איברים בפרסת כל רגל, כדי להרגילו לבחור בטוב או ברע. ע"י עיוני לשון, עמ' קעח. לפרסות: בכת"י ק: בפיסת, אבל יש סימני מחיקה וצ"ל 'בפירסת', וכן בכת"י

- 20 גִּיּוֹרְתָהּ לְקִרְסוּלָיִים מַעֲשָׂהּ // לְכָל יַמְעַדוֹ בְּקִיבוֹל דְּבָרוֹת עֲשָׂהּ
 דִּיבְקָתָהּ לַשּׁוֹקִים בְּשָׁנִים // כִּי לִפִּי הָעוֹצֵב שָׂכָר פִּי שָׁנִים
 הִיתִינִיָּה כְּאַרְכּוֹ[בוֹתֶי] חֲמִשָּׁה // בְּדַת סָפָרִים חֲמִשָּׁה
 [ו] . . . מֵאֲחָד לַיָּרֵךְ // לְהוֹדִיעַ
 [זי]מְנַתָּהּ [ל]קו[ט]ל שְׁלֹשָׁה // מְשׁוֹלֶשָׁה
 25 חֲרֻטָּתָה עֲשָׂרִים וּשְׁתַּיִם צָלְעוֹת // כְּבִין נִידָה נִידָה מִמַּצְעוֹת
 טִיפְסָתָה מִיִּשְׁלוּשִׁים לְפָסוֹת יָדָיִים // שְׁאֵת מְשׁוֹלֶשִׁים מִיָּדָיִים לְיָדָיִים
 יִצְרָתָה מִיִּשְׁנָיִים לִקְנָה // קוֹל נֶעֱשָׂה וְנִישְׁמַע וְלֹא [נִשְׁנָה]
 כִּיּוֹנָתָה מִשְׁנָיִם [ל]מֶרְפֵּק // צֶל שְׁנֵי עוֹלָמוֹת מִתְּר[פֵּק]
 לִימְדָתָה מְ[אֲחָד] לְכָל [ז]רֹעַ // לְהֶאֱמִין בָּךְ אֶחָד בְּעַל זְרוּעַ
 30 מְלֵאָתָה [מֵאֲרֻבָּעָה] לְכָתֵף // לְהַטּוֹת לְדָר עַל אֲרֻבַּע כְּתֵף
- פרמא, ע' גולדברג, שם, עמ' 11; ר"ש ליברמן, תוספתא כפשוטה, סוכה פ"ג, עמ' 874. מרגילים: מוליכים, מן רגל, ללכת בדרך טובה או רעה, מעין דברי הלל: 'למקום שאני אוהב רגלי מוליכוח אותי' (סוכה נג ע"א); ע' ילון, פרקי לשון, עמ' 435.
- 20 גיורתה . . . עששה: עשרת האיברים שבקרטל רומזים לרגלי האדם, שלא ימעדו בשמירת (=קיבול) עשרת הדברות; במשנה כת"י פרמא וקויפמן: 'קורסל', ע' י. קוטשר, הלשון והרקע וכו', עמ' 47.
- 21 דיבקתה . . . שנים: שני האיברים שבשוק רומזים כי לפי העוצב — הפעולה והמעשה — יקבל האדם שכר פי שנים, לפי מש' יד, כג: 'בכל עצב יהיה מותר' או: עוצב כפשוטו 'לפום צערא אגרא' (אבות ה, כב). פי שנים: בעולם הזה ובעולם הבא.
- 22 היתויה . . . חמשה: חמשת האיברים שבארכובה מותוים — מכוונים לחמישה חומשי תורה.
- 24 [זי]מְנַתָּהּ . . . משולשה: 'שלושה בקוטלית' רומזים לתורה משולשת (תורה, נביאים וכתובים). זימנתה: צירפתה וחיברתה, ע' עיוני לשון, עמ' קצג; ילון, פרקי לשון, עמ' 416, 420.
- 25 חרטתה . . . ממצעות: עשרים ושתיים הצלעות המחולקות לשנים, י"א צלעות בכל צד, רומזות ל"א יום שבין נידה לנידה, י"א ימים אלה מתחילים אחרי שבעת ימי הנידה. אם האשה ראתה דם אחרי שבעה ימים — במשך שלושה ימים רצופים היא נקראת 'זבה', ועליה לספור שבעה ימים נקיים מדם ולטבול ביום השביעי ולהביא קרבן ביום השמיני. ככלות י"א יום אלה היא שוב בחזקת נידה. י"א יום שבאמצע — נקראים 'בין נידה לנידה'; ע' משנת נדה ד, ד; תו"כ זבים פ"ח ג—ד, עט ע"א.
- 26 טיכסתה . . . לידיים: 'שלושים בפיסת יד' רומזים לתורה הנקראת 'משולשת' — ועוד, שנמסרה 'מכף ידו של הקב"ה לכף ידו של משה' (בר"ר א, יא, עמ' 10); ע' פסיקתא דר"כ, בחדש השלישי, עמ' 213. טיכסתה: סידרת, יצרת, ע' פרקי לשון, עמ' 416.
- 27 יצרתה . . . [נשנ]: שני האיברים שבקנה רומזים ל'נעשה ונשמע', בני ישראל הקדימו עשייה לשמיעה (שם' יט, ח).
- 28 כיוונתה . . . מתר[פֵּק]: שני האיברים שבמרפק רומזים לעולם הזה ולעולם הבא.
- 29 לימדתה . . . זרוע: אחד בזרוע רומז לאמונה באל אחד, שלו הזרוע, לפי תה' פט, יד. לימדתה: כפשוטו, או במובן חיברת ודיבקת, ע' עיוני לשון, עמ' כו; ילון 'פרקי לשון' עמ' 336.
- 30 מלאתה . . . כתף: ארבעת האיברים שבכתף רומזים שעל האדם להטות כתפו (לפי בר' מט, טו) לה' הדר על ארבע כתף — קצות הארץ, מלשון 'כתף ים' במ' לד, א, או על כיסא הכבוד הנישא בידי ארבע החיות שבמרכבה, לפי יח' א.

[נ. חוליות] שמונה עשרה // לכוּע בתפילת שמונה עשרה
 [ס. תשעה בראש] // למחול לו לתשעה ליקוד ראש
 [ערכ]תה שמונה בצוואר // פי ברית שמונה כחבר בצוואר
 פתחתה במפתח לב שישא // להיפתח בסדרים שישא
 [ציי]נתה חמשה לנקביו // הם לזכר והם לנקבה
 [ק. . . קומתו בזוקף] // כדמות צורת צלמך בתוקף
 [רג]ליו למטה וראשו למעלה // פי רישיונו במטה ובמעלה
 [שת] עור ובשר הלבשתו // ערב עצמות וגידים סככתו
 [תתה] לו נפש קרואה שמות חמשה // לכרכך בעולמות חמישה

סילוק

ובכן ולך

40

ח ראשו [לכוף] ולא להגביה / שערז לפרוש ולא [ל. . .] / מִצְחוֹ לְהַכְנִיעַ
 ולא להעז / אֶזְנוֹ [להטות] ולא להשע / עֵינָיו לִיתְלוֹת ולא [ל. . .] /

31 [נ. עשרה: י"ח חוליות שבשדרה רומזות ל"ח ברכות שבתפילת שמונה עשרה, השווה ו"ר א, ח, עמ' כ: ר' שמואל בר נחמן אמר . . . שמנה עשר צוויין כת' בפרשת משכן, כנגד שמנה עשרה חליות שבשדרה, וכנגדן קבעו חז"ל י"ח ברכות שבתפילה; בבלי ברכות כח ע"ב.

32 [ס. . . ראש: מ. זולאי הגיה כאן: ל מ ח ו ל ל ו, ור"ל תשעת האיברים שבראש רומזים שצריך ליקוד ולהשתחוות למחוללו — ליוצרו שבראו לתשעה ירחים (עיוני לשון, עמ' רמד).

33 [ערכ]תה . . . בצוואר: שמונה איברים שבצוואר רומזים לשמונה ימי מילה. כחבר בצוואר: המתרשל במילה מתחייב בנפשו, כמשה שנקרא 'חתן דמים למלות' (שמ' ד, כו). השווה בר"ר כא, ט, עמ' 203: 'ואת להט החרב המתהפכת . . . ר' הונא בש"ר אבא: חרב מילה, עשה לך חרבות צוריים; עי' שמ"ר ה, ח.

34 פתחתה . . . שישא: ששת האיברים שבלב רומזים ללימוד (=פתיחה, פתח ואמר) שישא סדרי משנה.

35 [ציי]נתה . . . לנקבה: 'חמשה בנקובי' — כנוסח משנה כ"י קריפמן.

36 [ק. . . בתוקף: קומת האדם זקופה כדמות 'צלם אלהים'.

37 [רג]ליו . . . ובמעלה: הראש והרגלים רומזים כי שלטון ה' בעליונים ובתחתונים, ואולי כוונתו לאדם הרודה בדגת הים ובכוף השמים (בר' א, כו) ורשיונו במובן רשותו לשלוט בהם. רישיונו: שלטונו לפי פירוש ראשון וכן, 'הוזהירין ברשות', ובקובת ייני לבראשית יא, א: 'יומו תת רשותם בשמים ובארץ' (עיוני לשון, עמ' רטו).

38 [שת] . . . סככתו: לפי איוב י, יא: 'עור ובשר חלבישני ובעצמות וגידים תשכנכי'.

39 [תתה] . . . חמישה: השווה ו"ר ח, ז, עמ' צד: ר' יהושע בן לוי אמר, חמשה פעמים כתוב כאן נפש (בתהלים קג) כנגד חמשה עולמות שאדם נראה וכו'. ובר"ר יד, ט, עמ' 132: 'נשמת חיים. חמשה שמות נקראו לה: נפש, נשמה, חיה, רוח, יחידה'. הפייטן הרכיב את שתי הדרשות: חמשה שמות של נפש כנגד חמשה עולמות.

ח תוכן הפיוט: איברי האדם נבראו כדי להיטיב בהם ולא להרע. הרעיון הובא כבר בספר צוואות השבטים (צוואת נפתלי, הספרים החיצוניים, מהד' כהנא, פ"ב, עמ' קצב) ובסדר יצירת הוולד, עי' מדרש הגדול ויקרא, מהדורת רבינוביץ, עמ' 263.

42 להשע: לסתום, עי' לעיל, קרובה עט, שר' 5.

חֹטְמוֹ לְנִשּׁוֹם וְלֹא לְזִמּוֹר / פִּיּוֹ לְהַלֵּל וְלֹא לְגַבֵּל / שְׁפֹתָיו לְאֶטּוֹם
 [וְלֹא ל... / לְשׁוֹנוֹ לְהִטִּיב וְלֹא לְ[ה]טִיף / חִכּוֹ לְהִמָּתִיק וְלֹא לְהִמָּרִיר /
 45 שִׁנָּיו לֶקֶךְ ... [וְלֹא ל... / גְּרוֹנוֹ] לְקִרְאוֹת וְלֹא לְקוֹב / [צִנְאוֹרוֹ] לְחִרוֹז
 וְלֹא לְלוֹז / שְׁכֻמוֹ לְסָבּוֹל [וְלֹא ל... / כְּתָפָיו לְנִטּוֹת וְלֹא לְטָפוֹף / יָדָיו לְהִחְזִיק
 וְלֹא לְהִזִּיק / עֲוֹרָפוֹ לְהִשּׁוֹת [וְלֹא לְהִקְשׁוֹת] / [לְבוֹ לְמוֹל] וְלֹא
 לְעֶרֶל / יִיָּצְרוּ לָהּ ... [וְלֹא ל... / ... לְהִרְדֵּף [וְלֹא ל... /
 וְלֹא לְהִעֲרֵל / בִּירְכָּיו [ל... וְלֹא ל...] —————

פד² / לסדר הנ"ל (?)

תוכן הקרובה: תיאור פלאי הבורא ביצירת הוולד ועיבורו. ה' יודע מראש את טבעו ומידותיו של כל נולד. הפייטן מתפלל לבורא על ברכת פרי הבטן ולהצלחתו.

ד אָב בַּל יִלְדֶּךָ / וּבֶן לֹא הוֹלִדְתָּ // וְכָל יֶלֶד לִידָה אֶתָּה מַלְדֵּךְ
 מַזְרֵעַ מוֹלִיד / תִּבְכֶּן מֶה יוֹלִיד // רוֹאֶה נוֹלָד / בְּצוּרַת הַנּוֹלָד
 אִם גָּבוֹר / אִם חָלֵשׁ // אִם חָכָם / אִם טָפֵשׁ
 אִם קָצֵר יָמִים / אִם מְלֵא יָמִים // אִם רָשָׁע / אִם צַדִּיק

- 43 לזמור: ברור שהחרוז מיוסד על הפסוק: והגם שלחים את הזמור ה' אל אפס (יח' ח, יז), אך לא ידוע כיצד פירש יוני את הפסוק (עיוני לשון, עמ' רכ).
 44 [ולא ל]ה[ט]יף: לפי מיכה ב, ו. חכו להמתיק: לפי שה"ש ה, טז.
 45 צוארו לחרוז: לפי שה"ש א, י: 'צוארך בחרוזים'.
 46 ללוז: לסור, לפי מש' ג, כא. לטפוף: לפי יש' ג, טז: 'הלך וטפוף תלכנה'.

1 אב... הולדת: יש כאן רמז נגד הנצרות, כדרכו של הפייטן בכמה מקומות; השווה שמ"ר כט, ה: 'אנכי ה' אלהיך. אמר ר' אבהו משל למלך בשר ודם מולך, ויש לו אב או אח או בן, אמר הקב"ה: אני איני כן. אני ראשון (יש' מד) שאין לי אב, ואני אחרון — שאין לי בן, ומבלעדי אין אלהים — שאין לי אח' (לפי כת"י אוקספורד, מהדורת א.א. הלוי). וכל... מילד: רמז למאמר חז"ל: שלשה שותפין הן באדם: הקב"ה ואביו ואמו (בבלי קידושין ל ע"ב; ירוש' כלאים פ"ח ה"ג, לא ע"ג).
 2 יוליד: לדעת קלאר צריך לנקד: יוֹלִיד. רואה נולד: רואה טבע הנולד לפני היוולדו, כמליצת חז"ל: 'איזהו חכם הרואה את הנולד' (תמיד לב ע"א).

5-3 א... צדיק: השווה בבלי נדה טז ע"ב: 'דרש רבי חנינא בר פפא: אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר לפניו, רבנונו של עולם טיפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני, ואילו רשע או צדיק לא קאמר, כדר' חנינא, דא"ר חנינא, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים'. הפייטן מביא גם 'אם רשע אם צדיק' כשיטת בני א"י. השווה נדה ל ע"ב, במאמרו של ר' שמלאי 'משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע' (ר"ח בר פפא ור' שמלאי היו אמוראים ארץ-ישראליים מתלמידי ר' יוחנן, דור שלישי לאמוראי א"י) שני

5 אַם פֿגום / אַם תָּמִים // אַם יָד / אַם יָד // אַם סִיג / אַם סִיג
לְכֵן לְכָל יוֹלְדֵת / הִיא עֵת לֵלֶדֶת // וְתוֹלְדוֹת הַיּוֹלְדֵת מִיָּד קָדוֹשׁ

ה אַרְיֵגַת אֲבָרִים / פִּתְחָתָהּ לַעֲבָרִים // גְּלוּמִים מְרוּפְּעִים / לִיָּמִים אַרְבָּעִים
בְּרִיית תַּחֲלֵתוֹ פִּתְכָנִית חֲרָגוֹל // וַיִּגְדֵּל וַיִּדְגֹּל / עַד לְמֵלֶאחֹתוֹ יִרְגֹּל

המאמרים עובדו במדרשים המאוחרים. עי' תנח' פקודי ג ('סדר יצירת הוולד'); מדרש הגדול לויקרא, מהדורת רבינוביץ, עמ' 261; בית המדרש לילינק, ח"א, עמ' 153, 156; המקורות האלה דוגלים בשיטת הבבלי, ש'צדיק או רשע' אין מכריזין עליו, ואולי כוונת הפייטן לידיעה ולא לגזירה מראש; על איחורו של 'סדר יצירת הוולד' עי' רייפמן, בית תלמוד, שנה ג, עמ' 184; ש. בובר, שם, עמ' 372.

5 סיג: פגום נפש, וכן בדברי חז"ל: 'ביום נטעך תשגשגי' (יש' יז, יא) — ביום שאמר ליטע אתכם בארץ עשיתם סיגים' (תנח' בוכר וירא כד; דב"ר ליברמן, עמ' 8). סיך: כמו: נסך, אדם המעלה בהשמתת הנו"ן (עיוני לשון, עמ' רכו).

6 עת ללדת: לפי קה' ג, ב. ותולדות... קדוש: הוולד הנולד מידך הוא, עי' לעיל שו' 1.
ה תוכן הפיוט: תיאור סדר יצירת הוולד לפי תוספתא נדה ד, י, עמ' 644: 'ואיהוה שפיר מרוקם? היה אבא שאל אומר, תחלת ברייתו ברושם. שתי עיניו כשתי טיפין של זבוב. שני חוטמיו כשני טיפין של זבוב. פי מתוח כשעורה וגויתו כעדשה... פיתוח ידיים ורגלים אין לו, ועליו מפורש בקבלה הלא כחלב תחכיני וגו' עור ובשר תלבישני וגו' (איוב י, י—יא). המאמר נמצא גם בירושלמי נדה פ"ג ה"ג, נ ע"ד, ובבבלי נדה כה ע"א, וי"ר יד, ח, עמ' שיב. להלן אעיר על השינויים שביניהם לבין דברי הפייטן.

7 אריגת... לעבירים: איברי הוולד מתחילים להוצר מאמצעיתו ומתארגנים לצדדים. המקור בירושלמי שם: 'תני, אבא שאל אומר, מטיבורו אדם נוצר ומשלח שרשין מיכן ומיכן, וכן הוא בברייתא יומא פה ע"א, ובמדה"ג ויקרא, עמ' 259, לפי זה צריך לנקד אריגת אברים פתחתה בפיעל ולא פתחתה, כניקודו של מ. זולאי, וכן הלשון בירושלמי ובתוספתא שם, 'פיתוח ידיים ורגלים' (ר"ש ליברמן, חזנות יניי, עמ' רכט).

אריגת אברים: כלשון זה גם בפיוט ר' אמתי (מגלת אחימעץ, עמ' יג; שירי אמתי, מהדורת יונה דוד, ירושלים תשל"ה, עמ' 15). גלומים... ארבעים: עד ארבעים יום כל האיברים כמו גלמים ואין להבחין ביניהם, ורומז למשנת נדה, ג, ז: 'המפלת ליום ארבעים אינה חוששת לוולד' (שלא נגמרה צורתו עדיין עד שיכלו כל ארבעים יום — הרע"ב).

8 בריית... חרגול: בתוספתא שם: 'תחלת ברייתו ברושם'. בבבלי נדה שם: 'תחלת ברייתו של וולד מראשו'. בירושלמי שם 'דומה לרשון', וכן הנוסח בהרבה ראשונים (עי' ר"ש ליברמן, חזנות יניי, שם). הפייטן מתרגם רשון — כחרגול (וכן ר' אמתי שם), אבל תרגום של 'רשון' הוא סלעם ולא חרגול, וכן מפורש בתו"כ שמיני, פ"ה ה"ט, נ ע"ד: 'סלעם זה הרשון', חרגול זה נפול. אבל בחולין סה ע"א: 'דבי ר' ישמעאל תנא: 'סלעם זה נפול... חרגול זה רשון'. הפייטן השתמש בדבי ר' ישמעאל (ליברמן שם). וידגול: מלשון דגל, טכס: איש על דגלו (במ' א, נב) תרגומו: טקסיה. העובר בתחילתו קטן כחרגול הוא גדל והולך ומגיע לטיכוס איברים (ר"ח ילון במכתבו אלי; פרקי לשון, עמ' 435). עד... ירגול: עד התפתחותו הגמורה (=מלאות) הוא רגול — קשור ברגליו. לפי וי"ר שם, עמ' שיד: 'כיוה צד הוולד שרי במעי אמו? ... שתי ידיו על שני צלעיו, שני עקביו על שני עגבותיו, והוא מלשון המשנה: 'לא יצא גמל במטוטלת לא עקוב ולא רגול', ובגמרא שם: 'שלא יכוף ידו על גבי זרועו' (משנה שבת ה, ג, ובבלי שם נד ע"א) ובירושלמי שם, ז ע"ב: 'עקוד ביד אחת, רגול בשתי רגליו'.

- גלילי אישוןיו כמו טיפי זבוב // וכמוהם חוטם אפו זבוב
 דבב פי[ן] פתוח / פשערה מתוח // וכן גוייתו / עד גיעי לגחיתו¹⁰
 השתיית פשור ועור / אם הם שאור // תעמית יוחמת / אשר עליו נוהמת
 וסיכון גידים ועצמות / בכורעים בתעצמות // יעמיד האיש / מטיפת לובן
 מבאיש
 זה נגד שניהם / נתן פשניהם // רוח ונשמת חיבור / אורה ודיבור
 חיים וחסד עמו / תעש במעי אמו // ועד ישלים יומו / ועד יעבור עולמו
 טיפי הלובן יתכו פחלב // וטיפי האדם יעשו חלב¹⁵

- 9 גלילי... נבוב: בירושלמי שם: 'תני, רואין שתי עיניו כמין שתי טיפין של זבוב'. נבוב: חלול, נקוב.
 ולשון 'טיפין' הוא על העיניים והנחיריים שהן קטנות כעיני הזבוב. גלילי: גלגלי עינו.
 10 דבב... מתוח: דיבור פיו (=דבב), והזכיר הדיבור בגלל סדר א"ב. בתוספתא הגירסה: פי (פיו)
 מתוח כשעורה. אולם בדפוס ראשון ובבבלי נדה שם: 'ופיו מתוח כחוט השערה'. בירושלמי שם:
 'פיו פתוח כשעורה'. הפייטן הרכיב שתי הנוסחאות של הירושלמי והתוספתא ('ר"ש ליברמן, שם).
 גוייתו: גיד אבר הזכר, או כל גופו. גחיתו: יציאתו מבטן אמו. בתוספתא שם: גוייתו כעדשה. לפני
 הפייטן היתה כנראה הגירסה כ ש ע ר ה , והחילוף בין 'שערה' ל'עדשה' בא עלידי סירוס
 אותיות ('ר"ש ליברמן שם). גחיתו: כמו גיחתו, בחילוף שורשי ע"ו לנל"ה, לפי תה' כב, י. גחי
 מבטן.
 11 השתיית... נוהמת: השתיית בשר ועור — יסוד גוף האדם העור והבשר שבו. אם הם שאור: זרע
 האיש בדם האשה נקרא 'שאור' (רוח חיים, יצר הרע. 'שאור שבעיסה', ע"י מילון בן-יהודה, ערך
 שאור). מקור הדברים בירושלמי כלאיים פ"ח ה"ג, לא ע"ג: 'הלובן מן האיש שממנו מוח ועצמות
 והגידים, והאדם מן האשה שממנה העור והבשר והדם. והרוח והנפש והנשמה משל הקב"ה,
 ושלשון שותפין בו'. ע"י גם ירוש' קידושין פ"א ה"ז, סא ע"ב ובבלי נדה לא ע"א: 'וי"ר ד ט. עמ'
 שיד. השתיית: כמו השתתת, משורש שתת (יסוד), ע"י מד' שו"ט יא, ב: 'כי השתות יהרסון וכו'
 הצדיקים שהשתיתו עולם שנאמר וצדיק יסוד עולם'. לדעת ח. ילון 'השתיית' מלשון
 שתי וערב, אריגה, ומקביל לדברי הפייטן לעיל: אריגת איברים (פרקי לשון, עמ' 14). תעמית:
 מלשון 'עמית'. בעבודה 'אזכיר גבורות' ליוסי בן יוסי: 'יועמתו לו (לכהן הגדול) לחנכו לשננו' (יוסי
 בן יוסי, מהדורת מירסקי, עמ' 148). 'יוחמת: האשה, לפי תה' נא, ז' ובחטא יחמתי אמי'
 ורגיל הביטוי אצל הפייטנים כר' אלעזר הקליר ועוד, ע"י מ. זולאי, עיוני לשון, עמ' רכב. אשר עליו
 נוהמת: האשה המשתוקקת לבעלה, עדה"כ: 'שאגתי מנהמת לבי (תה' לח, ט), נהמה של אהבה.
 12 וסיכון... מבאיש: האיש מעמיד את הוולד ומסככו בגידים ובעצמות, שבהם הוא כורע בעוז.
 בכורעים בתעצמות: רמז להשתחויות בתפילת י"ח, השווה ירושלמי ברכות, פ"ר ה"ג, ח עא: 'אמר
 ר' סימון, כנגד שמונה עשרה חליות שבשדרה, שבשעה שאדם עומד ומתפלל צריך לשות בכולו, מה
 טעם? כל עצמותי תאמרנה, תה' לה, י; ע"י בבלי ברכות, כח ע"ב.
 13 זה... ודיבור: ה' נותן את הנשמה בגוף, שהוא 'אורה ודיבור' לפי משלי כ, כז: 'נר ה' נשמת אדם'
 השווה וי"ר שם, ב, עמ' שב: 'הוולד שרוי במעי אמו והקב"ה מאיר לו שם נר'.
 14 חיים... עולמו: ה' מפליא לעשות ומגדל את העובר מיציאתו לאוויר העולם עד יום מותו.
 15 טיפי... חלב: מלובן האיש נבראים האיברים ומאדם האשה — החלב, השווה וי"ר שם, ט: 'בית
 הלל אומרים, כשם שצורתו של אדם בעולם הזה כך צורתו בעולם הבא... שכן איוב אומר זכר נא
 כי כחומר עשיתי וגו' (איוב י, ט), הלא כחלב התכתיני... וכגבינה הקפתני... עור ובשר
 הלבשתי ובעצמות וגידים סוככתיני, ושם עמ' שה: 'אמר ר' מאיר, כל תשעה חדשים שאין האשה

יומן אָכלו עד לא יולד // לולי אל מה יולדת ויולד

ו אדמה ללובן אם קדם // ביצירת אָחור נקדם
בבן זכר זכרה אלהי קדם // הגולה אחרית מקדם

20 גבילה אשר תיחם ותגבול // תשעה ירחים אז לסבול
דיעה תשא לאל אשר טוב יסבול // המשפרי אשר לא יבול
(-----)

ט תשמח במעשיך וגם מעשיך ישמחו בך ולשמך אומרים
קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש מְזַרַע קֶדֶשׁ / קדוש מְזַרַע אֶמֶת / קדוש מְזַרַע בְּרוּכִים
קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש בְּכֹבֶדֶךָ תִּקְפִּיא וְתִקְרִישׁ יָחוּם וְרַע קֶדֶשׁ
קדוש בְּיָדְךָ תִּרְקַם וְתִצְיִיר הִרַת וְרַע אֶמֶת
קדוש מִפִּיד תִּבְרֹךְ וְתִצְלִיחַ פְּרִי וְרַע בְּרָכָה
קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
30 קדוש מחיה קדוש מאופן קדוש מכרוב לעומתם

ממקומו יוצר הכל והוא לא נוצר
ממקומו אין צור פמהו ואין צייר פערפו
והוא במקומו
והוא במקומו

רואה דם בדין הוא שתהא רואה. מה הקב"ה עושה? — מסלקו למעלה מדדיה ועושה אותו חלב, כדי שיצא הוולד ויהיה לו מזון לאכול.

16 יומן ... ויולד: ה' מכין מאכלו, החלב, לפני הוולדו, ובלי עזרת ה' אין לידה. יומן: מן 'ימן' בלשון הפייטנים, להכין, לפי 'וימן' להם המלך' (דניאל א, ה) וכן פייט ר' אלעזר הקליר: 'זהב ימן לאסוף נדחים מקבץ' (עי' ילק, פרקי לשון, עמ' 417).

18-17 אדמה ... מקדם: אם דם אדם (=אדמה) האשה קדם ללובן האיש ביצירת האדם, יולד זכר בעזרת ה' המגלה (=הגולה) אחרית מראשית. השווה תנח' תזריע, ג: 'ד' א ואשה כי תזריע אם קדמה האשה יולדת זכר, קדם האיש ילדה נקבה', וכן בתנח' בוכר שם, ד, בבלי נדה לא ע"א. יצירת אחור וקדם: יצירת האדם לפי תה' קלט, ה: 'אחור וקדם צרתני' שנדרש בו"ר יד, א על יצירת האדם.

20-19 גבילה ... יבול: על יצירת האדם במעי אמו ושמירתו שלא ימות שם, על האשה להודות לה' (דעה תשא לאל) ששמרה ויכלה לסבול את הוולד. השווה וי"ר יד, ג עמ' שג: 'חיים וחסד עשית עמדי ... הוולד שרר במעי אמו, והקב"ה משמרו כדי שלא יפול וימות, ואין זה חיים וחסד?'. גבילה: יצירת האדם, לישתו מעפר, השווה וי"ר כט, א, עמ' תרסח: 'את מוצא באחד בתשרי נברא אדם הראשון. שעה ראשונה עלה במחשבה ... שלישית גיבול'.

32 ממקומו ... כערכו: השווה מכילתא דר"י בשלח פ"ח, עמ' 144: 'מדת בשר ודם כשהוא בא לצור צורה מתחיל בראשה או באחד מאבריה ואחר כך גומרה, אבל הקב"ה צר צורה כולה כאחת,

והוא במקומו

ממקומו יִדַּע יִצִּירָת כָּל יִצִּיר עַד לֹא יִצִּיר
ממקומו יפן בעם

פה / ויקרא יג כט

[ואיש או אשה]

תוכן הקרובה: אדם שנתייטר בייסורי הנגעים השונים: שאת, ספחת ועוד, עליו לדעת שאין הנגעים באים אלא על החטא, ואם יחזור בחשובה ויתפלל לה' הרופא כל בשר, יתרפא. הפייטן מונה את כל החטאים והמידות הרעות המביאים את הנגעים על האדם, ולעומתם את דרכי התשובה וההכנעה, מידה כנגד מידה. הפייטן מסיים בתפילה למפלתה של אדם, המשולה כנגע צרעת, לשיבת ציון ולרפואה מכל מחלה.

1

אם יִכָּהֶה בָּם בְּהֵרָת // וְתִבְהֶק בָּם מִמָּאֶרְת
לְכָל גּוֹף אִם פּוֹשָׁה וּבּוֹעֶרֶת // טוּמְאָתוֹ לִקְץ עוֹבְרֶת

שנאמר כי יוצר הכל הוא (יר' י, טז), ואומר ואין צור כאלהינו (שמ"א ב, ב) אין צייר כאלהינו; עי' תנח' תזריע, ב.

33 ממקומו... יוצר: עי' לעיל שו' 3; מכילתא דר"י, דפסחא פט"ו, עמ' 60: 'מצינו שמותיהן של צדיקים ומעשיהם גלויים למקום עד שלא נוצרו שנאמר: בטרם אצרך בבטן ידעתוך וגו' (ירמיה א, ה)... שמותיהן של רשעים מנין? — ת"ל זורו רשעים מרחם וגו' (תה' נח, ה); עי' א"א אורבך, שרידי תנחומא — ילמדנו, תדפיס מקובץ על יד, ס"ח ספר ו"ח"א (תשכ"ו), עמ' 11: 'יד"א בראשית זה שאמר הכתוב והוא גלי עמיקתא ומסתרתא וגו' זה הילוד שנוצר באפלה במעי אמו, ועד שלא יצא לעולם מעשיו גלויים לפניו, שכן אמר לירמיה טרם אצרך בבטן ידעתוך, וכה"א נר אלהים נשמת אדם חופש כל חדרי בטן (משלי כ, כז), וכה"א זורו רשעים מרחם'.

3-2 אם... עוברת: בגלל החסרון בכתה"י אי אפשר להחליט אם השורה שלפנינו היא סוף השורה הקודמת, או שהיא שייכת לשורה שלאחריה, נראה לפרש כך: אם יכהה בם בהרת: אם הבהרת (=מראה נגע) כהה, הרי זה סימן טהרה, ככתוב: 'וראה הכהן אתו ביום השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן' (וי' יג, ו). ותבהק בם ממארת: וכן אם הבהרת נשתנתה ממראה טומאה על-ידי פריחה, כמו שכתוב: 'ואם פרח תפרח הצרעת בעור... וטהר את הנגע כלו הפך לבן טהור הוא (וי', שם, יב-יג). וכן במשנה נגעים ת,א: 'הפורח מן הטמא — טהור', שאם נטמא המצורע בהסגר ואחר כך פרחת הצרעת בכולו וכולו הופך לבן, טהור הוא. והם הם דברי הפייטן להלן: לכל גוף אם פושה (=מתרבה הנגע) ובוערת, טומאתו לקץ עוברת: הוא נעשה טהור (עי' בהערות ר"ל גינצבורג למחזור ינאי, עמ' 46). ממארת: סימן טומאה לעניין טומאת בגדים, וכאן כסימן טומאה בכלל. ותבהק: מלשון בהק, מבהיק. קץ: טומאת הסגר שהיא לזמן קבוע עוברת על-ידי הסימנים הנוכחים. קץ במשמעות זמן קבוע נמצא גם בירושלמי ברכות, פ"א ה"ה, ג ע"א: 'כההוא דאזיל ליה לאכסניא ואחיל קיצי' (ר"ל גינצבורג), וכן מובנו במגילות הגנוזות, עי' לעיל קרובה ז, שו' 66, ובמגילת ברית דמשק, מהדורת רבין The Zadokite Documents, עמ' א, שורה 5, בהערה: י. קוטשר, ערכי המלון החדש לספרות חז"ל, כרך א, עמ' 20, 171.

אם ימק עוד בְּשָׁרָם // יְבִינוּ כִּי מֵאִיִּן הוּא סְחוֹרָם
נָא לְחַיִּים יְהִי יִיסוּרָם // אִם לֹא יִקְצוּ בְּמוֹסָרָם

5

אם יִסּוּפְחוּ בְּשִׂאת לִבָּהּ // עֲזָה וּכְשָׁלָג מְלֻפָּנָה
עוֹד כְּסוּד הֵיכָל אִם דּוֹמָה // יִסְגֵּר עַד יִידַע מָה

אם יִפְרַח בָּם נוֹשֶׁנֶת // וְלֹא פָשְׁתָה וְהִיא גַעְשָׁנֶת
צַחְצוּחַ כְּקִרוֹם בִּיצָה וְצֶמֶר אִם נִחְשָׁכֶת // טוֹמֶאת חוֹמְרוֹ בּוֹ יוֹשֶׁבֶת

אם יִקִּיפֻם רֹאשׁ וּתְלָאָה // וְיִשְׁפִּילוּ רֹאשׁ מֵהִלָּה
רְטִייה יִשְׁיגוּ לַנַּחֲלָה // לְהִיטְהֵר וּלְשׁוּב אֶל נִחְלָה

10

אם יִשׁוּף בָּם שֶׁכֶּט מוֹסֵר // וְיִרְטֹטֶשׁ בָּהֶם בְּשָׁר
תּוֹרַת אָמֶת מִרְפָּא לְכָל בְּשָׁר // לְכַרְךָ לְרֹפֵא לְכָל בְּשָׁר

5-4 א. . . בשרם: לפי זכ' יד, יב. יבינו . . . סחורים: אם בשר המצורעים יכאב, יבינו, כי מאין ומאפס מגינס. סחורים: מלשון סוחרה, מגן (ר"ל גינצבורג) ואולי אפשר לפרש: יבינו מאין יבוא עורם. ואז נא . . . במוסרם: אם יקבלו ייסוריהם באהבה סופם להיות להם לחיים. נא: מילת חיזוק דוגמת 'אכן' 'אמנם', ובעיקר לא בא אלא לשם אות נר"ן מסימן הא"ב (עיוני לשון, עמ' רז). יקצו במוסרם: לפי מש' ג, יא: 'ואל תקון בתוכחתך'.

7-6 א. . . מה: השווה משנה נגעים א, א: 'מראות נגעים שנים (=שני מראות כתובים בתורה — הם 'אבות': שאת או בהרת, וי' גב), שהן ארבעה (=נוספו על השניים עוד שניים הנקראים: תולדות) בהרת עזה כשלג (=לבנה כשלג, היא אב), שניה לה: כסיד ההיכל (=כסיד הלבן שבקירות ההיכל, היא תולדה). והשאת (=האב) כקרום ביצה (=לבנה כקרום הביצה שתחת קליפתה), שניה לה כצמר לבן (=היא התולדה). הפייטן מונה תחילה את ה'שאת הלבנה' ואחר-כך בהרת — עזה כשלג. עוד כסוד היכל: המלה 'עז' מובנה 'גם' ומקבילה ל'שניה' שבמשנה, שגם כסוד היכל סימן נגע. ייסגר . . . מה: אם נצטרע אדם בנגעים הנזכרים, על הכוהן לסגור אותו לשבעה ימים, עד שיוודע טיב הנגע.

8 א. . . נעשנת: אם פרח הנגע (=צרעת נושנת) באדם אחרי שהסגיר אותו הכוהן וטיהרו, הוא טמא, לפי משנת נגעים שם, שאם פורח מן הטהור — טמא (ר"ל גינצבורג). ולא פשתה: קצת אלא פרחתה בכולו. נעשנת: מתחזקת, מלשון 'עשן' בארמית סורית. בתרגום משלי על הפסוק ובוטח בה' ישגב (משלי כט, כה): 'ודמסבר באלהא נעשן', ובדב"ר ליברמן, עמ' 5: 'מרפא לשון עץ חיים (מש' טוד), אמר ר' אחא, 'אם לשונך חוכך (=מגמגם) עשון (=חזק) אותו בדברי תורה והוא מתרפא'; עי' עה"ש ערך עשן.

9 צחצוח . . . נחשבת: אם נראה נגע כקרום ביצה או צמר. טומאת . . . יושבת: הנגע קבוע בו והוא טמא טומאה חמורה. (ר"ל גינצבורג, שם). צחצוח: כחם קטן כעין טיפה (עי' ברייתא ב"ק כ"ה ע"א).

10 א. . . מהלאה: אם הייסורים (=ראש ותלאה) יביאו אותם להכנעה מהיום ההוא והלאה (ר"ל גינצבורג). מהלאה: אוצ"ל: וישפילו ראשם הלאה. או: מתלאה (דידיון). א. . . ותלאה: לפי איכה ג,ה.

11 רטייה . . . נחלה: ישיגו רפואה למחלתם וישוכו אל המחנה (=נחלה). נחלה: מחלה, לפי יש' יז, יא: 'כיום נחלה וכאב אנוש'. יש כאן משחק מלים: נחלה—נחלה.

13-12 א. . . בשר: אדם שבאו עליו ייסורים יעסוק בתורה, וה' ירפאהו. ישוף: מלשון מכה, לפי בר'

ובכן ואיש או אשה (כי)

15 ז' כי אָמר אֵין אָמוּנָה אֹמִין	כי בָּ[ז] רִית פֶּער בָּלִיבו
כי גַס גְרוֹנוֹ גָּאָה גֹבְהוּ	כי דִּילֵג דַּת דִּיבֵר דּוּפִי
כי הִגָּה הִרְהֵר הֶחַל הַפְּכָפֶךְ	כי וְהוֹסִיף וְגָרַע וְרִיבָה וּמִיעֵט
כי זָמַם זָרוֹת זָדוֹן זָלוּת	כי חֶרֶשׁ חֲשֹבֹנוֹת חִיצִי חֲלָקוֹת
כי טָס טָפַף טָפַל טוֹרַח	כי יָעֵץ יְהִירוֹת יִרְיוֹת יִקוּשׁ
כי כָּעַס כָּפַר כָּרָה כּוֹשֵׁל	כי לִימָד לְשׁוֹנוֹ לִיצַת לִיזוֹת
כי מִירַר מִיתָקִי מַצּוֹת מְלֻמָּדוֹת	כי נָקַם נָטַר נִיאָץ נוֹעַם
כי סָרָה שָׁח שָׁנָא שִׁיכָל	כי עִינּוּיִת עִינּוּיֵל עֲנָה עֲזוֹת

ג.טו: 'הוא ישופך', ואולי צריך לנקד: לשוף. וירושפשי: עניינו מקמק הבשר ורקבונו, לפי איוב לג.כח: 'רטפש בשרו מנוער', עי' עיוני לשון, עמ' ריד. לרופא לכל בשר: רמז לחתימה של ברכת 'אשר יצר', וראוי להעיר שמירושלמי ברכות פ"ט ה"ו, יד ע"ב, נראה שבימי האמוראים לא נהגו ל"חום ברכה זו, ובבבלי שם, ס ע"ב, נחלקו אמוראים בחותם הברכה (ר"ל גינצבורג, שם, עמ' 47).

1 ז' חוכן הפייט: מקביל למאמר חז"ל בתנח' מצורע, ד: 'שנו רבותינו, על אחת עשרה דברים הנגעים באים על האדם: על עבודת אלילים, ועל חלול השם, ועל גילוי עריות, ועל הגנבות, ועל לשון הרע, ועל המעיד עדות שקר, ועל הדיין המקלקל את הדין, ועל שבעות שוא, ועל הנכנס בתחום שאינו שלו, ועל החושב מחשבות של שקר, ועל המשלח מדנים בין אחים, ויש אומרים אף על עין רעה'. בדברי הפייטן להלן בקרובה לויקרא יד, א הובאו עשרה דברים: בוי"ר טז, א, עמ' שמ: שלוש עשרה. לדעת ר' מאיר בחוספתא נגעים ו, ז, עמ' 625: 'על לשון הרע ועל גסות הרוח'. הפייטן לא הביא כאן את כל הדברים והאריך בהם להלן.

15 כי אמר... בגיבו: רומז לעבודת אלילים, כפירה בברית.
16 כי גס... גובהו: רומז לגסות רוח. כי דילג... דופי: רומז ללשון הרע, לחילול השם ולעדות שקר. דילג: צ"ל: דיגל, והוא בלשון חכמים כשקר בלשון המקרא, עי' שהש"ר ב, ג על הפסוק: 'דגלו עלי אהבה' — אמר ר' ברכיה, אפילו אותן הדגולין שדגל יעקב באביו ודורש דגל — דלג, עי' ר"ל גינצבורג, שם: עה"ש ערך דגל.

17 כי הגה... הפכפך: רמז לחושב מחשבות של שקר. כי והוסיף... ומיעט: ריבוי ומיעוט בלשון חז"ל מן המידות שתורה שבע"פ נדרשת בהן, הפייטן משתמש בביטוי זה לשקן המרבה דברים. 'והוסיף וגרע' — רומז לדברי חז"ל: 'כל המוסיף גורע' (סנהדרין כט ע"א).

18 כי זמם... חלקות: רמז ל'לב חורש מחשבות און' (מש' ו, יח). זולות: בזיון, הפך הכבוד, לפי תה' יב, ט: 'כרם זלות לבני אדם'; עי' בפירוש הרד"ק שם. חשבונו: ערמה, לפי קה' ז, כט.

19 כי טס... טורח: הנביה עצמו בגאווה (=טפף) וטפל על חבירו דברים מצערים. טורח: בלשון הפייטן: מכה, צער ודאגה (עיוני לשון, עמ' קצו).

20 כרה כושל: חפר בור — מכשול להפיל בו את חברו. ליזות: מן לוז, לסור מהדרך או מלשון 'ליזה' — להוציא לעז, וכן בירושלמי גיטין פ"ד ה"ד, מה ע"ד: שלא להוציא ליזה על בני חורין.

21 כי מירר... מלומדות: רומז לדיין המקלקל את הדין ומהפך מצוות התורה המתוקות למרה. ניאץ נועם: ניאץ דברי תורה הנקראים 'נועם' לפי מש' ג, יז: דרכיה דרכי נועם. דברי הפייטן מתאימים לבמ"ר ז, ה, המונה בין הדברים הגורמים לצרעת גם את מי שמנאץ בדברי תורה (ר"ל גינצבורג).

22 כי סרה שח: דיבר סרה: רומז למעיד עדות שקר. כי עיווית... עזות: רמז לעיוות הדין ולחילול השם.

כי פץ פיו פלגות פשע	כי צר צרה ציער צימדו	
כי קיהה קילקל קילל קודש	כי רמות רמו רעות רום	
כי שחר שחי . . וי שינה שם	כי תעה תיעתוע תמימי תום	25
תום ניושר	שוכה משו[ב]ה	עד ישמע
רעות רוח	קרביו וליבו	עד יקרב
צדק ושלום	פילול ותחן	עד יפיל
[ציניין] רע	סיכלות מעט	עד יסיר
נפש נענה	מרת נפשו	עד ימתיק
[לב ה] ותל	כופרו ופידיונו	עד יכין
יד קה	טוב ורע	עד יטעם
[חדר] י בטן	ודון ושגגה	עד יוכה
ועל מכתו	הודייה לחלק[ו]	עד יתרהר
[ד] . . . דין	גבוהה גב[ו]הה	עד יגחין
פעוון ביצ[עו] עד [ז]בין	[א]	עד יאמין

- 23 פלגות: במובן פילוג. רמו למשלח מדנים בין אחים. צימדו: חברו הצמד אליו, רמו לנכנס לתחום שאינו שלו.
- 24 כי קיהה . . . קודש: קהה, קלקל, לפי קה' יי, רומז למקלל את ה'. רום: רמו רעות, לפי איוב טו, יב: ירומון, ורומז לעין רעה.
- 21 תוכן הפיוט: חטאו של המנוגע והמצורע יכופר אחרי שישוב בתשובה, אז יתכפר לו על המידות הרעות שגרמו לנגעיו ויסוריו. הפיוט מקביל לפיוט הקודם בתוכנו ובצורתו. הפיוט הקודם לפי סדר א"ב, והפיוט שלפנינו לפי תשר"ק. הפיוט הקודם מונה את העבירות, והפיוט שלפנינו מונה את המעשים הטובים שבשכרם יתרפא. החרוזים בשני הפיוטים מקבילים בתוכנם, עד שהעניין הנמצא באות תי"ו בפיוט השני — מקביל לתוכן של אות תי"ו בפיוט הקודם (י. דוידזון, מחזור ינאי, עמ' 2).
- 26 תום ויושר: מנוגד לתעתוע — שבפיוט הקודם.
- 27 רעות . . . יקרב: מנוגד ל'רמו רעות' לפי קה' דו.
- 28 צדק . . . יצמיד: מנוגד ל'ציער צימדו'. פילול . . . יפיל: מנוגד ל'פץ פיו . . . פשע', וכן כל הפיוט.
- 29 [ע]ניין רע: לפי קה' איג. סיכלות מעט: שם יא.
- 32 טוב . . . יטעם: עד אשר ידע להבדיל בין טוב לרע, לפי שמ"ב יט, לו: 'האדע בין טוב לרע אם יטעם עבדך'.
- 33 [חדר] . . . יחפש: לפי מש' ככו.
- 34 הודייה לחלק[ו]: לפי משנת ברכות דב, 'ביציאתי אני נותן הודיה על חלקי', וכאן במובן 'הודי'.
- 35 גבוהה . . . יגחין: עד שישפיל את גאווה.

- ט בְּכָל מִידָה] הַמִּי יֹאמְרוּ
קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש מִיֻּדְעֵי טוֹבָה / קדוש מִפְּיֵי רַחֲמָה / קדוש ממ
[קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו]
[קדוש עד לא . . .] רע טוֹבָה 45
קדוש עד לא יִחְרָה רְוֵנוֹ יִקְרִים רַחֲמֵי
קדוש עד לא י
[קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו]
לעומתם כל יאמרו
- 50 מִמֶּ(קומו) הִיכִין שִׁיבֵט מ
מִמֶּ(קומו) הִתְקִין נִיגְעֵי שִׁכֵּל מִרְדּוֹת שְׁכָלִים לְרִדּוֹת
מִמֶּ(קומו) לְמַעַן יֵרָאוּ ו
פַּעֲמִים
אחד
- 55 אַרְבַּע מַלְכוּתוֹת נִידְמּוֹ לְאַרְבַּעַת נִיגְעֵי דִימִיוֹנוֹת
בְּכָל בְּמִשְׁאֵת / מִמְּשָׁלָה לְשֵׁ[את]
גִּדְדָה וְנִפְלָה / וְשִׁקְצָה וְשִׁפְלָה / כְּמוֹ שִׁקְצָרוֹת
- 46 קדוש . . רחמיו: וכן בפיוט 'וכל מאמינים' בקדושתא ליוהכ"פ, המיוחס לינני, 'הרחום ומקדים
רחמים לרוגז'.
- 51 מרדות שכלים: לכאורה הפירוש הוא לרדות את הסכלים בסמ"ך, אבל במש' א, ג מתורגם 'מוסר
השכל' — מרדותא דשוכלא' (עיוני לשון, עמ' רכד).
תוכן הפיוט: מיוסד על מדרש וי"ר טו, ט, עמ' שלח, על ארבעת הנגעים: שאת, ספחת, בהרת ונגע
צרעת. 'שאת: זו בבל, על שום שנאמר ונשאת המשל הזה על מלך בבל ואמרת איך שבת נוגש
שבתה מדהבה (יש' יד, ד) . . . ורבנין אמרין על שום ראשה די דהבא, אנת הוא ראשה די דהבא (דנ'
ב, לח). ספחת — זו מדי שהעמידה המן הרשע ששך עמה כנחש, על שום על גחונך תלך (בר' ג, ד).
בהרת — זו יוון, שהיתה מבחרת בגזירותיה ואון[מרת] להן לישראל: כתבו על קרן השור שאין להן
חלק באלהי ישראל. נגע צרעת — זו אדום, שבאת מן כוחו של זקן (=יצחק), על שום והיה בעור
בשרו לנגע צרעת (וי' יג, ב). לפי שבעולם הזה הכהן רואה את הנגעים, אבל לעתיד לבוא אמר הק':
אני מטרה אתכם, הה"ד וורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם (יח' לו, כה). ע"י גם תנח' תוריע, יא,
תנח' בוכר שם, טז.
- 54 ארבע . . דימיונות: ארבע המלכויות דומות לארבעה מראות נגעים, לפי משנה נגעים א א: 'מראות
נגעים שנים שהן ארבעה: דימיונות: דמויות, מראות, ע"י עיוני לשון, עמ' קפג.
- 55 בבל . . לשואת: מ. זולאי הציע: בבל בשאָת מַקְשָׁל לְשֵׁאת, לפי הדרשה בוי"ר. גינצבורג מפרש:
בבל במשאת הנביאים דומה לשאת.
- 56 גודעה . . שקצרויות: רמז לסמל בבל כדניאל, הצלם שראשו של זהב נשבר, כדברי רבנין בדרשה.
שקצרויות: רמז לסימן טומאה: 'מראה הנגע עמק מעור' (וי' יג, ג).

- דִּלְקָה מְדִי / וְנִסְפָּחָה עֲדִי /
הוֹרִיק אֲגִנִּי פָּגִינוּ יִרְקוֹת פְּזִינוּ יִרְקָרְקוֹת]
וחמס פיקודו
60 זֶרְחָה וּבִהֲרָה / יוֹן וּבִהֲרָה / וְנִמְשָׁלָה לְבִהֲרָת
חֲדָה לְהִדְמִינוּ בַּד
טַפָּפָה שְׁלִישִׁית / וּטְכַחוּהָ בְּחֶרֶב שְׁלִישָׁה / בְּנֵי שִׁיבֵט שְׁלִישִׁי
יֵד אָדוֹם נִגְעָה ו
65 כְּבוֹדֵינוּ בָּה שָׁפַל / כְּמִרְאָה שָׁפַל / כְּמוֹ כֵּן תוֹשָׁפַל
לָךְ הִיא כִכְהֵן
מִיתִים בְּחִינּוֹ / אֲנַחְנוּ הַחִינּוֹ / כִּי אֵתָה הוּא חִינּוֹ
נִקְטָה נִפְשֵׁינוּ וק
סֹמֵר בְּשָׂרֵינוּ / וְצַפֵּד עוֹרֵינוּ / וְכָהָה אוֹרֵינוּ
עוֹז שְׁכִינְתְּךָ מִמ
70 פָּחַתָּת פִּתְחַתְנוּ / וּבִקְנוּ וּבּוֹקְקוּ / וּכְבוֹהֵק בּוֹהֵקוּ
צוֹעֲרֵנוּ ו .. עֲרֵנוּ / ו
קָרַב קִיּוֹנוֹ / וּמָלְאוּ יָמֵינוּ / לְטַהֵר נִיגְעֵינוּ
רְחוּם כְּאֶשֶׁר [ק]רְאוֹנוּ
שׁוֹבֵינֵינוּ וְנִקְיֵנוּ / שׁוֹבְכֵינוּ וְזָכִינוּ / מְטִינוֹף בּוֹהֵק נּוֹתֵקֵנוּ
תָּמּוֹר פֶּדֶד יִשְׁכְּנוּ בְּטַח [הוֹשִׁיבֵנוּ]
75
- ונספחה: רמז לנגע ספחה.
57 הוֹרִיק ... יִרְקָרְקוֹת]: הֵמָּן הֶאֱגִינוּ הוֹרִיק אֶת פָּגִינוּ, כְּמִרְאָה נִגַּע יִרְקָק, לִפִּי ו'יגמח.
58 זֶרְחָה ... לְבִהֲרָת]: יוֹן זֶרְחָה וּבִהֲרָה' (לִפִּי 'וְהִצְרַעַת זֶרְחָה בְּמִצְחָה' — דהי"ב כו,ט), ו'ביהרה' —
60 פִּירְסָמָה בְּבִהֲרוֹת וּבְחֻקָּה אֶת גִּזְרוֹתֶיהָ, כְּמוֹ בְּדִרְשָׁה הַמִּקְבִּילָה 'שֶׁהִיָּתָה מְבִהֶרֶת (כך ברוב
הַנוֹסְחָאוֹת) בְּגִזְרוֹתֶיהָ.
61 חֲדָה לְהִדְמִינוּ: שִׁמְחָה לְהַכְרִיתָנוּ.
62 טַפָּפָה ... שְׁלִישִׁי: ר"ל גִּינְצָבוֹרֵג פִּירֵשׁ: מַלְכוּת יוֹן שֶׁהִיא הַמַּלְכוּת הַשְּׁלִישִׁית טַפָּפָה (=הַתְּגִאֲתָה)
עַל יִשְׂרָאֵל וְנִהְרָגָה בְּחֶרֶב חֲדָה וְגִדּוּלָה (לִפִּי יח' כא,ט) שֶׁל חֲשִׁמוֹנָאִים בְּנֵי לוֹי, שֶׁהוּא שֶׁבֶט שְׁלִישִׁי.
דְּבָרֵי הַפִּיִּיטֵן נִוְסְדוּ עַל הַהֲגָדָה בְּבִר'ר צט, ג, עמ' 1274: 'לוֹי כִּנְגַד מַלְכוּת יוֹן, זֶה שֶׁבֶט שְׁלִישִׁי וְזוֹ
מַלְכוּת שְׁלִישִׁית ... בִּיד מִי מַלְכוּת יוֹן נּוֹפֶלֶת? — בִּיד בְּנֵי חֲשִׁמוֹנָאִי שֶׁהֵם מִשַׁל לוֹי'. גַּם רַב
סַעֲדִיָּה גֶאֹן פִּיִּט כַּעֲזָן זֶה: 'עוֹרוֹנִי כֹהֵנִי שֶׁבֶט שְׁלִישִׁי עַל מַלְכוּת שְׁלִישִׁית' ע"י סַעֲדִיָּה לִרְש"י
שְׁכֹטֶר, עמ' 50 (מַחְזוֹר ינאי, עמ' 47, ה' כד).
64 כְּבוֹדֵינוּ ... תוֹשָׁפַל: מַלְכוּת אָדוֹם הַמְּשׁוּלָה לִנְגַע צִרְעָת, 'כְּמִרְאָה שָׁפַל' — תוֹשָׁפַל.
67 נִקְטָה נִפְשֵׁינוּ: לִפִּי אוֹיֵב י.א.
68 סֹמֵר בְּשָׂרֵינוּ: לִפִּי תה' קִט,קכ. וְצַפֵּד עוֹרֵינוּ: לִפִּי איכה ד,ח.
70 פָּחַתָּת, בּוֹהֵק: סִימְנֵי טוֹמָאָה בְּנִגְעִים. וּבִקְנוּ וּבּוֹקְקוּ: לִפִּי נָחוֹם ב, ג: 'בִּקְקוֹם בּוֹקְקִים'.
71 צוֹעֲרֵנוּ: מִלְשׁוֹן צַעַר.
74 נּוֹתֵקֵנוּ: צ"ל: נִתְקִינוּ — מִסִּימְנֵי הַנִּגְעִים (קֶלֶר, עמ' 135) וְאוֹצ"ל: נִתְקִינוּ מִקְבִּיל ל'נִקְיֵנוּ'.
75 בְּטַח [הוֹשִׁיבֵנוּ]: לִפִּי תִקְוָנוּ שֶׁל קֶלֶר (שם). תַּעֲשֶׂה אוֹמֵנִךְ: ע"י קְרוּבָה פַּה שו' 16.

מַצְרוֹת דָּלִינוּ / וּמִבּוֹר הַעֲלִינוּ / וּמִמְצוּקוֹת הַצִּילֵנוּ / וּמִצָּרְעוֹת
פָּדִינוּ / תִּרְפָּאֵינוּ רֹפֵא אֹמֵן וּמִרְפָּא חֵינָם / תַּעֲשֶׂה
אוֹמֵן / וְתִקְרָא וְאֶעֱבֹד
להיות

זאת תהיה תורת

פו / ויקרא יד א

תוכן הקרובה: מקביל למדרשים בויקרא רבה ותנחומא לסדר המקביל. נגע צרעת בא כעונש על חטא לשון הרע והגאווה. המוות והחיים ביד הלשון. על החוטא לחזור בחשובה, והלשון שגרמה צרעתו תביא אז לרפואתו. הקרבנות שהוא מקריב: הארו, שני התולעת, האיזוב והציפרים כולם סמלים של חטאיו ושל תשובתו, בפיוט מיוחד מונה הפייטן את עשרת הדברים שעליהם הנגעים באים, ומסיים בנויי לשון על שמחת המצורע בצאתו מן המסגר לדרור.

א אָגֵר טוֹב הוּא מְגוֹרָךְ // בָּכָן רָע לֹא יִגְוֹרָךְ
גָּבֵר הַמֵּיבִין גְּעָרָךְ // דְּרִישׁ[ת] טוֹב בְּעָדוֹ יְהִי גּוֹמְרָךְ
הֵן נוֹדוּ עַד לֹא עוֹדוֹ סִפְרָתָהּ // וְאֶבְרִיו בּוֹ סִדְרָתָהּ
זָמַם לְשׁוֹנוֹ בְּלִחְיָיו אֶסְרָתָהּ // חֵיִים וּמָוֶת בְּיָדוֹ מִסְרָתָהּ

- 1 אגר... יגורך: הפנייה היא: ה' הגר בשמים — השמים שמים לה' — ואין רעה גרה שם; השווה תנח' תוריע, ט: 'אדם כי יהיה בעור בשרו. זש"ה כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע (תה' ה,ה). א"ר תנחום... אין עומדין לפני הקב"ה אלא מלאכי שלום, אבל מלאכי זעף רחוקים ממנו; ע"י תנח' בובר שם, יא. גם המצורע שלקה בצרעת על עוון לשון הרע לא יגור אצל הקב"ה. אגר: אולי צ"ל אגר בדל"ת כפי שנראה בכתב-היד, ולא אגר ברי"ש, והוא כינוי לכיפת השמים לפי עמוס טו: ואגדתו על ארץ יסדה (ר"ל גינצבורג, שם, עמ' 48; מלון בן-יהודה ערך אגודה). אפשר גם לפרש 'אגר' ברי"ש שהוא מלשון מגורים, והאל"ף נוספה לסימן א"ב.
- 2 גבר... גומרך: אם האדם חוזר בחשובה ומפסיק לדבר לשון הרע, הנגעים שבאו עליו יהיו בסוף לטובתו. גבר... גערך: לפי מש' יז: 'תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה'. גומרך: לפי תה' נו, ג: 'אקרא... לאל גמר עלי'.
- 3 הן... סדרתה: קדם יצירת גופו של האדם ואבריו נודו... ספרתה: לפי תה' נו, ט: 'נדי ספרתה אתה'. נוד: כינוי לעור האדם, לפי וי"ר ו, ג: 'הנד הזה מלא גידים ועצמות'.
- 4 זמם... מסרתה: הלשון נוצרה קדם לשאר איבריו, כיוון שיצירת הוולד מתחילה בעור ובשר וגומרת בגידים ועצמות (וי"ר יד, ט, עמ' שטו), והלשון היא מעור ובשר (ר"ל גינצבורג, שם). זמם לשונו: לשונו ניתנה בין שתי לחיים, לשמש מחסום לה. חיים... מסרתה: לפי מש' יח, כא: 'מות וחיים ביד הלשון'. השווה וי"ר טז, ד, עמ' שנו: 'ר' לעור... מאתים וארבעים ושמונה אברים יש בו באדם, מהן רבוצין מהם עומדין, ולשון זה נתון בין שני לחיים... בוא וראה כמה שריפות הוא שורף... לפיכך משה מזהיר את ישראל ואמר להן זאת תורת המצורע, תורת המוציא רע'.

5 טפילת שְׁנָא שְׁגָג הוֹרִייתוּ // יַחֲטִיא וְיִמְקֶה גִּיּוּי בִּירִייתוּ
כִּי כֵּן לְטוֹמְאָתוֹ וּלְטִהָרָתוֹ // לִימְדָתָה עֵרֶךְ תוֹרָתוֹ

כֹּכ וידבר יי אל משה לאמר
וְזֹאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן
וְנֹתַח תחת גערה במיבין מהכות כסיל מאה
וְנֹשֵׁב בִּדְד וידום כי נטל עליו 10
וְנֹמְקִימִי מעפר דל ומאשפות ירים אביון
וְנֹמִי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב
וְנֹצוֹר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה
וְנֹאֵל תתן את פיך להחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי
שגגה היא למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך

15 יִדְיֵךְ הַחֲזִיק / בְּמוֹסֵר מַחֲזִיק / לְהִתְגַּוֵּן מִכָּל זֵיק

מגן

ברוך

5 טפילת ... בירייתו: הנודר נדרים ואינו מקיים ומדבר לשון הרע (=טפילת שוא) ומצטרק שהיה
שוגג (=שגג הוריייתו) לבסוף יחטיא וירקיב את כל גופו, השווה וי"ר טז,ה, עמ' שנח: ר' חנניה פתר
קרייה באילו שאומרין לשון הרע, אל תתן את פיך לחטוא את בשרך (קה' ה,ה), אל תתן רשות לאחד
מאיבריך להחטיא את כל איבריך, פיך מחטיא את כל גופך, אל תאמר לפני המלאך, זה מלאך הגוף,
כי שגגה היא (שם), אמרית (=אמרתי), לא אמרית (=לא אמרתי) לשון הרע ... ר' מני פתר קרייה
בנדרים ... אל תאמר לפני המלאך — זה זקן, שגגה היא, נדרית 'לא נדרית', וכו', עי' תנח' תוריע,
ח, בסוף. גיווי: צ"ל גוי או גוי, צורת ההפסק של המלה גוי — נקבה (קלר, שם).

6 עירך תורתו: סדר תורת המצורע.

7 כֹּכ ... לאמר: וי' ידא; סדר הקריאה לפי מנהג א"י, עי' מאן, כרך ב, עמ' 70.

8 וְנֹ... הכהן: שם, שם, ב.

9 וְנֹ... מאה: עי' לעיל, שו' 2.

10 וְנֹ... עליו: איכה ג,כח, רמז למצורע שעליו נאמר 'בדד ישב מחוץ למחנה' (וי' יג,מו).

11 וְנֹ... אביון: תה' קיג,ז. רמז למצורע שיחזור בתשובה ויתרפא.

12 וְנֹ... טוב: תה' לד,יג.

13 וְנֹ... מרמה: שם שם,יד; לפסוק זה נסמך הסיפור הידוע בוי"ר טז,ב עמ' שטט: 'מעשה ברוכל אחד
שהיה מחזר בעיירות הסמוכות לציפורי והיה מכריז ואומר, מאן דבעי למיזבן (לקנות) סם חיים ייתי
ויסב (יבוא ויקח) ... אודיק (השקיף) עליו ר' ינאי, אמר ליה, תא סוק להכא זבין לי (בוא לכאן
ומכור לי) ... הוציא לו ספר תהלים הראה לו פסוק מי האיש החפץ חיים וכו' נצור לשונך וכו'.

14 וְנֹ... ידיך: קה' ה,ה, הפסוק נדרש בוי"ר טז,ה על מדברי לשון הרע ומשקרים בלשונם, עי' לעיל,
שו' 5 ובתנח"מ מצורע א: 'אין הנגעים באים על האדם אלא על לשון הרע שמוציא מפיו, ורוח הקדש
צוחת ואומרת: אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ... להלקות את גופך, ואל תאמר לפני
המלאך ... בשגגה הוצאתי הדיבור; עי' קה"ר ה,ה.

15 יִדְיֵךְ ... מחזיק: לפי מ"ש ד"ג: 'החזק במוסר אל תרף'. ויק: מו"ק, עי' קרובה עח, שו' 31, ור"ל,
אתה ה' מושיע ומחזיק (דנ' יא,א) אל תרף ידך ממוסר החוטאים, ומוסרך יהיה להם למגן מכל זיק
(ר"ל גינצבורג, שם).

- ב מאדם חולי צעירתו // נא מנו בזהק צרעתו
שיחתו היא מכתו // עינינו היא [א]רוכתו
- 20 פיצע אשר היכה אם ירפא // צרוע מצרוע ירפא
קושי מפעליו אם הירפא // רצה תיאסף מנו וגם חרפה
- שיברי ליבו בהיפחן // שניכנעו לפני בוחין
תועבות שבע במואסו בהן // תרופתו תינחץ בצאת כהן
- כ ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע
ונו יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל יי וירחמהו ואל
אלהינו כי ירבה לסלוח
והרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם
והסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי
- 25 ב תוכן הפיוט: אם המצורע יתחרט ויתוודה על לשונו הרע ועל התועבות שבלבו — יתרפא. בלשון
— לקה, ובלשון — יתרפא.
- 17 מאדם... צרעתו: האדם גורם בחטא לשון הרע להביא על עצמו צרעת וצער. השווה ו"ר טז, ח, עמ' שסב: 'אמר ר' אחא, מאדם הוא שלא יבאו חליים עליו... והסיר ה' ממך כל חולי (דב' ז, טו), ממך הוא שלא יבאו חטאים עליך'. צעירתו: לשון צער. [ר"ל גינצבורג פירש: שאפילו מחלת אצבע קטנה כזרת היא מה', רצעירתו היא כמו זרת שלו, כי 'זרת' נחקצר מ'זערת', ואין בה זער וצער ולא כלום. ששניהם משמע קטן (שם עמ' 48, הע' לב)]. בזהק: סימן טומאה ונגע.
- 18 שיחתו... [א]רוכתו: שיחתו — לשונו הרע הביאה את 'מכתו', את הצרעת שבו, ו'עינינו' — תפילתו וחשובתו 'היא ארוכתו', היא שתביא ארוכה ומרפא. השווה ו"ר טז, ט: 'בורא ניב שפתים (יש' נו, יט). אם הניבו שפתיו של אדם בחפילה, יהא מובטח שנשמעה תפילתו. עינינו: לשון אמירה ועניה, כמו 'וענית ואמרת' (דב' כו, ה). וכן בפיוטי יניי בסוף הקרובה לשמות ח, טז. 'עניה אחת' — שהיא לשון קריאה ואמירה. 'עינינו' כאן מקביל ל'שיחתו', ור"ל בלשון לקה המצורע (לה"ר) ובלשון (תפילה) תהא רפואתו (עיוני לשון, עמ' ריא).
- 19 פיצע... ירפא: אם הפצע אשר הוכה בו המצורע ירפא אותו מחטאיו (לשון הרע), גם הצרעת תירפא.
- 20 קושי... חרפה: אם הירפה (=הירפא) ממעשיו הרעים (=קושי מפעליו), תיאסף ממנו חרפת הצרעת.
- 21 שיברי... בוחין: אם המצורע נתייסר בייסורים ובשברון לב ונכנע לפני 'בוחן לבבות'.
22 תועבות... כהן: אם ימאס בשבע תועבת שעליהן הצרעת באה, יתרפא. תרופתו תורח: הפייטן משתמש כאן בביטוי 'תורח' בניגוד לצרעת הזורחת, לפי דה"ב כו, יט: 'והצרעת זרחה במצחו'. שבע תועבות: השווה ו"ר טז, א עמ' שמ: 'זאת תורת המצורע — שש הנה שנה ה' ושבע תועבות נפשו (מש' ו, טו): ואילו הן: עינים רמות, לשון שקר, ידיים שופכות דם נקי וכר... אמר ר' יוחנן וכולם לקו בצרעת'.
- 23 כ... הצרוע: ו"ר יד, ג.
24 ו... לסלוח: יש' נה, ז, רמז לחשובת המצורע ורפואתו, וכן שאר הפסוקים דלהלן.
25 ו... לעצבותם: תה' קמו, ג.
26 ו... תחלואיכי: שם קג, ג.

וְנִזְרַחָה לָכֶם יִרְאִי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ וּיִצְאָתֶם וּפְשָׁתֶם כְּעַגְלֵי מִרְבֵּק

וְנִשְׁלַח דְּבָרוֹ וּיִרְפְּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתֶם
וְנִבּוּרָא נִיב שְׁפִתִּים שְׁלוֹם לְרַחוּק וּלְקָרוֹב אִמְרֵי יִי וּרְפָאִיתוּ

וּרְפָאִיתוּ חִינָם / תַּעֲן רִפְאָ חִינָם / [בְּטַל תְּ]חִי לְחִוּנָם 30

מַחִיה בְּרוּךְ

ג יְהִי גְבוּהָ אֶתְהָ וְשׁוֹנָא גְבוּהִים // אֲשֶׁר בְּגִיָּאָה וְגֵאָן רוּחַ מִגְבִּיהִים
נִזְשָׁפֶת צָרַעַת בְּמִקְהָ בָּאֵשׁ צָרָכָת // בְּשׁוּט [לְשׁוֹן] הִיכָה / בּוּ בְשׁוּט הֶוְכָה
יִיְצָר אִם הִיכְנִיעַ / וְרָאֵשׁ ל . . . // צִירוֹ[עוֹ] . . . יִמְרִית / וּמִפְתּוֹ מִנּוּ יִבְרִית
35 [יַעֲן] הִיגְדִיל פִּיֻצְחוֹ / נָפַל [נִצְחוֹ] // בְּעוּזָן [בְּצָעוֹ] / מַחֲץ פִּיֻצְעוֹ

כֹּכ בְּעוּזָן בְּצָעוֹ קִצְפָתִי [וּאִכְהוֹ] הִסְתֵּר וְאִקְצוּף וַיִּלֶּךְ שׁוֹכֵב בְּדֶרֶךְ [לְבוֹ]
וְנִדְרָכִיו רִאִיתִי וּרְפָאִי [הוּא וְאִנְחָהוּ וְאִשְׁלָם] נִיחֻמִּים לוֹ וְלֹאֲבִילִיו
וְנִכִּי אַעֲלֶה אֲרוּכָה לָךְ וּמִמִּכְתָּךְ [אַרְפָּאךְ נָאִם יִי כִי נִי] יִדְחָה קִרְאוֹ לָךְ
צִיּוֹן הִיא דּוֹרֵשׁ אֵין לָהּ

וְאַתָּה קְדוֹשׁ | יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא

ד 40 עַה // מִפִּיד טְהוֹר לֹא תִפְתַּח טוֹמָאָה

27 וְנִ . . . מִרְבֵּק, מִלֵּאכִי ג, הַשְׁוּוּה שׁוֹט נח, ג: 'אִמְרֵי הַקִּבָּה', אִתָּם אִמְרָתָם לִשׁוֹן הָרַע, אִתָּם נּוֹפְלִים
בְּגִיָּהֶם וְאֵשׁ אוֹכֶלֶת אִתָּכֶם . . . אֲבָל הַצְדִּיקִים, זִרְחָה לָכֶם יִרְאִי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וְכוּ'.

28 וְנִ . . . מִשְׁחִיתוֹתֶם: תְּהִי קוֹכ.

29 וְנִ . . . וּרְפָאִיתוּ: הַפְּסוּק נִדְרֵשׁ בּוֹי"ר טו, ט, עמ' שסח: 'בְּאוֹתָהּ שַׁעַת קִרְאָה הַקִּבָּה לְלִגְיוֹנוֹת שְׁלֹ
וְאִמְרֵי לָהּ: רָאוּ כִּי לֹא לַחֲנֹם הִכִּיתִי אוֹתוֹ (=אֵת הַמְּצוֹרֵעַ), אֲלֵא בְּעוּזָן בְּצָעוֹ קִצְפָתִי וְאִכְהוֹ הִסְתֵּר
וְאִקְצוּף . . . דְּרָכִי רִאִיתִי וּרְפָאִיתוֹ — וְאִסְיָנִיהָ, וְאִנְחָהוּ — וְאִנְחִינִיהָ, וְאִשְׁלָם נִיחֻמִּים לוֹ וְלֹאֲבִילִיו,
אֵילוֹ אֵיבְרִיו הַמִּתְאַבְּלִין עֲלֵיו.

ג תּוֹכֵן הַפִּיוּט: הַצְרַעַת בָּאָה בְּעוּזָן גְּאוֹת וְאִם יִכְנִיעַ יִצְרוֹ — יִתְרַפֵּא.

33 נִזְשָׁפֶת . . . הֶוְכָה: הַצְרַעַת נִזְשָׁפֶת בְּמִדְבַּר לִשׁוֹן הָרַע (=מִכָּה בָּאֵשׁ צָרָכָת) מִידָה כְּנֶגֶד מִידָה. שׁוֹט
צָרַעַת נִגְדֵּי שׁוֹט הַדִּיבָה.

35 פִּיֻצְחוֹ: פִּתְחֵי פִּי, לִשְׁוֹן הָרַע.

36 כֹּכ . . . [לְבוֹן]: יֵשׁ נז, יז. הַפְּטָרָה הַסֹּדֵר לִפִּי מִנְהַג א"י, ע"י מֵאָן, שֶׁם: הַפְּסוּק נִדְרֵשׁ בּוֹי"ר לְעִנְיֵין
הַסֹּדֵר.

37 וְנִ . . . וְלֹאֲבִילִיו: שֶׁם, שֶׁם יח.

38 וְנִ . . . לָהּ: יֵר' לז, הַפְּסוּק נִדְרֵשׁ בּוֹי"ר יח, ה, עמ' תיב: ר' בְּרִכְיָה בִּשְׁ"ר לוי אִמְרֵי, בִּשְׁר דָּם מִכָּה
בְּאִיזְמֵל וּמִרְפָּא בְּרִטְיָה, אֲבָל הַקִּבָּה בְּמָה שֶׁהוּא מִכָּה הוּא מִרְפָּא, כִּי אַעֲלֶה אֲרוּכָה לָךְ וּמִמִּכְתּוֹךְ
אַרְפָּאךְ נָאִם ה'; הַפִּיּוּט מִשְׁתַּמֵּשׁ כְּמָה פְּעָמִים בְּרַעֲיוֹן זֶה בְּקִרְבָּה שְׁלַפְנִינוּ.

40 מִפִּיד . . . טוֹמָאָה: מִכּוּון לְמֵאמְרֵי: 'מִצִּינוּ שַׁעֲקָם הַכְּתוּב שֶׁלֹּשׁ חִיבוֹת, כִּדִּי שְׁלֹא לְהוֹצִיא דְּבַר טוֹמָאָה
מִפִּיו (בְּר"ר לֵב, עמ' 291, גִּינְצְבוֹרְג, שֶׁם).

- פי כל חפצך להיטיב ל... // וגם כל ים
עד לא יופה / אנוש מפה // נמטה ערוכה / תהיה ארוכה
פי אנוש תשוב עד [דפא] // כה / ולך חיפה
אם לשון אשר בו היפה / ובו הופה // עשה רפה / וגובהו דיפה
זאת יארע // בהתנחמו על רע
צרעת הרע ממנו יגרע // מוחץ ורופא קדוש
- ה [א. ר]ות / במצורע הזהרות // חקקה קורא דורות / להשפיל ולהורות
[ב. ס]פרי דת נתונה מאש // המבעיר לשונו ברע כפרבת אש
[ג. נו] // ובריעו ב... עו / ברע יהיה נוגעו
[ד. א]שר קודחות רופעות // יישמם מצרות ומינגעי צרעות
[ה. ח]ש[ו]בים כמיתים // אם תיצע בהם יד אשר ממיתים
[ו. ה]עיוורים // ומתמצטי מהונם / ומצטרעי מעונם
[ז. ע]גומות בהם // מיתים בתייהם / קנואים בין אחיהם
[ח. צ]יפוי לו // תמיד אפלל לו / הצור תמים פעלו
[ט. ב]רעה לא יידון // לשונו יחסוף מרע / ויחסוף מרע
- עד ... ארוכה: השווה שהש"ר דה: 'רבא גש"ר שמעון, בשר דם אין מקדים רטייה עד שרואה המכה, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן, אלא מקדים הרטייה ואח"כ הוא מכה, הה"ד הנני מעלה לה ארוכה ומרפא ורפאתים' (יר' לג).
כי ... [דכא]: תה' צ.ג.
עשה רכה: במקום לשון רעה דיבר לשון רכה, לפי מש' כה, טו. דיכה: מחילופי א-ה.
[א. ולהורות: נ"ל שצ"ל: 'ארחות, ור"ל הדינים שניתנו במצורע מזהירים (גינצבורג, שם) ואולי צ"ל אורחות טהורות', וכן להלן בתחילת הקרובה לויקרא טו, כה.
ב. אש: אולי רומז לוי"ר טז, עמ' שסא: 'שכל האומר לשון הרע עובר על חמשה סיפרי תורה'.
נוגעו: ע"י ח"נ; לדעת ח. ילון יש כאן שריד של צורה קדומה, המצויה במגילות הגנוזות ובפיוט הקדום, לנקד חולם תמורת סגול כגון רגע — רוגע, סדר — סודר, נגעו — נוגעו, תובל — תבל (מגילות מדבר יהודה, דברי לשון, עמ' 61).
יישמם: מושגשש בכת"י: ב קלאר מציע לקיים גירסה זו, לפי פיוטי ינאי המסופקים, עמ' שעא/קא: 'ובצרכת חישום', ואולי צ"ל במקום מצרות: מצרבות. והכוונה, שהמדבר לשון הרע ודברים דוקרים כמדקרות חרב ("קדחות"), מלשון 'הקדח כל שהוא'. (משנה שבת, יב, א), עונשו צרעת, ועי' ערכין, טו ע"א (מחקרים, עמ' 135).
52-51 [חש]בים ... מעונם: המצורע נמנה בין החשובים כמתים כשיד ה' נגעה בהם. השווה בר"ר עא, עמ' 829: 'אמר שמואל, ארבעה חשובין כמת: סומא ומצורע ומי שאין לו בנים' וכו', עי' לעיל בקרובה כח, שורות 5-1, אם ... ממתים: לפי תה' יד, יב, ואולי הכוונה: חשובים כמתים שמי (ממתים) הנוגע בהם נטמא כנוגע במת.
עגומות בהם: נפשם עגומה עליהם בעת שיעלה זכרון מצבם על לבם, ולפי זה נראה להשלים: ועפו ונפשותיהם עגומות (גינצבורג, שם). קנואים: אכולי קנאה.
הצור ... פעלו: דב' לבד.

[י] וּמִבְשָׁרוֹ לֹא יִחְטֵא // פֶּן יִירְדָּה עַל כִּי חָטָא וְהִחְטִיא
אל נא לעולם

זאת

1 [א] פִּיּוֹ וְלִיבּוֹ עֵת יִטְהַר
60 בְּצִאת אֱלֹהֵי כֹהֵן הַמִּטְהַר // בְּאֲשֶׁר נִיטָמָא בּוֹ הוּא טָהָר

[ג] [י] צֹרֵעַ וּבָדֵד הוּא יִחְנֶה
דְּבָרוֹ וְיִדְוֵי בְּתִשְׁבֹּת מַעֲנֶה // יִטְהַר וְיָשׁוּב לְדִיר מַחְנֶה

הַזֹּהֶרֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ // מְדוּבְּרֵי סָרָה וּפּוֹרְצֵי פָרֶץ
וְעַל כִּי הִגְבִּיהַ עֲצָמוֹ כְּאָרְזוֹ // יוֹשֶׁפֶל עַד יִתְחַטָּא בְּעֵץ אֲרָזוֹ

65 זִמְנוֹן מְוֹפָה בְּצִרְעַת נֹזֶב // וְעַת יוֹדָה וְדָרְכּוֹ יַעֲזֹב
חֲפָשׁוֹ דְּרָכָיו וְשֶׁפֶל כְּאֹזֶב // יִתְקוּמָם בְּהִנָּיִית אִיזֹב

טָהֲרַת אִישׁ יִהְיוּ חֲטָאֵיו בְּשָׁנֵי // אֲשֶׁר נִיבְדֵּל כְּמוֹ תוֹעֵי בְּשִׁינֵי

56 וּבִשְׁרוֹ לֹא יִחְטֵא: ע"י לעיל ש' 5.

1 תוֹכֵן הַפִּיּוּט: אַחֲרֵי שֶׁהִכּוֹהֵן מִטְהַר אֶת הַמַּצּוֹרֵעַ, עָלָיו לְהֵבִיא קֶרְבָּנוֹת שֶׁהֵם סַמִּלִּים לְכַפֶּרֶת חַטָּאֵיו.
עַץ אֲרָז סַמֵּל לְגִאוּתוֹ, אֹזֶב — לְהִכְנַעְתּוֹ, תּוֹלַעַת שֵׁנִי — סַמֵּל חֲטָא וְהַתְּפִילָה. הַצִּיּוּרִים מְכַפְּרִים
עַל דִּיבּוּרָיו — לִשְׁוֹן הָרַע; הַצִּיּוּר הַמְּשׁוֹלַח מְסַמֵּל אֶת יְצִיאָתוֹ לְדָרוֹר וּלְרַפּוּאָה.

60 בְּאֲשֶׁר . . . טָהָר: ע"י לַמַּעֲלָה, ש' 38.

62 דְּבָרוֹ . . . מַחְנֶה: הַפִּיּוּט מְדִישׁ אֶת תְּשׁוּבַת הַמַּצּוֹרֵעַ ('פִּיּוֹ וְלִבּוֹ עֵת יִטְהַר') וְהוּדִידֵי עַל עוֹנוֹ לֵה"ר.
הַשְׁווֹת תּוֹסַפְתָּא נִגְעִים 1, 2, ע"מ' 625: 'הִכּוֹהֵן אָמַר לוֹ, צֵא וּפְשַׁפֵּשׁ בְּעֵצָמְךָ וְחֹזֵר כֵּךְ, שְׂאִין הַנִּגְעִים
בְּאִין אֵלָא עַל לִשְׁוֹן הָרַע, וְאִין הַצִּרְעַת בָּאָה אֵלָא עַל גְּסֵי הָרוּחַ; וְעַי' תו"כ מַצּוֹרֵעַ פֶּרֶשָׁה ה', 2–1, ע"ג
ע"א, וְעַל הוּדִידֵי וְהַתְּפִילָה שֶׁל הַמַּצּוֹרֵעַ ע"י לַעֲלִיל ש' 18, 'עֵינֵינוּ הוּא אֲרוּכְתּוֹ' שְׁמוּבְנוֹ תְּפִילָה,
וּדִידֵי.

63 הַזֹּהֶרֶת . . . פָּרֶץ: יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּהֶרֶת עַל לִשְׁוֹן הָרַע וּרְכִילוֹת.

64 וְעַל . . . אֲרָז: הַשְׁווֹת תַּנַּח' מַצּוֹרֵעַ, ג', בְּסִדֵּר שְׁלִפְנֵינוּ: 'זֹאת תְּהִיָּה תּוֹרַת הַמַּצּוֹרֵעַ בְּיוֹם טָהֲרָתוֹ, וְהוּבָא
אֶל הַכֹּהֵן . . . וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נִגַּע הַצִּרְעַת מִן הַצִּרְעוֹת וְצוּהָ הַכֹּהֵן וּלְקַח לְמִטְהַר שְׁחֵי צִפְרִים
חַיִּית טְהוֹרוֹת וְעַץ אֲרָז וְשֵׁנִי תּוֹלַעַת וְאֹזֶב'. וְעַץ אֲרָז, הָאֲרָז הוּא אֵין גְּבוּהָ מִמֶּנּוּ, וּלְפִי הַהִגְבִּיהָ
(=הַמַּצּוֹרֵעַ) עֲצָמוֹ כְּאִזּוֹ בָּאָה עָלָיו הַצִּרְעָה'. יִתְחַטָּא: יִטְהַר.

65–66 זִמְנוֹן . . . אִיזֹב: הַשְׁווֹת תַּנַּח' שֶׁם: 'אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, עַל גְּסוֹת הָרוּחַ הַצִּרְעַת בָּאָה . . .
הָאֹזֶב הוּא אֵין בְּאִילָנוֹת שֶׁפֶל מִמֶּנּוּ, וּלְפִי שֶׁהַשֶּׁפִּיל עֲצָמוֹ לְפִיכָךְ מִתְרַפֵּא עַל יְדֵי אֹזֶב; תַּנַּח' בּוֹבֵר
שֶׁם, ט. זִמְנוֹן: לְמַלְא 'זִמְן' הָרַבָּה מוֹבְנִים: הַכֵּנָה, דִּיבּוּק, חִיבוּר וְעוֹד. לְדַעַת ר"ח יִלּוֹן: 'צִרִּיךְ לַחֲבֹר
לְרֹאשׁ חֲרוּזֵי זֶה אֶת הַמִּלִּים 'זֹאת תְּהִיָּה' שֶׁבְּרָאשׁ הַקְּרֻבָּה, וּלְפִי זֶה פִּירוּשׁוֹ: זֶה יִהְיֶה סִדְרוֹ שֶׁל מוֹכָה
בְּצִרְעָה, וְאוּלֵי כּוּוֹנֵת לְסִדֵּר עֹנֵשִׁין. הַשְׁווֹת סִפְרֵי בְּהַעֲלוֹתָךְ, פִּיִּסְקָא צֵה: 'לְפִי שֶׁהִרְאָהוּ הַמָּקוֹם
לְמִשְׁה סִדֵּר פּוֹרַעֲנוֹת הָעֵתִידָה לְבוֹא עֲלֵיהֶן (קוֹנְטְרַסִים) לְעִנְיַנֵי הַלִּשְׁוֹן הָעִבְרִית, שֶׁנֶּה ב', ע"מ' 7 ע"י גַּם
עִיּוּנֵי לִשְׁוֹן, ע"מ' קַצָּה. יִתְקוּמָם: 'תַּחֲדָשׁ, יְקוּם.

67 טָהֲרַת . . . תוֹעֵי בְּשִׁינֵי: טָהֲרַת הַמַּצּוֹרֵעַ שֶׁחַטָּאֵיו כְּשֵׁנִי (לְפִי יֵשׁ א, יח) וְאִשֶּׁר הוֹרֵק מִחוּץ לְמַחְנֶה.

יְחֻבֵּב בְּיָדָיו שְׁפָתַי חוּט שְׁנִי // וַיִּחַמֵּל בְּתוֹלַעַת שְׁנִי

כְּמִיּהַת כָּל הַחוּטָא בְּקוֹל // וְעַל קוֹלוֹ קָצַף שׁוֹנָא גְסוּת קוֹל
לִכֵּן יָבִיא צִפְרִים מְצַפְצֶפֶת בְּקוֹל // כִּי קוֹל מְכַפֵּר עַל הַקוֹל

70

מַצְנוֹת מִשְׁתַּנָּה מִבְּרִיּוֹת // אֲשֶׁר מִתְחַיֵּב לְהִיוֹת
נוֹרָא בְּשׁוּב שְׁבוּתוֹ מִיתָתוֹ לְחַיּוֹת // יָבִיא שְׁתֵּי צִפְרִים חַיּוֹת

שְׁמַחַת אִישׁ אֲשֶׁר נִיגְעוּ בִּיעָתוֹ // וְטִלְטִילָה יִטְלְטְלוּ מִבֵּיתוֹ
עַל כֵּן יָבִיא בְּבִיאתוֹ // צִפְרֵי דְרוֹר הַדְּרוֹת בְּבִיתוֹ

כמו תועי בשיני: נראה שכוונתו לנוצרים המאמינים באלהותו של ישו, לפי המדרש נקראים 'שונים', אותן שהן אומרים שני אלהות (דב"ר ליברמן, עמ' 64); ע"י רבינוביץ, הלכה ואגדה, מבוא, עמ' ל. י. יהלום משער שמובנו: בעל דו פרצופין, אחד בפה ואחד בלב, לפי בן סירא (מהד' סגל, עמ' לב): 'אל תחקרא בעל שתיים', ובתרגום הסורי מהלך בשתיים — חנף ובעל לשון הרע (דברי הקונגרס הששי למדעי היהדות, עמ' 211).

יחובב... שני: כפרתו בוידוי שפתים ובתולעת שני. השווה מדה"ג ויקרא יד, ד, מהדורת רבינוביץ, עמ' 333: 'ושני תולעת זה שאומר לו, מה שני תולעת הזה תחילת לבן ונשתנה על ידי האור ונעשה שני תולעת, אף אתה שהגבהת עצמך תחילה ונעשית גס רוח, עכשיו חזור בך והשפל את דעתך, כדי שיקיים עליך אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (ישע' שם)'. מקור המאמר נעלם משני מהדירי המדרש הגדול, ע"י מהדורת שטיינזלץ, שם. הפייטן מדגיש שצריך להתוודות, שהרי המצורע מביא חטאת ואשם, וחובה להתוודות על כל קרבן, ע"י ספרי זוטא נשא ה' ה-ו, עמ' 230. שפתי חוט שני: לפי שה"ש ד, ג: 'כחוט השני שפתותיך'.

כמיהת... קול: תאוות כל חוטא בלשון הרע, אבל ה' שונא גסות קול ועונשו צרעת. 69
לכן... הקול: קרבן המצורע-ציפור, ציוצה מסמל את פטפטנותו של בעל לשון הרע, השווה ו"ר טו, עמ' שסא: 'צוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות (ו' יד, ד). אמר ר' יהודה ב"ר סימון, אילין ציפריא קולנין (אלה הציפורים קולנים) זה האומר לשון הרע, אמר הקב"ה, יבא קול ויכפר על קול'; תנח' מצורע, ג; בבלי ערכין טז ע"ב.

מצוות... להיות: ע"י ח"נ; המצורע שנשתנה מראהו משאר הבריות. אשר מתחייב להיות: בנו"א: ניתחייב, והוא כעין מאמר מוסגר: נידון להיות כך על חטאו. מישתנה: לשון ליקוי (העור), ושמא נפרש משתנה — מתרחק, בודד מחוץ למחנה. שונא בסורית: הלך, התרחק, ע"י ר"ח ילון, פרקי לשון, עמ' 153.

נורא... חיות: כאשר ה' (=נורא) משיכו מחיים למיתה יביא קרבן ציפורים. מיתתו: אצ"ל: ממיתתו.

שמחת... מביתו: שמחת המצורע הניטהר מטומאתו ומטלטוליו מחוץ למחנה.

על... בביתו: בחורו לביתו עליו להביא ציפורים לקרבן. צפרי דרוור: השווה תוספתא נגעים ח, ג, עמ' 628: 'היה מביא שתי צפרין דרוור ואלו הן — הדרות בעיר'. בתו"כ מצורע נגעים ה, פ"ד עד ע"ג: 'ושלח את הצפור החיה. ר' יוסי הגלילי אומר, צפור שחיה חוץ לעיר ואיוו וזו דרוור. בפירוש הראב"ד לתו"כ שם: יש מפרשים שהוא שָׁלוּ... ואינו מצוי ביישוב כלל ולכן נקרא דרוור. בפירוש יד אדם מושלת עליו... לפי שאין מקננין בטפוחים ובבורות ובמגדלין, ולזה הפירוש לא סבירא ליה כר' ישמעאל: למה נקרא שמה צפור דרוור — מפני שדרה בבית כבשדה (בבלי שבת, קו ע"ב). לפי זה דברי ינאי נאמרו לפי דבי ר' ישמעאל. ר"ש ליברמן בתוספות ראשונים לנגעים פ"ח, עמ' 628, הביא בשם סמ"ג עשין רלו, רלה ע"ד: 'ומביא שתי צפרי דרוור ומפרש בתוספתא אלו הן

75 פְּקוּדֹת צְרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הִישְׁתַּלַּח // וְאֵל לְרִפּוּאֲתוֹ דָּבְרוּ יִשְׁלַח
צִיפּוֹר אַחַת בְּעֶדוֹ תִּשְׁתַּלַּח // כִּי כְצִפּוֹר מִיֶּקֶן שְׁוֹלָח

קְרִיבַת מְרוּחָק פֶּשְׁחִין שַׁחַת // לְהִינֹשֵׁעַ בְּשׁוּבָהּ וְנַחַת
רְצִיטוֹ בְּדָם שְׁחִיטַת אַחַת // וְרֹפְאוֹ יַעֲיֵד בּוֹ עוֹד אַחַת

80 שְׁקִיטַת אִישׁ נָגַע בּוֹ יִקְרֹב // בְּקֹרְאוֹ בְּאֶמֶת לֹאֵל קְרֹב
תְּרֹפָתוֹ יִקְרָא מִקְרֹב // שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרֹב

ובכן זאת תהיה תורת המצורע

1 ז' אֹמְנָם עַל עֲשֶׂיָהּ דְּבָרִים // בּוֹהֲקִים נִגְעִים בְּאֶבְרִים
גּוֹהֲצִי לַעֲבֹדָה נִרָה אֲלִיל לְכָרוּעַ // דּוֹלְקִים בּוֹ בַּהֲנָה פְּרוּעַ

הדרות בבתיים, ואולי גם לפני ייני היה כך הנוסח בתוספתא. ע"י ו"ר טז, ז עמ' שסב: ר' יהושע בן לוי אמר ציפרי דרור שאוכלת מפתו ושחת מימיו (=ומשוש שנהנית ממנו מכפרת עליו); ע"י בפירושו של רד"צ הופמן, לויקרא יד, עמ' רעד. תאור הדרור בימינו מתאים להגדרת דבי ר' ישמעאל, ע"י. אהרונ, תורת החי, ת"א תרפ"ג, עמ' 164; הנ"ל זכרונות וזאלוג עברי, ח"ב, עמ' 214 בויכוח עם דלמן; אנציקלופדיה מקראית, כרך ב, ערך דרור.

75 פקודת ... ישלח: עונשו (=פקודת) של המצורע להשתלח, ואחרי זה ישלח ה' דברו לרפאותו (לפי תה' קד, כ).

76 ציפור ... שולח: לפי ו' יד, 'ושלח את הצפור החיה על פני השדה', סמל לרפואת המצורע מהסגר. כי ... שולח: לפי מש' כז, ח.

77 קריבת ... ונחת: קירוב המצורע המרוחק תהיה ב'שובה ונחת' (יש' לטו), דורש שובה — תשובה. שחין שחת: על דרך באר שחת (תה' נה, כד), ומצוי במגילות הגנוזות: מוקשי שחת, פחי שחת, חצי שחת (ע"י מלון בן יהודה, ערך א שחת).

78 רצייתו ... אחת: על ידי שחיטת הצפור יִרְצָה, וה' (=רופאו) יעיד בו שחזר בתשובה. עוד אחת — על ידי שילוח הצפור השניה.

79-80 שקיטת ... ולקרוב: המצורע הקורא לאל בכל לבבו מיד תבוא רפואתו מה' הנותן שלום לרחוק (=המצורע) ולקרוב. השווה ו"ר טז, ט, עמ' שסז: 'שלום שלום לרחוק ולקרוב (יש' נז) ... ר' הונא ... זה מצורע שהיה רחוק ונעשה קרוב. אמר ה' ורפאתיו — ואסינייה ליה לגרמיה' (וארפא אותו לעצמו, או לפי נר"א: לעצמותיו).

1 ז' תוכן הפיוט: דברי הפייטן מקבילים לדרשה בוי"ר יז, ג, עמ' שעד—שעז: 'גופה, על עשרה דברים נגעים באים: על עבודה זרה, ועל גילוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל חילול השם, ועל קילול השם, ועל גזל את הרבים, ועל גזל את שאינו שלו, ועל גסי הרוח, ועל לשון הרע, ועל עין רעה'. יש הבדל קטן בסדר הסמיכות. קילול השם (ד) חילול השם (ה) בפיוט, הם חילול השם (ד), קילול השם (ה). וז בפיוט הם ז ו במדרש (גזל הרבים וגזל שאינו שלו), ח וט בפיוט (לה"ר וגאוה) הם ט וח במדרש. בבבלי ערכין, טז ע"א: על שבעה דברים הנגעים באים. בתנח' מצורע ז: על י"א. ע"י רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ' 144, כל המקורות המקבילים.

82 בוהקים: בוערים מלשון 'הוצרעת זרחה' (דהי"ב כו, יט).

83 גוהצי ... פרוע: השמחים לכרוע לאליל הצרעת זרחה בהם, השווה ו"ר שם: 'על עבודה זרה (הנגעים באים) — מישראל שהעידו עידות שקר בקב"ה והלכו ואמרו לעגל אלה אלהיך ישראל (שם לב, ד). ומנין שלקו בצרעת? — שנאמר וירא משה את העם כי פרוע הוא (שם שם, כה), שפרחה בהן זיבה וצרעת'. גוהצי: שמחים ומשתוקקים, וכן אומר הפייטן על לאה: 'גהצה וחפצה

הַפּוֹרָצִי בְּעֵרִיּוֹת נִיאוּפִים // וַיִּכְמוּ סוּפָחוֹ כּוֹלָם מִנְּאֻפִּים
 85 זוֹרְחִים עַל שׁוֹפְכֵי דָמִים // חוֹזְקִים עַל כָּל לֶכֶן צָרָה דּוּמִים
 טוֹפְלִים עַל קִילֹלַת הַשֵּׁם // יַחַד כְּסוּזָר פִּלְשְׁתִּי פָנִי מְקַדֵּשׁ שֵׁם
 כִּמוֹ כֵּן עַל חִילּוֹל שֵׁם נֶאֱמָן // לְהַתְנַגֵּעַ כְּגִיחֹזִי בְּצָרַעַת נַעֲמָן
 מִבְּקֶשׁ דָּבָר לֹא לוֹ בְּגִיאוֹת יִנְצָחוּ // נָא כְּאֵץ לְהִקְטִיר וְזָרְחָה כְּמִינְצָחוֹ
 שׁוֹטָה לִיגְזוֹל רַבִּים כְּהֶסְכֵּן // עָטוּ יַעֲטָה כְּשִׁבְנָא הַסּוּכֵן
 90 פּוֹצָה לְשׁוֹן הוֹצָאתָ רָע // צוּפֵד כְּנִבְיָאָה אֲשֶׁר גִּיּוּיָהָ צוֹרֵעַ
 קוֹשִׁי גְאוֹת רוּחַ גָּסָה // רִיטְפוּשׁ כְּכִנּוֹת אֲשֶׁר פָּתְחָן נִתְמַסָּה

נפשה' (קרובה נו, ש' 34). בהנה פרוע: רמז לדרשה המקבילה על החוטאים בעגל שכתוב עליהם 'כי פרוע הוא' — שלקו בצרעת, דורשים פרוע — פרוח, על הצרעת הפורחת.

84 הפורצי... מנאפים: השווה וי"ר שם: 'ועל גילוי עריות — מבנות ציון, יען כי גבהו בנות ציון (יש' ג, טז), ומנין שלקו בצרעת, שנאמר ושפח ה' את קדקד בנות ציון (שם, יז)', ודורש ושפח—ספחת, וכן אומר הפייטן 'סופחו כולם מנאפים'.

85 זורחים... דומים: השווה וי"ר שם: 'ועל שפיכות דמים — מיואב, והשיב ה' את דמו על ראשו (מל"א ב, לב), ומנין שלקה בצרעת? — שנאמר יחולו על ראש יואב (שם"ב ג, כט)', וכלשון הפייטן: הנגעים זורחים על שופכי דמים וחוזקים' — מתחזקים על כל הרוצחים הדומים ליואב בן צרויה.

86 טופלים... שם: הנגעים טופלים (=נטפלים) על מקללי השם, כשם שנענש (=כסוגר) גלית הפלשתי בצרעת על קללת ד' דוד. השווה וי"ר שם: 'ועל קילול השם — מגלית, ויקלל הפלשתי את דוד (שם"א יז, מג). ומנין שלקה בצרעת? שנאמר היום הזה יסגרך ה' בידי (שם, מח)'. פני מקדש שם: ר"ל פני דוד מקדש השם.

87 כמו... יעמז: השווה וי"ר שם: 'ועל חילול השם — מגיחזי, ויאמר גיחזי נער אלישע איש האלהים (מל"ב ה, כ), מהו מאומה (=ולקחתי מאתו מאומה), מן מומה דהוה ביה (שלקח מנעמן את המום שהיה בו — הצרעת). ומנין שלקה בצרעת? — שנאמר: וצרעת נעמן חרבק בו (שם, כז)'.

88 מבקש... במיצחו: כל המבקש בגאוות לבו דבר שאינו שלו נענש בצרעת כעוזה שהקטיר על מזבח הקטורת, אף-על-פי שלא היה כהן. וי"ר שם: 'ועל הגזול שאינו שלו — מעוזהו שביקש לבזו כהונה גדולה. ומנין שלקה בצרעת? — שנאמר ויהי עוזהו המלך מצורע (דהי"ב כו, כא)'. השווה קרובת ינאי לבמדבר יז, טו: 'והמלך עוזה בעת אשר בו תעז יד ולהקריב יגש ויגע / במצחו הוא יתנגע / מקום אשר ציץ יתח'.

89 שוטה... הסוכן: השוטה — סוטה מדרך ישרה לגזול את הרבים כשבנא הסוכן, עטה יעטה בצרעת, השווה וי"ר שם: 'ועל גזול הרבים — משבנא שהיה נהנה מן ההקדשות, ומנין שלקה בצרעת, הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר ועטך עטה (יש' כב, יז). ואין עטה אלא צרעת, שנאמר ועל שפם יעטה' (וי' ג, מה). כהסכן: אינו מקור אלא עבר של בנין הופעל, והוא כמו נסכן, ומובנו מה שנסכן ונאצר באוצר, השווה ילון, פרקי לשון, עמ' 33, ובהערת זולאי, פיוטי ינאי, עמ' רסא.

90 פוצה... צורע: המדבר לשון הרע נדבק עורו כמרים הנביאה. השווה וי"ר שם: 'ועל לשון הרע — ממרים, ותדבר מרים במשה (במ' יב, א). ומנין שלקת בצרעת? שנאמר והענן סר מעל האהל והנה מרים מצורעת כשלג (שם, י'). צופד: נדבק, יבש, לפי איכה ד, ח: 'צפד עורם' (ספר השרשים, ערך צפד).

91 קושי... ניתמסה: עונשם של גסי רוח נלמד מבנות ציון שעליהן נאמר: 'ושפח ה' קדקד בנות ציון וה' פתח יערה' (יש' ג, יז), ונדרש בוי"ר טז, א, עמ' שמה: 'רמז הקב"ה למעיניה והיה מוצא (בנו"א: מוציא) דם. וניתמסה: מלשון מסס, נמסו, שימוש בנל"ה במקום כפולים. ריטפוש: מקמוק הבשר.

שאורי עיין רעה בכל חפץ // תשוף בם צרעת ויאמר אין לי בהם חפץ

ובכן		
27	אם תם תחלוואו יתאבינו	אם שך שחנו ושיכינו
95	אם רופא ריטפושו ירוענו	אם קרר קיצפו יקרנו
	אם צנן צירעו יצהירו	אם פג פיצעו יפענחיו
	אם עמה עוצבו יעלינו	אם סף סיפוחו יסיענו
	אם ניוח ניגעו ינחנו	אם מוחת מחלתו ימלאנו
	אם לועטה לחתו ילוינו	אם כלה כאיבו יכשירינו
100	אם יואש יגונו יקדענו	אם טוחת טרייתו יטהרנו
	אם חותל חוליו יחנכנו	אם זורה זעמו יזכינו
	אם ויפוחו יורנו	אם הוננוה הינגויו יהגנו

92 שאורי . . . חפץ: מי שעינו צרה ואינו רוצה להשאל דבר לחברו ייענש בצרעת וביתו ישקע. השווה וי"ר שם: 'ועל עין הרע — אתיא כההיא דאמר ר' יצחק בן אלעזר, שקערורות ירקקות (וי"ד, לז), שקע ביתא באילין לוטיא (=הבית שקע בגלל הקללות שמקללים אותו)', עי' גם וי"ר שם, עמ' שעד. תשוף: מלשון 'ישופך ראש' (בר' ג, טו), ואולי מלשון 'שפה' — חיכוך ושחיקה, השווה דב"ר מהדורת ליברמן, עמ' 80: 'את מוצא שכל מכה שהיתה באה על המצריים היתה שפה בשראל', עי' ר"ש ליברמן שם, מהדורה שניה, עמ' 139. שאורי: קשה, ואולי מלשון: שאור, סאור, יצר הרע. 'שאור שבעיסה' עי' קרובה לויקרא ד, א, שר' 3.

2 ז תוכן הפיוט: נויי לשון בסימן תשר"ק שאם פחת נגע המצורע יטהרנו הכהן.
94 יתאבינו: במובן ירצנו ה' לפי תה' קיטכ: 'גרסה נפשי לתאבה', שחנו: חוס, ומצוי בלשון חז"ל: שנה שחונה.

95 ירוענו: יחברנו, מלשון ריע, ונמצא גם בהושענא 'אנא אוזן': 'אנא קוראך ברועך, כעם בטוב מרעך'.

96 יצהירו: יאירנו, וכן להלן בקרובה לויקרא טו, כה: 'ותצהיר צואת אודמינו'. יפענחיו: יגלה אותו, שלא כמצורע שנאמר בו: 'על שפם יעטה'.

97 עמה: רפה, עי' תנח' האזינו ז: 'עמיאל בן גמלי הָעָמָה כחר' (נמצא בתנח' מנטובה ואינו בדפוס ויניציא). סף: כלה, נעקר, כמו 'ספו תמר' (תה' עג, יט). סיפוחו: מן 'ספחת'. יסיענו: יחזירנו ממושבו מחוץ למחנה, וכן להלן: ינחנו.

98 ניוח: נפעל של נוח, צורה ארץ ישראלית קדומה, עי' עיוני לשון, עמ' רכד. מוחת: מן מחה — נמס, ומצוי בלשון חז"ל, השווה משנה מעשר שני, ה, א: 'וממחה ושופך', מוחת — צורת הנסתר בפועל מוחת — במקום מִוִּתָּה, עי' רבינוביץ הלכה ואגדה, עמ' לט; מלך בן-יהודה, ערך מחה.
99 לועטה: נאכלה, נגמרה.

100 יואש: במובן מניעה, והרחקת דבר, ור"ל: אם סר ונסחלק נגעו ידיענו הכהן או ידיע הדבר ברבים (עיוני לשון, עמ' קצז), וכן בתוספתא ברכות פ"א, ב: שנתיאשו מלקרות — שנמנעו, עי' תוספתא כפשוטה, שם, עמ' 3. טוחת: מן 'טוח', נסחמה, ע"ד נל"ה.

101 זורה: במובן נתרפא לפי יש' א, ו: 'לא זורו ולא חובשו', או מלשון 'זרה' — פזור.

102 וויכוחו: תוכחתו, ייסוריו. הונוה: מלשון נוה — נאה. וקם: הר לסימן א"ב.

אם דָּמַם דָּוֹנוּ יִדְרִירוּ אם גִּדְרָה גִּיוויו יִגְלִיעִינוּ
אם בָּדַל בּוֹקֵקוּ יִבְיָאֲנוּ אם אָבְרוּ אָבְרִיו יֶאֱהִילְנוּ

3 ז פִּי מִתּוֹךְ אֲפִילָה אֹרֶה וּמִתּוֹךְ בִּיזוּי כָבוֹד
וּמִתּוֹךְ גְּנֵי שִׁיבוֹת וּמִתּוֹךְ דָּוֹן הַפּוֹגוֹת
וּמִתּוֹךְ הַרְחָק קִירוֹב וּמִתּוֹךְ הָאֵכָל שְׂמִיחָה
וּמִתּוֹךְ זַעַף נָחַת וּמִתּוֹךְ חִיבוֹל יִישׁוֹב
וּמִתּוֹךְ טִילְטוֹל הַשְּׁקֵט וּמִתּוֹךְ יָנַע מְרָגוֹעַ
110 וּמִתּוֹךְ פַּעַס שְׁלוֹם וּמִתּוֹךְ לַחֵץ רוֹחֵב
וּמִתּוֹךְ מָכָה רְפוּאָה וּמִתּוֹךְ נִיצוּי רִיצוּי
וּמִתּוֹךְ שִׁינְאָה אֶהְיָה וּמִתּוֹךְ עֲגוּמָה תִּקְוָמָה
וּמִתּוֹךְ פָּרוֹךְ פְּדוּת וּמִתּוֹךְ צָרָה רְנוּחָה
וּמִתּוֹךְ קָלָה פְּרָכָה וּמִתּוֹךְ רוּגְזוֹ רַחֲמִים
115 וּמִתּוֹךְ שִׁיפּלוֹת הַגִּבְיָה וּמִתּוֹךְ תִּאָּלָה תַּעֲלָה

ח וּמִתּוֹךְ תּוֹעֵבָה הַקִּדְשָׁה לְהַקְדִּישׁ לְקָדוֹשׁ וּקְדוּשֵׁיךְ יִקְדִּישׁוּךָ קָדוֹשׁ
הַנִּקְדָּשׁ בְּקָדוּשִׁים בְּקָדוֹשׁת קָדוֹשׁ כֹּךְ וּקְרָא

ט אֲשֶׁרִי מְבָרְכִיךָ עַל טוֹבָה וְעַל רָעָה נִזְדָּרִים וְאוֹמְרִים

103 ידרינו: יקרא לו דרור. יגלעינו: יגלה ה' אותו, עי' קרובה כה, ש' 11; לעיל ש' 96.
104 בודל בוקקו: אם נבדל שברו, לפי יש' כד, א. אברו: חזקו. מלשון אביר, או במובן 'אבר'. אם איבריו
נתחדשו וכן בלשון חז"ל: 'כיצד מאברין את הערים', עי' ירושלמי עירובין, פ"ה ה"א, כב ע"א: 'רב
אמר מאברין... מוסיפין לה אבר'; בבלי עירובין נג ע"א.

3 ז תוכן הפיוט: תיאור רפואת המצורע בנוי לשון. השווה ספרי זוטא, יא, יד, (מהדורת הורוביץ, עמ'
278): 'תסגר (מרים) שבעת ימים ואחר תאסף מתוך גנאי שבת, מתוך ירידה מעלה, מתוך גניין של
צדיקים הוא שבחם, ומתוך ירידתן היא עלייתן. לפה שאמר אהרן, אל תעש אחותינו שתהא מטמא
כמתים, אמר לו המקום אני כהן אני מסגירה ואני מטהרה'. גם במדרש תהלים מזמור כב, מובאה
מחרות דומה לזו של הפייטן: 'מתוך כעס רצון, מתוך אפלה אורה, מתוך רוגז רחמים, מתוך צרה
רווחה, מתוך ריחוק קירוב, מתוך נפילה קימה'. על היחס שבין המדרש והפיוט עמד אהרן מירסקי
בספרו 'מחצבתן של צורות הפיוט', עמ' 74–75. לדעתו: 'ברי הדבר שיש זיקה ביניהם וברי שדברי
המדרש קודמים, ויניי השתמש בהם והרחיבם ועשאם אל"ף ב"ת כדרך שהפייטן עושה'.

106 שיבוח: שבח.

108 חיבול: חבלה.

111 ניצוי: מריבה.

115 תאלה: לפי איכה ג, טה: 'תאלתך להם' שמוכנו תללה, לפי התרגום הארמי והשבעים, עי' מלון
בן-יהודה ערך תאלה. תעלה: רפואה, לפי יר' ל"ג, רפאות תעלה.

118 אשרי... ואומרים: לפי משנה ברכות ט, ה: 'חייב לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה'.

- קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 120 קדוש מְדַכֵּי־אֵי גֵאוֹת / קְדוֹשׁ מְנַכֵּי־אֵי גְבוּהוֹת / קְדוֹשׁ מְשַׁפְּלֵי גִסּוֹת
 קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קדוש אֵיךְ יִגָּאֵה אָנוּשׁ וּמַעֲט חֲוִלִּי יִדְכָּא גְאוֹנוֹ
 קדוש אֵיךְ יִגְבֶּה אָנוּשׁ וְטִיפַת רִיר תִּישְׁבּוֹר גְּבוּהוֹתוֹ
 קדוש אֵיךְ יִיגַס אָנוּשׁ וְדַמְיוֹן נָגַע יִשְׁפִּיל גִּסּוֹתוֹ
 125 קדוש מחיה | קדוש מאופן קדוש מכרוב
 לעומתם כל יאמרו
 מִמְּקוֹמוֹ הוּא גָּאֵה גָּאֵה וְשׁוֹנֵא גֵי־אֵיִם
 מִמְּקוֹמוֹ הוּא גְּבוּיָה עַל גְּבוּהִים
 מִמְּקוֹמוֹ הוּא רָם וְנִישָׂא וּמַשְׁפִּיל גִּסִּים
 ממקומו יפן
 פעמים

ונתתי נגע צרעת

פו / ויקרא יד לג

תוכן הקרובה: חסד עשה ה' עם ישראל בחוק נגעי הבתים, כיוון שעל ידי נתיצת הנגעים נחללו בקירות אוצרות הכנענים הגנוזים בהם. הפייטן מתאר את חדרת הכנענים בשומעם, כי בני ישראל עומדים לכבוש את ארצם, הם החביאו את ממונם בקירות. טומאת הבתים היא גם סמל לחטאי ישראל שגרמו לחורבן הבית, אולם ארץ ישראל היא נחלת ה' מקודשת, וטהורים יחזרו ויירשוה כבמי קדם. אמנם, הארץ עכשיו חרבה ומנוגעה כ'מצורע מוחלט', אבל ה' ירפא שבריה ויטהר נגעייה, יקיים שבועתו וינחילנו את הארץ, גם אם איננו ראויים לכך.

א אֶרֶץ חֲמֹדָה אֲשֶׁר לָנוּ [ת]רְתָה // בְּתִים מְלִי־אֵיִם בָּהּ לָנוּ תִתָּה
 גֵּי־אֵשׁר . . . הַשְׁמַתָּה // דְּמ[יוֹנִי] צָרְעוֹת בָּהּ ש[תל]תָּה

הַבְּעֹבֹר לִישַׁח בֵּית גֵּי־אֵיִם // וְלַחֲדָשָׁה לְגִדּוּלָה גְּעִים
 זֶה ה[פּוֹקֵד]ה ל[רְגָעִים] // חֲיִיכָתָה לְלִקּוֹת בְּנִגְעִים

124 ייגס: יגיס לבו. ודמיון: מראה.

- בתים מליאיים: לפי דב' ויא. תרתה: לפי יחז' כו: 'אל ארץ אשר תרתי להם'.
- גיא . . . השמתה: הארץ נקראת גיא, עי' להלן, שו' 63. השמתה: במפיק הא. דמ[יוני]: מראות.
- הבעבור . . . בנגעים: בתי הכנענים לקו בנגעים בגלל גאווה (=ליסח בית גאים), כדי שיוכלו בני ישראל להגיע לגדולה ולמצוא האוצרות הגנוזים בבתים המנוגעים. געים: מגיעים, נטיית הפ"נ כנע"ו. ליסח . . . גיאיים: עי' להלן, שו' 9.
- זה . . . לרגעים: לפי איוב ז, יח, ה' המשגיח על הארץ, ענש את הכנענים בנגעי בתים, כדי שבני ישראל יתצו הבתים וימצאו האוצרות הגנוזים בהם.

טַרְם לָנוּ לָהּ הִינְעָתָהּ // יִרְאָה עַד לָהּ בָּנוּ הִינְעָתָהּ
כָּל אֲשֶׁר ... עֵתָהּ // [לָהּ] אֲחִיזִינוּ כָּה בָּתִּיָּהּ הִנְעָתָהּ

כֹּכ וידבר יי אל משה ואל אהרן לאמר כי תבואו אל ארץ כנען אשר
אני נותן לכם לאחוזתה ונתתי נגע צרעת [בבית ארץ] אחוזתכם
וְנָ וואמר עד מתי יי ויאמר עד אשר אם שאו ערים מאין יושב
ובתים מאין אדם והאדמה תשאה שממה

וְנָ בֵּית גִּיאִים יִסַּח יי ויצב גבול אלמ[נה]

[וְנָ ארץ] פרי למלחה מרעת יושבי בה

וְנָ כִּי קִנְאֹתִי בַהֲלָלִים שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה

[וְנָ צַדִּיקִים יִרְ] שו ארץ וישכנו לעד עליה

עֲלֶיהָ נִתְחַוֶּנָּה / וּבְצִילָהּ נִתְלַוֶּנָּה / וּבְמִגְיָנָהּ נִתְגַּן[וְנָ]

מגן]

ברוך]

מִרְאָה נִיגְעִי צָרַעַת // נֹכַחַת וְכִשְׁאִיָּה נִינְעַת
סֹפֶפֶת וְנֹפֶפֶת וְנִינְעַת // עוֹד כְּרָקָב פ ... וְנִינְעַת

פִּצְתָהּ יוֹשְׁבֶיהָ אִם יִגְלוּ // צָפוֹנִי סְפוֹנִימוּ יִגְלוּ
קְדוֹשִׁים אֲשֶׁר אוֹתָהּ יוֹגְדֻלוּ // [רְאוּת] עֲרֻנוֹתָהּ יִרְגֻלוּ

5 טרם... הינעיתה: במפיק הא, לפני שהגענו לארץ. יראה... הינעיתה: במפיק הא; הארץ יראה
שמה תיענש בעוון יושביה, עד שהרעיתה אותה בבוא בני ישראל לשבת בה. עי' להלן שר 62, 66.
יראה: לפי תה' עוט; 'ארץ יראה ושקטה'. הינעיתה: לפי יר' גלד.

7 ככ... אחוזתכם: וי' דלג-לד; תחילת הסדר לפי מנהג א"י. עי' מאן, כרך ב, עמ' 76.

8 ונ... שממה: יש' ויא; רמז לשממת הארץ שאחריה תבוא הגאולה.

9 ונ... אלמ[נה]: מש' טוכה; רמז שבתי הכנענים ישמשו להיאחזות בני ישראל; השווה ירוש'
ברכות, פ"ט ה"ב, יב ע"ב: 'העובר לפני בתי עבודה זרה אומר בית גאים יסח ה', בבלי ברכות נח
ע"ב.

10 [וְנָ... בה: תה' קולד; השווה תנח' מצורע, ד: 'ונתתי נגע צרעת בבית ארץ וכו', ארץ מה חטאת
שהיא לוקה? — אלא בעוון בני אדם ארץ לוקה, שנא' ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה; תנח'
בוכר שם, יב.

11 ונ... אראה: תה' עגג.

12 ונ... עליה: תה' לזכט; שני הפסוקים רומזים לבתי הכנענים הרשעים שנחרבו, וצדיקים ישכנו
בהם.

13 ניתחונן: מלשון תניה, חילוף פעלי ל"ה בכפולים.

ב תוכן הפיוט: אם נגע הצרעת נראה בבית צריך להראות הנגע לכהן.

15 נוכחת: נושכת, בארמית. נינעת: כמו: מוצעת, מתפשטת.

16 ונינעחת: מתגברת. ונינעחת: צונחת, נעשית עמוקה מן העור, לפי וי' יג, כל.

17 פצחה... ייגלו: אם יושביה הכנענים יגלו (בקל), האוצרות הטמונים ייגלו (בנפעל).

18 יוגדלו: צ"ל: יוגרלו. ערוותה: האוצרות הגנוזים. ירגלו: אר"צ לנקד; ירגלו, במובן יגלו.

שְׁמָהּ עַל פִּי מִכֶּהֱן בְּבֵית // שְׁקֹד שְׁמֶר בְּדֹק הַבֵּית
תְּמוֹנַת כָּל אֲשֶׁר כָּא עַל הַ[בֵּית] // תָּנָה יִתְּנָה לוֹ בְּעַל הַבֵּית ²⁰

כֹּכּ וּבֹא אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית וְהַגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כִּנְגַע נֹרָא לִי בַּבֵּית
וְנִי יִיגַל] יִכּוֹל בִּיתוֹ נִיגְרוֹת בְּיוֹם אֶפֹּו
וְנִי בֵּית רִשְׁעִים יִשְׁמַד וְאֵהֵל צַדִּיקִים יִפְרִיחַ
וְנִי לֹא תִירָא לַבֵּיתָהּ מִשְׁלַג כִּי כָל בֵּיתָהּ לִבּוֹשׁ שְׁנִים
וְנִי לֹא תֵאוֹנָה אֵלַי רַעָה וְנִגַּע לֹא יִקְרַב בִּאֱהָלַי ²⁵
וְנִי אֵךְ קָרוֹב לִירֵאִיו יִשְׁעוּ לִשְׁכּוֹן כְּבוֹד ב[אֶרֶץ] צִנּוּ

בְּאַרְצֵנוּ נִתְיָשֵׁב / וְכֵה בְּטַח נִשְׁב / וְתַחֲיִית טַל לָנוּ הַשָּׁב
[בְּרוּךְ] ^{מחיה}

יְדִידוֹת נִחְלַת יְרוּשָׁה / אֶרֶץ אֲשֶׁר תִּמְיֵד דְּרוּשָׁה // כְּמוֹ שְׂדֵה חֲרוּשָׁה /
וְאוֹם בְּאֶשֶׁה גְרוּשָׁה[ה]
[נָא מִ]יּוֹם חֲרָבָה שְׁלֹם / אֵין דְּבָר שְׁלֹם // וְאֵין בֵּית שְׁלִיו יוֹשֵׁב / ³⁰
וּבִיתָךְ שְׁמֶם מִי[שְׁב]

19 שתה... הבית: גורל הבית (=בדק הבית) המנוגע תלוי בהוראת הכהן. שקד שמר: לפי תה' קכז,א:
'אם ה' לא יבנה בית... לא ישמר עיר שוא שקד שומר.

20 תמונת... הבית: בעל הבית יספר לכוהן כל הפרטים על נגעי הבית.

21 ככל... בבית: וי' ידלה.

22 ו... אפוא: איוב כחח. הפסוק נדרש בו"ר יז,ב, עמ' שעג: 'יהיו גוררין ומוציאין... הא כיצד?
— אדם אומר לחבירו: השאלני קב חטים, והוא אומר: אין לי... מה הקב"ה עושה, מגרה נגעים
בתוך ביתו, ומתוך שהוא מפנה את כליו, הבריות רואין ואומרים: לא הוא אמר: לית לי, ראו כמה
חטין יש כאן... ליט ביתא דאלין בגויה (מקולל יהא הבית שאלו בתוכו); תנח' מצורע, ד; תנח'
בובר שם.

23 ו... יפריח: משי' יד,יא. רמז לבתי הכנענים שיחרבו.

24 ו... שנים: משי' לא,כא; 'שלג' ו'שנים' — לבן ואדום ממראות הנגעים, וי' יג,ט.

25 ו... באהלך: תה' צא,י.

26 ו... ב[אֶרֶץ] צִנּוּ: תה' פה,י.

ג תוכן הפיוט: חז"ל והפייטן משווים את חורבן בית-המקדש והארץ לבית המנוגע, הטעון נתיצה
בגלל חטאי ישראל. השווה וי"ר יז, עמ' שפז: 'בבית ארץ אחוזתכם — זה בית המקדש, הנני מחלל
את מקדשי גאון עוזכם (יח' כד,כא). ובא אשר לו הבית (וי' ידלה) — זה הקב"ה... והגיע לכהן
(וי' שם) — זה ירמיה. כנגע נראה לי בבית (שם) — זה טנופת עבודה זרה... והוציא אל מחוץ
לעיר אל מקום טמא (וי' שם) — זו בבל'.

29 ידידות... ירושה: ארץ ישראל. ארץ... דרושה: לפי דב' יא,יב. כמו... חרושה: לפי יר' כו,יח.
ואום: אומה, כאשה גרושה: לפי הושע ב,ד.

30 שלם: ירושלים.

יחד אָנוּ וּבִתְּנוּ כַּמְּנוּעִים חֲשׁוּבִים // וְסוּרוּ טָמֵא מִטָּמְאִים קְשׁוּבִים
יִפֶּה נוֹף נִיגְעָנוּ / וּבִיּוֹפֵי פִינוּ גִּוְעָנוּ // וּכְבוֹדָךְ יִיגְעָנוּ / וּבִית בְּבִית
הִיגְעָנוּ

כֹּךְ הוּא מְגִיעֵי בֵית בְּבִית שְׂדֵה בְּשֵׂדָה יִקְרִיבוּ עַד אִפְסֵי מָקוֹם
וְהוֹשַׁבְתֶּם לְבַדְכֶּם בִּקְרֵב הָאָרֶץ
וְנֹלְמַעַן בֵּית יי אֱלֹהֵינוּ אִבְקֶשָׁה וְטוֹב לָךְ
וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל

אל נא

ד אֶרֶץ אֲשֶׁר הָיְתָה כֹּלָּה פְּרָצוֹת / גְּדֻרָּתָהּ וְקִידְשָׁתָהּ מִכָּל אֶרְצוֹת
טְהוֹר מִטָּמֵא אֶתָּה מִמָּצִיא / וְיִקָּר מְזוּלָּל אֶתָּה מוֹצִיא
אֶרֶץ זָרִים וְאֶדְמַת נָכָרִים / נִתְּתָה לְזֶרַע עִם נִיפְרִים
נִחַלְתָּ טָמְאִים טִיהַרְתָּה לְטְהוֹרִים / וַיְרוּשֶׁת אֲרוּרִים בִּירְכָתָה לְכָרוּכִים
אֲחֻזּוֹת עַמִּמֶּיךָ הָאֲחֻזָּתָה לְנָעִי[מִים] / סְגוּלַת עֲבָדִים הַחֹרְתָה לְאֲדוֹנֵיהֶם
לְהוֹדִיעַ כִּי עֶבֶד וְכָל אֲשֶׁר לוֹ לְאֲדוֹנָיו / כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יְהִי לְאֻחִיו
אֶרְצוּ וְקִינְיָנוּ שָׂתָה לְקוֹנָיו הֵם גּוֹי קְדוֹשׁ

ה אֹפְכֻכוּ וְנִבְכֻכוּ כָּל יוֹשְׁבֵי כְנָעַן // וְנָמּוּ עִתָּה יָקוּם אֱמֹר אֲרוּר כְּנָעַן
בְּשׁוּמָעָם כִּי בְרוּכִים בָּאִים לִירֵשׁ אֶרֶץ כְּנָעַן // יָרְאוּ כִּי כָאֲרִי וּכְלָבִיא הוּא
מ . . . [צִם]

- 31 וסורו... קשובים: לפי איכה ד, טו: 'סורו טמא קראו למר'.
32 יפה נוף: ירושלים. ניגענו: טימאנו. וביופי פינו: אולי צ"ל: וביפיפנו, וגם בקרובה לבמדבר כה, ג, ש' 15: יופי פה. וכאן כינוי לבית המקדש או לירושלים. יש כאן משחק אותיות: יפה נוף — יופי פינו. ובית בבית: רמז לחורבן שני בתי המקדש, ע"י בשורה הבאה.
33 כל... הארץ: יש' ה, ח. הפטרת הסדר, ע"י מאן, שם. הפסוק נדרש באיכ"ר פתיחתא כב: 'הוי מגיע בית בבית... הגעתם חורבן ראשון לחורבן שני, מה חורבן ראשון ציון שדה תחרש, אף חורבן שני... מי גרם למקום ליחרב? — על שלא הניחו מקום שלא עבדו לעבודה זרה'.
34 ו... לך: תה' קכב, ט. וטוב: כך בכתה"י. במקרא: טוב.
ד תוכן הפיוט: ארץ-ישראל הובטחה לעם ישראל הטהורים והוצאה מידי הכנענים הארורים.
36 ארץ... ארצות: לפי משנת כלים א, ו: ארץ-ישראל מקדשת מכל הארצות. פרצות גדרת: לפי עמוס ט, יא.
37 טהור... מוציא: לפי איוב יד, ד: 'מי יתן טהור מטמא' ויר' טו, יט: 'ואם תוציא יקר מזולל'.
38 נתתה... ניכרים: לפי יש' סא, ט: 'כל ראייהם יכירום כי הם זרע ברך ה'''.
39 וירושת ארורים: הכנעניים, לפי בר' ט, כה: 'ארור כנען: עבד עבדים יהיה לאחיר'.
41 להודיע... לאדוניו: לפי הכלל: מה שקנה עבד קנה רבו (פסחים, פח ע"ב).
ה תוכן הפיוט: מיוסד על וי"ר יז, ו, עמ' שפד: 'ונתתי נגע צרעת. תני ר' חייא, וכי בשורה היא להם שהן באין עליהם נגעים? — תני ר' שמעון בן יוחי, כיון ששמעו כנענים שישאל באים לארצם עמדו והטמינו ממונם בכתלים ובשדות, אמר הקב"ה, לא הבטחתי לאבותיהם שאני מכניס את

45 גַּם מֵה נַעֲשֶׂה / וְאִיפּוֹא נַחֲסֶה // דִּיבְרוּ זֶה לָזֶה / פָּזָה וְכָזָה
 דֶּרֶךְ אֹמֶה זֶה תִּגְרַשׁ וְתוֹרִישׁ // כְּגִפֶּן אֲשֶׁר תִּשְׁרַשׁ ... ש
 הַחֲבִיאוּ זֶהְבֶּם וְהִטְמִינוּ כֶּסֶף[ם] // בְּתוֹךְ בִּינִינִי אֲבִי ...
 וְחִשְׁבָּתָה תַּת נִגְעִים בְּבִתִּי חֲצֹר[תָם] // לְגִלּוֹת לְעַם זֶה ... [אֲזַרְזֹתָם]
 זִיו שְׁקֶצְרוֹרוֹת / אִם לִשְׁקַע בְּקִי[רוֹת] // אֲבִינֶהֱם נַח[קִרוֹת]
 50 חֲזִיוֹן יִרְבְּקוֹת יִרְבֶּק חֲרוֹץ צָפוֹן // וְדִמְיוֹן אֲדַמְ[תָם]
 טְפִילַת מִרְאָה שְׁפֹל מִן הַקִּיר // בְּנִית
 יָה בַּעַת הַיִּפְּיִר מַעֲבִידֶהֱם // נָם יִבו
 אל נא
 [לעו]לם

ונתתי

[לג] שבעה כנידרשת בשבעה מ ...

בניכם לארץ חורבה, אלא אל ארץ מלאה כל טוב הה"ד ובתים מלאים כל טוב (דב' ויא), מה הק' עושה? — מגרה נגעים בחור ביתו, וכשהוא סותרו מוצא בו סימא (=אוצר). שדהו נשרפת, ומתוך שהוא הופכה מוצא תחתיה סומא'. השווה תו"כ מצורע, נגעים פרשה ה, ד עג ע"א; במכילתא, מסכתא דריח, פתיחתא בשלח, עמ' 76, נוסף: 'כיון ששמעו כנעניים שישאל נכנסין לארץ עמדו ושרפו כל הזרעים, וקצצו כל האילנות וסותרו את הבנינים וסתמו את המעינות וכו'; תנח' בשלח, א. אובכו ... כנען: יושבי כנען פחדו שמא תקוים עתה הקללה 'ארור כנען'. אובכו: לפי יש' טז: וייתאבכו גאות עשן, עי' ברש"י שם שהוא משורש 'בך' — נבוך, וכן בפירוש שד"ל שם.

43 ברוכים: בני ישראל. לירש: לשון חכמים במקום 'לרשת'. כארי וכלביא: לפי במ' כג, כד.

44 דרך ... תשרש: לפי תה' פט-י: 'גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעם ... ותשרש שרשיה'.

46 לעם זו: ישראל, לפי יש' מג, כא.

48 52-49 זיו ... נם: לפי וי' יד, לו: 'וראה (הכהן) את הנגע והנה הנגע בקירות הבית שקערורות ירקרקות או אדמדמות ומראיהן שפל מן הקיר'. זיו: מראה, עי' עיוני לשון, עמ' קצב. ירקרק חרוץ: לפי תה' סח, יד.

1 תוכן הפיוט: מיוסד על מאמר חז"ל שהובא במקורות שונים: 'כל השביעים חביבין ... בארצות השביעי חביבה. ארץ, אדמה, ארץ, גיא, צייה, שתייה, תבל, והוא ישפוט תבל בצדק' (תה' ט, ט) (פסיקתא דר"כ, בחדש השביעי, עמ' 344; וי"ר כט יא, עמ' תרפא). בפיוט שלפנינו הסדר: ארץ, אדמה, ארקה, גיא, נשייה (במקום צייה ושתייה) חלד (חסר במקורות הנ"ל), תבל, באבות דר"נ נ"א, עמ' 110: ארץ, אדמה, ארקה, חרבה, יבשה (חסר במקורות הנ"ל), תבל, חלד (נמצא בפיוט).*

הרעיון שהארץ נענשת מיוסד על מדרש וי"ר ז, ה, עמ' שפב, לסדר שלפנינו: 'כי תבאו אל ארץ כנען שבעת עממים ואת אמר ארץ כנען? — רבנין אמרין: רמזו חם חטא וכנען לקה, אף כן ישראל חוטאין והארץ מתקלקלת'. כל שם משמות הארץ נדרש בידי הפייטן על חטא האדמה — העם, עונשם ושכרם.

* באדר"נ נ"ב, עמ' 119: עשרה שמות נקראת ארץ: ארץ, אדמה, יבשה, חרבה, תבל, חלד, ארקה, ראשית, גיא, שדה. גם ניתנים שם טעמים לכל שם ושם. גם במדרש משלי פ"ח סי' ט נמנו עשרה שמות וניתנים טעמים

[להי]ות גוי אחד [בְּאַרְץ] // ... כְּשֵׁמָה קְרָאוי אֶרֶץ
וְאִם תַּחֲטָא אֶרֶץ ... קא ... // על אֶרֶץ

לְזִבַת הַקְרוּעָה אֲדָמָה // אֲשֶׁר לְאָדָם הִיא דֹמָה
[ח] // תְּכִיב כְּמוֹ מִזְבַּח אֲדָמָה

60

לְטַפּוּלָה גַם בְּ[נִי]נוי אֶרְקָה // מְלָאָה כָּל טוֹב וְלֹא רִיקָה
יְסוּדָתָהּ מַחֲטָא אִם תְּהִי מְרוּקָה // ... תָּה צֶדֶק לָהּ תְּהִי מְרִיקָה

לְכָלוּלָהּ וְגַם גֵּיא נְקִיב שְׁמָה // וְכָל גֵּיאָה אֲשֶׁר בָּהּ יִאֲשִׁימָה
לְכֵן בְּחַטָּא גֵּיאִים שְׁלֹמָה // וּבִזְכוּת עֲנִיִּים הִיא שְׁלֹמָה

לְמַכְנוּנָה וּקְרוּעָה נְשִׁיָּה // וְהַכְּרִית הַכְּרוּתָהּ לָהּ לֹא נְשׁוּיָה
נְטַמְאָתָם בָּהּ תְּהִי לְשִׁאָּה // נְטַהַרְתָּם בָּהּ תְּהִי לְשִׁעִיָּה

65

לְסוֹב נַחֲלַת קְרוּעָה חֶלֶד // הָעוֹשֶׂה חֶלֶדָה כְּמוֹ גֶּלֶד

57-58 [להי]ות ... ארץ: 'ארץ' על שם גוי אחד בארץ (יח' לו, כב); במדרש משלי, שם על שום 'שבני אדם רצין בה'.

59-60 לזבת ... דומה: לדעת מ. זולאי צ"ל בראש כל בית 'כי תבואו אל ארץ', והפייטן ר"ל: כי תבואו לארץ וזבת חלב ודבש, הנקראת אדמה משום לאדם ... דומה: לפי בר' גיט; במדרש משלי ובאדר"נ: 'אדמה שממנה נוצר אדם הראשון, שנאמר וייצר ה' את האדם עפר מן האדמה'. חביב ... אדמה: השווה ירושלמי נויר פ"ו ה"ב, נו ע"ב: 'אמר ר' יודה בן פזי, מלא תרוד אחד נטל הקב"ה ממקום המזבח וברא בו אדם הראשון. אמר: הלא ייברא ממקום המזבח ותהא לו עמידה, הדה הוא דכתיב וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה (בר' ב), וכתיב מזבח אדמה תעשה לי (שם' כ). מה אדמה שנאמר להלן מזבח אף כאן מזבח'; עי' בר"ר יד, עמ' 132 בסגנון אחר; מדה"ג בראשית, עמ' עח.

61-62 לטפולה ... מריקה: לאדמה הנקראת 'ארקא' (לפי יר' יא) אם תהיה מרוקה (=נקיה) מחטא, תמלא כל טוב ולא ריקה (=ארקא), ויריקו לה צדק. חט: חטא כתיב מצוי בכתב יד. במדרש משלי: ארקא — שברחה לפני הקב"ה בשעה שרצה ליתן (את) לישראל התורה על הר סיני, ודורש ארקא — ערקה, ברחת בארמית.

63-64 לכלולה ... שלומה: בעוון הגאים, הארץ, הנקראת 'גיא', נענשת, ושלוש לה בזכות הענווים. שילומה: עונשה, לפי הושע טו: 'באו ימי הפקדה באו ימי השלם'. שלומה: תואר על משקל גדול, ואינה שם עצם (עי' מ. זולאי, עיוני לשון, עמ' רטז).

65 למכונה ... נשויה: השם 'נשייה' רומז לכרית שלא תשכח (=נשויה) לארץ לפי וי' כו, מב: 'וזכרת את בריתי יעקב ... והארץ אזכור'.

66 שאיה: שממה. שעה: פנייה, ריצוי מן 'שעה', עי' לעיל קרובה ט, שו' 63.

67 לסוב ... גלד: העולם נקרא 'חלד' משום שהוא נעשה חלודה כמו גלד (=עור האדם, לפי איוב טו, טז). רש"י בתה"ט, מטא מפרש: חלד — היא הארץ על שם שהיא נושנת וחלודה; במדרש משלי שם: חלד — שבני אדם חלודים בה' ('חלד' במובן חפר באדמה, קבר, עי' מלון בן-יהודה, ערך חלד); בכ"י קי: העשויה חלודה כמו חלד — כמו חֶלֶד, חולדה, החופרת ונטמנת בעפר, עי' ירושלמי

דומים, קצתם אלה שבאבות דר"נ. בפיט שלפנינו הטעמים ברובם שונים מאלה שבמדרשים. במדרשים מאוחרים כגון סדר רבה דבראשית (בתי מדרשות לוורטהיימר כרך א, עמ' כד, כט; ראיות יחזקאל (שם כרך ב, עמ' קכח). בפרקא דרבינו הקדוש, מהדורת שענבלום, בבא דשבעה — אין טעמים).

עלי צבי לצדיק תסלסל בסלד // פהפרישכם בה בין סב לילד

לפקודה בשם פקודת תבל // ובהיפקד צוון יושביה תיאבל
צימחה מוטעם בכל תוכל // ומנוחתה שמיטה יויבל

70

לקנות צבי צבאות גוים // בזאת תאכלו חיל גוים
רעות בכל אשר היו יגיעים // היא מיטמא בנגעים

לשוב ולראות שלום רשעים // שלום רשעים היא שילום רשעים
תמור פן מחניפים לרשעים // אבל אין שלום אמר יי לרשעים

ובכן ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם

75

אחזתכם מיטמא בנגעים בנגעים לגלות גנוזיה

71

שבת פי"ד ה"א, יד ע"ג: 'למה הוא מושל כל באי העולם כמו חולדה? אלא מה החולדה הזאת גוררת ומנחת ואינה יודעת למי מנחת, כך הן כל באי העולם גוררין ומניחין . . . ואינן יודעין למי הן מניחין, והו' שכתוב יצבר ולא ידע מי אוספם' (תה' לט, ז). לשוב נחלת: לפי במ' לו, ז: ולא חסב נחלה. ר"ל גינצבורג מבאר: עניין חלודה סתום במדרשים, אבל מפורש במקום אחר במדרש תהלים, פי"ז יג: 'ממתים מחלד — אלו הנחבאים מפני הצוררים עד שעלתה גופם חלודה'. והפייטן באומרו 'העושה חלודה כמו גלד' עלי צבי לצדיק, ר"ל שהארץ מעלה חלודה על הגופים הנאים של הצדיקים; ע' בהערות בובר למדרש משלי שם.

עלי . . . לילד: קשה; ר"ל גינצבורג מבאר: הארץ רוקדת משמחה (=תסלסל בסלד) אם אתם מקיימים מצוות והדרת פני זקן (וי' יט, לב) ואתם מפרישים בין נער לזקן, וצ"ע, וכי מה עניין הידור זקן לכאן?

לפקודה . . . תיאבל: הארץ נפקדת בשם 'תבל' משום שתיאבל בעוון יושביה.

צימחה . . . יויבל: השווה ספרי דברים, פסקא לו, עמ' 70: 'למה נקרא שמה תבל? — שהיא מתובלת בכל, שכל הארצות יש בזו מה שאין בזו . . . אבל ארץ-ישראל אינה חסרה כלום; במדרש משלי שם: 'תבל — שהיא מתבלת בפירותיה'.

לקנות . . . גוים: כי תבאו אל הארץ לכבוש שבעת העמים (=צבאות גוים). תאכלו . . . גוים: לפי יש' סא, ו.

רעות . . . בנגעים: כדי שתוכלו לירוש חיל גוים ויגיעם, הארץ מיטמאה בנגעים.

לשוב . . . רשעים: קשה, ואולי ר"ל ששלום רשעים הוא זמני והוא שילום (=גמול) לרשעים, והפייטן מבאר את עצמו בהמשך השורה. שלום . . . רשעים: במקום שלום יהיה שילום (=עונש) לרשעים, כמו שכתוב 'ושלמת רשעים תראה' (תה' צא, ח), וכדברי חז"ל 'שלות רשעים סופה תקלה' (יומא פו עב).

תמור . . . לרשעים: אמנם לפעמים מותר להחניף לרשעים שהשעה משחקת להם. ע' תנח' תולדות, ח: מחניפין לרשעים בשעתן; בבלי סוטה מא ע"ב, אבל בסופו של דבר, אין שלום אמר ה' לרשעים — יש' מח, כב.

תוכן הפייטנים: ארץ-ישראל מקודשת מכל הארצות ועיני ה' בה לשומרה ולפקד עוונה. הארץ מיטמאה בנגעים ותטמא ותחרב אם בני ישראל ילכו בדרכי הגוים. הפייטן מתאר את חורבן הארץ, בית המקדש והסנהדרין, ומסיים בתפילה לשיבת ציון וחיידוש הברית והשבועה בין ה' לישראל ולארצו.

אחזתכם . . . גנוזיה: כבר העיר ר"ש ליברמן על מקור הדברים בתו"כ מצורע פ"ה ה"ו, עג ע"א:

76

גְּנוּזִיָּה אֲשֶׁר חִיבְּאוּ דָרֶיָהּ	דָּרֶיָה פְּלוֹא חֲשׂוּבִים הֵם
הֵם וְדָמָם וּמְמוֹנָם	וּמְמוֹנָם . . . אֶל זְרוֹתָם
זְרוֹתָם תִּזְרוּ וְתַעֲשׂוּ חִירָם	חִירָם פֶּן תּוֹכָה טוֹבָה
טוֹבָה [וְרַחֲבַת] יָדִים	יָדִים אֶל תִּטְמְאוּ בָּהּ כָּהֵם
כָּהֵם וּכְחֻקוֹתֵיהֶם כְּלִי לִילָף]	לִילָף . . . עַלִּי מַעֲגְלִיָּה
מַעֲגְלִיָּה אֶל תַּעֲשׂוּ נוֹעַ	נוֹעַ תְּנוּעַ מִפְּנֵי סִיק . . .
סִיק . . . הַתְּמַדָּת צִינִיִּים	צִינִיִּים אֲשֶׁר כְּיוֹנִים פְּקוּחוֹת
פְּקוּחוֹת וּפּוֹקְדוֹת כָּל צִדְדֶיהָ	צִדְדֶיהָ . . . פ . . . קִיבוּעִיָּה
קִיבוּעִיָּה עַל תּוֹהוּ וָעַל רוּחַ	רוּחַ נוֹשֶׁבֶת וְהִיא שׁוֹתָה

ר' ישמעאל אומר, אחותכם — אחותכם מיטמא בנגעים, אין אחות גוים מיטמא בנגעים. הפייטן רמז לתו"כ הנ"ל מדבי ר' ישמעאל. בתו"כ פרשה ה' ה"ד, עג ע"א: 'ונתתי נגע צרעת. א"ר יהודה, וכי בשורה היא להם שבאים עליהם נגעים?' ר' יהודה תמה ולא נתן תשובה, אבל ר' ישמעאל רמז לרעיון של רבי שמעון בן יוחאי שהנגעים הם בשורה לישראל שעל ידיהם יגלו את הגנוזים — האוצרות ע"י לעיל, שר' 43 (חזנות יניי, עמ' רל). מיטמא: מיטמאה, ע"י אפשטין, מבוא לנוה"מ, עמ' 1248.

77 דריה . . . הם: הכנענים דרי הארץ, לפי דנ' ד, לב: 'וכל דארי ארעא כלה (=פלוא) חשובין' (ר"ל גינצבורג).

78 הם . . . זרותם: השווה תנח' בוכר שמיני, י: 'התיר דמם של שבעה עממין ונכסיהן' (ר"ל גינצבורג, שם). והשווה ירוש' ב"ק פ"ד ה"ג, ד ע"ב: 'ראה ויתר גויים (חבקוק ג) — התיר ממונן של גוים . . . ר' יוסי בן חנינה אמר הורידן מנכסיהן'; ע"י בפירושו של ר' ישראל לוי לירוש' ב"ק שם (ד"צ קדם ירושלים, עמ' 112–115. אל זרותם: צריך לנקד אֶל זרותם — כלומר התיר רק כספם וזהבם, אבל לא עבודה זרה שלהם, שהיא אסורה בהנאה כמו שהולך ומפרש (ר"ל גינצבורג).

79 זרותם . . . חירם: לפי דב' ז, כה—כו: 'פסילי אלהיהם תשרפון באש . . . כי חרם הוא, ורומז ליש' ל, כב: 'חרם כמו דוח'; השווה ספרי דברים, פסקא צו, עמ' 157: 'ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דב' יג'יח). . . כל הנהנה מעבודה זרה יוליד הנאה לים המלח'; משנה ע"ז ג, ט. חרם . . . טובה: פן תיענש הארץ הטובה בעונכם.

80 ידיים . . . כהם: עבודה זרה מטמאה את הידים כשם שעובדיהם מטמאים, ע"י בבלי שבת, יז ע"ב וירושלמי שם פ"א ה"ד, ג ע"ג; ע"י ג. אלקן, 'טומאת נכרים' ב'מחקרים בתולדות ישראל' כרך א, עמ' 121, על טומאת ידיים ע"י משנה עדיות הו.

81 כהם . . . מעגליה: לפי ו' יח, ג: 'ובחקותיהם לא תלכו'.

82 מעגליה . . . סיק: התרחק (=נוע) מדרכי עבודה זרה לפי משלי הו: 'נעו מעגלותיה לא תדע'. סיק . . . : ר"ל גינצבורג מציע להשלים: סיקור ור"ל: ארץ-ישראל תחרב (=תנוע) מעון בנותיה המשקרות עיניהן, וצ"ע.

83–84 סיק . . . פקוחות: עיני הקב"ה אשר הן כיונים על אפיקי מים (שה"ש ה, יב), פקוחות ופוקדות את הארץ מכל צד וכל אשר נקבע בה (ר"ל גינצבורג).

85 קיבועיה . . . רוח: השווה בבלי חגיגה יב ע"ב: 'ר' יוסי אומר . . . הארץ על מה עומדת? — על העמודים, שנאמר המרגיו ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון (איוב ט). עמודים על המים, שנאמר לרוגע הארץ על המים (תה' קלו). מים על ההרים, שנאמר על ההרים יעמדו מים (שם קד), הרים ברוח, שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח (עמוס ד), רוח בסערה, שנאמר רוח סערה עושה דברו (תה' קמח). ובשינויים קלים בירושלמי חגיגה, פ"ב ה"א. ר"ל גינצבורג משער שמקור דברי הפייטן בסדר רבה דבראשית (בתי מדרשות לוורטהיימר ח"א, עמ' כט) שהארץ עומדת על מים והמים על תהום, ותהום על תהו, ותהו על מים והמים על רוח, ואין הכרע בדבר; ע"י מדה"ג

שֹׁתֶה מִן יַד אֲשֶׁר לָהּ תֵּלֶת	תֵּלֶת לָהּ שְׁבִיעֵת תִּינוּאִים
תִּינוּאִים מִהֵיֹת לְעוֹלָם שְׁמָה	שְׁמָה אִם תְּהִי רְצִיתָם
רְצִיתָם [ק]יִנְאָה	[ק]יִנְאָה גְדוֹלָה וְחִמְלַת צֶדֶק
צֶדֶק מְלָאָה יִמִּינָךְ לָהּ פֶּתַח	פֶּתַח שְׁעָרֶי . . . ת אֲשֶׁר עוֹרְעָרוּ
עוֹרְעָרוּ [נ]גַם סֹגְרוּ	סֹגְרוּ כִּי נִרְאָה בּוֹ נֶגַע
נֶגַע אֲשֶׁר נִישָׁתְנָה מֵרָאוּ	מֵרָאוּ בְּאַרְבָּעָה דִּמְיוֹנוֹת לָקָה
לָקָה כְּמַצוֹרַע מוֹחֶלֶט בֵּן	בֵּן לֹא תַעַשׂ יִדִּיוֹתֶיךָ
יִדִּיוֹתֶיךָ רִפָּא וְגַם טְהַר	טְהַר נִיגְעֵי בֵּית חֵיִינוּ
חֵיִינוּ נִקְרָאתָה זֶה	זֶה וְעֹבְדָתָה בֵּית וְעֹבֵדָךְ
וְעֹבֵדָךְ צִדִּיק בְּנִיגְעוֹ הוּא	הוּא [ו]אָנוּ וְאָבְלוּ דְלִתְיוּ
דְלִתְיוּ טוֹבְעוֹ בְּתַחֲתִית גִּיָּא	גִּיָּא שְׁמָה וּכְאֻמָּה בֵּן בִּיתָה
בִּיתָה מִיּוֹם חֶרֶב בְּרָכָה אֵין	אֵין יוֹם שְׁאֵין בּוֹ קָלְלָה
קָלְלָה תִּהְפֹּךְ לְבִרְכָּה	

בראשית עמ' יז-יח: הגדות היהודים ח"א, עמ' 6. קיבועיה: יסדותיה, עמדיה וכן ב"ח לחנוכה לר' פינחס הכהן נר חנוכה טעון ברכה בקיבוע עמיסתר. בספלי-שמן הקבוע (ע"מ. זולאי, ידיעות המכון לחקר השירה, כרך א, עמ' 165). רוח . . . שותה: לפי משלי כה, כג: 'רוח צפון תחולל גשם'. שותה . . . תינואים: הארץ שותה מידו של ה', בתנאי שישמרו את מצוותיו לפי דב' יא, כג-יד: 'והיה אם שמע תשמעו אל מצותי . . . ונתתי מטר ארצכם', והשווה שהש"ר פ"א, ט: 'דמיתך רעיתי'. רבנן אמרי רעיתא דעולמי (=רעותא, רצונו של העולם) שקיבלו תורתו, שאילו לא קיבלוה הייתי מחזיר עולמי לתהו ובהו', ובבבלי שבת פח ע"א: 'מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם: אם ישראל מקבלין את התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו'. תלת: תלתה. תינואים: תנאים.

- 87 תינואים . . . רציתם: אם תשמרו על התנאים הארץ לא תהיה שממה.
 89 צדק . . . ימינך: תה' מח. יא.
 91 נגע . . . לקה: אם הנגע נשתנה לארבעה מראות נגעים, הרי המנוגע נסגר לשבעה ימים או נטמא טומאה מוחלטת, לפי משנת נגעים א, ג. דמיונות: מראות.
 92 ידידותך: כינוי לציון והר הבית לפי תה' פד, ב: 'מה ידידות משכנותיך'.
 93 בית חיינו: כינוי לציון, וכן בהפטרה: 'רחם על ציון כי הוא בית חיינו'.
 94 זה: כינוי לה', לפי שמות טו, ב. בית וועדך: כינוי לבית מדרש, לסנהדרין, עי' בר"ר א, יא, עמ' 10.
 95 ואבלו דלתיו: לפי יש' ג, כו.
 96 וכאומה כן ביתה: לפי יח' טז, מד: 'הנה כל המשל עליך ימשל כאמה בתה'. הפייטן הפך את המשל לכאומה (=אמה) כן ביתה (=בתה) ז. א. כשם שהאומה גלתה וחרכה כך גם ביתה, בית המקדש נחרב, ואולי יש לשים מפיך בה"א של אומה והיחיד הוא אום = אם, ובסגנון א"י הכתיב לבתה — ביתה, מלא. השווה ירוש' סנהדרין ספ"ב, כ ע"ד, בתוכחת על ר' יהודה נשיאה: 'כבת כן אמה, כאמה בתה, כדור כן הנשיא, כנשיא כן הדור, כמזבח כהגיר. ובבר"ר פא, עמ' 952, 'ככית כן האמה' (רי"ג אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 1241).
 97 ביתה . . . קללה: לפי משנת סוטה ט, יב: 'רבן שמעון בן גמליאל אומר: מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה'.

ח (בְּרֶכֶה) תִּתְּנֵנוּ / לְחַיִּים [תִּתְּנֵנוּ] / לְטוֹבָה תוֹתִירֵנוּ / וְלִפְלִיטָה
100 תִּשְׁאִירֵנוּ / וְלִשְׁמֵךְ תִּקְדִּישֵׁנוּ חֶלֶק וְחֶבֶל וְגוֹרֵל / וְגַם אֲנַחְנוּ נִקְדִּישְׁךָ
לָנוּ אֱלֹהִים וְאֲדוֹן וְמֶלֶךְ בְּשֵׁלוֹשׁ קוֹדֶשׁ כֹּכ [ויקרא]

ט בְּאֶרֶץ וּבְחוּצָה לָהּ בְּבֵית וּבְגִלּוֹת וּבְכָל צֶד יַעֲנוּ וַיֹּאמְרוּ
קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קְדוֹשׁ מְגוֹי נִחְלָתְךָ / קְדוֹשׁ מְאֹם יִרְשָׁתְךָ / קְדוֹשׁ מְ[עַם] אֲחֻזָּתְךָ
105 קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קְדוֹשׁ אֲרָצוֹת גּוֹיִם הַיִּנְחָלְתָּנוּ וְלֹא בְּצִידְקוֹתֵינוּ
קְדוֹשׁ אֲזַ עֲמַל לְאֻמִּים הוֹרִשְׁתָּנוּ וְלֹא בְּיִשְׁרוֹתֵנוּ
קְדוֹשׁ סְפוּגֵי עֲמָמִים הֶאֱחָזְתָּנוּ וְלֹא בְּכֹחַ מַעֲשֵׂינוּ

לעומתם כל יאמרו

מִמְקוֹמוֹ יִקְנֶה לְאֶרֶץ וַיָּשִׁיב שְׂבוּתָהּ
110 מִמְקוֹמוֹ יִזְכּוֹר בְּרִיתָהּ נִיקִים שְׂבוּעָתָה
מִמְקוֹמוֹ יִרְפֶּה שְׁבָרֶיהָ וַיִּטְהַר נִגְעֶיהָ

פעמים

כי יהיה זב

פח / ויקרא טו א

תוכן הקרובה: הויבה והצרעת נגרמות על ידי חטאי לשון הרע, ליצנות וגאווה, ובייחוד חטאות נעורים, אבל אם האדם חוזר בחשובה ייסוריו נחשבים לייסורים של אהבה. תנאי הכפרה והרפואה הם שברון הלב, חרטה ותפילה לה'. המכה והרפואה תלויות באדם — במעשיו הרעים והטובים, בריאותו של האדם תלויה במזיגה שבגופו בין המים לדם. אם האדם זוכה שיווי המשקל ביניהם תקין, ואם האיזון ביניהם מופרע, הדבר גורם לזיבה ולמחלות. לדעת חז"ל והפייטן חטאי העגל והמתאוננים הם שהביאו את המחלות על בני האדם. הפייטן מפייט כמה מהלכות זבים שבתורת כהנים, ומסיים באפסות האדם ובבקשה שה' ירפאנו ממחלות ומייסורים.

א אֲשֶׁרִי קָאָב תִּיִסְרֵנוּ // בַּל בְּקָאָב תִּימְסְרֵנוּ

108 ספוני עממים: האוצרות הטמונים של הכנענים.

א תוכן הפיוט: חטאי האדם ויצרו הרע מנעוריו גורמים למחלות הויבה והצרעת.
1 אשירי... תימסרנו: ייסורי הזב הם סימן של אהבה וכפרת עוונות, כפי שיוצא מן הפסוקים שהביא הפייטן להלן בשורות 11, 12: 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה'. הפייטן מתפלל שה' לא ימסרנו בידי הכאב דורש את המלים קָאָב—קָאָב, השווה מדרש שו"ט, מזמור צד, עמ' 418: 'ר' אליעזר בן יעקב אומר, הרי הוא אומר כי את אשר יאהב ה' וכו' אל תקרי וכאָב אלא וכאָב, מי גרם לכם לרצות לאביכם שבשמים? — הוי אומר הייסורין'.

גם בחייו תאסרנו // דם בזיבה אם [יקרנו]

המיטמא בטוהר עשיתו // ויצרו לטמאות אם הסיתו
זובו מינו ומשפטו ו[אתו] // ח [תו]

טומאתו בו אם קץ במוסרו // [יחז] ק עליו מוסירו⁵
[פי] הענוה בסאורו מיפוסרו // לכן יהיה זב מבשרו

כך וידבר יי אל משה ואל אהרן לאמר דברו אל בני ישראל ואמרתם
אליהם איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא

- 2 ... [יקרנו]: האדם שלקה בזיבה וכדם כאילו נאסר בחייו.*
- 3-4 המיטמא ... הסיתו: האדם נכרא בטהרה, אולם היצר הרע מסיתו לטומאה ועונשו יוצא מגופו — בייסורי זיבה, השווה וי"ר יח, א, עמ' ת: 'כך אמר הקב"ה לאדם זה: ראה שאני טהור ... ונשמה שאני נותנה לך טהורה היא, אם אתה מחזירה לי כדרך שאני נותנה לך — מוטב, ואם לאו — אני שורפה לפניך'. זובו ... ו[אתו]: לפי חבקוק א, ז; השווה וי"ר יח, ב, עמ' תד: 'דבר אחר, איום ונורא הוא [ממנו משפטו ושאתו יצא], שלקו בזיבה ובצרעת, לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להן, איש איש כי יהיה זב מבשרו, ודורש שמבשרו — יבוא עונשו.
- 5 טומאתו ... מוסירו: אם האדם קץ במוסרו — סר מהדרך הטובה, יתגברו עליו יסוריו, [יחז] ק ... מוסירו: לפי יש' כח, כב; השווה וי"ר שם, ה, עמ' תיב: 'בשר ודם מכה את האדם על-ידי עדים, והק' מכה אדם על-ידי עצמו'. בתנח' בובר תזריע: 'ממנו משפטו ושאתו יצא, שבשעה שהוא חוטא מביא עליו ייסורין מגופו'. קץ במוסרו: השווה קרובה פה, שו' 5.
- 6 [כי] ... מבשרו: בגלל חטאי האדם מנעוריו — הוא נענש בזיבה, בסאורו: סאור, שאור — סור הוא היצר הרע שבאדם, השווה בר"ר לז, עמ' 320: 'כי יצר לב האדם רע מנעוריו', עלובה העיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה ... , עלוב סאור שמי שבודה אותו מעיד עליו שהוא רע', עי' ערוך ערך, סאור; מכילתא דר"י משפטים פ"ח, עמ' 311: 'גר לפי שסיאורו רע לפיכך מזהיר עליו הכתוב'; עי' ר"ש ליברמן, קרית ספר, כרך יב (תרצ"ה), עמ' 65; ש. אברמסון מבאר 'שאור' — עיקר ושורש, והפייטן ר"ל כי העווה משאורו — מעיקרו ושורשו נטה לחטא (לשוננו יג, עמ' 122), מיבוסרו: מימי נעוריו כשהוא בוסר. השווה וי"ר ח, א, עמ' שצ: 'איש איש כי יהיה זב מבשרו, וזכור את בוראך בימי בחורותיך (קהלת יב, א) בימי בחורותיך, בימי טליתוך עד דחילך עלך' (בימי נעירותך בעוד כוחך עליך) ושם, עמ' ת: 'בנעירותו אם חוטא — לוקה בזיבה וצרעת, לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא'.
- 7 כ... הוא: תחילת הסדר לפי מנהג א"י, עי' מאן, כרך ב', עמ' 79.

* דברי הפייטן על 'דם בזיבה' תמוהים, שהרי לפי ההלכה בתו"כ (פרק זבים, פרשתא טז, יג) רק זובו ורוקו ומימי רגליו מטמאים טומאת זיבה—טומאה חמורה, אבל לא דם ומפורש שם (הלכה ר): 'יכול הדם היוצא מן האמה שלו יהיה טמא? ת"ל הוא. הוא טמא ואין דם היוצא מן האמה שלו טמא אלא טהור. ועוד שם בפרק א, ה"ז: 'טומאתו כזובו — בלבין הוא מטמא ואינו מטמא בדם', ובפירוש הראב"ד לתו"כ (שם, עה ע"א) שדם היוצא מפי האמה אינו מטמא אפילו טומאה קלה, טומאת משקין, וכן בבבלי נדה נו ע"א, 'יבמות קה ע"א. אולם בתוספתא זבים ה, עב עמ' 679: 'דמעות עינו ... והדם היוצא מפיו ומפי האמה שלו מטמאין טומאת משקין'. ר"ש ליברמן בתוספתא ראשונים שם, הביא כי בתוספתא כת"י וינא חסר הקטע על טומאת דם בזב. מכל מקום לפני יניי היתה ההלכה כמו בנוסח תוספתא שלפנינו, וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהלכות מטמאי משכב ומושב, ה"ט, עי"ש בכסף משנה.

וְנֵאֱמָר וְנֹרָא הוּא מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּטוֹ וּשְׂאֵתוֹ יֵצֵא
וְנֵאֱמָר פָּנָה מִמֶּנּוּ יִתֵּד מִמֶּנּוּ קֶשֶׁת מִלַּחְמָה מִמֶּנּוּ יֵצֵא כָּל נוֹגֵשׁ יִחְדִּי
וְנֵאֱמָר עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב
וְנֵאֱמָר לֶכֶן אֲבוֹת יֵאָכְלוּ בָנִים בְּתוֹכָךְ וּבָנִים יֵאָכְלוּ אֲבוֹתָם וִידַעְתָּם כִּי אֲנִי יי
וְנֵאֱמָר אֲשֶׁר הִגְבֵּר אֲשֶׁר תֵּיַסְרֵנוּ יֵה וּמִתּוֹרֶתְךָ תִּלְמַדְנוּ
וְנֵאֱמָר כִּי אֵת אֲשֶׁר יֵאָהֵב יֵי יוֹכִיחַ וְכֹאֵב אֵת בֶּן יִרְצֶה
יִרְצֶה כְּעֹבְדֵי / יִתְרַצֶּה כְּעֹבְדֵי / לְגֹנֵן עִם עֲיָדֵי
מִגֶּן

ב מִמְּקוֹם קֹלּוֹ וְחֹמְרוֹ // נִרְאֶה לוֹ זֹב בְּאֹמְרוֹ
סְפִירוֹת וְסִתּוּרֹת בְּגֹמְרוֹ // עוֹד יוֹסִיף עַל יְמֵי גֹמְרוֹ

- 8 וְ... יֵצֵא: חֲבִיקוֹק א.ו.
9 וְ... יִחְדִּי: זְכִירָה י.ד. הַפְסוֹק נִדְרֵשׁ עַל גֹּן הָאָדָם שֶׁמִּמֶּנּוּ יֵצֵא כָּל נוֹגֵשׁ, עִי סְפָרֵי הָאֲזִינוּ, פִּסְקָא שֵׁט, עִמ' 350.
10 וְ... וְהַטּוֹב: אֵיכָה ג.ח; רִמֵּז שֶׁהָרָעָה וְהַיִּסּוּרִין יוֹצֵאִים מִן הָאָדָם מַחְטָאִיו.
11 וְ... ה': יח' ה': ה'סיום 'וידעתם כי אני ה' נמצא להלן בפסוק יג: 'וידעו כי אני ה', בכת"י קי מובא כאן הפסוק: 'אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה'. השווה וי"ר טוה, עמ' שלב: ר' אבין קרא עליה, אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה. והן קוראים על אבותיהם: אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עוונתינם סבלנו (שם ח.ז). רמז שהזיבה באה כעונש על חטאי ההורים, עי' להלן, שר' 73.
12 וְ... תִּלְמַדְנוּ: תה' צד, יב: רמז לייסורין כגורם לתשובה ולתורה.
13 וְ... יִרְצֶה: מִשׁ ג.יב.
ב תוֹכֵן הַפִּיּוּט: הֹזֵב סוֹבֵל יִסּוּרִים וּמַכּוֹבִים, עֲלִיו לִסְפוֹר שִׁבְעָה נְקִיִּים, וְאֵם רוֹאֶה זִיבָה בְּאִמְצַע עֲלִיו לְהַתְחִיל מַחְדָּשׁ, וְכָל זֶה בְּגִלּל 'פֶּשַׁע וּמִרְדּוּת'.
16 מִמְּקוֹם ... בְּאֹמְרוֹ: הֹזֵב טֵמָא אִם הַזִּיבָה נִרְאָתָה לוֹ מִפִּי הָאִמָּה וְלֹא מִמְּקוֹם אֲחֵר, הַשְׁוּוּהוּ תו"כ פֶּרֶק זָבִים פֶּרֶשְׁתָּא א.ג-ה, עה ע"א: 'כי יהיה זב, יכול אפילו זב מכל מקום יהיה טמא (אם יזוב מחוטמו או מפיו — פירוש הראב"ד לתו"כ). ודין הוא: טימא בזב וטימא בזיבה, מה זבה במקום שמשמאה בטומאה קלה משמאה חמורה, אף הזב במקום שמשמאה בטומאה קלה (=טומאת קרי) מטמא טומאה חמורה (=טומאת זיבה). והפייטן ר"ל: מִמְּקוֹם קוֹל — מִמְּקוֹם שֶׁמִּטְמֵא טוֹמֵאֵת קְרִי הַקְּלָה, וְחֹמְרוֹ — מִמְּקוֹם טוֹמֵאֵת זִיבָה חֲמֻרָה, נִרְאֶה לוֹ זֹב בְּאֹמְרוֹ — הֹזֵב אֹמֵר שֶׁנִּרְאֶה לוֹ זֹב.
17 סְפִירוֹת ... גֹּמְרוֹ: סְפִירוֹת — הֵן שִׁבְעַת הַיָּמִים שֶׁהֹזֵב סוֹפֵר אַחֲרֵי שִׁנְגִּמְרָה טוֹמֵאֲתוֹ, כִּמוֹ שִׁכְתוּב: 'וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו (וי"ט, טו.יג). סְתוּרוֹת: אִם רָאָה הֹזֵב בְּאִמְצַע שִׁבְעַת הַיָּמִים זִיבָה נֹסֶפֶת — סוֹתֵר כָּל יְמֵי הַטְּהָרָה, וְעֲלִיו לְהַתְחִיל לִסְפוֹר מַחְדָּשׁ, הַשְׁוּוּהוּ מִשְׁנֵת זָבִים פ"א, ב: 'אבל אם ראה זב אפילו יום שביעי סתר את שלפניו, והם הם דברי הפייטן להלן שורה 68: 'ימים אשר לפניו הוא סותר'. יְמֵי גֹמְרוֹ: הַיָּמִים שֶׁלִּפְנֵי הַסְפִּירָה נִקְרָאִים יְמֵי גֹמְרוֹ, שֶׁמֶּהֱמַם מִתְחִיל לִמְנוֹת יְמֵי טְהָרָה. סְפִירוֹת: הַיָּחִיד סְפִיר, עַל מִשְׁקַל אֵהֵל, אֵהֵל־רָאֵהֵלֹת, וְכֵן שֵׁם הַמַּסַּכַּת אֵהֵלֹת־רָאֵהֵלֹת בְּכִי"ו, עִי ר"נ אֶפְשְׁטִיין, מְבֹאוֹת לִסְפִירוֹת הַתְּנָאִים, עִמ' 470; א. גוֹלְדֶּבֶרְג, מַסַּכַּת אֵהֵלֹת, עִמ' 1-4: ר"ש לִיבְרַמֶּן, תּוֹסֵפוֹת רֵאשׁוֹנִים ח"ג, עמ' 96; לְדַעַת ר"ש קִלְיִין צִרִיךְ לִנְקֹד אֵהֵלֹת (סֶפֶר זִכְרוֹן לֵא.ו. רִבִּינוּבִּיץ, ת"א תרפ"ד, עמ' 75), עִי לְהֵלֶן קִרְבַּה צו, שר' 16. עוֹד יוֹסִיף עַל יְמֵי גֹמְרוֹ: אִם נִרְאֶה לוֹ זֹב אַחֲרֵי יְמֵי סְפָרוֹ לִפְנֵי הַטְּבִילָה, סוֹתֵר אֵת הַכֹּל וְחַיִּיב לְהַתְחִיל לְהִיטְהַר מַחְדָּשׁ וְלְהוֹסִיף יְמֵי טְהָרָה חֲדָשִׁים עַל יְמֵי גֹמְרוֹ, עִי תו"כ זָבִים, פֶּרֶק ד,ו, עו ע"ד: וּבִבְיָאוֹר שֶׁל בַּעַל 'חֲפֵץ חַיִּים' שֵׁם ח"ב (פִּיטְרִיקוֹב תרע"א), עמ' 29.

פֶּשַׁע מִרְדּוֹת חַיִּיבוֹ // צַחַנַת זֹבֹב וּכְאִיבוֹ
קוֹשִׁי יָמִים אִם תִּכְבּ . . . // רִיחֹק דִּינֵי יָדִיבוֹ

שְׁנוּהָ הוּא לַמָּתִים // שְׁאִירוֹ אִם יָכָתִים 20
תַּחֲיִית נַפְשׁוֹ יָתִים // תַּעֲב זֹבֹב מִיָּרֵר וּמִחָתִים

כֹּל זֹאת תִּהְיֶה טִמְאָתוֹ בְּזֹבֹב רַר בִּשְׂרֹ אוֹ חֲתִים בִּשְׂרֹ
מְזֹבֹב טִמְאָתוֹ הוּא

וְנֹ אִם לְלִיצִים הוּא יִלִּיץ וּלְעֲנוּיִם יִתֵּן חֵן
וְנֹ כִּי הוּא יִכְאִיב וַיַּחֲבֹשׁ יִמְחֹץ וַיִּדְּיוֹ תִּרְפִּינָה
וְנֹ וְזִכּוֹר אֶת בּוֹרָאֵךְ בִּימֵי בַחֲרוּתֶיךָ עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמֵי הָרַעָה 25
וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בֵּהֶם חֶפֶץ
וְנֹ נִכְוֹנוּ לְלִיצִים שְׁפָטִים וּמַהְלֹמֹת לְגֹ כִּסִּילִים
וְנֹ הָרֹפֵא לְשִׁבּוּרֵי לֵב וּמַחֲבֹשׁ לְעַצְבוֹתָם

18 פֶּשַׁע . . . וְכִאִיבוֹ: עַל פֶּשַׁע מִרְדּוֹת חַיִּיבוֹ עֹנְשׁוֹ זִיבָה קֶשֶׁה וַיִּסּוּרִים.

19 קוֹשִׁי . . . יָדִיבוֹ: רִיחֹק: הָרַחֲקָה, טוֹמָאָה בְּאַרְמִית, דִּיּוּי: כֹּאבוֹ. מִן 'דּוּי'. יָדִיבוֹ: יִכְאִיבוֹ, מַלְשׁוֹן 'מִדִּיבוֹת נֶפֶשׁ' (ו' כו, טז).

20 שְׁנוּהָ . . . יָכָתִים: הֹזֵב שִׁבְשֻׁרוֹ (=שְׁאִירוֹ) נִכְתָּם דּוּמָה לִמַּת כְּמַצּוֹרֶעַ, עִי' לַעִיל קְרוּבָה כַּח, שׁו' 3. זִיבָה וְצִרְעַת שְׁוִיִּים. הַשְׁוּוּהָ וַיִּרְיָח, א, עִמ' ת, תֵּד, תו וְעוֹד.

21 תַּחֲיִית . . . וּמַחֲתִים: חַיִּי הֹזֵב יִכְלוּ בִּיִּסּוּרָיו עַל יְדֵי זִיבָה. תַּחֲיִית נֶפֶשׁוֹ: חַיִּי נֶפֶשׁוֹ. יָתִים: יָתֵם מִן 'תָּמַם'. בַּהֲפָעִיל, בְּמוֹכֵן יִגְמֹר יִשְׁלִים. מִיָּרֵר וּמַחֲתִים: לְפִי הַפְּסוֹק שֶׁהוּבָא בְּסִמּוֹן: 'רַר אֶת בִּשְׂרֹ אֶת זֹבֹב'. וּמַחֲתִים: בַּהֲפָעִיל כְּמוֹ 'הַחֲתִים', וּמַצִּיץ מַצֵּב כְּמוֹ 'יַעֲשִׂיר' (תה' מטיז) 'יִלְבִּינוּ' (יש' א, ח), עִי' בִּפְיֹרֶשׁ רַד"צ הוֹפֵמֵן לְוִיקְרָא, עִמ' רַפָּח: ר"ש לִיבְרַמֵּן, הִירוּשָׁלַיִם כְּפִשׁוּט, עִמ' 480: ר"ח יֵלֶן, קוֹנְטֶרְסִים לְעֲנִינֵי הַלֶּשֶׁן הָעִבְרִית, שָׁנָה א (תרצ"ז-תרצ"ח) עִמ' 91, שָׁנָה ב', עִמ' 22.

22 כֹּל . . . הוּא: ו' טו, ג.

23 וְנֹ . . . חֵן: מֶשֶׁ ג. ב. לְדַעַת חו"ל הַזִּיבָה וְהַנִּגְעִים בָּאִים עַל חֲטָא הַלִּיצֻנוֹת.

24 וְנֹ . . . תִּרְפִּינָה: אִיּוֹב הָיָח. רִמּוֹ שִׁיִּסּוּרֵי הֹזֵב יָבִיאוּ לוֹ רִפּוּאָה וְכִפְרָה.

25 וְנֹ . . . חֶפֶץ: קָה' יב, א. הַפְּסוֹק נִדְרַשׁ בּוֹי"ר יח, א, עִמ' שְׁפָט, ת: 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זֶב מִבִּשְׂרֹ, וְזִכּוֹר אֶת בּוֹרָאֵךְ בִּימֵי בַחֲרוּתֶיךָ. תִּנֵּן עֲקִיבָה בֶּן מַהֲלָלָאֵל אוֹמֵר, הַסִּתְּכָל בְּשִׁלּוּשָׁה דְּבָרִים וְאֵין אֹתָהּ בֹּא לִידֵי עֲבִירָה . . . דַּע מֵאֵין בָּאתָה — מַלְחָה סְרוּחָה, וְלֹאֵין אֹתָהּ הוֹלֵךְ — לְרִימָה וְתוֹלַעַת . . . כֹּל אֱלֹהִים בִּימֵי זְקֻנָּתוֹ, אֲבָל בְּנַעֲרֻתוֹ אִם חוּטָא לֹקָה בּוֹזִיבָה וְצִרְעָה'. הַדְּבָרִים נִרְמְזִים בְּדִבְרֵי הַפִּיטֵן לְהֵלֶן, שׁו' 42: 'בַּחֲיִיּוֹ זִיבָה וְלַחַת בְּמוֹתוֹ רִימָה וְתוֹלַעַה'.

26 וְנֹ . . . כִּסִּילִים: מֶשֶׁ יט, כט. הַפְּסוֹק נִדְרַשׁ בּוֹי"ר טו, ד, עִמ' שְׁכֹ: 'נִכְוֹנוּ לְלִיצִים שְׁפָטִים וּמַהְלֹמֹת לְגֹ כִּסִּילִים, מוֹכִנִּים הֵיוּ הַדִּינִים לְלִיצִים וְלַעֲבוּרֵי עֲבִירוֹת . . . כִּיּוֹן שֶׁשְׁמַעוּ יִשְׂרָאֵל פֶּרֶשֶׁת נִגְעִים נִתִּירָאוּ. אֲמַר לָהֶן מֹשֶׁה, אֵל תִּתִּירָאוּ, אֵילוֹ לְאוֹמוֹת הָעוֹלָם, אֲבָל אַתֶּם לֹא כֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׁמוֹחַ; תִּנְח' מְצוֹרֶעַ, ד.

27 וְנֹ . . . לְעַצְבוֹתָם: תה' קמו, ב. כְּדִבְרֵי הַפִּיטֵן בְּשׁוּרָה הַבָּאָה: 'לְעַצְבוֹתָם תַּעֲלֶה, בְּרַפְאוֹת תַּעֲלֶה'.

ג תוֹכֵן הַפִּיטֵן: תַּפִּילָה לה' שִׁיקְבַּל תְּשׁוּבַת הַפֶּרֶט וְהָאוֹמָה וַיִּרְפָּאֵם מִכָּל מַחֲלָה. שִׁים לֵב לְתִיקְבוֹלַת הַנִּיגֻדִים שֶׁבְּכָל שׁוּרָה: תַּעֲלֶה-תֹאמַלָּה, נֹאמֵן-אוֹמֵן, עֲדִיךְ-עֲדִיךְ וְעוֹד.

לַעֲבֹדָתָם תַּעֲלֶה / בְּרִיפְאוֹת תַּעֲלֶה / בְּטֹל תִּיחִי מַעֲלֶה

מחיה

ברוך

30 ג יה אל נאָמן / וְרֹפֵא אֹמֶן // רְפוּאָתָךְ תִּזְמֶן / לְכָל לֶךְ יִזְמֶן
נָשׁוּב עֲדִיד / כִּי אָנֹחֲנוּ עֲדִיד // וְרַפְּיוֹן גְּדִינוּ תַחֲזֹק בַּחוּזֹק יִדִּיד
יוֹשֵׁם לְמִכָּה טְרִיָּה / חֲתוּלַת רְטִיָּה // וְלִמְכַת תַּאֲלָה / חוֹבֶשׁ תַּעֲלֶה
יַחְבֹּשׁ שִׁיבְרִינוּ / יַחְתּוּל פְּאִיבִינוּ // אָכִינוּ רוּפְאִינוּ / יָשׁוּב וְיִרְפְּאִינוּ

כֹּכ לכו ונשובה אל יי [כי הוא טרף] וירפאנו יך ויחבשנו

35 ונ רפאני יי וארפא הושיעני [ואו]שעה כי תהלתי אתה

אל נא

ואתה קדוש | יושב תהלות ישראל

ד מִמֶּךְ חַיִּי אָדָם וּמִמֶּנּוּ מִיתָתוֹ / מִמֶּךְ טוֹכָתוֹ [וּמִמֶּנּוּ] רַעְתּוֹ
מִמֶּךְ טְהָרָתוֹ וּמִמֶּנּוּ טוֹמְאָתוֹ / מִמֶּךְ אַרְוִכָתוֹ וּמִמֶּנּוּ מִכָּתוֹ
מִיִּגְיוֹנוֹ הוּא נִיגְעוֹ / וּמִבְּשָׁרוֹ הוּא זוֹבוֹ

40 עַל כֵּן הַבֶּשֶׂר אוֹ בֶּשֶׂר / וְלִכֵּן הָדָם אוֹ הָדָם

אוי מְטוּמָא[תו] . . . / בֶּשֶׂר הָדָם אָנוֹשׁ וְאָדָם

30 יה . . . יוזמן: רפואת ה' מזומנת לכל המזמין עצמו אליו (ר"ל גינצבורג). לדעת ר"ח ילון שורש
'זמן' מובנו גם 'חבר, צרף', ולפי זה פירושו: רפואתך תהא מצויה לכל הדבק בך. רופא אומן: השווה
בבלי סנהדרין צא ע"א, 'אם אתה עושה כן רופא אומן תקרא'.

32 חתולה: חיתול, לפי איוב לח, ט: 'ענן לבושו וערפל חתולתו'. תאלה: קללה, לפי איכה ג, סה: 'תאלתך
להם'. תעלה: רפואה, לפי יר' ל, יג: 'רפאות תעלה'. השווה וי"ר יח, ה, עמ' תיב: 'יר' ברכיה בשם ר'
לוי אמר, בשר ודם מכה באיזמל ומרפא ברטייה, אבל הקב"ה במה שהוא מכה הוא מרפא, כי אעלה
ארוכה לך וממכותיך ארפאך'.

34 כֹּכ . . . ויחבשנו: הושע ו, א; הפטרת הסדר לפי מחזור א"י, ע"י מאן, כרך ב, שם.

35 ונ . . . אתה: יר' יז, יד; הפסוק נדרש בו"ר טז ט, עמ' שסז לענייננו.

ד תוכן הפיוט: הרעות — המחלות והייסורים אינן באות מה' כי אם מהאדם. בו המכה. ולכן עליו
לחזור בתשובה ולקבל ייסוריו באהבה.

37 ממך . . . רעתו: השווה וי"ר טז, ח, עמ' שסב: 'אמר ר' אחא, מאדם הוא שלא יבאו חלאים
עליו . . . והסיר ה' ממך כל חלי (דב' ז, טו), ממך הוא שלא יבאו חלאים עליך'.

39 מיגיוו . . . זובו: הוֹבֵב והנגעים באים מגופו של האדם, וייתכן ש'גיוו' מובנו כאן פי האמה כמו
'גויתו'. ע"י בקרובה פד ש' 10. והוא הדין ב'בשרו' לפי וי' טו, א: 'איש איש כי יהיה זב מבשרו
זובו טמא הוא', לשון נקייה לבשר ערוה (השווה יח' טז, כו; כג, כ), ובפירוש רד"צ הופמן לויקרא,
עמ' רפח).

40–41 על . . . מטומא[תו]: אם האדם הולך בדרך הישרה, הבשר והדם שבו בטבעם הראוי, ואם לא —
הבשר והדם הופכים לזיבה ולדם של ייסורים. אולי צריך להיות: 'ולכן אדם או דם' (מ. זולאי
בח"ג), לפי הדרשה המקבילה: 'פעמים שהדם רבה על המים ונעשה מצורע, אדם או דם'. מ.
מרגליות העיר למאמר (ע"י ש' 45) 'דם רבה — שחין רבה' (בכורות מד ע"ב). דורש אדם או
הדם, אם יתחייב יתרבה בו הדם ויצטרע; ואולי דורש או דם — או, לשון קריאה של צער, כלומר:
אוי לו אם יתרבה בו הדם, שתבא עליו צרעת. ראייה לשני הפירושים מדברי הפייטן 'או הדם' 'אוי
מטומאתו'.

בְּחַיּוֹ זִיכָּה וְלֶחֶה / בְּמוֹתוֹ רִימָה וְתוֹלִיעָה
בְּ[חַיּוֹ] מִיִּשְׁמָא וּבְ[מוֹתוֹ] מְטֵמָא / ... נִבְרָא וַיִּכְמוּ לֹא נִבְרָא
וְלֹא נִבְרָא כִּי אִם לְבָרְכָךָ לְשִׁבְתְּךָ וְלֶהֱקַדִּישְׁךָ קְדוֹשׁ

45 ה' אָנוּשׁ בְּמִשְׁקַל תַּתָּהּ בּוֹ רוּחַ // פֶּן יִהְיֶה גִבָּה רוּחַ / אִם ... מֵר רוּחַ
בְּמִידָה תִּיכְנֶתָהּ בּוֹ מִים נָדָם // הֵיטָה חֲצִיּוֹ מִים וְגַם חֲצִיּוֹ דָם
גַּם בְּצִידֶקוֹ הֵיטָה כָּכָל אָדָם // לֹא דָם רָבָה עַל מִים וְלֹא מִים עַל דָּם
דּוֹלֵף הוּא צוֹנִים אִם כִּיּוּבוֹ מִיָּמִיו // וְלִזְכָּרָהּ בְּזִיכָּה אִם יִזְכְּבוּ דָמִיו
הֵן הָאִישׁ אֲשֶׁר מְרִדּוֹת דָּם עָנוּשׁ // יִרְאֶה כְּזוֹב הוּא כְּאִיב אָנוּשׁ

41-44 בשר ... קדוש: אמנם האדם רימה ותוליעה, אולם אחרי שנברא, תפקידו להלל ולשבח את ה'.
השווה בבלי עירובין, יג ע"ב: 'שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל ... נמנו וגמרו נוח
לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא יפשפש במעשיו'.
ה' תוכן הפיוט: יובן לפי המאמרים המקבילים בוי"ר: 'דבר אחר לעשות לרוח משקל (איוב כח, כה)
בנוהג שבעולם הבריות אומרות: איש פלוני רוחו רחבה (= שהוא נדיב לב, בעל שאר רוח — מ.
מרגליות). איש פלוני רוחו קצרה, שנתנה בו רוח קטיקטין (= בנין לפלל מהשורש "קט" — שם).
ומים תיכן במידה — אדם הזה משוקל (= מאוזן) חציו מים וחציו דם. בשעה שהוא זוכה לא המים
רבין על הדם ולא הדם רבה על המים. ובזמן שהוא חוטא פעמים שהמים רבין על הדם ונעשה אידרו
פיקיאוס (= חולה במחלת המים, *δρωτικός* ביוונית), פעמים שהדם רבה על המים ונעשה מצורע,
אדם או דם' (= דורש אדם — א-דם, או דם) (שם טו, בעמ' שכב-שכד; תנח' תזריע, ו; תנח' בוכר
שם ח). * 'תני ר' שמעון בן יוחי, בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה
ונשמע (שם' כד, ב) באותה שעה לא היה בהן לא זבים ולא מצורעין, לא חגרים ולא סומים ... וכיון
שחטאו, לא שהו ימים קלים עד שנמצא בהן זבים ומצורעים חגרים וסומים ... מהיכן נחתיבו
ישראל בזיבות ובצרעת ... ורבנין אמרין מן העגל, דכ' בהן וירא משה את העם כי פרע הוא (שם
לב, כה) שפרחתו בהן זיבה וצרעת ... ר' יהודה בר סימון אמר ממתאוננים, שנאמר עד חודש ימים
עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא (במ' יא, כ). מהו לזרא? ר' הונא אמר לזורנא (= הרחקה)
ולבוטנא (= נפיתות) (וי"ר יח, ד, עמ' תח-תי; ספרי נשא, פסקא א', עמ' 4: תנח' מצורע, ד,
ועוד).

45 אנוש ... רוח: ה' נתן באדם דעת במשקל ולפי זה תלוי אופיו אם יהיה 'גבה רוח' (במדרש 'רוח
רחבה') או 'מר רוח' (נראה שצ"ל 'קצר רוח', בהתאם למדרש).

46-47 במידה ... דם: ה' תיכן את האדם שיהיו בו מים דם במידה שווה, ואו הוא בריא בנפשו ובגופו.
'בצידקו היות ככל אדם'.

48 דולף ... דמיו: אם כיובו מימיו (ההפך מן 'עמד במימיו' שפירושו עמד באמונתו — עי' עיוני
לשון, עמ' רכו) — אם נסוג מהדרך הישרה, אז המים רבין על הדם ונעשה הידרופיקאוס — דולף
צוונים'. צוונים: כמו צונין, הוא הצורה הישנה לשון רבים, במקום צוונים, עי' ח. ילון, מבוא לניקח
המשנה, עמ' כו; ר"נ אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 1242.

49 ה' ... אנוש: האיש שנענש בריבוי דם בגלל חטאיו ומרדותו, הביא על עצמו ייסורי זיבה וכאב
אנוש.

* ר"ש ליברמן מעיר שבכת"י רומי ולונדון לוי"ר שם הגירסה: אדם אדם (דם בארמית) ה' באדם אינה לא
ניקח של פתח כדי להבדילו מאדם-איש, ועי' בפרקי ר' אליעזר פי"ב: 'ר' יהושע בן קרחה אומר, על שם בשר
דם נקרא אדם, ע"ש בפירוש הרד"ל סי' מ (הירושלמי כפשוטו, עמ' 72 בהערה).

ומכה אֲשֶׁר היא מְדִיבָה וְכוּתֶשֶׁת // היא זִיכָה אֲשֶׁר היא נִיגוּרֶת וּמִתְשֶׁת
זֶרַע קוֹדֵשׁ חֲיִיבוּ בְּמִצְוֹרָעִים וְזָבִים // מִיּוֹם אֲשֶׁר עָשׂוּ עֵיגֵל זֶהְבִּים
חֹלְלוּ בְּפִירָצָה / וּנְפָרְעוּ בְּשִׁמְצָה // עַד תִּגְדֹּר פִּירָצָה / וְתִדִּיחַ שְׂמָצָה
טַעַם זָרָה עָשׂוּ שְׂאֵר אֲשֶׁר לִיבָם אֵינֻה // עַל כֵּן לִיבָם נִדְּוָה / וְנִיזְרוּ כְּמוֹ
דָּוָה
יָפִים וְשְׁלִימִים הָיוּ מִכָּל מוֹם // וְהֵם הֵבִיאוּ עֲלֵיהֶם מַכַּת כָּל מוֹם

לְעוֹלָם

אל נא

55

איש איש

ו אֲשֶׁר יִגְיעוּ טוֹמְאֹת זִיכָה // בְּטוֹמְאָתוֹ הוּא זֹבֵה
בְּכֵן הַכֹּל מִשְׁטָמָאִים בְּזִיכָה // בְּשִׁפְלוֹת תִּדְלוֹף מַעֲזִיבָה

50 ומכה... ומתשת: מכת הזיבה מדיבה וכותשת גופו של האדם. היא 'ניגורת' — מעוררת גירויים. השווה וי"ר יח, ד, עמ' תד-תז: 'ביום נטעך חשגשגי (יש' יז,יא), ביום שנטעתי אתכם לי לאומה נעשיתם פסולת סוגים כסף היו (יחו' כב,יח... וכאב אנוש (יש' שם). ר' יוחנן אמר, הבאתם עליכם מכה מגרית (=מגרה) ומתשת (בכת"י מינכן: מכה נגירית — כלשון הפייטן). ורבנן אמרו הבאתם עליכם מכה גברנית (=גברתנית) ומתשת (איזו זו — זו זיבה וצרעת'. חרוז-מדרש דומה על אָנוּש — אָנוּש נמצא אצל אב הכנסייה הירונימוס בפירושו לישע' יז,יא, בשם אחד מחכמי היהודים (ע' לוי גינצבורג Die Hagada bei den Kirchenvätern, מחקרים לזכר עמרם קוהוט, ניריורק תרצ"ו).

51 זרע... זהבים: בני ישראל לקו בזיבה וצרעת אחרי שחטאו בעגל הזהב, כפי המדרש הנ"ל.
52 חוללו... שמצה: בני ישראל פרצו גדרו של עולם ונפרעו בשמצה, לפי שמ' לב,כה: 'כי פרעו אהרן לשמצה'. ורק לעתיד לבוא יודח חטא העגל.
53 טעם... דווה: בני ישראל התאוו במדבר לבשר (=שָׂאָר), וה' הוריד להם את השליו עד שהיה להם לזרא ובגלל זה נעשו, לִיבָם נִדְּוָה (לפי יש' אה: 'לבב דו'), וניזרו כמו דווה — לפי יש' ל, כב: 'תזרם כמו דוה'.

54 יפים... מום: לפני חטא העגל לא היה בהם לא זבים ולא מצורעים — כלשון המדרש המקביל, ובחטאם גרמו לעצמם את המומים.

ו תוכן הפיוט: הלכות שונות בענייני זבים והתוצאות הרעות של המחלה. איש איש: וי' טו,ב, אולם איש איש מתיישב יותר עם ראש הפיוט 'אשר יגיע' (מ. זולאי).

57 אשר... זבה: המלה 'זבה' קשה, ואולי ר"ל כי מי אשר תגיעו טומאת זיבה, זו נגרמה על ידי הזוב: צ"ל: זובו.

58 בכך... בזיבה: לפי משנת זבים ב,א: 'הכל מיטמאין בזיבה אף הגרים אף העבדים וכו''. בשפלות... מעזיבה: הזיבה נגרמת על ידי אי נקיון הגוף. השווה וי"ר יט,ד, עמ' תכו: 'ר' כהן פתר בעצלתיים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלף הבית (קה' יח), ... ובשפלות ידים — על ידי שאדם זה משתפל לקנח גופו כראוי, ידלף הבית — גופו יעלה חסטים'. הפייטן נקט כאן מעזיבה במקום בית לשם החרוז זיבה — מעזיבה. מעזיבה: מקביל ל'מקרה' שבמקרא: לדעת ר"ח ילון שורש, 'עוב' מובנו לכלך וכיעור במדרש ובפיוט (קונטרסים לענייני הלשון העברית, שנה ב, קונטרס ב, תרצ"ט, עמ' 54).

59 גיוויו... תמים: לפי הפסוק שהובא לעיל: 'ר' בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו — טמאתו היא, ור"ל: אם החתים (נסגר) גיוויו (=פי האמה) מכתמי זיבה, או שהוא נָר (=מזיל מלשון ריר)

גִּינוּי הַחֲתִים מִפְתָּמִים // וְרַק תִּמִּיד מִיד תִּמִּים
דֹּלֶף שְׁלוּשָׁה לְשְׁלוּשָׁה יָמִים // חֲמוּרָה טוֹמָאָתוֹ בְּחֻמְשָׁה דָּמִים

60

הֵן לִזְיָבָה טָרַם נִיזְקָק // בְּשָׁבַע דְּרָכִים הוּא נִבְדָּק
וְכַתֵּם רֵאֵיתוּ יִדְוֹקֶדֶק // לְטָמָא כָּל אֲשֶׁר בּוֹ נִידָחַק

זָב אִם רַק בְּטָהוֹר יִיטָמָא // צָרוּר אִם זָרֵק לֹא יִיטָמָא
חֲנִייתוֹ תְּהִי בְּמָקוֹם טָמָא // כִּיגִינֶרֶת נוֹתֵן טָהוֹר מִטָּמָא

תמיד — אם רואה זוב ברציפות הוא זב גמור. לפי משנת זבים א.ה: 'ראה אחת מרובה כשלש — הרי זה זב גמור'.

60 דולף... דמים: כשהזב רואה שלוש ראיות בשלושה ימים רצופים, טומאתן חמורה כטומאת אשה המטמאה בחמישה מיני דמים (לפי משנת נדה ב.ו). לשון הפייטן מתאימה למשנת זבים א.ג: 'ראה אחת היום ושתיים, למחר... שלש לשלושה ימים... הרי זה זב גמור'.

61 הן... נבדק: אין הזב מטמא אלא אם הויבה באה מבשרו — מטבעו, ולא מחמת דבר אחר — מחמת גורם חיצוני. מקרי, השווה תו"כ שם פרשה א ה"ז, עה ע"א: 'בשבעה דרכים בודקים את הזב עד שלא נזקק לזיבה, במאכל, במשתה, בקפיצה, במשא ובחולי ובמראה ובהרהור'; משנה זבים ב.ב.

62 וכתם... נידחק: אבל אחרי שראה הזב שלוש ראיות אחרי הבדיקה — הדקדוק, הרי הוא טמא גמור, לפי תו"כ שם 'משנזקק לזיבה אין בודקים אותו', ומטמא אפילו בספק ובאונס. דברי הפייטן 'לטמא כל אשר בו נידחק', פירושו שהוא מטמא במשכב ומושב ובכל נגיעה, עי' תו"כ פ"ב ה"ז, עה ע"ד: 'אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב... עומד ונתלה ונשען מנין? — תלמוד לומר יטמא יטמא ריבה'.

63 זב... ייטמא: אם הזב ירק בטהור — נטמא, כמו שכתוב: 'וכי ירק הזב בטהור וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב' (וי' טו, ח), אבל אם זרק צרוור בטהור — לא נטמא. ר"ל גינזבורג, בהערותיו למחזור ניני (עמ' 51), העיר שבירושלמי עבודה זרה (ספ"ד, מד ע"ב) מובא שאין הגוי עושה יין נסך בוריקה, ואמרו על זה בבבלי (שם, ס ע"ב): 'כל שבזב טהור, בנכרי אינו עושה יין נסך', ואם כן זב שזרק אינו מטמא. ר"ש ליברמן מצא את המקור מפורש בהלכות גדולות (ד"ו קא ע"ד): 'זרק זב כלי או צרוור, מקל וקנה, ונגע בטהור לא מיטמא'. לדעת ר"ש ליברמן הלכה זו נתגלגלה להלכות גדולות ממקור ארץ-ישראלי, אולי דרך "ספר המעשים". עי' רי"נ אפשטיין, שימושו של בעל הלכות גדולות בספר המעשים (תרכ"ז שנה א, תר"ץ חוב' ג', עמ' 146).

64 חנייתו... מטמא: נראה לי שהפייטן נותן טעם לדבריו שרק הרוק היוצא ממנו (=שחנייתו במקום טמא), מטמא טומאה חמורה, אבל לא צרוור שנורק על ידיו, כיון שאינו יוצא מגופו, כיגזירת... מטמא: זוהי גזירת הבורא שהזב מטמא רק מהיוצא מגופו, ככל דיני טומאה וטהרה שהם בבחינת חוקה בלי טעם, השווה פסיקתא דר"כ, פרה, עמ' 54: 'מי יתן טהור מטמא לא אחד (איוב יד, ד) — כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מיטמאין בבגדים, היא עצמה מטהרת טמאים, אלא אמר הקב"ה, חוקה חקתי וגזירה גזרתי ואין את רש"י לעבור על גזירתי, זאת חוקת התורה'.

* לדעת ר"ש ליברמן הפייטן ר"ל ששיעור זוב הוא כחתימת פי האמה, עי' להלן שר' 83: 'זוב אשר יזוב מבשרו, חותם הוא על בשרו' — דבר המנוגד להלכה שבספרא זבים א.ג: 'זובו רר זוב, מלמד שהוא מטמא בשלש ראיות, אין לי אלא גדולות, קטנות מנין? תלמוד לומר: תהיה, אפילו כל שהוא, החתים אפילו כל שהוא'. אבל בבבלי פסחים סז ע"ב: 'דתניא ר' נתן אומר משום ר' ישמעאל, זב צריך כחתימת פי האמה, ולא הדורו לו חכמים'. דברי ניני הם אפוא לפי שיטת ר' ישמעאל, נגד דעת חכמים (חזונות ניני, עמ' רל).

טְרִייה אִם הֶוְכָה בְּזוֹב חֲמוֹר // בְּעוֹן בִּיצְעוֹ הָאָמוֹר
יִקְרָא זֶה זָב גָּמוֹר // עַד יֵידַע לְאֵינן הוּא שְׁמוֹר

65

כְּלִימָה בּוֹ לֹא יִסְתֵּר // אִם הֶוְכָה [מִ]כַּת הַסֵּתֵר
לְהִשְׁתַּלַּח וְגַם לְהִסְתֵּר // יָמִים אֲשֶׁר לְפָנָיו הוּא סוֹתֵר

מְטוּמָא ב כְּמִירְכָב // תו עוֹבָב
נִחְדָּל מִמֶּדֶף וּמוֹשָׁב וּמִשְׁכָּב // עַל כֵּן בְּלִילָה לִיבּוֹ לֹא יִשְׁכָּב

70

סָחִי וּמָאוֹס אִם נִתְחַיֵּיב // יִיחָשֵׁב כְּנִיָּצָר [נִיתְעַב]
[ע] כָּאֵב // יִירָצָה כָּמוֹ כֵּן לָאֵב

פִּירִיִּים אִם הָיָה לְסִיגִים // כִּי פָרְצוּ מַעֲיִינוֹת סִיגִים
[צ] גִּים // כִּי גָבּוֹל עוֹלָם מְסִיגִים

65-66 טרייה... שמור: לפי ההלכה אם האדם רואה שתי ראיות, הרי הוא זב וסופר שבעה ימים נקיים. ואם ראה שלוש הוא טמא טומאה חמורה ועליו להביא קרבן, השווה תו"כ זבים פ"ה טו, (עו ע"ג): 'ראה שלש יבוא (קרבן), ראה שתיים לא יביא'. רמי שראה שתי ראיות שטעון ספירת שבעה' (שם ה"ג, עו ע"ב), ואם ראה זיבה בינתיים סותר את הכל וסופר שבעה ימים מחדש, וזה פירוש דברי הפייטן: טרייה אם הוכה בזוב חמור — אם מכתו טרייה וראה שלוש ראיות, שאז הוא נקרא 'זב גמור' (כלשון המשנה זבים, פ"א ה"ג), הזיבה באה בעון בצעו' — בגלל חטאיו, ועליו לספור שבעה נקיים ולחכות לתוצאות עד שיידע, 'לאין הוא שמור' — אם יעברו הימים בטהרה או בטומאה. או הפירוש: עד שיידע את התוצאות דומה הזב ל'איך'. המלים 'בעון בצעו' (יש' נז, יז) נדרשים בו"ר טו, ט, עמ' שסה, על הנגעים הבאים כעונש על חטאים.

67-68 כלימה... יסתור: אם נענש אדם ב'מכת הסתר' — היא זיבה, לפי יש' נז, יז: 'בעון בצעו קצפתי ואכהו הסתר ואקצוף', שנדרש בו"ר טו, ט, עמ' שסה, לעניין צרעת זיבה, אל יסתור את חרפתו. להישתלח... סותר: דין הזב להשתלח מהר הבית שאין זבים וחבות נכנסים לשם (כלים א, ח), ואם ראה זיבה בשבעת ימי הספירה, סותר את ימי טהרתו.

69 מטומא... עוכב: עי' ח"ג, ולפי זה כוונת הפייטן לוי' טו, ט, שהזב מטמא במרכב. נחדל... ישכב: הזב מטמא במדף ובמשכב ושנתו חדד מעיניו, לפי קה' ב, כג: 'כי כל ימיו מכאבים וכעס ענינו גם בלילה לא שכב לבד'. ממדף: לפי משנת זבים ד, ו: הזב עושב משכב ומושב מתחתיו... ועל גביו מדף'. טומאת מדף נקראת 'עליונו של זב' — והוא מטמא את הכלים המונחים למעלה ממנו. 'מדף' מן 'ריחו נודף' — ריח למרחוק הרבה והזב מטמא כלים שעל גביו, ואפילו אם היה ביניהם חציצה (לשון הרמב"ם בפירוש המשניות לזבים ד, ו: עי' משנה תורה, הלכות משכב ומושב, פ"ו ה"ג, והשגת הראב"ד שם).

70-71 סחי... לאב: הזב, בעל 'סחי ומאוס' (איכה ג, מה), נחשב כ'ניצר נתעב' (יש' ידיט). ואם יחזור בתשובה יירצה כבן לאב.

72-74 פיריים... מסיגים: אם פרי האדם שהם בניו ובנותיו היו לבעלי מומין (=סיגים), זאת באה להם משום שאבותיהם שימשו מיטותיהם עם נשותיהם כשהן נידות ופרצו מעיינות הנשים בעת טומאתן, לפי תנח' בבובר מצורע ג: 'אם שימש אדם אשתו נדה, הבנים לוקים בצרעת'. כי... מסיגים: לפי מש' כב, כח.

75 קצף עליו רוב העוון // ושכב למעציה בדון
[ר] מ / מאשפות גרים אביו

שלם שלם לטוב טובו // שלמו את ימי טומאתו
[ת] תו / קרפן טהור על טהרתו

ובכן כי יהיה זב מבשרו

71	אתה צרתה נפש	בבשרו	בצאתה מה יועיל	בשרו
	גסות רוחו היא אש	בשרו	דיבור פיו מחטיא	בשרו
	הן בטימאות [מס]	בשרו	ויאכל גם חצי	בשרו
	זוב אשר זיוב	מבשרו	חזתם הוא על	בשרו
	טיפים אם רר	בשרו	יירזה משמן	בשרו
85	פי מולידיו סיגסגו	בשרו	לכן מנוער רטפש	בשרו
	מיתאבלים אברי	בשרו	נפשו אנוסה	בשרו (ב)

75 קצף ... בדון: בגלל רוב עונותיו שכב למעצבה (יש' ניא). דון: שם נגזר מן 'דוה', מקביל לדאבן ע"י להלן קרובה במדבר לב א שו' 6: 'בסוף מטה בדון'.

76 [ר] ... טהרתו: אם יחזור בחשובה ירוחם וה' ירים אותו מאשפות, לפי תה' קיגו, וכן לעיל שו' 72: יירצה כמו בן לאב.

77-78 שלם ... טהרתו: אולי צריך להשלים: 'תורים ובני יונה יביא לכפרתו', ור"ל כשיתרפא הזב יביא קרבן להודות על הטובה שקיבל מה' הטוב והמיטיב.

71 תוכן הפיוט: בסימן א"ב ובסיום 'בשרו' חורז הפיטן את הרעיונות על אפסות חיי האדם, על חטא לשון הרע וגסות הרוח, הגורמים לזיבה ולצרעת, ומסיים בדברי ברכה ותנחומים על החשובה והתורה המכפרות על החטאים.

80 אתה ... בשרו: ה' צר את הנפש בגוף אדם, אבל בצאת הנפש סוף גופו לעפר.

81 גסות ... בשרו: השווה וי"ר טז, ה', עמ' שנו: 'אל תתן את פיך לחטיא את בשרך (קה' ה,ה) ... ר' חנניה פתר קרייה באילו שאומרים לשון הרע, אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, אל תתן רשות לאחד מאברך להחטיא את כל אברך, פיך מחטיא את כל גופך, ע"י תנח' מצורע א, תנח' בוכר, שם ב-ג: קה"ר ה,ה.

82 הן ... בשרו: אוצ"ל: בטומאות: רמז למרים שעליה נאמר 'ויאכל חצי בשרו' במ' יב,יא), ולפי וי"ר טו,ה, עמ' שנט: 'אמר ר' יוחנן, מרים בפיה חטאת ושאר כל איברים לקר'.

83 זוב ... בשרו: ע"י לעיל, שו' 59 בהערה.

84 יירזה ... בשרו: לפי יש' יז,ד.

85 כי ... בשרו: בגלל חטאי ההורים לוקים הבנים בזיבה וגופם נעשה סיגים. סיגסגו: במובן 'סיגים' — פסולת לפי הדרשה בוי"ר, ע"י לעיל שו' 50. לכן ... בשרו: לפי איוב לג,כה. רטפש: נמק, נתרך, ע"י מלון בן-יהודה, ערך רטפש.

86 מיתאבלים ... בשרו: ע"י וי"ר טז,ט עמ' שא: 'ואשלם ניחומים לו ולאביליו (יש' נז,יא) אילו איבריו המתאבלים עליו' ודורש אבר-אבל. נפשו ... בשרו: נפש הזב כבולה בבשרו, השווה למעלה קרובה כח, שו' 3, על המצורע, 'מת הוא בחייו ונפשו אנוסה בבשרו'.

בָּשָׂרוֹ	עוֹד רִימָת	בָּשָׂרוֹ	סוֹמֵר תָּמִיד יְהִיָּה
בָּשָׂרוֹ	צוּפֵד עוֹרוֹ בְּכָלוֹת	בָּשָׂרוֹ	פִּיתַחַן מְקוֹר מוֹק
בָּשָׂרוֹ	רְחוּם כָּמָה לָךְ	בָּשָׂרוֹ	קְצִיפַת הַסֹּתֶר אִם תָּךְ
בָּשָׂרוֹ	תַּחֲלִים אֶת מִיתַת	בְּבָשָׂרוֹ	שׁוֹבְרוֹ רֹחוֹ אֲשֶׁר
בָּשָׂרוֹ	תוֹרָה מִרְפָּא לְכָל	בְּבָשָׂרוֹ	וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר רָעָה

90

ובכן זובו טמא הוא

לָכֵן יִבְלָה	הוא בָּשָׂר	לָכֵן יֶאֱנַשׁ	הוא אֶנְוֶשׁ	21
לָכֵן יִדְעָךְ	הוא דָם	לָכֵן יִגְוֹעַ	הוא גוֹרֶם	
לָכֵן יוֹפָה	הוא וּמְאַיִן	לָכֵן יִהְפֹךְ	הוא הוֹתֵל	95
לָכֵן יִחֻלְחַל	הוא חָלוּל	לָכֵן יִזוּב	הוא יְדוֹן	
לָכֵן יִיָּאֵשׁ	הוא יִילוּד	לָכֵן יִטְרִיחַ	הוא טָמֵא	
לָכֵן יִלְקָה	הוא לִתָּה	לָכֵן יִכְלָה	הוא כָּאִיב	
לָכֵן יִנַּחַר	הוא נָבוּב	לָכֵן יִמָּס	הוא מָמָס	
לָכֵן יִעֲפּוֹשׁ	הוא עָפָר	לָכֵן יִסְרִיחַ	הוא סִיגִים	100
לָכֵן יִצוֹרַע	הוא צִחְנָה	לָכֵן יִפְלוֹט	הוא פָּגֵר	
לָכֵן יִרְתִּיחַ	הוא רִימָה	לָכֵן יִקִּיא	הוא קָלוֹן	
לָכֵן יִיתוּם	הוא תוֹלִיעָה	לָכֵן יִשְׁנָה	הוא שְׁיִמָּץ	

87 סומר... בשרו: לפי תה' קיט,קכ: 'סמר מפחדך בשרו'.

88 פיתחן... בשרו: קשה, ואולי ר"ל ש'פתחי נידה' (לפי אבות גיח) הן הגורם להיענש בזיבה הצופדת עורו ומכלה בשרו.

89 קציפת... בשרו: אם יוכה האדם ב'קציפת הסתר' — צרעת חזיבה (עי' לעיל ש' 67) יתעורר ויכמה לחזור בתשובה לאל רחום.

90 שוברו... בשרו: שיברון רוחו והתשובה יגרמו לרפואת הזב.

91 וכל... בשרו: לפי מש' ד,כב: 'כי חיים הן למצאיהם ולכל בשרו מרפא'.

21 תוכן הפיוטים: תיאור אפסות האדם וגופו העכור המזומן לייסורים ולחטאים, ובקשות ש' ירפא אותנו מכל המכות והמחלות, והייסורים יביאו לכפרה ולסליחה.

94 גורם... יגווע: בעל עצמות יגווע כעונש, ויש כאן בשר, דם ועצמות.

95 הוא... יתפך: הוא התלוצץ באחרים לכן ישונו פניו. ומאיין: האדם הוא מאין לפי יש' מא,כד, הוי"ו לשם סימן א"ב.

96 יחולחל: במובן חלחלה.

97 יטריח: 'טרח' בלשון פייטני א"י עניינו מכה, צער ודאגה.

99 ינחר: אולי זה נפעל שניוני מן 'נחר' (=חרה) הנחרים (יש מא,יא) (ד"ר נ. וולנשטיין במכתב אלי).

101 יפלוט: יזוב (ר"ל גינצבורג).

102 הוא... יקיא: לפי חב' ב, טז: 'שבעת קלון... וקיקלון על כבודך'. המלה מורכבת מקיא-קלון (רד"ק).

103 הוא... ישנה: שמץ לשון תועבה בלשון הפייטן, עי' לעיל קרובה פ ש' 5: 'טינפו בשימצת עגלי'. ישנה: יתקלקל, תעובר צורתו (ר"ח ילון, פרקי לשון, עמ' 153). ייתום: יכלה, ובשר הבאה במובן אחר.

31 יתום תאל תחלואינו / ישלם שיעור שימורינו
 105 יירפא רור ריטפושינו / ייקרא קץ קריכתינו
 יצליח צורי ציעורינו / יפנה פחת פחתתינו
 ייערה עוז עלינו / יסוף סיפק סיפוחינו
 ינוח נוצ נידתינו / יימנע מטה מפנינו
 יילפת ליץ לעגינינו / ייקחב כופר פליאתינו
 110 ייבש ייצר יהיכתנו / ייטהר טימאוי טינופנינו
 ייחשר חזיו חיינו / ייזרח זיו זוהרינו
 יותחדש ויתחלף ויתורינו / יהולל הוד הדרתנו
 יידום דלף דמעתנו / יגדר גל גינתנו
 יקריאו בנייני בלויינו / יאמנו אותיות אותותינו

115 ח אותותינו תראינו / ומופתינו תחזינו / ומכחותינו תירפאנו /
 ומחלואינו תחלנינו / ומשכרינו תחבשנו / ומרוגזינו תניחנינו /
 ומזובנינו תזכינו / ומנענינו תנקינו / ומצואתנו תרחיצנו / ומצחנתנו
 תדיחנינו / ומטינופנינו תטהרינו / ומחילולינו תקדשנו / ולשמן קדוש
 תקדשינו / ונגעים קידושינו / והיקדשנו במקדשינו / בקדושי
 120 קדשינו / שלוש קדשינו ככ וקרא

104 יתום — יהיה שלם, תמים. תאל: רפואה. ישלם... שימורינו: מידת שמירתנו (ממחלות) תהיה שלמה.

105 רור ריטפושינו: זיבת גופנו הנמק, עי' לעיל שו' 85. קץ: זמן מיועד.

106 פחת: מוקש. פחתתנו: מן 'פחתת' (ויק' יג, נה).

107 יסוף... סיפוחינו: גמר ויכלה (=יסוף) סיפק (=כוח ויכולת, לפי 'סיפק בידו') סיפוחינו (מן 'ספחת' — שם של צרעת, וי' יג, ב).

108 ינוח... נידתינו: הנדודים (=נידה) יגיעו למנוחה.

109 יילפת לעגינינו: ייכבש (=יילפת) ליץ לעגינינו, החטא שאנו חוטאים בדיבור פה, ואולי ליץ לעגינינו — היצר המהתל בנו (עי' עיוני לשון, עמ' רז).

111 ייחשר... חיינו: יבקע זוהר חיינו. ייחשר: בלשון חז"ל מובנה העברת מים או גשמים בטיפות דקות מן העננים כדרך כברה, עי' בר"ר יג יא, עמ' 120: 'חושרין אותן (את המים) כמין כברה ואין טיפה נוגעת בחברתה'. חזיו: במובן ברק לפי זכ' יא, ה' עושה חזיונים, עי' בפירוש הרד"ק.

112 ויתורינו: שחרורנו ורווחתנו (עיוני לשון, עמ' קפט).

113 גל: במובן חורבה.

114 בנייני בלויינו: בניינינו הבלויים יחזרו לאיתנם, וכן בקרובה לדברים כט שו' 4: 'כי לא יבלה ביניכם, ולא יחסר מיניינם', והכוונה בשניהם לבניין הגוף (עיוני לשון, עמ' ריט). יאמנו... אותותינו: יתאמתו האותות לטובה, העתידים לבוא עלינו (אות-סימן; אותיות — הבאות, לפי יש' מד, 1).

116 ומרוגזינו תניחנינו: לפי יש' יד, ג.

117 ומצאותינו תרחיצנו: לפי יש' ד, ד.

119–120 והיקדשנו... קדשינו: נוכח לקדש את ה' בקדש-הקדשים בבניין בית-המקדש.

ט אֲשֶׁר נֹשָׂאֵי זַעֲפָף וּמִיתְנוּדִים לָךְ וּמוֹדִים לָךְ וְקוֹרְאִים
 קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קדוש מִמְבַּקְשֵׁיךָ בָּלֵב / קדוש מְדוֹרְשֵׁיךָ בִּפֶּה / קדוש מְפֹקְדֵיךָ בְּצֹר
 קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קדוש לְכָל אֲשֶׁר יִבְקֶשֶׁךָ בְּמִשְׁכָּבוֹ תִּירְדֶּה וּתִיקְנֶה 125
 קדוש לְכָל אֲשֶׁר יִדְרֹשֶׁךָ בְּחֻלְיָיו תִּשׁוּבָב וּתְחַיֶּיהָ
 קדוש לְכָל אֲשֶׁר יִפְקֹדֶךָ בְּ[יִיסוֹ]רוֹ תִּכְפֹּר וּתִירְצֶה
 לעומתם כל יאמרו

מִמְקוֹמוֹ אִם יִכְאִיב לְאָדָם לְנִקְוָתוֹ מִפְּשַׁע
 מִמְקוֹמוֹ אִם יִחְלִיא לְאָדָם לְנִכּוֹתוֹ מִרְשָׁע 130
 מִמְקוֹמוֹ אִם יִיָּסֵר לְאָדָם לְתֹת לוֹ יֵשַׁע

פעמים

[ואשה כי יזוב זו]ב דמה

פט / ויקרא טו כה

תוכן הקרובה: הלכות טהרת הנידה והזבה, אף כי הם נראים כ'כאורות' (כעורות), הרי חשיבותם מרובה לבריאות האשה. ולכן נמסרו לחכמים להורותם לנשים שלא יתעצלו בשמירתם. כל אשה נאמנת בענייני טהרה וטומאה. הפייטן מסביר את שלוש המצוות שהנשים חייבות בהן, כעונש על חטאה של חוה בעץ הדעת — ומתפלל לכפרת עוונות, דרך אגב הוא משלב את עיקרי הלכות הנידה והזיבה. הוא רואה בלידה סמל לגלות ישראל ומתפלל לקיבוץ גלויות וטהרת ישראל מחטאים. הפייטן מסיים בהימנען לאשת חיל (משלי לא, יט) המקיימת המצוות המוטלות עליה, צנועה בדיבורה, עוזרת לבעלה מעמל כפיה, אינה להוטה אחרי מותרות, ושכרה — פרי בטן, זרע קדוש.

א אֲוֹרְחוֹת טְהוֹרוֹת וּטְמֵאוֹת // [ב]
 גִּילִיתָה סוֹד לְחֻכְמֵי מִרְאֹת // דְּמִים וְכֻתְמִים לִירְאֹת

123 קדוש . . . בצר: שלוש פעמים 'קדוש' רומזות לדורשי ה' בפה, בלב ובשעת צרה.
 125 יבקשך במשכבו: לפי שה'שג,א: 'על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי'. תירדה ותיקנה: לדעת ב. קלאר צ"ל 'תפדה ותקנה' לפי קדושתא דברי שו' 164.
 130 יחליא: יחלה בהפעיל מחילופי א-ה, עי' דהי"ב טז,יב: 'יחלא אסא', ואולי הוא פועל מלשון 'חלאה'.

א תוכן הפיוט: ענייני נידה חיבה וכתמים ניתנו להוראת החכמים. עליהם להורות בנחת ולהזהיר את הנשים על שמירת טהרתן.
 2-1 אורחות . . . ליראות: בענייני טומאה וטהרה לא הכל בקיאים. השווה ירושלמי נדה פ"ב ה"ז, נ ע"ב: 'שמואל אמר, כל מי שאינו יודע לראות דמים טהורין לא יראה דמים טמאין'. רב אמר עד שיהא בקי בהן ובשמותיהן, עי' בבלי נדה כ, ע"ב. אורחות: לפי בר' יח, יא: 'ארח כנשים'.

הַרְיִית זֶב וְזָכָה כְּאַחַת] // [ו]..... ת אַחַת
זִירוֹ דְּכָרִיךְ תִּשְׁמִיעַ בְּנַחַת // חִיַּית שׁוֹמְעִיהֶם פֶּן תִּחַת

טע // [י].... שְׁחֹרֹת פְּעוֹרָכִים
כִּי בְּשִׁפְלוּתָהּ דְּמִיָּה מְרֻבִּים // לָעַת תָּזוּב וּתְאוּחֵר יָמִים רַבִּים

כֹּל ואִשָּׁה כִּי יֻזַּב זֹב דְּמָה יָמִים רַבִּים בְּלֹא עַת נִידְתָּה או כִּי תֻזַּב
עַל נִידְתָּה כֹּל יָמֵי זֹב טוֹמְאָתָה כִּימֵי נִידְתָּה תְּהִיָּה טְמֵאָה הִיא
וְנָ בְּיוֹם [נִטְעָן] תִּשְׁגָּשְׁגִי וּבִבְקָר זֹרַעַן תִּפְרִיחִי נָד קָצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה
וּכְאֹב אֲנוּשׁ

וְנָ בְּעֲצֻלָּתֵימָם יִמָּךְ [מ]קָרָה וּבִשְׁפָלוּת יָדֵימָם יִדְלָף הַבֵּית
וְנָ יָמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לֹא אֱלֹהֵי אֲמַת וּלֹא כֹהֵן מֹרֶה וּלֹא תוֹרָה
וְנָ רָאִשׁוּ כְתָם פִּז קוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים שְׁחֹרֹת כְּעוֹרֵב

פְּעוֹרֵב תִּכְיֶן צִידֵינוּ / וְלֹא יֵיצֵר צִעְדֵינוּ / וּתְגוֹנְגֵינוּ מְפָל צִדְדֵינוּ
בְּרוּךְ

מִגֵּן

- 3 הורייית ... אחת: נראה שהפייטן רומז לוי"ר יט, ג עמ' תכד: 'חדע לך שהוא כן (שפרשיות זב וזבה עריבות לפני הקב"ה), שהרי פרשת זב וזבה לא נאמרו באחת, אלא זו בפני עצמה וזו בפני עצמה (=שני סדרים מיוחדים): איש איש כי יהיה זב מבשרו, ואשה כי יזוב זב דמה'.
- 4 זירו... תחת: על החכמים להורות בנחת לפי קה' ט, יז: 'דברי חכמים בנחת נשמעים' שלא להפחיד את השומעים.
- 5 שחורות כעורבים: ע"י להלן, שו' 11.
- 6 כי... רבים: האשה המתעצלת לבדוק עצמה אם היא טמאה, גורמת לעצמה שתזוב דם ותאחר טהרתה, ע"י להלן, שו' 9.
- 7 כל... היא: וי' טו, כה; סדר הקריאה לפי מנהג א"י. ע"י מאן, כרך ב, עמ' 80.
- 8 ונ... אנוש: יש' יז, א; הפסוק נדרש בו"ר יח, ג על זיבה וצרעת, ע"י למעלה קרובה פח, שו' 50.
- 9 ונ... הבית: קה' יח; הפסוק נדרש בו"ר יט, ד, עמ' תכ: 'בעצלותים ימך המקרה... ר' כהן פתר קרייה באשה... ובשפלות ידים, על ידי שהאשה הזאת משתפלת (=מתעצלת) מלבדוק עצמה בעונתה, הוא מתרבה בנידתה, ואשה כי יזוב דמה ימים רבים'.
- 10 ונ... תורה: דה"ב טו, ג; הפסוק נדרש בו"ר יט, ה, עמ' תכט, על ימי הנדה: 'וימים רבים וכו' — וכי ימים רבים היו, אלא על ידי שהיו ימים של צער, לפיכך קורא אותו רבים... והדין פסוקא: ואשה כי יזוב זב דמה ימים רבים, תני ר' חייא ימים — שנים, רבים — שלשה, מיכן ואילך אין זו נידה אלא דוהה; ע"י תנח' מצורע, ז; תנח' בובר שם, יד. העניין נרמז בדברי הפייטן להלן, שו' 54.
- 11 ונ... כעורב: שה"ש ה, יא; הפסוק נדרש בו"ר ט, ג, עמ' תכד: 'ראשו כתם פז וכו', ר' שמעון בר' יצחק פתר קרייה בפרשותיה של תורה, אפעלפי שהן ניראות כאילו כאורות (=כעורות), כאילו שחורות לאומרן ברבים, כגון הלכות זיבה ונגעים, אמר הקב"ה, הרי הן עריבות עלי; שהש"ר ה, יא.

* לדעת ר"ל גינצבורג הכוונה למעמד הר סיני, שהקב"ה השמיע התורה בנחת למען לא תצא נפשם של ישראל מפחד. לפי מדרש תהילים מזמור סח. אבל אין מקומו כאן.

- ב מיטמאים ומטמאים ונעזבים // נידות ויולדות ונבות ונבים
 15 סודרנים] קראוי בלא כנבים // עישרתם לך ככתמי זקבים
- פתרתה עתיק ימים // ציווי [ט]ומאָה פמה ימים
 קרועים פשמלה מגוללה בדמים // רחיקי טומאָה פן דומים
- שביל מתוקן ולא מעופב // שומרי טומאָה לטמא מורכב
 תחת פן ליבם לא ישפב // תולי טומאָה למדך ומושב ומשפב
- כ כל המשכב אשר תשכב עליו כל ימי זובה כמשכב נדתה יהיה
 20 לה וכל הכלי אשר תשב [ע]ליו טמא יהיה כטומאת הנדה
 ונ כי כל ימיו מכאובים וכעס עיניו גם בלילה לא שכב לבו גם זה
 הבל הוא
 ונ ונהי כטמא כלנו וכבגד עדים כל צדקתינו ונבל כעלה כלנו ועווננו
 כרוח ישאוננו
- ונ כי כל סאון סואן ברעש ושמלה מגוללה בדמיו והיתה לשריפה
 מאכולת אש
 ונ נותן ליעף כוח ולאין אונים עצמה ירבה
- יִרְבֶּה מְחִילָה / וְ(צִ)עֲצִים [ח]מְלָה / בְּטֵל תְּחִי נִחְלָה
 25 ברוך
- ב תוכן הפיוט: התורה קבעה ימי הטומאה ודרכי הטהרה של הזיבה, והאשה נאמנת עליהם לקיימם
 כראוי.
- 15-14 מיטמאים... זהבים: הנשים נאמנות על ספירת שבעת הימים בטהרה, ימים אלה נאים
 (=מעוטרים) כ'כתמי זהבים' — רמז לדרשה על 'כתם פו' לעיל. נעזבים: במובן טמאים, מכוערים,
 עי' ר"ח ילון, קונטרסים לענייני הלשון העברית, חוב' ב (תרצ"ט), עמ' 54.
- 16 פתרתה... ימים: ה' פירט כמה יהיו ימי טומאה. עתיק ימים: כינוי לה', לפי דנ' ז.ט.
- 17 קרועים... דומים: קשה, ר"ל גינצבורג פירש: 'בני ישראל נמשלו בגלותם כשמלה מגוללה בדמים,
 ושאר האומות מתרחקים מהם כמו מטמא (מחזור יניי, עמ' 52), אבל אין מקומו כאן, ואולי ר"ל:
 המתרחקים מטומאה (רחיקי טומאה) דומים למתרחקים משמלה מגוללה בדמים — הוא בגד עדים
 של הנדה (עי' להלן, שו' 23) וצ"ע.
- 18 שביל... מורכב: נתיב מדוד לזבה, שהיא מטמאה מרכב (עי' תו"כ מצורע, זבים פרשה ד הי"ח,
 ע"ח ע"ד).
- 19 תחת... ומשכב: חיי זבה הם חיים של צער. והם תולים (=מטמאים בספק) טומאת משכב ומושב
 ומדף, עי' לעיל קרובה פח שו' 70.
- 20 כ... הנדה: וי' טוכו.
- 21 ו... הוא: קה' ב, כג; רמז לימי החרדה והצער של הזב.
- 22 ו... ישאוננו: יש' סד, ה; הפסוק הובא להשוואת טומאת הנדה למצבו של ישראל בגולה. 'בגד
 עדים' בתרגום השבעים: מטלית של היושבת בנדה, וכן בתרגום יונתן ובפירוש הרד"ק, עי' מלון
 בן-יהודה, ערך 'עד'.
- 23 ו... אש: יש' ט, ד; שמלה מגוללת בדמים — רמז לבגד העדים.
- 24 ו... ירבה: שם, מ', כט; רמז לטהרת הזב ורפואתו.

מחיה

- ג יה טהיר טומאת טינוף דמינו // ותלבין ותצהיר צואת אודמינו
 ניטמאינו בכל טומאה / טהרינו בכל טהרה // טונפ[נו] בכל מקום /
 נקינו מכל מקום
 יקוד באנו באש / ככל אשר יבוא באש // ועברנו במים / ככל עובר
 במים
 יקוש דמי ירושלם / הדיח משמים // להירחץ במים / בני הירחצה
 במים

30

כל וארחצך במים ואשטף דמיך מעליך ואסוכך בשמן
 וז אם רחץ יי את צואת בנות ציון ואת דמי ירושלים ידיח מקרבה
 ברוח משפט וברוח בער

ואתה קדוש | יושב תהלות ישראל אל נא

- ד אומנם על שלוש עבירות / הנשים עוברות ומיתות עברות

ג היכן הפיוט: הפייטן משווה את בני ישראל בגלות לטומאת הנידה ומתפלל לגאולת ישראל וטהרתו,
 השווה וי"ר טה, עמ' תלא: 'רבי יוחנן בש' ר' לעזר . . . מה אם האשה הזו על ידי שפרשה שנים
 שלושה ימים, תורה קורא אותה נדה, אנו שפירשנו מבית חיינו ומבית קדשינו ותפארתינו כמה ימים
 וכמה שנים, כמה קיצים וכמה עיבורים, על אחת כמה וכמה. איכ"ר ה', יז, מהד' בובר, עמ' 159.
 ותצהיר: מקביל ל'ותלבין'.

27

29 יקוד . . . במים: הפייטן מרכיב כאן שני פסוקים: 'באנו באש ובמים' — תה' סו, יב, והלכות
 טומאת כלי הגויים בבמ' לא, כג: 'כל דבר אשר יבא באש — תעבירו באש וטהר . . . וכל אשר לא
 יבא באש — תעבירו במים.' ור"ל שכבר עברנו באש ובמים, והגיע זמן הטהרה והיציאה מהגלות.

30 יקוש . . . במים: תפילה שה' יטהר את ישראל מטומאתו. יקוש: מוקש.
 31 ככל . . . בשמן: יח' טזט; הפטרת הסדר לפי מנהג א"י, עי' מאן שם.

32 וז . . . בער: יש' ד,ד; לדעת ג. פריד הפסוק מרמז להפטרה אלטרנטיבית (הפטרת אלטרנטיביות
 בפיוטי ינאי, סיני, כרך סא, תשכ"ז, עמ' רעג).

ד תוכן הפיוט: מיוסד על משנת שבת ב,ו: 'על שלוש עבירות הנשים מיתות בשעת לידתן: על שאינן
 זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר'. הפירוש ניתן למשנה בירושלמי שבת פ"ב ה"ו, ה ע"ב: 'אדם
 הראשון דמו של עולם, דכתיב ואד יעלה מן הארץ (בר' ב) וגרמה לו חוה מיתה, לפיכך מסרו מצות
 נדה לאשה. ובחלה — אדם הראשון חלה טהורה לעולם היה, דכתיב וייצר ה' אלהים את האדם
 עפר מן האדמה . . . וגרמה לו חוה מיתה, לפיכך מסרו מצות חלה לאשה, ובהדלקת הנר — אדם
 הראשון נרו של עולם היה, שנאמר נר אלהים נשמת אדם (מש' כ) וגרמה לו חוה מיתה, לפיכך
 מסרו מצות הנר לאשה'. המאמר הובא גם בבר"ר יז, ח, עמ' 160; תנח' נח, א; מצורע, ט; תנח'
 בובר שם יז, בבלי שבת לב ע"א, נוסח המאמר ותוכנו מתאימים לירושלמי. הפייטן מסיים בתפילה
 לטהרה ולכפרת עוונות.

34 עברות: מעוברות, לדעת ח. ליון הניקוד 'עברות', מלשון עבור, תבואה, אשה הרה מלאה פרי בטן,
 מקביל ל'שעת לידתן' שבמשנה. עי' 'מבוא לניקוד המשנה' עמ' 85–87: בבבלי שבת לב ע"א; ר'
 אלעזר אומר נשים מתות ילדות'. וגם בירושלמי שם פ"ב ה"ו, ה ע"ב: 'אית תניי תני ילדות',
 מדברי הפייטן נראה שהוא גרס במשנה ילדות או בשעת לידתן: עי' ר"ש ליברמן, הירושלמי
 כפשוטו, עמ' 71; רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ' 3.

35 על חלת קודש / ועל גר שבת קודש / ועל נידת עונש / כי לא שימרה בקודש
חלה כי חיללה עיסת אדם / אשר הוא היה חלת העולם
וגר כי כיבת נשמת אדם / אשר הוא היה גר העולם
ונידה כי טימאה טהרת אדם / אשר הוא היה דם העולם
מטומאת נידה ומטומאת זיבה / נשתנו מימינו כחמינו דמינו
40 עד תלבין אודמינו / ותכבס טינופינו / ותרחיץ צואתינו / ותטהיר
טומאתינו טהור וקדוש

ה אַז חמשה צערים היטעננה לאשה // וחמשה דמים טימאתה באשה
בה ניתן צער עידוי ועיבור // נפילה ולידה וגידול בנים
גם חמישת דמים / אשר הם דומים // אדם ושחור ומי אדמה וכקורן
כורכום וכמזג

45 דם אדם כי חטאה על אדם ואדמה פניו // ודם שחור כי השחירה פניו
הדם הדומה למימי אדם [ה] // כי לא העמידתו במימיו והחזירתי לאדמה

35 על... בקדוש: העניין הובא גם בקרובה 10 לשמות כו ב, שר 40.

36 עיסת אדם: האדמה שממנה נלקח עפרו של אדם (=החלה).

37 כיבת: כיבתה, צורת הנסתרת בפעלי ל"ה, ע"י לעיל מבוא, עמ' 37; וכן בר"ר שם: 'שכיבת נשמתו של אדם הראשון'.

ה תוכן הפיוט: מיוסד על מדרש בר"ר כו, עמ' 190: 'הרבה ארבה עצבונך (בר' גטז) — זה צער של עיבור (תחילת ההריון) והריוןך — זה צער העידוי (=ההריון), בעצב — זה צער הנפלים (=ההפלה), תלדי — זה צער הלידה, בנים — זה צער גידול בנים'. הפייטן מקביל את חמשת הצערים לחמשת הדמים הטמאים באשה לפי משנת נדה ב, (לפי כת"י קויפמן): 'חמשת דמים הן טמאין באשה: האדום והשחור וכקורן וכמימי אדמה וכמזג. בית שמי אומר [ריס] אף כמימי תלתן וכמימי בשר צל. ובית הלל (אומ') מטהרין. בהמשך הפייטן נותן טעמים לחמשת הדמים ולפרישה מהנידה. לא מצאתי מקור קדום המקביל לדברי הפייטן האלה אלא במדרש 'פתרון תורה', שנתחבר במאה התשיעית בערך ולשונו דומה ללשון הפייטן: 'חמשה אזהרות כנגד חמשה דמים שבאשה... דם אדם למה? — מפני שהאדימה פניו של אדם הראשון, דם שחור למה? — מפני שהשחירה פניו של אדם הראשון... דם כקורן מפני שכרכמו פניו, דם כמימי אדמה, מפני שגרמה לו לחזור לאדמה, שנאמר כי עפר אתה ואל עפר תשוב (בר' ג, יט) (פרשת אשה כי תזריע, עמ' 39), על זמן חיבורו ע"י במבואו של המהדיר א"א אורבך, עמ' לג).

43 נפילה: במשנה: נפלים. את חמשת הצערים הזכיר ינאי גם בקרובה 10 במדבר ה, יא: [קדוש מאז] גזר ח[משה] צע[רים] לאשה'.

46 הדם... לאדמה: דם כמימי אדמה רומז לחוה, שהדיחה את אדם הראשון, החזירתי לאדמה ונגזרה עליו מיתה. לא העמידתו במימיו: לא עמד באמונתו, ביטוי מצוי בפיוטי ינאי ובמאמרי חז"ל, ע"י עיוני לשון, עמ' רכו; יצחק ווארטסקי, לשון המדרשים, ירושלים תש"ל, עמ' 161; א"א אורבך מסביר ש'עמד במימיו' מובנו עמד בלי פחד ויראה, בניגוד ללשון המקרא 'כל ברכים חלכנה מים' (יח' ז, יז). אדם הראשון לא היה לו אומץ ונכנע לאשה (לשונונו לב, תשכ"ח, עמ' 125).

* בבבלי עירובין ק"ע ב: אמר רב יצחק בר אבדימי, עשר קללות נתקללה חוה וכו'. באבות דר"נ ג' א"א: 'וכשם שנגזרו על אדם הראשון ג' גזירות, כך נגזרו על חוה ג' גזירות'. בפרקי ר"א פ"ד: 'ונתן לאשה חשע קללות ומות', ע"י גם תרגום יונתן לבראשית גטז. דעת הפייטן מתאימה למקור שבבראשית רבה.

וּכְקָרְן בְּכֹסֶם כִּי כִרְכַּמְתוּ וְגִדְעָה קָרְנוֹ // וּכְמִזְג כִּי כֹס מִנֶּת מְזִנָּה לוֹ
זֵיו דְּמֵי נָשִׁים נִמְשְׁלוּ בִּיָּנוּת גָּפְנִים // כִּי הֵם מְשֻׁנָּים כְּמִרְאָה פָּנִים
חֲכָמִים הִשְׁכַּלְתָּה עַל פִּיהֶם הִסְכַּמְתָּה // בֵּין דָּם כִּי הוּא דָם / לָדָם
כִּי אֵין הוּא דָם

טִינוּף לֹא הֵיטָה רְאוּיָ[ה] לְהִשְׁמָא // כִּי אִם בְּעֶבֶר לָתֵת טְהוֹר מְטָמָא
יָמִים שְׁנִים אוֹ שְׁלוּשָׁה אוֹ יוֹתֵר // וְלִפְרוֹשׁ מֵאִשָּׁה וְלִהְיוֹת חֲבִיבָה לוֹ יוֹתֵר
אל נא לעולם תוערץ

50

47 וּכְקָרְן... קרנו: הכרכום הוא פרח, שמצלקתו דמויית קרן מפיקים את צבע הכרכום הצהוב.
כירכמתו: פני אדם הראשון, הצהיבו מבושה; עי' אנציקלופדיה מקראית, כרך ד, ערך כרכם;
י. פליקס, עולם הצומח המקראי, ת"א 1968, עמ' 249.

48 זיו... פנים: זיו בלשון הפייטן מובנו 'מראה' ור"ל: מראות דמי נשים נמשלו כגפנים שצבעיהם
שוניים, לפי משנת נדה ט"א: 'נשים בבחוליהן (כ"ק: בבחוליים) כגפנים. יש גפן שיינה אדום, יש
גפן שיינה שחור... מרובה... ממועט'.

49 חכמים... דם: השכלת את החכמים והסכמת להוראתם, להבדיל בין דם טמא לדם טהור. ר"ש
ליברמן העיר לירושלמי נדה, פ"ב ה"ה, נ ע"א: 'ומנין שיש דמים טמאין ויש דמים טהורין? —
ר' חמא בר יוסף בש"ר הושעיה, כי יפלא ממך דבר למשפט (דב' יז, ח), בין דם ודם אין כתיב כאן,
אלא בין דם לדם, מיכן שיש דמים טמאין ויש דמים טהורין', אבל בספרי שופטים, פיסקא קנב,
עמ' 205: 'בין דם לדם — בין דם נדה לדם יולדת לדם זיבה' ומשמע שפירשו בין דם לדם בין שני
מיני דמים טמאים. ונראה שבירושלמי נדה פירשו 'לדם' (למ"ד קמוצה) — לא דם, והיינו בין דם
ובין לא דם, עי' תוספת ראשונים ח"ב, עמ' 245 (חזנות יניי, עמ' רמו*). הסכמתה: במובן השווה
דעתו לדעת זולתו, השווה בבלי שבת פז ע"א: 'שלושה דברים עשה משה והסכים הקב"ה עמו'
(בבכ"י מיונך: על ידו): שמ"ר יט, ג: עי' לעיל קרובה עב, שו" 18.

50 טִינוּף... מטמא: ר"ל דם טהור (=טינוף) אינו מטמא ויש להבדיל בין טהור לטמא. לפי איוב
יד, ד: 'מי יתן טהור מטמא', שנדרש על דם טהור וטמא שבנידה, עי' תנח' בובר שמיני, יג (ר"ל
גינצבורג, שם).

51 ימים... יותר: אם ראתה דם במשך שנים או שלשה ימים היא נדה, אבל אם ראתה יותר היא זבה
(גדולה), ולפרוש... יותר: דברי הפייטן מכוונים לדעת ר' מאיר (נדה לא ע"ב): 'מפני מה אמרה
תורה נדה לשבעה? — מפני שרגיל בה וקץ בה, אמרה תורה תהא טמאה שבעה ימים, כדי שתהא
חביבה על בעלה כבשעת כניסתה לחופה'. ר"ל גינצבורג מעיר: 'ודע שמאמר זה של ר' מאיר לא
נמצא בירושלמי, אבל שני בנוסח אחר מעט בסדר אליהו רבה פט"ו. ולי אין כל ספק שהפייטן לא
השתמש בבבלי אלא במקור אחר של בני ארץ-ישראל, ואולי היה זה לפניו בירושלמי נדה, שהרי
אין לפנינו כל המסכת כולה (מחזור יניי, עמ' 52) וכבר העירותי שיניי השתמש בברייתות בבביות
לא מתוך התלמוד הבבלי, כי אם מתוך מסורות שהיו מצויות בפי בני א"י (עי' בספרי הלכה ואגדה
וכו' בפרק ברייתות שבתלמוד בבלי, עמ' 23–28).

* בעניין דם — לא דם, עי' ר"ח ילון, מגילות מדבר יהודה (דברי לשון), ירושלים תשכ"ז, עמ' 57, על כתיב כזה
במגילות הגנוזות: עי' ר"ש ליברמן, תלמודה של קיסרין, עמ' 2. הפרשנים הקראים פירשו בין דם לדם —
בעניין נפשות בין רצח בשוגג לרצח במזיד, והיו להם ויכוחים בזה עם רב סעדיה גאון, עי' מ. צוקר, על תרגום
רס"ג לתורה, ניריורק תשי"ט, עמ' 423.

ואשה

- 1 כי תֹאחֲזֶר בְּזוֹב יָמִים רַבִּים // אֶל תִּיגַע בְּשַׁעַר בַּת רַבִּים
55 בָּעֵת יִהְיוּ דְמִיָּה מְרֻבִּים // אוֹת לְטוֹכָה דְמִיָּה מְרֻבִּים
- כי תִּגַּע לָהּ מִכָּה חֲמוּרָה // נִחְלָה אֲנוּשָׁה הָאֲמוּרָה
דָּם הַמָּתִישׁ כּוֹחַ וּגְבוּרָה // אָמַת זֹה הִיא זָכָה גְּמוּרָה
כי תִּהְיֶה נִידָה וְזָכָה // דָּם נִידָה כְּמוֹ דָּם זִיכָה
וְכָל יָמִים אֲשֶׁר תִּדְלוֹף כְּמַעֲזִיכָה // תִּיקָרָא אִשָּׁה עֲזוּבָה
- 60 כי תִּזוּב זֹב דְּמִיָּה // וַיִּשְׁתַּנּוּ לָהּ וְנוֹסְתוֹת יָמֶיהָ
חֲכָמִים יִבְדְּקוּ כְתָמֶיהָ // וְהִיא תִּבְדֹּק מַעֲיָן חוֹתְמֶיהָ
כי תִּשְׁיֹף ד... ה תִּבְדֹּק // כי שׁוֹכַח בְּנָשִׁים יָדֵי מְרוּבָה לִיבְדֹק
יִינודַע לָהּ מִחֶבֶק לִירְחוֹק // וְכָל כָּלִי אֲשֶׁר תִּטְמָא בּוֹ אֶל תִּידְחֹק
כי תִּפְתָּח בְּמִים אֲדוּמִים // כְּמוֹ כֶּשֶׁר צָלִי מְאֻדָּמִים
65 לְמֶרְאָה אוֹ לְמִי תִלְתֵּן דּוּמִים // שִׁמְלָה מְגוֹלָלָה בְּדָמִים
- 1 תוכן הפיוט: דיני זיבה ונידה שונים: ההבדל שבין נידה לזבה, חובת הבדיקה, איסור חיבוק ונגיעה, שינוי וסת, ולבסוף תשובה מחמטים וענווה.
- 54 כי... רבים: האשה שלקחה בזיבה חייבת להינזר ממגע עם בני־אדם. שער בת רבים: ש"ש ז;ה; מליצה לריחוקה של הזבה, השווה כלים א,ח: 'הר הבית מקודש ממנו, שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם'. וייתכן שיש כאן רמז לחומרות המיוחדות שנהגו בני ארץ־ישראל באיסורי נדה השווה ברייתא דמסכת נדה: 'שלא תיכנס (הנדה) לבית שהוא מוכן לתפילה, ולהיכנס לבתי מדרשות ולבתי כנסיות' — שער בת רבים, בלשון הפייטן. (פפד"מ תר"ן, עמ' 26); ע"י מ' מרגליות. החילוקים שבין אנשי מזרח ובני ארץ־ישראל, ירושלים תרצ"ט, עמ' 21.
- 55 בעת... מרובים: המלה 'דמיה' השנייה אין לה מובן, וכבר העיר ר"ל גינצבורג שהכוונה לבניה, ולברייתא בבבלי נדה סד ע"ב: 'תני ר' חייא, כשם שהשואר יפה לעיסה כך דמין יפין לאשה. תנא משום ר' מאיר, כל אשה שדמיה מרובין בניה מרובין; בירוש' כתובות פ"א ה"א, כ"ה ע"א: 'כל אשה שדמיה מעוטין ולדיה מעוטין'. נוסח הפייטן כמו בברייתא בבבלי.
- 56 נחלה אנושה: תגע: תגיע. מחלה אנושה לפי יש' יז,יא: 'ביום נחלה וכאב אנוש'.
- 57 זבה גמורה: עליה לספור שבעה נקיים עד שתטהר ותביא קרבן. ונקראת 'זבה גדולה' ע"י תנח' מצורע ח: רד"צ הופמן בפירוש לויק' טו, כה.
- 58-59 כי... עזובה: בכל ימי נדתה וזיבתה נקראת האשה 'עזובה' (לפי יש' נד,ו); לשונות עזב מעזיבה, נעזבה שבפיוטנו כולם לשון טומאה.
- 60-61 כי... חותמיה: ע"י למעלה שר' 4. מעין חותמיה: בקשר לשורה הבאה, לפי שהש"ר ד,יב: 'גן נעול... מעין חתום', שנדרש על צניעות בנות ישראל שאינן פרוצות בעריות (ר"ל גינצבורג, שם).
- 62 כי... ליבדוק: לפי משנת נדה ב,א: 'כל היד המרבה לבדוק בנשים (שמא ראתה דם) — משובחת, ואוצ"ל: מרבה.
- 63 יודע... לירחוק: אם ראתה דם אסור לבעלה לחבקה, השווה אדר"ג, נו"א פ"ב, עמ' 8; תו"כ אחרי פ"ג ב, פה ע"ד. וכל... תידחק: שלא תגע בכלי ולא תטמאנו.
- 64-65 כי... בדמים: אם האשה תמצא כתם דומה לבשר צלי או למי חלתן. הרי העד (=השמלה) מעידה עליה שהיא טמאה. דברי הפייטן מתאימים לדעת בית שמאי במשנה נדה ב,ו: 'בית שמאי

כִּי תִמּוֹק בַּעֲוֹן בַּעֲצָה // קְצִיפַת הַסֵּתֶר הוּא פִּיצָעָה
נָא לֹא תִכְחַד לְתַנּוֹת פִּיצָחָה // לְהַכְנִיעַ מִיצָחָה / לְהוֹרִיד נִיצָחָה
כִּי תִסְרַח בְּטוֹמְאוֹתֶיהָ // לֹא תִסְלֹף הִיא טַעֲנוֹתֶיהָ
עָלֶיהָ אִם נִהְפְּכוּ עֵיתוֹתֶיהָ // לְבָקְרָאִים תִּבְקָה אוֹ[תוֹתֶיהָ]

70

ז-ח אֶשֶׁת חֵיל מִי יִמָּצָא אָרְחָה לֹא טוֹעָה / כְּגֶפֶן נְטוּעָה
לֹא חֲטָאָה וְלֹא חֲטָטָאָה / לֹא נִטְמָאָה וְלֹא טִימָאָה

בְּטַח בָּהּ לֵב בַּעֲלָהּ בְּשִׁלְטוֹן אֲשֶׁר נָתַן לָהּ / בְּרִשְׁיוֹן אֲשֶׁר הוֹאֵמֵן לָהּ
לּוֹמֵר טִמָּאָה אָנִי / לּוֹמֵר טָהוֹרָה אָנִי

אומרים. אף במימי תלתן ובמימי בשר צלי'. בניגוד לדעת בית הלל*. מים אדומים: לפי מל"ב ג, כב: 'ויראו מואב את המים אדומים כדם', מכאן למד ר' אבהו בבבלי נדה יט ע"א, שרק דם אדום מטמא, ויש כאן משחק מילים: מים אדומים — מימי אדמה, ע"י לעיל שר' 46.

66 כי... פיצעה: אם האשה תחטא ותקל בדיני נדה, תיענש ב'קציפת הסתר' — כינוי לזיבה.
67 נא... ניצחה: עליה להתוודות על לשון הרע (=פיצחה) להכניע ולחזור בתשובה, השווה סדר אליהו רבה פט"ו, עמ' 79: 'שבעת ימים תהיה בנידתה — אם חזרה ועשתה תשובה מרפין אותה מיד, ואם לאו הרי היא בחזקתה עד יום מותה (ר"ל גינצבורג)'. נא: אינו לשון בקשה אלא מעיקרו בא לשם אות נוי'ן מס' א"ב. ניצחה: במובן גאוה וניצחון.

68-69 כי... א[תוֹתֶיהָ]: אשה שנשתנה וסתה ואין לה וסת קבוע, צריכה לבדוק בכל יום בשחרית ובין השמשות, ע"י משנת נדה א, ט, ובירושלמי שם מט ע"ב. בבבלי (שם יא ע"ב ויב ע"ב) אמרו שזה רק לעניין טהרות. בירושלמי סתמו את הדבר ולא הזכירו עניין טהרות, הפייטן סותם דבריו כדעת הירושלמי (ר"ל גינצבורג, שם). תבקה: צ"ל: תבקר.

ז-ח תוכן הפיוט: שיירי תהילה לבת ישראל הנוהרת בדיני נדה, צנועה בדיבורה ובמעשיה, משתדלת להנעים חיי בעלה ולא להרגיזו, עוזרת לבעלה בפרנסה, אינה מהדרת בלבושה, זהירה בתפילה ובברכה — ושכרה בנים ובנות נטעי חמד.

72-71 ארחה... טימאה: האשה נאמנת לבעלה בענייני דם נדה ווסתות (=ארחה לא טועה). כגפן נטועה: ע"י לעיל, שר' 48.

74-73 בשלטון... אני: לאשה ה'שלטון' והנאמנות בספירת ימי טהרה יומי טומאה, השווה תו"כ מצורע פ"ט ה"א: 'וספרה לה — לעצמה' (=שהאשה נאמנת בספירה). ברשיון: לשון סמכות וכוח 'מקביל לשלטון', וכן באבות א"י, ואל תתודע לרשות (ר' קמוצה, ראשות).

* כבר עמדו על זה ר"ל גינצבורג בהערותיו למחזור יניי ובייחוד ר"ש ליברמן. לדעתו אמנם דברי יניי כשיטת בית שמאי, אבל בבבלי נדה יט ע"ב מסיק, שגם לתנא קמא תולין 'ובית הלל מתירין היינו תנא קמא? — איכה בינייהו לתלות' (ששאר הדמים מטמאים בספק). אבל הירושלמי (נדה ב, ו) אינו יודע משיטה זו, ולדעתו היינו ת"ק היינו ב"ה. בבבלי שם כ ע"א וע"ב, מסופר שכמה אמוראים החמירו על עצמם ולא ראו דם מספק, והחמירו בכל הדמים, ובירושלמי אין זכר מזה. ר"ש ליברמן מביא נוסח אחר בירושלמי נדה ס"ב ג ע"ב, בשם או"ז ח"א הל' נדה, סי' שמו: 'ר' חנינה הוה שרי בצלי אש והוון אתאי וכו', וא"כ דווקא ר' חנינא שהיה בקיא מאד במראות דמים (ע"י ירושלמי שם ובבבלי כ ע"ב) היה מתיר בצלי, אבל שאר החכמים לא היו מתירים. דברי יניי נאמרו אפוא לחומרא (חזנות יניי, עמ' רמו). ויש להעיר שבני ארץ ישראל נהגו לפעמים להחמיר כבית שמאי. ע"י החילוקים שבין אנשי המורח ובני א"י, עמ' 91, שבני א"י נהגו לעמוד בקריאת שמע כבית שמאי; ר"ש ליברמן, שקיעין, ירושלים תרצ"ט, עמ' 21; ח.מ. הורוביץ, ברייתא דמסכת נדה, במבוא, עמ' 54; בסידור רב עמרם גאון, מהדורת גולדשמידט, תשל"ב. עמ' טו-טז מונה ששה דברים בלבד שהלכה בהם כדברי בית שמאי, ע"י תוספות סוטה ג ע"א, ד"ה דאמר.

גִּיל לְהַעֲלִיצוֹ / לְהַחֲלִיצוֹ וְלֹא לְהַאֲלִיצוֹ מִלְחָצִיקוֹ בְּדִבְרֵיהָ / וּמִלְחָצִירוֹ בְּדִמְיוֹנֶיהָ	75	גְּמַלְתָּהּ טוֹב וְלֹא רָע
דִּי כּוֹחַ מַלְעָצוֹר / [ל]א לְטוֹת וּלְמָצוֹר כִּי הַפְּטָלָה מְבִיאָה לִידֵי שְׁעָמוֹם וּלְזִמָּה		דִּרְשָׁה צָמֵר וּפְשָׁתִים
הוֹלְכוֹת בְּנֹחֵיב יָם / וּבִטְנָה נִמְשָׁל פִּיָּם כִּי כְּדֶרֶךְ גָּבֵר בְּעֵלְמָה / דֶּרֶךְ אֲנִיָּה בְּלֵב יָם		הִיטָה פְּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר
וּתְקַיִים עֲדוּתָהּ / וּתְפַקּוֹד פְּקוּדָתָהּ כִּי שִׁמּוֹשׁ מִטָּהָ / בְּנִשְׁפָּה עוֹנָתָהּ		וּתְקַם בְּעוֹד לִלְלָה
זֶרַע אֲמַת וְשָׁלוֹם / וּפְרִי טוֹהֵר וְקוֹדֵשׁ לְזִרוּעַ לָהּ צֶדֶק / וּלְקָצוֹר לִפִּי חֶסֶד		זְמַמָּה שְׂדֵה וּתְקַחְתָּהּ
חֹמָה וְגֵדֶר לְהִקְיָהּ / וְגַל גְּבוּהָ לְהִתְקִיף עַל עֲרֻמַּת חֲטִיִּים / סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנֵים	85	חֲגָרָה בְּעוֹז מְתַנֶּיָּה

76–75 גיל... בדמיוניה: על האשה לשמח את בעלה ולא להטרידו ברוב דיבורים ובדמיונות. רמז לאשה 'קולנית' ומדברת עם כל אדם העוברת על דת 'יהודית' (משנה כתובות ז,ו) [ל]האליצו: לאלצו. להחליצו: במובן מנוחה ומרגוע, השווה ברכת המזון לשבת: 'רצה והחליצנו', עי' ר"ר לד טו, עמ' תתיא.

78–77 די... ולזמה: השווה משנה כתובות ה,ה: 'אילו מלאכות האשה עושה לבעלה: טוחנת ואופה... ועושה בצמר... רבי אליעזר אומר, אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה יוציא שבטלה מביאה לידי שעמום וזמה', כדברי המשנה. ולמצור: מלאכת נפוח הצמר נקראת 'מצר', השווה ירושלמי סוטה פו ה"א, כ ע"ד: 'אנן תנינן מוצרות (במקום מוזרות בלבנה שבמשנה) מאן דאמר מוצרות מצרן עמר (טוות בצמר) (הערת מ. זולאי, ב מזכרת עמנואל, עמ' 156) וכך גם במשנה כ"ק: למצור. מלעצור: המ"ם לשלילה, שלא לעצור.

82–79 הולכות... ים: לפי מש' לא, יד, ליט.
82–81 ותקיים... עונתה: האשה נאמנת על ימי הדמים, כתמים ווסתות. ערותה: במובן 'עדים' (עי' לעיל שו' 22). פקודתה: לפי משנת נדה א,ב: שמאי אומר: 'כל הנשים דיין שעתן (=מטמאות משעת ראיית דם ואילך), בית הלל אומרים מפקידה לפקידה' (=מבדיקה לבדיקה). בנשף עונתה: בלילה שהיא מותרת לבעלה.

84–83 דרע... חסד: שכר צניעותה יהיה פרי בטנה זרע אמת ושלוש. טוהר וקודש: השווה לעיל קרובה יג, שו' 5. לזרוע... חסד: לפי הושע יב: 'זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד'.

86–85 חומה... בשושנים: דימויים שונים לצניעות האשה. חומה וגדר להקניף: השווה הדימוי בקרובה לדברים וד, (שמע ישראל) שו' 50: 'חומה לבית — הם מוזות בית, וגדר לגוף — הם תפילי הגוף'. כאן כוונת הפייטן לחומת צניעות. וגל גבוה: לפי שה"ש ד: יב: 'גל נעול מעין חתום', שנדרש על צניעות האשה, עי' לעיל שו' 61. סוגה בשושנים: לפי שה"ש זג, שנדרש בשה"ש שם על צניעות האשה: 'אדם בא לזקק לה, והיא אומרת לו: כשושנה אדומה ראיחי, ופורש ממנה מיד, שנאמר בה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב (וי' יח,ט). להקניף: לחזק.

- טַעֲמָה כִּי טוֹב סִתְרָה טוֹב וגַּם נָעִים / הִיא וְאִשָּׁה נָחִים
זֶה בָּזָה שְׂמֵחִים / בְּמִצּוֹת רָם מְסִיחִים
- יְדִיהָ שִׁילָחָה בְּפִישׁוֹר יָד לְבָדוֹק מוֹשְׁלַחַת / לְמָאֵד מְשׁוֹבַחַת
הִיָּתָה מְקוֹרָה בְּרוּךְ / וְשִׁלְחָנָא בְטוֹהַר עָרוּךְ
- כִּפָּה פָּרְשָׁה לְעִנִּי כִּי לֶכֶן הִיא בְּבִית / לְזֹכוֹת בַּעַל הַבֵּית
וְהִיא קְרוֹאָה בֵּית / כִּי אִם אֵין הִיא אֵין בֵּית
- לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשְׁלָג לַעַת תִּכְבֵּס בְּגָדִים / מִכֶּתֶם עֲדִים
כִּי כְתוּלַעַת הָאָדִימוֹ / כְּשִׁלָּג יִלְבִּינוּ
- מְרַבְּדִים עֲשֻׂתָהּ לָהּ מִטָּה כְּבוֹדָה / וְעֶרֶס רַעֲנָנָה
כְּמַחוּטְבוֹת כְּזוּיּוֹת / וְלֹא כְּחֻטְבוֹת אֲזוֹר זֹנוֹת
- נוֹדַע בְּשַׁעְרִים בַּעֲלָהּ נוֹי וְהוּד עַל אֲבָרָיו / בְּעִינֵי חֲבָרָיו
אוֹמְרִים לוֹ מָצָא / וְלֹא נוֹאֲמִים לוֹ מוֹצָא
- סֹדִין עֲשֻׂתָהּ וְתִמְכּוֹר סִמְךָ עֲשׂוֹת לְבַעֲלָהּ / מַעֲמַל פְּעֻלָּהּ
כְּלִי לְגִלּוֹת סוֹד נֶאֱמָו / עֲלוֹת וְרִדַת עֲמֹו

87 טוב וגם נעים: לפי תה' קלג.א.

89-90 יד... ערוך: השווה לעיל שר' 62. היתה... ברוך: לפי מש' ה, ח: 'יהי מבורך ברוך ושמח מאשת נעוריו'. ושלחנא: צ"ל: ושלחנה, לפי וי' כה.ו. ואולי לפי העניין כינוי לחשמיש, עי' נדרים כ ע"א: 'חגיגין מפני מה הוויין? — מפני שהופכים את שולחנם' ושם ע"ב: 'ערכתי לו שולחן והפכר'.

91 כי... הבית: הבעל עובד בחור ותפקיד האשה לחלק צדקה בבית. לזכות: זכות לשון צדקה, השווה וי"ר לד,ז, עמ' תשפג: 'אמר ר' ועירא, אפילו שיחתן של בני ארץ-ישראל תורה היא, הכיצד? אדם אומר לחבירו זכי בי (=רכוש לך זכות על ידי) איזדכי בי, זכי גרמך בי (זכה את עצמך בצדקה זו שחתן לי); עי' להלן בקרובה לוי' כה, לה, שר' 43; עיוני לשון, עמ' רכ.

92 והיא... בית: השווה תוספתא סוטה פ"ז ה"כ, עמ' 199: 'ובנית ביתך — זו אשה'; בבלי שבת קיח ע"ב: 'אמר ר' יוסי, מימי לא קריתי לאשתי אשתי... אלא לאשתי — ביתי'.

93-94 לעת... ילבינו: כיבוס הבגדים מהכתמים — ילבינו חטאיה. מכתם עדים: עי' לעיל שר' 22. כי... ילבינו: לפי יש' א,יח. ייתכן שהפייטן רומז כאן לימי ליבונה' — הימים שהזבה (אחרי ספירת שבעה נקיים) לובשת בגדים לבנים (עי' שבת קיג ע"ב).

95 מטה כבודה: יח' כג, מא. וערס רעננה: שר"ש א,טו.

96 כמחוטבות כזויות: לפי תה' קמ"ב: 'בנותינו כזויות מחוטבות'. ולא... זונות: לפי מש' ז,טז על האשה הזונה: 'מרבדים רבדתי ערשי חטובות אטון מצרים'.

98 אומרים... מוצא: השווה בבלי ברכות ח ע"א: 'במערכא (בא") כי נסיב אינש איתתא (כשאדם לוקח אשה) אמרי ליה: מצא או מוצא? — 'מצא' — דכתיב: מצא אשה מצא טוב (מש' יח,כב), 'מוצא' — דכתיב 'מוצא אני את האשה מר ממות (קה' ז,כו); השווה מדרש תהילים נט, ג, על ר' עקיבא ששאל את חברו: מצא או מוצא.

99-100 סמך... פעלה: רמז למשנת כתובות ו,א: 'מעשה ידיה לבעלה'. סמך: עורה בפרנסה.

עזו וְהִדָּר לְבוּשָׁה	עֲדִי עֲדִיִּים אִם לָהּ / מֵה יוֹעִיל לָהּ
כִּי אִם צִנִּיף צְעִיפּוֹת / וְצִמָּר צִנִּיפּוֹת	
פִּיהָ פִּתְחָה בְּחִכְמָה	פִּילּוּל וּבִרְכָּה / וּמִזֻּזָּה הָעֲרוּכָה
וּבִשְׁלוֹשׁ מִצּוֹת / אֲשֶׁר לָהּ מִצּוֹת	
צוּפָהּ הִלִּיכוֹת בֵּיתָה	צוּעֶדֶת בְּזִרְיוֹת / וּמִשְׁמֶרֶת בְּנָקִיּוֹת
	וּמִשְׁמֶשֶׁת בְּטֶהֱרָה / וְעוֹשָׂה בְּקִדּוּשָׁה
קָמוּ בְּנֵיהָ וַיֵּאֱשְׁרוּהָ	קִדּוּשָׁה כִּי קִידָשָׁה בָּם / לִבֵּן מוֹם אֵין בָּהּ
	כִּי לֹא הָרָה בְּעֵינָן / וְלֹא הִרְהָרָה בְּלֵב
רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חֵיל	רָאוּ עוֹלְלֵיהֶם / וּפְרִי מַעַלְלֵיהֶם
	מִפְּרִי פִיהֶם / יִשְׁבְּעוּ מֵעֵיהֶם
שָׁקַר הַחֵן וְהַבֵּל הַיּוֹפִי	שׁוֹקֵדִי תַּפְלוֹת / וְלֹא מִשְׁקֶרֶת בְּתַפְלוֹת
	בִּירְאֵת אוֹצָרָה / תְּהוֹלֵל בִּיּוֹצָרָה
תָּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ	תִּמְנָה חֶלֶק לְשִׁבְעָה / תִּשָּׂא גוֹרֵל לְשִׁמוּנָה

- 100 בלי... עמו: על האשה לשמור סודות בעלה, עלות ורדת עמו: בתוספתא כתובות פ"ה ה"ט, מהר" לייברמן, עמ' 74: 'העשיר (הבעל) עולה עמו, העני (נעשה עני) אין יורדת עמו (אלא על הבעל לספק צרכיה כפי הרגלה)' והפייטן דורש: 'עלות ורדת עמו'; ע"י תוספתא כפשוטה שם, עמ' 270.
- 101-102 עדי... צניפות: על האשה ללבוש שמלות פשוטות. צניף: כיסוי הראש, ע"י זכ' ג.ה.
- 103 פילול... הערוכה: השווה משנת ברכות ג.ג: 'נשים ועבדים... חייבין בתפילה (=פילול) ובמזווה ובברכת המזון (=ברכה)'. ובשלוש מצוות: ע"י למעלה שר' 34 ואילך.
- 105-106 צועדת... בקדושה: השווה משנת סוטה ט,ט: זריות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי קדושה. ע"י להלן בקרובה לויקרא יט, א פיוט ה; הפייטן משתמש במדרגות הקדושה על צניעות האשה.
- 107 קדושה... בה: לפי שהש' ה: כלך יפה רעייתי ומום אין בך 'שנדרש בהשג"ר שם על יעקב אבינו שהיתה מטחו שלמה ולא נמצא בה פסולת; הפייטן רומז לכשרות הבנים וקדושתם.
- 108 כי... בלב: רמז שהאשה נהגה בצניעות ובמחשבות טהורות בשעת הריונה.
- 109-110 ראו... מעיהם: האשה הצנועה עושה חיל בבנים טובים. ופרי מעלליהם: יש' ג.י. מפרי... מעיהם: לפי מש' יח, כ: 'מפרי פי איש חשבע בטנר'.
- 111 שוקדי... בתפלות: אולי צ"ל: שוקדת, 'ומשקרת' כמו בסי"ן, כלומר אינה מסתכלת בדברי תפלות, או אינה סוקרת ורומזת בעיניה (מ. זולאי, מזכרת עמנואל, שם).
- 112 ביראת אוצרה: לפי יש' לג, ה: 'יראת ה' הוא אוצרו'.
- 113 תמנה... לשמונה: בשכר שמירת הלכות נידה תוכה לפרי בטן. לפי קה' יא, ב: 'תן חלק לשבעה

צִדְקוֹת תָּנוּ לָהּ נְטָעֵי חֹמֶר וּמַצֵּבֶת קוֹדֶשׁ
מַעֲרִיצִים בֶּק־[דש] לְנֶאֱדָר בְּסוֹד קוֹדֶשׁ כָּל וְקָרָא

צ / ויקרא יז א

[אשר ישחט שור או כשב]

אל נא יניי

ד אֲתָה לְבַדְּךָ בְּדִבְרְךָ תוֹצֵדֶק / וְמָה יִתֵּן לָךְ אִישׁ אִם יִצְדֶּק
אֲתָה הוּא הַצִּדִּיק / אֲשֶׁר מִצְדִּיק / בְּעֶבֶר לְהַצְדִּיק / אֵת גּוֹי צִדִּיק
לְמִדְתָּם הֵיחֹת שׁוֹחֲטִים בְּצִדֶּק / בְּהֶמָּה אֲשֶׁר הִיתְרַתָּ לְזִבְחֵי צִדֶּק
5 הֵיחֹת כָּל־צִדִּיקִים קוֹרְאֵי בְּצִדֶּק / לָנִים וְעַמָּם מְלִינִים צִדֶּק
צִדֶּק וְשָׁלוֹם תָּמִיד מְלוּוִים / צִדֶּק בְּשַׁחֲטֵת חֻלִּים וְשָׁלוֹם בְּשַׁחֲטֵת קִדְשִׁים
מְקוֹדְשִׁים מְקוֹדְשִׁים מְקוֹדְשִׁים שְׁמֶךָ נוֹרָא מְרוֹם (וְקוֹדֶשׁ)

עשירה

וגם לשמונה כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ. הפסוק נדרש במדרשי חו"ל לענייננו. השווה
וי"ר יד, עמ' שי: 'תן חלק לשבעה — אילו שבעת ימי נידה. וגם לשמונה — אילו שמנת ימי
מילה. אמר הקב"ה: אם שימרת ימי נדה, אני נותן לך בן ואתה מלו לשמנה, וביום השמיני ימול
בשר ערלתו (ויק' יב, ג); פסיקתא דר"כ, ב לשמיני עצרת (כח), עמ' 429, בשם ר' יהודה בר' סימן
בש"ר מאיר; קה"ר שם ועוד.

114 צדקות... קודש: סיום הפיוט בברכת בנים ובנות. נטעי חמר: צ"ל: חמר. מצבת קודש: לפי יש'
ויג: 'זרע קודש מצבתה'.

ד תוכן הפיוט: מקביל לוי"ר כב, ה, עמ' תקיא-יב (לסדר שלפנינו): 'איסור במה היו ישראל מקריבין
במדבר עד שלא הוקם המשכן... משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים. והיו ישראל
נוהגין (משהוקם המשכן) איסור במה במדבר, והיו הפורענות באין עליהן, והיו אומות העולם
אומרין, עובדין לשמו והוא הורגן. לפיכך אמר משה, לך אמור להן לישראל: איש איש מבית
ישראל אשר ישחט ואל פתח אהל מועד לא הביאו [להקריב קרבן לה']... דם ייחשב לאיש ההוא
(וי' יז, ג-ד). עי' רבינוביץ הלכה ואגדה, עמ' 156.

2 אהה... יצדק: לפי תה' נא, ו: 'למען תצדק בדבריך', ואיוב ט, ב: 'ומה יצדק אנוש עם אל'.
4-3 אהה... צדק: דברי הפייטן מכוונים למדרש הנוכח, שבשר תאוה נאסר להם במדבר משהוקם
המשכן, ובני ישראל המשיכו להקריב בבמות והביאו עליהם פורענות, וכדי להצדיקם ולהרחיקם
מאיסור במות, נצטוו להביא את בהמותיהם לשחטם לפני אהל מועד.

5 מלינים צדק: לפי יש' א, כא.

6 צדק... מלווים: לפי תה' פח, יא: 'צדק ושלוש נשקו'. צדק... קדשים: במשכן הקריבו חולין
(בשר תאוה) וגם קדשים. חולים: חולין, בחילוף מ-נ.

- ה אהל בעת קם נאסרה כל במה // מלובות בכל במה
 10 בחלבו ובאסוריו היה נאכל // עד מן האהל פורש איד נאכל
 גם מי יהרהר על גזירתו // ומי יחלוק על ציווי הזהרתו
 דברים אשר אסרתה לאכול // במקומות אחרים התרת אכול
 החלב אשר נאסר בבהמה // הותר בחיה הדומה לבהמה
 וגיד הנשה אשר נאסר בחיה // הותר בעוף אשר דומה כחיה
 15 זכית שחיטת נאסרה בעוף שמים // הותרה בדגים אשר במים
 חדל מנבלה / ונשמה נבלה // פורש מטרפה / ונשמה טרפה
 (-----)

- ז אמנם דברים אשר אסרתה // בכיוצא כם לנו התרת
 גזרת אסור חלב באומן // דברת להחיר תמורו שומן
 20 הורית אסור בשר בחלב // והתרת כחל בחלב
 זיהרת בלי לאכול דם // חקתה לאכול טחול הדם
 טמאתה
 ונעריצך אלהינו

- ה חוכן הפיוט: מקביל לוי"ר כבי, עמ' תקכא: 'עושה משפט לעשוקים... ה' מתיר אסורים (תה' קמוז). מה אסרתי לכם התרתי לכם. אסרתי לכם חלב בבהמה, והתרתי לכם חלב בחיה. אסרתי לכם גיד הנשה בחיה, התרתי לכם בעוף. אסרתי לכם שחיטה בעוף, והתרתי לכם שחיטה בדגים'. יש כאן הקבלה של ארבעה מינים: בהמה, חיה, עוף ודגים, שהאסור במין אחד מותר בחבירו, וכן הסדר בפיוט שלפנינו. הפייטן הוסיף איסורי נבלה וטרפה לפי המשך הסדר בוי"ט, המדרש הובא במקורות שונים ובשינויים. גם הקרובה שלפנינו לקתה בחסר. עי' על דרכי הפיוט ודרכי המדרש כאן אהרון מירסקי, מחצבתן של צורות הפיוט, עמ' 68-73.
- 9 אהל... בהמה: עי' משנת זכחים יד: 'עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות... משהוקם המשכן נאסרו הבמות'.
- 10 בחלבו... יאכל: לפי וי' ז, כג-כה.
- 11 גם... הזהרתך: השווה פסיקתא דר"כ, פרה, עמ' 54-55, על הסתירות המתמידות שבתורה: 'מי עשה כן, מי ציוה כן, מי גזר כן... אמר הקב"ה חוקה חקתי וגזירה גזרתי, ואין את רשעי לעבור על גזירתי'.
- 15 זכית: מלה מיותרת ובאה לשם אקרוסטיכון.
- 16 טרפה: טרף אותה, מקביל לנבלה.
- 18 אמנם... התרת: גם הפיוט שלפנינו מקביל לוי"ר שם: ר' אחא... בש' ר' מאיר, יותר ממה שאסרתי לכם התרתי לכם, אסרתי לכם דם הנידה, התרתי לכם דם הבתולים... אסרתי לכם את החלב והתרתיו לכם את השומן, אסרתי לכם את הדם והתרתיו לכם את הטחול, אסרתי לכם בשר בחלב והתרתיו לכם את הכחל'.
- 19 באומן: מוכנו כאן: באמונה.
- 21 זיהרת: הזהרת. חקתה: חקת.

	אתה יי אלהינו	ז ¹
תִּבְחָרְנוּ לָךְ לְבָנִים	תֹּאמְרֵנוּ לָךְ לְאֻמָּה	25
תִּדְבְּקֵנוּ לָךְ לְדָגֵל	תִּגְדְּלֵנוּ לָךְ לְגֹי	
תִּנְעָ[דְנוּ] לָךְ לְוַעַד	תִּהְלֵלְנוּ לָךְ לְהַמּוֹן	
תִּחַנְכֵּנוּ לָךְ לְחֵיל	תִּזְמְנֵנוּ לָךְ לְזֹרַע	
תִּסְדְּנוּ לָךְ לִיקָר	תִּשְׁעֵנוּ לָךְ לְטָף	
תִּלְוִינוּ לָךְ לְלֶחֶם	תִּכְוַנְנֵנוּ לָךְ לְכֹהֵן	30
תִּנְשְׂאֵנוּ לָךְ לְגַם	תִּמְנִינוּ לָךְ לְמַחֲן	
תִּעְלִינוּ לָךְ לְעָם	תִּשְׁיַמְנוּ לָךְ לְסֶגֶן	
תִּצִּיבֵנוּ לָךְ לְצֶאֱן	תִּפְקִדְנוּ לָךְ לְפָרִי	
תִּרְצִינוּ לָךְ לְרַעִים	תִּקְיַמְנוּ לָךְ לְקַהֵל	
תִּתְקַפֵּינוּ לָךְ לְתַפְאֶרֶת	תִּשְׁתַּנּוּ לָךְ לְשֵׁם	35
כִּי שִׁבְחָךְ בְּשָׁלִימִים	כִּי תַפְאֶרֶתְךָ בְּתַמִּימִים	ז ²
כִּי קִידוּשְׁךָ בְּקִדּוּשִׁים	כִּי רִיצוֹנְךָ בְּרִיעִים	
כִּי פֶאֶרְךָ בְּפִדּוּיִם	כִּי צִדְקָךָ בְּצַנוּעִים	
כִּי סוֹדְךָ בְּשָׁרִים	כִּי עֲוֹנְךָ בְּעִלּוּלִים	40
כִּי מַלְכוּתְךָ בְּמַלְכִּים	כִּי נִצְחָךְ בְּנִדְיָבִים	
כִּי כְתָרְךָ בְּכִלּוּלִים	כִּי לִקְחָךְ בְּלִקְוֹחִים	
כִּי טַעַמְךָ בְּטַהוּרִים	כִּי יָקָרְךָ בִּידוּעִים	
כִּי זִכְרְךָ בְּזָכִים	כִּי יִיָּדְךָ בְּחִסִּידִים	
כִּי הוֹדְךָ בְּהַדּוּרִים	כִּי וִיעוֹדְךָ בְּנִתְיָקִים	
כִּי גִדְלְךָ בְּגֵאוּלִים	כִּי דָתְךָ בְּדִרוּשִׁים	45

ז¹ תוכן הפיוטים: הראשון לפי סימן א"ב, והשני לפי תשר"ק, על קדושת עם ישראל שהובדל מכל עם בחוקי שחיטה ומאכלות אסורים.

26 לדגל: לגדולה, לגם.

27 לוועד: ליעוד, או לאהל מועד.

30 לכנה: ליסוד. כינוי לישראל לפי תה' פטו.

31 למחן: למחנה.

32 לסגן: במובן שררה ושלטון.

35 תתקפינו: תחזקינו.

39 בעלולים: קשה ואולי רומז לתה' חג, 'מפי עוללים ויונקים, יסדת עוז' וצ"ל: עוללים.

40 נצחך: במובן כוח וניצחון.

41 בלקוחים: לפי שמ' יז: 'ולקחתי אתכם לי לעם'. בכלולים: שלמים ויפים.

42 בידועים: לפי דב' אטו: 'חכמים וידועים'.

44 ויעודך: במובן שכינה או ייעוד. בותיקים: נאמנים וישרים, וכן בקרובה ח, שו' 56: 'בוותיקות אשר למו וויעדתה'.

כִּי בְרִיתָךְ בְּ[כַר]וּרִים כִּי אֹמְנָךְ בְּאֹמְנִים

ח אֲשֶׁר הֵם דּוֹמִים לְעֵלְיוֹנִים. בְּטָהֳרָה בְּזָכוֹת וּבְנִקְיוֹת בְּקִידוֹשׁ
בְּיִרְאָה. מִקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ הַנּוֹרָא בְּסוֹד מְשִׁלְשֵׁי קֹדֶשׁ
כֹּל וְקָרָא זֶה וְג

ט נִשְׁחָטִים עַל שְׁמֶךָ וְזוֹכְחֵי שְׁחִיטָתָם לְשְׁמֶךָ עֲוֹנִים וְאוֹמְרִים
ק[דוּשׁ] ק[דוּשׁ] ק[דוּשׁ] יֵי צְבָאוֹת
ק[דוּשׁ] מִמְּשַׁמְרֵי שְׁחִיטָה / ק[דוּשׁ] מִמְּטַהְרֵי אֲכִילָה / ק[דוּשׁ] מִמְּתַעֲבֵי זָרָה
ק[דוּשׁ] ק[דוּשׁ] ק[דוּשׁ] יֵי צְבָאוֹת

55 ק[דוּשׁ] בְּעֶבֶר לְהַכְשִׁירָנוּ צָנְנוּ הַכָּשֶׁר שְׁחִיטָה
ק[דוּשׁ] בְּעֶבֶר לְטַהֲרָנוּ צָנְנוּ טוֹהַר אֲכִילָה
ק[דוּשׁ] בְּעֶבֶר לְצַדִּיקָנוּ צָנְנוּ רִיחוּק זָרָה
ק[דוּשׁ] מַחִיה ק[דוּשׁ] מְאוּפֵן מְאוּפֵן ק[דוּשׁ] מְכוּרָב
לְעוֹמָתָם

צב* / ויקרא יט א [קדשים תהיו]

תוכן הקרובה: מוקדש לרעייתו של קדושת ה' וקדושת ישראל. שניהם נקראים במקראות בשמות של קדושה. השווה תנח' קדושים, ה': 'ישראל נקראו בשמו של הקב"ה... נקרא קדוש, שנאמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות (ישעי' ו)... וקרא לישראל קדושים, שנאמר קדושים תהיו; תנח' בוכר, שם. ולא עוד אלא שעשויים ישראל לעלות במדרגות של קדושה וטהרה ולהגיע לרוח הקדוש. עם ישראל נבחר מכל הגוים 'קדוש מחולק'. וה' הטהור והקדוש מתקדש בעם ישראל.

אל נא יניי

ד מִי כְמוֹךָ וּמִי כְעֶמְךָ / וּמִי דוֹמָה לָךְ וְהֵם דּוֹמִים לָךְ
הָאֲמִרְתָּם לָךְ וְהָאֲמִירוֹךְ לָהֶם // הִפָּה לָךְ וְאַתָּה לָהֶם

46 בְּרִיתָךְ בְּ[כַר]וּרִים: הַשּׁוּוֹה שֶׁם, שו' 58: 'בְּבְרִית אֲשֶׁר לְמוֹ בִּירְרָתָה', אֹמְנָךְ: אֲמוֹנָתְךָ.

47 בְּטָהֳרָה... בִּירְאָה: ע"י הַלֵּל קְרֹבָה צֶב, שׁוּרוֹת 10-14.

52 זָרָה: דְּבָרִים מְאוּסִים, לִפִּי בַמ' יֵא. כ: 'וְהָיָה לָכֶם לזֹרָא', וִירְמֹחַ לְעִבְדָּה זָרָה לִפִּי וִיק' יז, ז: 'וְלֹא יִזְבְּחוּ
עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשַׁעֲרֵים אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם'.

2 מִי... לָךְ: הַשּׁוּוֹה תְּפִילַת מַחִיה בְּשִׁמּוֹנָה עֶשְׂרֶה: 'מִי כְמוֹךָ בְּעַל הַגְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמָה לָךְ', וּבְכֹל זֹאת
'הֵם דּוֹמִים לָךְ'.

3 הָאֲמִרְתָּם... לָהֶם: לִפִּי דָב' כו, יז-יט: 'אֶת ה' הָאֲמִרְתָּ הַיּוֹם... וְה' הָאֲמִירְךָ הַיּוֹם... וְלִהְיוֹתְךָ
עִם קְדוֹשׁ לֵה' אֱלֹהֶיךָ'.

גִּזְרָה שְׁנָה לָךְ וְלָהֶם // וְשִׁמּוֹת שְׁוִים לָךְ וְלָהֶם
 נִקְרָאוּ לְשִׁמְךָ קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל // וְנִקְרְאָתָה לְשִׁמְךָ קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל
 נִמְתָּה אָנִי קְדוֹשְׁכֶם וּמִקְדְּשִׁיכֶם // וְאַתֶּם קְדוֹשֵׁי וּמִקְדְּשֵׁי
 נְאֻה מִקְדוּשִׁים קְדוּשָׁה לְקָדוֹשׁ

עשיריה

אֲהַבָּה וְחִיבָה / רַעוּת וְאַחֲנָה // קֶשֶׁר אֶל קְדוֹשׁ / לַעֲדַת גֹּי קְדוֹשׁ
 בִּיאֹר קְדוּשָׁה אַחַת נִתֵּן לְמַלְאָכִים // וּשְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי מַלְכִּים
 גּוֹהֲצִים בְּזִרְיוֹת כָּל עֲבוֹדַת קְדוֹשׁ // וּמִזְכִּים בְּבִקּוּיֹת לְבֹא לְמִקְדְּשֵׁי קְדוֹשׁ
 דְּצִים לְטַהֲרָה כִּי טָהוֹר הוּא מִתְנַם // וְנֹאִים לְקְדוּשָׁה כִּי קְדוֹשׁ הוּא מְעוֹנֵם
 הוֹלְכִים בְּתוֹם לִב בְּיוֹשֵׁר עֲנָה // וְעֲלִיָּהֶם יִרְאָה בְּקֹדֶשׁ נְאֻה

4 גזירה... ולהם: הקדושה משותפת לה' ולישראל כעין כלל 'גזרה שווה' — של שני שמות דומים: עי' א. מירסקי, 'מחצבתן של צורות הפיוט', עמ' 43.

5 נקראו... ישראל: לפי ירמ' ב.ג. 'קדש ישראל לה'. ונקראתה... ישראל; נראה שצ"ל 'קדוש ישראל' לפי יש' א.ד. ועוד (מ. זולאי ב"ח"ג).

6 נמתה... ומקדישיי: לפי וי' ט.ב. כח, ועוד.

ה תוכן הפיוט: מיוסד בעיקרו על מאמרו של ר' פינחס בן יאיר (לפי כתי"ק): 'זריות מביאה לידי נקיות, נקיות לידי טהרה, טהרה לידי קדושה, קדושה לידי ענוה, ענוה לידי יראת חטא חסידות, חסידות לידי רוח הקודש, רוח הקודש לידי תחיית המיתים, תחיית המיתים באה לידי אליהו זכור לטוב' (משנה סוטה ט.טו. — (כתי"ק: כה). כאן חסרות המעלות יראת חטא וחסידות (בכתי"ק נוסף בשולי הגליון, אחרי נקיות: פרישות); עי' להלן ש' 13.

9 קשר אל קדוש: השווה עיוני לשון, עמ' רל, בשם ר"ש ליברמן שהביטוי 'קשר אהבה' 'קשר שנאה' היא לשון א"י טיפוסית, עי' פסיקתא דר"כ, ויהי בשלח, עמ' 176: 'בנוהג שבועלם אדם גדל עם חבירו שנים שלש שנים בכרך, והוא קושר לו אהבה', ובתוספתא סנהדרין יד,ג, עמ' 436: 'וקרוביהם קושרים שנאה בלבם'.

10 ביאור... מלכים: במלאכים נזכר רק פעם אחת קדושה ובישראל נזכר פעמיים בפרשת קדושים. השווה וי' ר. כד, ח עמ' תקסב—סג: ר' אבין אמר בה תרתי... העילוינים לפי שאין יצר הרע מצוי בהן — קדושה אחת, ומאמר קדישין שאלתא (דניאל ד,ד), אבל התחוננים לפי שיצר הרע מצוי בהן הלווי בשתי קדושות יעמדו, הדא הוא דכתיב: דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו (וי' יט.ב) והתקדשתם והייתם קדושים (שם כז,ז). ביאור: מלה נוספת לשם סימן א"ב (קלאר, מחקרים, עמ' 133).

11 גוהצים: שמחים, משתוקקים, עי' לעיל קרובה כז, ש' 34. ומזכים בבקיות: לפי ר"ש ליברמן וב. קלאר צ"ל: ומזכים בבקיות לפי יש' א.טו: 'רחצו הַזְּפוּ', ור"ל: שאחרי מדרגת הזריות מזכים ועולים למדרגת הנקיות (מחקרים, עמ' 133; חזנות ינאי, עמ' רכו).

12 דצים... מעונים: נקיות מביאה לטהרה, והטהרה לידי קדושה. דצים: שמחים.

13 הולכים... ענוה: הקדושה מביאה לידי ענוה; נראה שהפייטן כולל ב'תום לב' את מידת החסידות החסרה בפיוט. ועליהם... נאווה: לפי תה' צג,ה: 'לביתך נאווה קדש', וצריך לנקד יִרְאָה — רמז לענוה המביאה לידי יראת חטא. גם בירושלמי שקלים פ"ג ה"ג, מ.ז, ושבת פ"א ה"ה, ג ע"ג הסדר הוא: זריות, נקיות, טהרה, קדושה, ענוה, יראת חטא, כמו בפיוטנו. עי' לעיל קרובה פט,

ובכן תנחה עליהם רוח הקודש // וקדוש ישלח עזרם מקודש
 זרע קדש ומטע קודש // כי ממקורם אתה ובקרבם קדוש ¹⁵
 חדשים לבקרים בקדושה לפניו // ורצה ורפץ בקדושה מבניו
 טהורי לב טהור אהב // וקדושי גוף קדוש תאב
 יקר שמו אשר בגוי קדוש יהולל // עת יתקדש שמו כי בגוים חולל
 לעולם אל נא

20

מקודש] ... נ [סגולת [ע ...] פקודי [צ]
 קדושה [ר] שלומי [ת]

קדושים תהיו

פֶּאֶחַד מַעֲשֶׂהָ	כְּכֹר מַעֲקָה	כְּגֹרֶן מִן הַיָּקֵב	ז
כְּדָג בַּר מִן הַתֶּבֶן	כְּהִילֹלִים מִרְבִּיעֵית	כְּנֹדֵאי מִן הָאֶפֶס	25
כְּזָהָב מִזִּיקָק	כְּחֹלָה מִן הָעִיסָה	כְּטָהָרָה מִטְמָאָה	
כִּיקָר מְזוּלָל	כְּכֶסֶף מְסִיגִים	כְּלִקְחָה בְּרוּב דְּמִים	

שורות 105–106: 'צועדת בוריות, ומשמרת בנקיות, ומשמשת בטהרה, ועושה בקדושה'. עי'
 רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ' 6, 7; רי"נ אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 976; ר"ש ליברמן, הירושלמי
 כפשוטו, עמ' 35; ע.צ. מלמד, מדרשי ההלכה של התנאים, ירושלים תש"ג, עמ' 446.
 14 ובכן... הקדוש: יראת חטא מביאה לידי רוח הקדוש. וקדוש... מקדוש: לפי תה' כג. תנחה:
 אוצ"ל תנוח, תנח, לפי במ' יא, כו (זולאי).

15 ממקורם: אולי צריך להפריד: כי ממקור רם, או 'מקורם' לפי תה' סח, כו: 'ה' ממקור ישראל', עי'
 רד"ק שם. ובקרבם קדוש: לפי הושע יא, ט.

16 חדשים... מבניו: מלאכי מעלה מפארים ואומרים קדוש ה' צבאות, ובכל זאת חפץ גם בקדושת
 ישראל. חדשים לבקרים: כינוי למלאכים, השווה ב"ר עח, א, עמ' 916: 'חדשים לבקרים רבה
 אמונתך (איכה ג, כג)... אמר ר' חלבו, בכל יום הקב"ה בורא כת מלאכים חדשים, ואומרים שירה
 חדשה והולכים להם'. איכ"ר ג, כג. מהד' בובר, עמ' 132; בבלי חגיגה, יד ע"א.

18 יקר... חולל: לעתיד לבוא יתקדש שם ה' אשר חולל בין הגויים.
 ז תוכן הפיוט: דימויים של חיבת ישראל וקדושתם לתרומות ומעשרות ולשאר דברים נבחרים,
 השווה א. מירסקי, מחצבתן של צורות הפיוט, עמ' 79.

24 כאחד מעשרה: הכוונה למעשרות. ככור מעקרה: שהוא אהוב ביותר. כגורן מן היקב: לפי במ'
 יח, כו: 'ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב'. שמא פירושו כמן הגורן ומן היקב,
 והכוונה לתרומה (א. מירסקי שם).

25 כדגן... התבן: השווה יר' כג, כח 'מה לחבן את הבר'. כהילולים מרביעית: לפי וי' יט, כד: 'ובשנה
 הרביעית יהיה כל פריו קדש הילולים לה'. עד עכשיו כל הדימויים היו מתרומות ומעשרות. כודאי
 מן האפס: עי' ח"נ.

26 כזהב מוֹזִיקָק: לפי מלאכי ג, כח. כחלה מן העיסה: השווה תרגום ירושלמי לבמ' יב (מהד' גינבורגר,
 עמ' 51): 'כרין אפרש רחמנה וקדיש את בני ישראל כתרומתא מן אידרא (=הגורן) וחלתא מן
 לישא (=כחלה מן העיסה) וקרא יתיה בני עמיה חולק ה' ואחסנתיה (חלק ה' וירושתו)'.

27 כיקר מְזוּלָל: יר' טו, יט. ככסף מסיגים: מש' כו, כג. כלקחה ברוב דמים: דבר יקר שמחירו רב.

כְּמַעַט מֵהֶרֶבָּה	בְּנִחְלָה מֵאַחֲזָה	כְּסִגּוּלָּה מִיַּגְיעָה
כְּעוֹמֵר מִשִּׁיכָחָה	כְּפִירוֹת מֵעֲצֵי סָרֵק	כְּצֹדֵק מִן הָרָשָׁע
כְּקוֹדֶשׁ מִחֻלִּים	כְּרִיצוּי מִמְרִיכָה	כְּשׁוֹשְׁנָה מִחוּחִים
	כְּתְרוּמָה מִתְּבוּאָה	

30

ח וְאִזְּ תִתְקַדֵּשׁ בְּנוֹ

בְּאֹמֶצֶךָ בְּכִינֹתָךְ בְּגִדְךָ בְּרִיעֲתָךְ בְּהוֹדְךָ בְּנֻעָדְךָ בְּזִכְרְךָ בְּחוֹסְנְךָ
בְּטוֹבְךָ בִּמְיֻנְךָ בְּכַבּוֹדְךָ בְּלִקְחְךָ בְּמַלְכוּתְךָ בְּנֻצָּחְךָ בְּסוֹדְךָ בְּעֵתְךָ
בְּפִילֶאֶךָ בְּצִדְקָךָ בְּקִידוּשְׁךָ בְּרִיצוּיְךָ בְּשִׁמְךָ בְּתִקְפְּךָ

35

מי לא ידע ויֵאמֶן ויֵצֵן ויִצִּיר ויֵאמֶר אֵין קְדוּשָׁה בִּי / יפוף כָּל רֹאשׁ וְתִיקוּד
כָּל קוֹמָה וְתִכְרַע וְיִשְׁתַּחֲוֶה כָּל / וְתִכְרַךְ כָּל נֶפֶשׁ וְתִהְלֵל כָּל נֶשְׁמָה /
וְשִׁעֵר וְעוֹר וְיִבְשֹׁר וְגִיד וְעֶצֶם וְקֶרֶב וְכָל אֶבֶר עַד מֵאֲתִים וְאֶרְבָּעִים
וְשִׁמּוֹנָה אֲבָרִים הַתְּלוּיִים בְּלֵב וְהֵלֵב לֶפֶה / לְעֻנּוֹת וְלִנּוֹת לְמַלֵּל לְסוֹחַח
לְשַׁנֵּן לְתַנּוֹת לְהַגִּיד וְלוֹמַר / יי מי כְּמוֹךָ וְיִי כְעֻמָּךְ וְיִי כְעֶרְכְּךָ / מי
יְדֻמָּה לָךְ וְיִי שְׁנוֹה לָךְ וְיִי יַעֲרוּךָ לָךְ / בִּים בִּיבֶשֶׁת בְּאֶרֶץ וּבִשְׁמִים
וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם בְּבוֹל בְּעֶרְפֶּל וּבְמַעוֹן וּבְשִׁחַק בְּעֶרְבוֹת בְּצִבְאוֹת בְּעִירִין
בְּקִדְשֵׁינִי בְּמִלְאָכִים בְּשִׁרְפִים / קְדוּשָׁה הוּא קְדוּשָׁה מִחֲנוֹ וְקְדוּשָׁה שְׁכֵנוֹ
וְקְדוּשָׁה (קְדוּשָׁה) כְּסֹאוֹ וְקְדוּשָׁה שְׁמוֹ כִּכְתּוּ וְקִרְא

40

ט קְדוּשָׁה וְשִׁהוֹר וְתַמִּים / בְּקִדְשָׁה וּבְטוֹהֶר וּבְתָאוֹם / תְּמִיד יַעֲנֵנוּ וְיֵאמְרוּ
קְדוּשָׁה | קְדוּשָׁה קְדוּשָׁה יי צְבָאוֹת מֶלֶא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ
קְדוּשָׁה מְקֻדָּשִׁים / קְדוּשָׁה מְשֻׁהָרִים / קְדוּשָׁה מְתַמִּימִים

28 כִּנְחָלָה מֵאַחֲזָה: הַמֶּלֶה 'אַחֲזָה' כּוֹלֵלֶת גַּם תְּפִיסַת קֶרֶקַע שֶׁלָּא עַל יְדֵי יְרוּשָׁה וְהַנְחָלָה, הַשְׁוּוּהָ יח' מו.טז, ע' בְּפִירוּשׁ הַרד"ק שֶׁם, אֲנֻצִּיקְלוֹפֶדִיָּה מִקְרֵאִית, עֲרִכִּים: אַחֲזָה, נִחְלָה, כְּסִגּוּלָּה מִיַּגְיעָה: סִגּוּלָּה מוֹכֵנָה לְאֶסּוֹף וְלִקְבוּץ מַעַט מַעַט מִתּוֹךְ יַגְיעָה, ע' מִלּוֹן בְּנִי־הוֹדָה, עֶרֶךְ סָגֵל.

ח תּוֹכֵן הַפִּיּוּט: סִילּוֹק אֲרוּךְ לִפְנֵי הַקְדוּשָׁה הַמְכִּיל תְּהִילּוֹת לַה' וְרוֹב כּוֹחוֹ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, וַיֵּשׁ בּוֹ מִקְבִּילוֹת תְּפִילַת 'נִשְׁמַת' בַּשַּׁחֲרִית שֶׁל שַׁבָּת.

33-35 בְּאֹמֶצֶךָ ... בְּתִקְפְּךָ: הַמִּלִּים עֲרוּכוֹת לִפִּי סִימָן א"ב וּמִקְבִּילִים לִפְיוֹט ח בְּקִרְבָּה לִשְׁמ' ח,טז, וּבִיחּוּד לִפְיוֹט 'הָאֲדָרַת וְהַמּוֹנָה'; ע' צ"מ רִבִּינוּבִין, עַל יַחְסוֹ שֶׁל הַפִּיּוּט יִנִּי לִסְפָּרוֹת הַהִיכָלוֹת וְהַמְרַכְבָּה, תְּרִבִּין לוֹ (תִּשְׁכ"ז), עמ' 405.

38-39 וְכָל אֶבֶר ... בְּלֵב: הַשְׁוּוּהָ יְרוּשָׁלַיִם תְּרוּמוֹת פ"ח ה"י, מו ע"ב: 'כָּל הָאִיבָרִים תְּלוּיִים בְּלֵב' (ר"ש לִיבְרַמֵּן, חֲזוֹנוֹת יִנִּי, עמ' רלד). לְנוֹת: לְנוֹת, לִיפּוֹת. לְהֵלֵל, מִן נוֹה — נָאָה.

40-41 מִי יְדֻמָּה ... לָךְ: בְּתִפִּילַת 'נִשְׁמַת'.

41-42 וּבִשְׁמִים ... בְּעֶרְבוֹת: הַשְׁוּוּהָ לְמַעַלָּה קְרוּבָה ט, שר' 112.

47-51 קְדוּשָׁה ... שְׁמִךְ: הַשְׁוּוּהָ תו"כ קְדוּשִׁים פֶּרֶשָׁה א, פו ע"ב: 'קְדוּשִׁים תְּהִיוּ כִּי קְדוּשָׁה אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם ... לֹמַר אִם מִקְדָּשִׁים אַתֶּם עֲצַמְכֶּם, מַעַלָּה אֲנִי עֲלֵיכֶם כִּאִילוֹ קִידְשְׁתֶּם אוֹתִי, וְאִם אֵין אַתֶּם מִקְדָּשִׁים עֲצַמְכֶּם, מַעַלָּה אֲנִי עֲלֵיכֶם כִּאִילוֹ לֹא קִידְשְׁתֶּם אוֹתִי ... בְּקְדוּשְׁתִּי אֲנִי בֵּין מִקְדָּשִׁים

קדוש | קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קדוש הנקדש שמו במקדשי עצמם לשמו
 קדוש תמתין כבודך במטהרי גוים לשמך
 קדוש מצאוי תהי קרוב למתמימים דרךם על שמך
 קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו

50

צג / ויקרא יט כג וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל

תוכן הקרובה: הימנון לפירות הארץ. בכל לשון של חיבה הפייטן מרומם ומהלל את פרי הארץ. פירון האדמה וברכת היבול תלויים בשמירת המצוות התלויות בארץ, ובייחוד קיום מצוות ערלה וזכרם רבעי, כהבטחת התורה בסדר: 'ובשנה החמישית תאכלו את פריה להוסיף לכם תבואתה' (יט, כה), ובהפטרות הסדר: 'לא יבנו ואחר ישב לא יטעו ואחר יאכל כי כימי העץ ימי עמי' (יש' סה, כב). הרעיון נמצא במדרשים המקבילים לסדר שלפנינו. בתנח' קדושים, ו: 'כי תבאו אל הארץ וגו', זהו שאמר הכתוב... כי זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן את יכולה... כיון שבאו לארץ התחילו חוטאים, שנאמר ותבאו ותטמאו את ארצי (יר' ב, ו)... היו זורעין הרבה ומביאין מעט... למה? — שביטלו את הביכורים... אבל לעתיד לבוא אין הקב"ה עושה כן, שני ועתה לא כימים הראשונים כי זרע השלום הגפן תתן פריה וגו' (זכ' ח, יא—יב).

1

אותי ובין אם אין מקדשים אותי. אבא שאל אומר, פמליא למלך מה עליה להיות מחקה למלך. כוונת הפייטן לומר שה' קדוש וטהור ותמים ומקבל קדושה מקדושים, מטהורים ומתמימים כלומר מישראל, מפני ששמו נתקדש על ידי אלה המקדישים עצמם לשמו. בסוף הקדושה מתפלל הפייטן, שה' ישכין את כבודו בישראל, שהם מטהרי גוים לשמו ויהיה קרוב לאלה המתמימים דרכם לשמו. גם פה אפשר למצוא את היסוד המדרשי המקביל בתו"כ. ישראל הם פמליא של מלך ומה עליה להיות מחקה למלך, ללכת בדרכיו בתום ובקדושה. בפרשת קדושים (פסוקים לג—לד) נמצאים הציוויים בדבר גרים, ובתו"כ מובא לאותם הפסוקים מקצת מהלכות גרים. הפייטן אינו מכניסן לתוך ה'קדושה' הקצרה, אלא מרמו עליהן על ידי המילים 'קדוש תמתין כבודך במטהרי גוים לשמך'. הביטוי 'מטהרי גוים' לקוח מבר"ר לט, יא עמ' 376: 'והיה ברכה — והיה בריכה, מה בריכה זו מטהרת את הטמאים, אף אברהם מקרב רחוקים'. וגם בס"י, יד, עמ' 376: 'זאת הנפש אשר עשו בחן — אילו הגרים' (לשון ר"ש קליין בידיעות החברה לחקירת א"י ועתיקותיה, שנה ז, ת"ש חוב' א, במאמרו 'לשיטת חקר הפיוטים הקדמונים לשם ידיעות היסטוריות בארץ-ישראל', עמ' 11—12) ויש להוסיף לדבריו, כי בילקוט הגירסה 'מחכה למלך', וכן מפרש הראב"ד בפירושו לתו"כ שם: 'פירוש החיל של מלך מה עליו לעשות? — להיות מחכה למלך, איזו דרך ילך ועל איו עיר ילחם... כך ישראל הם פמליא של הב"ה, מה עליהם לעשות? — שישמעו את דבריו וילכו למקום אשר יצווה עליהם וכו'. גם דברי הפייטן 'תמתין כבודך' מרמזים לגירסה 'מחכה'. מ. זולאי מציג לקרא 'מטהרי גוים' — במקום גוים, בהקבלה ל'מקדשי עצמם' 'מתמימי דרכם' (עיוני לשון, עמ' רמה).

שְׂדוֹת בְּגִנּוֹת בְּהֶקְשָׁרָה // עֲצֵי בְּפוּרִים וּחְשׂוּרָה
עַל שֵׁם רוּצָה כָּל דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל // יִהְיֶה וְלֹא עַל שֵׁם אֲשִׁירָה
פְּעוּלְתְּכֶם יִכּוֹנְנָה עֲלֵיכֶם // פּוֹעֲלֵכֶם הַקּוֹרָא אֲלֵיכֶם
צִיּוּי נְטִיעוֹת מְנַתְּכֶם // וְחִנְטָעוּ עַל אֲדַמְתְּכֶם⁵

קוֹנֵי אֲחֻזָּה בָּאָרֶץ // וּמַחְזִיקֵי בְּחוּצָה לָאָרֶץ
רָצוֹן מַצּוֹת עוֹרְלָה קִיִּימוּ בְּתָרֶץ // וְתַחֲקִימוּ כִּימֵי שְׁמִים וְאָרֶץ
שְׁלוֹחִים בְּיוֹשֶׁר הַלִּיכוֹת תּוֹם // וְלֹא תִנְיָאוּ כָּל אֲשֶׁר יִחְתּוֹם
תְּכֹנֶנֶת בְּיִרְכָתֶם לֹא יִסְתּוֹם // וְעֲלִיהוּ [לֹא] יָבֹל וּפִירֵיו לֹא יִיתּוֹם¹⁰

ובכן וערלתם ערלתו

- 2 שדות ... ותשורה: פירות השדות והגנות בפריחתם ובהצלחתם. שדות: שדות עצי פרי, לפי ו' כו, ד: 'ועץ השדה יתן פרי' וביש' נח, יב: 'וכל עצי השדה ימחאו כף'. בגנות: כמו וגנות, בחילוף ו-ב. בהכשרה: בהצלחת הפרי, לפי קה' יא, ה: 'בבקר זרע את זרעך ... כי אינך ידע איזה יכשר הזה או זה'. ותשורה: ביכורי מתנה לבית המקדש.
- 3 על שם ... אשירה: בעצי המאכל ופירותיהם יש לנהוג בקדושה, בשמירת ערלה וכרם רבעי ולא באיסור כאשירה; הערלה והאשירה שתיהן אסורות בהנאה, ע"י ערלה א, ח: 'הגרעינים אסורים בערלה ובאשירה'. רוצה ... ישרה: לפי הושע יד, י: 'כי ישרים דרכי ה''. פעולתכם ... אליכם: בזכות קיום מצוות ערלה יכונן ה', הקורא אליכם, את מעשי ידיכם ופעולתכם.
- 5 ציווי ... אדמתכם: אם תקיימו מצוות ערלה 'ונטעתם' תזכו להינטע על אדמתכם, לפי עמוס ט, טו. מנתכם: מתנותיכם מפרי הארץ — ביכורים ותרומות, ע"י דה"ב לא, יט.
- 6 קוני ... לארץ: מדברי הפייטן יוצא, שערלה נוהגת בחוץ לארץ. השווה משנה קידושין א, ט: 'כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ... חוץ מן הערלה והכלאים (ההנוהגים אף בחוץ לארץ, אף על פי שהם חובת קרקע)', ולפי ערלה ג, ט ערלה בחוץ לארץ היא לא מן התורה כי אם 'הלכה' (=למשה מסיני או הלכות מדינה), ע"י קידושין לח ע"ב; 'ירוש' ערלה פ"ג, ה"ח, סג ע"ב. בארץ ישראל סברו שערלה נוהגת בחוץ לארץ, השווה קידושין לט ע"א, בניגוד לחכמי בבל שאמרו אין ערלה בחוץ לארץ, דעת ר' יוחנן ש'כל האומר אין ערלה בחו'ל לא יהיה לו נין ונכד'; ע"י תשובות הרמב"ם, מהדורת בלאו, א, ס' קל, עמ' 242.
- 7 רצון ... וארץ: אם תקיימו מצוות ערלה בחריצות תחיו לעד. בחרץ: בחריצות או בקביעות לפי איוב יד, ה: 'אם חרוצים ימיר'.
- 8 שלוחים ... תום: לכו בדרך הישר והתום. ולא ... יחתום: קשה, ואולי פירושו: אל תפריעו ואל תגרום במעשיכם להפוך לרעה את החתום לטובה.
- 9 תכונת ... יסתום: בזכות מצוות ערלה תרבה הברכה ביבול, ועליהו ... יחתום: לפי יחו' מז, יב. תוכן הפיוט: שלפינו מורכב ברובו ממלים ושורשים שעניינם תבואה ופירות. החיבור שביניהם רופף וניתן לפירושים דחוקים. מבנה הפיוט: כ"ב טורים, לפי אותיו א"ב. בכל טור חמש מלים רצופות הפותחות באותה האות, והמלה 'פירי', שבפסוק 'וערלתם ערלתו את פירי' (ויק' יט, כג), נחתמת את כל הטורים. בזכות קיום מצוות ערלה, כריתת הפירות והענפים, הארץ תיתן יבולה ועצי

פִּירְיוֹ	אֶמְרָתָהּ אֲזַ אֶסְגִּיא אֲוִנִיּוֹת אֵיבָהּ	
פִּירְיוֹ	בְּרָכָה בְּרוּכָה בְּכֶן פָּאָה בְּכָכָר	
פִּירְיוֹ	גִּילּוֹ גִּזּוֹר גֶּרֶשׁ גֶּר[ה] גִּידוּל	
פִּירְיוֹ	דְּרוֹר דּוֹבָר דִּיבְרָתָהּ דָּשֶׁן דָּגֶן	
פִּירְיוֹ	הָכִי הַדְרַת הַדּוֹר הִיא הַקִּדְשָׁת	15
פִּירְיוֹ	וּבָעֲתוֹ וּנְדִי וּסְתוֹ וְנִגִּיץ וְיִתִּין	
פִּירְיוֹ	זָכְרוּ זֹאת זְמוֹר זָלְזָלִי זָרַע	
פִּירְיוֹ	חִילוּפִים חִידוּשִׁים חֲנוּט חֲמֻדַּת חַיִּי	
פִּירְיוֹ	טוֹעֵן טִיעַת טוֹב טָרָם טָעַם	
פִּירְיוֹ	יָמִי יִרְחִיו יְמֵלָא יִבְכֵּר יָבוּל	20

הפרי יבורכו. ויש כאן סדר פנימי: בטור אחד אזהרה על שמירת מצוות ערלה ובשלאחריו הבטחה ליבול ושפע פירות.

- 11 אמרתה... פיריו: אם תקיימו מצוות ערלה, יבשילו הפירות במהירות כ'אוניות איבה' — לפי איוב ט, כה—כו: 'ימי קלו מני רץ... חלפו עם אניות אבה, כנשר יטוש עלי אכל'. אסגיא: ארבה. איבה: הפייטן פירש כנראה 'אבה' כמו התרגום הראשון לאיוב: 'אלפאי דטעינין מגדיא' — אניות הנושאות פרי. אבה מ'אב' — צמח רץ, שה"ש ו, יא, בארמית 'אנבא' משמעותו פרי, וכן פירשו הראב"ע ור' מנחם בן חלבו, ויש מפרשים מלשון 'אבה' — רצה, 'אם תאבד' (יש' א, יט) ע"י רפאל ויס, התרגום הארמי לספר איוב, עמ' 161, 187.
- 12 ברכה... פיריו: ותבוא הברכה בביכורי פירותיכם. ברכה ברוכה: ברכה כפולה ומכופלת, ע"י לעיל קרובה י, שו' 20: 'תוקף ברכה ברוכה תהיה'. בבכרי: ביכור הפרי.
- 13 גילו... פיריו: גזרו בשמחה את פירות הערלה. גרש: לפי דב' לג, יד: 'גרש ירחים'.
- 14 דרוֹר... פיריו: בזכות מצוות ערלה יקרא דרוֹר לאדמת הארץ (וי' כה, ו) ותפרח ותדשן בדגן לרוב. דוברו: אולי במובן שדה מרעה לפי מיכה ב, יב: 'כעדר בתוך הדבר' ויש' ה, יז: 'ורעו כבשים כדברים', ע"י בפירוש שד"ל לישע' שם.
- 15 הכי... פיריו: הידור והודו של הפרי הוא הקדשתו — קיום מצוות הערלה. הכי: השווה בראשית כט, טו: 'הכי אחי אתה'. כאן במובן מלת חיוק ואישור ולשם סימן א"ב באות ה"א. הדרת הדור: כפל מלים לשם הדגשה וכן בשורה 12: 'ברכה ברוכה'.
- 16 ובעתו... פיריו: בזכות קיום מצוות ערלה העצים יניצו ויתנו פירות בעתם וכטבעם. וודיי: אינו כאן היפוכו של ספק, אלא מובנו דבר ממשי (עיוני לשון, עמ' קפו). ווסתו: מנהג קבוע, אופן קבוע.
- 17 זכרו... פיריו: זכרו אפוא לזמור את ענפי העצים ופירותיהם כהלכות ערלה. זלזל: ענף, ע"י יש' יח, ה.
- 18 חילופים... פיריו: ואז יתחדשו חיי הצמחים ויחנטו פירותיהם. חילופים: מלשון ענפים ושבטים, לפי איוב יז, ז: 'יחליף תי': ישבשב (א. מירסקי).
- 19 טוען... פיריו: הנטיעות הטעונות מטוב הארץ אסור לטעום מהן בשנות ערלתן. טוען: עצים טעונים פרי וכן שביעית ו, ו: 'עשר גפנים טעונות'. טיעת: נטיעת, וכן בהושענא לר' אלעזר הקליר (אדם ובהמה): 'טיעת עצי נשמה'.
- 20 ימי... פיריו: ואז הפרי יבשל במועדו בימים ובחדשים הקבועים, לפי יח' מז, יב: 'כל עץ מאכל לא יבול... פריו לחדשו יבכר'.

פִּירִיּוֹ	פִּירְתּוֹ פָּרַח פֶּהֱלָכָה פִּיבֶרֶת כּוֹחַ
פִּירִיּוֹ	לְמַעַן לְמַלִּיחָה לְמוֹק לְבַל לְהִיּוֹת
פִּירִיּוֹ	מִטְעַת מִינוֹ מוּלוֹ מִמָּקוֹם מוֹצִיא
פִּירִיּוֹ	נִיטְעֵי נֶאֱמָנִים נִמְתָּה נוֹטְעֵכֶם נִיצַר
פִּירִיּוֹ	שׁוּגָא שׁוֹבֵעַ סִיפֶק סִיפֶן סַעַד
פִּירִיּוֹ	עוֹרְלָתָם עוֹרְלָתוֹ עֵנָה עֲשִׂית עֵינַן
פִּירִיּוֹ	פִּיקְדָתָהּ [פ] . . . יֵיךְ פְּעוּלַת פְּדִיּוֹן פִּירוֹת
פִּירִיּוֹ	צוֹתָהּ צִדְקָת צְמִיחַת צִיצַת צְלִיחַת
פִּירִיּוֹ	קָהֵל קָרָאתָהּ קְדוּשִׁיד קוֹרְאִים קוֹדֵשׁ
פִּירִיּוֹ	רְאוּתָם רִיוִי רִיבּוּי רִעֲנָן רוֹף
פִּירִיּוֹ	שְׁלוֹשׁ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת יְבָרְכוּךָ עַל
פִּירִיּוֹ	תְּרוּפָה תֵּן עֲלֵיהוּ וּמֵאֲכָל יְהִי

- 21 כִּירוֹת . . . פִּירִיּוֹ: זָכְרוּ לִכְרוֹת אֶת פִּירוֹת הָעֶרְלָה כֹּהֲלָה. כּוֹחַ פִּירִיּוֹ: לִפִּי בִר' ד', יב: 'לֹא חֹסֶף חַח כַּחַה לך'. כִּיבֶרֶת: כַּמּוֹכֵן אֲדָמָה מִן 'כִּכְרַת הָאָרֶץ' (בִּר' לֵה, טו).
- 22 לְמַעַן . . . פִּירִיּוֹ: וְאִזּוּ הַפִּרִי לֹא יִמָּק (=יִיבּוֹל), וְהָאֲדָמָה לֹא תִהְיֶה לְמַלְחָה. לְמוֹק: לִפִּי יֵשׁ ה', כד: 'שֶׁרֶשׁ כִּמֶּק יִהְיֶה'. לְמַלִּיחָה: לִפִּי 'אָרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה' (תה' קז, לד).
- 23 מִטְעַת . . . פִּירִיּוֹ: כִּרְתּוֹ (=מוּלוֹ) הַפִּירוֹת לְמִינֵיהֶם (=מִטְעַת מִינוֹ) מִן הָעֲצִים הָעוֹשִׂים פְּרִי. מִטְעַת: מִטְעָה, שְׁתִּיל רֶךְ, מִלָּה מַצְוִיָּה בְּמִגִּילּוֹת מִדְּבַר יְהוּדָה 'מִטְעַת עוֹלָם' (עי' י. לִיכְט, מִגִּילַת הַסֵּרִכִּים, עמ' 174) וְגַם בְּדַבְרֵי חֲז"ל ע' בִּר' ר טו, א, תִּיאֲדוּר—אַלְבֶּק, עמ' 135. מוּלוֹ . . . פִּירִיּוֹ: הַשּׁוּוֹה בְּרֹאשִׁית רֵבָה מוֹ, ד: 'מֵה עֶרְלָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵילָן — מִקּוֹם שֶׁעוֹשֶׂה פִירוֹת אֶף עֶרְלָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֲדָם מִקּוֹם שֶׁעוֹשֶׂה פִירוֹת. מוּלוֹ: כִּרְתּוֹ.
- 24 נִיטְעֵי . . . פִּירִיּוֹ: שׁוּמְרֵי מִצְוֹת עֶרְלָה יִזְכּוּ לִיבּוֹל בְּשַׁפַּע. נִיטְעֵי נֶאֱמָנִים: לִפִּי יֵשׁ יו, י: 'עַל כֵּן חֲטָעִי נִטְעֵי נֶעֱמָנִים'. הַפִּיטָן הַפֶּךְ 'נֶעֱמָנִים' ל'נֶאֱמָנִים'. נוֹטְעֵכֶם נִיצַר: הַשּׁוּוֹה שֶׁם ס, כא.
- 25 שׁוּגָא . . . פִּירִיּוֹ: הַפִּרִי יִרְבֶּה וְיִסְפֵּק לְסַעוֹד וּלְהַשְׁבִּיעַ אֶת בְּנֵי הָאָדָם. שׁוּגָא: לִפִּי תה' צב, יג: 'כֹּאֲרוּ בִלְבָנוֹן יִשְׁגָּה'. סִפֶּן: טֶמּוֹן, כִּלְשׁוֹן הַפִּיטָנִים, ע' מֶלֶךְ בֶּן יְהוּדָה עֵרֶךְ סִפֶּן.
- 26 עוֹרְלָתָם . . . פִּירִיּוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ לְבַאֲרֵה.
- 27 פִּיקְדָתָהּ . . . פִּירִיּוֹ: צִיּוּתִית לְפָדוֹת אֶת הַפִּרִי בְּשָׁנָה הַרְבִּיעִית. הוּא נֹטֵעַ רִבְעִי, שְׁדִינּוֹ כַּמְעַשֵּׂר שְׁנִי שְׁמַעֲלִים לִירוּשָׁלַיִם אוֹתוֹ אוֹ אֶת דְּמֵי פְדִיוֹנוֹ, ע' וִיק' יט, כד, מִשְׁנָה מִעֵשֶׂר שְׁנֵי הָד.
- 28 צוֹתָהּ . . . פִּירִיּוֹ: בּוֹכּוֹת קִיּוֹם מִצְוֹת עֶרְלָה פְּרִי הָאָרֶץ יִצְמַח וְיִצְלִיחַ. צוֹתָהּ: וִיקְרָא כה, כא: 'וְצִיּוּתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם'. צִיצַת: הַשּׁוּוֹה יֵשׁ כח, ד: 'צִיצַת נָבֵל צִבִּי תִפְאֲרָתוֹ'. צְלִיחַת: הַצִּלְחַת.
- 29 קָהֵל . . . פִּירִיּוֹ: קָהֵל יִשְׂרָאֵל קְרוּאִי 'גּוֹי קְדוֹשׁ' מִצְוִיּוֹם בְּשָׁנָה הַרְבִּיעִית בְּנֹטֵעַ רִבְעִי 'קְדֵשׁ הַלּוּלִים' (וי' יט, כד).
- 30 רְאוּתָם . . . פִּירִיּוֹ: יִזְכּוּ לְרֹאוֹת אֶת רִיוִי הַפִּרִי, רִיבּוּיוֹ וְרַעֲנוּנוֹ.
- 31 שְׁלוֹשׁ . . . פִּירִיּוֹ: עַל פִּירוֹת מִשְׁבַּעַת הַמִּינִים מְבָרְכִים שְׁלוֹשׁ בְּרָכוֹת אוֹ בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלוֹשׁ לִפִּי בְּרָכוֹת וְה: 'אֲכַל תֹּאנִים וְעֵנִבִּים וְרִמּוֹנִים מִבֶּרֶךְ אַחֲרֵיהֶן שְׁלוֹשׁ בְּרָכוֹת דְּבָרֵי רֶכֶן גְּמִילָאֵל וְחִכְמִים אוֹמְרִים בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלוֹשׁ'.
- 32 תְּרוּפָה . . . פִּירִיּוֹ: לִפִּי יח' מו, יב: 'וְהָיָה פְּרִיו לְמֵאֲכָל וְעֲלָהוּ לְתְּרוּפָה'.

ובכן	21
תֹּאנִים יִתְּנוּ תְּנוּבָתָם	תֹּאנִים יִתְּנוּ תְּנוּבָתָם
רִימוֹנִים יִרְעֲגֻנוּ רִיּוֹנִים	רִימוֹנִים יִרְעֲגֻנוּ רִיּוֹנִים
צִיצִים יַצְלִיחוּ צִירָם	צִיצִים יַצְלִיחוּ צִירָם
עֲצִים יַעֲדִיפוּ עֲדָנָם	עֲצִים יַעֲדִיפוּ עֲדָנָם
נָרְדִים יִנִּיפוּ נִיָּצָם	נָרְדִים יִנִּיפוּ נִיָּצָם
לָחִים יִלְפִינוּ לִיוֹנִים	לָחִים יִלְפִינוּ לִיוֹנִים
יוֹנָקוֹת יִישִׁירוּ יְבֻלָּם	יוֹנָקוֹת יִישִׁירוּ יְבֻלָּם
חֲטִים יִתְּנוּ חֶלְבָם	חֲטִים יִתְּנוּ חֶלְבָם
וְתַפְתִּיחִים יוֹ[תִיר]וּ וְוִיעוֹדָם	וְתַפְתִּיחִים יוֹ[תִיר]וּ וְוִיעוֹדָם
דוֹדָאִים יִדְשִׁנוּ דּוֹ[שָׁנ]ם	דוֹדָאִים יִדְשִׁנוּ דּוֹ[שָׁנ]ם

21 תוכן הפיוט: גם פיוט זה כקודמו מכיל נויי פיוט לפי סימן תשר"ק. הפייטן מונה את כל פירות הארץ ותבואתה ומאחל ברכה אופיינית לכל פרי למינו, להצלחת גידולם, טעמם וריחותיהם, להשביע את תושבי הארץ ועובדי אדמתה.

34 תאנים... תנובתם: לפי שופ' ט,יא: 'והאמר להם התאנה החדלת... ואת תנובותי הטובה'. שקידים... שימורם: השקידים יימלאו שפע פריים. ישיקו: יהיו מלאים ושופעים מן 'והשיקו היקבים' (יואל ב,כד). עי' מילון בן-יהודה, כרך יד, ערך 'שוק'. שימורם: הצוף המשומר בתוך הקליפה.

35 רימונים... ריונים: הרימונים יהיו רעננים וריונים עסיס. קמות... קיבוצם: שדות הבר יהיו מקובצים ומוקפים קמות.

36 ציצים... צירים: הצמחים והפירות יימלאו עסיס. יצליחו: 'והנה שתולה (הגפן), התצלח?' (יח' יז,י). פירות... פירחם: הפירות יעוטרו בפרחים.

37 עצים... עדנם: עצי הפרי ייתנו מעדנים למכביר. יעדיפו: ייתנו פרי בשפע. עדנם: לפי יש' נא, ג: 'וישם מדברה כעדן'. שיחים... שובעם: שיחי הפרי יספיקו שפע פירות לשובע.

38 נרדים... ניצם: הבשמים יפיצו ריח פרחיהם. יניפו: במובן הפצת ריח, השווה תוספתא שבת ה (ו), ט, מהד' ליברמן, עמ' 21: 'מטלטלין עצי בשמים להניף ולהריח בהם לחולה'.

39 לחים... ליונים: התבואה הלחה מלבינה לעת ההבשלה ומכאן השם 'שדה הלכן' (מפי פדופ' י' פליקס, עי' ספרו החקלאות בארץ ישראל, עמ' 132) או העצים הלחים (השווה יח' יז, כד: 'הובשתי עץ לח') יפיצו ריח נעים; ילבינו — מן 'לבונה', יפיצו ריח כלבנון. ליונים: הפירות או הפרחים שעל העצים.

40 יונקות... יבולם: הענפים הרכים (לפי יש' נג, ב: 'ויעל כיונק לפני'). יישירו: מלשון יישר כוח (פרופ' פליקס). טרף... טעמו: העלים ופירותיהם יטיפו מיץ טעים, לפי עמוס ט,יג: 'והטיפו ההרים עסיס'.

41 זיתים... זיום: הזיתים יאירו בשמנם. יזהירו: במובן יצהר. זיום: שמנם המאיר והמוזהיר.

42 ותפתחים... וויעודם: עצי התפוח ייתנו פרי יותר מאשר נועדו. התמרים... הילולם: התמרים ייתנו פרי הילולים. הילולם: לפי ויק' יט, כד: 'יהיה כל פריו קדש הלולים'. ואולי יש כאן זכר לסמיכות של 'כפות תמרים' — 'עץ הדר' (אתרוג).

43 דת[שנ]ם: וכן בלשון חז"ל: 'דושנה של יריחו' (ספרי במדבר, פיסקא פ, עמ' 76). יגמילו: לפי 'ובסר גמל יהיה נצה' (יש' יח,ה), 'ויגמל שקדים' (במ' יז, כג).

מַעֲרֹךְ וְהַעֲרִיעַ: מִכֹּךְ וְתַמְחִיעַ: מִלִּשְׁכָּה וְתַלְחִיעַ:
 מִכִּלְכֵּךְ וְתַכְלִיעַ: מִיִּשְׁעַךְ אֶתְיַאֲשִׁיעַ: מִזֶּכֶךְ וְתַזְכִּיר:
 מִחִלְכָּךְ וְתַחֲלִיקִיעַ: מִזִּכְרֶךְ וְתַזְכֵּר: מִזִּדְחֶךְ וְתַזְדַּח:
 מִהִדְרֶךְ וְתַהַפְכֵּעַ: מִדִּלְחָךְ וְתַדְלִיעַ: מִגְבֻרֶךְ וְתַגְבִּיעַ:
 מִבְטָחוֹךְ וְתַבְשִׁיעַ: מֵאֲמִדְתְּךָ וְתַאֲמִיד:
 קִדְשֶׁתְךָ תִּמְיֵד בֶּט וְהִקְדֵּשׁ בְּקִדְשֵׁיךָ כִּלְכִּיל: מַעֲלָה כְּכֹקֵד:
 וְכִי יִמּוֹךְ אַחֶיךָ

אֲזַרְשׁ בְּעִשְׂרֵי עֲשִׂיתָה: בְּכֹן עֲשִׂיר בְּרֶשׁ נִסִּיתָה: גָּאָה
 וְגָאֹן נִשְׂאִיתָה: דָּוָה וּמִשְׁפָּל נַעֲשִׂיתָה: הֵן עֲשִׂיר בְּעִשְׂרֹן
 לֹא יֵאֱמָר: וְעַנֵּי בַעֲנֵנוּ לֹא יֵאֱמִין: זָכוֹת וְחֻכֹּה תִכְתּוֹב יִמִּין
 חִילּוֹף יֵשׁ לְכָל יָמִים: טוֹב אַתָּה וְלֹכַל מִוְתָּחֶיךָ: יִידְעֵתְנוּ
 הֵיוֹת אֵילֶךְ לֹא אֵילֶךְ כִּיד לֵיד: כִּי פִתּוֹחַ תִּכְתֹּב יֵד: לַעֲת בֶּאֱחָ
 תִּמְכֹּךְ וְהִמָּוֶט יֵד כִּכ וְכִי: וְיֵשׁ מוֹדִישׁ וְנִמְקִים מִמֶּךָ וְנִמְקִים
 וְנִמְקִים קִטְעָה וְנִמְקִים בָּרָה וְנִמְקִים מִלֹּה וְנִמְקִים מִשְׁכָּל
 וְנִמְקִים שֶׁלֹּחַ יֵד כִּי אֵילֶךְ יֵד וְנִמְקִים בְּעִלְיֵד: מִמִּדְּרָה כִּי
 יֵדָה: עֲרָה אֶסֶד כִּי בִרָה: סִלָּה מִעֻוְתֹת בִּרָה: עַל עִוְשָׁה
 עֲבָרָה כִּי בִרָה: פֶּנֶי דִל הָאֵר בַּעֲתָהּ: עֲדָקָה תִּהְיֶה
 וְעֵבֶה יֵשׁ: קִינִיִּיעַ אֶל תִּקָּח בְּמִשְׁךָ: רִחֹק מִמֶּךָ תִּרְבִּית
 מִמֶּךָ: נִלַּח עַל פֶּנֶי מִים לִחְמֶךָ: שׁוֹלֵחַ אֶם תִּלְכִּיב מִרְבֵּעַ
 תִּנְהַוְּגֻבוּ בְּאַחֶיךָ נַעֲמֶךָ: תַּחֲוִיחוֹ כִי יֵשׁ: עִמְכָּ כִּי אֵילֶךְ
 וְנִמְקִים הוֹט וְנִמְקִים רִבֵּר וְנִשְׁלַח לִחְמֶךָ וְנִשְׁמִיחֵהוּ מִמֶּךָ
 וְנִמְקִים יִקְוִמִיעַ וְנִמְקִים יִקְוִמִיעַ וְנִמְקִים יִקְוִמִיעַ: וְנִמְקִים יִקְוִמִיעַ
 וְנִמְקִים יִקְוִמִיעַ: וְנִמְקִים יִקְוִמִיעַ: וְנִמְקִים יִקְוִמִיעַ: וְנִמְקִים יִקְוִמִיעַ:

אָגוֹזִים יֹאֲסִיפוּ אִימוֹנָם

בְּרִיבְרָךְ בִּיאָתוֹ

45 ח וְזִירְעוֹנֵי דָשָׁא / וְעֶשְׂבֵי שִׁיחַ / וּפִירוֹת אֵילָן / וְנֹטְעֵי נֶאֱמָנִים / וְשַׁחְלֵי שְׁוֹרְשֵׁים
בִּידְבָּרְךָ יִקְמוּ // בְּאֹמְרְךָ יִתְקַיְּמוּ // וְיִשְׁבְּעוּ מִימֵיהֶם // וְיִשְׁבְּעוּ מִטַּעְמָם
וְכִימִי עֲצִיזֵיהֶם / יָנוּבוּ עִם זֶה בְּחַיֵּיהֶם / קְדוֹשִׁים בְּפִירֵיהֶם /
וּמְקֻדָּשִׁים בְּפִירְחֵם / וּמְקֻדָּשִׁים בְּאֲדָמָתָם / כִּי אֵתָּה יְיָ קְדוֹשׁ בְּקִירְכֶם / נֶעְרָץ
בְּסוֹדֶם / וְנִיבְרָךְ בְּשִׁילוֹשׁ קֹדֶשׁם

ככ[תוב] וקרא

אמור אל הכהנים

צד / ויקרא כא א

תוכן הקרובה: הפייטן פותח בשבחן של הלכות טומאה וטהרה, שנאמרו לכוהנים והן נוהגות לעולם. הם הוזהרו על טומאת מגע ואוהל המת, ורק לקרובי בשר הותר להם להיטמא. דרך אגב מפרט הפייטן גם את שאר האיסורים החלים על הכהנים, איסור סריטה, קרחה, ועוד. הלכות אלו מרובות ומסובכות, אבל אין להרהר אחריהן ועל הכהנים להיזהר בהן, שהרי קדושתם כקדושת מלאכי מרום. בחתימת הקרובה הפייטן מתפלל לחידוש העבודה בבית המקדש שנטמא, וחידוש השימוש באפר הפרה לטהרת הכהנים מטומאתם.

א אימרותיך אֶמְרוֹת טְהוֹרוֹת // בִּיאור טְמֵאוֹת וטְהוֹרוֹת

- 44 אגוזים... אימונים: האגוזים ייאספו לערמה כדי לייבשם. אימונים: השווה משנה עוקצים ב,ה: 'אגוזים שאֶקֶן' (כך בכ"י קריפמן). ויש מנקדים בפיעל: שאימן, ע"ז בן-חיים, עברית וארמית נוסח שומרון, כך ג, ספר שני, ירושלים תשכ"ז, עמ' 165.
- ח תוכן הפיוט: תפילה וברכה להצלחת היבול. הפייטן משווה את עם ישראל לעץ השדה (שו' 58) ומסיים בתפילה להצלחת פירות מקודשים לעם קדוש בארץ הקדושה.
- 45 וזירעוני דשא: השווה תוספתא מעשרות ג, טז, ליברמן, עמ' 242. על ההבדל בין 'זירעוני גנה' (הנאכלים) ל'זירעוני שדה', ע' פליקס, החקלאות בא"י בתקופת המשנה והתלמוד, עמ' 117.
- ושתלי שורשים: הנצרים הבוקעים מן השורשים (פרופ' פליקס).
- 47 וכימי... בחייהם: לפי יש' סה, כב: 'כי כימי העץ ימי עמי'. ע"ז: כינוי לישראל, לפי שמ' טו, יג.
- 48 ומקדשים באדמתם: לפי שמ' ג, ה. כי... בקירבם: יש' יב,ו. נערץ בסודם: לפי תה' פט,ח: 'אל נערץ בסוד קדשים'.

א תוכן הפיוט: מיסוד על הפתיחות של מדרשי חז"ל לסדר שלפנינו. השווה וי"ר כו א, עמ' תקפז: 'אמור אל הכהנים ר' תנחום בר חנילאי פתח, אמרות ה' אמרות טהורות (תה' יב,ז), אמרות ה' — אמרות, אמרות בשר דם אינן אמרות (שאינן בידו לקיים הבטחותיו). בנוהג שבעולם מלך בשר דם

גִּזְרֹת הַזֹּהֲרוֹת הָהוּרֹת // בְּרָכֵי יִשְׂרָאֵל הַבְּחִירוֹת

הַדְּרָכָתָךְ טְהִירָה וּמוֹעֲמֶדָת // וַיִּירָאֲתָךְ טְהוֹרָה וְעוֹמֶדָת

זְכוּתָךְ לְזִכֵּים מִיַּעֲדָת // חַיִּים לְמוֹצָאֵיהֶם מְעוֹדֶדָת

טְהוֹרִים וּנְכוֹנִים // יִשְׁרִים מְכֻוֹנִים

פִּינִים וְלִטְוֶה מוֹכְנִים // לָכֵן לְאֶמֶךְ אֲמַרְתָּה אֶל הַפְּהִינִים

כֹּל וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אֲמֹר אֵל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן וְאִמְרַת אֱלֹהִים

לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמִּי

וְנָ וְעַתָּה אֵלֵיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים

וְנָ כִּי יִשֶׁר דְּבַר יְיָ וְלֹא כֹל מַעֲשִׂיהוּ בְּאִמּוֹנָה

וְנָ אִמְרוּת יְיָ אִמְרוּת טְהוֹרוֹת כִּסְף צְרוּף בַּעֲלִיל לֹאֲרֹץ

מִזֹּקֶק שִׁבְעִתִּים

שִׁבְעִתִּים תֵּאֵר / אֶל הַמִּיֵּאֵר / בְּצִדֶּק הַיַּעֲרִי וְהַיֵּאֵר

(בְּרוּךְ)

מִגֵּן

ב [מ]טע קודש אֲשֶׁר לָךְ קֹדֶשׁ // נִמְתָּה בְּכָל יְהִי מְקוֹדֶשׁ

נכנס למדינה... אומר להם: למחר אני בונה לכם דימוסיות ומרחצאות... וישן לו ולא עמד. היכן הוא והיכן אמרתיו? — אבל הקב"ה אינו כן, אלא וה' אלהים אמת (יר' ד,ר'); עי' תנח' אמור, א; תנח' בוכר שם. ובוי"ר שם, ג, עמ' תקצד: 'אמר ר' תנחום בר חנילאי שתי פרשיות הכתיב לנו משה בתורה והן טהורות, ועל ידי מי נתנו, על ידי שבטו שללוי שכתוב בו כסף צרוף בעליל לארץ (תה' יב,ו)... ואיזו זו — זו פרה אדומה ופרשת המת... אמר אל הכהנים'.

הבחורות: הנבחרות.

הדרכתך... ועומדת: לפי תה' יט; 'יראת ה' טהורה עומדת לעד': דיני טומאה וטהרה אינם בטלים לעולם, השווה וי"ר שם ו: 'יראת ה' טהורה — אמר ר' לוי, מיראה שנתירא אהרון לפני הקב"ה וזה ונתנה לו הפרשה הזו, שאינה זזה ממנו ולא מבניו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות, ואיזו זו, זו פרשת המת, ויאמר ה' אל אהרון אמור אל הכהנים: עי' מדה"ג אמור, עמ' 520: 'אמר לו הקב"ה, אעפ"י שעתיד בית המקדש ליחרב... הטהרה אינה בטלה לעולם'. ומועמדת: קבועה ומפורשת.

לזכרים: לבני אהרון הטהורים שזכו בכהונה. חיים למוצאיהם: מש' ד, כב.

כ... בעמיו: וי' כא; סדר הקריאה לפי מנהג א"י, עי' מאן, The Bible etc, ח"ב, עמ' 108.

ו... הכהנים: מלאכי בא; בפרק מדובר על התפקיד החשוב של הכהנים.

ו... באמונה: תה' לג,ד.

ו... שבעתים: עי' לעיל, שו' 1.

בצדק... והיאיר: בזכות אברהם שהאיר לעולם בצדק, השווה בר"ר ב,ג, עמ' 16: 'ויאמר אלהים יהי אור — זה אברהם. הה"ד מי העיר ממזרח צדק (יש' מא,ב); עי' בר"ר מב (מג) ג, עמ' 418.

ב תוכן הפיוט: הכהנים נתקדשו לא להיטמא בטומאת מגע ובטומאת אוהל המת, ורק לקרובים שאיר בשרם הותר להם להיטמא, כי 'שיברם הוא שיבר'.

13 [מ]טע קודש: הכהנים.

סְפִיק מַגַּע מֵת אִם דָּשׁ // עָלִיו טוֹמֵאת [וּ]דֵי אִם קָדֵשׁ

פִּירְשָׁתָּה לְמִי יִיטָמָא // צוֹתָה בְּמָה וּבְמָה יִיטָמָא
קְרוֹבִי גּוֹף אֲשֶׁר בָּם נִטָּמָא // [ר]ב טְהַרְתּוּ בְּאַהֲלִים מִיטָמָא

שִׁמַּע טוֹמֵאת אֶסּוּרוֹ // לִיבְלוּלִי מְקוֹר סְאוּרוֹ
תֵּאַלַת שִׁיבְרָם שִׁיבְרוֹ // תַּחַת פִּי שְׁאִירָם שְׁאִירוֹ

כֹּל כִּי אִם לְשִׁאֲרֵי הַקְּרוֹב אֲלִיו לֹאֲמוּ וּלְאֲבִיו וּלְבָנוּ וּלְבִתּוֹ וּלְאֲחִיו
וְנָ וִירֵם קָרָן לַעֲמוֹ תַּהֲלֶה לְכָל חֲסִידֵיו לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִם
קְרוֹבוֹ הַלְלוּיָהּ

וְנָ מִשְׁכִּיל עַל דְּבַר יִמְצָא טוֹב וּבִטָּח בְּיָי אֲשֶׁרִיו
וְנָ סוּד יִי לִירִיאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעֵם

לְהוֹדִיעֵם דְּעָתוֹ / לְכוֹנְנָם בִּינָתוֹ / לְעוֹרְרָם בְּטַל תְּחִיָּתוֹ
(בִּירוֹךְ)

מחיה

יְדִידוֹת נוֹנָה / בָּהּ גְּנוּעֵי כְּהֻנָּה / וְנִשְׁפָּךְ דָּמָם / כְּמוֹ נוֹב עִיר הַכְּהֻנִּים ג

14 סְפִיק ... קִדֵּשׁ: אִם נִכּוֹנָה הַשְׁלֵמְתִי אֲפֶשֶׁר לְפָרֶשׁ: אִם הִכְהֵן נִגַּע (=דֵּשׁ) בִּסְפֵק טוֹמֵאת מֵת הוּא
נִחְשָׁב לְטָמֵא וּדְדִי. עִי' טְהוֹרוֹת וְד': 'הַכְּנִיס יָדוֹ לַחֵר שִׁישׁ בּוֹ טוֹמֵאָה, סְפֵק נִגַּע סְפֵק לֹא נִגַּע — סְפֵקוֹ
טָמֵא, וְשֵׁם דָּה, 'עַל שֶׁשָּׁה סְפֵקוֹת שׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה ... עַל וְדֹאִי מִגַּעַן שֶׁהוּא סְפֵק טוֹמֵאתָן.
דֵּשׁ, רִמָּס, נִגַּע. קִדֵּשׁ: כַּמּוֹכֵן טוֹמֵאָה וְאִסּוּר לְפִי דָב' כְּבִיט: 'לֹא תוֹרַע כְּרַמָּךְ כְּלָאִים פֶּן תִּקְדָּשׁוּ
הַמֵּלֶאכֶה, וְאֹלִי: אִם קִדֵּשׁ — אִם נִטָּהַר וְטָהוֹר הִיָּה, הוּא נִטָּמָא בִּסְפֵק מִגַּע.
15 בְּמָה: אֹלִי צ"ל: כִּמָּה (יָמִים יִטָּמָא).

16 קְרוֹבִי ... מִיטָמָא: רֹב טוֹמֵאוֹת הַכְּהֻנִּים הֵן טוֹמֵאת אוֹהֵל מִשׁוֹם שֶׁמִּמִּגַּע וּמִמֵּשָׁא אֲפֶשֶׁר לְהוֹהֵר,
שֶׁהִי הַטוֹמֵאָה נִרְאִית לְעֵין, אֲבָל מִטוֹמֵאת אֵהֵל קֶשֶׁה לְהוֹהֵר, וּמִצּוֹי שֶׁהִכְהֵן יִכְנַס מִבְּלִי לְדַעַת
שֶׁטוֹמֵאָה שֶׁם (ר"ש לִיבְרַמֵּן בִּמְכַתֵּב). בְּאַהֲלִים: רַבִּים מִן 'אַהֲלִי, עִי' לְהֵלֶן שׁוֹרוֹת 43, 58: 'טִילְטוּלִי
טוֹמֵאת אֵהֵל, וְנִיקּוּדוֹ צ"ל אֵהֵל, אֲבָל בִּכְת"י קוֹיפְמָן הַנִּיקּוּד אֵהֵל וְהַרְבִּים אֵהֵלִים, וְשֵׁם הַמַּסַּכַּת
'אַהֲלִלוֹת', עִי' א. גוֹלְדֶּבֶרְג, מַסַּכַת אֵהֵלִלוֹת, עמ' 4-1.

17 שִׁמַּע ... סְאוּרוֹ: ר"ל שֶׁהוּא מִיטָמָא רַק לְקְרוֹבִים שֶׁהֵם 'בְּלוּלִי מְקוֹר סְאוּרוֹ' — הַבָּאִים מִמְּקוֹר.
סְאוּרוֹ: נִפְשׁוֹ, בִּשְׂרׁוֹ, קְרוֹבִי דֵם, עִי' לְעִיל קְרוֹבָה פֹּה, שׁו' 92: קְרוֹבָה עַח, שׁו' 3, לְפִי וי' כ, יח 'אֵת
מְקוֹרָה הָעֶרְהָ; הַשּׁוּוֹת ת"כ אִמּוֹר פ"א יֹא, צִד ע"א: 'וּלְאַחֲוֹת הַבְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא הִיתָה לְאִישׁ.
שֶׁהוּיָתָה עַל יְדֵי אִישׁ.

18 תֵּאַלַת ... שְׁאִירוֹ: הַקְּרוֹבִים שֶׁאִסּוּנָם כַּאֲסוּנוֹ מוֹתֵר לְהִיטָמָא לָהֶם. תֵּאַלַת: תֵּלָאָה, צֶרֶה.

19 כֹּל ... וּלְאַחֲיוֹ: וי' כֹּא,ב.

21 וְנָ ... הַלְלוּיָהּ: תָּה' קִמְחִיד; הַפְּסוּק הוֹבֵא בְּגִלְל הַמֶּלֶה חֲסִידֵיו (=הַכְּהֻנִּים) וְקְרוֹבוֹ.

22 וְנָ ... אֲשֶׁרִיו: מִשְׁלֵי טוֹכ.

23 וְנָ ... לְהוֹדִיעֵם: תָּה' כְּהִיד; שְׁנֵי הַפְּסוּקִים הָאֲחֵרִינוּם מְרַמְזִים עַל תִּפְקִיד הַכְּהֻנִּים בְּהוֹרָאת טוֹמֵאָה
וְטָהֳרָה.

ג תוֹכֵן הַפְּיוּט: קִינָה עַל חוֹרֵבן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וּבִיטוּל הַכְּהוֹנָה וְהַטְהָרָה. הַפְּיּוּטָן מְסִיִּים בְּתַפִּילָה לְעֻתִּיד
לְבוֹא, רוּחַ טְהָרָה תִּשְׁרָה בְּעוֹלָם וּבִלְע הַמוּוֹת לְנִצָּח.

25 יְדִידוֹת נוֹנָה: כִּינּוֹי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

- [נִיטָמָא] פֿהָנִים / בְּמָקוֹם אֲשֶׁר הָיוּ מִכְהָנִים / כִּי נִי[שׁ]רְפוּ פֿהָנִים /
 בְּמָקוֹם מְסִילַת תִּיקְרַת בֵּית פֿהָנִים
 יֵאָכְלוּ לַחֲמֵם טָמֵא / כִּי כָל לַחֲמֵם טָמֵא / וְעָרַל וְטָמֵא יוֹנוֹנוּ / סוּרוּ טָמֵא
 יָד עַת תִּזְה מִי טוֹהַר / וּתְטַהֵר כָּל טוֹמְאָה / כִּהְנִיד יִלְפָּשׁוּ צֶדֶק /
 וּלְטִימָא[ה] עוֹד לֹא יָבוֹא[וּ] לְטוֹמְאָה
 כֹּכ וְאֵל מֵת אָדָם לֹא י[ב]וֹא לְטִמְאָה כִּי אִם לֹאב וְלֹאִם וּלְבֹן וּלְבַת
 לֹאֵח וּלְאֵחוֹת אֲשֶׁר לֹא הִיתָה לְאִישׁ יִטְמָאוּ
 וְנִ כִּהְנִיד יִלְבָּשׁוּ צֶדֶק וְחִסְדִּיךָ יִרְנָנוּ 30
 וְאַתָּה קָדוֹשׁ
 אֵל נָא
 ד טוֹהַר עֵינִים מִקְרָאוֹת כָּל טָמֵא / וְאוֹהֵב כָּל טוֹהַר לֵב וּמִתְעַב כָּל טָמֵא לֵב /
 כִּי אֲתָה טוֹהַר וּמִעוֹנֶךָ טוֹהַר / וְכָל מָקוֹם טוֹהַר תִּיבְחֹרוּ / אָדָם נִבְרָא
 מִטוֹמְאָה / וְלִידָתוֹ וּמִיתָתוֹ בְּטוֹמְאָה / תִּתֶּה בּוֹ נֶפֶשׁ טוֹהַר / וְצִיּוֹתָו
 לִיְהוָה בְּהַבְהִירָה / מִי לְטָמֵא נֶפֶשׁ בְּיִטְמָא נֶפֶשׁ / וְאִם תִּיטְמָא 35
 26 כִּי ... כִּהְנִים: עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁנִּשְׁרְפוּ בְּחוֹרֶבֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ ע"י יוֹסֵף בֶּן מַתְתִּיָּהוּ, תוֹלְדוֹת מַלְחָמוֹת
 הַיְּהוּדִים, סֵפֶר ו פ"ה, א מִהַר' שֶׁמְחֻנִּי, ע"מ' שֶׁנִּב; פְּסִיקְתָא רַבְתִּי כו, קֵלָא ע"א; בְּבִלִי תַעֲנִית כֹּס
 ע"א. מְסִילַת ... כִּהְנִים: בֵּית הַמִּקְדָּשׁ; לֹא יָדוּעַ לִי הִכְנוּי מִמִּקְדָּשׁ אַחֵר, ע"י דִּה"א כו, יח.
 27 יֵאָכְלוּ ... טָמֵא: לִפִּי יח' ד.יג. וְעָרַל ... טָמֵא: לִפִּי אִיכָּה ד,טו: 'סוּרוּ טָמֵא קְרָאוּ לְמַר'. יוֹנוֹנוּ:
 יִקְנִטְרוּ, יַעֲלִיבוּ: יֵשׁ כָּאֵן רִמּוֹ לְגוֹזֵרַת הַרומָאִים וְהַבִּיזָאֲנִים לֹאסוֹר עַל הַיְּהוּדִים לְגוֹר בִּירוּשָׁלַיִם.
 28 יד ... לְטוֹמְאָה: לִפִּי יח' לו, כה: 'זוֹרְקָתִי עֲלֵיכֶם מִים טוֹהָרִים וְטַהֲרָתֶם מִכָּל טָמְאִיתְכֶם', וּבִפְסִיקְתָא
 דר"כ, פֶּרֶה, ע"מ' 77: 'לִפִּי שֶׁבַעוֹלָם הוּא מְטַמְּאִים וּמְטַהֲרִים מִפִּי כֹהֵן, אֲבָל לַעֲתִיד לְבֹא הַקֶּב"ה
 עֲתִיד לְטַהֵרֵן דְּכִתִּיב זוֹרְקָתִי וְגו'.' וְבוֹי"ר סוֹף פכ"ו, ע"מ' תֵּרִיא: 'לִפִּי שֶׁבַעוֹלָם הוּא הַכֹּהֵן מְטַמְּא
 לְמַת מְצוּוֹה, אֲבָל לַעֲתִיד לְבֹא מֵה כְּתִיב? — וּבִלַּע הַמּוֹת לְנֹצֶח (יֵשׁ כֹּה, ח); הִפְיִיטֵן רִמּוֹ גַם
 לְחִידוֹשׁ מִי טוֹהַר — אִפֶּר הַפֶּרָה לְהוֹזֵת עַל הַכֹּהֲנִים וּלְטַהֲרֵם.
 29 כֹּכ ... יִטְמָאוּ: יח' מד,כה; הַפְּטֵרַת הַסֵּדֶר לִפִּי מִנְהַג א"י, ע"י מֵאָן, The Bible etc., כִּרְך ב, ע"מ'
 108.
 30 וְנִ ... יִרְנָנוּ: תה' קלב,ט.
 ד תוֹכֵן הַפִּיּוּט: מִקּוֹר טַהֲרָה ב'ה', שֶׁהִפְקִיד בְּאָדָם נִשְׁמָה טוֹהָרָה וּפָקֵד עָלֶיהָ לַחֲיוֹת בְּטַהֲרָה, וּלְכוֹהֲנִים
 לֹא לְהִיטְמָא לְמַת. אַחֲרֵי מוֹתוֹ מִפְּקִיד הָאָדָם אֵת נִשְׁמָתוֹ בִּיד בּוֹרָאָה, וּמוֹסֵר דִּין וְחִשְׁבּוֹן עַל מַעֲשָׁיו.
 הַפִּיּוּט רִמּוֹ לְאִבּוֹת ג,א: 'הַסְתַּכַּל בְּשִׁלוּשָׁה דְּבָרִים וְאִי אַתָּה בֹא לְיָדִי עֲבִירָה: דַּע מֵאֵין בֹּאֵת (=אָדָם
 נִבְרָא מִטוֹמְאָה). וְלֹאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ (=וּלִידָתוֹ וּמִיתָתוֹ בְּטוֹמְאָה), וּלְפָנַי מִי אַתָּה עֲתִיד לַתֵּן דִּין וְחִשְׁבּוֹן
 (=וְתַתֵּן דִּין וְחִשְׁבּוֹן).
 32 טוֹהַר ... טָמֵא: לִפִּי חֲבִקוּק א,יג. וְאוֹהֵב ... לֵב: מִשׁ כְּבִיא.
 33 כִּי ... תִּיבְחֹרוּ: הַשּׁוּוֹה וִי"ר יח א, ע"מ' ת: 'כֹּךְ אָמַר הַקֶּב"ה לְאָדָם זֶה, רָאָה שְׁאֵנִי טוֹהַר וּמַעֲשָׁיו
 טוֹהַר וּמִשְׁרָתִי טוֹהָרִים, וְנִשְׁמָה שְׁאֵנִי נֹתֶנָה לָךְ טוֹהָרָה הִיא. אִם אַתָּה מַחְזִירָה לִי כַּדֶּרֶךְ שְׁאֵנִי נֹתֶנָה
 לָךְ — מוֹטָב, וְאִם לֹא אֲנִי שׁוֹרְפָה (כְּנו"א: טוֹרְפָה) לְפָנֶיךָ.
 35 מִי ... נֶפֶשׁ: לְמִי מִהַכֹּהֲנִים מוֹתֵר לְהִיטְמָא.

נֶפֶשׁ / אֵיךְ תִּמְצָא נֶפֶשׁ / בֶּיַד אֲשֶׁר בָּהּ כָּל נֶפֶשׁ / תּוֹפֵקֶד וְתִלִּין / וְתוֹרְנֵעַ
וְתַנּוּת / וְתַנּוּ דִּין וְחֶשְׁבוֹן / וְתוֹדָה וְתִיתְנֶה / וְתַהֲלֵלךָ קְדוֹשׁ

ה	אָדָם לְאָדָם בְּחַיּוֹ מִטְּמֵא	וְאָדָם לְאָדָם בְּמוֹתוֹ מִיטְּמֵא
	בְּחַיּוֹ בְּמוֹתוֹ מִיטְּמֵא וּמִטְּמֵא	וּבְכָל דְּבַר טְמֵא צִיּוּנוֹתוֹ בְּלִי לְהִיטְמֵא
40	גַּם מִפִּירֵיתוֹ גִּיּוּרֵיתוֹ כִּסְעָרָה	לָכֵן הוּא מִטְּמֵא בְּעֵצָם כְּשַׁעֲרָה
	דֶּק בָּשָׂר בְּזִיית מִמֶּת וּמִן הָחַי	זֶה וְזֶה כִּמֶּת שָׁלֵם מִטְּמֵא לְחַי
	הֵן מִי יָבִין קִינָצִי אֱהִילוֹת טוֹמָאָה	אֲשֶׁר נֶפֶשׁ אָדָם בּוֹ מִטְּמָאָה
	וּמִקְבֵּר תְּהוֹם עוֹלָה וּבֹקֶעַת	וּמִגּוֹבָה אֱהִיל יוֹרֶדֶת וְשׁוֹקֶעַת
	זֶה מִי יִהְיֶהרָה עַל גְּזִירָתָךְ	אוֹ מִי יִחְלֹק עַל אֲזִיזָתָךְ

37-36 ביד ... ותלין: לפי איוב יב: 'אשר בידו נפש כל חי'. נופש: מנוחה.

ה חוכן הפיוט: הפייטן מונה כמה מהלכות טומאה וטהרה. מרובות ומסובכות ההלכות ולא תמיד אפשר לרדת לסוף טעמיהן, אבל אין להרהר אחרי אזהרות הבורא וגזירותיו.

38 בחייו מטמא: בטומאת מגע, במותיו; גם בטומאת אוהל.

40 ג... כשעורה: הפייטן נותן טעם להלכה שעצם כשעורה מטמא במגע ובמשא, משום שמבריאחו גודל גופו כשעורה. בתוספתא מובא: 'אמר רבי שמעון, מה ראו לומר בבהמה ובחיה בזיית טמא. ובשרץ — ככעדשה. אלא מה בהמה וחיה תחילת ברייתן כזית, אף שרץ תחילת ברייתו כעדשה (שבועות א,ז, עמ' 447)'. לא ידוע לי מקור לדברי הפייטן על עצם כשעורה. גיוויתו כסערה; (=שעורה) ולא, 'כשערה' (ש"ן פתוחה), וצ"ע שבראשונה הכתיב בסמ"ך ובשניה בש"ן; עי' לעיל קרובה פד² שו' 10, ועל חילופי שעורה — שערה עי' ר"נ אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 1233, 1234. מבריייתו: מבריאחו, כניקוד כת"י עתיקים, עי' קוטשר, לשון חכמים, ספר חנוך ילון, עמ' 271-275. יכן 'גיוויתו' — גווייתו, גופו.

41 דק ... לוח: דעת הפייטן כרבי אליעזר בעדיות ג,ז: 'כזית בשר הפורש מאבר מן החי, רבי אליעזר מטמא, ורבי יהושע ורבי נחוניא מטהרים ... אמרו לו לרבי אליעזר, מה ראית לטמא כזית בשר הפורש מאבר מן החי? — אמר להם, מצינו אבר מן החי כמת שלם. מה המת כזית בשר הפורש ממנו טמא, אף אבר מן החי כזית בשר הפורש ממנו טמא; השווה ספרי זוטא חוקת יט, יד, עמ' 309; מהדורת אפשטיין, תרביץ שנה א, עמ' 67. בתוספתא מגלה פ"א, יג, סותם כדעת ר' יהושע: 'אבר מן החי הבשר הפורש ממנו טהור'. וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מהל' טומאת המת ה"ו, אבל מדברי הראב"ד בפ"ב שם ה"ד מוכח שהבשר הפורש מן החי מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל, עי' תוספתא כפשוטה למגלה שם, עמ' 1136; ר"ח אלבק בהשלמות למס' עדיות שם, עמ' 483. דק בשר: לפי בר' מא, ג: ודקות בשר.

42 הן ... מטמאה: הלכות טומאת אהלות נחשבו לקשים ביותר, עי' בבלי חגיגה יא ע"א: 'תנא, נגעים ואהלות מקרא מועט והלכות מרובות', ור' אליעזר בן עזריה אמר לרבי עקיבא: 'עקיבא מה לך אצל אגדה, כלך מדברותך אצל נגעים ואהלות' (רש"י שם: 'שהן הלכות עמוקות') ובירושלמי מו"ק ספ"ב: 'כהנא אמר אית מלין במועד דקשיין מן אהילות ומן נגעים'. קינצי: לפי איוב יח,ב: 'עד אנה תשימון קנצי למליך', במובן קץ ותכלית.

43 ומקבר ... ושוקעת: הפייטן מחכוך לטומאה רצוצה (שאין במקומה רוחב טפח). שהיא בוקעת ועולה (מן התהום) 'בוקעת יורדת' (אהלות ז,א) (=מגובה אהיל). קבר תהום: פרה גב, טומאה הנמצאת בעומק האדמה שאין לה חלל טפח והיא בוקעת ועולה.

44 זה ... אזהרתך: השווה פסיקתא דרב כהנא פרה, עמ' 54: 'מי יתן טהור מטמא לא אחד (איוב

45 חל מת בתוך בֵּית טְהוֹר הוּא הַבֵּית וּבָצֵאת מֵת מִבֵּית [טָמֵא] הַבֵּית
טְמִיאָה וּמִטְמִיאָה כְּטֹמֵאת טָמֵא מֵת אֵין אִשָּׁה וּלְדָה ב...
יָצָא מִנָּה מִיד תִּטְמָא שְׂבָעָה וְנוֹגְעִיו וּמֵת אֵה...
אל נא לעולם

אמר אל [הכהנים]

1	אִפְנִין מִתְּנוֹת בָּאָדָם	הַלְכוֹת הַנְּהוּגוֹת בָּאָדָם
50	בְּלִי לְשֹׂאֵר כָּל בְּנֵי... גְּזִירַת מִיתִי אֶנְהָלוֹת דִּינִי דִּיקְדוּקִי...	בְּדִירוֹת אֱלֹה הַנְּחָלוֹת
	[הַמָּטָה אֲשֶׁר אִילֹו וַיִּזְהַר כְּטִימָא]...	מִמַּטּוֹת בְּרַךְ חִילוֹ
55	זֹאת תּוֹרַת הַמָּטָמָא חֵי טְהָרְתוֹ מִי...	זֹאת תּוֹרַת הַמִּיטְמָא

טִילְטוּלִי טוֹמָאת אֱהִיל // טַפַּח עַל טַפַּח מִיטְמָא בְּאֱהִיל

יד.) ... מי עשה כן, מי צוה כן, מי גזר כן? לא יחידו של עולם? הפייטן מתכוון להלכות הקשות והמסובכות בנגעים ואהלות וההמשך להלן.

44-47 חל... ומת אה: ההמשך בפסיקתא שם: 'תמן תנינן, האשה שמת וולדה בתוך מעיה, והושיטה החיה (=המייולדת) את ידה ונגעה בו (=בוולד), החיה טמאה טומאת שבעה, והאשה טהורה עד שיצא הוולד. המת בבית טהור, יצא מתוכו הרי הוא טמא'. והם דברי הפייטן: חל מת בתוך הבית (=בתוך רחם אמו), טהור הוא הבית (האשה טהורה), ובצאת מת מבית יטמא הבית, ומטמאה טומאת שבעה כטומאת מת החמורה. העניין הובא גם בתנח' חוקת, ג; תנח' בוכר, שם; משנה חולין, ד, ג וכן פייט ר' אלעזר הקליר בקרובה לפרשת פרה, 'אין לשוחח'; 'המת בבית אינו טמא, יצא ממנו אותו מטמא'; עי' בהערות ר"ש בוכר לפסיקתא שם ל ע"א: השווה י. ידין, מגילת המקדש, מבוא, עמ' 259, 260, אנשי הכת פירשו את ההלכה בניגוד לדעת חז"ל, ולדעתם ולד מת, ברחם אמו מטמא אותה, עי' ר"ש ליברמן, ספרי זוטא (מדרשה של לוד) עמ' 57-58; מ. ויינפלד, המתת עובר — עמדתה של מסורת ישראל בהשוואה לעמדת עמים אחרים, ציון מב (תשל"ז), עמ' 142.

46 אין אשה וולדה ב...: אולי יש להשלים: בתוכה טמאה טומאת מת (י. אדלר, קרית ספר, נה (תש"מ), עמ' 182).

1 תוכן הפיוט: הפייטן מפרט כמה מהלכות כוהנים: טומאת אוהל, איסורי קרחה ושריטה, החיוב להיטמא למת מצוה ועוד, ומסיים בהשוואת שירות הכהנים לשירות המלאכים.

49 בגלל החסר קשה לבאר את חמש השורות. אִפְנִין: צורה, עשייה; עי' להלן קרובה קמה, ש' 39. מתנות באדם: תה' סח, נדרש במדרשי חז"ל על התורה, שניתנה מתנה לישראל על-ידי משה, עי' תנח' ויקרא, ד; שמ"ר כח, א, ועוד.

51 אלה הנחלות: יהושע יט, נא.

53 ממשות... חילו: דב' לגיא, על שבת לוי שממנו יצא משה.

58 טִילְטוּלִי באֱהִיל: השווה משנה אהלות ג, ז: 'טפח על טפח על רום טפח מרובע (=אוהל שאורכו

יקוֹשׁ טוֹמְאָה לוֹ אִם הֵיחַל // בָּהּ לֹא יִרְכָּה לְצֹאת יִבְהֵל

60 כִּהְנִי אֲשֶׁר בְּמַעֲלָה טְהוּרִים // כִּהְנִי אֲשֶׁר בְּמִטָּה יְהוּא טְהוּרִים
לְמַעֲלָה בָּאֵשׁ מִיטְהָרִים // לְמִטָּה בְּמִים יְהוּא מִיטְהָרִים

מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה // מִצְוָה מְלוּמְדֶת לָכֶם צִוּוּה
נִכְוָה אֲלֵיכֶם זֹאת הַמִּצְוָה // הַזֹּהֶרֶת כָּל מֵת מִצְוָה

שִׁיחַ לְמִי לְהִיטְמָא בְּאוֹנֶס // וּלְמִי לְהִיטְמָא בְּלוֹא אוֹנֶס
65 עַל מִי לְהִיטְמָא בְּרִשׁוֹת // וְעַל מִי בְּחוֹבָה בְּלֹא רִשׁוֹת

טפח ורוחבו טפח וגובהו חללו טפח) — מביא את הטומאה (=מטמא את הטהרות הנמצאות בו), וחוצץ בפני הטומאה (=מעכב את הטומאה מלעבור בעד מחיצות האוהל).

59 יקוש... יבהל: אם נכשל (=יקוש) בטומאה ונכנס לאוהל המת, אסור לו לשהות שם וחייב לצאת מיד אחרי שנודע לו שהוא באוהל המת. מקור ההלכה במשנה נזיר וד ומכות ג,ח: 'היה מטמא למתים... אמרו לו, אל תטמא, אל תטמא, והיה מטמא — חייב על כל אחת ואחת' (ר"ל גינצבורג, מחזור יניי, עמ' 53).

60 כהני... טהורים: הכהנים דומים למלאכים השווה מלאכי ב,ז: 'כי שפתי כהן ישמרו דעת... כי מלאך ה' צבאות הוא'. ע"י בר"ר סח,יב, עמ' 786; להלן ש"ר 70.

61 למעלה... מיטהר: על טבילת המלאכים באש מובא בסדר רבה דבראשית (בתי מדרשות לוורטהיימר ח"א, עמ' מד; ע"י בבלי סנהדרין, לט ע"א: 'בנורא טביל' (ר"ל גינצבורג, שם). יהוא: במקום יהיו, כתיב מצוי בכתבי־יד עתיקים כגון כת"י קויפמן למשנה, שרידי ירושלמי ועוד, ע"י יהלום, הניקוד הא"י וכו', לשוננו, תש"ל, עמ' 27; רבינוביץ, גנוי מדרש, עמ' 219.

62 מצווה גוררת מצווה: לפי אבות ד,ב, הפייטן רמז למאמרו הידוע של ר' פנחס בן יאיר שטהרה מביאה לידי קדושה (סוטה ספ"ט): הכהנים על ידי פרישותם מטומאה גורמים קדושה לעצמם (ר"ל ג,שם): 'יתכן שהפייטן רמז לו"ר כו ו, עמ' תקצו, לסדר שלפנינו: 'יראת ה' טהורה (תה' יט)', אמר ר' לוי, מיראה שנתיירא אהרון לפני הקב"ה. וזה ונתנה לו הפרשה הזו, שאינה זזה ממנו ולא מבניו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות. ואיזו זו — פרשת המת. ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים, ור"ל שמיראת ה' זכה לטהרה. מצווה... ציווה: לפי יר' כט, יג.

63 נכונה... המצווה: לפי מלאכי ב, א: 'אליכם המצווה זאת הכהנים'. הוהרת... מצווה: השווה וי"ר כו ח, עמ' תריא: 'מהו אמור ואמרת שני פעמים? — אלא באמירה הראשונה אמר לו, לנפש לא יטמא בעמיו, באמירה שניה אמר לו, אם בא מת מצוה לידך — הזקק לך; ע"י תו"כ אמור א,ג, צג ע"ג.

64–65 שיח... רשות: ר"ש ליברמן מעיר: 'ברור שהכל הולך על כוהן, ולפי דבריו כוהן לפעמים מיטמא בחובה ולפעמים ברשות. והגר"ל גינצבורג בהערותיו למחזור יניי, הערה קכ"ד, פירש שהכוונה היא שלמת מצוה מטמא בחובה ולקרובים מטמא ברשות. אבל הוא דחה פירוש זה מפני שלפי זה יוצא שהפייטן פייט שלא כהילכתא, שהרי אנו פוסקים כרבי עקיבא שטומאת קרובים חובה, ע"י סתם הספרא ריש אמור הי"ב, צד ע"א, בבלי סוטה ג סע"א, וזכרים ק ע"א, מס' שמחות פ"ד ה"ט ולפיכך נדחק לפרש באופן אחר. אבל לפי הנ"ל ברור שאין צורך בשום דוחק. וגם כאן פייט בשיטת ר' ישמעאל שסובר (סוטה ג,א) לה יטמא רשות. והדברים בולטים יותר שהפייטן סתם כאן גם נגד דעת ר' יהושע, שכן הוא בשמחות הנ"ל (מהד' היגר, עמ' 117): על כל אלה שאמרו כהן מטמא אין רשות אלא חובה... ר' יהושע אומר חובה (כ"ה בדפוסים ובשני כת"י, ורק בכת"י אחד: ר' יהודה' (חזנות יניי, עמ' רלא).

פֶּרֶשֶׁה אֲשֶׁר בָּהּ גְּדוּלָּם // הַפֶּרֶשֶׁה אֲשֶׁר בֵּינָם לְבֵין גְּדוּלָּם
צִיָּה תִּבְלַע לַחֲמוֹד גּוֹרָלָם // וְצָרַעַת תִּיזְרַח עַל בָּא בְּגָבוּלָם

קִרְחָה לֹא יִקְרָחוּ בְּרֹאשָׁם // עַל מַת אָדָם לֹא יִפְרְעוּ רֹאשָׁם
רִיבֵי וְזָקֵן לֹא יִגְלָחוּ מְשֹׁרְשָׁם // סוֹרֶטָה בְּגִיּוּיָם לֹא יוֹרְשָׁם

שִׁירוּתָכֶם יִהְיֶה בְּקוֹדֶשׁ // כְּמִלְאָכִי שָׂרַת מִשְׁרָתִי קוֹדֶשׁ 70
תִּפְאֶרֶת קִדּוּשְׁכֶם בְּקוֹדֶשִׁי קוֹדֶשׁ // מִיתְקַדְשִׁים וּמִטְהָרִים לְשֵׁם קוֹדֶשׁ

ובכן לנפש לא ייטמא בעמיו

לֹא־אֲשֶׁר אֹמְנָתוֹ בְּמִיעֵיָהּ	יִטְמָא	71
לְבָאֵב אֲשֶׁר הִבִּיאוֹ לְעוֹלָם	יִטְמָא	
לְגִידוֹל אֲשֶׁר גִּידֹל אוֹ[...]	יִטְמָא	75
לְדִגּוּלָּה אֲשֶׁר כְּזוּיּוֹת אוֹ קֶטְנָה	יִטְמָא	

פרשה... גדולם: נראה לי לפרש: פרשה — פרשת המת שלפנינו, כלשון המדרש, ע"י לעיל שר' 66
62, אשר בה גדולם: שבה נפרטו דיני טומאה לשם גדולתם וערכם. הפרשה... גדולם: בפרשה זו
יש הבדל בין כוהן הדיוט לכוהן גדול, שאסור לו להיטמא אפילו לאביו ולאמו.

77 צייה... גורלם: מי שיחמד את הכהונה, כקורח ועדתו, האדמה (=צייה) תבלעהו. וצרעת...
בגבולם: רמז לעוה"ה שבעוון חילול הכהונה זרחה הצרעת במצחו, ע"י לעיל קרובה פו, שר' 88.

68 קרחה... ראשם: ו' כא, ה. על... ראשם: לפי ו' וי: 'ראשיכם אל תפרעו'.

69 ריבוי... משורשם: לפי תו"כ קדושים פ"ו ד, צ ע"ג: 'גילוח שיש בו השחתה', בבלי מכות כא
ע"א. סורטה... יורשם: ו' כא, ה: 'ובבשרם לא ישרטו שרטה'.

70 שירותכם... קדוש: ע"י לעיל, שר' 60 ולהלן בקרובה לבמדבר טו, א: 'וכל כהן המשרת כשירות
מלאכי שרת'.

71 תיפארת... קדוש: פאר קדושת הכהנים היא עבודת הכוהן הגדול בקדוש הקדשים.
71 תוכן הפיוט: מיוסד על הפסוקים: 'לנפש לא יטמא בעמיו, כי אם לשאירו הקרוב אליו, לאמו
ולאביו ולבנו, ולבתו ולאחיו' (ו' כא, א-ב). ומכיל הלכות טומאת כוהנים לפי 'ספרא' אמור.

73 לאם... ייטמא: ויק' שם. אומנתו: אוצ"ל: אִימָנָתוֹ (קלאר, עמ' 135).

74 לבאב... ייטמא: ו' שם; הביטוי 'אשר הביאו לעולם' לפי ב"מ ב"א: 'אבידת אביו (קדמת
לאבידת רבו)... שהביאו לחיי העולם הזה' (ר"ל גינצבורג). לבאב: לדעת מ. זולאי אין הכוונה
למלה 'אב' שאינה מתאימה לאקרוסטיכון של אות ב"ת, אלא ל"באב"=באבא, כמו 'פאפא'
ביוונית ורומית. ור"ש ליברמן העיר שיהודה בן בבא נקרא בכמה מקומות: יהודה בן אבא, ראה א.
פורת, לשון חכמים, ירושלים תרצ"ח, עמ' 176, הע' 1, והשווה דברי נלדקה. Beitraage zur
semit. Sprachwiss., עמ' 93. ודברי קליין בלשוננו א' 331; (וזולאי, עיוני לשון, עמ' קעג).

75 לגידול... ייטמא: ויק' שם; 'גידול' — הבן לפי יש' א, ב: 'בנים גידלתי'.

76 לדגולה... ייטמא: הכוהן מותר לו להיטמא לאחותו בין גדולה בין קטנה, לפי תו"כ אמור פרשה
א, יב: 'אלוי לרבות' 'הבוגרת', וכן ביבמות ס ע"א ובמסכת שמחות ד, ה (מהר"י היגר, עמ' 117):
'בבוגרת הכל מודים שיטמא'. דגולה אשר כוונות: לפי תה' קמד: יב: 'בנותינו כוונות מחוטבות'
(ר"ל גינצבורג). דגולה: טכוסה מחוטבה באיבריה (ר"ח ילון, פרקי לשון, עמ' 435).

לְהָאֵחַ אֲשֶׁר שְׁנִיָּהּ מְקוֹר אֶחָד
 וְלֵאחֹת אֲשֶׁר לֹא תִינָשָׂא
 לְזָכִים אֲשֶׁר זָכִים לוֹ בְּחִיּוֹ
 לְחֹסִים אֲשֶׁר חֲזִיבִים לוֹ בְּמוֹ[ת]יו
 לְטָפִים אֲשֶׁר הֵם פָּרִי בִטְנוֹ
 לְיִחִידִים אֲשֶׁר מִיּוֹתֵדִים לוֹ
 לְכָל אֲשֶׁר פָּתַח גִּ' (ו) ע הוּא מֵת מִצְוָה
 יִיטָמָא יִיטָמָא יִיטָמָא יִיטָמָא יִיטָמָא יִיטָמָא יִיטָמָא

80

77 להאח... ייטמא: מקור אחד — ממקור האב ולא מן האם, לפי תו"כ שם ח: 'יכול לאחיו ולאחותו מאמו, תלמוד לומר לבנו ולבתו, מה בנו ובתו שהוא יורשו, אף אחיו ואחותו שהוא יורשו, יצאו אחיו ואחותו מאמו שאינו יורשן'. שניהם: קרי לשניהם או שניהם ממקור (מ. זולאי).
 78 ולאחות... ייטמא: ר"ל אפילו לאחות ארוסה ייטמא, לפי תו"כ: 'ולאחותו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש לה יטמא — לרבות את זוארוסה (שם, יב'): במס' שמחות פ"ד ה, עמ' 117, מובאה דעת ר' יהודה ור' שמעון שלאחותו ארוסה לא ייטמא, בניגוד לדעת ר' מאיר, ע"י במבוא, שם עמ' 27.

79 לזכים... ייטמא: י. דוידזון מבאר לפי תו"כ אמור שם הט"ו, צד ע"ב: 'מטמא הוא לאשתו כשרה ואינו מטמא לאשתו פסולה' (מחזור יניי, עמ' 24 בהערה). ע"י בשאילתות אמור (ס"י קכ, מהד' רש"ק מירסקי, עמ' ריז): 'והיכא דעבר ונסיב גיורת או גרושה או חלוצה, דלא חזיא לכהונה אסור לאיטמוי לה', ע"ש בהערות, ובתוספתא כפשוטה יבמות פ"ב, עמ' 14. וצ"ע לפירוש זה ללשון רבים שנקט הפייטן, לזכים. זכים לו: ביטוי כזה נמצא בירושלמי ברכות פ"ד ה"א, ז ע"ד בדברי ר' עקיבא על ר' אלעזר בן עזריה: 'אשרי אדם שזכו לו אבותיו, וייתכן לפרש לזכים לכל הקרובים שזוכרו למעלה חזקים בז"ן לשם סימן א"ב.

80 לחסים... ייטמא: אולי ר"ל לבנים חסידים על כבוד אביהם ומכבדים אותם גם במותם וצ"ע.
 81 לטפים... ייטמא: נראה לי שכוונת הפייטן להדגיש ולמעט את בנו ובתו הנפלים, לפי תו"כ שם ו: 'יכול לבנו ולבתו הנפלים, ת"ל לאמו ולאביו, מה אמו ואביו בני קיימא, אף בנו ובתו בני קיימא, יצאו בנו ובתו הנפלים שאינם בני קיימא'. או רוצה לומר שתינוק בן יומו יצא מכלל נפל לטומאת מת והוא כבן שלושים. ויש בזה חילוק בין בני א"י לבני בבל, ע"י משנה נדה ה,ג, מ. מרגליות, החילוקים בין בני מזרח לבני א"י, עמ' 94; מסכת שמחות פ"ג, עמ' 109.

82 ליחידים... ייטמא: מותר לכהן להיטמא לקרוביו בלבד אבל לא לאחרים, לפי תו"כ שם, יג: 'לה יטמא — אינו מטמא לאחרים עמה, שלא יאמר אדם הואיל ונטמאתי אלקט עצמות פלוני בידו; השווה מס' שמחות, שם ח, עמ' 118: 'כהן הדיוט שהוא מטמא לקרוביו, אל יטמא לאחרים אפילו בו ביום'; ע"י במבוא שם, עמ' 27–29.

83 לכל... ייטמא: לפי תו"כ שם ג: 'לנפש לא ייטמא בעמיו, בזמן שעמיו שם אינו מטמא, מיטמא הוא למת מצוה'. משנה נזיר ז,א: כהן גדול ונזיר אין מיטמאין לקרוביהן, אבל מיטמאין למת מצוה; ע"י שאילתות בראשית לו, עמ' רלה; הגדרת הפייטן 'אשר פתח גוע הוא מת מצוה' שונה בלשונה, ולא במובנה מהגדרת הירושלמי בנזיר פ"ז ה"א, נו ע"א (וגם במסכת שמחות פ"ד הט"ז, עמ' 123): 'איהו מת מצוה, כל שהוא צווח ואין בני העיר באים, ובבבלי יבמות פט ע"ב: 'איהו מת מצוה כל שאין לו קוברין'; ע"י ספר המצוות לרמב"ם, מצוות עשה, ס"י רלא; הלכות אבל פ"ג ה"ח: מדברי הרמב"ם בסה"מ מוכח כדעת ר"ש ליברמן, שעיקר הגדרת מת מצוה מכוונת למת מלחמת מצוה, ע"י תוספתא כפשוטה ח"ג, עמ' 325.

ולמי	לא ייטמא
ללוא אשר הותר לו להיטמא	לא ייטמא
למלך אשר הוא בעל בעמיו	לא ייטמא
לנשיא אשר כל מיטפלים בו	לא ייטמא

85

84 ולמי לא ייטמא: עד כאן פרט הפייטן את ההלכות למי מותר לכהן להיטמא. מכאן ואילך נפרטים האיסורים 'לא להיטמא'. ההלכות דלהלן מכילות חומרות המגודרות לתלמוד הירושלמי. בייחוד על מלך ונשיא שאסור לכוהן להיטמא להם. בניגוד לירושלמי ברכות פ"ג ה"א, ה"ע"א: 'א"ר ינאי, מטמא כהן לראות את המלך... מהו שיטמא להן לכבוד הנשיא? — כד דמך (=כשמת) ר' יוחן נשיאה (ר' יהודה הנשיא) אכריו ר' ינאי ומר אין כהונה היום. כד דמך ר' יהודה נשיאה בר' בריה דר' יודה נשיאה, דחף ר' חייא בר אבא לר' זעירא, בכנישתא דגופנה דציפורין, וסאביה (וטימא) לר' זעירא שהיה כוהן): וכן בירוש' נויר פ"ז ה"א, נו"ע"א, ובבבלי כתובות ק"ג ע"ב בש"ר חייא: 'אותו היום שמת רבי בטלה קדושה', ע"י תוספות שם ד"ה אותו היום. משום כך פירש ר"ל גינצבורג את החלק שלפנינו 'לא ייטמא' על כוהן גדול שאסור לו להיטמא למלך ולנשיא, אבל בספרו 'פירושים וחידושים בירושלמי' ח"ג לברכות שם, חזר בו ופירש על כוהן הדיוט (עמ' 83, 84). ודעתו היא שבימי התנאים החמירו בטומאת כוהנים ואסרו לכוהן להיטמא למלך ונשיא, אבל בימי האמוראים האחרונים כשלא היה להם אפר פרה ורובם היו טמאי מתים, ומכיון שטומאת כוהנים בזמן הזה היא מדרבנן, התחילו להקל בטומאת כוהנים, והפייטן מחמיר לפי ההלכה הקדומה. לדעתי ברור שכל ההלכות דלהלן נאמרו על כוהן הדיוט, שהרי ביניהם 'לעמיתו' ל'שר' לריע — שלא ייטמא, וכי יעלה על הדעת שרק כוהן גדול אסור לו להיטמא לעמיתו, לשר ולריע, וכוהן הדיוט מותר? ביארתי אפוא את כל ההלכות על כוהן הדיוט.

85 ללוא... לא ייטמא: העניין הובא בגלל סימן א"ב 'ללוא'.

86 למלך... לא ייטמא: כפי שכתבתי פירשו ר"ל גינצבורג על כוהן גדול הנקרא 'בעל בעמיו' (וי' כא, ד: 'לא יטמא בעל בעמיו להחל'), שלא ייטמא למלך שהכל חייבים להיטמא לו מפני כבודו. ולפי ירושלמי נויר (ריש פ"ז) בעל בעמיו זהו כהן גדול, וכך מתרגם אונקלוס: 'לא יסתאב רבה בעמיה' (מחזור ינאי, שם), אבל הרמב"ן שם מפרש, 'בעל בעמיו' — רבא בעמיה על כוהן הדיוט, שהוא הנכבד בעמו. וכן תרגם רב סעדיה גאון 'ולא יטמא בבעל מעמיו', ובפירושו שאפילו בחשוב שבעמיו לא יטמא הכוהן אפילו לנביא או למלך. וכך תרגם רב יוסף ראש הסדר, וכן באונקלוס דפוס סביוניטא: לא יסתאב ברבא בעמיה, וכן פירש בחזקוני לפסוקנו 'כתרגומו רבא בעמיה', וחסר ב"ת כמו בבעל בעמיו דוגמת 'שבי אלמנה בית אביך'. (עי' מ. צוקר, על תרגום רס"ג לתורה, ניריורק תשי"ט, עמ' 388). חז"ל פירשו לא יטמא בעל בעמיו — שלא יטמא לאשתו הפסולה (תו"כ אמור פ"א טו, צ"ד ע"א). דברי הפייטן יש להם אפוא, יסוד בתרגומים ובפרשנות, וכבר העירו על מאמר בתו"כ שמיני, מה ע"א: 'מיכן אמרו אין מטמאים למתים, שהרי אליעזר ואיתמר כהנים היו ולא נטמאו להם, מי נטמאו להם? — הלויים', והוא נגד ההלכה המקובלת: ע"י עוד א. גייגר. קבוצת מאמרים, דפוס צילום, חיפה תשכ"ז, מהדורת פוננסקי עמ' 132, 133; מיכאל היגר, מסכת שמחות, במבוא, עמ' 27; הרב מ. כשר, תורה שלמה, חלק כ"ד, ירושלים תשל"ה, עמ' קטע-קפ, האריך להביא שיטות התרגומים והמפרשים בהשוואה לדברי חז"ל; ע"י גם בפירוש רד"צ הופמן לויקרא שם, עמ' 30.

87 לנשיא... לא ייטמא: לדברי הפייטן 'אשר כל מיטפלים בו' השווה ירושלמי כתובות פ"ב ה"א לה ע"א, בזמן פטירתו של ר"י הנשיא יצאה בת קול: כל 'מי שלא נתעצל בהספידו של רבי יהא מבושר לחיי העולם הבא'; בבלי כתובות קג ע"ב.

לֹא יִטְמָא	לְשׁוֹר אֲשֶׁר כָּל הָעַם קְרוֹבָיו	
לֹא יִטְמָא	לְעִמִּיתוֹ אֲשֶׁר הוּא טוֹב מֵאֶחָ רַח[וֹק]	
לֹא יִטְמָא	לְפִקִּיד אֲשֶׁר שִׁנִּי לוֹ בְּעֶבְדָּה	90
לֹא יִטְמָא	לְצַדִּיק אֲשֶׁר אֵין תְּמוּרוֹ בְּדוּרוֹ	
לֹא יִטְמָא	לְקוֹדֵשׁ אֲשֶׁר בּוֹ יַחֲלִלְנוּ	
לֹא יִטְמָא	לְרִיעַ אֲשֶׁר כָּנָפֶשׁ וְיִתֵּר מֵאֶחָ	
לֹא יִטְמָא	לְשִׁמְעַ סִּפִּיק כָּל טֹמְאָה וְהִיא טְהוֹרָה	
לֹא יִטְמָא	לְתוֹקֵן קָדוֹשׁ אֲשֶׁר הוּא מְקוֹדֵשׁ	95

ובכן ואתה אלהינו

תִּקְיָךְ וְתוֹמֶךְ תְּמִימִים / שְׁלִיט וְשׁוֹכֵן שְׁפָלִים²¹
 כִּם וְרוֹצֶה רִיעִים / קָרוֹב וְקוֹשֵׁב קוֹרְאִים

88 לִשְׁר... לֹא יִטְמָא: 'שר' כאן במובן חכם, השווה תוספתא מו"ק פ"ב יז, עמ' 372 (מהד' ליברמן): 'חכם שמת — הכל קרוביו'. ע"י ירושלמי ברכות שם: 'כהן מהו שיטמא לכבוד רבו? — רבי ינאי זעירא דמך חמור (מת חמור). הוא היה חמור והוא היה רביה. שאל לר' יוסי ואסר ליה. שמע רבי אחא ומר (ואמר): יטמאו לו תלמידיו. דעת הפייטן כר' יוסי האוסר.

89 לְעִמִּיתוֹ... לֹא יִטְמָא: 'עמית' הובא לשם אקרוסטיכון של אות ע"ן. מאח... רח[וֹק]: לפי מש' כז, 'טוב שכן קרוב מאח רחוק', ע"י להלן, שורה 93.

90 לְפִקִּיד... לֹא יִטְמָא: פקיד הוא ה'ממונה' — סגן הכהנים, השני לעבודה, השווה יומא ג.א, וכן בסדר העבודה 'אזכיר גבורות' ליוסי בן יוסי (מהד' א. מירסקי, עמ' 151): 'שר פקיד נגיד' על הממונה, הסגן; שם בפיוט, 'אז בדעת', עמ' 231: 'גבר הפקיד', ובפיוט ר' אלעזר הקליר 'זכור אב' (לתפילת גשם): 'זכור פקיד שתות טובל חמש טבילות במים'.

91 לְצַדִּיק... לֹא יִטְמָא: השווה ירושלמי ברכות פ"ב ה"ח, ה ע"ג: 'תלמיד חכם שמת מי מביא לנו חליפתו, מי מביא לנו תמורתו'. דברי הפייטן הם בניגוד להגדה במדרש משלי פ"ט שאין טומאה בצדיקים (ר"ל גינצבורג); ע"י תוספות יבמות, סא ע"א, ד"ה ממגע. עניין זה עורר פולמוס גם בימינו, אם יש יסוד למנהגם של כהנים להיטמא על קבר ר' שמעון בר יוחאי במירון, ע"י הדיון באריכות בשו"ת ים הגדול לר"מ טולידאנו (קהיר תרצ"א), סי' סה עמ' קז; בין האוסרים נמנה גם רבי יחזקאל שרגא הלבשרשטם בספר דברי יחזקאל, רמת גן תשל"ה, חלק התשובות סי' יא עמ' קא. מהדורת ר' יחזקאל שרגא פרנקל, המבדיל בין להיטמא לצדיק ביום הקבורה מטעם מצוה לבין להיטמא טומאת אוהל בקברם של צדיקים; ע"י שו"ת יחוה דעת לרב עובדיה יוסף, ירושלים תשמ"א, סי' נח.

92 לְקוֹדֵשׁ... לֹא יִטְמָא: אולי ר"ל שלא ייטמא לפסולי כהונה, חללים שנחללו מן הכהונה, וכן בתו"כ אמור א טו: 'מטמא הוא לאשתו כשירה ואינה מטמא לאשתו פסולה'.

93 לְרִיעַ: הובא לשם אקרוסטיכון הר"ש, ובא להשמיענו שרק קרובי בשר מיטמא להם.

94 לְשִׁמְעַ... לֹא יִטְמָא: השווה תו"כ שם יג: 'לה יטמא — מטמא הוא על הודאי ואינו מטמא על הספק'.

95 לְתוֹקֵן: איני יודע לבארו.

21 תוֹכֵן הפיוט: תהילות לה' לפי סימן תשר"ק לפני הקדושה.

98 קָרוֹב... קוֹרְאִים: לפי תה' קמה, יח.

צפון וצופה צנועים / פקיד ופודה פקודים
 עניו ועונה עניים / סובל וסומך סכופים 100
 נקי ונעים נאמנים / מקודש ומלא מקדשים
 לביא ולמוד לכבים / כביר וכובש כעסים
 יחיד ויודע יריאים / טהור וטפול טהורים
 חנון וחנון חיים / חסיד וחפץ חסידים
 זך וזמון זהירים / נותיק ונעוד וועדים 105
 הדור והוד הילולים / דיין ודורש דמים
 גדול וגולה גנוזים / גבוה וגועל גבוהים
 ברוך ומבורך בבנים / אמן ואוהב אמונים

ח אדיר ואמין אדירים / נערץ באלפי אלפים / נקדש בריבבי רבבות /
 ח בקידוש קדוש ומקודש ביקהל מוקדש ככ וקרא 110

אשר יקריב קרבנו

צה / ויקרא כב יז

תוכן הקרובה: ערך רב לקרבן העולה, שהיא כולה לה' והיא מכפרת על עוון הליצנות. על האדם להקריבה מתוך רצון שלם. על הכהנים והקרבנות להיות שלמים בלי מום חיצוני, קרבנות תמימים לכהנים תמימים וישרים. בפיוט ג הפייטן מחפלת לחידוש הכהונה והעבודה בבית המקדש.

א אז עשיית עולה // בקורבנות עשתה מעולה
 גודלך בה ניתעלה // דוד זיו פגיד ניתחלה

99 צפון: נסתר. פקודים: הנזכרים לפניו.
 101 מקדשים: מלאכי מרום.
 102 לביא... לבבים: מ. זולאי פירש: הקב"ה (=לביא, לפי הושע יגח), דבוק ומחובר ללבב, השווה היכלות רבתי כד: 'בכל לבב שם הוא' (עיוני לשון, עמ' רו), והודה לו ר"ח ילון, פרקי לשון, עמ' 336. למוד: דבוק, מחובר, מקביל ל'טפול טהורים' בשורה הבאה (ילון שם).
 105 זך... זהירים: הקב"ה הוא זך, ומתחבר לזהירים (עיוני לשון, עמ' קצג). וועוד וועדים: מוקף גדודי מלאכים (קלאר, עמ' 135).
 108 ומבורך בבנים: מבורך בבני ישראל, בנים למקום, המברכים אותו.

א תוכן הפיוט: קרבן העולה הוא המובחר שבין הקרבנות, המובא מרצון ולא בכפייה ויש בו ריצוי לשכינה.

2-1 א... ניתחלה: קרבן העולה הוא המעולה שבקרבנות, וה' מתעלה בה מכיון שהוא כולה כליל לה'; השווה תנח' צא: 'דבר אחר זאת תורת העולה, למה נקרא שמה עולה, שהוא עליונה מכל הקרבנות... העולה היא העולה, תדע מי שהיה מביא חטאת, הכהן נוטלה וכך המנחה, וחב

הַנִּכְלָלֹת בְּרִצּוֹן אִישִׁים // וְכוּלָּהּ כָּלִיל לְאִישִׁים
זֶרַע יַעֲבֹדָה לָהּ מִגִּישִׁים // חֲדָרֵי קֹדֶשׁ מִרְגִּישִׁים

טַעַם צִוּוּיָּתָהּ אֶל קִנּוּא // יָקָר אִישׁ אֲשֶׁר פִּיבֹד מִמִּיקְנֹו
כְּרִצּוֹנֹו יָחוּס עַל כְּבוֹד קִנּוּ // לְעוֹלָה בְּהִקְרִיבֹו קֶרְבָּנוֹ

כֹּכ וידבר יי אל משה לאמר דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל
ואמרת אליהם איש איש מבית ישראל מן הגר בישראל אשר
יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו ליי לעולה
וְנֹ אִז תַּחפֹּץ זִבְחִי צֹדֵק עֲלֶה וְכִלִּיל אִז יַעֲלוּ עַל מִזְבֵּחַיךָ פְּרִים
וְנֹ זֶרַע יַעֲבֹדֵנוּ יִסּוּפֶר לִי לְדוֹר
וְנֹ נִדְרוֹ וּשְׁלָמוֹ לִי אֱלֹהֵיכֶם כֹּל סִבִּיבֹו יוֹבִילוּ שִׁי לְמוֹרָא

לְמוֹרָא וּלְרִצּוֹן / נִיזְבַּח לָךְ צֹאן / מִמִּגְנִינוֹ כָּל עֵת רִצּוֹן
בְּרוּךְ

מגן

ב מִיתַמְתֵּךְ הַצֹּר תָּמִים // נִיתְאַוּיָּתָהּ שְׁנֵי תָּמִים

השלמים לבעליהן, האשם לכהן, אבל העולה אין בריה טועם ממנה אלא כולה עולה להקב"ה שהוא
עליון, לכך נקרא שמה 'עולה'; תנח' בוכר שם, ב (ר"ל גינצבורג). ניתחלה: נתפיים ונתרצה. דוד:
כינוי לה'. עשיתה: עשית.

הניכללת... לאישים: העולה באה לרצונו של האדם (לפי ויקרא א ג, ע' בפירוש רד"צ הופמן
לויקרא, עמ' פו). ונישרפת כולה. אישים: לפי ו' א, ט: 'והקטיר הכהן את הכל המזבחה עולה אשה
ריח ניחוח לה'; הפייטן חזרו אישים — בעלים, ואישים — אש. ניכללת: היא כליל לה'.

זרע... מרגישים: לפי תה' כב, לא; ע' להלן, ש' 9. לה: אותה. חדרי... מרגישים: רמז לתה'
נה, טו: 'בבית אלהים נהלך ברגש' הנדרש על עולת התמיד הנעשית בפומבי, ע' ירושלמי יומא סוף
פ"ב (מ ע"א) ובבלי שם, כה ע"א (ר"ל גינצבורג).

טעם... ממיקנו: ה' ציוה והקפיד (=אל קנוא) שאם אדם יקר מכבד את ה' ממקנהו. טעם: דיבור
ציווי.

כרצונו... קרבנו: שיקריב את קרבנו לרצון בלי כפייה. יחוס על כבוד קונו: רמז למה שאמרו
בספרי דברים, פיסקא שו, (עמ' 342): 'מנין שלא יאמר אדם לה' עולה אלא עולה לה', כדי שלא
יחלל שמו של הקב"ה. ויחוס... קונו: לפי חגיגה ב, א (ר"ל גינצבורג, שם).

ככ... לעולה: ו' כב, יז-יח: תחילת הסדר לפי מנהג א"י, ע' מאן, כך ב, עמ' 116.

ו... פרים: תה' נא, כא: הפסוק הובא בגלל המלים 'עולה וכליל' ונדרש בו"ר ז ב, עמ' קנג,
לעתיד לבוא.

זרע... לדור: תה' כב לא.

ו... למורא: תה' ע, יב: בשני הפסוקים האחרונים מדובר על הישועה לעתיד לבוא ועל העבודה,
הנדרים והנדרות בבית המקדש.

ב תוכן הפיוט: עם ישראל נצטווה להקריב עולה בבוקר ובערב. העולה מתקבלת ברצון מאת ה'
ומכפרת על חטאים של לצנות והרהורים רעים.

13 מיתמתך: כינוי לישראל לפי שה"ש ה, ב: 'יונתי תמתי'.

שְׂרִיפָה כָּל נֶשֶׁף לְהַעֲמִיד // עוֹלָה הָעֲשׂוּיָה לְהַתְּמִיד

15 [פ] נִיטָה לִישָׁעוֹת מֵאֲחִים // צֶדֶק עוֹלוֹת מִיָּחִים
קִנּוּי כְּשׁוֹשֵׁן מִחוּחִים // רְצִיטָה מֵהֶם נִיחוּחִים

[ש] יִגָּת לְצוֹנָם // לְהַעֲלִים בְּהַעֲלִיית צֹאנָם
תְּשׁוּרַת קָרְבָן צִיּוֹנָם // תָּמִים לְצִיּוֹנָם וְלָרְצוֹנָם

כֹּכ לְרִצּוֹנְכֶם תָּמִים זָכַר בִּבְקָר בִּכְשָׁבִים וּבַעֲזִים
20 וְנֵ עוֹלוֹת מִיָּחִים אַעֲלֶה לָךְ עִם קְטוֹרֶת אֱלִים אַעֲשֶׂה בְּקָר עִם עֲתוּדִים
סִלָּה

וְנֵ רִצּוֹן יִרְאוּ יַעֲשֶׂה זֹאת שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע וְיִשְׁיַעַם
וְנֵ יִהְיוּ לְרִצּוֹן אֲמָרִי פִי וְהִגִּיוֹן לְבִי לִפְנֵיךְ יֵי צוּרִי וְגֹאֲלִי

וְגֹאֲלִי חֵי / אֲמָרְתִּי בְּחַיִּי / מַחֲיָה בְּטֵל רְדוּמֵי
מַחֲיָה בְּרוּךְ

ג [יכ] וְנֵ בֵּית תְּפִלָּה / וְיִאֹר מֵאֲפִלָּה // הָיִית [לת] הִילָה / פִּימִי תְּחִילָה
נִכּוֹן וּמִכּוֹן לְכֶסֶּם [א] כְּבוֹד // מִכּוֹן וְכוֹלוֹ אוֹמֵר כְּבוֹד

14 שְׂרִיפָה ... לְהַתְּמִיד: לְהַקְרִיב בִּבְקָר וּבַעֲרֵב עוֹלֹת תְּמִיד, נֶשֶׁף: מוֹבְנֵי לִפְנוֹת בּוֹקֵר וְגַם בַּעֲרֵב בְּדַבְּרֵי
חֲזוֹ"ל, עֵי בְּבִלִּי בְּרִכּוֹת ג' ע"ב; ח"י בּוֹרֶנְשֵׁטִין, סֹדֵרִי זִמְנִים וְהַתְּפַחְתּוּם בִּישְׂרָאֵל, הַתְּקוּפָה, סִפְרוֹ ו
(תִּרְפ"ג), עֵמ' 278.

15 [פ] נִיטָה ... מִיָּחִים: ה' מִקְבֵּל בְּרִצּוֹן קוֹרְבָנוֹת מֵעַם יִשְׂרָאֵל, לִישָׁעוֹת: לִפִּי בֵּר' ד', ד: 'וִישַׁע ה' אֵל
הַבֵּל, עוֹלוֹת מִיָּחִים: לִפִּי תַה' סח טו: 'עוֹלוֹת מִיָּחִים אַעֲלֶה לָךְ, צֶדֶק: זִבְחֵי צֶדֶק.

16 קִנּוּי מִחוּחִים: כִּינּוּי לִישְׂרָאֵל לִפִּי שֶׁ"ש ב,ב: 'כְּשׁוֹשֶׁנָּה בֵּין הַחוּחִים'.
17 [ש] יִגָּת ... צֹאנָם: קְרִבְנוֹת עוֹלָה מִכְּפָרִים עַל דְּבָרֵי לְצוֹן שְׁנֵאֲמָרוּ בִּשְׂגָגָה, אֲבָל לֹא נִמְצָא מִקּוֹר
לִזֶּה (ר"ל גִּינְצְבוֹרֵג).

18 קָרְבָן צִיּוֹנָם: הַקָּרְבָן הַמִּיּוּחָד (=צִיּוֹנָם) הוּא קָרְבָן עוֹלָה. לְצִיּוֹנָם: לְרִצּוֹנָם וּלְחַפְצָם, בִּלְשׁוֹן חֲזוֹ"ל.
19 כֹּכ ... וּבַעֲזִים: וי' כְּבִיט.

20 וְנֵ ... סִלָּה: תַה' סו,טו.

21 וְנֵ ... וְיִשְׁיַעַם: תַה' קִמָּה, יט.

22 וְנֵ ... וְגֹאֲלִי: תַה' יט,טו; הַפְּסוּקִים הוֹבֵאוּ בְּגִלָּל הַמַּלִּים 'עוֹלוֹת' וְרִצּוֹן. קוֹרְבָנוֹת מִתּוֹךְ רִצּוֹן
מִתְקַבְּלִים בְּרִצּוֹן.

ג תוֹכֵן הַפִּיּוּט: תְּפִילַת הַפִּיּוּט לְבִנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַמְּכוּוֹן כִּנְגַד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעֲלָה, וְלַחֲדִידוֹשׁ
הָעֲבוּדָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם.

25 כִּימִי תְּחִילָה: כְּבִימִים מִקְדָּם.

26 נִכּוֹן ... כְּבוֹד: בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שִׁיבְנָה מְכוּוֹן כִּנְגַד כִּיסָא הַכְּבוֹד לְמַעֲלָה, הַשּׁוּוֹה מִכִּילְתָא דִּר"י,
דְּשִׁירְתָא פ"י, עֵמ' 150: 'מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ, זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁכִּסָּא שֶׁל מִטָּה מְכוּוֹן כִּנְגַד כִּסָּא
שֶׁל מַעֲלָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ה' בְּהִיכֵל קִדְשׁוֹ ה' בְּשִׁמְיָם כִּסָּאוֹ (תַה' יא,ד), וְאוֹמֵר בְּנֵה בֵּינִי בֵּית זִבּוּל
לָךְ מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים; בְּמִכִּילְתָא מִהַדּוּרָת לְוִיטְרֵבךְ (פִּילְדִּלְפִּיה תִּרְצ"ד), עֵמ' 78: 'מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ

יִקְרְבוּ שְׁלִימִים / וַיִּקְרְבוּ שְׁלָמִים // וַיַּעֲלוּ לַהֲעֹלוֹת / זִבְחִים וְעֹלוֹת
יֵה דִבֵּר בְּקֹדֶשׁ / עַל לֵב עַם קְדוֹשׁ // לַהֲבִיאַם לַהֵר קְדוֹשׁ / לְרִצּוֹתָךְ
בְּמִקְדָּשְׁךָ

כֹּכ וּהִבִּיאֹתִים אֶל הָר קְדָשִׁי וּשְׂמַחְתִּים בְּבֵית תְּפִילָתִי עֹלוֹתֵיהֶם וּזְבַחֵיהֶם
לְרִצּוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים
וְנִבְאוּ שַׁעֲרָיו בַּתּוֹדָה חֲצֹרֹתָיו בַּתְּהִלָּה הוֹדוּ לוֹ בִּרְכוּ שְׁמוֹ
וְאַתָּה קְדוֹשׁ יְיָ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל

א/

מֵאוֹם הַיֶּפֶה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם / תִּפְצָתָה קִרְבֵּן אֲשֶׁר אֵין בּוֹ מוֹם /
קִרְבָּנוֹת תְּמִימִים / וְכֹהֲנִים [תְּ]מִימִים / אֵילוֹ שְׁלִימִים / וְאֵילוֹ מְשֻׁלָּמִים /
כִּי כְּמִזְבֵּחַ בְּנֵי כְּהֵנִי / וְכִרְבֵּן בְּנֵי מִקְרִיבָיו / כְּתָמִים בְּנֵי [תַּמְתָּ] / כְּאֹדוֹן
בְּנֵי בֵיתוֹ / כְּמִלֵּךְ בְּנֵי כְּבוֹדוֹ / תְּמִימִים לְתָמִים / יִשְׂרָיִם לְיִשָּׁר / בְּחֹרִים
לְבָחוֹר / טְהוֹרִים לְטָהוֹר / קְדוֹשִׁים לְקְדוֹשׁ

ה [א] וּמִנֵּם שְׂגָגָה חֲטָאָה נִיקְרָאָה // וְגַם הַנִּדְבָּה גִּיד[ר] קְרוּאָה
[בְּמִ]זְבִּיחֶךָ נִמְתָּה לֹא יִיכָנֵס // קִרְבֵּן מְאִישׁ אֲשֶׁר יִיאָנֵס

מכוון לשבתך, ודורש מכוון — מכוון. ייתכן שגם לפני הפייטן היה כך הנוסח במכילתא: ע' ר"ש
ליברמן. קריית ספר כרך יב (תרצ"ה), עמ' 62; השווה שו"ט, מזמור ל, דף קיז: 'ביהמ"ק של מטה
מכוון נגד בית המקדש של מעלה, שנאמר מכוון לשבתך אל תקרי מכוון אלא מכוון: וכלו...
כבוד: תה' כט, ט.

27 יוקרבו שלימים: קרבנות וכהנים שלמים, למעט בעלי מומים.

29 כל... העמים: יש' נוז; הפטרת הסדר לפי מנהג א"י, ע' מאן, שם.

30 ו... שמו: תה' ק, ד.

ד תוכן הפייט: הכהנים והקרבנות יהיו שלמים בלי מום לעבודת הקודש.

32 מאום... מום: לפי שהש' ד, ו: 'כלך יפה רעיתי ומום אין בך' שנדרש על עם ישראל (=אום).

33 משולמים: כינוי לעבדי ה', לכהנים, לפי יש' מביט: 'מי עור כמשלם ועור כעבד ה'.

34-35 כי... כבוד: לפי יש' כד, ב.

ה תוכן הפייט: יש למעט בכלל בקרבנות, בנדרים ובנדבות, במיוחד אסור להקריב קרבן מתוך כפיה.
רק קרבן מרצונו הטוב והחפשי של המקריב מתקבל לרצון, בלי מומים שבגלוי ומומים שבסתר.

37 [א] מנם... קרואה: גם החוטא בשוגג — חוטא, וגם הנדבה נחשבת כנדור. השווה דעת ר' מאיר:
טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם (קה' ה, ד), טוב מזה ומזה שלא תדור כל עיקר' (תוספתא

חולין ב יז, עמ' 503). השווה ו"ר ד ג, עמ' פז: 'גם בלא דעת נפש לא טוב אין ברגלים חוטא (מש'
יט, ב)... ר' יוחנן אמר, בנדרים ונדבות אסור (=שאין ראוי להרבות בקרבנות נדר ונדבה),

בחטאות ואשמות מותר (שהרי נתחייב בהם על חטא). ור' שמעון בן לקיש אמר אף בנדרים ונדבות
מותר (ובקה"ר ה, ד, נוסף: בחטאות ואשמות אסור), תדע לך שהוא כן שהיא בשגגה ואת עושה

אותה חטאת, נפש כי תחטא בשגגה', וכן בתנח' ויקרא ו: 'וכל החוטא אפילו בשגגה נקרא חוטא';
ע' ר"ל גינצבורג, מחזור יניי, הערות קמד, קמה.

38 [במ]זבִּיחֶךָ... ייאנס: ר"ל שאין בית דין כופין על הקרבן, ע' תו"כ אמור פ"ז ב, צח ע"ב:

- [גם ה]מת כעס / אין לרצות בכעס // ובצעין רוע מעש / אין להשעות
 לטוב לכל מעש
 40 [ד]... ה כיבודים / בקול לא מכבדים // לזוקף כפופים / להקריב
 לא כופפים
 [ה]... אם תהיה לרצונם // ייעשה רצונם כרצונם / וילבשו כרים [צאנם]
 [ו]... אמרינו יהיה לרצון // וגם אימריהם יהיו לרצון
 [ז]... פגומים אין מעלים // ולמאד נעלה מהם אין מחלים
 [ח]... גלוי ומימי סתר // איך יקריבו ל... בגלוי [ובסתור]
 45 [ט]... ב [ה]מקריב מאיליו // רוצה
 [י]... ולא שבור //
 אל נא לעולם

- 1 [א]... אישים איך אותם יקריבו [ב].....
 [ג]... [ל]גידברים ולמודברים [ד].....
 50 [ה]... [ל]כל הנודבי כשיי נדבה [ו].....
 [ז]... [ל]צל הירחורי לב תכפר עולה [ח].....
 [ט]... [א]שר להגשת שיי יבוקר [י].....

- לרצונכם, אין כופין את הציבור על כורחו, עי' שם בפירוש הראב"ד, אבל בערכין הו' לרצונו
 (ויקרא אג) כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. ויש הבדל בין קרבן ציבור לקרבן יחיד.
 39 [גם ... בכעס: ר"ל, גם אם האדם חטא (חמת כעס) אין לרצות (=לכפר) בכעס — בקרבן על ידי
 כפיה או 'בכעס' — בלי חשבה על החטא. ובעין ... מעש: ולמראה (=בעין) מעשים רעים, אין
 לכפר בקרבן (=להשעות, לפי בר' ד, ד). ר"ל גינצבורג מבאר, שאין ראוי לאדם לבוא לפני הקב"ה,
 שהוא הטוב בכל מעש, בקרבן גזול, אם הבהמה היא בעין כמו שהיתה בשעת הגזילה, אבל אם
 נשתנה הקרבן, הוא כשר, כי קנה אותה על ידי שינוי, על פי הכלל: כל גזילה שהיא בעינה ולא שינה
 אותה מבירייתה, אומר לו הרי שלך לפניך, ואם שינה אותה מבירייתה משלם כשעת הגזילה, לפי
 תוספתא ב"ק פ"ד (מחזור ינני הערה קמח), ואין דבריו נראים, שהרי לא נזכרו כאן המלים גזילה
 ושינוי, והעיקר חסר.
 40 בקול ... כופפים: אין זה לכבוד ה' (=זוקף כפופים) אם כופים להקריב קרבן. כופפים: כופים, וכך
 בקרובה לשמ' כה, א, שו' 24: בלי כפיפה וכעס'.
 41 אם ... [צאנם: הקרבת קרבנותיהם אם תהיה לרצונם ייעשה כרצונם, כלומר: הקב"ה ימלא רצון
 לבם, עי' אבות ב, ד: 'עשה רצונו כרצונך', כדי שיעשה רצונך כרצונו (ר"ל גינצבורג). וילבשו ...
 [צאנם: לפי תה' סה, יד].
 42 אמרינו ... לרצון: לפי תה' יט, טו. אימריהם: אוצ"ל: אימוריהם.
 43 פגומים ... מחלים: אין להקריב קרבן שיש בו מום ואין מרצים בו (=מחלים) לה' (=למאד
 נעלה), לפי ו' כב, כ: 'כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהיה לכם'.
 44 מימי סתר: נראה לי להשלים: חסרון גלוי ומומי סתר, איך יקריבו לצופה בגלוי ובסתור.
 51 על ... עולה: השווה וי"ר ז ג, עמ' קנג: 'תני ר' שמעון בן יוחי, אין העולה באה אלא על הירחור
 הלב'.

תוכן הקרובה: העוני והעושר ביד ה' המבלה את הכול. אל ישמח העשיר בעושרו ואל יתעצב העני בעוניו. הגלגל עלול ליהפך. בשכר משא ומתן ביושר, בלי הונאה, בקיום איסורי ריבית ומצוות היובל, תצמח זכות האדם וישמח במעשיו. כשם שה' הוא נצחי גם האדמה ניתנה לאחוזת עולם. בני האדם נבראו שווים ובשנת היובל מתחדש השוויון באדמות ובין בני-האדם. בעוון הונאה וריבית נענש האדם בצורך למכור נחלתו. ולבסוף נמכר בעצמו לעבד. הפייטן מדגיש כאן ובהרבה מפיוטיו את רעיון השוויון בין בני-האדם.

א [אתה] מוֹרִיד וּמַעֲלָה // בּוֹרֵא כָל וְהַפֵּל מִבִּלְהַ
גִּיגִי מִסְתָּרִים מִגִּלָּה // דְּלִים מִדְּלוֹת מְדָלָה

הַמוֹכֵר מַעֲוִי אֵל יִתְמָה // וְהַקּוֹנֶה מַעֲוֶשֶׁר אֵל יִשְׁמַח
זְכוֹת מַעֲפָר יִצְמַח // חֵי בְּמַעֲשָׁיו בֶּכֶן יִשְׁמַח

טוֹב לְ[כָל וְעַל] הַכֹּל אֵימָתוֹ // יוֹדֵעַ בְּאַמוּנָתוֹ לְאַוְמָתוֹ
כִּי לֹא יִקַּח אִישׁ חֶפֶץ בְּמִיתָתוֹ // לֹא [י]וֹנֶה לְאַחִיו וְלְ[עַמִּיתוֹ]

כֹּךְ וְכִי תִימְכְרוּ מִמֶּכֶר לַעֲמִיתֵיךָ אוֹ קָנָה מִיד עֲמִיתִי[ךָ] אֵל תוֹנוֹ] אִישׁ
אֶת [אֲחִיו]

וְנִי בֵּא הַעֵת הַיִּגִּיעַ הַיּוֹם הַקּוֹנֶה אֵל יִשְׁמַח וְהַמוֹכֵר אֶל יִתְאָבֵל כִּי חֲרוֹן
אֵל כָּל הַמוֹנֶה]

א תוכן הפיוט: אל ישמחו המרמרים בהונאתם. ה' יודע נסתרות ויגלה אותן ברבים. על האדם להסתפק במה שיש לו, שסוף כל אדם למיתה והוא בקבר לא יועיל לו.

2 דלים ... מדלה: מרומם (=מדלה) את העניים מדלות, שויון אותיות על דרך הכתוב: 'גד גדוד יגודנו' (בר' מט, ט) ('מ"א זק, סממני לשון בפיוטי יניי, בקונטרסים לענייני הלשון העברית, שנה ב, עמ' 57) ולפי שמ"א ב, ח: 'מאשפות ירים אביון'. מדלה: מ. זולאי ניקד מדלה בפיעל לפי כ"י קנו, ולהלן קרובה צט, שר' 37 ניקד לפי כ"י מדלה בהפעיל, ע"י יהלום, הניקד הא"י וכו', לשוננו, לד, חש"ל, עמ' 35.

3 המוכר ... [ישמח]: העניות והעושר הם גלגל חוזר בעולם, השווה להלן קרובה צט, שר' 3: 'הן עשיר בעושרו לא יאמין ועני בעוניו לא יאמין ... חילוף יש לכל ימים'. אל יתמה: אל ייבהל.

4 זכות ... יצמח: לפי איוב ח, טז, ח' ... ישמח: לפי תה' קד, לא: 'ישמח ה' במעשירי, וכאן על האדם שיסתפק במועט, ישמח במה שיש לו (ואולי במעשיו הטובים), ואז זכותו מעפר יצמח': צ"ל: תצמח.

5 יודע: אצ"ל: יודע (מ. זולאי, עיוני לשון, עמ' רמה), לפי תה' פט, ב.

6 כי ... במיתתו: לפי תה' מט, יח: 'כי לא במותו יקח הכל'.

7 כֹּךְ ... [אחיו]: וי' כה, יד. תחילת הסדר, ע"י מאן, כרך ב, עמ' 133.

8 וְנִי ... [המונה]: יח' ז, יב, בדברי תוכחה על החמס.

- וְנִמּוּת וְחַיִּים בִּיד לְשׁוֹן וְאוֹהֲבִיהָ יֹאכֵל פְּרִיָּה
וְזֵי מְוִרִישׁ וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפִּיל אֶף מְרוּמָם] 10
וְנִי הָאָרֶץ וּמִלּוּאָה [תְּבַל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ
וְנִי אַתָּה יֵי לְעוֹלָם [תִּשָּׁב כַּסֶּאךְ לְדוֹר וָדוֹר]
לְדוֹר וָדוֹר . . . סִיךְ / יִשְׁבַּחְנוּ מְעֻשִׂיךְ / מִמֶּגֶן עֲמוּסִיךְ בְּמַחֲסִיךְ]
[מִגֶּן] בְּרוּךְ]
- ב. מִסְפָּר אֵין לְשִׁנּוּתִיךְ // נִצַּח נִצָּחִים שְׂיִבּוּתִיךְ
סִתְמָתָה פִּירוּשׁ שְׁמוֹ [תִּיךְ] // עֵל [אֶרֶץ תְּמִיד] שְׁוֹעֲתִיךְ
פִּקְדָתָה פִּשַׁע עוֹלָם // צְמִיתוֹת לְבַל . . . [לֵם]
קִנְיִן אֲחֻזָּת עוֹלָם] // רְצוּיִיךְ נִחְלָו לְעוֹלָם
שְׁחֹרָה אֲשֶׁר [קִנְיָתָה] // שְׁפָר נִחְלָה הִקְנִיתָה
תַּת לְמִמְכָּר שְׁדוֹת תְּבַל // תְּשׁוּעָה [הַיּוֹבֵל] 20
כֹּכ כְּמִסְפָּר שְׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל תִּקְנָה מֵאֵת עֲמִיתְךָ בְּמִסְפָּר שְׁנֵי תְּבוּאָת
יִמְכֹּר לָךְ]
9. וְנִי . . . פְּרִיָּה: מִשׁ יִחַ, כֵּא: הַפְּסוּק נִדְרַשׁ בְּיִי"ר לֵג, א, עִמְ' תִּשְׁנָה, עַל לְשׁוֹן הָרַע וְעַל הוֹנָא, הַשְׁוּוּה
תוֹכֵי פֶרֶק ד' ה"א, קִי ע"ד: 'וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ — זֶה הוֹנָא דְּבָרִים . . . רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,
אֶף לֹא יִתְּלָה עֵינָיו עַל הַמִּקָּח וְלֹא יֹאמֵר לוֹ: בְּכֵמָה חִפֵּץ זֶה? — וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֵה לִיקַח'.
10. וְנִי . . . מְרוּמָם]: שְׁמ"א ב.ו.
11. וְנִי . . . בָּה: תְּה' כְּד.א.
12. וְנִי . . . דוֹר]: אֵיכָה הֵיט סִפֵּק תְּה' קִנְי, יֵג (וְאֵתָה); בְּשִׁלּוּשׁ הַפְּסוּקִים הָאֲחֵרוֹנִים מוֹבֵעַ הָרַעִין
שֶׁהָכֹל בְּיַד ה' וְהַהוֹנָא אֵינָה מַעֲשִׂיָּה.
13. עֲמוּסִיךְ: כִּינּוּי לְיִשְׂרָאֵל, לְפִי יִשׁ' מו, ג: 'הַעֲמוּסִים מִנִּי בִטָּךְ'.
ב. תוֹכֵן הַפִּיּוּט: ה' הוּא נִצְחִי וְנִעְלָם, אֲבָל הַשְׁגָּחָתוֹ וְאֵהֲבָתוֹ נִתְּנוּת לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, קִנְיִן עוֹלָם לְעַם
עוֹלָם. כִּיּוֹבֵל הַנִּחְלָוֹת חֲזָרוֹת לְבַעֲלִיָּה, תְּשׁוּעָה לְעַם וְלָאָרֶץ.
15. שְׂיִבּוּתִיךְ: לְפִי יִשׁ' מו.ד.
16. סִתְמָתָה . . . שְׁמָתִיךְ]: הַשְׁוּוּה בְּבָלִי קִידוּשִׁין עֵא ע"א: 'אִמֵּר ר' יוֹחָנָן, שֶׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת
חֲכָמִים מוֹסְרִין אוֹתָן לְחַלְמִידִיהֶן פֶּעַם אַחַת בְּשַׁבּוּעַ . . . דְּכָתִיב זֶה שְׁמִי לְעוֹלָם (שְׁמוֹת ג) — לְעַלָם
(=לְהַעֲלִים) כְּתִיב: יְרוּשָׁלַיִם יוֹמָא, פ"ג ה"ו, מ ע"ד. [עֵל] תְּשׁוּעָתִיךְ: לְפִי דְב' יֵא יב: 'אֶרֶץ אֲשֶׁר ה'
אֵלֶיךָ דּוֹרֵשׁ אוֹתָהּ תִּמְדִּי'.
17-18. פִּקְדָתָה . . . לְעוֹלָם: הַשְׁוּוּה תִּנְח' בְּה, א: 'לֹא תִמְכְּרוּ אֶת הָאָרֶץ לְחִלּוּטִין, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָאָרֶץ לֹא
תִמְכֹּר לְצִמְיָתוֹת (ו' כה, כג), חֲבִיבָה עָלֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל שְׁקִידוּשִׁי אוֹתָהּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת שְׁבַעֲוֹלָם, לֹא
תִסּוֹב נִחְלָה מִמֶּטָה לְמִטָּה אַחֵר (בְּמ' לו, ט); תִּנְח' בּוֹבֵר שְׁמ.ד.
19-20. שְׁחֹרָה . . . [הַיּוֹבֵל]: ה' הִקְנָה אֶת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל לְעַם יִשְׂרָאֵל עַל מִנְתַּ שְׁנִחְלָתוֹם יַחְזֹרוּ כִּיּוֹבֵל
לְבַעֲלֵיהֶם. שְׁחֹרָה: כִּינּוּי לְיִשְׂרָאֵל, לְפִי שְׁה"ש א, ה: 'שְׁחֹרָה אֲנִי וְנִאֻוָּה'.
21. כֹּכ . . . לָךְ]: ו' כה, טו.

[ונ ואתה הוא ושנו] תיך לא יתמו
 ונ דור הולך דור בא [והארץ] לעולם [עומדת]
 [ונ והעושר והכבוד מלפניך] ואתה מושל בכל ובידך כוח וגבורה
 ובידך לגדל ולחזק לכל
 ונ ויקנא [י] לארצו ויחמול על עמו 25

עמו וצאנו / יחון בְּרָצוֹנוֹ / כִּי טַל חַיִּים בְּרָצוֹנוֹ
 ברוך

מחיה

ג ימים יִדְבְּרוּ / וְשָׁנִים יִסְפְּרוּ // וְעֵינֵי כָל אֱלִיךָ יִסְפְּרוּ
 נְתַתָּה הַשְׁוִיָּה לְכָל בְּרָ[י]וֹת] // כְּשִׁוּוֹה לְפָנֶיךָ יוֹם נִיבְרָאוֹת
 יחד כְּמוֹת זֶה / כֵּן מוֹת זֶה // שָׁבִים זֶה לָזֶה / ימ [זה] 30
 יִגְאָלוּ חֲנִינִם מְכוֹרֵי חֲנִינִם // וְקוֹנֶה וּמוֹכֵר יַחַד / יִשּׁוּוּ כְּאַחַת

כֹּכ וְהִיָּה כַעַם כֹּכֵהן כַּעֲבָד כַּאֲדוֹנָיו כְּשִׁיפְחָה כְּגִבִּירָתָה כְּקוֹנֶה כְּמוֹכֵר
 כְּמִלוּוֹה כְּלוּוֹה כְּנוֹשָׁה כְּאִשָּׁה(ר) נוֹשָׁה בּוֹ

וְנ כִּי־כָה אָמַר יי חֲנִינִם נִימְכָרְתֶּם וְלֹא בְכִסָּף(ס) תִּיגְ(א)לוּ
 וְנ יִמְלוּךְ ו יי לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדֹר וְדֹר הַלְלוּיָהּ

אל נא

וְאֵתָה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל 35

ד מִיָּדְךָ לֵל / וְשִׁלְךָ הַכֹּל / וּבִידְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לְכָל

22 [ונ . . . יתמו: תה' קב, קח.

23 [ונ . . . עומדת]: קה' א, ד.

24 [ונ . . . לכל: דהי"א כט, יב.

25 ונ . . . עמו: יואל ב, יח. הפסוקים הנוכחים מביעים את רעיון נצחיות ה' ונצחיות קניינה של הארץ שאינה נמכרת לחלוטין.

ג תוכן הפיוט: בני האדם נבראו שווים וכך יהיו תמיד. בשנת היובל השוויון בין בני האדם מתחדש כביום הבריאה. על רעיון זה בפיוטי ינאי, עי' יצחק בער, ציון (מתשל"ה), עמ' 150.

28 ימים ידברו: איוב לב, ז, ועיני . . . יספרו: אולי צ"ל 'ישקרו' לפי תה' קמה, טו (עיוני לשון, עמ' רמה).

29 כשווה . . . ניבראות: כהיותם שווים בבריאתם.

30 שבים: שווים, בחילוף ב-ו.

32 ככ . . . בו: יש' כד, ב; הפטרת הסדר לפי מנהג א"י, עי' מאן, שם; להלן, שורות 37-38.

33 ונ . . . תיגאלו: שם נב, ג; השווה תנח' בהר, א: 'אמר להם הקב"ה לישראל, כשם שמכרתי את עמי וקרבתי, שנאמר (ירמיהו ג) שובו בנים שובכים נאם ה' כי אנכי בעלתי בכם, וכן הוא אומר (יש' נב) כי כה אמר ה' חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, כך אתם לא תמכרו את הארץ לחלוטין, שנאמר והארץ לא תמכר לצמיתות; תנח' בוכר שם ד.

34 ונ . . . הללויה: תה' קמו, ג.

36 ובידך . . . לכל: דהי"א כט, יב.

- קוֹנָה קִינִיין כָּל / אֵל יֹאמֶר יֵשׁ לִי כָּל
וּמוֹכֵר מִמֶּכֶר כָּל / אֵל יֹאמֶר אֵין לִי כָּל
כִּי אַחֲרֵי מִיתָה לֹא יִקְחוּ כָּל / כִּי אוֹפֵן יֵשׁ[יב] אָדוֹן עַל כָּל
וַיִּשְׁוֶה כָּל לְכָל לָהֶם אֵין כָּל / יָפָה בְּעִיתוֹ עָשִׂיתָה כָּל
מוֹשֵׁל בְּכָל / כִּי גְאוּלָּה לְכָל / נִתְּתָה (קְדוּשׁ) 40
- ה אָדוֹן כָּל בְּכָל הַיְשׁוּוּיָה כָּל // עֶבֶד בְּאֲדוֹנָיו שִׁפְחָה בְּגִבְרָתָהּ
בִּיּוֹבֵל קוֹנָה בְּמוֹכֵר וּמִלּוֹנָה בְּלוֹנָה // וְנוֹשָׂה בְּמִשְׁהָ וְרֵשׁ בְּעִשְׂרֵי
גִּיר וְרֵשׁ ... א ... ת ... [לֹא] תִשְׁנָאוּ // וְהוֹנִיית כָּל אֵל נָא תוֹנוּ
דַּעוּ כִּי הִכַּל אֱלֹהִים עָשָׂה // בָּחַן וְנִיפָה / וּפְנִים לֹא נָשָׂא 45
ה ... [עַל] מֶלֶךְ בְּשִׁבְעִיעִית // לָכֵן מִשׁ ... ת מֵאִירָה אוֹתוֹ תִּשְׁחִית
וּתְחַלְ[לָה] ... יִמְכּוֹר מִטְּלָטְלִי // וְאַחֲרֵי כֵן [יָשׁוּב וְיִמְכּוֹר] קֶרֶן עוֹתִיו
זֶנֶחַ בֵּיתוֹ כִּי ע ... // וּבְשׁוּרוֹ [כִּי] לֹא יָקוּם בְּרִיבִית יִלְוֶה
חוֹזֵר וּמ[וֹכֵר] לְאִמָּה אֶת בֵּיתוֹ // וְלֹא תִשְׁגִּי קְדוֹ [וְיִמְכּוֹר] עֲצָמוֹ
טוֹב מְאֹד הִיָּה ... ל לְכָל ... // יִשַּׁע וְדָרֹד חוֹ[פֶשׁ וְחִירוֹ]ת 50
- 37-38 קוֹנָה ... כָּל: אֵל יִתְגַּאֵה הַקוֹנָה בְּקִנְיָנוֹ וְהַמוֹכֵר בַּהֲפָסְדִּיו.
39 כִּי ... כָּל: הַעוֹנִי וְהַעוֹשֵׁר כִּלְגָל (אֹפֶן), הַשׁוּוֹה וִי"ר לֹד ט, עִמ' תִּשְׁצֵב: 'הַדִּין עֲלֵמָא מִידְמָא
לְגִלְגָּלָא דַּאֲנִטִּילִיָּה, דְּמִתְמַלָּא מִתְרוֹקֵן וּדְמִתְרוֹקֵן מִתְמַלָּא (הַעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לְגִלְגָּל שֶׁל אַנְטִילִיָּה
— מְכֻנָּת שְׂאִיבָה לְהַעֲלוֹת מִים מִן הַבּוֹר — הַדִּלִּי הַמֵּלָא מִתְרוֹקֵן וְהַמִּתְרוֹקֵן מִתְמַלָּא).
40 יִפָּה ... כָּל: קָה' גִּיא.
ה תּוֹכֵן הַפִּיּוּט: הַפְּרִתֵּי הַשׁוּוּיִין בֵּין בְּנֵי הָאָדָם, הַרִיבִית וְהַחֻזְקָה קֶרֶקְעוֹת הַקוֹנָה בִּיּוֹבֵל, מְבִיאֹת עֲנִיּוֹת
וְקִלְלָה, הַחוּטָא יוֹכֵרַח לְמַכּוֹר מִטְּלָטְלִי וְקֶרֶקְעוֹתָיו וּלְבִסּוּף אֶת בְּתוֹ וְאֵת עֲצָמוֹ.
42-43 אָדוֹן ... כְּעִשְׂרֵי: לְפִי יֵשׁ' כֹּד, ב, לְעִיל שׁו' 32.
44 גִּיר ... תִּשְׁנָאוּ: נִרְאֶה לִי לְהַשְׁלִים: גִּר וְרֵשׁ אֵל תוֹנוֹ וְאֵל תִּשְׁנָאוּ; בְּכַת"י קס"ח 37 הַנוֹסַח: 'גִּירוֹת
שִׁנָּת חֲנָם וְלֹא תִשְׁנִי, וְאוּלִּי ר"ל שְׂאִין לְהַבְדִּיל (=לְשִׁנוֹת) בֵּין אָדָם לְאָדָם (=גִּר וְרֵשׁ) וּלְגִירוֹם
לְשִׁנָּת חֲנָם. וְהוֹנִיּוֹת ... תוֹנוֹ: אֲפִילוֹ הוֹנָאת דְּבָרִים, ע"י לְעִיל, שׁו' 9.
45 הַהַשְׁלָמָה לְפִי כַת"י קס"ח 37.
46-49 ה ... עֲצָמוֹ: מִקּוֹר דְּבָרֵי הַפִּיּוּט בְּתוֹסַפְתָּא עֲרִכִין, פ"ה ט, עִמ' 550: 'אֹמֶר ר' יוֹסִי בִר' חֲנִינָא,
בּוֹא וְרֹאֵה כִּמְהָ קִשּׁוֹת אֲבָקָה שֶׁל שְׂבִיעִית. כִּיצַד? אָדָם עוֹשֶׂה מִלֵּאכָה בְּפִירוֹת שְׂבִיעִית, הַתְּחִיל מוֹכֵר
מִטְּלָטְלִין, שְׁנֹאמֶר וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעַמִּיתְךָ. לֹא הִרְגִּישׁ, הַתְּחִיל מוֹכֵר שְׂדֵי אַחֲזוֹתוֹ, שְׁנֹאמֶר כִּי
יִמּוֹךְ אַחֲרָיו וּמִכּוֹר מֵאַחֲזוֹתוֹ (ו' כה, כה). לֹא בָּאת לִידוֹ עַד שֶׁמִּכַּר אֶת בֵּיתוֹ, שְׁנֹאמֶר וְאִישׁ כִּי יִמְכּוֹר
בֵּית מוֹשֵׁב עִיר חוֹמָה (שֵׁם שֵׁם, כט). לֹא בָּאת לִידוֹ עַד שֶׁמִּכַּר אֶת בְּתוֹ, שְׁנֹאמֶר וְאִישׁ כִּי יִמְכּוֹר אֶת
בְּתוֹ לְאִמָּה (שֵׁם' כא, ז). לֹא בָּאת לִידוֹ עַד שְׁלוּוָה בְּרִבִּית, שְׁנֹאמֶר כִּי יִמּוֹךְ אַחֲרָיו וּמִטָּה (ו' כה, לא),
וְשְׁנֹאמֶר אֵל תִּקַּח מִמֶּנּוּ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית (שֵׁם, לו). לֹא בָּאת לִידוֹ עַד שֶׁמוֹכֵר אֶת עֲצָמוֹ, שְׁנֹאמֶר כִּי יִמּוֹךְ
אַחֲרָיו וְנִמְכַּר לָךְ (שֵׁם שֵׁם, לט). הַעֲנִיין הוֹבֵא גַם בְּתַנּוּ' בְּהֵרָ, א, בְּתַנּוּ' בּוֹכֵר שֵׁם, ב, וּבְבִלִּי
קִידוּשֵׁן כ ע"א. אֲבָל סֹדֵר הַחֲטָאִים וְהַעוֹשִׂים מִתְּחִלָּה לְתוֹסַפְתָּא: ע"י רִבִּינוּבִיךְ, הִלְכָה וְאִגְדָּה, עִמ' 19-20:
ר"ש לִיבֵרְמָן, חֲזוֹנוֹת יִנְיִי, עִמ' רכז.

ישועה לע... [וְדָרֹר ל...] // חוֹפֵשׁ לְשָׁדוֹת וְחֵירוֹת לְבָתִּים
[אל נא

ל]עולם

1 אח // ... ךְ וַעֲמִיתָךְ אֶל תִּקְנָא
בַּמִּמְכָּרוֹ—

מִגְדָּךְ	אֶל תִּגְדִּינִי	מִמְךָ	אֶל תִּמְחִינִי
מִלִּבֶּךָ	אֶל תִּלְוִינִי	מִיִּכְלָךְ	אֶל תִּכְלִינִי
מִיִּשְׁעֶךָ	אֶל תִּצְאֵשִׁינִי	מִטּוֹכְךָ	אֶל תִּטְרִידִנִי
מִחֶלְקֶךָ	אֶל תִּחְלִיקִינִי	מִזִּכְרְךָ	אֶל תִּזְנִיחִינִי
מִרְאֲתְךָ	אֶל תִּקְשִׁיחִינִי	מִהֲדָרְךָ	אֶל תִּהַפְכִּינִי
מִדְּלִמֶיךָ	אֶל תִּדְחִינִי	מִגְבוּרְךָ	אֶל תִּגְרַעִינִי
מִבְּטַחֲךָ	אֶל תִּבְשִׁינִי	מִמֶּרְךָ	אֶל תִּאֲבִידִינִי

ח כִּי אִמַּת קְדוּשַׁתְךָ תָּמִיד בָּנוּ / וְתוֹקֶדֶשׁ בְּקִרְבֵּינוּ כְּאִילֵי מַעֲלָה
כֹּכ וקרא

צט / ויקרא כה לה

וכי ימוך אחיך

תוכן הקרובה: העני והעשיר נבראו שווים בצלם אלוהים, אל יתגאה העשיר בעושרו. הימים מתחלפים ואתם העוני והעושר. לכן הזהירה התורה על העזרה לעניים. חייב אדם לעזור לעני בשעת דחקו, לשלוח לחמו על פני המים, שמא גם הוא יודק לעזרה. ה' הוא אב לאביונים, ונאמן לשלם שכר לנותני צדקה, מדה כנגד מדה. ולא עוד אלא שיותר ממה שהעני נהנה מהצדקה, נשכר הנותן, וכשם שהאדם מתנהג למטה כך יגמלנו ה' מלמעלה.

א אֲזַרְשׁ כְּעֹשִׁיר עֲשִׂיתָהּ // בְּכֵן עֹשִׁיר בְּרֶשׁ נִיסִיתָהּ

51 ב. קלאר מציע להשלים: ישועה לעבדים ודרור לשפחות (מחקרים, שם).

56 תגידיו: תרחיקנו.

57 תליו: אל תסיתנו, עי' קרובה פה, שו' 20.

60 מיראתך אל תקשיחני: לפי יש' סג, יז.

62 כאילי מעלה: כמלאכי מרום.

א תוכן הפיוט: העני והעשיר שווים בעיני ה' והכול תלוי בו, אם העשיר מתגאה וקופץ ידו מלחת צדקה לעני, הגלגל עלול להתהפך. העשיר ייהפך לעני, והעני לעשיר.

1 אז... ניסית: ה' ברא את העשיר ואת העני ומנסה את העשיר בעני. השווה וי"ר לד, עמ' תשעח-תשפ (לסדר שלפנינו): 'עשיר ורש נפגשו עושה כלם ה' (מש' כב,ב)... עשיר זה שהוא

גִּאָה וְגֵאוֹן שְׁנֵאֲתָהּ // דּוֹלָה וּמִשְׁפִּיל נַעֲשִׂיתָהּ

הֵן עֲשִׂיר בְּעֶשְׂרוֹ לֹא יֵאָמֵן // וְעֹנִי בְּעוֹנָיו לֹא יֵאָמֵן
זְכוּת וְחֻבָּה תִּכְתּוֹב יָמִין // חִילּוֹף יֵשׁ לְכָל יָמִים

טוֹב אֲתָהּ וְלִפְל פּוֹתָם יָד // יִידַעְתָּנוּ הָיִית אֵילֹו לְאֵילֹו כִּיָּד לִיד ⁵
כִּי פִתּוֹחַ תִּפְתַּח יָד // לָעַת בָּאָח תִּמּוֹד וְתִמּוֹט יָד

כֹּכ וְכִי | יִמּוֹךְ אַחִיךְ וּמִטָּה יָדוֹ עִמָּךְ וְהַחֲזַקת בּוֹ גֵּר וְתוֹשֵׁב וְחִי עִמָּךְ
וְנִי יִי מוֹרִישׁ | וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפִּיל אֶף מְרוֹמִם
וְנִי מִקִּים מַעֲפֵר דֹּל | מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן הַלוֹשִׁיב עִם נְדִיבִים וְכֹסֵא
כְּבוֹד יִנְחִילֵם כִּי לִי מִצְקִי אֶרֶץ וִישַׁת עֲלֵיהֶם תִּבֵּל
וְנִי עִיר קִטְנָה | וְאֲנָשִׁים בָּהּ מַעֲט וְכֹא אֲלִיָּה מִלֵּךְ גְּדוֹל וְסֹבֵב אוֹתָהּ ¹⁰
וּבִנָּה עֲלֶיהָ מִצּוּדִים גְּדוֹלִים
וְנִי וּמַצָּא בָּהּ | אִישׁ מִסְכֵּן חֹכֵם וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בַּחֲכָמָתוֹ וְאָדָם
לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא

עשיר בנכסים, ורש זה שהוא רש בנכסים. אמר רש לאותו עשיר, תן לי מצוה (=צדקה). ולא נתן לו, עושה כלם ה' — מי שעשה לזה עשיר, יכול לעשותו עני, ומי שעשה לזה עני יכול לעשותו עשיר; השווה מכילתא יתרו פ"ב, עמ' 201; תנח' משפטים, ח: 'הכל הקב"ה מנסה: את העשירים אם ידיהם פתוחה לעניים — אוכלים נכסיהם'. ואין צורך לפרש את דברי הפייטן שנסה' הוא עניין הרחקה (ר"ח ילון, פרקי לשון, עמ' 438). בכך: לדעת ר"ח ילון (שם, עמ' 437) הבי"ת של בכך היא במקום וי"ו (=וכן).

- 2 גאה... שנאתה: לפי מש' ח.יג. דולה... נעשיתה: לפי שמ"א, ב.ז: 'ה' משפיל אף מרומם' (=דולה); על הניקוד של 'נעשיתה', עי' ח"ג: יהלום, הניקוד הא"י וכו', לשוננו תש"ל, עמ' 40.
- 3-4 הן... ימים: עושרו של העשיר ועוניו של העני אינם קבועים. הכול תלוי במעשיהם, והקב"ה כותב זכות וחובה ביד ימינו. השווה וי"ר שם, ט, עמ' תשצא: 'אמר ר' אבין, העני הזה עומד על פתחך והקב"ה עומד על ימינו, דכתיב כי יעמוד לימין אבין (תה' קט, לא)' ושם ח, עמ' תשצא: 'ר' כהן... בש"ר לוי, לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביאים כותבין. עכשיו שאין נביאים מי כותב אותה? — אליהו ומלך המשיח והק' חותם על ידיהם'. חילוף יש לכל ימים: השווה וי"ר שם ט, עמ' תשצב: 'הדין עלמא מידמי לגלגלא דאנטילייה (=העולם הזה דומה לגלגל של אנטילייה — מכונת שאיבה) דמתמלא מתרוקן ודמתרוקן מתמלא (הדלי המתמלא עולה והדלי הריק — יורד)'. השווה בבלי שבת קנא ע"ב, שהעניות היא גלגל החזור בעולם.
- 5 טוב... יד: לפי תה' קמא, טז. יידעתנו... כדי ליד: כדי העוזרת לחברתה, וכן להלן שו' 29: 'יד ליד החזיק' (עי' עיוני לשון, עמ' רכב). יידעתנו: הודעתנו.
- 6 כי... יד: לפי דב' טו, יא: 'פתח תפתח את ירך לאחיך'.
- 7 ככ... עמ': ויקרא כה, לה; סדר הקריאה לפי מנהג א"י עי' מאן, כרך ב, עמ' 139.
- 8 ונ... מרומם: שמ"א ב.ז.
- 9 ונ... תבל: שם שם ח: הפסוקים רומזים שהעוני והעושר ביד ה'.
- 10 ונ... גדולים: קה' ט, יד.
- 11 ונ... ההוא: שם שם, טו: הפסוקים רומזים על ערכו של המסכן, העני, שבזכותו ניצלה העיר; השווה קה"ר שם.

וְנִמְלֹהֶיּוּ חֹנוֹן דֶּל וּגְמוּלוֹ יִשְׁלַם לוֹ
וְנִשְׁלַח מִשְׁכִּיל | אֵל דֶּל בְּיוֹם רַעַה יִמְלֹטְהוּ יִי

יִי שְׁלַח יָד / כִּי אֲזַלֶּת יָד / וְגוֹנְגִינוּ בְּצֵל יָד
בְּרוּךְ

15

(מגן)

מִמּוֹרָא כָּל יָרָא // נוֹרָא אֲשֶׁר כָּל בְּרָא
סָלָה מְצוֹתוֹ בְּרָא // עַל עוֹשֶׂה עֲבָרָה מְעַבְרָה

ב

פְּנֵי דֶל הָאִיר בְּעֵת חוֹשֶׁךְ // צְדָקָה תְּהִי וְעַם יִישָׁךְ
קִינְיָנוּ אֵל תִּקַּח בְּמִשְׁךְ // רַחֵם מִקֶּדֶם תְּרַבִּית [נְגָ]שָׁךְ

שְׁלַח עַל פְּנֵי מִים לַחֲמֹךְ // שׁוֹלְחָנְךָ אִם תִּסִּיב קֶדֶם בְּעַ[מְךָ]
תִּנְהַג בּוֹ כְּאַחֲרֶיךָ גְּעִימְךָ // תִּתְּנֶיהוּ כִּי יִשְׁיג עֵימְךָ

20

כֹּכ אֵל תִּקַּח | מֵאֲתוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית וִירֵאת מֵאֲלֹהֶיךָ וְחֵי אַחֲרֶיךָ עִמָּךְ
וְנִמְרָבָה הוֹנוֹ | בְּנֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית לַחֲנוּן דְּלִים יִקְבְּצוּ
וְנִסּוּף דְּבַר | הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת הָאֱלֹהִים יֵרָא וְאֵת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה
כָּל הָאָדָם

וְנִשְׁלַח לַחֲמֹךְ | עַל פְּנֵי הַמִּים כִּי בְּרֹב הַיָּמִים תִּמְצָאֵנוּ
וְנִעֲשִׂיר וְרֵשׁ נִפְגְּשׁוּ | עוֹשֶׂה כּוֹלֵם יִי

25

12 וְ... לֹא: מִשׁ יֵט; הַפְּסוֹק נִדְרֵשׁ בִּו"ר שֶׁם ב, עִמ' תִּשְׁעֵד, שֶׁה' מִשְׁלֵם גְּמוּלָה לְנוֹתָנִי צְדָקָה, עִי
לֵהֲלֹךְ שׁו' 53.

13 וְ... ה': תִּהְיֶה מֵאֲב; גַּם הַפְּסוֹק הַזֶּה נִדְרֵשׁ בִּו"ר שֶׁם, עִמ' תִּשְׁעֵא עַל הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לַעֲנִי.
ב תּוֹכֵן הַפִּיּוּט: עַל הָאָדָם לִקְיִים מִצְוֹת 'וְחֵי אַחֲרֶיךָ עִמָּךְ'. לַעֲמוּד לִימִין הָעֲנִי בַּהֲלוּאָה, לֹא לְנֶשֶׁךְ נֶשֶׁךְ,
וּלְאַרְחוֹ עַל שׁוֹלְחָנוֹ.

16 מִמּוֹרָא ... בְּרָא: עַל הָאָדָם לִירָא מִבּוֹרָא הָעוֹלָם שֶׁהוּא מוֹרָא כּוֹל.
17 סָלָה ... מְעַבְרָה: מִצְוֹתָיו עוֹמְדוֹת לַעֲד (=סָלָה) וּמִקִּיָּמָן מְעַבֵּיר אֶף (עֲבָרָה). מִצְוֹתוֹ בְּרָא: לְפִי
תִּהְיֶה י, ט: מִצְוֹת ה' בְּרָה (=בְּרָא, בַּחֲלוּף א-ה).

18 פְּנֵי ... יִישָׁךְ: הַשּׁוּוֹה וִי"ר לֵד, ט, עִמ' תִּשְׁעֵב: 'הַקֶּבֶה' עוֹמֵד עַל יְמִינוֹ (שֶׁל הָעֲנִי) ... וְאִם אֵין אֵת
נּוֹתֵן לוֹ דַּע שְׁמִי ... עַתִּיד לִפְרַע מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ. 'יִישָׁךְ בְּכ"י קס: 'יִישָׁךְ (= יִשָּׁךְ), הַתּוֹכֵן מִחִיִּיב
'יִישָׁךְ.

19 בְּמִשְׁךְ: קֶשֶׁה, וְאוֹצ'ל בְּמִשְׁכָּה מְבַלִּי לְשֵׁלֶם אוֹ בַּהֲלוּאָה לִזְמַן אַרְוֶן, הַשּׁוּוֹה אִיּוֹב כֹּח, יח.
20 שְׁלַח ... לַחֲמֹךְ: עִי לֵהֲלֹךְ, שׁו' 25.

22 כֹּכ ... עִמָּךְ: וִי כֹה, לו.

23 וְ... יִקְבְּצוּ: מִשׁ כֹּח, ח; עִי שְׁמ"ר לֹא, יא.

24 וְ... הָאָדָם: קֶה יב, ג; דּוֹרֵשׁ 'מִצְוֹתָיו' בְּמוֹכֵן צְדָקָה.

25 וְ... תִּמְצָאֵנוּ: שֶׁם יא, א; הַפְּסוֹק נִדְרֵשׁ בְּקֶה"ר עַל מַעֲלַת הַצְדָּקָה הַמְצִילָה אֶת הַנּוֹתֵן.

26 וְ... ה': עִי לַעֲלִיל שׁו' 1.

יִי יְקוֹמְמִינוּ / וּמַעֲפֵר יְקִימִינוּ / וְיִטְלִיל לְהַחְיֹת רְדוּמֵינוּ
(מחיה) ברוך

ג יד לִיד הַחַיִּיקוֹ בְּחֻזַּקַּת יָד // הָעֵידֶכֶם חֶזֶק מִחַיִּיקְכֶם בְּחֻזַּק יָד
30 נָתַן תַּחַן לְדָל לְפִי יָדָךְ // וְנָתַן יָתֵן לָךְ לְפִי יָדוֹ
יָדוֹ לֹא תִקְצֹר מִלְּהוֹשִׁיעַ // וְאֹצְרוֹ לֹא יִחַסֵּר מִלְּהַשְׁפִּיעַ
יָד כָּמוֹ לְגוֹף תִּהְיֶה זֶה לָזֶה // לְחַלּוֹק לְאַמֵּץ בְּצִדְקָה זֶה אֶת זֶה
כֹּכ חֲזוֹק יָדִים רַפּוֹת | וּבְרָכִים כְּשִׁלּוֹת אִמְצוֹ
וְכִי-צָדִיק יִי | צְדָקוֹת אֱהָב יִשְׂרָאֵל יַחֲזוּ פְּנֵימוֹ
35 וְאַתָּה קְדוֹשׁ | יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל
אֵל נָא

ד מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר / וּמַחֲשִׁיף וּמִיֹּאִיר / מַעֲלָה וּמוֹרִיד / מַשְׁפִּיל וּמִיֹּרֵם
תוֹמֵךְ מְכִים / וּמַחֲזִיק מְטִים / עוֹנֶה לְעֹנִיִּים / אָב לְאֲבִיּוֹנִים
מַדְלָה דָּלִים / מְסוֹכֵף מִסְכִּינִים / נוֹתֵן יָד לְדַפִּים / תְּלוֹי רֹאשׁ לְרָשִׁים
אוֹהֵב גִּירִים / וְחוֹנֵן תּוֹשָׁבִים / אִם עֲדִיו שָׁבִים / וּבָצִילוֹ יוֹשָׁבִים
40 וּבְתוֹמָם מַחֲזִיקִים / מְקַנּוּיִם וּמַחֲפִים / מַחֲלִים מְצַפִּים / לִישְׁעָךְ קְדוֹשׁ
ה אֲשֶׁרִי מְאֻשְׁרִי מְצוֹנוֹת מְטִי יָד // כִּי תַעֲמֹד לוֹ מֵיָד / וְתַעֲמִיד לוֹ יָד
בְּעוֹנֶשָׁה עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע קָלָלוֹת // וּבְשִׁכְרָה עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת

27 ויטליל: בכתה"י מנוקד ויטליל (ו"ו בחירק) לפי קריאת א"י, ע"י גומפרץ, מבטאי שפתנו, ירושלים תשי"ג, עמ' 79.

ג תוכן הפיוט: בזכות הצדקה נפתחים אוצרות השפע מלמעלה.
29 בחזקת יד: לפי יש' לה, ג: 'חזקו ידיים רפות', העידכם: הזהירכם.
30-31 לפי ידו: אתה נותן לדל לפי יכולתך (=ידך) וה' נותן לך לפי ידו, שעליה נאמר (במ' יא, כג): 'היד ה' תקצר'.

32 יד... זה: כשם שיד האדם עוזרת לגופו כך תעזור איש לרעהו.
33 ככ... אמצו: יש' לה, ג; הפטרת הסדר, ע"י מאן, כרך ב, עמ' 139.
34 ו... פנימו: תה' יא, ז.

ד תוכן הפיוט: אהבת ה' לעניים ולגרים.
36 מוריש ומעשיר: שמ"א ב, ז.
37 אב לאביונים: לפי איוב כט, טז.
38 מדלה: מרומם. תלוי ראש: הרמת ראש.

ה תוכן הפיוט: עיבוד פיוטי של דרשות ממדרש ויקרא רבה בסדר שלפנינו, בזכות הצדקה שבה חלויים חיי האדם למוות או לחיים.

41 מצוות מטי יד: לפי ו' כה, לה: 'וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך וגו'. תעמוד לו: תגן עליו בעולם הזה (=מידי). ותעמיד לו יד: והקדן קיימת לעולם הבא (פאה א, א) יד: במובן מצבת זכרון.

42 בעונשה... ברכות: וי"ר לד יא, עמ' תשעה: 'ו' יהודה בר' סימן... לעולם לא תהא מצות העני קלה בעיניך, שהפסידה עשרים וארבע קללות, ומתן שכרה עשרים וארבע ברכות'.

גם יתר מאשר תיזכה בעני // אומנם יזכה עימך העני
 דיברת אותות עני יען וביען // כי ישולם לו גמולו / ובאשר מדד יומד לו
 הלוויהו ויחיה / ואיתך בשונה יהיה // נושא לו לא תהיה / ערב לו היה
 וחמשה בסלע אותו לא תגבה // ותוספת פירות עליו לא תרבה
 ויהור זכות זאת מצנה האמורה // במלכות מלך עולם היא חמורה
 חנינת מך ודך וחזקת מט נדל // מצנות עני נרש זכות אביון ודך

45

הפירוט של כ"ד הברכות והקללות הובא במדרש תנאים, דברים טו, עמ' 83; שה"ש זוטא, מהדורת שכטר, עמ' 27.

43 גם ... העני: השווה וי"ר שם, ח, עמ' תשצא: 'תני בשם ר' יהושע, יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית, שכן רות אומרת לנעמי: ותאמר שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז (רות ב,ט). אשר עשה עמו אין כתיב כן, אלא אשר עשיתי עמו. אמרה לה: הרבה פעולות וטובות פעלתי עימו היום בשביל פרוטה שנתן לי. מ. זולאי העיר על לשונו של הפייטן 'תיזכה' 'יזכה' במקום 'עושה' שבמדרש. על לשון זה אומר ר' זעירא (וי"ר שם ז, עמ' תשפג): 'אפילו שיחתן של בני ארץ ישראל תורה היא — הכיצד? — אדם אומר לחבירו זכי בי, אזדכי בי, זכי גרמך בי, ר"ל שהעני המבקש נדבה פונה בלשון 'זכי בי', כלומר: רכוש לך זכות כל ידי, זכה עצמך בצדקה שתתן לי (עיוני לשון, עמ' רכ); עי' וי"ר שם ה, עמ' תשפא; שם י, עמ' תשד; ירושלמי פאה פ"ח ה"ט, כא ע"ב; ר"ש ליברמן, הירושלמי כפשוטו, עמ' 114 לירושלמי שבת פ"ו ה ט.

44 דיברת ... לו: דבר חילוף (=דיברת) האותיות, 'יען' הוא 'עני', ובגלל החטא לעני נענשים בתוכחות הכתובות בפרשה בויקרא כו, מג, שבה נזכרו המילים 'יען וביען' במשפטי מאסו ואת חקתי געלה נפשי. השווה וי"ר שם, ט, עמ' תשצא: 'אמר ר' כהן, יען וביען — הוא יען הוא עני'. עי' גם מכילתא דרשב"י, עמ' 136: 'ואומר יען וביען, אין יען וביען אלא עין בעין, מידה במידה; איכ"ר פתיחתא כא, עמ' 16: 'ר' יוחנן אמר, יען וביען — מדה כנגד מדה' (=וכאשר מדד יומד לו).
 45 הלוויהו ... יהיה: לפי וי' שם לה: וחי עמך. נושא ... היה: השווה תו"כ, בהר פרשה ה ב, קט ע"ב: 'אל תקח מאתו נשך ותרבית, ממנו אי אתה לוקח, אבל את נעשה לו ערב'. נושא: נושה, בחילוף א-ה.

46 וחמשה ... תרבה: השווה תו"כ שם: 'איהו נשך ואיהו תרבית? איהו נשך? — המלוה סלע (שהוא ארבעה דינרים) בתמישה דינרים. סאתים חטין בשלוש מפני שהוא נשך. איהו תרבית? — המרבה בפירות (שהמלוה לוקח יותר מסכום ההלוואה בדרך מקח וממכר של פירות); משנה ב"מ ה, א.

47 ויהור ... חמורה: הזהירות (=ויהור) במצוות צדקה מעלתה גדולה אצל הקב"ה (=מלך עולם); מאמרים רבים בדברי חז"ל במעלת הצדקה, עי' רבינוביץ, הלכה ואגדה, עמ' 160.

48 חנינת ... ותך: הפייטן מונה שמונה שמות של העני: מך, דך, דל, מט, עני, רש, אביון, תך; השווה וי"ר שם ו, עמ' תשפב: 'שבעה שמות נקראו לו; עני, אביון, מסכן, רש, דל, דך, מך. הפייטן החסיר 'מסכן' והוסיף 'מט' 'רתך' מלשון 'תכו לרגלך' (דב' לג, ג). בתנח' בהר, ג ובתנח' בוכר שם, הובאו שבעה שמות וביניהם 'תכך'. בתנח' דפוס מנטובה: תככים. בילקט בהר, רמז תרסה, גורס שמונה שמות. פירש המלה 'תככים' — תך במובן עניות יצא להם מהפסוק 'רש ואיש תככים נפגשו' (מש' כט, ג). ובפירושו הראב"ע שם: 'תככים' — שהדלות ישברוהו כמו מתוך ומחמס, ומהו העניין תוכו לרגלך, נשכר. וכן מובנו בפיוטי הקליר ורב סעדיה גאון, עי' הלכה ואגדה, עמ' 160.

טובה ורעה רחמים ואכזריות // מנות וחיים ניתן לאדם
 יוטב אם היטיב / ירוחם אם ריחם // יחיה אם חייה / יזכה אם זיכה
 לעולם וכו

50

אל תניחניו שידוה // ואל תלחצינו אם ילוה
 בו החזק ועימך ילוה // כי חוגן דל לאל [מלוה]

1

[אם בחקתי]

ק / ויקרא כו ג

תוכן הקרובה: בגלל המצב הלקוי של כחה"י אי אפשר לבארה. הסתפקתי בביאורי מלים ומשפטים
 בודדים. הרעיון הכללי של הקרובה כפי שיוצא מן הושרידים, הוא תוכן הסדר: 'אם בחוקתי תלכו
 ואת מצוותי תשמרו... ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה... ונתתי שלום בארץ...
 והתהלכתי בתוכםם והייתי לכם לאלוהים (וי' כו, א-יב).

ב

[ת].....שמיכם // תת בעיתם גשמיכם

[כך ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבו]לה | ועץ השדה יתן פריו
 ונ נתתי [אותם וסביבות גבעתי ברכה והורדתי הגשם] בעתו גשמי
 ברכה [יהיו]

טוב [ט]וב לקויו

5

[י]..... // רי יעשה רצו[נו]

ג

נאכל טוב [ארץ]..... // ל ארץ

ידענו כי מ..... // אפה כטוב היטיבה

יד..... // שמעך הנוה / לשמוע אם נאכה

3 כ... פרי: וי' שם; סדר הקריאה לפי מנהג א"י, ע"י מאן, כרך ב, עמ' 147.

4 ו... [יהיו]; יח' לד, כו; הפסוק נדרש בו"ר לה, יב, עמ' תתלב: 'אמר ר' שמעון בר חילפתא, לפי
 שבעולם הזה הגשמים סימן טרחות לעולם, יוצאי דרכים מצירין בהן... אבל לעתיד לבוא הקב"ה
 עתיד לעשות אותן ברכה, שנאמר ונתתי אותם וסביבות גבעתי ברכה וכו'.

5 טוב: איכה ג, כה: 'טוב ה' לקו לנפש תדרשנו; הקרי לקויו.

9 הנוה: הנאה.

10 [כך אם תאבו ושמעתם טוב הארץ] תאכלו
וְאִם יִשְׁמְעוּ וְיַעֲבֹדוּ [יִכְלוּ יְמֵיהֶם בְּטוֹב וּשְׁנֵיהֶם בְּנַעֲמִים]
וְאֵתָה קָדוֹשׁ | יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל
אל נא

ד אִם לֹא חֻקּוֹת אֶרֶץ לֹא שְׁמָתָה חֻקּוֹת חֻקּוֹת חֻצּוֹבוֹת
וְקֻצּוֹבוֹת עֵידוֹת נְכוֹחוֹת עוֹת בְּרָכוֹת וְקָלְלוֹת זֹל וְסוֹכֵעַ
15 [עוֹשִׁי]הֶם כְּמַעֲשֵׂאֵיהֶם וְאַתָּנָן לִמְדֵיהֶם הֵם וְגַם שׁוֹמְעֵיהֶם
וּמְשַׁמְעֵיהֶם כִּי עַל קָדוֹשׁ

ה א . . . לך אל אם עָמָךְ יִשְׁמְעוּ לָךְ // שְׁמְעוּ לָךְ
בְּעָבוֹר לְהוֹדִיעֶם כִּי הִבֵּל בְּצַדִּיקָם // הַצַּדִּיקִים
גַּם כֵּן הִבְטַחְתָּה לְזִקְנָם בְּאֶרֶץ // לְכַרֵּךְ אֶרֶץ
20 דָּבָר צָרָה לָכֵן בָּבוֹא לְעוֹלָם // שׁוֹבֵי וְנִחְזָה לֵם
הָלוֹא לֵךְ עַב מֶהֶם הוּא // וְאִם בֹּא
וְכִמּוֹ מְשַׁלְּהֶם עוֹלָם //
[ז] וְלֹא לַעֲשׂוֹת // נֹחַ לוֹ לֹא [נִבְרָא]
[ח] עֲשׂוֹת סְחוּרָה לְהִישָׁפֵךְ [בז] // [לְהַתְּ]עֲשֹׂר בּוֹ
25 טָרֶף לְשׁוֹחֲרֵיהֶּ //
יְמוֹת קִיּוּן בְּעוֹמָלָם // יִשְׂרָאֵל
לְעוֹלָם

ו א . . . תִּם בְּהֶם בְּתוֹם לְהַלִּיךְ // כֹּצ אֶתְלֶךְ
בְּצַדִּיק א וְתַעֲשִׂיתֶם כָּל [צִיּוּי ב בַּע וְכָל
30 עֵץ לְאֶרֶץ חֵייל כָּל נ כִּי אֲנִי טוֹב לְכָל יִצְיָר א
יַחַד דִּישׁ בְּכַצִּיר וְרַע //

- 10 [כך . . . תאכלו: יש' א, יט: הפטרת הסדר, מאן, שם.
11 וְ . . . בְּנַעֲמִים]: איוב לו, יא.
13 אִם . . . שְׁמָתָה: יר' לג, כה: 'אם לא ברייתי — יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת'; הפסוק נדרש בו"ר להד, עמ' תתכא, על חוקי הטבע התלויים בחוקי התורה.
15 כְּמַעֲשֵׂאֵיהֶם: צורת הפעיל בכתב־יד, וכן בקרובה סד, שו' 34: 'וחיזוק והעשיא'. אַתָּנָן: שכר, עי' עיוני לשון, עמ' ריח.
23 וְלֹא . . . [נברא]: ההשלמה מתקבלת. המאמר הובא בו"ר לה, ז עמ' תתכן, לסדר שלפנינו: 'חני ר' חייה, הלמד לעשות ולא הלמד שלא לעשות, שהלמד שלא לעשות נוח לו כאילו לא נברא'; תו"כ בחקותי פ"א, ה. גם בהמשך רוצה לומר שלא לעשות את לימוד התורה קרדום לחפור — 'להשתכר ולהתעטר'.

[כ] אָסור וְהִיתִיר // זֶה לָזֶה לְמַחֹל

[ל] // וְשָׁבוּעַ וְהוֹתֵר

מִלְלָתָם דְּבַ[רִי] //

נֹוֹכֶם יִהְיוּ נְגִי שְׁלוֹם // עֲנוּדִים

35

[ס] // חֲיִיה רָעָה מִכֶּם תּוֹשַׁבַּת

עֲנוּ ב // שִׁבְת

פְּעוּלָתְכֶם תַּחֲי בּוֹקֵר וְעַר[ב] //

צִיּוּי דַת הַמְשׁוּלָה בְּפִיפְיוֹת ח[רֵב] //

[קִימָתְכֶם] וְיִשִּׁיבְתְּכֶם וְהִילֹוֹכְכֶם // יִהְיוּ בָם שִׁנּוּן

40

[ו] הַפְּכָכְכֶם // כִּי שְׁכִינָה תִתְּהַלֵּךְ בְּתוֹכְכֶם

[ש] // גְּמֻלָתָם לִי אֲשַׁלֵּם לָכֶם

תִּהְיוּ לִי נֹאנִי לְ[כֶם] //

ובכן אם בחוקותי

אֶהְבֶּתְכֶם [לֹא ת]כ[פָּה] [ב] [לֹא ת] ...

1

גְּאֻלָּתְכֶם לֹא תֹאחֲזֵר דִּיבְרַתְכֶם לֹא תְדוֹלֵל

ה ... [לֹא ת] ... וְ[טָלְלָתְכֶם] לֹא תִבְצֹר

זְרִיעַתְכֶם לֹא תִכְבֹּשׁ חִי [לֹא ת] ...

טוֹבַתְכֶם לֹא תִמְנַע [י] [לֹא ת] ...

כ ... [לֹא ת] ... לִינַחְכֶם לֹא תִחַדְד

50

[מ] ... [לֹא ת] ... [לֹא ת] ...

סְגוּלָתְכֶם לֹא תִאֲבֹד עַת ... [לֹא ת] ...

[פ] ... [לֹא ת] ... צַעֲדֵדְתְּכֶם לֹא תִיצֹר

ק ... [לֹא ת] ... [לֹא ת] ...

שְׁאִילָתְכֶם לֹא תוֹשֵׁב חַב[ב] ... [לֹא ת] ...

55

[כִּי הַת ... יֵת] ... [כִּי הַשּׁוֹקֵקִים יִשְׁקוּ

2

[כִּי ה]ר ... יר ... [כִּי ה]ק ... יק] ...

[כִּי הַצֹּמ]יָאִים יָרוּו ... [כִּי הַפִּיּוֹת י ...

תוכן הקרובה: שרידי הקרובה עוסקים בענייני ערכי הנפשות, הנדרים וההקדשות שבסדר. הפייטן קושר את חוקי התורה לענייני נפש האדם, הערכים השווים והקבועים לכל נפש ולכל גיל מרמזים על שוויון הנפשות ובני האדם בעיני יוצרן, כי לו כל הנפשות. ובזכות קיום מצוות אלה ינצלו מכל רע, ע' במבוא, עמ' 62.

1

לא להמיר טוב ברע או רע בטוב // כי אי לאומרי לטוב רע ולרע טוב

מילול ... אל אשירה // להקדיש מבהמה לא כשירה

נואמי מעריכי שמונה // יקים בלב וברוח שבורה

סיחו להקדיש קרקע ביתו // לשם כבוד אל כבודו מלא ביתו

ערוכה היא קדושת ביתו // כי כל איש סורר בביתו

5

פתח דברו [נ]שוניו // ומזרא עליו ישינינו

צדק צדק ישיבינו // וגם ריקם לא ישיבינו

קריאת קד[וש]ות מפורשות // בנדרים וחרמים מפורשות

תוכן הפיוט: אזהרה לא להקדיש קרבן בעל מום, להקדיש ולהעריך נפשות ונכסים לשם שמים ובהתאם לחוקי ערכין הכתובים בסדר.

1 לא ... בטוב: ויק' כז ט; 'ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה', כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב. לדעת חז"ל בתו"כ בחוקותי פ"ט ה"ו, קיג ע"א, הכוונה לאסור תמורת תמימים בבעלי מומים. כי ... טוב: יש' ה.כ.

3 מילול ... כשירה: ר"ל המקדיש קרבן בעל מום כאילו הקדיש לאשירה, ע' תו"כ אמור פ"ז, ד-ה, צח ע"ב; בבלי תמורה, ו ע"ב. מילול: נדר.

4 נואמי ... שבורה: ר"ל שאת נדריו וערכיו יקיים 'ברוח שבורה' לפי תה' נא, יט: 'זבחי אלהים רוח נשברה'. שמורה: חוקת ערכין השמורה, לפי ויק' יח.ה.

5 סיחו ... ביתו: אם הקדיש (=סיחו) את שדהו או ביתו יקדישו לבדק הבית לשם שמים שכבודו מלא עולם, ע' ירוש' שקלים פ"ד ה"ד, מח ע"א.

6 ערוכה ... ביתו: לפי שמ"ב כג.ה: 'כי לא כן ביתי עם אל, כי ברית עולם שם לי ערוכה בכל ושמורה', על המקדיש להעריך את הבית לפי ערכו (ו' כז.ד). כי ... בביתו: אסתר א.כב, ור"ל שכל דבר שהוא ברשותו יכול להקדיש, ע' בבלי ב"ק סט ע"ב.

7 פתח ... [נ]שוניו: קשה. על הנדר להעריך לפי שווי. ומזרא ... ישינינו: ישתדל לקיים את נדרו וירא מעונש. לפי תה' ט, כא: 'שיתה ה' מורה להם'. ישוניו: מלשון 'ישווה' — יעריך שויו.

8 וגם ... ישיבינו: לפי רות א.כא.

9 קריאת ... מפורשות: יש לפרש ולבטא היטב את הנדרים, כמו שכתוב: 'איש כי יפליא נדר' (ו' כז.ב), בתרגום: יפריש, מכיוון שיש הבדל בין נדר לנדרה. מפורשות: מוכנו לחדור לתוכן ולבאר ולגלות, ע' מלך בן-יהודה, ערך פלש, ב.

- 10 רום לא ירום בעורכי נפשות // כי לי הנה כל הנפשות
- שימע שבועה לשם [ה]קודש // הקדשתו תהיה קודש
פחת כי מעלים בקודש // ומעלים בקודשי הקודש
- 2 ובכן בערכך נפשות ליי
- 15 אמת איתך אסף ואוצר
בדרך במפקד בדין בורא
גיוורתה גלמטה גופות גונית
דיאת דוהר דרך דיני
הל לא הנה הלך הישיתה
נקראתה וכינתה ונקבתה ותיפנתה
20 זכות זמנתה זריות זכרון
- 10 רום... הנפשות: אל יעלה המעריך ערך נפש יותר מהערך הקצוב בתורה. כי הנפשות: יח' יח,ד, ואולי ר"ל שלעניין ערכי נפשות שווים כל בני האדם, השווה תו"כ בחקותי פ"ג, ג, קיב ע"ב שאפילו גרים ועבדים מעריכים ונערכים.
- 11 שימע... קודש: הנודר או נשבע להביא קרבן הוא קדוש וגם תמורתו, כמו שכתוב: 'כל אשר יתן ממנו יהיה קדש' (וי' כו,ט). עי' משנה שקלים ד, ז, ובפירוש רד"צ הופמן לויקרא כאן. לשם [ה]קודש: לשם שמים, 'קודש' כינוי לה'. שבועה: מקביל לנדר, השווה תה' קלב, ב: 'אשר נשבע לה' נדר לאבי יעקב' וכן בלשון חז"ל. עי' משנה סנהדרין ג,ב: 'היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו (התובע) דור לי בחיי ראשך' ובבבלי נדרים פ ע"ב: 'ואיבעית אימא שבועות נמי היינו נדרים רתנן: כנדר רשעים נדר בנדר ובקרבן'; עי' ר"ש ליברמן, יוונית ויוונית בא"י, עמ' 87-91.
- 12 תחת... הקודש: אדם יכול להקדיש ולהחרים קרבנות לקדשים קלים ולקדשי קדשים (כגון עולות ועוד), עי' תו"כ בחוקותי פ"ב, ו קיד ע"ד. מעלים בקודש: מובנו להעריך, אבל הפייטן השתמש כאן במאמר הידוע 'מעלין בקודש ולא מורידין' (ברכות כח ע"א, ועוד, הערת ש. וידר).
- 2 תוכן הפיוט: ה' יצר את כל הנשמות והן נתונות באוצר הנשמות והוא עתיד להעמיד בדין. כל הנשמות שוות בעיניו, ומשום כך גם ערכי הנפשות קבועים, לפי הגיל ואין לשנותם, בזכות קיום חוקי הערכים והנדרים ה' יצילנו מכל רע.
- 14 אמת... נפשות: השווה למעלה קרובה עח, שו' 11.
- 15 בידך... נפשות: לפי יחו' יח,ד: 'כי לי כל הנפשות'. השווה קרובה עח, שו' 15: כל הנפשות 'מידך ותמיד נפקדות בידך'.
- 16 גיורתה... נפשות: ה' יצר את הגופות להשכין בהם את הנפשות. גיורתה: חתכתה, תיכנת. גלמתה: לפי תה' קלט, טז 'גלמי ראו עיניך': השווה קרובה פד, שו' 27.
- 17 דיאת... נפשות: פריחת הנשמות, גורלן דרך ייסוריהן עלי אדמות נקבעו מראש. דיאה: דאיה. דוהר: ריצה. דיו: ייסורים, עי' קרובה פח, שו' 19.
- 18 הלא... נפשות: אולי ר"ל: ה' השווה את מהלך (=הלך) נפשות האדם, עי' לעיל קרובה עח, שו' 9. ואולי 'הלך' מלשון הלכה ור"ל שלפי ההלכה ההבדל בערכים, הוא רק לפי הגיל והמין, ואין הבדל בין אדם לחבירו לפי ערכם הרוחני או הגופני, עי' לעיל שו' 10.
- 19 ונקבתה: קראת בשם, לפי וי' כד,טז.
- 20 זכות... נפשות: ה' זוכר לטובה את הנפשות שהכין (=זימנתה) בזריות.

נפשות	חנם תננתה חיות חשבונאי	
נפשות	טובות טהורות טחנה טיכס	
נפשות	יקרות ישרות יחידות יצרנה	
נפשות	כתובות קאחת כל כופרי	
נפשות	לכן לך לדעת להקת	25
נפשות	ממות ממלט מעריכי משלימי	
נפשות	נפחנה נובכתה נחת נידני	
נפשות	ספרתה ספורות סכות סוף	
נפשות	ערכתה עירך עיתותי עיניני	
נפשות	פיקדון פקדתה פריחת פידיוני	30
נפשות	צרתה ציינתה צבירת צרור	
נפשות	קראתה קדם קיצבת קיום	
נפשות	רציתה רצוי ריבוי רון	
נפשות	שתה שימות שיעור שכח	
נפשות	תית תקנת תחיית תשועת	35

- 21 חשבונאי: במובן מספר, ור"ל ה' חונן חיים לכל נפש במיוחד.
- 22 טובות... נפשות: השווה למעלה קרובה עח, שר' 10: 'הנשמה טהורה ואתה טהור'. טחנה: חשבת, תיכנת, לפי איוב לח, לו: 'מי שת בטחות חכמה'. טיכס: סדר.
- 24 כתובות... נפשות: כל סוגי כופר הנפשות כתובות בסדר שלפנינו.
- 25 להקת: במובן קהל עדת.
- 26 ממות... נפשות: השווה תנח' בחוקותי, ו: 'אמר להן הקב"ה לישראל, אם אתם מביאין לפני ערכים שלכם, מעלה אני עליכם כאילו נפשותיכם הקרבתם לפני... בזכות הערכין אני מציל אתכם מגיהנם'. משלימין: מוסרים נפשם; השווה קרובה ל, שר' 83.
- 27 נפחתה... נפשות: ה' נפח נשמה וכות הדיבור בנוף האדם. נובכתה: מן 'ניב', דיבור. או מלשון 'נוב', צמיחה, פריחה. נידני: מן 'נדך' במובן מתנה. לפי יח' טז, לג, או במובן נרתיק הנשמה — הגוף, השווה תוספתא סנהדרין יג, עמ' 435: 'לא ידון רחי באדם לעולם, אמר המקום אני מחזיר להם רוחם לנדנה'. נחת: מנוחה, סיפוק.
- 28 ספרתה... נפשות: ה' ספר וחזה מראש עתידות הנשמות. השווה קרובה עח שר', 15-17. סכות: חזות. ע' וי"ר א ג, עמ' ט, על הנביאים הסוכין ברוח הקודש.
- 31 צרתה... נפשות: לפי שמ"א כה, כט: 'והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים', ומכאן אוצר הנפשות. ע' למעלה קרובה עח, שר' 11 וקרובה עט, שורות 40-42.
- 32 קראתה... נפשות: ע' שר' 28.
- 33 רציתה... נפשות: ה' מתאוה לתפילת הנפשות.
- 34 שתה... נפשות: התורה קבעה ערך רשומה לנפשות. שימות: מלשון שומה, ואולי מלשון שם, ה' קובע מספר ושמות לנשמות, ע' לעיל, שר' 19. שיעור: בכחה"י השי"ן צרויה.
- 35 תחיית: בחי"ת קמוצה, רמז לתחיית המתים.

- ח פִּי לֶךְ כָּל הַנִּפְשֹׁת וְנַשְׁמוֹת / רוּחוֹת וְחַיִּוֹת וְיַחֲדוֹת / וְתִיקַר
לֶךְ נֶפֶשׁ יַחֲיִידָה / וְאֵל תִּתֵּן לְחַיִּית נֶפֶשׁ תּוֹרֶךְ / וְיִקַּר לֶךְ פִּיִּדְיוֹנָם /
וְיַעֲרֹב לֶךְ כּוֹפֶרֶם / עִם אוֹהֶבְךָ בְּכָל לִבְכֶם / וּמוֹאֲהֵבִים לֶךְ בְּכָל הוֹנֵם /
וּמַחֲבִיבִים לֶךְ בְּכָל נֶפֶשׁ / בְּבוֹא נֶפֶשׁ בָּם / וּבִצָּאת מֵם / וְעוֹרָה
בְּגוֹפָם / יַעֲרִיצוּ שְׁמֶךָ בְּקִדּוּשָׁה / כְּסוֹד קְדוּשֵׁי מַעַלָּה כֹּכ וּקְרָא
- ט מַעֲרִיכִים וְנִעְרָכִים תְּמִיד בְּמַעֲרִיקַת עוֹרָכִים עֵינֶךָ וְאוֹמְרִים
קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יִי צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ
קְדוֹשׁ מְשַׁלְּמֵי נְדָרִים / קְדוֹשׁ מְנוֹתֵי נְדָבוֹת / קְדוֹשׁ מְמַעֲרִיכֵי נִפְשֹׁת
קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יִי צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ
קְדוֹשׁ יִפְלִיא פְּלָאִים לְמַפְלִיא נְדָרוֹ לִשְׁם קוֹדֶשׁ
קְדוֹשׁ יַחֲזִין נְדָבָה לְנוֹתֵנִי נְדָבָה לִשְׁם קוֹדֶשׁ
קְדוֹשׁ יַעֲרוֹךְ עֵינֶךָ לְעוֹרָכִי עֵינֶךָ לִשְׁם קוֹדֶשׁ
קְדוֹשׁ מַחִיה קְדוֹשׁ מְאוּפֵן קְדוֹשׁ מְכֻרָב
[לְעוֹמַתֶּם כָּל יְאֻמְרוֹ בְּרוּךְ כְּבוֹד יִי מִמְּקוֹמוֹ]
- 50 מִמְּקוֹמוֹ לוֹ נֶפֶשׁ אָדָם וְנֶפֶשׁ בְּהֵמָה
מִמְּקוֹמוֹ מוֹשִׁיעַ יַחַד . . .
מִמְּקוֹמוֹ . . . לְאָדָם בְּעֵינֶךָ בְּהֵמָה וּגוֹ פְעָמִים
- ח—ט תוכן הפיוטים: בני ישראל חייבים למסור את נפשם והונם על קדושת השם, ולכן יקר פיריון הנפשות בעיניו, ובזכות פדיון ערכן יחוננם ויושיעם.
- 36 כי . . . ויחידות: הפייטן רומז לבר"ר יד, ט, עמ' 132: 'נשמת חיים'. חמשה שמות נקראו לה: נפש, נשמה, חיה, רוח, יחידיה'.
- 37 ואל . . . תורף: לפי תה' עד, יט, ור"ל אל תתן לאויב, הנמשל לחיה, את נפש תורף — עם ישראל הנמשל לתור או ליונה (לפי פירושי הרד"ק, צבי פרץ חיות ומ"צ סגל לתהלים שם).
- ויקר . . . פידיונם: תה' מט, ט, ויש כאן רמז נגד קרבן אדם ומעשה בת פתח, עי' תנחומא בחוקתי, ה'.
- 38 עם . . . נפשם: לפי דב' ו.ה. ומואהבים . . . הונם: השווה ספרי ואתחנן, פסקא לב; ברכות נד ע"א: 'ואהבת את ה' בכל לבבך ובכל נפשך — אפילו הוא נוטל את נפשך . . . בכל מאודך — בכל ממונך'.
- 39 עם: כמו מ'הם' וכן בקרובה לבמדבר ח, א: 'ומשך כולהם היו ממה (=ממנה) ובה'.
- 41 מעריכים ונערכים: משנה ערכין א, א.
- 50—51 ממקומו . . . יחד: לפי תה' לו, ו: 'אדם ובהמה תושיע ה'.

הערות והוספות

למבוא, עמ' 14, הערה 51: לדעת ע. פליישר, מועד סיומו של מחזור הקריאה תלת-השנתי לא היה קבוע, וקריאת 'וזאת הברכה' חלה לפעמים בחורף ולפעמים בקיץ, 'ואפשר שאותו סדר ייקרא במרוצת השנים במועדים שונים... וכל אימת שכתב פייטן או שהעתיק מעתיק פיוט, שאפשר היה שתחול קריאתו בין בימות החמה ובין בימות הקיץ, ציין בברכת המחיה גבורת טל בלבד, כדי למנוע בזבוז מיותר של נייר או של קלף, עם שהוא סומך על כל חזן פוטנציאלי, שידע להחליף במקרה שירצה את הפיוט בחורף "טל" ב"גשם"' (עמ' רכז).

למבוא, עמ' 22, הע' 21*: זוהי גם דעתו של Eric Werner בספרו The Sacred Bridge, pp. 215–229.

למבוא, עמ' 48, הע' 17*: חלוקת קרקעות היהודים לאצילי רומא ולחיללים משוחזרים התחילה כבר עם חורבן הבית השני ואחרי מרד בר-כוכבא, והגיעה לשיא בימי השלטון הביזאנטי; השווה ש. אפלבאום, 'המצב האגררי לאחר חורבן בית שני' (קובץ מרד בר כוכבא, בעריכת א. אופנהיימר, ירושלים תש"ס, עמ' 284); הנ"ל, 'שאלת הקרקע ומרד בר כוכבא', קובץ ארץ ישראל (ספר א.ל. סוקניק), ח (תשנ"ז), עמ' 283–287; על המסים בארץ ישראל בתקופת השלטון הביזאנטי, ע"י דן ירון, 'המינהל הביזאנטי', בקובץ א"י במאות החמישית והשישית, עמ' 404–409.

למבוא, עמ' 49, הע' 19: על השפעת הנוצרים הקנאים על השלטון הביזאנטי, ועל השימוש באלימות ובכפייה להמרה ולהריסת בתי הכנסת של היהודים, השומרונים והמקדשים של הפגאנים, ע"י ז. רובין, 'התפשטות הנצרות עד יוסטיניאנוס', בקובץ ארץ ישראל מחורבן בית שני ועד הכיבוש המוסלמי, ירושלים תשמ"ב, עמ' 246–249; דן ירון, 'ארץ ישראל במאות החמישית והשישית' (שם, עמ' 266).

למבוא, עמ' 50, הע' 25*: על מרידות השומרונים והשתקפותן בממצא הארכיאולוגי של יישובי השומרונים ע"י י. מגן, 'קדומים — אתר שומרונים מן התקופה הרומית ביזאנטית', קדמוניות טז (תשמ"ד), עמ' 76.

למבוא, עמ' 51, הע' 34 מלמטה ע"י מאיר בן-דב, חפירות הר הבית, תשמ"ב, עמ' 238.

למבוא, עמ' 69, הע' 2: על סדרי ישיבת א"י ע"י Mann, The Jews in Egypt etc. I, pp. 272–277.

למבוא, עמ' 73, הע' 9: אותו תהליך של נטישת הארמית ניכר גם בספרות השומרונית, אלא שהשומרונים עברו לשפה הערבית, עי' חסיב שחאדה, 'התרגום השומרוני הערבי לתורה', תרביץ נב (תשמ"ג), עמ' 61; י. בן-צבי, ספר השומרונים, ירושלים תש"ל, עמ' 154.

למבוא, עמ' 74, בסוף העמוד: על שני בתי כנסת בבלי וארץ-ישראלי באשקלון, עי' Mann, שם, עמ' 201.

למבוא, עמ' 75, הע' 18: על המנהג של דרשה בפרשת השבוע, עי' מסכת סופרים פ"ח עמ' 317: 'ומן הדין לתרגם לעם לנשים ולתינוקות כל סדר וסדר ונביא של שבת לאחר קריאת התורה, בשבת... מאחרין לצאת כדי שישמעו פירוש של סדר'. למבוא, עמ' 75, הע' 19: לא מקרה הוא ששלושת כתבי היד של המשנה: קויפמן, פרמא ולו כולם ממוצא איטלקי-ביזאנטי (שם, עמ' 234-241).

מבוא, עמ' 77, הע' 6: הקבלות נוספות בין פיוטי ייני לר"ש מגס ולרב סעדיה גאון עי' קרובה מח, פיוט ח; הקבלה לר' פינחס עי' קרובה 'עשר תעשר'; על ר' שלמה סולימן כמחקה את ייני, עי' ע. פליישר, היוצרות בהתהוותם, עמ' 208, הע' 33. למבוא, עמ' 80, הע' 24: באיטליה היתה גם מסורת חזקה של לימוד משניות מימי קדם עד הזמנים המאוחרים (זוסמן שם, עמ' 234, 235).

למבוא, עמ' 80, הע' 25: רבו של בעל הרוקח, ר' יהודה בן קלונימוס, מביא: 'קבלה בידינו בכל שבני א"י חלוקים עם בני בבל הלכה כבני ארץ ישראל' (יחסי תנאים ואמוראים; עי' י. זוסמן, 'מסורת לימוד ומסורת נוסח של הירושלמי', מחקרים בספרות התלמודית לכב' ר"ש ליברמן, ירושלים תשמ"ג, עמ' 14).

למבוא, עמ' 80, הע' 26 להוסיף: ספר הישוב, עמ' מג, מד; זוסמן שם. קרובה א, שו' 6: אולי היה אפשר לקרוא 'משביבים' בשין שמאלית, כלומר 'מסביבים', אז יהיה מובן המשפט ששנים עשר המזלות בכל יום מקיפים הקפה שלמה את כדור הארץ (הערת פרופ' גד בן-עמי צרפתי).

קרובה ז, שו' 2: מ. סוקולוף מפרש 'ביזה סבא' — שד זקן, שכבר אינו נותן חלב (קטעי בראשית רבה מן הגניזה, ירושלים תשמ"ב, עמ' 123).

קרובה ט, שו' 18: צ"ל: לא בעי אלא מצמצמא יתי למיעבד לי כדעבד לסבי. איכ"ר פתיחתא כג, עמ' 19.

קרובה י, שו' 4: חינוך נעורות, או"צ לנקד 'חינוך נַעֲרוֹת' לפי מש' כבו; 'חנך לנער על פי דרכו'.

קרובה כה, שו' 20: שלטון אחי אב והמשל אחי אם. השווה אג"ב פמ"ב: 'וישתחוו לך לאומים, אלו בני ישמעאל. הוי גביר לאחיק, אלו בני קטורה, וישתחוו לך בני אמך, זה עשו ואלופיו', וכן בתרגום יונתן, שם. אחי אם: בני לבן.

קרובה כז, שו' 21: ישבה על אבנים. בניגוד לישיבה על אֲבָנִים, כנראה ישיבה על אבנים נחשבה לסממן של בדידות ומזיקה לבריאות, השווה ירושלמי ביצה פ"א ה"ד, ס

ע"ג: 'תני רבי ישמעאל בי רבי (בשרידי ירושלמי: ר' ישמעאל ביר' יוסה): 'אבנים שישבנו עליהן בנערותינו עשו עמנו מלחמה בזקנותינו'; ע"י ר"נ אפשטיין, תרביץ שנה ו (תרצ"ה), עמ' 236.

קרובה כט, שו' 54: למדרש משלי ט,א; ש. אברמסון מפרש את המלים: 'חצבה עמודיה שבעה', על לאה שילדה שבעה בנים, שהם מחלקי הארץ לשבעה חלקים, א (לשוננו, כרך מה, תשמ"א, עמ' 100), אלא שבין מחלקי הארץ לשבעה חלקים, (יהושע יח,ח) היו גם בני רחל: בנימין ואשר.

קרובה מב, שו' 79: אחרי ובפס"ר צ"ל: פיסקא לו.

קרובה מה, שו' 40: בסוף. 'מה טוב' רומז גם לפסוק 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד' (תה' קלג,א).

קרובה מו, שו' 1: אפשר לפרש את דברי הפייטן לדברי משה: 'הודיעני נא את דרכך' (שמ' לג,יג).

קרובה מח: הפטרת הסדר ביש' מב,ח: 'אני הוא ה' הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן', מתאימה לנושא הקרובה, ע"י מאן, עמ' 380.

קרובה נב: בח"נ שו' ראשונה אחרי 'מפיוט ט' להוסיף: ההשלמות מכ"י זה.

קרובה נג, שו' 15: אחרי 'שם טז, יח': ואולי רומז קומי לך רעיתי, לשה"ש ב,י שנדרש בשמ"ר ט,א על יציאת מצרים.

קרובה נד, שו' 27: 'פילול שבע' כך קראו בא"י לתפילת שבת, ואילו בבבלי 'מעין י"ח', ע"י ר"נ אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 90.

קרובה סג: הפטרת הקרובה ביש' ס,יז: 'תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצים נחשת ותחת האבנים ברזל', מתאימה לתוכן הסדר, ע"י מאן, עמ' 481.

קרובה סד, שו' 34: על צורת 'מחזק' 'אתחזק' ע"י נ. וידר 'כתובת יריחו והליטורגיה היהודית', תרביץ נב (תשמ"ג), עמ' 565.

קרובה סד, שו' 60: אחרי 'מצע', השווה ירושלמי כתובות פ"י ח"ג, לג ע"ד: 'נהגו בסוריא להיות גובין (לכתובה) מן הנחושת ומן הצועות'.

קרובה סה, שו' 12: לעניין הפרוכת יש סוברים שלדעת חכמים גם בבית ראשון היו שתי פרוכות, ע"י ר"ש ליברמן, תוספתא כפשוטה, יומא, עמ' 771, שו' 105-106; דוד הלבני, מקורות ומסורות, ירושלים תשל"ה, למסכת יומא נב ע"ב, עמ' צג.

קרובה סה, שו' 14: להוסיף: השווה ירוש' שקלים פ"א ה"א, מה ע"ד: 'תנא רבי יוסי בן חנינה הדא מתניתא ועשית כפרת זהב טהור (שמ' כה,יז), יבוא זהב של כפרות ויכפר על זהבו של עגל'.

קרובה סו, שו' 34: העירני ד"ר יעקב שפיגל שאולי הפייטן ר"ל: שמנים שמשחמשים בהם בהדלקת נר רגיל, אסורים בשימוש במנורה, שהרי במנורה מותר שמן זית בלבד, ואין קשר בין דברי רמי בר חמא לדברי הפייטן, אבל לפי זה מה הקשר שבין השורה

הבאה: תוכן במה מדליקים וכו', ממנה נראה שכוונת הפייטן לדברי רמי בר חמא צ"ע.

ההפטרה היא בהושע יד, ז: 'ילכו יונקותיו ויהי כזית החדו וריח לו כלבנון' מעניין הסדר (מאן, עמ' 496).

קרובה ע, שו' 31: במקור מתקופת הגאונים בשם 'הבדלה דרבי עקיבא' הובאו השבעות נגד שדים ורוחות גם 'כל זיקין ומזיקין' (ג. שלום, תרביץ, כרך נ, ספר היובל, עמ' 258; י.נ. אפשטיין, מחקרים בספרות התלמוד ובלשונות שמיים, ירושלים תשמ"ד, עמ' 21).

קרובה ע, שו' 33: בעניין 'פרד', עי' עכשיו א. טל, מתרומתה של הארמית השומרנית להבנת העברית של הפייטנים הקדמונים, תעודה ג, מחקרים בספרות התלמוד, בלשון חז"ל ובפרשנות המקרא, ת"א תשמ"ג, עמ' 169. לדעתו 'פרד' מובנו בארמית שומרנית פרע, קלקול המדות.

קרובה עז, שו' 4: חוץ מנו לא הושמע. נראה לי עכשיו לפרש שהקול לא נשמע מחוץ לאוהל, עי' שו' 28–29.

קרובה פז, שו' 96: בקטע בראשית רבה מן הגניזה הנוסח 'כבית כן האומה' (מ. סקולוף, קטעי בראשית רבה מן הגניזה, עמ' 167).

קרובה צד, שו' 4: זכותך, שמא צ"ל זכותך או זפותך, שניהם מלשון 'זכך', והוא כינוי לתורה ובייחוד לתורת כהנים. בביאור כתוב: לבני אהרן שזכו לכהונה, אם 'זכים' מתפרש מעניין זכיה, צ"ל: לזכים, לכן נראה לפרש: לזפים, לטהורים והכוונה לכהנים (הערת א. מירסקי).

קרובה צד, שו' 85: ללוא אשר הותר לו להיטמא לא ייטמא. בביאור: העניין הובא בגלל סימן א"ב. נראה לי שהוא נצרך לגופו. אלה שהוא מותר להיטמא להם מפורשים בתורה. אח"כ שואל הפייטן: ולמי לא ייטמא? ועל זה הוא משיב: אלה שאינו רשאי להיטמא להם אינם מפורשים בתורה, אבל מכלל הן אתה שומע לאו — כל מי שלא הותר לו להיטמא להם לאלה לא ייטמא. ומיד הוא פורטם (א. מירסקי).

הערות הג"ר שאול ליברמן ז"ל לקרובה צד* (ויקרא כא, א) (מתוך מכתב)

שו' 14: 'ספיק מגע מת אם דש, עליו טומאת [ו]דיי אם קדש'. התנאי של'אם' קדש אינו מובן, ונראה שהוא רומז למשנת נזיר פ"ט מ"ב: 'ליטהר מטומאת מת טמא', בניגוד לאם ירד להקר. וגם כאן פירושו שטמא וודאי דווקא אם קדש, כלומר שטבל כדי להטהר.

שו' 40: 'גם מבירייתו גיווייתו כסערה'. נעלם ממך מה שכתבתי על פסקא זו של ינאי בתוספת ראשונים ח"ג (נדה) עמ' 267, ד"ה וגויתו, ולעיל שם סוף עמ' 266, ד"ה וברמב"ם.

(בתוספות ראשונים עמ' 267: "'וגויתו כעדשה", וכ"ה בבבלי ובוי"ר הנ"ל. אבל בירושלמי: גוייתו כטיפה של זבוב. וכן מעתיק מו"ר במכירי הנ"ל: וגויתו כטיפה א' של זבוב. ולפני ינאי הנ"ל היתה כנראה הגי' כשערה, והחילוף בין "שערה" ו"עדשה" בא על-ידי סירוס האותיות'.

שם, עמ' 266: וברמב"ם פ"י מה' איסורי ביאה ה"ג: תחלת בריתו של אדם גופו כעדשה וכו'. ולכאורה היה נראה שכן פירש רבינו את דברי הברייתא להלן: וגויתו כעדשה — גופו כעדשה, אע"פ שמתוך העניין משמע שהכוונה שם לראש גויתו. אבל ראיתי במדרש הגדול תזריע, עמ' 269: ושפיר מרוקם. מאי שפיר מרוקם. תא שמע דאמר אבא שאול תחלת ברייתו של אדם גופיה כעדשה שתי עיניו כשתי טיפי זבוב וכו'. וקצת רחוק בעיני שבעל מה"ג סידר את הברייתא כאן ע"פ פסק הרמב"ם הנ"ל, עיי"ש הסגנון).

שו' 79: לזכים אשר זכים לו בחייו ייטמא לחסים (צ"ל: לחבים) אשר חייבים במותיו וכו'.

פייט ע"פ הירושלמי קידושין פ"א ה"ז, סא ע"א: תמן תנינן (עדיות פ"ב) האב זכה לבנו וכו' וכשם שהוא זכה לו בחמשה דברים כך הוא חייב לו וכו', והאב מזכה את בנו חמשה דברים שכולם בחיי הבן, אבל הבן חייב לו כבוד גם אחרי מות האב.

* ר"ש ליברמן ז"ל אמור היה לכתוב הערות לכל הספר, אחרי קבלת ההגהות האחרונות, אבל הספיק לכתוב את ההערות לקרובה צד בלבד, לפי התדפיס של המאמר ב'עיונים בספרות חז"ל', המוקדש לכב' פרופ' ע.צ. מלמד (ירושלים תשמ"ב), וחבל על דאבדין.

ש' 92: לקודש אשר בו יחללנו וכו'. רמז לתו"כ ריש אמור הט"ז (לפני פ"א), צד ע"ב: נהג מנהג כזה הרי הם חולים וכו' בזמן שהוא עמו הרי הם תולים וכו'. ופירש הראב"ד שהוא דורש 'בעמיו להחלו, כלומר קרוביו שהם מחללים אותו לא יטמא להן'.

ש' 95: ותוקן קדוש וכו', רומז למשנת יומא רפ"א; ומתקינין לו כהן אחר תחתיו וכו'. ואף לכהן זה שתוקן תחתיו אינו מטמא (עד כאן הערות ר"ש ליברמן).

חילופי נוסחאות

קרובה א

א: כ"י א^א. 7) דר... ספק: דרך. / 36) ובצרה. מטושטש.

קרובה ו

כ"י ק^ב. שני הקטעים שלפנינו נדפסו בפיוטי ינאי, מהד' זולאי, עמ' טז. והכותרת שלפניהם 'לאחד הסדרים שבפרשת נח', אבל בתיקונים והשמטות, עמ' XXI, העיר מ. זולאי: 'העירני הפרופ' יעקב מאן, שהחרוז 'יודע מנפש בהמותיו', הרומז למשלי יב, מוכיח שקרובה זו לסדר 'ויזכור אלהים את נח היא', הואיל והפסוק שבמשלי מובא במדרשים לסדר הנ"ל. ולפי זה יש לנו שרידי שתי קרובות לסדר אחד. עי' להלן בח"נ לקרובה ז.

7) בצאצאי, בכ"י: בצאצאי. /

· חסרות הקרובות לסדרים דלהלן: ב: אלה תולדות השמים והארץ (בר', בד.). ג: ויאמר אלהים הן האדם היה כאחד ממנו (שם ג, כב.). ד: זה ספר תולדות האדם (שם ה, א.). ה: אלה תולדות נח (שם ו, ט.).

קרובה ז

כ"י ק^א עד שו' 42 (ואשר); כ"י ק^ב משו' 40 (האם) ואילך; כ"י ק^ב הופיע לראשונה ע"י Max Kober, Zum Machsor Jannai Frankfurt a Main 1929 בצירוף תרגום גרמני וביאור, עמ' 12–14; ביאור לקרובה הופיע בספרי הלכה ואגדה, עמ' סו–עו, לפני התחלת הקרובה נמצאות המלים דלהלן השייכות אולי לקרובה ו: קוֹגְרִים... יוֹרֵדִים מ... זִידוֹנִים מ... מוֹעֵרִם... וְצֵרָה... מְשׁוֹקֵד... וְנוֹכְרִים באצבע. 26–27) אחרי המלים: תשקד... בכת"י שתי נקודות, סימן לסוף שורה או חרוז. וכן אחרי חוקר... 38) (אסרה, בכ"י: אסרה. / 40) ק^ב: בַּאֲת... בַּאֲת, ק^א: בַּאֲה... בַּאֲת. / 42) אשר, ק^א ספק: איש. / 42) והזמין. ק^א: והיזמין. — והיזמין, ק^ב: והיזמין. / 43) מצוה, ק^ב מצווה. / 44) ק^ב והיבין. / 45) ק^ב: מתורבן. / 50) ק^ב: בולֶלֶק. / 51) אֶשֶׁה, כך בכ"י קב: אֶשֶׁה. במהדורת זולאי: אתה, בטעות. / 53) והיִלֵּחַה. / 55) Kober: לבנות [עולם]. / 62) לְמַדְמָה... לְמַלּוֹט. / 65) עֲרִיבִית וְשַׁחְרִית, בכ"י: שַׁחְרִית וְעֲרִיבִית בניגוד לחרוז. / 69) ובבטחה תחנה, Kober: ובבטחון ת[ה]יה. / 80) בְּרַצִּיָּה לְשִׁלּוּוֹה. / 82) במקרא: אתה ואשתך ובניך ונשי בניך. /

קרובה ח

כ"י ק^ב (Kober) פיוט א–ב (עד שו' 18); כ"י ט^א פיוטים ז² (מן שו' 51 ואילך), ח, ט (עד שו' 76); כ"י ק^א מן פיוט ו ואילך. 4) חשבחה, בכ"י ספק: חבבחה, והוגה (Kober). / 15) ניצה, בכ"י: ניצה. (Kober). / 16) צדיק, Kober: מצדיק. / 17) רכיו, Kober: רפיו, בטעות בגלל הדגש בכ' (זולאי). / 32) ק^א: ונאדר תשתנה מחם, ותוקן ע"י זולאי. / 40) יל... מ, ספק: ילדים. / 41) למו, ספק: למחים. / 56) בולֶלֶקוֹת. / 57) בגזירה, ק^א: בגזירה. / 62) ט^א: לִיִּק. / 63) ולהקדישך, חסר ק^א. / 64) אדיר וקדוש, חסר ק^א. — ק^א נוסף: כז וקרא. / 65) הוצאתה ק^א: הוצאתם. — שם: יוצאיהם יענו ויאמרו. / 69) ק^א: ובמעשה. / 72) ט^א: לעו(מתן) כל יא(מרו). / 73) ממקומו וכו', נוסח כ"י ט^א. / 77) ממקומו וכו' נוסח כ"י ק^א.

קרובה ט

כ"י ט^א פיוטים א–ח Kober, Zum Machsor Jannai, עמ' 16–21; פיוטי ינאי, זולאי, עמ' י–טז
כ"י ק^א פיוט א עד 'דריה' (שו' 2); כ"י קס"ח פיוטים ו (מן שורה 58), ז¹ (מן שו' 78–86), ח, ט. נדפסו בצירוף הניקוד הא"י בספרו של Revell (1970) pp. Hebrew Texts with Palestinian Vocalization, 170–172.

(1 ט"ז מבזלים / 18) פִּילגֶלֶם הַשְׁלִיחַם. Kober: השוּלחַם, והוגה להשוותם. — ציממתם, ת' בה"ש: צממתם. — משובתם, מושבותם, והוגה 'למושבותם' / 19) קִילֶלֶם — רדפֶלֶם / 20) שינונים / 27) אשר, נוסף בה"ש / 31) ותפיל אימה, קובר שראה את גוף כתה"י קרא: ותפול רומה, בצילום שלפנינו הוגה: ותפיל אומה. קרי: אימה / 39) הגבוה: ספק: הגבוהה — נענו, בכ"י: נענו / 46) בכ"י: הוֹקְמוֹ. — לניבול, לדעת קובר נכתב תחילה: למבול והוגה: לניבול, בצילום: לניבול / 49) מדור, בכ"י: מְדוֹר עי' יהלום, הניקוד הא"י וכו', עמ' 42. 50) חשו, בכ"י הוגה בה"ש: חֶשְׁבו. / 55) מילליהם, בכ"י: ממלליהם, והוגה / 57) המקום, בכ"י: מקום הה"א בה"ש. 61) אשר, בה"ש: את אשר. — חפצו קס"ח"א: חפצו / 62) חֶשְׁבו, בכ"י: חישבו. — קֶלֶץ / 63) ונוחשו / 65) היה, כך בכ"י, במהדורת זולאי: היתה / 69) קס"ח"א: ובינסיעתם / 70) בעבור, כך קס"ח"א / 71) א"י: פֶּלְגָה. דירם, כך בקס"ח"א / 73) השלמתי לפי כ"י קס"ח"א: חלקו, לקו. — שם: וכי[קריאתם] / 74) בה לקו, כך בכ"י קס"ח"א / 75) קס"ח"א: שיויו שפו שפה, א"י נוסף בה"ש: שיפי. — קס"ח"א: ישיבת נחת, וחסר בא"י / 76) א"י: וְנִתְעַבְּוּ, ונוֹטְחוּ / 77) קס"ח"א: וניתעב / 83) ונאלמו, ונשטפו / 84) זולמו, זולמו, וזלמו / 85) חצצתם / 88) בכ"י: כָּנֹחַ כֹּחַ למדו, ובשו' 89: למו / 89) בכ"י: לְהִלֵּךְ. / 90) מנוסם, בכ"י: מנוססתם, והוגה / 91) נוֹעֲרוּ, נֹאחֲרוּ / 93) עוֹדֶלָה / 94) פֶּלָה / 95) צוֹחֲתָם / 97) רדף, בכ"י: רדוף, והוגה / 102) לדחות, בכ"י: למחות, שלא כסימן א"ב / 103) לאומר, הו"ו עיקר לפי א"ב: לומר / 107) ממך, כך אצל Kober / 110) בְּקֶרֶב, לִרְכֵב / 111) שלטונך, בכ"י: שלטך, והוגה / 112) קס"ח"א: לשמי שמים / 115) קס"ח"א: [מי] דִּמְמָה, מי יִטְווה / 116) מי יעזו, קס"ח"א: נוסף: מי יהרהר / 119) ושליחותך, קס"ח"א: [וש]לוחך — אלפי אלפים / 121) ברעד ברתת בויע, קס"ח"א: וברעדה וברִיחִית בויע / 122) פה... קרא, השלמתי לפי קס"ח"א / 129) [כדור, רְוֹל: שר / 130) [בוחן, רְוֹל: אֶף].

קרובה י

כ"י ק' פיוטים א-ג (שו' 8-20) קרועות וחסרות: קס"ח² השלמות לפיוטים ג (משו' 33) ד, ה (עד שו' 45), ו (משו' 54-63); כ"י ק' (משו' 6-101); כ"י ק' פיוטים ו ואילך (משו' 67 ואילך), נדפסו בספרו של Kober, עמ' 21-23; קס"ח¹ שרידי שלש שורות מפיוט א.
4) עכורים, כ"י ק': ערוכים / 18) ק' נקוד: כִּנְשֵׁר / 27-28) כך בכ"י ק', בכ"י ק': וארבה נמחה / ואברכיהו פצתה / וכמהו תברכינו / ובטל תחיה תעודדינו / 23) טוב שם, חסר קג. / 33) תרבייתה, כך בכ"י קס"ח², במהד' זולאי השלים [מעבר לקחתה] כ"י ק' מטושטש: הירבייתה / 36) יושבי־יראל, חסר קס"ח² / 37) נגה, כ"י קס"ח²: צבא / 39) כתת, קס"ח²: כותת / 41-42) חסר בכ"י קס"ח² / 42) נורא־וקדוש, כך בכ"י קס"ח² / 44) צבעם, כ"י קס"ח²: צבעים / 45) לבא, כ"י ק': לִבְאוֹ. — כ"י קס"ח² — נוסף בסוף השורה: כדיברו(?) / 63) ק': כמִזְלֵךְ / קס"ח²: כמִזְלֵךְ / 67) גדור, כ"י ק': גדור / 69) ק': לִאֲוִי / 73) ק': ושכון בארץ / 74) משם, ק': שם / 75) ק': חֲקַפְתִּיךָ, ק': תיקפתך / 78) לחוס, Kober: לרוס... ואוצ'ל: לחוס[ך] = לחוסה כך (מ. זולאי) / 81) לו, ק': לי / 83) עיר, ק' ספק: עוד / 88) כה, Kober: כח / 89) די בלי, ק': די בלתי / 90) ק': אֲדִי / 91-92) ק': באהבת חסד, ברוב טוב / 92) יגע, ק': נגע והוגה ליגע / 94) ק': מוֹתֵרֶת ויהרן מוֹסֶפֶת, ק': מוֹעֲדֶפֶת, מוֹת[רת] / 98) ק': תחיה, עיין שו' 28. 99) ק': ונ[צבת].

קרובה יא

כ"י ק' פיוטים א-ב — קובר עמ' 23-24; כ"י ק' פיוטים ז, ח. / 15) ק': בִּרְקִי / 29) כי לך יי ק': שם בן ארבע — ולך נֶאֱמָה.

קרובה יב

כ"י ק' הכל; כ"י ד' פיוט ה עיין פיוטי יניי, זולאי, עמ' שצו; כ"י קס"ח³ שרידי פיוטים ז¹ ו²; הקרובה נדפסה בניקוד א"י בספרו של Murtonen, עמ' מה-מח.
2) צר, ספק: צד / 4) חֶרֶד / 17-18) נִיתְחַנֵּן, מִיתְאֲוֵן, יוֹלֵן, סֶרֶךְ / 19-20) פִּועֲלִי, עֲלִי, בִּרְכָלִי /

(30) תחתה, ספק: חקקה (32 / 42-43) נוהם, נוהם, ניתחש, ניתחש (46 / 46) איתנך, כך בכ"י ד' — מתנך, כ"י ד': מחנך (48 / 48) ואין לי, חסר ד' (50 / 50) תיבות: אם, יורש, השלמתי לפי דו (52 / 52) והירהר, לפי כ"י ד' (53 / 53) יהיה, כ"י ד': היה (54 / 54) אל תהי, חסר ד' (55 / 55) ק': אשר לרא — כ"י ד': ומכל רע אשר ירא טובה ממך בושר (65 / 65) ק': מהלך (69 / 69) לענות (מן: לענה) (86 / 86) כ"י קס"ח: ליוניך (90 / 90) ק': תגד (94 / 94) [בה]ליכות, כך קס"ח³ (95 / 95) קס"ח: ב[טעמים].

קרובה יג

כ"י ק' הכל מנוקד בניקוד א"י; כ"י קס"ח³³ פיוט ו (שו' 50-54); קס"ח³ שרידי פיוטים ב-ד; כ"י ד' פיוטים ג-ה; כ"י א' וא"ט פיוט ו (עד שו' 54); הקרובה נרפסה בספרו של Murtonen בניקוד א"י, עמ' מח-נ.

(1) פיולה (15 / 15) אִיבִן (17 / 17) יִשְׁלֵם רִצּוֹן פְּעוּלֵי עַד יִשְׁלֵם (18 / 18) שְׁלֵה קס"ח³: שְׁלֵה (24 / 24) קס"ח³: ונחיה בטל [מ]זיל (26 / 26) קס"ח³: ומשא (28 / 28) ד': עקרת בית . . . כי תשב בירכתי (29 / 29) היקרה, ק': הייקרא. — ד': אשר פין אל קרא (33 / 33) ורפא, ד': רפא (34 / 34) ד': לולא נוצרתי (36 / 36) ד': ואדע מי יוליד, ועת בא מיד ממנה הוליד, ולפי"ז השלמתי (37 / 37) תפלה, בשו"ג ד' נוסף: צדיק וקדוש אל הנפלא. — רחמין ממני לא תכלה (38 / 38) ד': בכל הנפש (41 / 41) ולנסות, חסר ד' (43 / 43) ק': עוללה (44 / 44) ק': ומול[ם] (50 / 50) א' כערומה בבטן; א"ט: כערומה בבטן. — ק': ויבשה. — ד': ויבשה בבטחון. — קס"ח³³ בבחון (51 / 51) מילצבות, קס"ח³³: מלצבות. — ק': שֹׁכֵר (52 / 52) עלתה, ד': עלה. — לאברהם. — חבל. קס"ח³³: הכל (55 / 55) ק': ויִוָּשְׁבְתִי (67 / 67) ק': אִימְצָה, בִּלְמַחֲלָה (69 / 69) קָצֵב (70 / 70) ושחקה אִיפֶה צִדְקָה — שחקה, נִעְשָׂקָה, נִחְשָׂקָה (73 / 73) מִאֲמוֹן (75 / 75) מוֹלֵד.

קרובה יד

כ"י א' הכל; כ"י קס"ח⁴ פיוט ז (עד שו' 16 ועד בכלל); כ"י א"ט פיוט ה; כ"י קס"ח⁵⁹ פיוט ט; כ"י קס"ח¹² פיוט ט; קס"ח⁶⁰ פיוט ט.
(2) והוא, א': הוא (3 / 3) לגזור א': אגזור (8 / 8) אימננה, קס"ח⁴: אימצתא. כמעט כל סיומי הפעלים באל"ף (10 / 10) גורים, קס"ח⁴: גורים (13 / 13) וסת, קס"ח⁴: ווסת (15 / 15) חיתלת, קס"ח⁴: חיתלתא (42 / 42) ארבעים, קס"ח¹²: נוסף: ושמונה.

קרובה טו

פיוט ה כ"י א', א"ט; כ"י קס"ח¹³ פיוט ז, ח, נדפסו בספרו של Revel בניקוד א"י. אני מודה לד"ר יוסף יהלום שעזר לי בקריאת הקטעים ובסידורם.
(8) רוענן (12 / 12) והלל (13 / 13) כהמון.

קרובה טז*

כ"י קס"ח¹³ שרידי פיוטים א, ג-ה; כ"י ב"א פיוט ט. גם בפענוח קרובה זו עזר לי ד"ר יוסף יהלום (43 / 43) כ"י ב"א: הלוט הל.

** חסרות הקרובות לסדרים:

יז	בראשית כ,א	ויסע משם אברהם
יח	בראשית כ,א,א	וה'פקד את שרה
יט	בראשית כב,א	והאלהים נסה את אברהם

קרובה כ

כ"י ב"א עד שו' 9 (ק' מחיה), בראש כתוב ויהיו חיי שרה (בר' כג,א); כ"י ב"ב: משו' 5 ואילך; קס"ח⁷³ עד שו' 5: קס"ח²⁶ פיוט ט.

(6) תפארת, ב"ב: עט (=עטרת) (10 / 10) כבוד, כך בכ"י ב"ב.

קרובה כג

כ"י קט הכל; כ"י ב"א פיוט ט. (4 / לפני 'גור' ספק: גר. / 30) ווד, ספק: וור. / 41) לשמך, כ"א: לשמו. / 53) מתולדות, ט"ז: מדורות. / 58) ט"ז: ק.ק.ק. / קט חסר. — לעומתם, ט"ז חסר.
* חסרות הקרובות:

כא: בראשית כד, מב — ואבא היום אל העין.
כב: בראשית כה, א — ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה.
כד: בראשית כז, א — ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו מראת.

קרובה כה

כ"י ד' פיוטים ד, ה(עד שו' 14 ועד בכלל) ו(משו' 20 ואילך); כ"י קט (משו' 15–18), לפי זולאי, נוספות לפיוטי ינאי, מזכרת עמנואל, עמ' 155. 9) בכ"י: התחילת.
* חסרה קרובה: כד: בראשית כז, א — ויהי כי זקן יצחק.

קרובה כו

כ"י ק' הכל. כ"י קט משו' 22 (אשר יטפסרו) עד שו' 36 (לעומתן). / 4) צוה, בכ"י: צויה. / 8) ליעקב, נוסף: שמחה. / 10) שומעו, בכ"י: ספק: שימעך. / 23) וקומת כל. קט חסר כל. / 24) ויגחינו, ק': ויגחינו. — קט: ויאחיו. / 25) והרשומים, קט: והרסונים. / 27) נעימה, ק': נעמה; עיין במפתח המלים. / 28) כולם כאחת, ק' חסר. / 27) כ"י ק': נעמים ליעקב מקדישך קדוש ישראל עונים. / 34) במקום, קט: ביום. / 35) בחלומי, ק': במקומו. / 36) ק.ק.ק. / חסר ק'.

קרובה כז

כ"י ק' פיוטים א–ב; כ"י מ"א פיוט ה; כ"י ד' פיוטים ג–ה.
15) ק': במ"ג (=ברוך מגן). / 20) א', ספק: אימינו. / 21) הבנים, ה' תלויה. / 32) שנאו, כ"י ד': שנאה. / 34) וחפצה, כ"י ד': ונפצה. / 35) דוונה, כ"י ק' נקוד: דוונה (=דאבונה); כ"י ד': חסר. — ראיתה, ק': דאיתה.

קרובה כח

כ"י ק"א פיוטים ה, ו [פיוט ו פירסם זולאי בנוספות לפיוטי ינאי, מזכרת עמנואל, עמ' 150; פיוטים ז¹, ז², ח, ט נדפסו בשנתון H.U.C.A. (1944) ע"י ישעיה זנה לפי כת"י ז (MS 1001 HUCA) עם ביאורים, 6) לנחול בנים, בכ"י נוסף ממעל לתבה 'בעבור' ויתכן לקרוא: בעבור לנחול בנים כי נחלת וכו' (מ. זולאי) 21) ויהמה, ספק: ויהגה. / 26) יין[חוה]. / 34) בללל. / 38) ה'יריף, ונה ניקד הר' בקמץ. / 44) ספירות. / 57) מַעֲרֹבוֹת. / 60) בכ"י: ספק: רָחֵם.

קרובה כט

כ"י קי עד שו' 51 (מוקדשת); כ"י א' משו' 8 (וני' שאר ישוב) עד שו' 66 (מחנות מלאכים); כ"י ז (HUC, MS. 1001) פיוטים א–ו עד שו' 67 (פיריה ויבולה), ח"נ במאמר י' ונה ב HUCA, יח שם, עמ' 220; כ"י קס"ח⁵ פיוטים ו ואילך (משו' 67) נדפס בספרו של Revell בניקוד א"י, עמ' 161, 162. מחצית הקרובה שנדפסה בפיוטי ינאי זולאי, הושלמה לפי כה"י האחרים.
2) רוחקים, דרכם, לפי כ"י ז. — קי: רחוקים. / 3) כאיש, ק': איש. — הקרוב, חסר ק'. — המרוחק, כ"י ז: המרוחק. / 4) חזור-דחק, לפי כ"י ז. / 5) שאר, כ"י ז: שאר (השפעה ארמית — י' זנה). / 6) כבא, כ"י ז: כָּבָה. / 12) חסידך, א"ל חסדיך. / 15) וצל קורותיו, ק': צל קירותיו. — סוכנותיו, כ"י ז: סוכנות (יו נמחק) צל. / 16) פיקוד, ק': פקד. / 17) מגולה, כ"י ז: מיגולה. / 18) הדבר, א"ל דבר. — כי [נח]ן, א"ל והוא בחון (טעות). / 19) בהצניע, כ"י ז נוסף: לכת. — לייעוץ. / — א"ל וצניעות. / 26) ומורא, ק'.

ומורה: — איין, א״י אין. / 27 תייתירא, א״י תתייראה. — מלא, א״י מללא. / 28 ייראך, כ״י ז: ירָאך. / יעוצו ק״י יעצו. / 29 תירגלתו, ק״י תרגלתו. — להשליו, כ״י ז: ולהשליו. — ק״י ולהשקטו. / 34 כ״י ז: התל. . . ושקר. / 35 ונקודים, כ״י ז: נקודים — א״י וייחמתים. / 37 והוא, כ״י ז: וארמי. — כאיש, ק״י וא״י באיש. — עץ, ק״י יעץ. / 39 איחור. . . התל, כ״י ז: איחור. . . הותל. — ק״י תותל ספק: הותל, לפי ישׁ מד, כ: א״י היתל. / 40 עש, א״י עשה. — ניתממתה, כ״י ז: ניתתממתה. / 41 גיויו, ק״י גיווי. . . וגופי שף. / 43 הזקינ, כ״י ז: והזקינ. . . ראיתי. / 44 שיבתו, א״י שבתו. — כבטח, ק״י בבטח. / 45 אז, חסר אג וז׳. — ייחשב, ק״י יחשב. — נכריה, א״י נכרייה. / 46 חזור לא, כ״י ז: חזור לך. — שוב נאמר לו, א״י: שוב לו נאמר, והוגה כמו לפנינו. — כ״י ז: ושוב. / 47 נכרים, ק״י נכריים. — ונורינו, ק״י: וזירינו, ערבנו. / 48 השיבינו, כ״י ז: שובבינו, לפי ישׁ מטה. — ישיבינו, א״י יישיבינו. / 49 אל נא, חסר כ״י ז. / 50 שוב אל ארץ, כ״י ק״י ויאמר יי אל יעקב (בר׳ לאג), כ״י ז: חסר ׳ארץ׳. / 51 אדמת קדש, כ״י ז: אדמת ישראל, א״י אדמת ארץ. — ומכל, כ״י ז: מכל. / 52 בעשר, א״י בעושר. / 55 ולא, כ״י ז: נוסף: ולכן. / 56 אשוב, כ״י ז: נשוב. / 57 כשאר, כ״י ז: כשאר. / 60 משאננה, כ״י ז: משואננה. / 61 כהוציא, א״י מהוציא. / 63 מחצופים, כ״י ז: מחיצופים. / 64 כולם, כ״י ז: נוסף: לך. — צרופים רצופים, כ״י ז: צרופים צרופים. / 70 קס״ח: תוצב. / 71 קס״ח: ששמה. / 72 שם: לך. / 75 שם: יימך. / 77 שם: ומצל. / 78 שם: תחמך. / 79 שם: אלהיך. / 80 שם: אלהי. / 81 שם: נואמך. / 83 אלהיך. / 84 שם: ערבתי. / 91 שם: מלכתי. / 96 שם: תצמח. / 99 כיון [Revell קורא: כינוי, ספק: כיון (=ישר) / 100 שם: תותמם.

קרובה ל

כ״י קס״ח⁵ הכל: כ״י קס״ח²² קטע המכיל השלמה לפיוט ז²; כ״י קט פיוט ה; כ״י ק״ב פיוט ט—ז (עד לעומתן נדפסו בפיוטי ייני מהד׳ ווליא); כ״י קס״ח⁵ נדפס בניקוד א״י בספרו של Revell, עמ׳ 163–168; הקרובה כולה בצירוף פירוש וח׳ג הופיעה בספר חיים שירמן, ירושלים תשל״ו, עמ׳ 347–362 מאת צ״מ רבינוביץ. היסוד והניקוד לפי קס״ח⁵ פיוט ז לקה בחסר בכ״י קס״ח⁵ והשלמתי החסר לפי ק״ב. / 5 קס״ח⁵: בשומעו. / 14 שם: מך. / 15 לו. / 16 ציפצף. / 17 קושבו. / 19 וחרון. / 36 את פני Revell: את פה. / 37 וירא: וייתלרא. / 42 קט: נמשל. . . מסקת סוחקת. / 43 בחיו, קט: בחרו. — נחלק. קט: חלק. / 44 דרך ארץ, קט: דרך איש. — קונו, קט: קונוי. / 45 וריכוכי, קט: וריכוכים. / 46 והחזקתו, חסר קט. — קס״ח⁵: רכלת. / 49 קס״ח⁵: אדון, קט: אדני. / 50 קס״ח⁵: לע[בד לי]. / 52 Revell: ומושעונים. / 61 לים. / 69 מלהם. / 75 אדמוני, קט: אדומי. / 76 כדם, קט: בדם. / 77 אהב, קט: אוהב. / 78 יה, קט: יי. / 80 להיראות, קט: להראות. / 81 ער, קט: סר. / 83 תצור, קט: תצור. / 85 מהפכה, קט: למהפכה. . . שליופת. — תרוה, קט: נוסף על [אדום]. / 86 תיסוב, קט: חשוב [לך המלוכה אדון. / 90 פרַת המליה, ומהשנליא, כוללהין (קט: כלהין). / 91 ויתירא, קט: ויתירא. / 92 טבחה, Revell: טיבה, קרי: טיבחה. / 93 קט: ארעא, אכלא יתייהב. . . חזוי. / 94 ניכתרה, קט: נכתרה. / 95 שום, קס״ח⁵: סום. זעירה. / 96 ממלל, קט: ממליל. — בצרה. . . צרה, Revell: בצלה צילה. / 99 קס״ח⁵: יזמיה. / 100 חיוותה, קט: חיותא. / 101 גושמה, קט: גשמה. / 102 ועם עתיק, קס״ח⁵: ועד עתיק. . . יזמתי. / 103 קס״ח⁵: שולטן. . . ויקר. . . שולטנה. / 104 יעדי, קט: יעדא. — קס״ח⁵: יפסק. . . ועמליה. / 105 ליה, קט: לה. — קס״ח⁵: ישלמון, ואזמליה. . . ולישניה. . . פלחון. / 106 קט: ושלטנא ורבותא. . . בשם. / 110 עיצה, כוח, קט: עצה, כח. / 111 השלים, קט: הישלים. — את עצת, קט: חסר ׳את׳. / 112 הכביד, קט: הגביר. / 113 היטיב, קט: נוסף: את. אחרי השורה נוסף: קדוש מחיה, קדוש מאופן, קדוש מכרוב. . . לעומתן.

קרובה לא

כ״י קס״ח⁵ פיוטים א—ד: כ״י קס״ח⁶ קטע משלים לקס״ח⁵, פיוטים ג—ד; כ״י ז פיוטים ה—ט נדפסו בצירוף צילום וביאור ב־H.U.C.A. כרך יח (1944), עמ׳ 208–218; פיוטים א—ד נדפסו בניקוד א״י בספרו של Revell, עמ׳ 168–169.

(1 אֲדָרְחָא / 4 זֶלְמָנִי / 6 נִרְפָּא, אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ נִשְׁדָּרוּ הָאוֹתוּת ל... ק... / 13) הַחֲבִיאִינוּ, Revell: [באיפ] / 19 שְׁלִי / 20 בְּנֻחְלוּ... בְּחִילֵי (28 מְשֻׁלָּם / 37) הַחֲמִימוּ, כֶּךָ בִּשְׁה"ג, בִּכְתָּי: הִתְיַמָּו. — הַתְּהִלָּה, בְּכָי: כִּי הִילָךְ.

קרובה לב

כ"י ז פיוטים א-ב (עד שו' 14, ועד בכלל); כ"י ק"ג פיוט א ומלים בודדות מפיוט ה; פיוטים ב-ח בספרו של Kahle, וב' M.d.W. עמ' כה-כו; ההשלמות ברובן של Kahle; פיוטי יניי, עמ' מז-נ.
 Kahle (16 משלים: [פדיחה אותן] ממעי אמו / 34) בכ"י: תתבָּרַךְ / 38) בשורת, לפי כ"י ק"ג / 41) לבכות, לכן, לפי כ"י ק"ג / 39) Kahle עפ"י Levias: יעקב [שמך] תונקב, ומסתבר כהשלמת מ. זולאי / 52) בכ"י: לָכֵן נִעְנְשָׁה / 62) אל פונה, השלמת Kahle / 63) כי לא לעד, לפי השלמת מ. זולאי / 79) שבת, Kahle: שְׂבָחָה.

קרובה לג

Kahle-Lvias: פיוטים א-ג (עד שו' 31); כ"י ק"ג מלים בודדות מפיוט ב והפוסקים; כ"י ב' קטע מפיוט ג.
 Kahle (1): כ"י א' הכל / 9) אוצ"ל: טהור אשר ידו פתוחה וכו' (מ. זולאי) / 30) בכ"י: צוי, או: ציי ואוצ"ל: צוי = ציווי / 33) אוצ"ל: וריקם לא השיבה יי (זולאי) / 47-49) שלוש השורות האחרונות נמצאות בכתב-היד ונשמטו ממהדורת זולאי.
 Kahle (1): כ"י א' הכל / 4) שם: חָלָה / 9) Kahle משלים: [תגוננו בארץ] נטעינו / 12) עבור [ראות איה] אחיי נחים, השלמת Kahle / 16) לילדות, כך בכ"י ק"ג. קהלי: תמור [שהה] מיצוי קָן לידות. — קן, ק"ג ספק: קן. — תקן ו, ח' שם / 25) הארצות, קהלי: ארצות / 27) שו' זו חסרה בכ"י ב' / 28) וישובר, קהלי: יִשְׁכְּבוּ, כ"י ב': וינשבו.

קרובה לד

כ"י א' הכל / 9) אוצ"ל: טהור אשר ידו פתוחה וכו' (מ. זולאי) / 30) בכ"י: צוי, או: ציי ואוצ"ל: צוי = ציווי / 33) אוצ"ל: וריקם לא השיבה יי (זולאי) / 47-49) שלוש השורות האחרונות נמצאות בכתב-היד ונשמטו ממהדורת זולאי.

קרובה לה

כ"י א' הכל / 1) בחן וכו' ספק. / 5) ספק: ייחד ייצרו / 19) אתו הייתה, בכ"י: אותו היתה.

קרובה לו

פיוט ד, ה, כ"י קט"ו; פיוט ו כ"י קט"ו, שרידי שורות 11-25; קס"ח⁷ השלמות לפיוט ו שורות 16-25; פיוט ז¹ כ"י ק"ו וכ"י ב': פיוט ח (שרידי שלוש שורות) כ"י קס"ח⁷ (נשרדה התיבה 'תפשו' מפיוט ז¹).
 (20) כמו, כ"י קס"ח⁷: כאשר / 21) חלומיו, כך בכת"י קס"ח⁷, בכת"י קט"ו: הָלוּמוּ / 22) ונואלו, קס"ח⁷: ונלאו / 27) בכת"י: ובכן ויהי מקץ שנתיים ימ' וג' / 38) עיקום, כ"י ב': עיקוב.

קרובה לו

כ"י ק"ח / 3) שפח, ספק: שפוי, שמח.

קרובה לט

כ"י קס"ח²⁵ פיוטים ח, ט. / 10) ונמתיק, בכ"י: ונמתין / 16) תנהיג / 17) בכתה"י: קדוש-יָ-יָ-יָ וג' וכן בשורה 19. / 22) מילאו, בכ"י: מילאו וג' / 24) וג' נוסף: פעמים וג' וכוליה / .
 בפיוט יניי מהדורת זולאי, עמ' נט נדפסה קרובה לבראשית מב א: ורא יעקב, אבל מבנה הקרובה שונה משאר קרובות יניי, וגם שמו אינו חתום עליה. משום כך השמטתי אותה, גם זולאי העיר עליה 'שניתן לפקפק בבעלות יניי' (מבוא, שם, עמ' XVI).
 * חסרה קרובה לח: בראשית מב, יח — ויאמר אלהים אל יוסף ביום השלישי.

קרובה מ

כ"י קט"ה הכל (קרוע ומטושטש) חוץ מפיוט ז'; כ"י א' פיוטים א-ב עד שו' 30 (בקצר יחושו); כ"י ד' פיוט ח (עד 'להתוודע אל'); כ"י קס"ח⁷ פיוט א עד שו' 10; כ"י קס"ח⁹ פיוט ה כולו; כ"י קס"ח¹⁰ (לקרי) פיוט ז' והשלמות לפיוטים ז² ח, ט; כ"י קס"ח¹¹ פיוט ו, השלמות לשורות 63-68, שינויי נוסח לפיוטים ו ז² ח, ט; כ"י קכט השלמות לפיוט ז².

(1) קט"ה: הַיְשִׁיבֶנָּה אִישׁ. / 2) א' בהידרוש מאותם. / 3) כ"י קס"ח⁷: וְכִילָה. — נִמְצָא, א': רצה (4) קס"ח⁷: וְעוֹרְבוּ נִיעֶצְבוּ. — וְנִירְפָס. / 4-5) קט"ה: וְנִתְרַפָּס, שִׁיח. / 5) קס"ח⁷: סח בחוכמתו. / 8) קס"ח⁷: ערבחה. / 9) הפסוק חסר בקט"ה. / 13) מגנינו, א': גונינו. / 17) א': הוא מלכינו. / 18) קט"ה: לָכֵן. / 28) אמתך וכו' נוסח כ"י א'. / 30) קט"ה: יָגֶשׁוּ, יָפְגֶשׁוּ. / 42) קס"ח⁹: גֶּשׁוּ וּנְפַגְשׁוּ. / 43) קס"ח⁹: תחלה ואחרי כן נגש אצלו. / 45) אביא, קס"ח⁹: אשימה. / 46) אפוא, קס"ח⁹: איה. . . שהבטחתנו בטובת. / 47) קס"ח⁹: אדוני. / 48) קָפַל, כך בכ"י קט"ה. / 49) קס"ח⁹: יִשְׁלַם וּנְמַכֵּר בְּגִיבָתוֹ. / 50) קט"ה: לִשְׁלַם [לך] לזה יש למה נִיתְבַּיֵּשׁ. / 51) קס"ח⁹: לַהֲתוֹדֵעַ. / 65) נוא, קס"ח¹¹: נוף. — 66) והשך סערת, לפי קס"ח¹¹. — תנה, נוסף: לי. / 67) תהי נא, קס"ח¹¹: תהינה. / 75) פיוט ז' כולו בכ"י קס"ח¹⁰ (מן שו' 82 ואילך). / 82) קס"ח¹⁰: חוֹד (בניקוד א"י) 84) לִדָּר. / 89) לַעֲד. / 93) קִיּוֹם. / 97) פיוט ז' והשלם לפי כ"י קס"ח¹⁰ 98-108) כ"י קס"ח¹¹ נוסח אחר: בִּי אֲדִנִּי . . . בִּי אֲדִנִּי נֶעַר אֵל ת . . . [א]דְנִי שְׁנָאָה אֵל תְּעוֹרֵר . . . אֵל תַּעֲנֶה . . . בִּי אֲדִנִּי . . . צִהַרְנוּ . . . בִּי אֲדִנִּי חֶרֶב אֵל תִּשְׁלַף . . . אֵל תִּרְיֵב . . . בִּי אֲדִנִּי רַעָה אֵל . . . [א]דְנִי תִלְאוֹת לֹא תִכְפִּיל . . . אֵל תְּעוֹרֵר כֹּכ שְׁנָאָה [תְּעוֹרֵר מְדִנִּים] וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תִּחַסֵּה [אֲהַבָה וּבִכָּן] לֶךְ תַּעֲמֶה קְדוּשָׁה. כְּנִרְאָה יֵשׁ כָּאֵן חִקְיֵי שֶׁל פִּיט אַחֵר. / 99) . . . תְּעוּוֹת, כ"י קט"ה תְּחַדּוּף [צ"ל תְּהַדּוּף]. / 103) תְּכִרְעִי, קט"ה תְּכִרְעִי. / 110) סִילּוּקָה, כך בכ"י קס"ח¹⁰. / 111) לֹא, קס"ח¹¹: וְלֹא. / 112) מוֹכֵר וּמְכוֹר, קס"ח¹¹: [זֶה מוֹכֵר] וְזֶה מְכוֹר. / 113) עַת שְׁלוֹם, קס"ח¹¹: עַת יִשׁוּעָה וְעַת . . . 115) אַפְפָּם, קס"ח¹¹: הַפְּכָם. / 116) אֱלֹמוֹתַי, קס"ח¹¹ נוסף: וְנִיתִימָן[ן]. . . פִּיהֶם. / 134) קט"ה: אֲהוֹב מֵאֲחִים. / 136) קט"ה: עֲנוּתוֹ, לַעֲנוּתוֹ. / 137) כְּהִתוֹדְעוֹ, קס"ח¹¹: בְּהִתוֹדְעוֹ. / 138) קס"ח¹¹: בְּקִשְׁבוֹ . . . בִּשְׁפֹט.

קרובה מא

כ"י קט"ה: אחר הקרובה הקדמת. גש למוות . . . הן בעיניך, מטושטש.

קרובה מב

כ"י קט"ה: הכל (מחוץ לסיום פיוט ז, ח); כ"י א' משו' 22 (יד שלטון) עד שו' 74 (זומן כשמעון); כ"י פ' השלמה לפיוט ז (משו' 80 קיהלתה) פיוט ח נדפס בפיוטי יניי וידר, עמ' 4; כ"י קט"ה פיוט ז² שסגנונו מוכיח על בעלות יניי, עיין מחקרי יניי, עמ' נב (כ"י 67).

22) יראה מות, קט"ה: המוות. / 23) ומהם, א': ובם. / 32) דאגו, א': ודאגו. / 35) ואז הסכמתה, קט"ה: והסכמתה. / 36) להודיע, ס א': חסר. / 37) יפחד, קט"ה: יפחיד. / 38) קט"ה: החיל. / 39) ידאג, א': ידאג. / 40) ויחיל א': ויחיל. / 41) החולי קורא, א': החולה קרא. / 43) לך, קט"ה: לי. / 49) כלהבה, קט"ה: כלה בה. / 50) מהלך, א': מה לך. / 51) המותר, קט"ה: המותר. / 52) א': הודך פן יאסף. / 55) קט"ה: הינו היתחזק. / 55-56) א': אתו לחזק טיענך ונישאך. / 58-59) א': לו לחלות לא התמהמה. / — קט"ה: ואח בניך. / 60) מאהיבה. — א': בן. / 61) א': בגדולי. / 62) קט"ה: הודך, עים. / 66) קט"ה: מקוראו. / 69) קט"ה: ותן תהלה, ולפי"ז צריך לנקד תִּפְחָן (זולאי). / 73) ומתברכים, א': והמתברכים. / 78) שוכלה, פ' סוכלה. / 79) פ': הפלאתה, הצמחתה. / 96) בכ"י: ביופי ביקר ליקר. / 102) לעוד, בכ"י: ספק: לעוד (=לְעוֹדֵר). /

קרובה מג

כ"י פ' הכל; נדפס בפיוטי יניי ווידר, עמ' 5-6.

4) מיטתו, בכ"י: מיטתו.

• חסרה קרובה מד: בראשית מט, כז — בנימין זאב יטרף.

קרובה מה

כ"י א' הכל. / נדפס בפיוטי גיני, מהדורת שלמה ווידר, תדפיס מתוך ספר היובל לפרופ' דב הדר, בודפשט תש"א. מתוך גניזת קריפמן (53) Kaufman 11.

קרובה מז

כ"י א' הכל — Ms. Heb. c73 והוא אותו כתב של פ' מקרובה מה.
(3) הבמלאכתו, בכ"י: הבמלאכתו. / (4) חיילי, אוצ"ל חילי. / (5) בכ"י: וידעתו. / (17) בכ"י: ונימלא. /
(37) בכ"י: ותחת. / (41) ציר, בכ"י: צור. / (45) בכ"י: והונח. / (47) מרא, אוצ"ל: מראה, או מראי. / (53) אוצ"ל: [איש אש]ר. / (86) בכ"י: כצבעו.

קרובה מו(?)

כ"י א' הכל. כתובת: אופן קדוש(ש); כ"י ק"ב עד לעומתן (שר) 10. / (1) ק"ב: צבאות קדושים. — יענו, חסר בא' 6. / חכמו... צדק, ק"ב חותמו... הצדק.

קרובה מז

כ"י א' 4. ספק: ניפשם. / (14) צ"ל: במקום תעב.

קרובה מח

כ"י א' הכל. כתובת: אופן לקדוש. כ"י ק' משו' 3 (מברית אברהם) ואילך. / (5) ברית, חסר ק' א. / (12-10) כ"י ק' וכן: וגם-וגם-וכן. — והוא במקומו, חסר ק', וכן 'ממקומו יפ' וכו'.

קרובה מט

כ"י ק' משו' 2 ואילך; כ"י ק' עד שר 50 (טפס וכבד). / (6) אותו, ק': אתו. / (16-17) אִיחָרָהּ, מִהָרָהּ, נִמְהָרָהּ, נִבְעָרָהּ. / (19) ק': מִפְנֵי מֶלֶךְ. — נִבְאָהּ. / (26) ק': יִחָנֶן. / (30) מֶקֶל, ק': מֶקוֹל. / (31) מופת אחת, כך בשני כה"י. — ק' תִּשְׁלַח עַל מַצִּירִים. / (40) בכ"י: כִּשְׁפִיו. / (43) ק': להנצל מהם. / (45) מושל, ק': משול. / (50) וְכָבֵד, וְכָבֵד. / (57) הַמְהוּפֶךְ. / (59) תִּשְׁנוּ בְנוּכַח בְּכ"י מְטוּשֵׁט, מִקְבִּיל לִחְרָא, תִּשְׁווּ (י. יהלום). — ולא, בשה"ג ק': לאין. / (61) מִתְלוּהוּ. / (62) הִלְחַעְתּוּ. / (66) יֵהִי, בְּעֵשׂוֹת. / (68) נס, יו"ד תלויה (ניס). / (69) יִקְטֵן, כך בכ"י ק' (הערת י. יהלום). / (70) במקום [ושרי]ו — נַעֲשׂוּ (יהלום). / (71) ההשלמה [עוד ברב ק]שי בהתאם לרווח בכה"י (יהלום). / (72) משלי, כך נראה בכה"י (יהלום).

קרובה נ

כ"י ד" פיוטים ו, ז, ח בניקד בבלי; כ"י ד" 4 שורות ראשונות מפיוט ו; כ"י ק' פיוטים ו (משורה 9) ז, ח. כ"י ד" נדפס ב-Sefarad (1955) בצירוף הערות מאת ד"ר מצ'י ורש. שפיגל. בכ"י ד" נשרדו שתי שורות לקריות באמצע מפיוט ה: ... עדו טירוף רוח עו... בלבו הושם כאבן... שוכח אותה ואחרים... כס. / (2) ייבהל, ד": ויתבהל. / (4) אמר, ד": המר. / (6) הכיל, אוצ"ל: איך יוכל להכיל (ש. שפיגל). / (9) טעון, ד": מעון ותוקן ע"י שפיגל לטעון. / (15) סימת, ד": סומת. / (16) ערבוביא, ק': ערב יבוא. — תימלא, ק': תיתמלא. / (18) בעינין התהולל, ד": בעינין בהתהולל. — לעינין, ד": בעינין. / (22) ד": דרכו. / (24) אילות, ד": אֵילָוֹת. / (25) בבעת, ד": בבִּיאַת. / (27) דָּבָר. — דָּחִי. / (28) ד": בְּהִילָךְ, הָלַל. / (30) ד": בְּחֻלּוֹת. — אֶלְנָה, חָרָף. / (37) ד": סֶבֶר. / (42) ד": רִצְצִי. / (43) ד": שְׁבֹר. / (46) אומה, ד": אימה. / (50) טור, כך בכ"י ד" (51) ד": לֹבֶטֶט לִלְהָקִי. / (52) ד": מַצִּירִים. / (57) ותיחד, ד": ויתחד. / (54) ד": צִחִיץ.

קרובה נא

כ"י ק"ע עד שו' 2 (תיעבתה): כ"י ד", ההמשך עד שו' 4 (עוד).
2) דכא ושפל רוח, השלמת ש. שפיגל /. נדפסה ב-Sefarad, שם.

קרובה נב

כ"י ד' פיוט ה-ח ומלים בודדות מפיוט ט; כ"י מ"א, א', ק"ה, קס"ח²⁷, רק פיוט ט, בכ"י מ"א הכתובת אופן, א' אופן קדוש ק"ה אופן ויושע (ע. / 2) לעולם, רמז לפיוט 'אל נא לעולם', כמובא בסוף כל פיוט ה, ומכאן ראיה לסימנים ה-ו שבראש שני השרידים הראשונים (מ. זולאי) / 15) לעושה נאמר, מ"א: לעושים יאמרו / וניסיה, קס"ח²⁷ ונסה / 17) מזכר, קס"ח²⁷: מזכיר / 19) שחה, קס"ח²⁷: תחה / 23) כל יאמרו וג', חסר קס"ח²⁷ / 24) קס"ח²⁷: ממקומו נפרע מפרעה כאשר פרע. — ק"ה ממקומו נפרע מפרעה. — והוא במקומו, ח' ק"ה. — קס"ח²⁷ נוסף: ברוך כ' וג', וכן בשו' 25 / 26) כל השורה חסרה קס"ח²⁷ / 27) פעמים, כ"י קס"ח²⁷ נוסף: באהבה להיות בקול אדיר והיה יי למלך וחמלך בציון ככ ובדברי קדש ימלך יי לע' לדור דור נגיד גדלך.

קרובה נג

הקרובה כולה נדפסה במחזור ייני מהדורת דוידון (=מח"י) לפי דפוסים ושלשה כתבי יד (כ"י א, ב, ג) ומשם למחזור ייני מהד' זולאי: כ"י ק' מפיוט ז ואילך (בכל אשמורות); כ"י קס"ח⁶¹ פיוט ז בלבד.
ספרי דפוס שנמצאו לפני: מחזור מנהג אשכנז, אויגשפורג רצ"ו (הקרובה כולה = אג); מחזור רומניא, ויניציא חש"ד (פיוט ז = מ"א); מחזור רומא, עם פירוש 'קמחא דאבישונא', בולוניא ש"א (פיוט ז = מ"ק); מחזור איטאליאני, מהדורת שד"ל תרט"ו (פיוט ז = שד"ל); הגדת פראג רפ"ז (פיוט ז = ה"פ); סדר תפילות, מנטובה ע"י ז' (פיוט ז = ס"מ). מחזור מנהג אשכנז, סביניטה ש"י (כל הקרובה = מ"ס); סדור אוצר התפילות, ווילנא תרפ"ח (=אוצה"ת כל הקרובה).

2) בינתים, א"י מח"י: בנתים, 4 / בככורי, כ"י א: בככורך, 5 / זה בזה נצית, מ"ס: זה בזה רצית, 8 / וז למכה וג', חסר במ"ס, 10 / כ"י א: ומננך תחשכנו; כ"י ג: ומננך תחליצנו. . . תגוינו י' בדפוסים נוסף: באברתך תסוככנו ובצל מגינך וכו', 13 / א"ג: סָכְרו, 14 / לא חסת, א"ג, ס"מ, מ"ס: ולא חסת, 15 / שחה, כ"י א: כ"י ב: סחתה, 17 / בהם, כ"י ב: במ, 19, 20 / שני הפסוקים חסרים בא"ג ובכ"י ב, 21 / וז וסכרתי וג', חסר בא"ג, 23 / וז בחסר וג', חסר בא"ג, 24 / צר, אוצה"ת: אויבך, 26 / לאדום, בכ"י א ובדפוסים מאוחרים: לכוש, לצר, 30 / אמר, כ"י ב: יאמר, 31 / וז אמר וג', חסר בא"ג בכ"י ג ובמ"ס, 35 / אל נא, בכ"י א נפרדו התיבות 'אל נא' מן 'ואתה קדוש' ונתחברו אל התיבה 'לישע' ובמ"ס נכפלו שתי התיבות האלה בסיום 'ואתה קדוש' ולפני 'לישע' (דוידון), 35 / ובעצם היום, כ"י ג: היום הזה, 36 / אף לך, כ"י א: ואף, כ"י ב: וגם, 38 / באחרונה, כ"י א וב': לאחרונה, 39 / ותצנח, א"ג: ותצרח. — תצרח ותצנח, חסר א"ג. — נוסח כ"י ב: תחקע ותחקף תצלח ותצרח ותצנח ותצמח על עם וכו', נוסח כ"י ג: תצרח ותצנח. . . תצרח ותצמח על עם. לדעת מ. זולאי, בח"ג אלה ניכרים שני כיוונים, אלה מסיימים בלשון טוב (ותצמח) משום שפירשו על עמישראל, האחרים מפרשים על עם-אדום, 42 / מכת, אוצה"ת: מכה. — בנוגשי, כ"י א: לנוגשי, כ"י ב: היתה עשירית אשר המשלחה בנוגשים, 43 / גדיעת, כ"י ב: גויעת, 45 / וכל ראש, א"ג: לכל, 46 / לכל בהמה, מח"י וא"ג: לבהמה. — שחה, מח"י וא"ג: שח. 48 / צדיק, א"ג: צדקך, 49 / תשע, חסר בכ"י א וב', 50 / חרוע קדשך, כ"י א: חרוע עוך, כ"י ב: ורוממוך הכל וברוע עוך, כ"י ג: וירוממו הכל. ז) מכאן ואילך לפי כ"י ק' וכ"י קס"ח⁶² — שני קטעי הגניזה, בכ"י קס"ח⁶² בא אחרי כל שלוש שורות: 'יהי בחצי הלילה' וכן בס"מ ה"פ, שד"ל ובמ"ר, 54 / בכל, א"ג ה"פ, שד"ל ומח"י: בראש. — הפלאת, קס"ח⁶¹: הפלאתה, 55 / ניצחתה, במקורות הנ"ל: נצחתו, 58 / ישראל וכו' במ"ר, א"ג שד"ל קס"ח⁶¹ מ"ק: ישראל ישר לאל (א"ג: למלאך) ויכל לו לילה, 60 / חיללתה וכו', חסר בא"ג ובקס"ח. מ"ר, מ"ק שד"ל: חילם לא מצאו בקומם בלילה, 61 / קס"ח⁶¹: חרסת סולתה. — שד"ל: ככוכבי אור לילה, 62 / מח"י א"ג מ"ר מ"ק: לנופף איורי (מ"ק: באיורי) הובשת, 63 / מציבו, קס"ח⁶¹: מ"ר שד"ל א"ג: ומצבו, 64 / חזות

לילה, שד"ל: חזן לילה. / 66) חלומות לילה, חסר בקס"ח⁶¹, ובמקומו: בעונת לילה, א"ג: פותר בעתותי לילה (כך גם שד"ל וה"פ) והנקוד בה"פ: בעתותי (=בהלות), כ"ב: פותר בחזיונות לילה. / 68) בנד שנת מלך, מ"ר: כנודדה שנת לילה. — מלך, חסר בקס"ח⁶² וא"ג. / 69) כשומר קס"ח⁶² א"ג: לשומר. / 70) קס"ח⁶¹: צרח כשומר ושח. ס"מ: שומר. / 71) קס"ח⁶²: קרב קץ וכן במ"ר. — הוא, חסר קס"ח⁶². / 72) רם הדיע, קס"ח⁶¹: מ"ק מ"ס, מ"ר שד"ל: רם תדיע; כ"ב: רם הדיע לכל. . . וגם לך; כ"א: ואף לך. / 74) חשיכת, מ"ק ה"פ ס"מ שד"ל: חשכת. / 75) ובכן, בא"ג נוסף: ובכן לך תעלה קדושה כי אתה קדוש ישראל ומושיע. / 76) כי וכו' בכ"א וג': ובכן אין לפניך. — אומר יביע במח"י וא"ג: יביע אומר. / 77) כ"א: ושחר ונגה ובקר וצהרים וערב יום ונשף לילה ובכל עת. בכ"ג: ולילה יחזה דעת בקרים יגידו חסדיך. . . וחושך לא יחשיך ממך ונהורא שרי עמך ושחר ובקר וצהרים ונגה וערבים ונשף לילה וכל עידן חזן ורגע. / 79) וערבית וערב, א"ג: ונוגה וערבים. / 80) ואותות — נפלאותיך, חסר בא"ג. / 81) ופועל נוראות, א"ג ומח"י: ומפליא פלאות. — כ"א, ב, ג נוסף: ומחליף נוראות. — מח"י: ועושה נוראות. / 82–83) בלה, א"ג: כלה. — וכאשר אתה חי כן משרתיך חיים. / 83) כ"ב: אתה טהור והם טהורים. / 84) וקרא, א"ג נוסף: זה אל זה ואמר ק' ק' וכו'. / 85) מכאן ואילך בכ"י ק' בלבד. / 87) ק' נקוד: מֵאֲשֵׁמֹרֶת.

קרובה נד

כ"י ק' פיוטים א-ה. כ"י א' פיוט ט. / 4) עבדיך, לפניו ספק עבדך, ספק יזכרך. / 8) וְהִלָּלְנוּהָ / 10–11) בשתיק: זכור. / 14) ונמו הנה זה, השלמתי לפי צילום כתה"י. / 18) קִדְשׁוֹ / 23) לְוִדְאוֹת / 25) יֵאֲשֵׁמוּ, וגו' אלֵלֵיהֶם, עוֹלָלֵיהֶם. / 26) נִוְאֶמֶךְ, עֲמוּסִים. / 27) מִזֵּי בָטָן / 31–32) ההשלמות לפי צילום כתה"י. / 47) א' ביכורי רחים.

קרובה נה

פיוטים ד, ה (עד שו' 10) כ"י Dropsie College 252–253, נדפס בגנוי שכטר, ג, עמ' 55–56, 135; פיוט ה כ"י מ' שרידי שו' 7–8, כ"י קמ"ח (עד שו' 10); כ"י קס"ח²⁹ פיוט ה כולו. / בכותרת כ"י קס"ח²⁹: 'עשירייה לויושע דר' יניי', לפי זה ייתכן שהפיוט שייך לסדר אחר לבשלח. יעקב מאן משער שהיה גם סדר מיוחד ל'יושע' (ל'אז ישר'). בין סדרי הקריאה כמנהג א"י לא נזכר סדר כזה. ואולי הפיוט הוא חלק מקרובה לשביעי של פסח, עיין צ"מ רבינוביץ, תרביץ לח (תשכ"ט) עמ' 384; ע. פליישר, סיני, סה (תשכ"ט), עמ' רצ.

3) דוחף והדף, בג"ש: ורוחף וחורף. / 7) כן, קס"ח²⁹: מי. — עלימו, מ': עלינו. / 8) אל, קס"ח²⁹: את. — קמ"ח: נואי. / 9) בידי, קס"ח²⁹: וביד. — הסגו, שם: הוסגו. / 10) ומצאה, שם: והשיגה. — נכנסה, שם ניכנסה. / 11) כנשאם נסעו, ספק, מטושטש. / 13) הרואה מומם קצר, קשה ומטושטש אולי צריך לקרוא ולהשלים 'כי המלאכה מרובה והיום קצר' לפי אבות ב, טו. — חסרה קרובה נו: שמות טז ד — הנני ממטיר לכם.

קרובה נו

כ"י קס"ח³⁰ פיוטים ג, ד, ה (עד שו' 17 ועד בכלל), פיוטים ז (משו' 28 ואילך), ח, ט, עד שו' 46; כ"י א' פיוטים ז-ט וגם גנוי שכטר ג, עמ' 142–143 (כ"י Dropsie College) עד שו' 48. / 10) קס"ח³⁰ נקוד לאבילים. / 12) שם: בְּדָבָרִים. / 13) שם: בעוֹשׁוֹ, וּבְקוֹרְבָנוֹ. / 14) שם: אֶמְנָן. / 17) שם: שִׁמְעוֹ. / 18) ובכן ראו וכו' א' חסר ובראשו כתוב: סילוק. / 19) א': בכל דקדוקי ש(בת). / 20) כף, א': חסר. — ג"ש: גאלם. / 21) אמה, א': אמות. / 22) א': זאת ארץ ניתן לנו בכבוד (בה"ש: בזכות) שבת. / 24) ג"ש: כריתות ברית ברשות לשבת. — א' קידמה. / 25) טפלים, א' טפילה. — ניתלו, ג"ש: ניתנו. / 28) ג"ש: במקוש עצים. / 29) קס"ח³⁰: מִיתִים. — ג"ש: לא יועיל. — קס"ח³⁰ נוסף בסוף השורה: ולך תעלה קדושה. / 30–31) ג"ש: יום מנוחה לעיף וגם מרגוע ליגע כי בו שבתהה מכל מלאכתך ונפשטה ממפעלותיך וברכתו בברכותיך וקדשתו בקדושתך ובם במעשיך וכו'. / 32) א': כל טוב בעתו כי

כל עשתה (=עֲשָׂה). — קס"ח³⁰: עֲשָׂה. — ג"ש וקס"ח³⁰: כל דבר בעתו / 33) א': גר ותושב שוב(?) שור ותמור / 35) קס"ח³⁰ נקד במהלך, א' במהלך / 36–37) א': מכובד וקדוש ובחרו אל נכבד ונקדש. — ג"ש: אל ברוך ובחור נכבד וקדוש / 38) זה, קס"ח נוסף: ואמר קֶלֶךְ יִי צ' מ' ז' ה' ז' ח' שלשת דברים, נחת ומילה (כתובת: אופן) / 43) קס"ח³⁰ א': צדיק יפדה / 44) קס"ח³⁰: מְתוּפָהּ.

קרובה נח

כ"י א' הכל. כ"י ק' משו' 19 (מקוה) ואילך / כתובת א': סילוק / 8) א' נקד: מטעם טעמו / 9) ערב, בכ"י: עכב / 17) סבר, מסופק / 19) ק': לאומן / 20) ק': לשומר / 25) קהל, א': קהילה / 26) מכנה, א': מכונה. — תם: תאם / 27) ק': והוא קדש. — א': קדושה מקדושים בהדרת הקדש / 29) כתובת א': אופן. — אשרי, חסר שם / 31) שבחך, ק': שובחך / 33) שמע, ק': שומע / 36–37) עד 'מכרוב' חסר בק' / 38) שמעו, א': שמע. — והוא במקומו (וב) חסר, בק' / 39) א': ממקומו (קראו / 40) לו, חסר א'. — חור, כך בשני כה"י / 41) ממקומו יפן ח' ק'.

קרובה נט

כ"י ק' פיוט א עד שו' 9 (ועד בכלל); פיוטים ד,ה ושו' 1, מן ו ק': פיוט ה נמצא בהרבה כ"י: קס"ח⁸ עד אמצע שו' 28 (כהנים) הכותרת: עשירייה לינאי; קס"ח¹⁴ עד שו' 23 (ולכהונת עולם), הכותרת: עשיריה לר' ינאי ז"ל; כ"י א' הכל: קלח עד שו' 23 (ולכהונת עולם); כ"י ד' עד שו' 28 (ממלכת כהנים); כ"י קס"ח³² משו' 19 עד שו' 26 (כהונתינו), כה"י לקי באמצע (כותרת: עשיריה); כ"י א' פיוט ט עד אמצע שו' 42 (קדוש מכרוב); כ"י קס"ח²⁰ הכל: כ"י קס"ח¹⁹ שו' 39, 42; קס"ח³⁴ משו' 34–42; קס"ח³¹ הכל. פיוט ט נמצא בכ"י קס"ח⁸ וקס"ח²⁰ בין פיוטים לשבועות וייתכן שהוא שייך לקרובה לשבועות. 5) דביקכם תאלהיו, כך בכה"י / 20) קס"ח⁴: קדשנוך, קדשתנו (כל הפעלים בפיוט בלי יוד בפיעל) / 22) קס"ח¹⁴ א"י דיברות / — דרור וחופש. — חירות על רוחות (כך גם א"י קס"ח⁸) / 23) קס"ח¹⁴: הלא מסיני / 24) ומות, ק': ומיתה / 27) טימינו כהונותינו, קס"ח³², קס"ח⁸: טמיאנו כהונותינו / 33) ישראלים, קס"ח^{31,32}, קס"ח²⁰: נוסף: בני מלכים / 38) לבני, קס"ח³⁴: לסגני / 40) לממלכת, קס"ח^{31,34}: נוסף: כהנים / 42) קס"ח^{31,34}: ק' מאופן, ק' מכרוב. — קס"ח³¹ נוסף: לעומתם / 43) קיבל, קס"ח³¹: קיהל / 44) ברוך — ממקומו, חסר קס"ח²⁰ / 45) קס"ח²⁰ נוסף: ממקומו השמיים עשרת הדברים והוא במקומו / 48) שמע — אחד, חסר קס"ח²⁰. — אחד, קס"ח³¹ נוסף: להיות לכם לאלהים.

קרובה ס

כ"י א' הכל / 2) עברי, ספק: עברי / 4) בכ"י: בנפשך תהי כי היא, ותוקן ע"י מ. זולאי / 16) בכ"י: והזהרתו / 17) כי כה, כך בכה"י / 25) בכ"י: לפנייהם ולפני מי הם דנים לפנייהם / 27) מי שמך, בכ"י: כי שמך / 33) נועש, הוגה 'מעוש' / 35) פן, ספק: כי.

קרובה סג

כ"י ק"ב מטושטש ולקוי. אני מודה לדר' יוסף יהלום שעזר לי בקריאת כה"י. 35) וכוודיי, ספק: וכוודי. — חסרות: קרובה סא: ואם כסף תלוה — שמות כב, כד. קרובה סב: הנה אנכי שלח — שמות כג, כ.

קרובה סד

כ"י ק"ב עד שו' 43: כ"י א' משו' 22 (אשר) עד שו' 63: כ"י ד"ג פיוטים ו (משו' 50) ז.ח. ההשלמות לכ"י א', לפי ד"ג / 11) שלֹחֹת / 20) יִי־לֵא / 29) בילוליי, כך א' (ק"ב קרוצ) ואז"ל: כילולי / 30) ק"ב הדר הורתי צל קורותי / 31) נורא, חסר א' / 33) היסכים, א': השכים / 34–35) א': וחזק והעשיא, אשר חזק / 38) א': הפירת / 39) על אשר, ספק: עד. — א': במשכן נחם / 41) לביתו, א': לבתו / 43) ובכן וכו' חסר א' / 47) בכ"י: במאמרת / 50) וזהרתו, כ"י א' ספק וזהירת / 51) לשמונה, ד"ג לשמונה

/. 52 טיכוכי, ד"ג: טיפוחי — וחמש, נ' לפי ד"ג. / 54 קרשי, ד"ג: קרסי. — בטורי, א': בקרסי. / 55 לכודים, א': לכודי. / 58 סרוח, כך בד"ג, א': ערוף. / 60 פליא, ד"ג: פלא. — מאדמים, ד"ג: מאדמים.

קרובה סה

כ"י ד"ג פיוטים א-ו.

קרובה סו

כ"י כ"ח פיוטים ד, ה (עד שו' 13); כ"י ק"ג פיוטים ו, ז, ח, שורה 45 (מן ונגעים) מקטע גניזת פרנקפורט דמיין. 40) ממתיק, ספק: ממתיק.

קרובה סז

כ"י ק"ג עד שו' 13 (פר אחד), כ"י ק"ג משו' 13 ואילך; כ"י כ"ח שורות 12-13. 4) בכ"י: ילכו יקראו. / 7 נוקד: נידבר. / 8 אוצ"ל: מעגמות תחיה (מ. זולאי). / 12 בכ"י כ"ח לפני השורה: ובכן זה הדבר. — כי ישיך, כך בכת"י כ"ח, מ. זולאי השלים כ[גישוף] בו. — בכ"י כ"ח: כי ישיך לו אף וחרון. / 13 יותיר, כך בכ"י, כ"ח: יותר, ואולי צריך לנקד: יִנְתֵּר.

קרובה סח

כ"י ק"ג. 1) נקוד: בְּתַמְלִיּוֹ. 2) נקוד: מִיפְּרֶת. / 7 נקוד: וְאַבְרָהָם. / 11 נקוד: תְּכַלְתָּהּ.

לקרובה סט

כ"י קס"ח¹⁶ פיוטים ד-ט; פיוט ט גניזת פפד"מ². 27-28) אלהים, בכ"י: אִים. / 52 פפד"מ: בשם ומעש וקדש.

קרובה ע'א

כ"י קמא. חלקי הקרובה נתפרסמו ע"י זולאי ב'מוזכרת עמנואל', עמ' 150, לפי TSH6/5 כהנ"י מטושטש ולקוי. אמנם סדר כזה לא נרשם ברשימות הסדרים השונות, אולם יעקב מאן בספרו The Bible, עמ' 510 ובחלק העברי, עמ' קלד, מסתמך על מדרשים המוכיחים סדר כזה. ייתכן שהחלקים שייכים לאחת מהקרובות דלהלן. מספק סימנתי ע'א¹.

קרובה ע

כ"י קס"ח¹⁶ פיוט א עד שו' 14; כ"י ק"ג פיוטים ג, ד, ה. 4) זהב, בכ"י זהבר, אוצ"ל: זהבם. / 6 חיפז, בכ"י ספק: היפז, בשה"ג: הפיץ. / 15 בכ"י ק"ג (ובמהדורת זולאי) נוסף בראש פיוט ג: יקרא שמך / על קוראי שמך // כ[י כ]ל [נ]יקרא בשמך / ע... תיקרא בש[מך]. צדק מ. זולאי בהערה שהשורה הזאת היא שריד מפיוט אחר, ואמנם בקרובה סט שו' 48 שורה דומה מכת"י קס"ח¹⁶. / 17 ירידתך, ספק. / 18 שאלה, נוסף בה"ש. — ספק: ואחר כן חזר. / 19 ידחוק, נכפל על הגליון. — ועוז לעמו, בה"ש נוסף: כבוד על ההר, בה"ש נוסף משהו, ספק: הדר והדר, ספק: חזר וירד. / 27 בכ"י... אכ ואוצ"ל: אכוריות חגרו (זולאי). 36) יִדְלַע כְּתָבָם.

קרובה עב*

כ"י קנה הכל. / 5 פירשו וכו' מסתבר שמקומו לפני 'צור בנקרת', עיין בבור. / 7 מוסרי, בכ"י: מוסדי. / 21... תה, אוצ"ל דברת, הדעתה, לפי א"ב. / 24 תַּעֲבִינִי. / 25 פְּעֻלָּת, מְשֻׁשׁוֹת. / 30 כְּנָת. / 31 בְּתוֹרָת.

* חסרה קרובה עא. פסל לך — שמות לד, א. מ. זולאי שיער שהפיוטים במהדורתו עמ' קטז שייכים לקרובה זו, אולם בכת"י ק"ג מפורש הפסוק לסדר 'פסל לך' לדברים י א (הערת ע. פלישר).

קרובה עה

כ"י ק"ד הכל: הפיוטים ה-10 מחוברים בכ"י כפיוט אחד, אולם מכפילות אות ט, נראה ששני פיוטים הם והמעתיק דילג מט' לט' / 4 חגות, ספק: חזות / 12 בכ"י: [מ]וסתרת.

* חסרות הקרובות:

עג: ראו קרא ה' — שמות לה,ל.

עד: ויעש בצלאל — שמות לו,א.

עו: ויביאו את המשכן — שמות לט,ג.

קרובה עז

כ"י קנד פיוטים א-ג (עד שו' 14 (יצליח), מכאן ואילך כ"י ק"ג. 9 סה"ד / 12 ספק: נדבר מלך / 14) דבר וקרא, בכ"י: דברי קרא /.

קרובה עח

כ"י ק"ג הכל. 6 כושל, ספק: כשל / 8 תחיה, בכ"י: תהיה / 20 דין, ספק: הדין /.

קרובה עט

כ"י קיד הכל. 6 ברכי, בכ"י: ברכו / 20 בכ"י: כחורופים / 37 עיצות, כך בכתה"י /.

קרובה פ

כ"י קיד הכל: כ"י ה' פיוטים ד, ה. 21 על כן, נכפל בכ"י / 25 עורער, ספק: עונער, תונער / 32 בכ"י ב' פיוט ד בסימן א"ב: אמנם עד לא נמשח אהרן לכהן ולהקריב / באמת משה היה מכהן ומקריב / גם בעת הושמע זה קרבן אהרן אשר יקריב / דע כי נרצה להתקרב ולהקריב / 36 בכ"י: ואשרי תקרב / 38 ההשלמות במהדורת זולאי נמצאות בכ"י ב' פרט לשו' 45, מחקתי הסוגריים שבמהדורת זולאי / 39 כ"י ב': כאשר ננצה אהרן נרצה כי כמעט נקצף ובהרבה נרצף / 40 תסתיר, ב': הסתיר / 42 הועזב, ב': תעזב / 45 חדה, ב': הרה, והסיוס: ולהיטיב משחו משה הטוב / 46 ב': טוב תשורתם עירוב ידיהם / 47 ללא נוצח, ב': ללא נמצא. — ק"ד: מבית מלא כי ב . . .

קרובה פא

כ"י קס"ח¹⁷ פיוטים ז¹ וז², ח(?) מקרובה פא: כ"י קס"ח²¹ פיוט ח.

קרובה פד

כ"י ק"ג הכל: כ"י א"ט א"ט פיוט ז עד 'פיוט שנים' (שו' 21). 2 אשה, כך בכ"י בסוף כל בית / 12 הנוקד, כך נקוד בכ"י / 15 בהחכימו, 'הכי' בספק / 18 ולו, ספק: ולא / 19 ביררתה. א"י: ביארתה / 21 דיבקתה, א"י: דיברתה / 38 בכ"י: סִיבְּתָהּ / .
חסרות: קרובה פב: ויקרא יח, — יין ושכר אל תשת.
קרובה פג: ויקרא יא,א — זאת החיה.

קרובה פד²

כ"י א"י הכל: כ"י א"ט משו' 11 (שאור) עד סוף פיוט ו; כ"י קס"ח¹⁸ שתי שורות ראשונות וסוף שו' 6 מפיוט ז (שורות 27, 28 מפיוט ט) / קס"ח¹⁸: הולדתה, מיילד / 6 קדוש, קס"ח¹⁸ נוסף: חי וקיים נורא מרום וקדוש ובכן נעריצן אלהינו / 12 א"ט: ככורעים / 15 א"ט: יותכן כחלב / 16 מה יולדת, א"י:

מהיולדת — וילד, א"ט: וילד (27 / ותצייר, קס"ח¹⁸: ותצור (28 / א"ב: זרע צדק ברכה. — קס"ח¹⁸: פרי זרע צדקה.

קרובה פה

צילומי Burkitt-Taylor; דוידזון, מחזור ינאי, עמ' 1-5. 11) מח"י: ישיבו לנחלה לחייו הם ולשוב (כלומר: אם יכנעו בלבבם אזי יהיו הנגעים שבאו עליהם לטובתם וישוּבו אל המחנה — דוידזון) (12 / ישוף, מח"י: אם ישוך (17 / הגה, מח"י: הגיד (25 / מח"י: שחר שחידיו ואוצ"ל: שחר שחיתות (מ' זולאי) (35 / ד...דין, מח"י: דרכיו, ואוצ"ל: דין ודין (זולאי) (36 / מח"י: [אמונה אומן] עד יאמין (38 / נותין, מח"י: ...תיך (51 / מח"י: מיי"י חלקנו ניגעי (58 / מח"י: כויו (66 / מח"י: אנחנו וחיינו (67 / מ' זולאי משלים: וקפדה רוחנו (69 / עזר, ספק: עון.

קרובה פו

צילומי Burkitt-Taylor עד שו' 66 (בהויית אזור); כ"י ק"ד משו' 63 (הזהרת) ואילך; כ"י ק"ה משו' 67 (כשני) ואילך; כ"י ק"ט פיוט ט; מחזור ינאי, עמ' 6-10. 17) נא מנו, מח"י: נאמנו (18 / ארוכתו, מח"י: סריכתו (24 / ואיש און, בכ"י: ואין און (32 / בגיאה, מח"י: בגובה (34 / מח"י: [ורא]שו [לארץ] הטרין [צד]עתו ומריח) (35 / נצחו, השלמת מ' זולאי, מח"י: [יה]הבדיל פצחו ככל... (38 / וממכתך, כך בכ"י (49 / מח"י: ובריעו בנוגע ברע יהיה נוגע, ואוצ"ל: ובריעו בְּנוֹגֵעוּ (או בפגועו) ברע יהיה נגעו (מ' זולאי) (50 / רוצעות, מח"י: דומעות (55 / וייחסיך, בכ"י: וייחסוך (61 / יצורע, מח"י: מצורע (68 / חוט שני, ק"ד: חוט שנה (71 / ק"ה: מישתנא [מכל] בריות אשר ניתחין [ב] (72 / ק"ה: ליחיות (75 / ואל, ק"ה: או (76 / ק"ה: ציפר אחת (80 / ק"ה: מיקרוב (82 / ק"ד: ניגעים באברים, ק"ה: נגעים באים (85 / על כל, ק"ה: על כן (86 / פני, חסר ק"ה (89 / יעטה, ק"ד: יועטה (91 / ק"ה: כבנות פתח נומסה (92 / ק"ה: שאירי (94 / ק"ה: יתאיבנו (95 / ק"ד: אם קדר קיפצו (101 / יחנכנו, ק"ה: יחתכנו (?) — זורה, ק"ד: זורית (102 / ק"ה: הינגווי (103 / גודר, ק"ה: גורר (104 / ק"ד: אבדו (106 / ק"ה: גני (107 / שמחה, ק"ד: שימחא (118 / נודרים, ק"ט: מודים (120 / מדכיא, ק"ט: מדכאי (122 / ק"ה: מעט (127 / ק"ה: ממ(קומ) גבוהה על גבוהים; ק"ט: ממ' הוא גבוה ועל גבוהותו שונא גבוהים (128 / ומשפיל, ק"ה: ומואס.

קרובה פו

כ"י ק"ד פיוטים א-ה; כ"י ק' מפיוט ו ואילך; ק"ד צילומי Burkitt-Taylor משו' 59 (לזבת); מחזור ינאי, דוידזון עמ' 10-11. 2) השויתתה, כך בכתיב ק"ד (3 / לגדולה, ספק: לגרילה (4 / חייבתה, כך בכתיב ק"ד (5 / לנו לה, לה בנו, לפי כתיב ק"ד (38 / נתתה, כך בכתיב ק"ד (42 / הם, בכ"י: חם, או חס (51 / טפילת ספק: טפולת. — בנית, ספק: בנותן מ... (64 / בצילומי בורקיס [ה]וא ולפי"ו צ"ל שלומה (מ' זולאי) (65 / ק': ברית הכרתה לה ולא נשויה (66 / מח"י: לישאייה — לישעייה (68 / צילום בורקיס ספק: בהפרישכם (69 / ק': ובהפקיד עין יושביה (70 / ק': מטועם בכל תבל מנוחתה (71 / ק': חיל כל גוים (73 / שלום רשעים, לא הוכפל בצילומי הנ"ל (74 / בצילומים: תמור כי. — אמר יי חסר ק' (77 / ק': כלא חשובין (79 / חירם, ק': חוים. — תוכה, בצילומים: תובא (80 / בה, ח' ק' (84 / כל, חסר ק' (87 / לעולם, מח"י: לעולים. — ק': אם תהיה רצו... (92 / ק': מחולט (93 / רפא-ניגעי, ק': רפא-ניגעו (95 / ואנו, ק': ואונו (98 / בצילומים: מסתיים הפיוט בטור הקודם, וטור זה מחובר לשלאחריו: ק' (עד) תהפוך לברכה תתנינו. בכ"י ק' אין רווח בין שני הפיוטים כזה: ק' תהפוך לברכה, ל(ברכה) תתנינו (102 / ק': וחוצה (104 / מאום, ק': מעם (107 / אז, ספק: הון. — בישרותנו, בצילומים: ברשותנו (109 / כל יאמרו, חסר בק'.

קרובה פח

כ"י ק"ד — בורקיס-טיילור, הכל. מחזור ינאי, עמ' 13-18; כ"י ק' פיוטים א-ו (אם הוכה) (6 / ק': בישאורו (16 / ק': כאומרו (17 / ק"ד: על מי (18 / ק': חייבו (20 / ק': שיוה (23 / אם לליצים וכר

חסר ק', סדר הפסוקים שונה: וזאת תהיה, וזכור, נכונ, כי הוא, הרופא / 24 ק"י: וימחץ ידיו / 31 / תחזיק ק': בחזק, מח"י: בחיזוק / 37 / ממך וכו', מח"י: מעט חיי אדם ורעים — ק': וממנו מיתותו / 42 / במותו, מח"י: ספק: במותי / 45 / תהה, ק': בו נתתה רוח / 46 / מים דם, מח"י: מים וגם דם — היות, ק': הוא / 48 / צונים, ק': צוננים / 49 / מרדות, מח"י: מראות. — יראה, ק"י: ספק: יירדה / 50 / מדיבה, מח"י: מרי[ק]ה; ק': מרובה. — ומתשת, מח"י: ונשחתת / 51 / ק': חויב. — מח"י: כמצורעים / 52 / ק': ונפרצו פרץ בשמצה, מח"י: ניגזור / 53 / ק"י: אשר חסר ליבם איווה, 'חסר' נוסף ממעל לשיטה / 54 / מכת כל, ק"י מכת מכל / 57 / טומאת, ק': טמא / 58 / ק"י: מיטמיאים. — ק': וכשפלות / 59 / ורה, בשני כה"י: וררי / 60 / ק': דולף שלשה ימים חמורה טומאתו כחמשה ימים / 61 / בשבע, ק': בשבעה / 62 / וכתם — נידחק, מח"י: ואם — מרחק / 69 / ספק: מטומא בזוב וטמא במירכב / סתור . . . / 70 / ממדף, מח"י: מדלף / 80 / נפש, ספק: נפשו / 87 / עוד, ספק: עור / 94 / גורם, כך בכ"י ק"י / 104 / ישלם, מח"י: ישלים / 118 / בכ"י: ומטיניפיו.

קרובה פט

כ"י ק"י פיוטים א-ו: מח"י עמ' 19–22; כ"י ק"י פיוט ז-ח (מזכרת עמנואל, עמ' 151). 10 / במקרא: ימים / 20 / במקרא: כטומאת נדתה / 23 / במקרא: מגוללה ברמים / 30 / הדית, בכ"י: הריח (טעות) / 58 / נידה וזבה, בכ"י: זבה ונידה, שלא כחרוז.

קרובה צ

כ"י ק"י פיוטים ד, ה, ז (ארבע שורות); כ"י קס"ח³⁶ פיוטים ז¹ ז², ח, ט. 5 / על הגליון נוסף: בצדק, ואוצ"ב: לנים בצדק / 10 / אוצ"ל: ובאמוריו.

קרובה צב

כ"י ק"י הכל: כ"י ק"י שריד מפיוט ו / 13 / בכ"י נאָנה / 14 / בכ"י: הרוח / 17 / לב, בכ"י: לבם. * חסרה קרובה צא: ויקרא יח, ב — כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו

קרובה צג

כ"י ק"י הכל: 9 / לא יבול, 'לא' בין השיטין / 52 / ידשינון, בכ"י: ידשנו, אות י' השניה בה"ש. 58 / עיציהם, כך בכתה"י.

קרובה צד

כ"י ק"י פיוטים א-ו (עד שו' 56); כ"י ק"י פיוטים ו-ח (משו' 57) (צילומי בורקט); כ"י ק"י משו' 42 (רם ורוצה) ואילך. 37 / ותודה, בכ"י תורה / 40 / מביריתו, י' בין השיטין / 66 / גדלם, מח"י: גורלם / 67 / תבלע, אוצ"ל: תבלע / 76 / בכ"י: כזוויית / 92 / בו, ספק / 103 / ק"י: קהור וקהר טמאים / 105 / ק"י: וזמן, ותיק וצוד וועודים (מטושטש) / 107 / גבוה — גבוהים, חסר ק"י. 109 / אדיר ואמיץ אדירים, חסר בק"י, והסילוק מתחיל ב'נערץ'. 110 / בקדוש, כ"י ק"י: ביקדוש /

קרובה צה

כ"י ק"י פיוטים א-ו (צילומי בורקט); מחזור ינאי, עמ' 26–29. 9 / ליי, במקרא: לאדני / 17 / בכ"י ספק: בהעליות / 19 / בבקר, נכפל בכ"י / 25 / מח"י: היות[ה] נהולה / 29 / במקרא: ושמתתם / 39 / גם חמת, השלמת דוידון (מח"י, עמ' 54) / 40 / אוצ"ל: דיברתה כיבדדים (מ' זולאי) / 41 / בכ"י ספק: וילבשן / 42 / מח"י: אומריהם / 46 / שבור, מח"י: שבורי לפי כתה"י.

קרובה צח

כ"י ק"י פיוטים א-ו: כ"י ק"י שרידי פיוטים ד, ח (בכ"י לפני קרובה צט): קס"ח³⁷ שרידי פיוטים ד, ה (עד שו' 46). 13 / ספק: . . . מסיך / 15 / נצח, נוסף בה"ש / 17 / פשע, פ' בספק / 29 / בריות, ב חרוקה

בכ"י. — כשווה, אונצ"ל: כשוו. — יום, מסופק. / 40) כל לכל, קס"ח³⁷ נוסף: והכל כאשר לכל. ולהם וכו'. / 41) כ"י ק¹: ונתתה (ואחר כך רווח) חי וקיים. — קס"ח³⁷: נורא ומרום ו... אל נא אחר ללם מר אלחאנא. / 42) השויתתה, לפי קס"ח³⁷. — שפחה כגברתה. / 43) כמשה, וזעירא בראש המ"ם. — קס"ח³⁷: כנושה ורע כעשיר. / 56) אל, בכ"י ק א (וכן כולם). / 58) ק¹: תיִאשינו. / 61) בכ"י ק¹: מִדְּלִחִיךְ.

חסרות:

• קרובה צו: ויקרא כגט — דבר... וקצרתם את קצירה.

קרובה צו: ויקרא כדא — ויקחו אליך שמן זית וך.

קרובה צט

כ"י ק¹ הכל: קס"ח³⁷ פיוט ד. 1-4) נִיסִיתָה, נְעִשִיתָה, בַּעֲוִיָה, יִמִין. / 5) לֵאֱלֹהֵי לֵיד לֵיד. / 16) יִלֵא. / 27) וְיִטְלִיל. / 29) הַעֲיִדְכֶם. / 38) מִדְּלָה, תְּלוּי, לִדְכִים, קס"ח³⁷: לִדְלִים. — מסכנים. / 39) קס"ח³⁷: אוהב גרים חונן... שבין. / 40) ק¹: מַצְפִּים, לִישָׁעֵךְ. — קדוש, קס"ח³⁷ נוסף: נורא מרום וק[דוש]. / 43-44) יִתֵר, אוֹמְלֵם, יוֹמֵדֵי. 45) עֲרֵב. / 47-48) זִיהוּר, מֶךְ, וְדָךְ, מֵט הֵדל, וְדֵש וְתָךְ. / 50-49) לֵאדֵם, יוֹטֵב.

קרובה ק

כ"י קס"א הכל. / 5) טובו וכו', חסר במהדורת זולאי. / 15) וְאַתָּן. / 25) לְשִׁחֲרִיָה (בסי"ן). / 29-30) אלה הם שרידי השורות 2-9 מס' א"ב. / 38-39) תחי, אוצ"ל: תהי. / נקד: וְעֵרֵב, ח[נ]רב. / 47) [ו]טללתכם.

קרובה קא

כ"י פ⁶ פיוטים ו-ט Kaufmann; פיוטי יניי ווידר, עמ' 10-12; כ"י פרנקפורט דמיין א (זולאי, פיוטי יניי) פיוט ט (עד שר' 49) 17) בכ"י: דִיִי. / 25) בכ"י: לִכֵן (=לֵכֵן). / 30) בכ"י: פִּיקְדוֹן (=פִּיקְדוֹן). / 34) כך בכ"י: עִיעוֹר. / 45) כ"י פפד"מ א: פלאות. / 46) כ"י פ⁶ פפד"מ א: נדיבה. / 47) כ"י פפד"מ א: למאריך ערכן. / 50) מכאן ואילך בכ"י פ⁶ בלבד. /